S á m u e l e l s ő k ö n y v e .

I.1.-8 v. Volt egy ember az Efraim hegységéről,Ramataim Cófimból való; a neve Elkána.Fia volt Jerochámnak,ez meg Elihunak,ez Tochunak,ez az efrata Cufnak.Két felesége volt:az egyiknek neve Anna,a másiké Peninna. Peninnának gyermekei voltak,Annának nem voltak gyermekei.Időről-időre föl-fol ment az a férfi Silóba,hogy a seregek Jahvéjának hódolatot és áldozatot mutasson be.Ott pedig Éli két fia,Hofni és Fineás voltak Jahve papjai.Amely napon Elkána áldozott,egy-egy részt adott feleségének Peninnának,továbbá minden fiának és lányának;de Annának egy két személyes részt adott,mert Annát-bár Jahve a méhét bezárta-szerette. Vetélytársa azonban igen bosszantotta őt,hogy felharagitsa azért,hogy Jahve bezárta méhét s valahányszor csak fölment Jahve házába,évről-évre igy tett vele,igy bosszantotta őt ugy,hogy az sirt és nem evett. Miért sirsz és miért nem eszel? kérdezte tőle a férje,Elkána.Mi baj nyomja szivedet? Tiz fiunál nem vagyok-e jobb én neked?

A zsidó földön sok község viselte a Ráma nevet;ennek a Rámának kettős számban áll a neve/Ramatájim/és össze van kötve a Cófim névvel,mely nyilván Elkána ősére,Cuf-ra vonatkozik s a községet cufiak Rámájának nevezi.Lehetséges,hogy ez az Elkána azonos az I.Kr.7,26-ban említett Tevita Elkánával,ami a gyermek Sámuelnek a szent sátorban való szolgálatát megmagyarázza.Némelyek szerint ez a Ráma volt a későbbi Arimathia,honnan a Jézusnak sirt adó József származott.Jeruzsálemtől é-szakra s Efraim földének alsó részén feküdt,ugyhogy Benjámin Rámájának is nevezték.Ráma magaslatot jelent s a kettős szám kettős magaslatra mutat.A szó jelentése megmagyarázza annak gyakori használatát helynevek kifejezésére.Elkána jelentése:Isten szerezte őt;Anna jelentése: kegyelem;Peninna jelentése:korall.Anna neve az Istennhez való viszonyt jelzi,mig Peninna neve egy-közkeletü ékszer neve;mintha mutatná előbbinek még ragaszkodását Istenhez,utóbbinak világi kellemességét,mely azonban a hiuságtól felfegyverezve,könnyen átokká lehet a vele élőkre. Elkána neve mutatja,hogy Elkána istenfélő házból került ki s igy érthető,hogy az Istennhez ragaszkodó Annához nagyobb szeretet füzte s annak bánatát szivére vette,bár arra gyenge volt,hogy gonosz nyelvü vetélytársát Anna kinzásában megakadályozza.Az Anna iránt mutatott részvét még jobban tüzelte az elbizakodott Peninnát.Abban az időben az asszonyok gyermekre vágytak s a gyermek,kit férjüknek szültek,adta meg tekintélyüket a férj előtt.Elkána azonban bölcsebb volt Isten utjainak látásában s Anna gyermektelensége nem hitette el vele azt,hogy Anna azért kevesebb értékü volna,ugyhogy Peninna a sok gyermekkel járó tekintélyt nem tudta eléggé kiélvezni.Alacsonyan járó,kicsinyes jellemek szoktak ilyenkor sértésekkel szerezni maguknak elégtételt.Peninna azonban még ennél is gonoszabb volt,mert Annát egyenesen Isten ellen akarta ingerelni azért,hogy nem adott neki gyermeket;Peninna botránkoztatott.Igy akarta Peninna elvenni Annától azt,ami Annában férjének kedvesebb volt,mint a sok gyermek:Anna kegyességét.Már az Ótestamentum lapjain elénk áll Istennek az a látszólagos igazságtalansága,hogy a kegyest sokszor nehéz utakon vezeti,mig az istentelent virulni hagyja. Azonban az istentelen "itt veszi el jutalmát"/Mt.6,2.5/;a nehéz uton vezetett istenfélőt pedig mennyei Atyja egy jövendő élet boldogságára neveli.Anna könyebben viselte volna gyermektelenségét,ha szerető környezet veszi körül;de Peninna állandó gyötrése elkeseritette annyira, hogy sirt és étvágya elment a belső zaklatottságtól.Elkána ahelyett, hogy Peninnával szemben sarkára állana,azzal vigasztalja Annát:"Tiz fiunál-mert a fiu nemesebb ajándék volt,mint a leány-nem vagyok-e jobb neked?"Peninna gyötrése évről-évre megismétlődött,és pedig épen az Isten házánál,hol Anna kegyessége Peninna előtt rágyogott.Mig Elkána hódolatot/vagyis imádatot/és áldozatot mutatott be Istennek,Peninna szive fullánkos tartalmát öntötte ki Isten előtt.A vetélkedés,a hiuság ördöge nagy hatalom:Istentől elszakit és kegyetlenné,gonosszá tesz. Pedig a vallás berkeiben igen gyakori vendég a hiuság és vetélkedés gonosz szelleme.Hogy Peninna ilyen lélekkel jelenhetett meg Isten előtt és nem érezte annak förtelmét,annak oka Elkána gyengeségén kivül

még az is,hogy az istentisztelet élén is egy gyenge főpap állott,ki fiainak elnézte gonoszságát.Íme a vallásos vezetők gonoszsága igy rontja meg az egyszerü embereket,kik sok mindent megengednek maguknak,ha látják,hogy papjuk is sokat enged meg magának.
Valamit még ennek a kornak az istentiszteletéről! Látjuk,hogy egy központi hely körül mozgott az,ugy,amint Mózes előirásának megfelelt,mert Elkána nem otthon végzi az áldozást,hanem a szent sátorhoz megy,hol arra kirendelt papok végzik az istentiszteletet.Van egy főpap és vannak papok,akik közül kiemelkednek a főpapi családból származó Hofni és Fineás,Éli fiai,ugyhogy a többi,alábbrendelt papot nem is említi az elbeszélő.Az az ünnep,amelyre Elkána évenkint feljár,bizonyára husvét,az egyiptomból való szabadulás ünnepe.Az Istentiszteletet módja az áldozás mellyel az áldozókat és papokat egy örvendező gyülekezetté köti össze az áldozati lakoma.Ezt az szeretetvendégséget,ezt az Isten előtt való örvendezést rontja meg Peninna szeretetlenségével és gonoszságával, melyet Anna szótlanul,de belső keserüséggel tür el.Elkána nem tudja megvigasztalni feleségét;bármennyire kedves is neki férje szeretete:Annának magasabb vigasztalásra van szüksége.A 3.versben jelenik meg a Bibliában először a "seregek Jahvéja"kifejezés,mely név az Istent ugy tünteti fel, mint hadseregek élén álló hadvezért,kinek nem egy sereg áll szolgálatára.A"seregek" mindenekelőtt az angyalok seregeire vonatkozik,kik ellenmondás nélkül engedelmeskednek az égi Királynak;de az emberi seregek is Jahve seregei,s bár nem mindig önként engedelmeskednek,akaratlanul is mindig Jahve szándékait viszik keresztül.Lázadó seregeik sokszor szemben találják magukat Jahve égi seregeivel.Nemsokára a könyv leirja Izrael földi királyságának keletkezését,mely ugy valósul meg,hogy égi királyát a nép megveti.Megelőzőleg az égi Király hatalmát irja le a könyv szerzője,amint ellenségein bosszut áll.Isten kormányozza a földet,Ő a föld igazi királya! Ennek a királynak hódol Elkána,egy ama kevesek közül, kik a földi király hiányát nem érezték.

9-2o v. Miután Silóban Anna evett és ivott,fölkelt utána és mialatt Éli ott ült egy széken Jahve templomának ajtajánál,keserü lélekkel imádkozott Jahvéhoz és nagyon sirt és a következő fogadást tette:Seregek Jahvéja! Ha rá akarnál tekinteni szolgáló leányod nyomoruságára-és megemlékeznél Róla!Ha nem felejtenéd el szolgáló leányodat és adnál szolgálódnak férfi magot:odaadnám azt Jahvénak életének teljes idejére,ugyhogy olló nem érintené fejét!És miközben mindig erősebben imádkozott Jahvéhoz, történt,hogy Éli megfigyelte a száját.Anna pedig csak a szivével imádkozott;ajka mozgott,de hangját nem lehetett hallani,ugyhogy Éli részegnek gondolta.-Meddig mutogatod itt a részegségedet?-kérdezte tőle Éli.-Vesd el már mámorodat!/vagy:józanodjál már ki a bor gőzéből!/ /mámorából/.-Nem ugy van Uram-felelt rá Anna-A emény nyomás alatt van a szellemem; bort és pálinkát nem ittam! Lelkemet öntöttem ki Jahve előtt! Ne nézd a te szolgálódat Beliál leányának!Mert csak a nagy eltünődésben és a bosszuság miatt szóltam idáig!Eredj el békességgel!-felelt rá Éli.-Izráel Istene meg fogja adni kérésedet,amit Tőle kértél,-meg fogja adni. Bár kegyelmet találna szemedben a te cseléded-szólt az asszony;azzal utjára ment.Aztán evett s arca egészen megváltozott.Másnap korán keltek, hódolatot mutattak be Jahvénak,aztán visszatértek házájukba,Rámába.Elkána aztán ismeré a feleségét,Annát,Jahve pedig megemlékezett róla.Amikor eljött az ideje,Anna teherbe esett,aztán fiat szült s azt Sámuelnek nevezte,mert Jahvétől kérte őt el.

Anna nem-evése alatt nem azt kell érteni,hogy semmit sem evett,sem ételt,sem italt,hiszen akkor belepusztult volna;hanem,hogy rossz étvággyal és keveset evett s az sem esett jól neki,amint ez nagy bánattal, vagy bosszusággal terhelt embereknél lenni szokott.A közös étkezés után Anna otthagyta a családot és a sátorba ment imádkozni.Máskor is fölkelt evés után ,de most különös elhatározás vezette s ennek az elhatározásnak a végrehajtását jelenti a"fölkelt"szó.Elhatározta,hogy szive egész határozottságával Jahve elé viszi bánatát.Nem lehet mondani,hogy olyan kegyes lélek,mint Anna eddig nem imádkozott volna az ügyben;de az imádkozásnak különös nyomatékot s erőt ad a szív elhatározása,hogy áttesszük Jahvéra lelkünk terhét.

Ez a teherátvetés érlelődött meg Anna lelkében.Nemes vonás Annánál, hogy ahelyett,hogy feleselne a vetélytárssal,Istenhez fordul és Hozzá felettbezi a sérelmét.Ez az Istenhez fordulás mutatja,hogy Annában nincs az a hitetlen megnyugvás,mely egyszerüen türi a rosszat és igyekszik megkeményedni vele szemben;nem! Annában megmarad a lélek érzékenysége,a fájdalmat élesen érzi;de Istenhez menekül.Ez az Istenhez menekülés a hit utja;a segitség várása nélküli megnyugvás a pogányok hitetlen erénye,mely Istennek nem kedves.Ami Anna és Éli helyzetét illeti,nem kell azt gondolnunk,hogy Éli Anna háta mögött volt a sátor ajtajában,hanem Annával szemközt,mert Éli a sátor bejáratánál ült, Anna pedig az udvarban,a bejárattal szemközt és igy Élivel is szemközt állott meg imádkozni.Éli tehát jól megfigyelhette Anna arcának játékát. Talán épen a kiváncsiság ültette Élit erre a helyre;minden esetre tanulmányozni akarta azok arcát,akik imádkozni a sátor elé jönnek.Elkána hódolata is abban állott eszerint,hogy megjelent,esetleg családjával együtt a sátor előtt s ott imádkozott.Olykor vele jött Peninna is,ő is ugy tett,mintha imádkoznék;talán mondott is valamit;de kegyetlen szivnek,rossza akaratu léleknek nincs igazi mondanivalója az Ur számára.Most Anna egyedül jött,telt szivvel,hogy kiöntse lelkét az Ur előtt.Ez azt jelenti,hogy Anna szive,azaz tudata lelkével volt tele, lelke tartalmával,sok évi felgyülemlett keserüségével,bánatával.Az évek alatt gyülő keserüség nem mindig egyformán tudatos;néha szabadabban nehezedik ránk.Ugy látszik,most különösen sullyal nehezedett Annára vagy pedig valami hitét keltette föl,hogy Isten segiteni fog rajta;ez a felbuggyanó fájdalom és ez az Istenhez kinyuló hit vitte az asszonyt Isten templomához.Talán észre sem vette,hogy Éli ott ül a sátor bejáratánál;mindenesetre a templomhoz tartozónak tekintette s jelenléte nem zavarta abban,hogy Istennel ugy beszéljen,mintha annak emberi tanuja nem volna.Sirásának szabad folyást engedett;de nem hangosan sirt, hanem elfojtott zokogás rázta gyöngéd alakját.Akármekkora volt is a fájdalma,nem adta magát oda a tehetetlen fájdalomnak,hanem ajka fontos elhatározást közölt az Urral.Ez az elhatározás érlelődött meg benne otthon s ki tudja milyen régóta küzködött a gondolattal.Levita lévita származásu volt,de atyja a sátor körül szolgálatot nem teljesitett, különben nemcsak egy ünnepre járt volna fel.Istenfélelmét azonban feljárása bizonyitja.Mivel Sámuel is lévita volt,azt gondolnók,hogy élete már ennélfogva is Istennek volt szentelve;de-mint láttuk,nem minden lévita végezte a sátor szolgálatát.S ha még Sámuel végezte volna is, akkor egészen más dolog valamit földi hivatásképen,foglalkozásszerüen teljesiteni és más dolog Istennek szentelt szivvel élni.Anna ezt az utóbbit gondolta,mikor arra az elhatározásra jutott:ha Isten gyermeket ád neki,az az Uré legyen egészen!Vannak ma is papok,akiknek foglalkozása a papság és vannak Istennek szentelt papok,kik esetleg más földi foglalkozás mellett még papi teendőt is teljesitenek.Hogy Anna is igy szólitja meg Istent:Seregek Jahvéja!,azt mutatja,hogy ebben az időben sokat foglalkoztak azzal,hogy a pogányok pusztitó seregeivel szemben melyek a birák idejében sokszor száguldottak át a héberek földén s elvitték termésüket,a héberek Istenének is vannak seregei és azokkal mindjárt népe mellé áll,mihelyt ez őszinte szivvel Hozzá kiált.Anna most a saját kis ügyében jő az Istenhez és hitte,hogy a hatalmas Isten hozzá,kicsiny szolgálójához is lehajol és meghallgatja kérését.Anna nem gondolta,hogy ez az imádság-meghallgatás az egész nemzet forró vágyának is meghallgatása lesz,hogy Isten hajoljon le népéhez és segitsen rajta.Sokszor egy kicsiny,magános lélek világrengető események központjává lehet őszinte,hivő imádságával.De mily szerényen szólitja meg Jahvét ez az alázatos,odaadó lélek!Hogy kéri,hogy a sokésok hozzá folyamodó ember között épen őt is találja meg tekintete,emlékezzék meg róla is,ne felejtse el Isten azt a kis szolgáló leányát,ki a maga szerény tehetségével,de egész szivével Istennek akar élni és születendő gyermekét is Neki szánja.A hit mindig alázatos,mindig kicsiny s nagyságát csak Annak nagysága adja meg,akiben hisz a nyomorult ember. Anna nem keveset ajánl fel Istennek:születendő gyermeke egész életét! Hogy nemcsak a lévitai tiszt teljesitésére gondol Anna,mutatja,hogy fiát nazirnak szánja,amint ez az Istennek szenteltség IV.M.6-ban le

van irva./5 v./Csakhogy Anna nem rövid időre,hanem egész életre szóló nazirságra gondol.Mózesnek tehát ez a rendelkezése akkor ismert volt, éltek is vele.Amint Anna mondja fogadalmának szavait,csak ajka mozog, hangos szóra nem fakad.Jellemző az akkori papság gondolkodására,hogy Éli nem gondol arra,hogy egy Isten jelenlététől áthatott lélek áll előtte;nők akkor másért szoktak a szent sátor környékére járni/I.S.2, 22/;Éli szokva volt a részeg asszonyokhoz és azt hitte,ujra ilyen áll előtte.Mégis Éli legalább megfeddette a részegnek gondolt nőt,mig fiai paráználkodtak velük.Anna észreveszi,hogy Élit jóakarat vezeti s már csak főpapi mivolta miatt is,teljes tisztelettel felel neki és helyreigazitja tévedését,mire Éli egyszerre megtalálja magában a főpapot és Isten nevében szól az asszonyhoz.Éli nem volt szokva ilyen imádkozáshoz,amilyet Annánál látott,ki-nyilván az Isten Szellemének hatása alatt-mind erősebben az imádkozásnak adja magát és észre sem vette,hogy ajka utána megy a szavaknak,melyeket ő szivében gondolt. Annyira Istenben van elmerülve Anna,hogy Éli durva rászólása nem zökkenti ki hangulatából s nem a pap durvasága ragadja magával a nőt, hanem Anna odaadása a papot.Anna mentségül"kemény szellemet"emlit Élinek,azaz kemény,gyötrő bánásmódot érző szellemet,mely ezt a nyomást a léleknek adja át.Az ember három részből áll:testből,lélekből és szellemből;a testi érzékszervek a testi világgal kötik össze az embert, a szellemi érzékszervek a szellemi világgal.A test kész fényképet ad a léleknek,épen igy a szellem is.Szellemünkkel többet érzünk meg,mint testünkkel,noha sokak szerint csak testi érzékelés van;szellemünkkel megérezzük a másik rokonszenvét,vagy ellenszenvét,rejtett,titkos törekvéseit,belső rejtett meggyőződését.Annát jobban elkinozta az,amit szelleme észlelt Peninnán,mint az,ami hangokban,képekben testi érzékelése elé került.A szellem többet tesz az érzékelésnél:összegezi az észleleteket és azokból emlékképeket csinál,melyekhez mindig valami érzelem és indulat is tapad.Peninnával kapcsolatban egy kemény,sértő emlék vonult be Anna lelkébe s ez a lelkében levő szuró tárgy állandóan kinozta,gyötörte,annálinkább,mert Peninnától mást kellett volna várnia s mert az ő türő,hallgatag lénye Peninnában hasonlót kellett volna,hogy kiváltson.Éli durva szavai nem sebezték meg Annát,de Peninna kegyetlensége,szivtelensége igen.Élivel szemben még ő védekezik: "Ne nézd a te szolgálódat Beliál leányának!"Szórul-szóra ez a kifejezés mihaszna-lányt jelent,semmirekellőség leányát.Zs.18,5-ben Beliál a halállal áll párhuzamban s ez valószinüvé teszi,hogy nem puszta elvont fogalmat jelent a szó,hanem tisztátalan,világi szelleminséget illetőleg szellemet,vagy szelleméket,kik a haszontalan,semmirekelló lelkületet terjesztik,amilyennek ma is a spiritisztáknak megjelenő tulvilági vendégek bizonyulnak.Aki ily szellemmel telik meg,a földön céltalan,haszontalan életet él;Anna tiltakozik ellene,hogy ilyen szellem dolgozott volna benne;amit csinált,komoly,szomoruan komoly dolog volt:Isten elé vitte lelke panaszát.Nem haszontalan,felületes, sekély az ő lelke;mély tünődésbe merült el,azért látszott olyannak, mint aki mámorba merült.Lelke csakugyan máshol járt,mint ahol teste volt;a fájó emlékek utját járta be,rejtett,emberfölötti vigasztalást keresett.Nagy volt a bösszuság,mely kilökte őt e világból a tépelődés, tünődés országába.Ebben az országban a szellem a parancsoló;tudatától szabadon a szellem vezeti a lelket olyan mezőkre,melyeken nem akart járni;de kénytelen menni,amerre-ma ugy mondják-a gondolatok viszik.Pedig a gondolatokat viszi az a csodálatos tudattalan értelem, melynek neve szellem.Éli gyenge jellem volt,de nem rosszakaratu ember. Fiai vitték félre;kisértő nélkül igen jó utakon haladhatott volna. Anna jó szellemének hatása alatt hirtelen megtalálja a rég elvesztett utat,főpap lesz belőle ujra és isteni akarat hirdetőjeként jelenti ki, az asszonynak:"Eredj el békességgel!Izrael Isten meg fogja adni,amit kértél!" A békesség szó épséget és egészséget is jelent;de akinek semmi hiánya sincs,az békességben van.Azt mondja vele Éli:Semmid sem fog hiányozni,amit kértél:ezzel a tudattal menj el!Vajjon csak papi szólásmód,értéktelen mákony volt az,amit Éli mondott? Nem! Élit e pillanatban az az Isten vezette,akinek papja volt:egy felvillanó kijelentés mondatta Élivel,amit mondott s Anna megérezte,hogy a főpap

Isten szájával beszélt.Vége volt a keserü tünődésnek,vége a mámornak: Anna józanul,tisztán látta,hogy Isten meghallgatta őt.Anna Istent látja Éli mögött s amikor Éli kegyébe ajánlja magát,ezzel a papon át Isten kegyelmét akarja biztositani magának.A meghallgattatás bizonyossága vett erőt lelkén.Még külseje is megváltozott:a tünődő,algondolkodó arc visszatért ebbe a világba s tudott ujra mindennek örülni, ami körülvette.Elkána csodálkozva nézte a megváltozott asszonyt.Eddig, mint a beteget kimélte őt,kerülte a férfi-kivánsággal;de most ujra kivánatos,kedves volt az asszony s a találkozásnak akkor,amikor havonként egyszer a petefészekből le szokott válni egy igéret,gyümölcse is lett.Esztendőre megjött a gyermek és Anna nem felejtette el,honnan kapta:Sámuelnek nevezte a fiut,Istentől elkértnek,Isten Jahvének bizonyult,az örök változatlannak;azért nevezték őt előszeretettel e néven.

21-28 v.Később ujra fölment az az ember,Elkána,egész házanépével együtt,hogy Jahvének áldozzák,megadja évi áldozatát és fogadalmát; Anna azonban nem ment föl,hanem azt mondta a férjének:csak amikor elválasztom a gyermeket,akkor viszem el,hogy Jahve előtt megjelenjék, hogy örökre ott lakjék!-Tedd,amit jónak látsz!-mondta neki a férje, Elkána.-Maradj vissza,mig elválasztod őt;csak Jahve váltsa be szavát. Igy hát visszamaradt az asszony és szoptatta fiát,mig csak el nem választotta őt.Mihelyt elválasztotta azonban,fölvitte őt magával három tulokkal,egy efa liszttel és egy tömlő borral:bevitte őt Silóba, Jahve házába,mikor a fiu még gyermek volt.Mikor megölték a tulkot és bevitték a gyermeket Élihez,az asszony igy szólt:Kérlek Uram,ahogy a te lelked él,én vagyok az az asszony,aki itt melletted állott,hogy Jahvéhoz imádkozzék.Ezért a fiuért imádkoztam s Jahve megadta kérésemet,melyet tőle kértem.Most hát én is Jahvénak engedem át;ameddig él, legyen Jahvénak odaadva! Aztán imádták Jahvét!.

Ha eddig nem is volt szó róla,itt értesülünk,hogy nemcsak Anna kérte a fiu születését,hanem őt benső szerető férje,Elkána is és kérése támogatására fogadalmat tett Jahvénak;bizonyára a később emlitendő három tulok közül az egyiket;a másik két tulok a rendes évi áldozat volt,melyet Jahvénak vinni szoktak.Mielőtt azonban a fogadalmi áldozatot bemutatták volna,Elkána közben fölment a sátorhoz,a rendes évi áldozatokat bemutatni;Anna egyelőre nem ment vele mindaddig,mig a gyermeket el nem választotta.Régebben a gyermeket sokkal később választotta el az anya,ki nem sajnálta "termetét"a hosszas szoptatással "tönkre tenni".Akkoriban még divat volt,hogy az anya anyai feladatának élt.Hogy a sátorhoz fölmenni ez idő alatt vonakodott,annak nem az Isten tiszteletével való nem törődés volt az oka,mint az kitünik abból,hogy elválasztás után semmit sem késlekedett,hogy a gyermeket Éli papnak,fogadalma szerint átadja,de kitünik abból a hálaénekből is, amelyet ez alkalommal mondott.Nem az Ur iránt való buzgóságának hiánya tartotta vissza,hanem a visszavonultság megszeretése.Peninna gyötörte őt,mig nem volt gyermeke s gyötörhette azóta is,hogy gyermeke született.Most még inkább volt oka rá,mert gonosz célzásai alaptalanoknak bizonyultak.Elkána mindkét feleségének igyekezett megfelelni;de különös szeretet és megértés füzte a csendes és istenféló Annához.Amikor látta,hogy nincs kedve fölmenni az ünnepre,rá hagyta és nem erőltette. Anna pedig megtalálta Jahve szolgálatát abban,hogy a Neki szentelendő gyermeknek élt,gondozta és érte imádkozott.Anna egészen annak a fogadálomnak élt,melyet a gyermek születése előtt Jahvénak tett.De Elkána sem feledkezett meg a fogadalomról.A fogadalom nem ujtestamentumi gondolat.Az Ujszövetségben nem olvasunk róla,kivéve azt az ótestamentumi jelenetet,amelyben Pál fogadalmukat betöltő nazirokért áldozatot fizet/Cs.21,23 skk/;továbbá Akvila fogadalmát/Cs.18,18/.Ujtestamentumi vonalon azonban fogadalomról nem olvasunk.Az ujtestamentumi ember a megtéréssel mindenestől és örökre Krisztusnak adja magát,neki nincs miből fogadalmat tennie,mert minden Istené s égi Királyáé.De az ótestamentumi ember ezt az átadást nem ismerte s hogy szeretetét Isten iránt kimutassa,szivesen tett igéreteket s élt azután ezek beváltásá-

V Mert mindenható Isten Jahve és a tettered ő ítéli meg.

nak.Igy tett most Anna is,mikor a gyermeknek szentelte életét,ki csakhamar el fog szakadni anyai kebléről.A fogadalmak az Ószövetségben az Istennek való odaadás helyettesitői voltak,arra nevelő iskola. A fogadalmak önkéntesek voltak,de a Krisztusnak való odaadás is szüntelenül önkéntes kell,hogy legyen.A megtérés egy nagy fogadalom az egész következő életre! Anna szerette gyermekét;és őt Isten birtokában tudni:mindennél nagyobb boldogság.Anna sietett átadni e fiut a sátor szolgálatába,hogy szellemi ébredésének első benyomásait már a szent helyen kapja.Talán nem sietett volna,ha átgondolja,hogy Éli pap fiai hogy megbotránkoztatták a sátor látogatóit.Isten azonban ezen is segitett és a gyermeket mindjárt ugy használta,hogy ő hozta Istenhez közelebb a sátor szolgálatában levőket,nem azok távolitották Istentől Sámuelt.Az a kézség,amellyel Sámuelt szülei Istennek a jánlották;azok az imádságok,melyeket érette mondottak,mind meghallgatásra találtak. Már a gyermeknél elkezdődik Isten közeledése a sátorhoz,amelytől Isten hosszu idő óta távol tartotta magát.Később ébredés támad Sámuel körül. Nagy események indulnak meg,melyek Izraelt egyszerre beleirják a népek történetébe.Mindez azért,mert egy gyermek Istennek adta magát s mert szülei Istennek szentelték őt! A Sámuellel beköszönő nagy áldás eredetét tehát a Szentirás Annáig és Elkánáig viszi vissza.

II.1.-11.v:Anna ekkor igy imádkozott:Ujjong a szivem Jahvéért:szarvamat Jahve magasra emelte/szarvam Jahvéban magasan van/!Szájam-ellenségeim ellenében tágra nyilik,mert szabaditásnak örvendek!Nincs senki szent,mint Jahve! Te rajtad kivül nincs senki sem;nincs kőszikla,miként Te!Ne emlegessétek folyton a magasztos dolgokat,a magasztos dolgokat! Elvetemültség ki ne jöjjön szájatokból!A vitézek ijja összetörve;ám a botladozók erőt öveznek magukra.A betellek kenyérért szegődnek el,az éhesek abbahagyhatják a munkát;sőt a meddő hetet szül s a sok fiuval biró eleped.-Jahve az,aki öl és elevenit;seolba alávisz és felhoz onnan!Jahve üz ki a birtokból és tesz gazdaggá;Ő tesz alacsonnyá,de föl is emel! A porból fölemeli a nyomorultat,a ganéjból a magasba helyezi a szegényt,hogy összeültesse őket az előkelőkkel s a tekintély székét adja nekik örökül!Mert Jahvéi a föld oszlopai s Ő helyezte azokra a kerekséget.-Kegyeseinek lábát megőrzi,az elvetemültek ellenben a sötétségben némulnak el.Mert nem saját képességünk tesz erőssé:Jahve tesz erőssé!Összetörnek a Vele perlekedők! Mennydörgést kelt felettük az égben.Jahve ítéli majd meg a földnek széleit,Ő fog erőt adni királyának,Ő emeli fel majd Felkentjének szarvát!- Elkána aztán hazament Rámába,a fiu pedig Éli főpap előtt Jahve szolgálatát látta el.

A Szentirásban vannak himnuszok,imádságok,melyek oly szépek és fenségesek,hogy lehetetlennek látszik,hogy hirtelen s előkészület nélkül olyan egyszerü emberek költötték volna őket,mint amilyenek Anna s Jézus anyja,Mária voltak;ilyenkor azt mondják,hogy a könyvek szerzői utólag gondolták ki őket s adták az illetők szájára.A Szentirás nem mondja,hogy Anna,Mária,vagy Zakariás felesége,Erzsébet hirtelen kivágtak egy ilyen imádságot s valaki jelenlevő hirtelen följegyezte őket; valóbbszinü,hogy maguk ezek a nők jegyezték fel őket;mert az irás-ismeret akkor elterjedtebb volt,mint ahogy azt tudósaink ama korai koroknak megengedik.Mária leirta Isten-dicsérő énekét s Erzsébet olvasván azt, feleletet irt rá.Anna,hisz volt rá ideje Silóban,leirta,vagy lediktálta szivét betöltő gondolatait és Sámuel megőrizte,majd a történeti emlékek közé sorozta anyja szavait.Miért nem tölthetnének be fenséges gondolatok olyan magukba mélyedő s nagy tehetségü családból származó hölgyeket,mint amilyenek Anna,Mária,Erzsébet voltak? A pillanatnyi szegénység nem szokta a tehetséget eltörölni.És ne feledjük,hogy a Szellem fénye megnyitja azok szemét,akik szivüket kinyitják az Ég felé s tanulatlan,egyszerü emberek ajka ékesszólóvá lesz,mikor az égi tüz megérinti azt.Egy csizmadiából lehet a történelem legnagyobb teozófusa s egy tanulatlan parasztból költő.A népdalok a müvészet gyöngyei közé tartoznak.Ezeken a szavakon keresztül mélyen bepillanthatunk Anna lelkébe s megértjük,hogy miért volt rá annyira irigy asszonytársa és hová bujt bántó,gyilkos pörlekedése elől Anna,amikor magába vonult.De megért-

jük azt is,hogy mit szeretett Elkána Annában és hogy hol találta meg Isten templomát Anna,mikor nehányszor nem ment fel a családdal Silóba. Végül megértjük,hogy miért választotta ki Isten épen ezeket az asszonyokat Magának:Annát,Máriát és Erzsébetet.

Ami magát az éneket illeti,annak tartalma egészen megfelel annak a helyzetnek,amelyben Anna akkor volt.A gőgös és a testi áldással dicsekvő Peninna volt a gazdag,az erős,a betelt,a sok fiuval biró és az ellenség;de Anna nem személyeskedik,hanem tágabb körre terjeszti szemét és az egész világon nézi a hasonló helyzeteket.Saját helyzetének ez a tágabb körre való kiszélesitése azonban nem erőltetett;mert Anna nyilvánvalóan benne él ebben a tágabb körben is.Anna korának egyik kiváló lelke lehetett s épen ez okozta Peninna gyülöletét,ki csak testi vonalon előzte meg őt.Anna kimagaslott a családi élet szük köréből és figyelmét a nemzet sorsa,Isten királyságának ügye is fogva tartotta,sőt látókörével férfiakat előzött meg.Saját életének kicsiny menetéből az Isten világkormányzatának egy nagy törvényét vonta el: a jók,az istenfélők nem mindig a világ szerencsései közt keresendők; sokszor a szegény,a nyomorult,az éhes,a botladozó,sőt a porban,ganéjban ülő az Isten hü fia,mint azt Jób könyve hirdeté;de ezeknek a nyomorusága nem végleges állapotukat mutatja,mert Isten hozzájuk fog hajolni és megszabaditja őket,mint ahogy vele,Annával is cselekedett mikor forró fohászát meghallgatta és egy kedves,igéretes gyermekkel áldotta meg.Anna tehát saját életmenetében,mint kicsinyke tükörben a nagy világ történésének képét pillantotta meg.Nem magát emelte ezzel meg nem érdemelt magasba,hanem a kicsinyben ugyanazt az Istent látta, aki a nagy dolgokat intézi a világban.Ő tudta,hogy az igazi nagyság a kicsinyben és a nagyban egyaránt nagy s nem félt a maga kicsiny sorskörében azt a hullámverést fedezni fel,amely a birodalmak és országok hajóit mozgatja.Az igazi hit merész és Annának ez a merészsége hite valódiságát mutatja.Hol maradnak ettől a szárnyalástól Peninna kicsinyes torzsalkodásai! Anna azért vágyott az egyedüllétre.S ebből az egyedülléből született e csodálatosan szép himnusz!

Anna tehát ugy énekel,mint aki saját történetében a választott nép történetét ünnepli.Szive magasra emelkedik és ujjongva magasztalja Istent.Nem Peninna az igazi ellenség már,hanem a nép ellenségei s mikor a Peninnával szemben kapott győzelmet ünnepli,arra gondol:igy fog a nép győzni ellenségein! Szája,amelyet hosszu időn át görcsösen összezárva tartott és megnémult,most tágra nyilik,mert tudja,hogy Jahve szabaditása valóság.Szarva,azaz tekintélye,hatalma nem fordul csüggedve alá,hanem fölemelkedik harcra-biztosan.A "szent" szó egyedülállót jelent,ki páratlanul,megközelithetetlenül áll félelmetes magosságban.Ilyen megközelithetetlen Isten nincs több,csak Jahve. Abban a magasságban más nem lakik,csak Jahve.Mint szikla a tengerből, biztosan kimagaslik s a hullámok visszaverődve pattannak le róla:ugy áll Jahve a népek és emberek hullámzó tengerében.Az Istent nem ismerő embereknek is vannak magasztos fogalmaik;de ezek alacsonyak Isten közelségében;Anna nem akar róluk tudni,türelmetlenül szól.Ne emlegessétek őket!Az Istent nem ismerő nemzetek,saját bálványaikat csodálva, az igaz Istenről szólnak becsmérlőleg s azért intve fordul feléjük: Elvetemültség ki ne jöjjön szájatokból.Amit Peninna odáig csinált, az ezeknek az Istent nem ismerő nemzeteknek a lelkületéhez volt hasonló.Peninna a látható,testi valóság káprázatában bálványimádó volt s amit becsmérlően Annáról mondott,az Isten hatalmának becsmérlése volt. A pogányokhoz intézett szavak tehát neki is válaszul szolgálnak.Peninna vereségében az istentelen népek vereségét látja;a vitézek ijja összetörve.Velük szemben a kicsiny,bizonytalanul járó választott nép uj hitre gyulladva erőt övez magára.Mily bizonytalanságban gyötrődött az ő lelke is Peninna vádjaival szemben,léptei roskadozók voltak;lelke bizonytalanul nézett előre a jövőbe s most erővel felövezve nézi a közeledő eseményeket;most már tudja,látja,hogy Isten mellette van.De a beszéde,saját sorsára gondolva is,egyetemes:a nép nagy körét öleli fel,mert hiszen mindenkire érő nyes az,ami az egyes emberrel történik: a beteltek kenyérért szegődnek el,mert az inség érte őket utol s az éhesek,amilyen ő is volt,éhes a megtelésre,az isteni segitségre,ünne-

pelhetnek már,a fáradtságot,gyötrelmet elvethetik maguktól;itt a nagy ünnep,az isteni szabaditás ünnepe! Legjobban illik persze Annára ez a mondat:A meddő hetet szül,a sok fiuval biró pedig eleped.Hogy Anna később kapott-e fiukat,nem tudjuk;egyelőre a hétből csak egy volt meg; de Anna tágabb látókörben mozog s nemcsak magán gyüjtötte a megfigyeléseket;bizonyára látott esetet,hol a kezdetben meddő asszony hetet szült. A"hét"különben kerek szám volt abban az időben s igy általánositásnak vehetjük.Hogy Peninnán látta-e Anna az elepedést,nem tudjuk;de hogy egyszer be kellett rajta következnie,az kétségtelen.Anna himnuszt ir s nem személyes replikát Peninnának.Istent akarja dicsérni s nem vetélytársát kipellengérezni.Ezért az éneknek nem szabad Anna esetéhez nagyon hasonlitania.

A következőkben még tovább megy az általánositásban s az élet döntő eseményeiben szemlélteti azt az igazságot,hogy mindenben Jahve keze keresendő.Ő az,aki öl és megelevenit,Ő az,aki a betegséget a gyógyulás, vagy a halál felé igazitja;Ő az,aki a meghalót a Seolba aláviszi s bár erre példát nem igen tudna említeni,természetesnek látja,hogy a Seolból, azaz a holtak birodalmából fel is tud hozni:a halál nem lehet erősebb, mint Jahve.Anna hálaadó éneke itt prófétai látássá emelkedik:a halál hatalmának legyőzése felül van az ember földi látókörén.A halottak feltámadásáról a pogány vallások nem tanitanak;de az Izraelnek adott kijelentésben már a szürke ősidőben megtaláljuk.Anna olyan körökhöz tartozott,melyekben beszéltek arról,hogy Jahve előhozhatja a halottakat a Seolból.Később homályosodott el ez a tudás,mig az Ujtestamentum látnokainak ujra megjelentetett.Élet,halál,halálban maradás,halálból előhozás Jahve kezében van s ez messze felül emeli őt a pogányok tehetetlen bálványain.A földi dolgok már természetesen igazodnak ehhez az isteni hatalomhoz.Ő tesz gazdaggá,Ő üz ki az örökségből,azaz a földi sors ura is Ő.A gazdagot lealacsonyitja:senki sem bizakodhatik el vagyonában! A nyomorultat a porból,azaz az emberi segitség nélkili,az emberi társadalomból kivetett állapotból Ő emeli fel s a szegényt abból az aljasságból,amellyel az emberi szivtelenség meggyanusitja,Ő helyezi magas polcra.A halál és élet Uránál a földi sors rendezője mintha lejjebb esnék; de e leszállással csak közelebb jön Anna a földi,mindennapos élethez, hogy ismét prófétai látásra emelkedjék,mikor azt mondja,hogy a föld tartó oszlopaira Isten helyezi a"kerekséget",ami azt jelenti,hogy a lét alapfeltételeiről is Isten gondoskodik.A pogány istenek csak természeti erők;de a Biblia Istene mindenható és mindent kezében tartó,felül van az erőkön,melyek csak szolgálatában állanak.Ez a felséges istenfogalom csak a Bibliában található s abban az irodalomban,mely a fogalmakat a Bibliából vette át.A hitetlenség ugyan mosolyogva jegyzi meg,hogy ime a pogány Herkules oszlopai itt is megjelennek;de ez a lekicsinylés téves.Ma is beszélnek a nap keltéről és nyugtáról,noha a nap sem föl nem kel,se le nem nyugszik.Az oszlop a tartás célját szolgálja;képes módon lehet tehát a föld tartó oszlopairól beszélni anélkül,hogy a képet használó csakugyan földi oszlopokra gondolna,mint ahogy Isten kezéről,szeméről beszél a Biblia anélkül,hogy testi kézre,vagy szemre gondolna. Anna,kora képes beszédmódját használja.Mint ahogy egy épitész oszlopokra helyezi a templom fedelét,ugy helyezte el Isten is a földkerekségét. Az a szó,melyet jobb hijján kerekségnek forditunk:tébél,lakott,vagy müvelt földet jelent,továbbá jelenti a föld egészét.

Anna még tovább megy megfigyeléseiben s látja az isteni világkormányzás célját:elválasztani egymástól az Isten kegyeseinek és az elvetemülteknek sorsát.A kegyesek sorsát Isten kezében tartja s ezek nyomoruságok és küzdelmek után egy őket őrző Isten jóságos kezére fognak ráismerni,mint ahogy ezt látja most saját életében Anna is.De az elvetemültek,bármily hangosak legyenek is most,mikor a kegyeseket ócsárolják,egyszer megdöbbenéssel fognak találkozni az itélő Bíróval és rémületükben elnémulnak.Anna itt is általános igazságokat mond és csak sejteni lehet,hogy Peninna hangos sértései is elnémultak egyszer.Isten elnémitotta őt,Annát pedig megőrizte egy felséges isteni megbizás teljesitésére.Anna azonban nem magát dicséri,mikor sorsát Peninnáéval összehasonlitja,hanem Istent.Mert nem saját képességünkből származik az erő,

hanem Jahve annak forrása. Nem Peninnáról beszél épen Anna, mikor az elvetemültek összetöréséről emlékezik meg, kik nem vele, Annával, hanem Istennel szállnak szembe, noha Peninna támadásában is volt valami a kegyeseket szerető és védő Isten ellen. Inkább vonja most Anna figyelmét magára az uj ellenség, mely Izraelre támadt, a filiszteusok hada. Lehet, hogy a zsidók ez ellenséggel szemben csatát fognak veszteni s fogságra kerülnek; de a végső győzelem Jahvéé. Anna már hallja, hogy fognak összetörni a pogányok, hogy fog Jahve mennydörgést küldeni fölé jük, a végén s ez a földi történelem vége, Jahve itélni fog s a föld széleit, hol az Istentől legjobban elidegenültek laknak, itélete szintén meg fogja keresni. Peninna és Anna harca csak kis része ennek a nagy pernek; de ez is bele tartozik! Annát saját egyéni sorsa tanitotta meg látni a nagy mindenség küzdelmének lényegét; kicsiny volt hü, nagyra tartották érdemesnek.

Izraelnek ekkor nem voltak királyai, mégis Anna azt mondja: "Ő fog erőt adni királyának; Ő emeli fel majd Felkentjének szarvát!" Bibliakritikusok szerint ez az ének későbbi eredetét mutatja, mikor már királyai voltak Izraelnek; mások szerint utólagos hozzátoldásról lehet szó. Van azonban más magyarázat is! Zsolt. 110, 1-ben Dávid ezt mondja: "Ezt mondja Jahve az én Uramnak: ülj jobbomra!" Dávid tudott valakiről, akit megkülönböztet Jahvétől és Urának mondja Őt s emliti, hogy Jahve uralkodást ad neki. Dániel az ég felhőivel látta eljönni ezt a titkozatos Királyt, kit ember fiának mond. Az Ószövetség tehát várt egy Felkentet, Messiást, ki egykor az uralmat kezébe veszi. Miért nem jelenhetett meg ennek az uralkodónak a képe már Anna előtt? Amikor Arról beszél, aki a föld széleit meg fogja itélni, természetszerüleg vetődik gondolata Arra, akinek kezében az itélet lesz; a Messiás-Királyra. Ehhez az itélethez Isten adja majd az erőt ama királynak és Isten fogja annak hatalmát, azaz szarvát, minden más hatalom fölé emelni.

12-17 v. Éli fiai pedig Béliál fiai voltak; nem ösmerték Jahvét, sem a papok törvényét, a néppel szemben. Amikor épen valaki áldozatot vágott, odament a pap legénye, amint az a hust főzte, egy háromágu villával s beleszurt az üstbe, vagy a fazékba, vagy a lábasba, vagy a serpenyőbe; amit aztán a villa felhozott, a pap elvitte magával. Igy tettek egész Izraellel, azokkal, akik felmentek oda Silóba. Amellett, mielőtt elfüstölögtették volna a kövérjét, a pap szolgája odament és ezt mondta az áldozó embernek: adj sütni való hust a papnak! De nem fogad el tőled főtt hust, hanem csak nyerset. Ha aztán az az ember igy szólt: hadd, hogy előbb szabadon elfüstölögtessék a kövérjét, aztán végy magadnak ugy, ahogy lelked kivánja, igy szólt amaz: nem ugy, hanem most add ide, különben erőszakkal elveszem! Igen nagy volt a fiuknak a vétke Jahve szine előtt, mert az emberek lenézték Jahve áldozatát.

Láttuk 1, 16 tárgyalásánál, hogy Béliál mihasznát, semmirekellőt jelent. Éli fiainak nem volt semmi haszna a sátor szolgálatában, csak kárt okoztak. Az ösmerés nemi jelentőségénél láttuk továbbá, hogy a szó bensőbb közösséget is jelent, ugyhogy a következő mondatot igy fordithatjuk: nem voltak közösségben Jahvéval, nem éltek Vele együtt, nem ösmerték az Istenben rejtett életet. Ebből következik, hogy hiányzott belőlük a Jahve törvénye iránt való mély tisztelet és könnyen általhágták azt. A 13. vers elején levő szó, melyet törvénnyel forditunk, tulajdonképen itéletet jelent, vagyis azt a módot, irányt jelzi, amelyben Jahve el szokta dönteni a dolgokat. Itt Jahvénak a papokra vonatkozó döntéseiről van szó; arról, hogy Jahve hogy szokott elbánni a hütlen és hogy a hüséges papokkal. A kifejezés arra mutat rá, hogy miként Éli fiai nem voltak Istennel belső közösségben, ugy a papi hivatás iránt sem volt bennük érzék s nem tudták arra vonatkozólag Isten akaratát, mert nem is törődtek vele. Pedig Jahvénak megvoltak a maga gondolatai a pap és a nép viszonyáról, a papoknak a nép között való szolgálatáról s ha ezt valamely pap nem töltötte be, azt utolérte Isten büntető keze. Éli pap fiainak fogalmuk sem volt hivataluk szentségéről és komolyságáról; ugy bántak el

foglalkozásukkal,mint valami szentségtelen világi dologgal,amelyért senkinek felelni nem kell.Foglalkozásuk alkalom volt nekik arra,hogy meggazdagodjanak és dőzsölve éljenek.Kitanitott szolgájuk felkereste az áldozókat és az áldozatból azt is elvette,amihez nem volt joga a papnak;éspedig elvette azt,ami az áldozóé volt és azt is,amit Istennek kellett az oltáron elégetni,az áldozat zsiros,hájas részét.Ezt a rablást a szolga egészen durván,erőszakosan végezte;egyszerüen odament az edényhez,melyben az áldozati hus főtt,s mely az áldozat mennyisége szerint különböző volt s egy hosszu,három águ villát,mellyel az edény aljáig le lehetett érni,leszurt az edénybe s amit ügyesen átszurt,azt emelte is ki és vitte el a papnak.Ezt nem néha tették,hanem állandóan, ugyhogy egész Izraelt megsértették eljárásukkal.Hogy a főtt hust nem akarták elfogadni egyes esetekben,ez azért lehetett,mert nem mindenki értett a hus izletes elkészitéséhez,mig a papok erre be voltak rendezve;e kivánsággal azonban elvették az áldozatból a közösség tudatát, mely a papot az áldozókkal egyesitette.Az is lehet,hogy a nyers hus egy részét eladták s ezzel biztositották maguknak jobb jövedelmet;ez azonban szintén ellenkezett az áldozat céljával.Ha az áldozóban felébredt a helyes eljárás tudata s a lelkiismeret és tiltakozott Isten törvényének megsértése ellen,az ilyent erőszakkal fenyegették meg, mire ott a lévita szolgák nagyobb száma miatt képesek is voltak.Ha az áldozó türelemre,várásra intette a szolgát,megint fenyegetés következett s ezzel a fenyegető fellépéssel az emberek hitét Istenben elvették és az áldozást megutáltatták.
Az a kifejezés:"Ahogy lelked kivánja"különbözik attól,hogy ha igy állana:ahogy szived kivánja.Utóbbi ezt fejezi ki:ahogy most eszedbe ötlik. Előbbinek jelentése:ahogy hosszas gyakorlat és szokás által be vagy rendezve.Éli pap fiai tehát olyan lelki alkattal birtak már,amelyen változtatni nem igen tudtak;jellemük rögződve volt.De ha vakok voltak is,Isten előtt a felelősségük mégis nagy volt,mert látták a templomba járók botránkozását,mégsem igyekeztek rajtuk segiteni és a lelkükben okozott kárt helyrehozni.Miután"Isten szolgái"igy viselkedtek,a nép megutálta a papok munkáját;nem hitt annak hasznában és eredményességében,ugyhogy a sátor szolgálata elvesztette tekintélyét s a sátor elnéptelenedett.

18-21 v. Sámuel végezte a Jahve szine előtt való szolgálatot,bár gyermek volt.Egy vászon efóddal volt felövezve.Anyja kis felső ruhát szokott neki készitení s azt évről évre fölvitte,mikor férjével együtt fölment,hogy az évi áldozatot bemutassa.Ilyenkor Éli megáldotta Elkánát és a feleségét:Adjon Jahve neked magot ettől az asszonytól-mondottaahelyett az elkért gyermek helyett,akit Jahvénak kért volt.Azzal elmentek haza.Jahve tudillik meglátogatta Annát,ez teherbe esett és szült három fiat és két leányt.A gyermek Sámuel pedig felnőtt Jahvénál.

Mialatt a tulajdonképeni papok dőzsöltek,mulattak,erkölcstelenkedtek és a népet kelepcébe vitték/botránkoztatták/,addig a kis Sámuel elátta azt a szolgálatot,melyet nekik kellett volna végezniük a sátorban,azaz Jahve szine előtt:megtöltötte az olaj-mécseseket,elhelyezte,kicserélte a kenyereket.Igy romlott meg a hivatalos papság és igy gondoskodott Isten magának más papságról a kis lévita gyermekben.A törvény külső kerete kezd foszladozni,hogy egy szellemi törvény foglalja el helyét: a belső elhivás,mely a külső,testi elhivást félre teszi.Isten azzal csufolta meg a felnőtt papokat,hogy egy gyermeket állitott helyükbe. A történelem folyamán Isten gyakran cselekedett hasonlóképen.A jeruzsálemi templomban gyermekek zengték a Messiás-Király dicsőségét,mert a papok,és irástudók,a nép hivatott vezetői ezt megtagadták./Mt.21,15. 16/.A gyermeken még egy papi jelvény is volt:az efód.Az efódot nemcsak papok viselték;Dávid is hordott egyszer ilyet:Gedeon zsákmányból készittetett egy drága efódot,de az bálványozásra vitte a népet.Sámuel efódja vászonból készült és nem volt oly drága és remekmivü,mint a főpapé.Az efód kis köpeny volt,két darabból,melyeket a vállon egy-egy onyx-kő/gyémánt/ tartott össze;a köveken Izrael törzseinek nevei voltak bevésve.Az efódon volt a hósen,melyen szintén a 12 név volt 12 drága-

X (innati intimo) o hunatio intimo!

kövön.Eszerint az efód a nép terhét hordó papság jelvénye volt;a hivatal jelvénye.Hogy a kis Sámuelre ezt adták,mutatja,mennyire komolyan vették szolgálatát s mily tekintéllyé lett a gyermek származásánál fogva is.Amit tettek vele,visszaélés volt és Isten elnézte a visszaélést,hiszen Sámuel az Ő választottja volt és a papok,kiknek rossz volt a lelkiismerete,szivesen vették,hogy a szolgálat lelki terhét lerázhatták magukról.Éli hagyta a dolgokat.A szellemi-prófétai vonal itt is áttörte a cerimoniális vonalat,mint később Dávidnál,mikor az bement a szent helyre és megette a papoknak rendelt kenyeret embereivel.Bármily komoly is a kép,melyet a gyermek Sámuel templomi szolgálata elénk tár,nem hiányzik abból a kedves,családias vonás sem:az anyai gondoskodás.Anna nem engedte elveszni az anyai jogot,hogy gyermekéről gondoskodjék s minden évben kis uj ruhát vitt fel a gyermeknek;egy felső ruhát,mit ma kabátnak nevezünk;bő,nyitott ujjakkal. Ez az ázsiai ruhadarab,mely a görög és római felső ruháktól különbözött,inkább a körgallér és a mai kabát között állott.Annát senki sem akadályozta az anyai gondoskodásban;ellenkezőleg,szives viszony fejlődött ki a gyermek szülői és Éli között,ki ebben az összeköttetésben lelke jobbik részének tartozékát látta s ujra megáldotta az asszonyt,hogy az Istennek szentelt Sámuel helyett adjon más magzatokat az asszonynak.Ez nem is maradt el s Anna már nem volt visszahuzódó és keserü.Peninnának azonban nem halljuk hirét.Hogy meghalt e vagy mellőzve volt,esetleg dacból állt félre,nem tudjuk;minden esetre amit Anna énekében mondott,beteljesedett.Sámuelnek nem ártott meg a romlott papi környezet,mellyel ugy látszik,ő nem sokat érintkezett,mert Éli főpap elzárhatta attól.Sámuel nem hagyta el a sátor környékét,a papok meg nem nagyon jártak a templom belső részében,csak ott,ahol az áldót szedhették a néptől.Az történt,ami később is sokszor megismétlődött:a hivatalos papság élvezte a papi jövedelmet,a papi szolgálatot pedig elvégezték az u.n."laikusok".

22-26 v. Éli nagyon öreg volt,de meghallotta mindazt,amit fiai egész Izraellel tettek;azt is,hogy összefeküdtek azokkal az asszonyokkal,akik a bizonyságtétel sátorának ajtajánál a szolgálatot végezték.Megszólította őket:Miért tesztek ilyen dolgokat? Állandóan hallom a ti gonosz dolgaitokat ettől az egész néptől! Ne igy fiaim,mert nem jó az a hir, amelyet hallom,hogy Jahve népe terjeszt.Ha ember ember ellen vétkezik, megitéli azt az Isten;de ha az ember Jahve ellen vétkezik,ki itéli őt meg akkor?! De nem hallgattak atyjuk szavára,mert az volt Jahve tetszése,hogy megölje őket.A gyermek Sámuel pedig mindig nagyobb és kedvesebb lett Jahvénak is,az embereknek is.

Életsorsok bontakoznak ki a földön.Egyik halad a pusztulás,másik a jó teljesedése felé.Éli a kettő között akart állani.Nem helyesli a rosszat, de komolyan nem lép föl ellene.Gyönyörködik a jóban,de teljes határozottsággal nem áll melléje.Fiai mind sulyosabban esnek bünökbe be,a hir mind szélesebb köröket tölt be:Éli végre nem kerülheti el tovább,beszélnie kell a fiukkal!Mennyivel szivesebben kerülné el ezt a kellemetlen kötelességet,amelyet ugy is,mint főpapnak,ugy is mint apának teljesitenie kell.Asszonyokkal vétkezni:paphoz nem illő cselekedet;és a sátor szolgálatára rendelt asszonyokat csábitani el:igen-igen gonosz dolog. Ezek a nők bizonyára takarítást,sütést-főzést végeztek;a varrás kevésbé tartozott ama kor női foglalkozásai közé;a ruhákat inkább a megfelelő alakra szőtték,mint varrták.A szentség megható tudatával kellett volna, hogy dolgukat végezzék s a papoknak kellett volna őket erre buzditani; ehelyett a papok csábitották el őket.Figyeljük meg,milyen erőtelenek Élinek fiaihoz intézett szavai.Mennydörögnie kellett volna és ő könyörgött.Erőtelen szavai hatástalanul pattannak le fiairól.Pedig Éli tudja, érzi fiai bünének nagyságát és utálatos voltát;hangsulyozza,hogy Jahve népe terjeszti róluk a gonosz hireket;tehát Jahve ellen vétkeznek,mikor Jahve népét háboritják.Ha ember ellen követték volna el büneiket,enyhitené őket a szenvedély,a kivánság rabsága.Jahve itél az ily bünökben, mert az embervilág fölött áll birói magasságban.De ha az ember magát a Birót támadja meg,annak személyét veszi kicsinybe;ha valaki eldobja magától a szemérmet és istenfélelmet;az a romlottságnak,a vakmerő gonosz-

ságnak oly fokára lépett,melyen a bünt mérni már nem lehet.Éli ösmeri fiai vétkét;de nem ugy tesz,mint aki vészt kiált,kétségbeesetten keresi a segitséget;beszédében több az egykedvüség,mint az igazi rémület. Persze,hogy hatástalanul pattan az le fiai lelkéről.Éli kérdése:"ki itéli meg őt akkor?!"homályosan hangzik;feleletet nem kapunk a kérdésre;a feleletet Éli fiainak kellene megadniok;de ők nem törődnek azzal, hogy mi erre a kérdésre a helyes felelet.Éli főpap-ek akarja rémiteni fiait:ti fölöttetek nemcsak itélő biró az Isten,hanem ő maga a sértett fél is.Azt hiszitek,hogy ha Istennel pereltek,valami enyhe birát fogtok magatoknak kapni?!A biró csak Isten marad;de hogy számithattok irgalmára, ha semmibe veszitek őt?! A kérdés felvetése jó;Éli fiai gondolkozhattak volna rajta;lett volna okuk a legnagyobb rémületre!De Isten megkeményitette szivüket,mint egykor a faraóét és ők zord,kemény arccal néztek a jövőbe.Nem akartak látni! Édes volt a bün,gyülölt a megtérés. Azt hitték,nincs az,amit ők nem akarnak látni.Milyen kemény szó ez: "Ugy tetszett Jahvénak,hogy megölje őket!"Ezt a szót nem lehet megérteni akkor,ha a földi lét után más folytatás nincs,mint a végleges kárhozat és a végleges élet.Olyan ez az isteni ölés,mint az özönviz,melynek habjai minden engedetlent elpusztitottak;de az engedetlenekhez egyszer le készült hajolni Az,aki vérét ontotta a bünösökért.Isten öl!A vakmerő bünös egy rettenetes Istennel találja magát szemben.Lehet,hogy Éli fiai elkövették a bünt,mely egyedül megbocsáthatatlan,a szent Szellem káromlását!Lehet! Hagyjuk ezt az itéletet Isten kezében! De rettenetes az élő Isten kezébe esni és a két fiu már az itélet felé haladt gyenge,a bünnek komolyan ellenállni nem tudó ajkukkal együtt.Ez az egyik életsors a kettő közül.Mert közbeeső harmadik nincs.Aki a bünnek ellene nem áll,itélet alá esik!

A másik életsors Sámuelé.Olvassuk,hogy mindig nagyobb lett,azaz növekedett,bizonyára nemcsak termetben,hanem jellemben is.Amellett mindig kedvesebb lett Istennek és embereknek.Mintha a gyermek Jézus történetét olvasnók! Ahol Isten áldása van,ott rendesen bontakozik ki a test és a lélek! Ahol a bün nem akadályozza,ott az élet megy előre a maga Istentől kijelölt utján.Az ilyen élet kifejlésében gyönyörködnek az emberek. A természetes jóság kedves a szemlélőnek látni is,gyümölcseit kóstolni is.És fenn a magasságban Isten is gyönyörködik a maga müvében!És ahol Isten gyönyörködik,oda alászáll áldása és termékennyé teszi a természetes talaját az égi vetésnek.Sámuel élete egy fesló virágbimbó élete volt:kedves annak,aki látta.És a sátorban sokan látták.Isten gondoskodott valami egyensulyról,mely Éli fiainak botránkoztatását helyrehozza. A népet érdekelte a gyermek.Csakhamar látni lehetett,hogy több volt itt,mint a gonoszság egyensulya:a jó messze felülmulta a gonoszt!Sámuel körül egy ébredésnek kellett kialakulnia.

27-36 v. Istennek egy embere ment fel Élihez és ezt mondta neki:Igy szól Jahve:kétségtelen módon kijelentettem magamat atyád házának,mikor azok Egyiptomban,a faraó házának tulajdonai voltak.Izrael összes törzsei közül őt választottam ki magamnak papul,hogy égő áldozatot vigyen oltáromra,hogy tömjént füstölögtessen,hogy efódot viseljen előttem és atyád házának adtam Izrael összes tüzáldozatát.Miért dudajkodtok hát véres áldozatommal és áldozati ajándékommal,melyeket hajlékomba rendeltem?!Többre becsülöd fiaidat nálamnál,hogy magatokat annak legjavából hizlaljátok fel,amit csak népem,Izrael nekem ajándékul hoz?!Ezért igy szól Izrael Istene,Jahve:Bár kétségtelen módon megmondtam,hogy házad és atyád háza örökösen előttem fognak járni:most már távol legyen ez tőlem-ezt mondja Jahve-mert Én azt becsülöm-meg,aki Engem megbecsül s könnyünek találom azokat,akik Engem megvetnek! Napok fognak majd jönni, melyeken karodat és atyád házának karját összezuzom,ugyhogy házadban nem lesz öreg.Akkor majd szorongatót látsz a hajlékban,bármennyire is jót tesz Jahve Izraellel:a te házadban soha sem lesz öreg.De valakit nem vágok ki házadból,oltárom mellől,hogy szemed elsenyvedjen és lelked elepedjen,mikor házad egész férfi-szaporulata meghal.Jelül az az eset szolgáljon néked,amely két fiadra,Hofnira és Fineásra fog jönni:egy napon fognak mindketten meghalni.De fogok én magamnak hüséges papot beál-

litani,olyat,aki szivem és lelkem szerint cselekszik;megmaradó házat fogok neki épiteni;az mindenkor Fölkentem előtt fog járni!Majd akkor mindaz,aki házadból megmarad,elmegy,hogy leboruljon előtte egy kis megtakaritott pénzért,egy vekni kenyérért és ezt mondja:Alkalmazz engem egy papi állásra,hogy egy falat kenyeret ehessem!-

Istennek embere alatt olyan embert kell érteni,ki nem e világ felé fordul,nem e világ tartalmával telik meg,hanem Istennek nyilik meg és Istennel telik be,vagyis prófétát.Prófétát,de nem foglalkozás szerint,hanem belső elhivatás szerint.Nem a világ előtt eljátszott szerepében,hanem e szerep belső tartalmában.Az a próféta,akit Isten indit,vezet és tölt meg,Istennek embere.Egy ilyen férfi jött egy napon Éli főpaphoz és mondanivalója volt hozzá.Isten küldte,hogy Isten nevében itéletet hirdessen neki.Az itélet előtt a vádpontokat sorolta fel Istennek embere.Ezek a vádpontok Isten kegyelmének a megnyilvánulásai voltak,melyeket Éli főpap háza,azaz családja kapott,melyekkel azonban mind visszaéltek,melyeket megvetettek,sőt sárba tapostak Éli főpap és fiai.A kegyelem már Egyiptomban működni kezdett ezen a családon,a hol a többi zsidó törzzsel együtt Éli törzse,azaz Lévi fiai szomoru elnyomásban éltek.Ott,ahol Ábrahám ivadékai védő,pártfogó nélkül,rabszolgasorsban éltek és nehéz munka mellett sulyos elnyomást szenvedtek;ott,ahol egy kegyetlen faraó haragjától és megvetésétől való szabadulásnak az igérete nem volt beleirva a nép földi életébe; ott,ahol a szabaditó Mózes beszédét keserü gunynak fogta fel az,akit meg akart szabaditani:Isten egy szebb és boldogabb jövő állitván a nép elé,abból épen Éli törzsét és családját,a Lévitákat és Áron pap fiait választotta ki Magának,hogy minden törzs előtt ők elsősorban szolgáljanak Neki s a többinél különösebb értelemben tulajdonai legyenek:közbenjárók,azaz papok Isten és a választott nép között.Az elesett népet tulajdon népévé választotta ki Isten és abban Lévi törzsét választotta törzsévé.Nekik kellett,mikor a nép szabadon szolgálhatta Istenét,az oltárra vinniök az égő áldozatot,azaz kifejezniök hogy a nép lelke elég Isten szolgálatában;nekik kellett bemutatniok a füstölő áldozatot s kifejezniök a nép Istenhez való vágyakozását, Istent keresö,Hozzá fohászkodó indulatát;ők vitték az oltárra az ajándékot,mely lisztben,süteményben,italban állott s kifejezniök azt, hogy a nép magát akarja ajándékul az oltárra tenni.Ezek a jelképes áldozatok azonban nem fejezték ki a nép való indulatát;a nép megvetette Jahvét és a szent sátor szolgálata üres külsőséggé változott. A néppel együtt romlott a papság is;sőt aztán elöljárt a romlásban s Jahve szolgálatának megvetésében.Duhaj,aljas indulatokra hajlamos lelkük a templomi szolgálatot saját élvezeteik szolgálatává változtatta át,s azt megszentségtelenitette.Éli nem duhajkodott;de elnézte, sokáig szótlanul türte,s mikor fölemelte figyelmeztető szavát,nem egész szivvel tiltakozott a fiuk duhajsága ellen,ugyhogy nyugodtan benne maradtak gonoszságaikban.Isten kegyelme volt,hogy megigérte, hogy Lévi törzse,Éli családja örökösen ott fognak élni az Ur előtt és Neki fognak szolgálni és Isten ezt az igéretét be is váltotta volna, ha Éli háza Isten tanitásához ragaszkodik,melyet szolgája,Mózes által jelentett ki;de Éli háza megvetette Jahve akarátát,ésa fiuk tettleg, Éli azzal,hogy türte fiai gonoszságát-és igy Jahve is ellökte Magától igéretét:"Most már távol legyen ez Tőlem!"-mondotta.Isten igéretének az ember hütlensége miatt való megváltoztatása a törvény alapján történik,mely az ember magaviseletétől teszi függővé Isten segitségét.Izrael és benne Lévi törzse és Éli családja vállalták a törvény megtartását,ezért viselniök kellett gyengeségeik és büneik büntetését./II.M.19,8/.A kegyelem álláspontja más:ha a nép bünös is és gyengeségében a törvény megtartására képtelen,Isten megbocsát és az igéret érvényben marad.Érdekes,hogy az Isten nem a törvénnyel jött először a néphez,hanem kegyelemmel,mert az,hogy minden nép közül épen a zsidót választotta ki Isten és abban Lévi törzsét a papságra:kegyelem volt és nem a törvény által kiérdemelt jog.Ezt a kiválasztó isteni kegyelmet azonban a zsidó nép és Lévi fiai nem értették meg,nem becsülték meg,hanem megvetették azzal,hogy ugy akartak élni,mint a kö-

rüllakó pogány népek s azok istentiszteletét vették át.Akik vállalták mindannak megtevését,amit csak Isten parancsol,hajtva a testi vágytól,keresve az érzéki pompát és a bün élvezetét,melyeket a pogány istentisztelet megengedett,sőt megkövetelt,eldobták mindazt, amit Isten parancsolt és ebben a nép példaadói és vezetői a papok voltak,Éli fiai.Karjuk nem az oltár szolgálatára nyult,nem a szent Isten előirásának teljesitésére,hanem a rablásra és a tiltott örömök után.Ezért most Isten uj igéretet tesz a régi helyén:össze fogja törni azt a kart,melyet a gonoszra nyujtottak ki a papok.A fenyegetés kép:azt jelenti,hogy Éli és utódai nem érhetik el azt,amit maguk elé kitüznek;idő előtt pusztulnak el,nem lesz öreg a családban.Karjuk, azaz cselekvőképességük össze lesz törve:tehetetlenül állnak majd a rájuk törő vésszel szemben,azzal a vésszel szemben is,amely egész Izraelt éri majd,melynek terhét nekik kellene Jahve előtt hordozniok és azzal a vésszel szemben is,amely az ő házukat éri.E jóslat beteljesült abban a szerencsétlen háborúban,melyet Izrael a filiszteusokkal vivott s melyben a frigyládát is elvesztette;beteljesült abban a tömeges mészárlásban,mellyel Saul király Éli utódait majdnem mind kiirtotta és Abjátár papnak dicstelen végében./I.S.22,11 skk;I.Kir. 2,26 skk./Éli házának a külön nyomorusága pedig épen akkor fog bekövetkezni,amikor Isten Izraellel sok jót fog tenni;amikor Izrael ellenségeit legyőzi és Dávid és Salamon alatt az ország felvirágzik. Valakit azonban,azaz egy papot Isten nem fog kivágni az élők közül, hogy ez tanuja legyen annak,hogy Éli családja nem vehet részt a nemzet fellendülésében és ez az egy épen Abjátár lesz,kit Salamon fog papi állásából kiüzni.Mikor Éli minden férfi sarját megölette Saul, Abjátár elmenekült/I.S.22,2o skk./.Isten tehát nem állott oda Éli pap családja mögé,hogy ellensivel szemben megvédje:akik őt nem becsülték meg,azokat ő sem becsülte meg;akik Őt megvetették,azokat Isten is tulkönnyüeknek találta a történelem mérlegében és félredobta őket.Ahhoz,hogy valaki a történelemben szerepet játsszék,bizonyos suly szükséges,a lélek sulya,megbizhatósága,alkalmazhatósága Isten céljaira.Ebben a prófétai kijelentésben tehát Isten parancsolatainak megtevése mellett egy másik alapját és ismertető jelét találjuk annak, hogy Isten valakit nem vet el:azt,hogy az illető Istent megbecsüli, meg nem veti.Ez a megbecsülés nemcsak abban nyiltkozik meg,hogy az illető Jahve törvényére figyel,hanem abban is,hogy rábizza magát Jahvéra,azaz hisz Neki.Ezt a bizalmat becsülte Isten Ábrahámban,a hit atyjában,kinek hite igazságosságul számittatott,azaz hite felért azzal,mintha Isten parancsát megtette volna.A hitnek,azaz Isten megbecsülésének ez az értékelése az egész ótestamentumi kijelentésen átvonul;ha valaki segitségül hivja Jahve nevét,amellé Jahve odaáll, mintha a törvényt megtartotta volna.Élinek,Hofninak és Fineásnak nem az a döntő vétke,hogy erkölcstelenek voltak,hanem az,hogy Jahvét nem becsülték;ezért éri őket a büntetés,hogy egy napon fognak mindketten meghalni.Ez a büntetés pedig a jele lesz annak,hogy a többi jövendölés is beteljesül és Éli egész házát utoléri a veszedelem.Igazságosságunkat tehát nem az dönti el,hogy egy csomó paranccsal mit csinálunk,hanem,hogy Istennel mit teszünk:megbecsüljük-e,vagy nem.A kérdés az,hogy lelkünk delejtüje merre áll.Ebből megállapithatjuk,hogy bár ez a korszak a törvény alatt állott,mégis az Istennel való kibékülés és az Istennel való közösség utja nem a törvény volt,hanem az Isten megbecsülése.Isten segitsége eszerint nem érdemszerüleg jött, hanem kegyelem-szerüen.A kegyelem elnyerésének feltétele:Isten megbecsülése,mint mi már tudjuk,azzal,hogy hiszünk Istennek s a kegyelem elvesztésének utja:Isten megvetése.A kegyelem választása tehát azokra esik,akik a kegyelmet meg fogják becsülni.Ebben az értelemben mondja Isten a prófétának szájával:"Fogok én magamnak hüséges,/azaz, megbizható,hivő/papot beállitani,olyant,aki szivem és lelkem szerint cselekszik!".Mint láttuk,a "hüséges"szó/nesmán/a héberben támaszkodást tehát bizót,hivőt jelent;ugyhogy a fenti helyet nyugodtan igy is fordithatjuk:"Fogok én magamnak hivő papot beállitani,aki szivem és lelkem szerint cselekszik."Isten tehát nem olyan papról beszél,

kinek képessége van a törvény megtartására,hanem olyan papról,ki Istenre támaszkodik s erejét,bölcsességét Istentől kapja s mivel mindent Ő tőle vár,mindenben Isten szívéhez és lelkéhez alkalmazkodik. Isten szívéhez,azaz ahhoz,amit Isten gondol,helyesnek tart,elhatároz és Isten lelkéhez/nem a szent Szellemhez/,azaz az isteni életirányhoz,Isten belső beállitottságához.Azt tehát mondanunk,hogy a törvény és a kegyelem viszonyában egy tárgyi és egy személyes viszony állanak egymással szemközt.A tárgyi viszonyban az ember törvényeket,szabályokat,történeti tényeket lát és ezek hatnak befolyásolóan döntéseire és elhatározásaira.Mivel azonban ezek a törvények és tények csak utat mutatnak,de erőt nem adnak,az ember magára,saját erejére van utalva megtartásukban;igy hát a hatás eredménytelen.A személyes viszonyban,azaz a kegyelem viszonyában az ember Istennel kerül szemközt,Isten szivével és Isten lelkével,élő valósággal és ebben az isteni szivben és lélekben nemcsak az utat látja meg,hanem azt a szeretetet is,amelyet a könyörülő Isten a bünös iránt magában ápol;az ember megszereti az őt szerető Istent;az ember bizik az őt kereső Istenben.Pál tantételei nélkül tehát,elmélet nélkül,de a valóságban az ótestamentumi időben is ott volt a törvény utja mellett a kegyelem utja és másként közeledni Istenhez nem is lehetett,mint a kegyelem utján.Aki a törvény utján indult,elesett,eltévedt,sikertelenségre volt itélve.Vagyis: aki a maga erején indult el,Hinek és Éli fiainak sorsára jutott;aki hittel Istenbe kapaszkodott,az Sámuel utján megtalálta Istent és az isteni segitséget;öntudatlanul rálépett a hit utjára és a kegyelemhez jutott.Ez az Isten szive és lelke szerint való pap olyan igéretet kap,mely nincs kötve feltételhez.Ennek az igéretnek két főpontja van:1/ megmaradó,azaz megbizható/ugyanaz a szó,mint hüséges/házat fog kapni,mi alatt a templomot épen ugy kell érteni,mint a családot,azaz Ő sem fog változni sem a templom,sem a benne szolgálók nem cserélődnek ki;2/ mindenkor Isten Felkentje előtt fog járni.A próféta beszédében ujra felhangzik a Felkent szó anélkül,hogy Izraelnek akkor már felkent királya lett volna.2,10-nél láttuk,hogy ez a felkent király lesz,uralkodó;sőt ott is,itt is ugy hangzik a szó,hogy Izraelnek már is van Felkentje.Ha ez a király felkent,akkor fölötte kell Valakinek lennie,aki Őt elküldte és szolgálatára felkente,azaz az uralkodáshoz szükséges képességekkel ellátta,fölfegyverezte,fölszerelte.Ez előtt a titokzatos király előtt fog egy Isten szive szerint való pap tevékenykedni,ugyhogy a titokzatos személyek egy hármasságban egyesülnek:Isten,Felkent és annak Papja.Megdöbbentően tünik elénk hasonló hármasság a Jelenések könyvében a sátáni oldalon,hol a hazugság atyja,az ősi kigyó egy királyt állit maga helyére a földre és ennek a sátáni felkentnek papja lesz,a hamis próféta,ki istentiszteletét fogja megszervezni a földön.Az Élinek jövendőt mondó próféta szava elsősorban Dávid király uralkodása idején és Salamon alatt teljesedett,mikor Isten felkentje az Isten szive szerint való király Dávid volt és az Isten szive szerint való pap Cádók.Salamon kapta a házat,melyben Cádók lett a főpap, miután a király Éli származékát,Abjátárt elüzte.A későbbi prófécia meglátta azonban,hogy az igazi Isten szerint való király nem Dávid, és nem Salamon,hanem az eljövendő Dávid-sarj,a Messiás,a Felkent.És ez előtt az eljövendő Felkent,Messiás-Király előtt szintén jár egy közbenjáró pap,a Paraklétos,a Vigasztaló,ki Róla tesz bizonyságot és Neki élő kövekből,maradandó,örök templomot épit és ez a pap Isten szent Szelleme ill.a szent Szellemtől vezetett ujszövetségi papság, az egyház.Nem kell azt gondolnunk,hogy Éli prófétája ezt mind igy előre látta.Amit ez a próféta látott,nagyon kevés volt ebből.De Isten igy váltotta valóra azt a jövendölést,amelyet Éli kapott.A próféta előtt talán olyan pap lebegett,mint amilyen Cádók volt;s a remélt ház kőtemplom volt,vagy csak sátor;de a jövendölést adó és valóra váltó Isten látta a teljes kifejlést:a szellemi templomot,az égi királyt és a tökéletes papot,a Paraklétost.-Éli utódainak utolsó állapota,melyben azok rimánkodva az Isten szive és lelke szerint való paphoz megélhetésükért könyörögnek,kép gyanánt szolgál annak a megalázó helyzetnek prófétai feltüntetéséhez,amelyben Abjátár volt

elüzetése után,mikor Anatótban birtokán is csak könyörületből maradt meg,hogy az táplálja őt s bár erről nem szól a bibliai történet, mégis feltételezhetjük,mert I.Kir.4,4 megengedi,hogy feltételezzük, hogy Abjátár Cádok kegyelméből és Sálamonnál tett közbenjárásából később,ha hivatalát sohsem nyerte is vissza,mégis névleg főpapként szerepelt és bizonyos alkalmákkor a templomban talán ujra megjelenhetett.Kép gyanánt azonban alkalmazható ez a jövendölés a lévita papság és a szellemi papság viszonyára. A lévita papság Éli papnak és fiainak bünét követte el,a Messiás-Királyt megölték,hogy maguk a földi kényelmet és előnyöket élvezhessék.Ezért Isten a néppel együtt elmozditotta a lévita papságot is és olyan nyomorra juttatta,mely I.S.2,36-nak megfelel.A lévita papság helyére Isten szellemi papságot tett,az egyházat,nem a testi,földi egyházakat,hanem azt az égbe áttültetett egyházat,melyről az efézusi levél beszél.A lévita papság, azaz Lévinek a szelid olajfából kitört ágai ugy viszonylanak a szellemi papsághoz,mint az elüzött Abjátár,az Éli-sarj az Isten szive és lelke szerinti papsághoz.Ezt a viszonyt élesen mutatja Jel.3,9,hol ugyan nem lévita papságról,hanem Sátán zsinagógájáról van szó,de a Jeruzsálemből való elmozditás után a lévita papság is Sátán zsinagógájává lett.Itt az elmozditott papság,Izrael,a választott nép,a nemzetek papja tárul le az uj papság,a szellemi választott nép előtt.Ez a jövendölés tipusos teljesülése.

III.1-9 v: A gyermek Sámuel Éli előtt Jahve szolgálatában volt.Jahve szava azonban igen ritka kincs volt azokban a napokban.Látomás nem tört keresztül.Történt az idő tájt,hogy Éli ott ült a helyén,beteg, elhomályosult szemekkel,ugyhogy nem tudott látni.Isten lámpása még nem volt eloltva,Sámuel pedig még feküdt Jahve templomában,ahol Isten ládája volt.Egyszer csak Jahve hivta Sámuelt és az igy szólt:itt vagyok!Azzal oda futott Élihez és szólt:Itt vagyok,mert hivtál!De Éli igy felelt:Nem hivtalak!Eredj vissza!Feküdjél le! S ő elment és lefeküdt.Jahve még egyszer hivta Sámuelt.Sámuel fölkelt,Élihez ment és igy szólt:Itt vagyok,mert hivtál! Nem hivtalak,fiam!-felelte az.Térj vissza és feküdjél le!Sámuel még nem ösmerte Jahvét,Jahve szava még nem jelentetett ki neki.Jahve folytatta Sámuel hivását,harmadizben is szólt; az fölkelt odament Élihez és ezt mondta:Itt vagyok,mert hivtál! Akkor értette meg Éli,hogy Jahve hivja a gyermeket.Erre igy szólt Éli Sámuelhez:Eredj,feküdjél le s ha ugy történnék,hogy szólna hozzád, feleld:Szólj Jahve,mert hallgatja szolgád! Erre Sámuel elment és lefeküdt a helyére.

Vannak idők,amikor Jahve szava igen ritkán hangzik az emberekhez.Amikor Jahve visszahuzódik,mintha nem volna,vagy mintha aludnék és nem foglalkoznék az emberek dolgaival.Ezek a kijelentés nélküli idők mindamellett nagyon áldásosak lehetnek.Ilyen időkben azokból,akik nem teljes szivvel szolgálják Jahvét,előjön világszeretetük,bünnel való megalkuvásuk s megmutatják igazi lényüket.Azokban ellenben,akik Istent szeretik,egy nagy elégületlenség,az ige után való nagy éhség és szomjuság fejlődik ki.Az edények kiürülnek;a hamis szivüek félreállanak s igy készül alkalmas talaj a kijelentés számára,hogy az az üres szivüeket megtöltse.Sámuel végezte a sátor szolgálatát,Isten egy gyermekkel töltötte be a hütlen papok helyét s ezzel szégyenitette meg a hozzá hütlen Lévi-fiakat.A Mózes és Józsué korában állandóan hangzó isteni figyelmeztetések,buzditások,igazitások,melyek időnkint azóta is megujultak,megszüntek és a kijelentésben hosszu szünet állott be, annak következtében,hogy a papok hütlenekké lettek Jahvéhoz.Jahve szava,azaz valamilyen uj kijelentése "drága"lett,azaz nem könnyen kapható,ritka.A héber jaqár szó drágát jelent,mi az ige becses voltára épen ugy mutat,mint ritkaságára.Az Istentől való elidegenülés,a világ szeretete vastaggá tették a levegőt a nép felett s azon alig tudott áttörni Istennek világa,valamilyen látomás abból a magosabb szellemi világból,amelyben Isten trónol.A látomás több,mint az egyszerü ige,nemcsak,mivel a szemmel többet ölelünk föl,mint a füllel; hanem mert a látomás olyan,mintha egy rés nyilnék meg a szellemi vi-

lág felé,melyen át beláthatunk oda.A látomás egész kép,mig azó ige csak egy vonása annak.A 2,27-ben emlitett Isten embere egy igét hozott Élinek:Ábrahámnak,Jákóbnak,Mózesnek és Józsuénak látomásként megjelentek-Isten és angyalai.Ilyen látomásra emberemlékezet óta nem került sor Izraelben.Isten nem szállott alá,hogy valamelyik hü szolgájával ugy beszéljen,mint Ábrahámmal vagy a hegyen Mózessel.Most Isten ujra megjelenni készült,ha nem is láthatóan de füllel hallhatóan;tehát több készült,mint igei megvilágositás:látomás volt áttörőben.Mert Isten megjelenését,ha csak hang hallatszik is,fényjelenségek nem látszanak,mégis látomásnak nevezi az Irás,mert ezzel a hanggal a szellemi világ belép a testi világba.A látomás nem egyszerre tört keresztül: Anna odaadó imádsága és hite;a gyermek Sámuel hüsége,mellyel évekig ellenállott a papok gonosz befolyásának,lassankint oszladozóvá tették a felhőt Sámuel fölött.A szikla kemény,szük hasadékába a szél port fuj, mely ott megül.Egyszer csak egy famagót is odafuj a szél,melyet az ég nedvessége kihajtat.A gyönge növény éveken át fejlődik a mostoha helyen,egyszer csak elrepeszti a sziklát.Igy történt Silóban is.Az Isten emberének eljövetele és itélethirdetése volt a sziklarepesztés pillanata.A próféta készitette a gyermek utját,kiből nála nagyobb próféta fog válni.Isten egyik embere a másiknak adja át a fáklyát.Éli testi betegsége az elaggulás,mely meggyengitette szeme világát,azt jelezte, hogy Isten már nem tart számot ennek a férfinak a szolgálatára,ki fiait jobban szerette Istennél.A testi homály jelképe volt a rá nehezedő szellemi homálynak.Isten mégis az Éli kevés világosságát is felhasználja arra,hogy Sámuelét növelje.A gyermek nem birta volna el,ha Isten egyszerre lép be teljes fényével életébe.Ugy szól hozzá,hogy az isteni hangot először összetéveszti emberi hanggal és nem érez a kettő között különbséget.Háromszor csalódik s véli,hogy Éli szólitotta. Lassankint jön rá,hogy a hang forrását a láthatatlanban kell keresnie. És épen ebben jön segitségére Éli.Éli igen nehezen látja már az isteni dolgokat.Csak amikor a kis Sámuel harmadszor jelentkezik,hogy szólitást hallott,akkor jut eszébe,hogy szellemi hang szólithatta a gyermeket.Annyira el volt már szokva attól,hogy Isten valakit megszólitott.De mikor végre ráeszmélt a valóságra,akkor kézségesen utasitotta a kis Sámuelt arra,hogy hogy viselkedjék a titokzatos hanggal szemben.Egy ember tele jószándékkal,ki a cselekvésig nem jut el s e miatt itélet alá esik.Sámuel pedig a cselekedeteken kezdi és azután érti meg az isteni szándékot.Előbb hallja a hangot,de még nem tudja, miféle hang is az;azután,mikor már megszokta a hangot,akkor tudja meg, hogy a hang Istené.Lassankint beleéli magát a felsőbb világba,hogy aztán,mint Ábrahám és Mózes,két világ határán járva,a kettő között összekötő legyen.Az alsó testi és a felső szellemi világ között összekötő kapocs a próféta.Éli arra tanitja meg Sámuelt,hogy nem elég,ha hallja a szellemi szót,neki is meg kell szólalnia,akarnia kell:ha negyedszer is ismétlődnék a hivás,azt kell mondania:beszélj,Jahve, mert hallgat Rád a te szolgád!Az embernek akarnia kell az Istennel való találkozást és nem elbujnia előle.Mily jól tudta Éli,hogy mit kell csinálni de maga nem tette meg.Élettelen utmutató fa volt az ut mellett,mely másoknak jelzi az égi utat,de maga sohasem jut el oda. A spiritiszta médiumokat is lassan szoktatják a szellemi világgal való érintkezéshez.De micsoda különbség a kétféle szoktatás között! A spiritiszta médium-jelöltnek meg kell tanulnia magát elhagynia és akármilyen érkező szózatnak rendelkezésére állnia öntudatlan odaadásban.Sámuelnek öntudatosan kell a szellemi világgal szemben állania: hallgat a Te szolgád,odafigyel arra,amit az égi szózat mondani akar, saját lelkének tudatos akarásával áll a szellemi Vendég szolgálatára. Sámuel a harmadik visszatéréskor azzal a tudatos és eltökélt szándékkal nézett a következő események elé,hogy kész az isteni üzenet felfogására és megértésére.Igy lett a templom kicsiny,hüséges szolgájából próféta!A tettekből nőtt ki az isteni szándékok embere.

Még néhány szót a helyről és időről kell mondanunk.Mióta a szent sátor állandó helyet kapott Silóban,bizonyos épitészeti változások történtek.A sátort elzáró függöny helyébe ajtófélfákon forduló ajtószárnyak kerültek a sátorra,melyeket este becsuktak és reggel kinyitottak.A sátort körülvevő kerités helyét,ugylátszik,épületek foglal-

ték el,melyeket raktárakul használtak s melyekben egymástól elkülönitett fülkékben a papok és a személyzet laktak.Az Isten látogatásának az ideje az éjszaka vége volt;még égtek a mécsesek a sátorban,a szent hétágu mécsláb mécsesei;még nem kezdődött meg a gyermek szolgálata,a hang ugylátszik álmából,vagy szendergéséből ébresztette föl.Szellemi éjszaka borult az emberi lelkekre is és ebből a szellemi éjszakából akarta a Kijelentés napfényre kivinni az embereket.Éli öreg létére rossz alvó volt és még hajnal előtt fölkelt és kiült szokott helyére,a sátor bejárata elé.A gyermeknek megengedték,hogy a sátorban aludjék,minek tiszteletlen látszatát az vette el,hogy a gyermeknek egész lelke tényleg az Istennek volt szentelve s igy nem szentségtelenitette meg a templomot.A sátor istentisztelete lassankint templomi istentiszteletté kezdett átalakulni,ugyhogy Dávidnak és Salamonnak a kifejlődő szükség parancsolta a templom épitését.A templomot körülvevő oszlopos folyosók és épületek,melyeket Salamon épittetett,elődjeiket megtalálták Silóban.Az élet lassankint nőtte tul a rendszert.Épen igy az ujtestamentumi szellemi templom előbb megvolt,mint ahogy Pál apostol és nyomában Péter annak lényegét és épitési módját megértették.A sátorban alvó Sámuellel a szellemi templom vonul be a testi templomba.

1o-14 v. Ekkor eljött Jahve,odaállott és mint az előző alkalmakkor igy kiáltott:Sámuel,Sámuel! És Sámuel szólt:Beszélj,mert hallgatja szolgád! Jahve erre igy szólt Sámuelhez:Valamit cselekedni akarok Izraelben,amelyre mindenkinek megcsendül a két füle,aki csak hallja. Azon a napon valóra váltom mindazt,amit Éli házára vonatkozólag mondottam,kezdettől,végéig.Meg kell neki mondanod,hogy örökre kimondom rá az itéletet azért a bünéért,hogy tudta,hogy fiai átokkal terhelik meg magukat és ő nem esett kétségbe miattuk.Azért Éli házával kapcsolatban megesküdtem,hogy Éli házának bünéért sem véres áldozattal,sem áldozati ajándékkal sohasem történhetik engesztelés.

Nem egyszerü kijelentés történt tehát,nem Sámuel elméjének megvilágositása csupán,hanem Jahve maga jelent meg a gyermeknek,természetesen angyalának képében.Nem olvassuk,hogy Sámuel látott volna valamit;az azonban bizonyos,hogy tudomása volt Isten jelenlétéről és hallotta a vele beszélő hangot.Ez a kifejezés:Jahve odaállott, emberi leirása Jahve közelségének,u.n.anthropomorphismus.A földi, testi képeknek a szellemi világban valami valóság-jelentésük van, amellett lehetséges,hogy a szellemi mozzanatokat megfelelő testi mozzanatok kisérik és a szellemi történésről nekünk hirt adnak. Ilyesmi történt itt is:Isten közeledett Sámuel tudatához és ugyanakkor Sámuelnek az volt a benyomása,hogy Isten testileg előtte áll és valamit akar vele.A testi hang:Sámuel,Sámuel!kisérő jelenség volt a szellemi folyamat mellett,mert az elhangzó szóval egyidejüleg Sámuel lelki erőinek erős megmozditását érezte.Ez azó utóbbi volt inkább a hivás,mint a külsőleg hallható hang,melyről nem tudjuk,hogy Sámuelen kivül valaki más hallotta-e.A következő egész beszéd alatt Sámuel egész lelkét megragadta és mozgásban tartotta a titokzatos szellemi közelség.Nem tudjuk,Sámuel ekkor milyen idős volt,talán a korábban érő keleti természet szerint 11-13 éves lehetett,tehát a 14 éves kor előtti időben,mely korban a zsidó ifjak a tulajdonképeni legénysorba átléptek.Mindenesetre elég idős és elég tapasztalt lehetett már arra,hogy az isteni hiradást ne csak értelmileg,hanem kedélyileg is felfogja,azaz tisztában legyen azzal, hogy a hir milyen hatással lesz Élire.Tehát lelkének belső,tudattalan szerveit,jellemét,törekvését is erősen hatalmába keritette az isteni szózat,melynek már akkor hatása alatt állott,mikor még az nem hangzott el és csak nevét hallotta kiáltani.Az isteni hiradás tulajdonképen nem mond semmi konkrét ujat;csak egy az eddigi fenyegetésekre utaló biztositás,hogy ami eddig szó volt,az most tettè változik át.Olyan ez a Sámuelhez intézett kijelentés,mint az isteni müködést bevezető trombitaszó:végső figyelmeztetés,melyre ha megtérés következnek,még elfordulhat az isteni harag;de ha nem következik,

akkor felszabadulnak az ítélet lovai.Az elkövetkező ítélet súlyossága és réme ráült a gyermekre is és annak már nem volt oly könnyü kimondani az engedelmes hallgatást bejelentő imádságot:"Beszélj Jahve, mert hallgatja szolgád!"A lelkén átviharzó rémségek között szilárdan áll a gyermek és Jahve rendelkezésére bocsátja magát.Éli főpap elméletileg meg tudta mondani,mit kell tenni;de ezzel az engedelmes,elszánt lélekkel magát Istennek rendelkezésére bocsátani nem tudta. Jahve erre az engedelmességre felelve bejelenti,hogy valami olyan dolgot szándékozik csinálni,amelyre megcsendül mindenki füle,aki hallja,még ha érdeke nem is lesz a dologban.Valami olyan ütést kapnak a könnyelmü bünösök,amely egy szempillantásban összetöri őket.A csapás hirtelensége,ereje és meglepő volta hat ugy a lélek fülében,azaz a tudatában,mint egy csendités,mely kellemtelen erejével fájdalmat okoz a léleknek.Az a csapás azonban csak a kezdet lesz,mert jeladás lesz arra,hogy Isten mindazt véghez fogja vinni,amit Élire és fiaira ítéletképen kimondott,a jövendölés kezdő szavaitól befejező szavaiig. Örökre,azaz meg nem szünő folytonosságban mondatik ki az ítélet./nem véget nem érő sorról van szó/.Hogy a figyelmeztetést Isten ebben az utolsó percben mégegyszer adja,annak oka alkalmat,utolsó lehetőséget adni a megtérésre,a bün megbánására,mert az egyetlen konkrétum,amely et az isteni hiradás tartalmaz,annak a bünnek meghatározása,amelyért az ítéletet kimondja Jahve:Éli fiainál,hogy beliáli cselekedeteikkel az átkot hozták rá a siloi-istentiszteletre s Élinél,hogy oly közönyös volt fiainak büne miatt,hogy kétségbe nem esett,mikor Isten a büntetést bejelentette,kétségbeesve nem követett el mindent,hogy fiait a szörnyü,ítélettől visszatartsa.Hogy az ítélet kérlelhetetlenségét és az isteni harag feltartóztathatatlanságát érzékeltesse,azt is tudtára adja Sámuelnek az isteni szózat,hogy a sátorban végzett áldozatok és az odahozott ajándékok hatástalanok lesznek Éli és fiai büneinek kiengesztelésére;amiből megtudjuk,hogy a sátor áldozataival nem mindenfajta bün volt kiengesztelhető,mint ahogy Jézus vérének engesztelő hatalma is tehetetlen a szent Szellem ellen elkövetett bünnel szemben. Éli pap fiainak büne a szent sátor áldozataival nem engesztelhető ki, mert hiányzott belőlük a megtérésre való minden készség.

15-18 v. Sámuel aztán reggelig feküdt;akkor kinyitotta Jahve házának ajtait.Sámuel azonban félt megjelenteni a látomást Élinek.Azonban Éli szólitotta Sámuelt.-Sámuel fiam!-szólt s az felelt: Itt vagyok!-Mi az a dolog amelyet mondott neked?-kérdezte.-El ne hazudd előlem.Ugy tegyen veled az Isten,ugy is folytassa,ha mindabból,amit mondott neked, valamit elhazudnál előlem!Sámuel erre minden dolgot megjelentett neki, semmit el nem hazudott előle.Éli ezt mondta rá:Jahve Ő! Tegye azt,amit jónak lát szeme!

Sámuel,aki valószinüleg ágyában hallgatta végig Jahve beszédét,nem kelt fel izgatottan az isteni kijelentés bevégződése után,hanem reggelig ott feküdt még;habár lelke erősen meg volt mozgatva.Igy fekve gondolta át a hallottakat és az eseményt,amely első volt életében ebből a fajtából.Kora érettségére mutat,hogy nem szaladt izgatottan hirül adni,mi történt vele,hanem imádkozva forgatta szivében.Miután fölkelt,végezte rendes kötelességét és elkerülte az Élivel való találkozást.Éli először várta,hogy Sámuel hozzá megy és magától beszámol az éjszakai élményről.Mikor azonban észrevette,hogy Sámuel kerüli őt,kissé ingerülten hivta magához,bár a kedves,meghitt megszólitást most sem hagyta el:"Sámuel fiam!" Annyira benne él abban,hogy Sámuelnek Istennel volt találkozása és tudja,hogy Sámuel is csak erre gondolhat,hogy nem is említi meg kérdő mondata alanyát:"Mi az a dolog, amelyet mondott neked?"Aztán keményebbre fordul a hang amiatt a félelem miatt,hogy Sámuel valamit el találna hallgatni.A kemény"hazudik" szót használja:"El ne hazudd előlem"! Annyira fél és oly erővel akarja kényszeriteni a gyermeket,hogy mindent mondjon el neki,hogy átkot mond ki arra az esetre,ha Sámuel valamit elhallgatna előle abból,amit Isten mondott.Sámuelre hat a pap kényszeritése és most már a nagyobb félelemtől ösztönöztetve,hogy az átok eléri,legyőzi tartózkodását és

mindent elmond a főpapnak.Éli a rettentő ujság hirére bizonyos eltompultság és istentelen megnyugvás vesz erőt,annak az embernek egykedvüsége,akinek már minden mindegy.Tudja,hogy Jahve véghez tudja vinni azt,amit igér,s hogy Ellene hiába a küzdelem:"Jahve Ő!"a Változhatatlan! Akaratának megmásitására nem lehet Őt birni.Valami betanult és tanszerü meggyőződést ismétel gépiesen:"Ami jó a szemében, tegye meg!"Mintha azt mondaná:A végén minden jó,amit Isten jónak lát.De ezt nem a sziv örvendő-bizonyosságával mondja,hanem gépies megnyugvásban.Hogy megtérés lehetséges és a megtérő Istenhez kiáltható szabadulásért:arra nem gondol;ennek lehetősége nem tünik fel szivében.Későn van! Visszafordulni az elpackázott alkalmak után már nem lehet! Élinek ugy tünik fel,mintha már is vinnék ki a temetőbe, hogy ő már halott! Szomoru vége-egy főpapnak!

19-21 v.Sámuel pedig felnőtt s Jahve volt vele.Összes igéiből semmit sem ejtett a földre.Dántól Bersebáig egész Izrael megtudta,hogy Sámuel megbizható volt arra,hogy Jahve prófétája legyen.-Jahve pedig tovább is megjelent Silóban.Mert Jahve szava által Jahve kijelentette magát Sámuelnek.

Évek teltek el azóta,hogy Sámuelnek Jahve Silóban először megjelent s mivel Sámuel hüségesen bánt azzal,amit Jahve kijelentéseiben rá bizott,Jahve folytatta megjelenéseit,ugyhogy azok ép oly állandóak lettek,mint Ábrahám,Izsák,Jákób,Mózes és Józsué életében.Hüsége tette őt alkalmassá arra,hogy Jahve ujra meg ujra megjelenjék neki s erről a hüségről egész Izrael tudott,Dántól,azaz az átköltözése folytán legészakibbá vált törzstől /Bir.17,18/egészen Bersebáig,mely a föld déli határán,a sivatag szélén feküdt./Olyan meghatározás,mint nálunk a"Kárpátoktól az Adriáig"/.Egész Izrael figyelme a próféta felé fordult és tőle várták az idegen járom alól való szabadulást. Mindenki látta,hogy Isten Sámuellel tart és mindenben sikert ad őszinte szolgájának.A próféta hüsége különösen Isten igéje iránt nyilvánult meg,abban,hogy minden hallott kijelentést megőrzött, egyet sem ejtett a földre;azaz egyet sem veszitett el,mert mindeniknek szükségessége és nélkülözhetetlensége felől meg volt győződve.Kis gyermek kora óta Isten felé fordulva élt s az töltötte meg, amit Istenről és Istentől hallott.Ez a megbecsülés az Ige iránt a győzelmes élet titka.Aki az Igében él,azt Isten angyalai veszik körül s kisérik egész életén át.Eddig együtt haladt Éli és Sámuel utja most örökre szétválnak egymástól:Éli eltünik a színpadról,sőt az élők közül is;Sámuel előtt egy csodálatosan termékeny és győzelmekkel teli élet nyilik meg.Egyik nem becsülte Istent fiainál többre,a másik mindennél többre becsülte Jahve szolgálatát.Ilyen odaadott lelkekre van szükség,hogy Jahve kijelentse Magát és jelentkezése állandó legyen azoknál,akik megjelenéseit várják,és kivánják.Isten a mennyből alánézve,üres edényeket keres,hogy azokat megtölthesse. Sámuel kitárult Istennek.

IV.1-11 v.: Sámuel szava elhangzott egész Izraelhez.Izrael pedig hadba szállt a filiszteusokkal.Ebenházernél ütöttek tábort,a filiszteusok meg Áfeknél táboroztak.A filiszteusok aztán felsorakoztak Izraellel szemben.A harc kitört és Izraelt megverték a filiszteusok.Nyilt mezőn a csatarendből mintegy négyezer férfit vágtak le.Mikor a nép bement a táborba,Izrael vénei igy szóltak:Miért vert meg minket ma Jahve a filiszteusokkal szemben? Hozassuk el magunkhoz Silóból Jahve szövetségládáját;ha az közöttünk lesz,meg fog minket szabaditani ellenségeink markából.A nép Silóba küldött s elhozatta onnan a Seregek Jahvéjának szövetség-ládáját,ki a Kerubokat üli. Ott volt Isten szövetségládája mellett Éli két fia,Hofni és Fineás. Az történt,hogy amikor Jahve szövetség-ládája bevonult a táborba, egész Izrael nagy,ujjongó szóval kiáltozni kezdett,ugyhogy visszhangzott a föld.Mikor a filiszteusok meghallották az ujjongás hangját, igy szóltak:Micsoda nagy ujjongás hangzik ide a héberek táborából!

Aztán megtudták,hogy Jahve ládája érkezett a táborba.Erre megijedtek a filiszteusok;igy szóltak ugyanis:Isten jött el a táborba.Aztán ezt mondták:Jaj nekünk,hiszen ilyesmi nem történt sem tegnap,sem tegnapelőtt!Jaj nekünk! Ki ment meg bennünket ennek a felséges Istennek a kezéből?! Ez az Isten,aki az egyiptomiakat mindenféle csapással verte meg a pusztában! Filiszteusok! Legyetek szilárdak!Legyetek férfiak, hogy rábszolgáikká ne legyetek a hébereknek,mint ahogy ők a mi rabszolgáink voltak!Legyetek férfiak és ugy harcoljatok! A filiszteusok harcoltak is ugy,hogy megverték Izraelt s haza futott ki-ki a sátorába. Igen nagy lett a vereség! Harminc ezer gyalogos esett el Izraelből. Elvitték Isten ládáját és Éli két fia,Hofni és Fineás meghaltak.

Ez a rövid mondat:"Sámuel szava elhangzott egész Izraelhez"egy uj korszakot vezet be;Izrael történetében.Eddig a méltatlankodás és káromlás szava hangzott szét a szent sátor mellől,most az isteni kijelentések hire terjedt el.A hir szerte vitte,hogy Isten miket mondott hü szolgájának,Sámuelnek.Ez a rövid mondat bizonyára több évet jelez azzal a másik mondattal párhuzamosan,mely arról számolt be,hogy"Sámuel pedig felnőtt"/3,19/.Egyelőre Istennek nevelnie kellett a népet és helyrehoznia,amit sok-sok éven át a hütlen papok elrontottak a nép lelkében.Izrael ujra becsülni kezdte a kijelentést és szive megnyilt annak,ami Silóból hangzott szét az országba.Hogy Éli és fiai hogy viselkedtek ezzel az uj jelenséggel szemben,nem olvassuk;arról sem hallunk,hogy megtértek volna.Kénytelenek voltak jó képet vágni az üdvös változáshoz,melyhez ők semmivel nem járultak hozzá.Hogy az Isten hogy nevelte a népet magához,arról ad némi tájékoztatást a következő történet.

Izrael ujra bizalmat merített Isten kijelentéseiből:nem türte szolgai módon,gyáván a filiszteusok erőszakoskodását,hanem szembe szállt velök.A 9.v.-ben olvassuk,hogy a filiszteusok rabszolgákként bántak a zsidókkal,azt gondolták róluk,mint a Birák korának többi ellenséges nemzete,hogy a héberek arra valók,hogy nekik dolgozzanak s időnkint eljöttek,hogy a héberek termését elragadják maguknak.Most is ilyesmi történhetett.De most a héberek fölvették a harcot.A két ellenfél találkozása Jeruzsálemtől északra történt Ében Ezer és Áfek között. Jeruzsálem ekkor nem tartozott Izraelhez,a jebuzeusok kezén volt még s Dávid foglalta el később;ezt a várost tehát a filiszteusok kikerülték.Ében Ezernél 20 évvel később az izraeliták megverték a filiszteusokat;most még ők szenvedtek vereséget.A későbbi győzelemről kapta a hely a nevét:Szabadítás köve.Áfek több is volt;ez az Áfek Ében Ezertől nyugatra volt.Mikor az izraelitákat a filiszteusok megverték,a vereség nem volt akkora,hogy a sereg felbomlására vezetett volna;Izrael rendben vonult be táborába,mely egyelőre megvédte őket, s a filiszteusok visszatértek a maguk táborába,hogy aztán ujra kezdjék a harcot.Közben azonban az izraelita táborban tanácskozás folyt arról, hogy mi lehetett a vereség oka.Érdekes,hogy a baj okát nem magukban, hanem Istenben keresték,mint az a bünös,megkeményedett szivü emberek szokása.Még nem tudták,hogy ahhoz,hogy Jahve segitsen,magukat Jahvénak kell szentelniök."Mért vert meg minket Jahve a filiszteusokkal?" kérdezték.A győzelmet tehát nem a filiszteusok erejének tulajdonitották,hanem Jahve intézkedésének és ebben igazuk volt.Ahelyett azonban, hogy bünbánatot tartottak volna,s magukban keresték volna a kudarc okát,ugy okoskodtak,hogy Jahve csak akkor lehet erős köztük,ha a frigyláda a táborba kerül.Jahve erejének a frigyládához kötése babona volt.Ennek a babonás felfogásnak lett az a büntetése,hogy Jahve elvette tőlük a frigyládát,mellyel visszaéltek.A pusztai vándorlás idején Jahve ilyen vétket nem rótt volna föl,mert a nép még gyermek volt s a frigyládában Isten jelenlétének bizonyitékát látta.Most már elérkezett az idő,hogy Isten a népet a jelenléte e külső jeleitől függetlenitse és őket szellemibb felfogásra nevelje.A pusztai vándorlás ideje alatt egyszer sem olvassuk,hogy a nép a frigyláda jelenlétének ujjongott volna;a láda mögött az élő Istent látták.De az emberi természet olyan,hogy ami eleinte csak jelképezte az istenség jelenlétét,azt a

jelképet később az istenség helyébe teszi és annak varázshatalmat tulajdonit.Igy tett az egyház később a kereszttséggel és az urvacsoraval.Igy tettek most az izraeliták az istentisztelet szereivel. Ez a bálványozásfajta akkor fejlődik ki,,mikor a nép büneit megszokja s hogy lelkiismerete nyugodt maradhasson,az élő Isten jelenléte helyébe az Isten jelképeit és szertartásait teszi.Ennek a bálványozásnak kifejlesztésében minden időben nagy szolgálatot tettek a papok,kik ilyen módon maguk is megszabadultak a lelkiismeret hangos jelentkezésétől,mert a szertartások nem ébresztgetik a lelkiismeretet.Sőt a szertartások és külső jelvények használata a papoknak nagyobb és olcsón megszerezhető tekintélyt szereznek.Hofni és Fineás nagyban hozzájárultak a bálványozó felfogás kifejlesztéséhez.Most is nagy szertartásossággal kisértek a táborba a frigyládát.Sámuel nem volt ott:ide nem az élő Istent hivták,hanem a szertartást.Izraelben ébredés volt.A nép merészen harcba szállott,az Isten segitségében bizva.De a nép tisztátalan volt s az ébredést tisztátalan lélekkel kezelte.Az ébredés tisztátalan lélekkel való kezelésének egyik leggyakoribb jele az Isten kényszeritése.Ahelyett,hogy bünbánattal, földre borulva vérnók,hogy Isten szóljon,mi magunk cselekszünk és kikényszeritjük Isten hozzájárulását ahhoz,amit mi gondolunk ki. Ilyen,az izraelitáktól kigondolt lépés volt a harcra lelkesülés és mikor Isten segitsége elmaradt,a frigyládának a táborba hozása,a jelkép jelenlétével az isteni segitség kikényszeritése.Az ujjongás, melyet a ládának a táborba érkezése keltett,nem Istenben való öröm volt,hanem maguk felhevülése abba,hogy amit ők kitaláltak,az győzelmet szerez.Félelemről szó sem volt náluk;Isten akaratának aggódó keresése hiányzott.Saját gondolatuk végrehajtása egészen megnyugtatta őket.Tipikus leirása annak,ahogy a husember Isten dolgaival bánik.Ebben a népben helye volt a babonás félelemnek,a vad pániknak, ahogy a csatavesztés után hazamenekültek.De nem volt helye az istenfélelemnek,mely józanul és bizó szivvel keresi Isten akaratát.Érdekes,hogy ezt az istenfélelmet most a másik oldalon,a pogány filiszteusoknál találjuk meg.Először a nagy,ujjongó szóra lesznek figyelmesek,miből az következik,hogy táboruk tulmessze az izraeliták táborától nem lehetett.Azután kémeket küldenek ki,vagy arra járó embereket faggatnak ki s igy megtudják,hogy mi az ujjongás oka.A filiszteusoknak megvoltak a maguk nemzeti bálványaik.Azonban ebben a korban még megvolt a népek tudatában az egyetemes istenfogalom,ugyhogy időnkint visszatértek ahhoz.A filiszteusok ugyan Jahvét a héberek istenéként emlegetik;de hogy ennek az Istennek máshol,más népek fölött is hatalma van,azt s ejtették;annál inkább,mert még nem ment feledésbe az a csodálatos szabaditás,amellyel Isten népét Egyiptomból kihozta.Saját bálványaiktól nem féltek ugy a filiszteusok,mint ettől a nagy Istentől.Hiszen épen azért lesznek a pogányok bálványozókká, természetimádókká,ördögtisztelőkké,hogy az igaz vallással járó lelkiismeretfurdalástól szabaduljanak.Időnkint mégis előtör bennük az istenfélelem.Igy történt most is.Igy történt később Jónás próféta menekülésével kapcsolatban is.Vallástörténeti szempontból igen érdekesek ezek a jelenségek,melyek még ma is vad népeknél feltünnek.De természetes,hogy az Istentelen tudomány ezeket a tényeket figyelmen kivül hagyja,mint ahogy figyelmen kivül hagyják a természet-, a történelemtudományokban is mindazokat a jelenségeket,melyek dogmáik ellen bizonyitanának.A filiszteusok féltek az izraeliták Istenétől és most, hogy azt hitték,hogy utánuk jött a táborba,nagy rettegésbe estek. Igy fejezték ki magukat:"Isten jött el a táborba!" Tehát nem azt mondják,hogy a héberek Istene jött el,hanem egyszerüen csak igy:Isten! Az Egyiptomiaknál 3ooo évvel Krisztus előtt megtaláljuk az "isten" /nuter/ szónak ugyanilyen használatát pl.Ptah Hotep költőnél.Ez az egyiptomi szóhasználat teljesen igazolja Sámuel könyve e helyének a hitelességét.Nagy veszedelemben rá emlékeznek a pogányok az egyetemes "Istenre".Hisz a maguk sok külön istene,természeti jelensége mögött annak az egy ősi Istennek a fogalma lappang,csak szeretnék Őt egészen a feledésbe taszitani.Ez az elfelejtés itt még nem sikerült.Hirtelen eleven valóság lett az elfelejtett Isten a filiszteusok tudatában.

(~~Ez a jajgatás között elmondott~~)

Ez a jajgatás között elmondott állitás:"Ily dolog nem történt sem tegnap,sem tegnapelőtt!",azaz mostanában nem hallottunk ilyesmiről, mutatja,hogy régebbi emlékezéseik voltak,de azokhoz nem igazodtak. Ilyen régi emlékezés volt a zsidók kiszabadulása Egyiptomból,mely akkor a nemzeteket megrázta.Rettegnek,hogy velük is olyasmi fog történni,mint az egyiptomiakkal.De aztán mégis leküzdik férfiasan a félelmet magukban és egymást buzditják,hogy legyenek férfiak,legyenek szilárdak,mert ha a héberek győznek,rabszolgáikká kell lenniök.Mindent meg kell próbálni e gyalázatos sors elkerülésére.Férfias gondolkodásukat Isten megtekinti és megáldja:győznek a férfiatlan és az Isten dolgaival játékot üző hébereken,kikre átszáll a filiszteusok rettegése.Isten odaáll egy tudatlan s e tekintetben gyermeki nép mellé és elhagyja saját népét,melynek már régen tovább kellett volna haladnia saját igaz Istenének a megismerésében.A választott népnek már tudnia kellene,hogy Isten segitsége nem attól függ,hogy a frigyláda ott van-e a táborban,vagy nincs ott;hogy Isten független a jelvényektől s igy máshol kellett volna keresnlök a vereség okát.Isten szigorubban veszi az izraelitákat,mint a filiszteusokat;de ez nem jelenti,hogy kevésbé szereti őket.Tudjuk,hogy Isten olyan Atya,ki fiát fenyiti.A történet azonban azt mutatja,hogy Isten a pogány népeket sem hagyta ki atyai gondoskodásából.Azokat is szereti s majd eljön az idő,mikor szigorát is érezteti velük s az az idő nincs is messze. A frigyláda nem a filiszteusoké s nemsokára maguk a filiszteusok akarnak szabadulni tőle.Az izraeliták pedig visszakapják ingyen,kegyelemből,érdemtelenül.Izraelnek is,a filiszteusoknak is két oldalról kell megismerniök Istent:Isten nagy kegyelmü,de szent is,ki megtorolja a bünt s a leszámolást el nem engedi.A leszámolás most Izraellel történik:elvesztik a csatát,renget eg a halott,meghal a két pap,Hofni és Fineás,elvész a frigyláda.Ennyi csapást egyszerre kiállani nem könnyü dolog;Éli nem is viseli el.Amit a gonoszság és a gonoszság iránt való lágyság elrontott,azt az Isten közösségében élő Sámuel tudja csak helyrehozni.Mindnyájunknak föl kell vértezve lennünk,hogy ha hirtelen jön a próbatétel,elegendő olaj legyen az olajos korsóban arra,hogy a lelkünk sötétjét megvilágositsa.

12-22 v. Azon a napon egy benjáminita férfi elfutott a csatasorból Silóba széttépett ruhákkal,földdel a fején.Amikor odaért,Éli kémlelődve ült az út mellett székén,mert reszketett a szive Isten ládájáért.Mikor a férfi odaért,hogy hirt adjon a városban,az egész város kiáltozni kezdett.Mikor Éli meghallotta a kiáltozás hangját,megkérdezte:Miért zajong és háborog a tömeg?!Az a férfi sietve jött és jelentette Élinek.Éli akkor kilencvennyolc éves volt;a szeme meredt lett,látni nem tudott.A férfi igy szólt Élihez:Én a csatasorból jövök;én a csatasorból futottam ma el!-Mi történt,fiam?-kérdezte.A hirnök igy felelt:Izrael megfutott a filiszteusok elől;nagy volt az öldöklés a nép között;két fiad is halott,Hofni és Fineás és az Istennek ládáját elvitték!Mikor Isten ládáját emlitette,Éli hátra esett a székről a kapu mellé,nyakát szegte és meghalt,mert már öreg és nehéz volt.Negyven éven át itélte volt Izraelt.-Menye,Fineás feleségе viselős volt,már a szülés előtt.Amikor meghallotta a hirt,hogy az Istennek ládáját elvitték és hogy apósa és férje halott,lekuporodott és szült,mert a fájdalmak rájöttek.Hogy eljött halálának ideje,igy szóltak a föléje hajoló nők:Ne félj!hisz fiat szültél! De nem felelt, szive ügyet sem vetett rá,hanem a fiut Ikábódnak nevezte,ami azt jelenti:elment Izraeltől a dicsőség!Amiatt,hogy Istennek ládáját elvitték,továbbá apósa és férje miatt,-elment Izraeltől a dicsőség-mondta-mert elvitték Istennek ládáját!

Megelőzőleg hallottuk,hogy a csatából sokan futottak el haza,"kiki a sátorába".A 10.v-ben levő "éhel"héber szó arra mutat,hogy akkoriban az izraeliták még meglehetősen kezdetleges viszonyok között éltek és csak kevésnek volt közülük kőháza.Sátor alatt azonban itt nemcsak a vászonhajlékot kell értenünk,hanem más,primitiv módon összetákolt hajlékot is.A sátor környéke is ezt a kezdetlegességet mutatta;las-

sankint kezdett a kőépület a sárkunyhók/ köré bevonulni.Ezen tulságosan nem csodálkozhatunk,mert Egyiptomban olykor még a királyi paloták is vályogból épültek s ezért nem is maradtak fenn napjainkra ugy, mint a kőből épitett templomok és sirok.Tehát Élit is elég kezdetleges viszonyok közt kell elképzelnünk,amint az ut mellett,de mégis a sátor kapujánál ült székén vakon és aggódva várakozott,mert szive tele volt félelemmel a frigyláda miatt s valami szörnyü esemény sejtelme nyomta.A primitiv helyzet semmit sem von le tehát az események és átélések borzalmas és lelket megrázó nagyságából.Komplikáltabb civilizációban a külsőségek elrejtik,sokszor meghamisitják az érzelmek és törekvések valódiságát.Éli szive reszketett s ez azt jelenti,hogy a testét is rázta sokszor a belső ostromló indulat.A testi szív is kalapált,nemcsak a lelki.Egy nem rosszindulatu,csak gyenge ember tragédiája közeledett,ki ezt a tragikus véget megérdemelte,mert azon a helyen, ahol ő volt,nem volt helye a gyengeségnek.Lehetetlen,hogy Isten szánalommal nem tekintett volna rá;de az isteni kéznek le kellett sujtania. Kiemelkedő emberek határozott és sokszor kiméletlennek látszó cselekedeteit sokan birálgatják s nem tudják,hogy ha az illető nem erős kézzel fogja a kormányrudat,mily szörnyü kár származnék abból sokakra.Ime az ellenkező eset gyümölcsei! A csatarendből,azaz még az álló ütközetből megfutó hirnök szörnyü szavai,melyek Siló városában,a lakosság kétségbeesett kiáltozását,Éli és menye halálát idézik elő,mutatják,hogy mi gyümölcsei vannak az álszeretetnek,mely a bünt megkiméli,mert az emberek szive hozzája van nőve! A hirnök megtépte ruháját és port szórt fejére;akkori jelképes kifejezése a borzalomnak,mely megtépi a szivet és porba sujtja a lelket.Amerre ment,megértették,hogy milyen küldetésben jár.A borzalom lélekről-lélekre terjedt,miután szóval is jelentette amit lelkében hozott.A város megtelt kiáltozó emberekkel,kik megint eléje nézhettek a filiszteusok vad,rabló hordáinak és akik ennél is jobban fájlalták a frigyláda elvesztését,ami azt látszott mondani nekik,hogy a védelmező Istent is elvesztették,ki pedig a fiatal Sámuelben ujra közeledett szenvedő népéhez.Akkor az Isten elvesztése többet jelentett a népnek,mint ma.A növekvő kiáltozás és jajveszékelés felrázta Élit is,miután a kis városkában hamar hozzá kellett jutnia a hangnak. De im hamar jön a követ is.Érkezését észreveszi az agg főpap vaksága mellett is,mert a közeledő lárma kiséri lépteit s vele együtt jön a tömeg is Élihez közelebb.A hirnök tudja,hogy a hirt Élinek kell hoznia, ki akkor Izrael birája,tehát legfőbb embere,ura és kormányzója volt. Először értesültségének hitelességét tisztázza;a csatasorból jövök s ezt megismétli.Azután mondja a hirt,melyre már a szív elő van készitve, de amely oly borzalmas,hogy előkészités ellenére is halálos hatásu lesz.Pedig Éli oly nyájas szóval biztatja a férfit,fiának szólitva őt. 98 éves volt,apja népének s most a fiunak kell a hálálos tört szivébe döfnie! Szegény Éli! Gyenge voltál vér szerint való fiaidhoz és ezzel hoztad a bajt néped fiaira! Ez most az isteni itélet,mely a hirnök szavaiból a halált hozza rád! Mennyivel lágyabb lett volna szereteted ha keményebben tudtál volna szeretni! A hir négy tagból áll:1.megfutott a harcoló nép,mert gyenge volt;a frigyláda nem erősitette meg;a hamis,önző imádságból nem merit erőt a lélek;a belső megujulással nem kisért szertartás ~~nem~~ és vallásos jelkép,a nyakon fityegő arany kereszt,mely az életből hiányzik,elgyengit,nem erősit.2.Az ellenség nagy öldöklést vitt véghez a megijedt és összezavart seregben,mely elvesztette lélekjelenlétét;a nagy ujjongás helyett,mellyel a frigyládát fogadták,jobb lett volna csendes magukbaszállással készitení elő a lelket a következőkre.3.Elesett a két pap,Istennek papjai és Élinek édes fiai,kiket az apai szigor visszatarthatott volna,ha idejében alkalmazzák és Éli előtt feltárul szörnyü mulasztása önön gyermekeivel szemben. 4.Elvitték a frigyládát,melynek ő volt az őre,melyet nem lett volna szabad elengedni onnan,ahová Isten rendelte;melyet nem lett volna szabad babona játékára felhasználni hagynia s ezzel további szolgálatának minden értelme megsemmisült.Izrael szive veszett el!Ha Isten odaadta a néppel kötött szövetségének ezt a jelét,akkor végkép eltaszitotta magától népét!Oh,ha meggondolta volna,hogy Isten csak próbára tette népét! Oh,ha látta volna a filiszteusok földjéről egyedül diadalmasan visszatérő frigyládát,amint a filiszteusok királyai messziről csodál-

kozva,imádattal követik! Oh ha tudta volna,hogy Isten kemény keze le fog sujtani a diadalmas ellenségre és kényszeriteni fogja őt, hogy a diadal gyümölcsét adja föl! De Éli nem volt próféta,csak hütlen hivatalnok.Az emberek iránt való határozatlansága lelkét visszatartotta az erős Istenben való hittől.Minden elhomályosult előtte. Nem látta a reménynek egyetlen vigasztaló sugarát.Elengedte magát és tehetetlenül bukott hátra.Nyakszirtjére esett,az eltört és az élet megakadt benne.Negyven évig volt birája Izraelnek és Anna esetéből tudjuk,hogy jót is tett;hogy jó ember lehetett volna,ha a mások gonoszságának ellenáll.Hány uralkodó irta be nevét véres gyász-betükkel a történelembe,csak azért,mert gonosz tanácsádinak gyengeségből nem állott ellen.Hány szülő lett gyermekeinek lélek-gyilkosává,mert nem állott ellen gonoszságaiknak.Milyen számadások következnek majd odaát! Öreg volt és nehéz! Ennyi az,amit élete befejezésekor róla el lehetett mondani.Sok napot élt már,ideje volt elmennie!Nehéz volt,szellemi utakon való járásra képtelen!Oh,ha öreg korodra rólad is csak ennyit lehet elmondani!Milyen szivbe markoló a Biblia elbeszélése!Halál után a testből kiröppenő lélekről nincsen szó.Csak test volt!Öreg volt és nehéz!

Hofni,Fineás és Éli halálával csak megkezdődött az isteni itélet,mely azonban még hosszu ideig uj meg uj csapásokkal sujtotta a szerencsétlen családot,mig férfi magva kihalt és a templomot fertőzni többé nem voltak képesek.A legközelebbi csapás abban állott,hogy az első születő férfi mag anya nélkül maradt,mert Fineás felesége,Éli menye utána hal férjének és apósának mindjárt a gyermek születésekor,ugyhogy az még öntudatlan korában sem tapasztalt anyai gondozást.Férje és apósa halálának,de különösen a frigyláda elvesztésének hire annyira megrázta lelkében az asszonyt,ki ez érzékenysége szerint nemesebb lelki vonásokkal volt megáldva,hogy-mivel ugy is közel volt a szüléshez-megindult a szülés és annak kinjai között az asszony lelke eltávozott. A görcsök beállta természetesen a közeli asszony-népet a gyötrődő segitségére hozta,ugyhogy többen állták már körül,mikor a gyermek megszületett.Az is természetes,hogy az asszonyok először arra voltak kivánesiak,hogy fiu,vagy lány született-e s hogy látták,hogy fiu,azonnal vitték a jó hirt az anyának,ki azonban akkor már olyan állapotban volt,hogy nem tudott az asszonyokkal törődni.Annyit megértett még, hogy fiu;arra is volt még ereje,hogy apa nélkül,-hiszen Fineás halott volt-megállapitsa a gyermek nevét,Ikábódnak nevezve őt.Ikábód magyarul dicstelent jelent;ez lett hát a gyermek neve.Ez a névadás arra mutat,hogy az asszony lelke tele volt panasszal azok iránt,kiknek sarjadéka ez a gyermek.Ugy érezte ez a szegény nő,ki tanuja és szenvedője volt férje kicsapongásainak és erkölcstelenségeinek,ki-ugy látszik-tiltakozni akart azzal is a gonoszság ellen,hogy kifejezte,hogy a tőle világra hozott gyermek nem arra a rendeltetésre született,hogy a család dicsőségét és tekintélyét növelje.Hogy az asszony nem élt önző életet;hogy lelke kitárult Isten dolgai felé;hogy talán apósával a tehetetlen Élivel olykor együtt buslakodott:azt az bizonyitja,hogy nem férje és sógora halálát gyászolta,hanem a frigyláda elvesztését. Az pedig,hogy halálának okai közt az após halála miatti megrázkódtatás is szerepelt,azt mutatja,hogy a kettő szerette egymást.

V.1-12 v.: A filiszteusok pedig magukhoz vették az Isten ládáját és elvitték azt Ebenhászerből Asdódba.Majd fogták a filiszteusok Isten ládáját és bevitték Dágon házába és odaállitották Dágon mellé. Mikor az asdódiak másnap korá reggel fölkeltek,Dágont Jahve ládája előtt arcával a földre esve találták.Fölvették Dágont és visszatették helyére.De amikor másnap korán fölkeltek,Dágon Jahve ládája előtt arcával a földre borulva volt;amellett Dágon feje és két kezefeje eltörve a küszöbön hevertek:Dágonon csak a törzse maradt meg.Ezért aztán Dágon papjai s aki csak bemegy Dágon házába,a mai napig nem lépnek Dágon küszöbére.Jahve keze azonban ránehezedett az asdódiakra,rémületbe ejtette őket s kelésekkel sujtotta Asdódot és határát.Mikor aztán az asdódiak látták,hogy a dolog ennyire jutott,igy szóltak:Ne lakjék Izrael Istenének ládája nálunk,mert keményen sujt bennünket és Istenünket,Dágont az Ő keze.Szétküldtek tehát és összegyüjtötték magukhoz

a filiszteusok összes fejedelmeit.Akkor aztán igy szóltak:Mit tegyünk Izrael Istenének ládájával? Azok ezt felelték: Térjen Gátba Izrael Istenének ládája!S Gátba vitték Izrael Istenének ládáját. Miután odavitték azt,Jahve keze nagy felfordulás alakjában a városra nehezedett, megverte a város lakóit kicsinytől nagyig :kelések fedték el őket. Ekkor Ekronba küldték Isten ládáját.De az történt,hogy amikor Ekronba bevonult Isten ládája,igy kiáltoztak az ekroniak:Rám hozták Izrael Istenének ládáját,hogy megöljenek engem és népemet! Erre szétküldtek és összegyüjtötték a filiszteusok összes fejedelmeit és igy szóltak:Küldjétek vissza Izrael Istenének ládáját,térjen vissza a helyére,hogy meg ne öljön engem és népemet?Ugyanis halálos ijedelem szállt minden városra,Isten keze igen sulyosan nehezedett rájuk.Azokat az embereket,akik nem haltak meg,kelésekkel verte meg s a város segélykiáltása az égig szállt.

A filiszteusok városállamokban laktak.Minden város a környékével külön államot képezett s külön királya volt.Ez ősibb és egészségesebb állapot volt,mint a későbbi,mikor a hóditók maguk alá tiportak nagy területeket s azokon kényszerrel uralkodtak.A nemzet közös ügyeit a királyok tanácsa intézte.Izraelnél más politikai berendezést találunk:itt az Istentől elhivott birák uralkodták a nép kisebb nagyobb részén,mig a nép megunta,hogy mindig Istenre várjon s királyt követelt magának,ki állandóan uralkodott.Egységes királyságra való törekvést a filiszteusoknál nem látunk;a városkirályok hatalmát csak idegen hóditók törték meg.Asdód/görögül és az Ujszövetségben Azotus/ legnevezetesebb városuk volt.Itt volt egy ősi Dágon templom,a filiszteusok főistenének,Dágonnak szentelve.Dágon tisztelete egész Kanaánban elterjedt és hasonló nevü Istene Babilonnak is volt.Dág halat jelent s Dágont halfarokkal, vagy halköpenyben ábrázolták;némelyek a gabonát jelentő dágán szóval is összeköttetésbe hozzák:tehát életet adó gazdasági isten.Pogány felfogás nem zárja ki,hogy a nemzeti isten mellett még más isteneket is tiszteljen a nép;azért a frigyládát nyugodtan bevitték Dágon templomába s odaállitották a Dágon-szobor mellé;nem baj,ha egyszer két isten is segit a filiszteusokon.Dágon épen oly kevéssé volt féltékeny az idegen istenekre,mint a többi pogány isten;szegények nem is lehettek féltékenyek,miután fából,vagy fémből,vagy kőből készitik őket.Jahve nem türöga mellett más istent,mivel nincs Rajta kivül más isten.Olyan ez, mint az igazság és hazugság.A hazug ember igen türelmes mások hazugságával szemben s nem fáj neki az ellenkező vélemény;de az igaz ember nem türi meg az igazság mellett a hazugságot.Az u.n.vallási türelmet is a pogányok tették meg erénnyé.Keresztyén ember nem a pogány vallások iránt türelmes,hanem a tévelygő pogányok iránt.A frigyláda Jahvét képviselte s ime a frigyláda is igen türelmetlennek bizonyult Dágon iránt. Az asdódiakat másnap kellemetlen meglepetés érte,amikor kora reggel mentek Dágon templomába s a két istent nem jó egyetértésben találták, hogy elgondolták,hanem Dágon isten arccal a föld felé fordulva a földön feküdt a frigyláda előtt.Az arccal a földön fekvő helyzet az alattvalói hódolat kifejezése.Dágon-szobor helyzete azt mutatta az asdódiaknak,hogy Jahve és a pogány isten nem mellérendelt viszonyban vannak egymással,hanem Dágon Jahve szolgája.De hogy lehet Dágon alattvaló, mikor egyáltalában nem is él? Erre Pál apostol adja meg a választ I.Kor 10,20-ban,hol azt olvassuk,hogy a pogány istentisztelet mögött démonok /ördögök/ állanak és a bálványoknak adott tisztelet nekik szól.A tisztátalan szellemvilág a varázslás hatalmán keresztül jelenti ki magát és tartja hatalmában az embereket;igy Dágon képében az ördögvilágot érte a megszégyenités és azt a tanitást,hogy a bálványok mögött álló tisztátalan szellemvilág,melynek való alakjában és mivoltában magát kijelenteni nincs hatalmában,istennel szolgai viszonyban van,Isten a filiszteusok szivébe akarta vésni.De a filiszteusok nem tanulták;mert ragaszkodva a saját elgondolásukhoz,a szobrot megint visszahelyezték eredeti helyére.Másnap azonban erősebb tanitást kaptak: a szobor törzse megint a frigyláda előtt feküdt mellével a föld felé fordulva;ellenben a szobor feje és két keze letörve a küszöbre kidobva volt látható.Ebben

a helyzetben és állapotban azt példázta a frigyláda mögött rejtőző isteni hatalom,hogy módjában áll összetörni és ebből a világból kivetni azt a gondolkodást és cselekvő erőt,mely a bálványozásban jelenti ki magát.Mivel pedig a megelőző napi tanitást az asdódiak nem akarták megérteni s azzal szemben engedetleneknek bizonyultak,Isten őket is megverte és ezzel megmutatta,hogy engedelmességre tudja kényszeriteni.Kelések,fájdalmas daganatok lepték el az asdódiakat,melyektől tudtak ugyam mozogni,de szenvedniök kellett.Most már az asdódiak féltek visszaállitani a két nap előtti helyzetet;de még mindig nem vonták le a végső tanulságot.Az asdódiaknak elég volt a frigyláda szerepléséből;azért egybehivták a fejedelmi tanácsot,mely a filiszteus városok közti ügyeket intézte és ezen elhatározták,hogy a láda menjen tovább Asdódból,tegyenek próbát más városban is.Így bizonyos, hogy az asdódiak szakitván a bálvány-felfogással,nem a frigyládának tulajdonitották a csapásokat,hanem Izrael Istenének.Ekkor még jobban értette az emberiség,hogy a világ fölött egy láthatatlan szellem-Isten uralkodik.Nem a ládának tulajdonitják a csapást,hanem Isten kezének, melyet anthropomorphistikus értelemben használnak,de szellemi hatalmat értenek alatta.A határozat ugy szól,hogy az öt filiszteus város közül Gátba vigyék a frigyládát.E város helyét eddig felfedezni nem tudták,de nem a tengerparton feküdt,mint Asdód,hanem keletre beljebb. A csapás azonban itt is folytatódott és a városon óriási félelem vett erőt,úgyhogy az egész város felfordult az őket érő kelések miatt.Am a filiszteus fejedelmek,kiket eddig rendkivül lelkesitett és a magosban tartott az izraelitákon aratott győzelem,még mindig nem tudták magukat megadni:tovább vitték a ládát Ekronba,egy harmadik filiszteus városba, mely legészakabbra feküdt s legközelebb a frigyláda lakóhelyéhez.Itt azonban a város lakói befogadni sem akarták a veszedelmes vendéget:az utcán kiáltozó sokaság tiltakozott a frigyláda odavitele ellen.Ekkor aztán nemcsak Ekronban,hanem egész Filiszteában kitört a rémület;ujra összehivták a fejedelmek gyülését és azon elhatározták,hogy a frigyládát vissza fogják küldeni Izraelnek,mert más utját nem látták annak, hogy a haláltól megmeneküljenek.Tudták,hogy Isten keze sulyosodott rájuk s hogy Istent meg kell békiteniök.Ekronban sokan meghaltak s az életben maradók kelésektől sulyosan szenvedtek.Az égig szállt a város segélykiáltása,azaz Istent Magát megindította.-Vajjon nem volt-e lehetséges,hogy az isteni haragtól másként meneküljenek,mint a frigyláda hazaküldésével? Meg kell figyelnünk,hogy Isten első csapása csak Dágon istent érte,vagyis a szobrot;embereket akkor ért csapás,amikor e figyelmeztetéssel nem törődvén,a szobrot visszaállitották a láda mellé. Isten tehát másként bánt volna a néppel,ha az az isteni figyelmeztetésnek enged és elösmeri Jahve egyedülvalóságát és szentségét,mely Maga mellett vetélytársat nem tür.Különben,mint a többi pogány népet, Isten nem bántotta és bálványozásában nem zavarta,a filiszteusokat sem háborította volna Isten,ha azt a vakmerőséget el nem követik,hogy a frigyládát Izraeltől elragadják.Mentségükre szolgált,hogy háboruban vették el és hogy Izrael vitte a ládát háboruba,fegyverül.Igy a filiszteusoknak csak azt kellett megtanulniuk,hogy Isten szent és hogy tiszteletét más istenek tiszteletével összekeverni nem lehet.Ha megtörtént volna,hogy a filiszteusok eldobják bálványukat és az igaz Isten tiszteletére térnek át,akkor elmaradt volna a büntetés;ez esetben Isten más uton adta volna tudtukra,hogy szövetségének ládáját vissza kell adni oda,ahová Isten rendelte.De a filiszteusok annak dacára is ragaszkodtak bálványukhoz,hogy annak tehetetlensége Izrael Istenével szemben nyilvánvalóvá lett;ezért a megvetett igaz Istennek keményebb eszközökkel kellett az engedelmeskedést kikényszeritenie.

VI.1-9 v.: Miután a frigyláda hét hónapig a filiszteusok területén volt, a filiszteusok hivatták a papokat és a jósokat és megkérdezték tőlük: Mit tegyünk Jahve ládájával?Adjátok értésünkre,hogy hogyan küldjük vissza a helyére! Azok igy feleltek:Ha elküldítek Izrael Istenének ládáját,ne küldjétek el üresen,hanem küldjetek vissza vele vétkességi áldozatot:akkor meggyógyultok s egyuttal megtudjátok,hogy mért távozik el a keze-tőletek.Megkérdezték:Mi legyen az a vétkességi áldozat,melyet

vele el kell küldenünk?Azok ezt felelték:A filiszteus fejedelmek száma szerint öt arany kelést és öt arany egeret;mert ugyanaz a csapás van mindnyájukon és a ti fejedelmeiteken.Ha elkészititék kéléseitek képmását és egereitek képmását,melyek a földet pusztitják és ha dicsőséget adtok Izrael Istenének,akkor talán könnyebb lesz keze rajtatok és isteneiteken és földeteken! Miért keményitnétek meg sziveteket,mint ahogy Egyiptom és a faraó megkeményitették szivöket. Ugyehogy,mihelyt erejét megmutatta rajtuk,kiengedték a hébereket s azok elmentek?!Most hát szerezzetek be s készitsetek egy uj szekeret és két szoptatós tehenet,melyeken még nem volt iga;fogjátok be a teheneket a kocsiba,borjaikat azonban vigyétek vissza a házta;aztán fogjátok meg Jahve ládáját és tegyétek a kocsira.Az arany egereket,melyeket vétkességi áldozatul adtok vele,helyezzétek oldalára a kocsiládába. Ezzel bocsássátok azt utjára,hadd menjen! Aztán majd meglátjátok:ha a kocsi hazafele Bétsemesnek megy fölfelé,akkor ő okozta nekünk ezt a nagy bajt;ha nem,akkor megtudjuk,hogy nem az ő keze vert meg minket; csak véletlen történt velünk.

Hét (hétig) kisérleteztek a filiszteusok Jahve ládájával,hogy nem tudnak e valami módon biztositani annak birtokát Filisztea számára.Bálványaikat feladni s magukat Jahve kizárólagos imádására kötelezni nem tudták. Isteneik sorába Jahve magát besorozni nem hagyta:igy Jahve ellenségük maradt s ugy tünt fel,mintha ez az ellenséges viselkedés a frigyládához volna kötve.Végre is a filiszteusok szabadulni akartak a frigyládától.De hogyan háritsák el magukról a csapásokat,a kéléseket,melyek az embereket gyötörték s megölték és az egereket,melyeknek a mezőn véghezvitt pusztitásáról itt értesülünk? A filiszteusok vezérei elhatározták,hogy erre vonatkozóleg a szakembereket fogják megkérdezni,a papokat és a jósokat,kik közül előbbiek a szertartások végzői lehettek, utóbbiak a tanitók,kik tudásukat tulvilági közlésekre vezették vissza. A megkérdezettek rögtön készen voltak a tanáccsal,melyet bálványtiszteleti gyakorlatukból meritettek.Pogány templomokban el voltak helyezve olyan tárgyak,melyek egy elszenvedett és elhárított csapás gyötrő eszközeit ábrázolták.Ilyen fogadalmi emlékek ma is láthatók csodatételeikről híres templomokban.Miután a papok és jósok tanácsára készitett arany kelések és arany egerek az ajándékozók őszinte csodálatát fejezték ki,Isten elfogadta őket,noha varázshatalommal e tárgyak nem rendelkeztek.A papok és jósok egyuttal szükségesnek látták a frigyláda hazaküldését oly módon rendezni,hogy Jahvénak is hozzá kellett járulnia az elvitelhez s ebből a hozzájárulásból állapitották meg,hogy a történetben Jahve keze is benne volt.Ez ravaszság volt,de Isten belement,mert Neki is az volt a célja,hogy hatalmát éreztesse a filiszteusokkal s azok a jövőre számoljanak ezzel a hatalommal.A szellemvilág és az ember közeledésében az anyagi/testi/elem csak az ember szempontjából fontos,mert a szellemek világában az anyagnak jelentősége nincs.A szellemek Isten engedelmével az anyagot szabadon alakitják és az emberrel való érintkezésükben felhasználják;egymással való viszonyukban -szellem és szellem között-az anyagnak szerepe nincs.Az arany kelések és egerek csak annyiban jelentettek valamit Isten előtt, amennyiben a filiszteusok hódolatát fejezték ki:a szellemvilágba tehát az egészből csak a hódolat jutott el.Mellékes volt tehát,hogy a hódolat milyen testi alakot ölt,mikor a szellemvilágot keresi.A filiszteus fejedelmek hódolata a papok és jósok közreműködése nélkül, a tanácsukra készitett arany fogadalmi ajándékok nélkül is elérte volna célját.A hittel keresett gyógyulásnál az olaj szerepe mellékes, a hit a döntő.A szertartásoknál az Istent kereső akaratot nézi Isten nem a szertartás pompáját vagy a végrehajtó pap méltóságát.Viszont azonban az ember odaadásának pontos kifejezője lehet az áldozat,a szertartás.Ezeknek tehát az ember szempontjából van jelentőségük. Ezért a papok és jósok beszédében helyes az a tanács:"Ne küldjétek vissza üresen a frigyládát!"Meg kell tisztelni Jahvét.Az ellenben, hogy ez a megtisztelés mivel történjék,mellékes!A fejedelmek mintegy megtirságolják magukat azért,mert vétkeztek Jahve ellen:a vétkességi áldozat ily módon engesztelésül adatik;a bünbánat kifejezője.Azt is

jól mondták a papok,hogy a bünbánat jeleinek láttára Isten büntető keze el fog fordulni a filiszteusoktól.Azt is helyesen mondták a papok és jósok,hogy megkeményedett szivvel Isten haragját hivják ki a fejedelmek;azért a vétkességi áldozatok értéke az őket kiállító bünbánatban van.Isten sok helytelen közeledést elfogad az ember részéről,mert azt az indulatot nézi,amely tévedéssel ugyan,de őszintén közeledik.Az egyiptomi szabadulás emléke a filiszteusoknál is megmaradt és most szivesen emlékeztetnek rá a papok.Az uj szekér,az előzőleg még soha be nem fogott tehenek szintén a megbecsülés jelei. A frigyláda visszatér az izraelitákhoz;és megnövekedett tekintéllyel tér vissza.azzal a megbecsüléssel,amelyet a filiszteus fejedelmek ajándékai kifejeztek;azzal a hirrel,amelyet Dágon földre vetésével, majd megcsonkitásával szerzett magának a pogány nemzetek előtt;azzal a nyilvánvaló isteni bevatkozással,amelyet a borjaikat sirató teheneken láthattak a hazatérés szemlélői,kik ösztönük ellenére,embertől nem irányitottan választották a Bétsemes felé vivő utat;azzal az érdeklődéssel,melyet a láda utját követő filiszteus fejedelmek mutattak. Mindezek a megnyilatkozások mélyen bevésték a héberek szivébe Istenük nagyságát és bevatkozásának élő,hathatós voltát.Nagy volt a hatás, melyet a láda a filiszteusokra tett;de nagyobb lesz a hatás Isten népén s az Éli két fiától ejtett sérelem ily módon orvoslást talál. A filiszteus epizód tehát nem üres kaland volt,hanem mélységes isteni gondolat annak helyrehozására,amit a papok büne ártott a nép lelkének.Egyuttal a pogányoknak is használt,kik lassankint beletörődtek Isten akaratába,hogy az először üldözött és náluk menedéket kereső Dávid előtt meghódoljanak és Salamon uralmát,mely Jahve uralmát jelentette,készséggel viseljék.A frigyláda diadala Jahve diadala volt. Am Jahve hatalma mellett még egy másik tulajdonság is nyilvánvalóvá lett:Jahve szentsége.Izrael is,a filiszteusok is és mindazok,akikhez az események hire eljutott,látták,hogy Jahvéval tréfálni nem lehet, hogy tiszteletét komolyan veszi és megköveteli;megtanulták,hogy"dicsőséget kell adni"Izrael Istenének.Jól tudták ezt a filiszteus papok és jósok,azért oktatták erre a fejedelmeket.Bár bálvány-papok voltak,most ugy szólnak,mintha Jahve papjai volnának."Meg ne keményitsétek sziveteket!"Jahve mellett való állásuk azonban kikényszeritett,nem őszinte és nem végleges.Hiszen a frigyláda visszaküldése után tovább fogják folytatni hasznot hozó varázslásaikat.S mert nem egész szivből történt Jahve dicsőségének szorgalmazása,épen ezért, bizonyos kétely helyet is kap szivökben:esetleg mégsem Jahvétól valók a csodák,a csapások.Esetleg"véletlen"az egész és ezért sulyos Próba elé kell állitani Jahvét:a hazaküldést ugy kell eszközölni, hogy az,ha megtörténik,ujabb csoda legyen!

lo-VII.1.-ig: Azok a férfiak igy is cselekedtek.Fogtak két szoptatós tehenet,azokat fogták be a kocsiba.Borjaikat pedig visszatartották a házban.Azután rátették Jahve ládáját a kocsira,mellé a kocsiládát, az arany egereket és a daganatok képmásait.A tehenek aztán utjukat egyenest Bétsemes felé vették;folytonos bőgés közben egyre a csinált uton haladtak,sem jobbra,sem balra le nem tértek.A filiszteus fejedelmek nyomukban haladtak Bét-semes határáig.A bétsemesiek épen a buzát aratták a lapályban.Mikor egyszer fölemelték szemüket,meglátták a ládát és megörültek annak látásán.Mikor a láda a bétsemesi Józsua mezejéhez ért,ott megállott.Ott volt egy nagy kő.Itt széthasogatták a kocsi fáját és a teheneket égő áldozatul megáldozták Jahvénak.A léviták leemelték Jahve ládáját és a vele levő kocsiládát, melyben az aranytárgyak voltak és ráhelyezték a nagy kőre.A bétsemesi férfiak aznap égő áldozatokat vittek és véres áldozatokat öltek Jahvénak.Mikor a filiszteus fejedelmek látták ezt,aznap visszatértek Ekronba.Azok az arany daganatok,melyeket a filiszteusok vétkességi áldozatul vittek Jahvénak,a következő célt szolgálták: egy volt Asdódért,egy Gázáért,egy Askelonért,egy Gátért,egy Ekronért. Hozzá járultak az arany egerek,ama filiszteusok összes városainak száma szerint,akik az öt fejedelemhez tartoztak a megerősitett városoktól le a nyilt helyeken lakók falvaiig.Az a nagy kő,melyen

Jahve ládáját megpihentették,a mai napig ott áll a bétsemesi Józsua mezején.Jahve megverte a bétsemesieket,mert a ládába belenéztek.Megvert a nép közül hetven embert-ötvenezer embert.A nép gyászolta,hogy Jahve a nép között nagy csapással vert meg egyeseket.-Ki állhat meg Jahve szine előtt?!-szóltak a bétsemesiek.-Szentséges Isten Ő!Vajjon kihez megy föl majd mi tőlünk? Ezzel követeket küldöttek Kirját-Jearim lakosaihoz,ily üzenettel:visszaküldötték a filiszteusok Jahve ládáját; jertek alá,vigyétek fel azt magatokhoz!Erre eljöttek a kirját-jearimbeliek,fölvitték Jahve ládáját és bevitték azt a magasaton Abinádáb házába.Azután annak fiát,Eleázárt megszentelték,hogy őrizze Jahve ládáját.

A filiszteus fejedelmek megfogadták papjaik és prófétáik tanácsát és kerítettek két szoptatós tehenet,melyeknek borjait azonban visszatartották az istállóban,ugyhogy a tehenek borjaik után kivánkoztak.A szekérre föltették a frigyládát és érdekes,hogy bár a ládát megérintették, nem haltak meg miatta,mint később üzzák;Isten a tudatlanságot elnézi, ővéinél azonban szigorúan bünteti,ha szentsége ellen vétenek.A láda mellé egy másik ládát tettek,mely a kocsihoz tartozott,a kocsiládát és abba helyezték az arany daganatokat és egereket.Ekkor aztán megtörtént a csoda:mintha valami láthatatlan hatalom ütte volna a teheneket;azok elindultak s láthatóan akaratuk ellenére,folytonos bőgés között,de határozottan egy irányban a csinált utón haladtak Bétsemes felé.A filiszteusok ámulva nézték a jelt s megindultak a kocsi mögött,hogy annak további utját megfigyeljék.A tehenek bőgve haladtak előre,sem jobbra, sem balra le nem tértek az utról.A csodát nem lehetett letagadni.Isten kijelentette Magát.A parti sikságról az ut felfelé vitt Bétsemesnek a hegyek közé,egy olyan vizárok mellett,melyben csak az esőzések után folyik patak,az év többi részében száraz az.Ebben a szép völgyben kanyarog ma a Joppéból Jeruzsálembe vivő vasut.Ez a vidék még ma is bő terméstad s igy a bétsemesiek a régebbi,kedvezőbb viszonyok közt nem hiába arattak.Gazdagságuk kissé elbizakodottá is tette őket,mint ez abból látszik,hogy a frigyládát nem részesitették kellő tiszteletben, haznem abba kivánesian belenézegettek.Hogy az életet,gazdagabb emberek módjára könnyebben vették,mutatja,hogy a csapás után hamar lemondtak a frigyláda birtokáról,noha Isten először az ő falujukat jelölte ki a frigyláda megőrzésére,amennyiben a tehenek a határukban levő nagy kő mellett állották meg;ők azonban tovább küldték a ládát felfelé a szegényesebb vidéken élő Kirját-Jearimba.A gazdag embernek rendszerint csak addig kell a vallás,mig gazdagságának élvezésében az őt nem akadályozza;azért mondotta az Ur,hogy könnyebb a tevének a tü fokán általmennie,mint a gazdagnak az Isten királyságába bejutnia.A szegényebb vidék lakói jobban megbecsülték Isten ládáját.Mindamellett a bétsemesiek is nagyon megörültek,mikor hét havi távollét után egyszer csak megjelent a filiszteusoktól foglyul ejtett láda.Ez az öröm kétségtelenül őszinte volt,hisz nemzeti jólétük és dicsőségük is összefüggésben volt ezzel a ládával.A kocsit húzó teheneket Isten láthatatlan angyalai vezették s Isten akaratából,nem véletlenül állott az meg annál a nagy kőnél,amely a bétsemesi Józsuának a mezején volt.Isten,ugylátszik a bétsemesieket és ezt a Józsuát választotta ki a frigyláda őrzésére. De olyan volt ez,mint ujtestamentumi gondolkodás szerint az elhivottak és választottak viszonya;a bétsemesiek és Józsua elhivottak voltak,de a választottak közül kimaradtak,mert a tulajdonképeni választás a kirját-jearimbeliekre és ott Abinádábra és Eleázárra esett.Isten kisérletezik,próbát tesz,nem azért,mintha nem tudná,hogy mi lakik az emberben, hanem,hogy az emberek előtt mutassa meg,hogy nem mindenki alkalmas az Isten királyságában való részvételre.Négyféle földbe jut a mag;a négy föld közül azonban egy jut termésre.A többiben a mag elvész.Örömmel fogadják sokan Istennek királyságát;de mikor a nehézségek jönnek és a gonosz a jogát követeli,az öröm halványodik,azután kihiszik.A bétsemesiek szétapritják a szekeret,amelyben a frigyláda érkezett,égő áldozatul elégetik a teheneket,melyek a kocsit huzták,de a magukéból nem hoztak áldozatot.A kirját-jearimbeli Abinádáb még fiát is odaadta Jahve szolgálatára.Abinádáb önkéntes,készséges,bőkezü atyát jelent.A bétse-

mesiek maguknak nem vettek el semmit abból,ami Jahvénak volt szentelve; de a magukéból nem áldoztak.Pedig ott volt előttük a filiszteusok bőkezü ajándéka,kik nem annyi egeret adtak,amennyit a papok és jósok tanácsoltak,hanem sokkal többet;minden városuk után egyet.Isten próbát tett a bétsemesiekkel;a mai napig-mondja a Sámuel könyvét összeállitó prófétai iró-ott áll a kő,mely a külsőt tekintve,annyira alkalmasnak látszott arra,hogy a ládát,mint a közös imádat tárgyát,kiemelje és hordozza.De hiába volt ott a külső alkalmatosság,mikor a belső készség,az önkéntesség hiányzott,az odaadás az Isten szolgálatára.Valahogyan fölülről kezelték a bétsemesiek az Isten ládáját;kiváncsian belekándikáltak,minek azonban igen szomoru következménye lett,mert a tiszteletleneket azonnal elérte Jahve büntető keze;hetvenen haltak meg a kiváncsiak.A"hetven ember"mellett a héber szövegben még"ötvenezer"is áll,de "és"nélkül,ahogy állani nem szokott az összetett nagy számnév. Ügy ez,mint az ötvenezres szám indokolatlan nagysága arra mutat,hogy e második nagy szám valahonnan máshonnan tévedésből került ide.A bétsemesi halottak száma hetven volt.Erre a csapásra azután egyszeriben elment a bétsemesiek kedve,hogy kiváncsiskodjanak.Gyászba borult a város.De nem bünbánat miatt,hanem csak a bün következményét siratták. "Ki állhat meg Jahve előtt?" "Szentséges Isten Ő"mondották s ebben igazuk volt.De ebből a tételből nem azt a következtetést vonták le,hogy szentek legyenek ők is,hogy Jahve előtt megállhassanak,hanem azt a következtetést,hogy Jahve távolabb legyen tőlük,hogy ne kelljen szentsége miatt ujra szenvedniök."Szentek legyetek,mert Én szent vagyok!"-mondotta Isten/III.M.11,44/.Szentség alatt nem büntelenséget értünk, bár a szentségből következik a bünnel való szakitás;de csak következik belőle,csak a gyümölcse,de nem maga a szentség a büntelenség. Megszenteltetni annyi,mint magunkat Istennek adni,Isten rendelkezésére bocsátani,hogy azzá formáljon bennünket,amivé tenni akar.Ebből következik a harc a bün ellen;de elsősorban az következik,hogy Istent mindenen át és mindennek ellenére is keressük.Ezt nem tették a bétsemesiek.Arról kezdtek tanácskozni,hogy-mint a filiszteusok tették-tovább küldjék a frigyládát.De kihez? Egy feljebb,a hegységben fekvő város jutott eszükbe.Követeket küldtek a városba és onnan kedvező választ kaptak:azok a veszélyek ellenére is vállalták Isten közelségét.Ebben a vállalkozásban készség,önkéntes odaadás is volt Jahve iránt és volt hit is,bizalom,hogy Jahve irgalmas lesz hozzájuk.A bétsemesiekhez odaérkezett a frigyláda anélkül,hogy várták volna;a kirját-jearimbeliek érte mentek a frigyládának s maguk vitték azt városukba.Arról is gondoskodtak,hogy legyen valaki,aki majd őrzi azt.A bétsemesiek örültek,hogy megszabadultak a rettenetes ládától;a kirját-jearimbeliek örültek,hogy megkapták a ládát.Nagy volt a különbség a két hely között!

VII.2-6 v: Azóta,hogy a láda Kirját-Jearimban megtelepedett,sok nap mult el,husz esztendő lett belőle és Izrael egész háza csupa sóhajtás volt Jahve után.Sámuel ekkor igy szólt Izrael egész házához:ha egész szivetekkel szándékoztok megtérni Jahvéhoz,az idegenből való isteneket távolitsátok el magatok közül,az astartékat,Szivetek irányozzátok Jahve felé.Őt szolgáljátok egyedül s akkor Ő megment titeket a filiszteusok kezéből! Erre Izrael fiai eltávolitották a baálokat és astartékat és egyedül Jahvénak szolgáltak.Sámuel aztán kimondotta: gyüjtsétek össze egész Izraelt Micpába,hogy imádkozzam értetek Jahvéhoz.Össze is gyültek Micpába,vizet meritettek és kiöntötték Jahve elé.Azon a napon böjtöltek ott és igy szóltak:vétkeztünk Jahve ellen! Sámuel Micpában itélkezett az Izrael fiain.

Sürgöny stilusban egy csodálatos ébredés elbeszélése!Rendkivül tanulságos ennek az ébredésnek a történeti kifejlése.Először egy megszorult,imádkozó asszony,ki reménységét Istenbe veti s a kért fiut Istennek ajánlja föl.Azután egy gyermek,majd ifju,azután férfi,aki Isten előtt jár s kinek otthona az Isten háza.Már a gyermekből próféta lesz,ki visszaállitja az istentisztelet helyének tekintélyét s ki felé várakozva tekint az ellenségtől gyötört Izrael.Isten felé

utaló próféta és Isten felé forduló nép kihivják Isten könyörületét. A büntetésből elvett frigyláda visszatér és az egyik városban szives fogadtatásra talál. Sok idő mulik el ezalatt. A meggyötört nép mind erősebben fordul Isten felé s várja a szabaditást. "Egész Izrael csupa sóhajtás volt Isten felé." A próféta látja a nép keresését, de egyideig hallgat és vár. Igy tesz Isten is: kipróbálja a várakozás őszinte voltát és kitartását. Végre Sámuel elérkezettnek látja az időt arra, hogy a népet felvilágositsa. Mert sok homálynak és a Sátán törében ülésnek az az oka, hogy az emberek tudatlanok. Nem lehet egyszerre két Istennek szolgálni: Jahvénak és Baálnak és vele Baál női istentársának Astarténak! A nép megérti a próféta szavát és engedelmeskedik: a Bál-magasdatokat letaroljak és a bálványokat eltávolitják. A nép megérti, hogy Jahve nem tür maga mellett más/ istent és reménységüket egyedül Jahvéba vetik. Jahvénak egész szív kell: ha valaki Benne bizik, az nem kisérletezhetik ő rajta kivül még mással-is! Sámuel, amikor a nép bünbánatra való készségéről meggyőződik, parancsot ad ki, hogy egész Izraelt gyüjtsék össze Micpába. A Szentirás öt Micpáról is tud, itt a Benjámin területén levőről van szó, mely közel van Jeruzsálemhez és annál magasabban fekszik. Micpa őrhelyet jelent, tehát kiemelkedő pontot valamely hegy tetején. A népet hajtotta a vágy ujra megtalálni Jahvét és engedelmeskedett a felhivásnak. Mikor összegyültek, jelképesen vizet öntöttek ki a földre, mintegy Jahve elé, azt mutatva vele, hogy lelkük et is igy öntik ki bünbánattal az Ur elé./Sir.2,19;Zs.22,15/. "Vétkeztünk Jahve ellen!" szóltak, mikor a szétömlő vizet látták. Ebben a büntudatban jelentkezett az ébredés legfontosabb részei: ráébredés az isteni valóságra, saját bünösségükre és azzal együtt Jahve irgalmára, melyért Sámuel most már szilárdan és kitartóan imádkozhatott. Mivel a földi élet célja a lélek nevelése, a bünbánatot követő szabaditásnak már csak ideiglenes, elmuló jelentősége van, csak egy állomás az a földi zarándokuton, melyet ujabb szorongattatás, aztán ujabb szabadítás követ. Az őszinte bünbánat azonban tartós nyomot hagy hátra a lélekben s Isten további munkájának alapját képezi. A bünbánat a rejtőzködő Istent előhozza rejtekéből: Isten cselekedni kezd. Ez az isteni cselekvés előbb Sámuel birói munkásságában jelent meg, azután Saul, Dávid és Salamon elhivásában, Izrael életében egy nagy virágzásban.

Még valamit arról a 2o esztendőről kell szólani, amely a frigyláda visszatérte után az ébredésig eltelt. Mi történt a husz év alatt? Isten a Sinai-törvényadással tizonyos nevelés alapjait vetette meg, melyben választott népét részesitette. Ez a nevelés negativ volt, mert a nép erejére támaszkodott: arra, hogy a nép hogy őrzi és cselekszi meg az Istentől adott törvényt. A nép a törvény talaját minduntalan elhagyta és azt, neki jobban tetsző vallásos pótlékkal cserélte fel, t.i. a pogány vallásokkal, melyek a husember izlésének jobban megfeleltek. Isten ezt nem türte, a népet minduntalan büntette, de a csapások hosszu sora a népen nem segitett. A pogány vallások azért feleltek meg jobban a nép izlésének, mert a kicsapongás bünével szemben nemcsak türelmesek voltak, hanem olykor azt az isten tiszteletére meg is követelték, az istentiszteletet részévé tették. Hofni és Fineás is a kicsapongás bünével ingerelték Jahvét, paráznasággal, telhetetlenséggel, erőszakoskodással. A nép megutálta ezeket a papokat, mert képmutatók voltak; aztán maga is arra az utra lépett, s azért bálványimádó lett. Hofni és Fineás halála, a frigyláda eltünése, majd csendes visszavonultsága Kirját-Jeárimban a népet még jobban ösztönözték a bálványozásra; ennek következménye lett Isten ujabb büntetése: a filiszteusok részéről elszenvedett bántalmazások, kiraboltatások. A nép megkeseredve fordult el a tehetetlen bálványoktól és lassanként magáévá tette a prófétai szót, mely Sámuel ajkáról hangzott. A nép nem a törvény után, hanem Jahve után vágyódott s ez a vágyódás volt az igazi, melyet Jahve föl akart idézni. De a Jahve után való vágyódás egyuttal szentségre is intette a népet. Kirját-Jearim, mely magyarul erdővárost jelent, a maga jelentéktelenségével, szegénységével és ismeretlenségével mindinkább valami büverőt fejtett ki a népre, mert Jahve jelenlétét jelentette. A törvény, vagy helyesebb forditással, a tanitás külső burkot, szertartásokból álló formaságot adott a

népnek,melyeknek azonban mély jelentőségük volt,mihelyt a jelképekből a tartalmat kifejtették azok,akik a szertartásokkal éltek.De ha ezt a belső tartalmat nem ismerték,nem keresték,akkor a tanitás nem adhatott nekik sem életet,sem fényt.A tanitás tartalma,amire a jelképek mutattak,a könyörülő Isten volt,tehát a kegyelem.Most a prófétai igehirdetésben ez az isteni könyörület vagy kegyelem jelképes burok nélkül,egyenes szavakban jelent meg.A prófétai igehirdetésnek mind fenyegető, mind vigasztaló oldalát események igazolták és erősitették meg.Ez az uj tanitás a régi mellé lépett és azt közvetlen erejénél fogva elhomályositotta,feledésbe menetelét előmozditotta.Igy történt,hogy a Mózes törvénye lassanként eltünt a szemek elől,ugyhogy századokkal később azt valósággal fel kellett fedezni és helyreállitásáról gondoskodni/II.ki.22,8-13/.Akkor azonban a prófétai kijelentés már hatalmasan kifejlett és a Mózes tanitása által visszaszoritható nem volt.Akkor egy uj,érdekes korszak vette kezdetét,melyben a törvény és a prófétai kijelentés együtt hatottak.Jelenleg,Sámuel idejében egy másik korszak van kifejlődőben,melyben a prófétai igehirdetés a törvény,azaz Mózes tanitása nélkül kezd hatni a népre.A Mózes tanitásának háttérbe szorulásával együtt fogy a papság tekintélye és szerepe is;de teljesen sohasem tünik az el.Háttérbe szorulását azonban élesen mutatja az a körülmény,hogy a nép fiai s még oly kegyes király is,mint Dávid,vagy Salamon,papok nélkül mutatnak be áldozatot s hozzá nem a Mózestől előirt helyen./II.S.24,25;I.Ki.3,2-4/.Ha a nép nem válik hütlenné Jahvéhez,a prófétai kijelentés nem nyomta volna háttérbe Mózes tanitását, hanem megmagyarázta és erőhöz juttatta volna azt;ugyhogy a törvény elfeledtetője igazában a nép istentelensége volt.Mikor azonban Sámuel prófétai működése következtében a nép Istenre eszmélt,amihez csatlakozott,nem a szertartás,hanem a prófétai kijelentés volt.

Mózes tanitása és a prófétai kijelentés között a viszony nem egészen egyszerü.Mózes tanitása tele volt próféciával és ezt a prófétai elemet /az egyszersmindenkorra érvényes áldozatot,a szombati megnyugvást,az igazi mennyei kenyeret,a gyógyitó érckigyót,a mennyei templomot stb. illetően/képek rejtették,takarták el s csak kevesen tudtak homályosan olvasni bennük.Olyan volt Mózes tanitása,mint egy feladott rejtvény, melynek megfejtése a következő generációk feladata,Istennek adott szív, mennyei törekvés,világtól való elfordulás és teljes Istennek adottság mellett ahhoz,hogy a rejtvény megoldásához foghasson valaki.Sőt több mellett mindezeknél:isteni megvilágositás,prófétai kijelentés.Nem csoda,hogy a husértelmü nép,amely az uj hazában egészen a földi dolgoknak veszélyeknek és reménységeknek adta magát,nem indult a rejtélyek keresésére és igy azok kiestek a nép látköréből;sőt maguk a papok,a szertartások végrehajtói is mindinkább eltávolodtak ettől a feladattól. Ennek a nagy és mindinkább növekvő hiánynak a betöltésére rendelte Isten a prófétákat,kik Izrael életében a törvény elfeledése óta mind nagyobb tért foglaltak el.Most egyelőre háttérbe szorul a Mózes tanitása, hogy a tisztán prófétai kijelentésnek tért adjon.Majd ujra felfedezik a törvényt s az mindig nagyobb mértékben foglalja el helyét a nép életében,visszaszoritva a prófétai elemet a nép nagy tömegének lelkében. Törvény és prófétai kijelentés együtt érik meg a Messiás eljövetelét, kiben minnkettő beteljesül és igaz értelmét elnyeri.Az elmondottakból az következik,hogy Sámuel idejében sem a Mózes törvénye és a prófétai kijelentés között volt ellentét,hanem a népnek a kettőről alkotott felfogása között,vagyis Mózes hamis értelmezése ellen küzdött a próféták mind jobban bővülő serege.De mi volt Mózes hamis értelmezése? Az,hogy Isten Mózes által a törvényt azért adta,hogy az ember annak megtevése által üdvözüljön és Isten igazságosságát betöltse.És mi Mózes helyes értelmezése? Az,amit maga a tizparancsolat mond,hogy Isten nagy irgalmasságu és megbocsátja a vétkeket,tehát más az igazságosság betöltésének utja,mint a törvény megtevése,mire az ember ugy sem képes.A szabadulás utja:Isten irgalmához menekülni.És ezt a másik utat hirdették a próféták:Isten segit a bünbánón,noha a bünbánat épen a bünösséget bizonyitja.II.M.19,8 szerint a nép magától vállakozott arra,hogy Isten törvényét megtartja s Isten azért fogadta el e vállalkozást,mert azt akarta,hogy a nép saját kudarca alapján győződjék meg arról,hogy ezen az

uton a szabadulást el nem érheti.A törvény a Messiáshoz vezető tanítómester lett.Ennek a vállalkozásnak eredménye a büntetések és csapások hosszu sora lett,melyeket a nép a sivatagi vándorlás alatt és az uj hazába való bevonulás után szenvedett el.De egyszercsak egy másik vonalon indul meg az isteni beavatkozás:a kegyelem vonalán.Ezt a beavatkozást az ember nem hivta ki,nem is számitott rá,nem is tudott róla előre,noha a Mózes törvényében rejtve benne volt és az Istentől megvilágositott elme onnan kiolvashatta volna.Épen azért,mert ez a kegyelem vonal uj volt és váratlan,megindulása ugy hat,mintha ez volna az isteni beavatkozás kezdete és előttesemmi nem történt volna.Ez a látszat inditotta a bibliakritikusokat arra a megállapitásra,hogy a törvény későbbi eredetü,legalább javarészében.Mivel a törvényen és a szertartásokon keresztül a szabadulás nem volt várható,mert az az ut a bünös ember számára járhatatlan,ezért,Isten is elsorvadni hagyta ezt az utat s ennek az elsorvadásnak állomásai voltak a papok erkölcsi romlása,a frigyláda elvesztése,végül a frigyláda csendes,eseménytelen élete Kirjat-Jearimban.Az ébredés a próféták vonalon kelatkezett.

7-17 v.: Mikor meghallották a filiszteusok,hogy Izrael fiai összegyültek Micpába,a filiszteus fejedelmek fölvonultak Izrael ellen.Ahogy Izrael fiai ezt meghallották,félni kezdtek a filiszteusoktól.És igy szóltak Izrael fiai Sámuelhez:Ne hallgass,hanem kiálts értünk Jahvéhoz,Istenünkhöz,hogy szabaditson meg a filiszteusok kezéből! Sámuel erre fogott egy még tejen élő bárányt és felvitte azt egészen égő áldozatul Jahvénak.Akkor Sámuel kiáltott Izraelért Jahvéhoz és Jahve felelt neki. Alatt Sámuel épen az égőáldozatot vitte föl,a filiszteusok pedig harccal támadták meg Izraelt,Jahve ama napon erős hangon mennydörgött a filiszteusok fölött s ezzel összezavarta őket,ugyhogy vereséget szenvedtek Izrael előtt.Erre az izraelita férfiak kivonultak Micpából, üldözőbe vették a filiszteusokat és Bétkáron alulig verték őket.Sámuel pedig fogott egy követ,felállitotta azt Micpa és Sém között és az Ebenhászer nevet adta neki.Eddig megsegitett minket Jahve!-mondotta.Ezzel megaláztattak a filiszteusok,ugyhogy nem folytatták az Izrael határába való behatolást.Sámuel egész ideje alatt a filiszteusokra nehezedett Jahve keze.Visszatértek Izraelhez azok a városok is,melyeket a filiszteusok Izraeltől elvettek,Ekrontól Gádig.Határukat is kimentette Izrael a filiszteusok kezéből.Békesség támadt Izrael és az emoreusok között. Sámuel életének egész ideje alatt törvényt ült Izraelen.Évről-évre bejárta Béthelt,Gilgált és Micpát és mind ezeken a helyeken törvényt ült Izraelen.Azután visszatért Rámába,mert ott volt a lakása s ott is törvényt ült Izraelen;ott oltárt is emelt Jahvénak.

Izrael azért gyült össze Micpában,hogy Jahve előtt számadást csináljon és Vele találkozzék.A filiszteusok zsarnokságát mutatja,hogy ezt az összejövetelt ellenük irányuló harci gyülekezésnek tekintették és elhatározták megtorlását.Fölvonultak Izrael ellen.A filiszteusok fenn akarták tartani zsaroló és rabló uralmukat Izraelen,s hogy a népet teljes szolgaságban tartsák,még a gyülekezés jogát is el akarták venni tőlük.Isten azonban megelégelte a filiszteusok gonoszságát s hozzá térő népén könyörült.A nép azonban az eddigi szolgaságba beletörődvén és az ostort megszokván,nagyon megijedt,mikor a filiszteusok felvonulásáról értesült.Ez a gyáva nép alkalmatlan volt a szabadságharcra,képtelen arra,hogy magán segitsen.Isten azonban megmutatta,hogy a nép közreműködése nélkül el tudja intézni az ellenséget.Ezt a segitséget annál is inkább meg akarta adni a népnek,mivel a nép most már nem a frigyládába vetette bizalmát,hanem az élő Istenbe s megkérte Sámuelt,hogy lépjen közbe értük.Nem minden vallásosság segit az emberen! A babona,az elfogulatlan bálványokba vetett bizalom,az Istenhez való tisztátalan közeledés, a bünbánattól mentes kegyeskedés,a hazug istentisztelet nem szerzik meg Isten segitségét,mint ezt Hofni és Fineás idejében a nép is tapasztalhatta.De most őszinte szivvel és bünbánattal fordultak Jahvéhoz és Jahve segitett.Érdekes,hogy a nép nem maga fordul Istenhez,hanem Sámuelt kéri közbenjáróul.A nép keseruli,hogy Sámuel eddig nem tette,amit most tőle kérnek,hanem hallgatott,Izraeltől mintegy elzárkózva,magát elkülönitve. Legalább is ez volt a benyomásuk Sámuel hallgatása felől.Bizonyos,hogy

Sámuel titkon folyton imádkozott a népért;másként meg sem volna magyarázható a nép megtérése,Istenhez való fordulása,csak a próféta imádságának meghallgatásaként.A nép nagy nyilvános Istenhez-fordulást kiván,nemzeti bünbánati napot,mindenek hallatára történő imádkozást és Sámuel teljesiti e kérésüket.Sámuel tudja,hogy ő is bünös;tudja, hogy engesztelés nélkül nem léphet az Isten szine elé.Azért az áldozat vérével közeledett Jahvéhoz. Egy szopós bárányt áldozott fel"egészen égőáldozatul",ami azt jelentette,hogy ennek húsát nem ették meg az áldozók,hanem mindenestül elégették,jelezve vele a kézséget,hogy az áldozók is mindenestül,Jahve számára,Jahve szolgálatára szentelik magukat.Az őszinte bünbánatot és készséget mutató közeledésre Isten örvendő szemmel tekintett és a próféta kérő imádságára azonnal felelt. Vihar támadt a filiszteusok feje fölött,rettentő mennydörgések szólaltak meg,villám villámot ért s a rendkivüli,még sohasem látott jelenség a filiszteusokat arról győzte meg,hogy a héberek Istene újra odaállott népe mellé s mint évekkel előtt a frigyládáért,most megtámadott szenvedő népéért száll harcba.Rettentő félelem fogta el a rablókat s menekülve hagyták el az izraeliták területét.Izrael fiai látván,hogy Jahve értük harcol,nem féltek a villámoktól,melyek őket nem bántották, hanem elhagyván Micpa városát,a menekülő filiszteusok üldözéséhez fogtak s őket Bétkáron alul üldözték.Bétkár helyét pontosan nem ismerjük;egyesek Jeruzsálemtől nyugatra,mintegy 7 km.-re teszik;az üldözés tehát délnyugat felé történt,Filisztea felé.Ezen a helyen az üldözők megállottak és visszafordultak.A filiszteusok vereség nagy volt s egyelőre nem merték ujra elkezdeni a harcot.Ahol az üldözés megállott,oda Sámuel egy emlékkövet állittatott,vagyis egy természetes követ a maga természetes alakjában oszlopként állitott fel oly helyzetben,ahogy az természettől állni nem szokott.A követ,valamint a helyet Ebenhézernek,a"segitség kövének"nevezte el,a csodálatos istenisegitség emlékére.A felállitott kő hadd hirdesse minden arra menőnek,hogy odáig tapasztalták a leverettetés szomoru idői után az első nagy isteni szabaditást.A filiszteusok olyan leckét kaptak,hogy rabló betöréseiket teljesen beszüntették arra az időre,mig Izrael fölött a nagy próféta,Sámuel biráskodott.De a vereség hatását az is növelte, hogy Jahve keze tovább is rájuk nehezedett,azaz érezték,hogy Isten haragszik rájuk.E miatt nem merészelték Isten haragját mégegyszer magukra idézni.Kényszeredetten türték,hogy azok a városok is visszatértek Izrael birtokába,melyeket megelőzőleg is a héberek birtak,de a filiszteusok országukba kebelezték,a filiszteusok legközelebbi városai mint Ekron és Gád;nemcsak a városok tértek vissza,hanem a hozzájuk tartozó föld,a mezei városok és tanyák is.A hosszu-hosszu szenvedés után,mely a Birák ideje alatt Izraelt elgyötörte,most végre tartós béke következett a népre és a földre.A próféta gondoskodott arról is, hogy az isteni áldás állandóan a népen maradjon s evégett állandóan gyógyitgatta őket az itélet igazságosságával.Jellemző,hogy müködési területe kicsiny volt,a Jeruzsálemtől északra elterülő vidékre terjedt ki,mely főleg Benjámin törzsének birtoka volt.Ahol korábban félelmes isteni itélet pusztitott,/Bir 2o/,ott most áldás gyógyitotta a megtérő népet,Isten áldó keze,mely nemrég még sulyosan büntetett.A fiu,aki nemet mondott,kiment az Isten szőlőjébe munkálkodni.Sámuel itélte a népet s a nép engedelmeskedett az igazságos itéletnek,helyreállitotta a megsértett jogot.Ez az itélkezés más volt,mint azoknak a modern biráknak itélkezése,kik egy uralkodó osztály érdekében megalkotott törvény-rendszert követve sokszor az elnyomót védelmezik az elnyomott békétlenségével szemben.Akkor Isten adta a prófétának a látást,hogy hogyan itélje népét.Hogy a próféta isteni ihlethez igazodott mutatja,hogy Mózes törvényével szemben,mely a sátorhoz kötötte az istentiszteletet,Sámuel lakóhelyén,Rámában külön oltárt emel,hogy Jahvénak áldozzon,eltekintve attól az oltártól,amelyet Micpában egy alkalomra épitett,hogy a tejen élő bárányt feláldozza Jahvénak.Isten nemcsak eltürte ebben az időben a mózesi törvénytől való eltérést,hanem a próféta példájával erősitette meg,hogy a pusztai istentisztelet mód helyébe valami mást akar adni.Az uj istentiszteleti rend azonban sokáig késett,mert csak Salamon alatt épült fel a templom,az istentisztelet uj központja.

VIII.1-9 v.: Amikor aztán Sámuel megvénült,fiait tette Izraelen birákká.Elsőszülött fiának neve Joél volt,másikának neve Abija. Ezek Beérsebában biráskodtak.De fiai nem jártak az ő utjain,hanem a nyereség felé hajoltak,megvesztegetést fogadtak el és elcsavarták az itéletet.Egybegyültek hát Izrael összes vénei,elmentek Sámuelhez Rámába és igy szóltak hozzá:Lám,te megvénültél,fiaid nem járnak a te utadon: igy hát helyezz fölénk királyt,hogy az itéljen minket ugy,ahogy a nemzeteknél van! Sámuel azonban rossznak látta a dolgot,azt,ahogy mondták:adj nekünk,királyt,hogy az itéljen minket! ugyhogy Sámuel Jahvéhez fordult könyörgéssel.Jahve ellenben igy szólt Sámuelhez:Hallgass a nép szavára mind abban,amit mondanak neked,mert nem tégedet vetettek meg,hanem Engemet vetettek meg,hogy ne legyek király rajtuk.Pontosan ugy,ahogy azóta,hogy Egyiptomból fölhoztam őket,a mai napig cselekedtek,hogy elhagytak Engem s más isteneknek szolgáltak,ugy cselekesznek veled is! Igy hát hallgass szavukra,de tégy erős bizonyságot s ugy add tudtukra a király jogát, aki uralkodni fog rajtuk!

Ismét nagy időt ugrunk által;Sámuel egész kormányzóságának idejét vénségéig,amikor már nehezére esett a biráskodás és annak terhét fiai vállára rakta,kik közelében voltak és ugy gondolta,hogy irányitani tudja őket.Erről az időről,Ebenhászertől Sámuel fiainak biráskodásáig az Irás semmi feljegyzést nem ad,ami azt jelenti,hogy ez az idő mentes volt minden háboruságtól,a filiszteusok és a nép többi ellensége Izraelt nem háborgatták.Ez az idő,ha nem is volt eseménydus,de áldott és boldog volt.De a békesség és boldogság megszokottá,sőt megunottá váltak annál az embernél,kit csak a testiek érdekelnek s nem Isten.Az ilyenek számára sokszor a bün élete érdekesebbnek,vonzóbbnak tünik fel,mint ezt a bünügyi regények közkedveltsége mutatja.Sámuel szerény,igénytelen életmódja sem volt annyi fénnyel és tekintéllyel körülvéve,mint a környező,bálványimádó népek királyainak élete.Mivel pedig az emberek nagyobb része huséletet él,mind erősebb lett az unalom elégedetlensége s bizonyos irigység a környező népek életmódjára,melyről sok érdekeset hallottak,foleg olyan emberektől,kik jotban szeretnek dicsekedni,mint az igazat őszintén szemük elé állitani és azt másoknak megmondani. Ebben a világban nagy sátáni csalás folyik,mely az Istennel élt életet hiányosnak,örömtelennek,Istent pedig fukarnak tünteti fel;ellenben Sátán oldalán gazdagságot,változatosságot és vigságot igér. Sátán az igéreteket nem szokta beváltani,de a csalódott emberek ezt nem áruljak el;ellenkezőleg,szivesen látják,ha nem egyedül csalódottak és nem egyedül élvezik a rosszat,mit Sátán szolgálata nyujt. Ez a magyarázata annak,hogy az emberek az Isten mellett élt életet rosszabbnak látják,mint amilyen,a bün életét pedig kivánatosabbnak. A világ gonosz és hazug hipnózis alatt áll,mely őt légvárak felé szalasztja s a meglevő jónak hálátlan elhagyására birja.Ez a folyamat ment végbe Sámuel szerény,igénytelen biráskodása alatt.Még saját fiait sem tudta megóvni a gonosz hatásoktól.Hiába volt nevük jelentése olyan szép/Joél azt jelenti:Jahve Isten;Abija jelentése: Jahve atyám/:ezeknek a fiuknak kevés gondjuk volt Jahvéra,több a földi kilátásokra.Atyjuk befolyása alatt türtőztették magukat és igyekeztek atyjuknak,a nagy tekintélyü prófétának kivánsága szerint élni;de mihelyt ez a tekintély nem hatott közvetlenül rájuk és egyéb befolyások érvényesültek,azonnal ébredezni kezdtek bennök gonosz hajlamok.Sámuel egyik fő gyengesége volt az emberek gonosz hajlamának fel nem ismerése,vagy mentegetése.Tudjuk,hogy Sault igen gyászolta azután,hogy Isten őt elvetette.Hasonló gyengeség bontakozott ki benne fiai iránt.Nem lett volna szabad a biráskodást rájuk biznia,mégis megtette.Fiai,amikor a maguk emberei lettek,s a hatalom kezükbe került,gonosz hajlamokat mutattak:megvesztegetést fogadtak el s a vesztegetők javára csavartak egyet-a jogon s hamisan itéltek. Szerették a nyereséget! Már pedig a pénz-szeretet minden rossz dolog gyökere!/I.Tim.6,1o/.Judást is a pénz-szeretet tette Jézus árulójává. Sámuel fiai talán fenntartották volna atyjuk hagyományait,ha a pénz-szeretet közbe nem jön s arra nem csábitja őket, hogy hat

szeretet közbe nem jön s nem csábitja őket arra,hogy hatalmukkal visszaéljenek.Már maga az a körülmény,hogy biráskodásuk székhelyét Benjámin törzsének területéről áttették Juda déli részébe,Beérsebába,azt mutatja,hogy függetlenek akartak lenni atyjuktól és az atyai biráskodás hagyományaitól.A panasz ellenük jogos volt,mégis Sámuel Istenhez fellebbezi az ügyet,az Isten pedig a panaszosok ellen fordul,noha kivánságuk teljesitését ajánlja Sámuelnek.Isten azt mondja Sámuelnek,hogy az izraelita vének Sámuelt ugy utálták meg,mint Istent s hogy Isten megvetése az oka a vének kivánságának,hogy Sámuel királyt adjon nekik.Sámuel tekintélyét mutatja,hogy a vének ezzel a kéréssel hozzá fordultak:ha Sámuel még erejének birtokosa volna, akkor bizonyára nem kérték volna király adását;de Sámuel már gyenge volt s a kérés abban állott,hogy ahogy korábban fiaira ruházta át a birói hatalmat,ugy most ő legyen a királyság beállitója is.Az isteni tekintély tehát,amely Sámuelt a nép vezérévé tette,még mindig ott volt Sámuel feje körül,mint az égi dicsfény földi sugárzése,de népe már el kezdett oldozkodni ettől s földi dicsfényre vágytak,földi király tekintélyére és pompájára.Megunták a mennyeit,mert a szivük a földire volt beirányozva.A husembert nem érdekli a Szellem dolga s ezért nem csodálkozhatunk,hogy megunták a prófétát is.Mert az isteni kijelentésben és az ébredésben is van valami külső mozgalmasság,ami drámai hatása miatt a husembert egyideig leköti és figyelmét foglalkoztatja;mihelyt azonban a külső mozgalmasság helyét a csendes Istenszemlélet foglalja el,a husember érdeklődése eltünik s az ember az Isten dolgát megunja,megutálja.A husember kedvéért változtatják át az istentiszteletet zenei élvezetté,vagy szónoki készség fitogtatásává,a husember leli kedvét a felcicomázott templomban és a pompás szertartásokban.Az Istennel való belső találkozás elmélyültségét az ily külsőségek csak zavarják,ezért a szellemi ember nem keveri össze Istenben való gyönyörködését a földi dolgokban való gyönyörködéssel. "Helyezz fölénk királyt..anogy a nemzeteknél van"mondják Sámuelnek Izraél vénei,tehát ők maguk eláruljak,hogy a pogány népek állapotát kivánták meg,a pogány fényt,a pogány hatalomfitogtatást,a pogány erőt, mellyel szemben a próféta szelidnek látszik,gyámoltalannak és jelentéktelennek.Nem látták,hogy a próféta mögött ott van a láthatatlan, hatalmas,dicső Isten.Mózes is jelentéktelennek tünt fel az egyiptomi hóbér férfinak,kit megrótt,hogy saját testvérét ütötte;csak amikor Isten csapásai a faraóra zudultak,döbbentek meg a héberek is és engedelmeskedtek Mózesnek.Igy volt Sámuellel is:mikor a filiszteusok pusztitották őket s ők bünbánattal Istenért kiáltottak,a husukba vágó csapás és az isteni szabaditás megmozgatta őket és fogva tartotta érdeklődésüket;amikor Isten szellemi szemlélete maradt meg s a külső események mozgalmassága megszünt,már nem érdekelte a hus-izraelitákat Sámuel,a próféta s fel akarták cserélni egy pogány királlyal.Bár ez igy volt,Isten mégis teljesitteti Sámuellel a nép óhaját s ennek az engedékenységnek oka az volt,ami a példázatbeli atyát arra birta, hogy fiának kiadja az örökséget és beleegyezzék elköltözésébe:hadd próbálják meg,mit kivántak.Isten sokszor a mi helytelen kivánságainkat is teljesülni hagyja,hogy megizleljük,mi az,amit Istennek elébe helyeztünk s a tapasztalat győzzön meg arról,hogy a test dolgai állhatatlanok és nem boldogitanak.Ehhez a megkóstoláshoz tartozott,hogy a kivánt királynak hatalmában legyen uralmát a népen akadálytalanul gyakorolni;ezért Isten Sámuellel kifejteti a király jogait.Majd,amikor a kivánt király ezeket a jogokat gyakorolni kezdi,majd,ha jogai a nép husába vágnak,akkor fogják izlelni,hogy mit kivánták.S akkor-lehet-hogy vissza fognak édesedni Istenhez és a prófécia szelid vizeihez.

10-22 v.: Sámuel azután elmondta a népnek Jahve összes beszédeit, azoknak,akik királyt kértek tőle.Ez lesz a király joga-szólott-aki majd uralkodni fog rajtatok:elviszi fiaitokat és szekereihez és lovaihoz alkalmazza őket;szekere előtt fognak futni.Elviszi őket, hogy ezredesekké,ötvenedesekké tegye őket;hogy szántását végeztesse velők,learattassa velük aratását,fegyvereket és lószerszámokat csináltasson velök.Elviszi majd leányaitokat füszerkészitőknek,

szakácsoknak és pékeknek.Elveszi majd legjobb szántóföldeiteket, kertjeiteket és olajfásaitokat és szolgáinak ajándékozza azokat.Veteményes kertjeitekből és gyümölcsöseitekből tizedet szed,hogy kamarásait és szolgáit fizethesse.Elveszi rabszolgáitokat és szolgálóitokat,legjobb ökreiteket és szamaraitokat és saját gazdaságában fogja használni őket.Tizedet vesz juhaitokból és ti magatok lesztek az ő szolgái.Ha aztán akkor,mikor a király itt lesz,keservetekben kiáltani fogtok,Jahve nem fog felelni nektek!
Amde a nép vonakodott Sámuel szavára hallgatni.-Nem igy van-szóltak-Csak legyen király fölöttünk! Legyünk mi is olyanok,mint a nemzetek valamennyien!Királyunk üljön törvényt rajtunk,ő vonuljon ki előttünk és harcoljon harcainkat!Mikor Sámuel meghallgatta a nép minden szavát, elmondta azokat Jahve fülébe.Jahve pedig igy felelt Sámuelnek:Hallgass szavukra és adj nekik királyt.Sámuel ezután ezt mondta Izrael-férfiainak:Eredjetek el,kiki a maga városába!

Sokszor meggondolatlan földi kivánságok teljesitését követeljük Istentől,melyeknek ostobaságát és káros voltát csak a teljesüléskor látjuk be.Isten azonban nem szokott figyelmeztetés nélkül hagyni ilyenkor s amikor a baj megjelenik,az ember csak magát vádolhatja,nem Istent.
Most is két dolog történik:Isten meghallgatja a nép kivánságát és teljesiti azt;de előre figyelmezteti a népet a kivánság teljesülésének káros következményeire.A birák és próféták ingyen,Isten iránt érzett kötelességből és szeretetből szolgálták a népet;Sámuel-hogy igy mondjam-a népnek nem került pénzébe.De a királlyal nem igy lesz,hangzik az isteni figyelmeztetés.A királynak nagy udvartartás kell,sok szolgája van-a "miniszter"szó is szolgát jelent-és ezek a szolgák nagy fizetést huznak a királytól.A király élete a hatalom és fény mutogatásával jár és ehhez sok pénz kell.A király hadsereget tart fenn,hogy hatalmát megvédje s ehhez katonák kellenek.A hadsereg legátlátóbb fegyvernemekkor a harci szekér volt,ami a modern tanknak felel meg.Ehhez hajtók, harcosok,lovak kellettek.A királyi udvartartás szükségleteire szántóföldek,veteményes-,és gyümölcsös kertek,olajfák,igavonó és teherszállító állatok kellettek.A király költségén rendkivül sok ember élt; ezek ellátásához szakácsok és pékek kellettek.De honnan szerezze a király a földmüveseket,kertészeket,szakácsokat,pékeket és az udvart kiszolgáló kenetkészitőket,ha nem a népből,ugyhogy sok mesterségét és dolgát értő férfi és asszony hagyta el otthonát és lett a király szolgája,szolgálója.Amennyivel több kellett a királynak,annyival kevesebb maradt a népnek;ezt meg kell gondolniok azoknak,akik a pogány népek szokása szerint királyt akarnak. A nép vakságát és önfejüségét mutatja,hogy ezek a józan és igaz szavak nem találtak utat a nép szivéhez.A nép beleszerelmesedett a királyság gondolatába,a szomszéd népek fényes király-kultuszába s azt hitte,hogy a királyság meghozza a birodalomnak a fényt és a hatalmat.Sátán torzitó tükrében látták a királyságot,mely földi hatalmassággal akarta helyettesiteni az égi uralkodót.A nép nem akart a láthatatlanra támaszkodni,hanem látható támaszt követelt magának;belefáradt abba,hogy higyjen s azzal akarta megnyugtatni magát,amit a testi szem lát;abban akart bizni,amit az istentelen ember szokott az erő forrásának látni.A husember,kit törekvései ehhez a látható világhoz kötnek,csak erölteti a láthatatlanban való hitet,de abban megnyugodni nem tud,mert abban idegennek érzi magát.A husembernek többet ér a látható király,ki önzőn kizsarolja őt s vámot szed tőle,mint a láthatatlan Isten,ki ingyen adja neki kegyelmét,ki végtelenül hatalmas,de őt magát nem lehet látni.Igaz volt,amit Isten Sámuelnek mondott:"Engem utáltak meg!"vagy:"Untak meg!"Sámuelt legfeljebb azért unták meg,mert ezzel a láthatatlan Istennel számolt kis gyermek kora óta s ennél a láthatatlan Istennél otthon érezte magát,törekvései feléje irányultak.A nagy ébredést,a mindenható Isten nagy tettét már elfelejtették,mert azók a multéi voltak,tehát nem voltak láthatók.Amde nemcsak az isteni segitség tettei láthatók,hanem Isten mellőzésének következményei,a kudarcok,csapások is,melyeket a magában bizó,ostoba ember idéz magára.Épen erre számitott Isten,mikor Sámuelnek ezt a tanácsot adta:"Hallgass szavukra!"majd rájönnek,hogy botorul választottak!Majd saját tapasztalatuk tanitja meg őket arra,

hogy káros dolog a földiben bizni s az Ég segitségét kevésre becsülni. Majd mikor a bajban Jahve nem fog felelni nekik, hanem hagyja őket egyideig a nyomoruságban evickélni, akkor fogják érezni, kit vetettek meg s ki volt az igaz tanitó, ki nekik a helyes utat mutatta. Sámuel ugyan még nem fogja megérni ezt a csalódást; nem fogja megérni a nép nagy szellemi szomjuságát és Isten-keresését; de utját egyengeti egy későbbi ébredésnek. Sámuel után még sok próféta fog következni, kik ugyanazt a hálátlan utat fogják járni, mint Sámuel, kitől a nép egy Saulhoz fog fordulni; sőt ugyanigy fognak elbánni Isten Fiával is. Mégis évszázadok évszázadoknak fogják általadni a felelősséget s egyszer eljön az idő, mikor a nép a megvetett égi Király felé fordul s mikor áldani fogja Azt, aki Jahve nevében jő el erre a világra. Most még "a nép vonakodott Sámuel szavára hallgatni". Mentek vakon saját kivánságaik után: "csak legyen király fölöttünk!" "Legyünk mi is olyanok, mint a nemzetek valamennyien!" "A tőlünk választott király üljön törvényt rajtunk! Ő vonuljon ki előttünk és harcolja harcainkat! A birák korának isteni segitségei, csodái mind feledve! "Legyünk olyanok, mint a nemzetek valamennyien!" Csak semmi külön utón járás! Sámuel elpanaszolta Jahve fülébe-más ki hallgatta volna meg!-a nép hálátlanságát s Jahve, ki évezredekre látta előre a történelmet, nyugodt maradt. Neki nem volt sietős a dolog. Isten tud várni! És Sámuel is nyugodtan tért vissza a néphez és kérésük teljesitését igérve, haza küldte őket. Isten olyan királyt fog adni a népnek, ki kivánságaik szerint való lesz: külsőleg mutatós!

IX. 1-14 vs: Volt egy Benjáminból való ember, a neve Kis; Abiél fia volt, az Cörór fia, az Bökhorat fia, az Afiach fia, benjámini ivadék, tehetős, vitéz. Ennek volt egy fia, kinek neve Saul volt; ifjú volt és szép, Izrael fiai közül senki sem volt szebb nálánál. Saul atyjának, Kis-nek elvesztek aztán a szamarai és Kis ezt mondta fiának Saulnak: Végy a legények közül egyet magadhoz, kelj föl, eredj, keresd meg a szamarakat! Bejárták Éfraim hegységét, majd bejárták Sálisá földét, de nem találták. Azután bejárták Saalim földét, majd Benjámin földét, de nem találták. Mikor a Cuf földére jutottak, Saul igy szólt a vele levő legényhez: Jer, térjünk vissza, hogy atyám, elhagyván a szamarak gondját, értünk ne kezdjen aggódni! Az azonban ezt felelte: Lásd, Isten embere ebben a városban van. Ennek az embernek nagy a tekintélye; minden, amit mond, biztosan bekövetkezik, menjünk hát oda, talán megmutatja nekünk az utat, amelyen mennünk kell. Saul ezt válaszolta legényének: De lásd, ha elmegyünk, mit viszünk annak a férfiunak? A kenyér kifogyott edényeinkből; nincs velünk semmi, amit vihetnénk az Isten emberének! De a legény ujra szólt Saulnak: Nézd csak-mondta-kezembe került egy negyed sékel ezüst; odaadom az Isten emberének, hogy megmondja nekünk az utunkat. Azelőtt Izraelben igy szóltak, mikor Istent megkérdezni mentek: Jertek, menjünk a Látnokhoz! Mert akit ma prófétának neveznek, azt azelőtt látnoknak hivták.-Jó a beszéded!-szólt Saul a legényéhez-Jer, menjünk! És elmentek a városba, amelyben Isten embere volt. Amikor épen fölmenőben voltak a városba, fölvivő uton, lányokra bukkantak, kik vizet meriteni jöttek ki. Megkérdezték tőlük: Itt van-e a látnok? Azok igy válaszoltak: Itt van! Épen előtted jár! Siess hát, mert ma érkezett a városba, mert a nép ma áldozatot öl a magaslaton. Mikor a városba beértek, épen meg fogjátok őt találni, mielőtt a magaslatra fölmegy, hogy ebédeljen, mert a nép addig nem eszik, amig ő föl nem megy; mert ő áldja meg az áldozatot és csak azután esznek a meghivottak. Menjetek hát föl, mert ma még megtaláljátok őt. Be is mentek a városba. Épen mikor bemenőbe voltak a városba, Sámuel velök szembe jött ki a városból, hogy fölmenjen a magaslatra.

A prófétai látások nagy magaslatáról egyszerre a hétköznapi unalmas élet lapos vidékére zuhanunk alá. Igaz ugyan, hogy Kis-nek családfája volt, tehetős és vitéz ember is volt; de a zsidó királyság története mégis egy szamár-históriával kezdődik, mintha Isten gunnyal felelne arra a dicsekvő tehetetlenségre, hogy az izraeliták olyan

királyt akartak maguknak,mint amilyen királyuk a körülálló nemzetek nek volt.A király-jelöltről mást nem tud a történetíró elmondani, minthogy szép,daliás termetü volt.Jó a diszletek közé,amelyek egy nép nagyságát voltak hivatva a világ előtt kifejezni.Kell-e még egyéb a királysághoz? erre a kérdésre nem tartja szükségesnek felelet adni a szent iró.Ifju is volt a királyság jelöltje,tapasztalatok nem nagyon befolyásolták tettiben,hiszen a jó gondolatok legénye szájából jöttek elő,nem az övéből.Salamonról valami egészen mást fog följegyezni a prófétai történetirás.Az fiatal kora mellett is ismerni fogja már a bölcsesség értékét s aki tudja,mily becses a bölcsesség,az már maga is bölcs.De Sault szolgája tanácsa igazgatja a szamarak keresésében és a próféta megkérdezésében.Salamonról azt olvassuk később,hogy egy ember sem volt bölcsebb nálánál.De Saulról ezt jegyezte fel az Iras:"Izrael fiai közül senki sem volt szebb nálánál".Valaki szamarakat megy keresni s a szamarak megtalálására nem volt képessége:helyettük más valamit talált:királyságot.Ha ezt az isteni gunyt Izrael nem értette meg,akkor csakugyan nem volt érdemes más királyra.De szépnek szép volt a király s jól mutatott a nép közül egy fejjel kiválva.Utazni azonban,ugy látszik szeretett az ifju,mert hatalmas földet bejártak szolgájával,mig végre egy egészséges gondolat született meg benne:Hátha apám letette már a szamarak gondját és értünk aggódik!És ebben teljesen igaza is volt,mert a szamarak már régen odahaza voltak.Valószinü,hogy ez egészséges gondolat létrejövetelében közreműködött az a körülmény is,hogy az edényekből kifogyott már az élelmiszer,amit hazulról hoztak/kenyér alatt a kenyérre valót is értették abban az időben/és kifogyott a pénz is,kivéve azt a negyed sékeles ezüstöt,mely a szolga ruhájában megragadt.De ne védoljuk az urához méltó szolgát,mert lehet,hogy otthon az öreg gazda rakott a szolga motyójába kis pénzösszeget arra az esetre,ha fiatal gazdája előrelátás hijján zavarba jut.Minden esetre a szolga sokkal szemfülesebb volt,mint fiatal gazdája,mert az közben azt is megtudta,hogy amely városnak épen akkor jutottak a közelébe,abba a városba a próféta gyakran jár;az a hires próféta,ki akkor Izrael birája,legfőbb kormányzója is volt és mégis oly szerény,hogy az olyan népség is megszólithatta és tanácsot kérhetett tőle,mint amilyenek akkor a hosszu utazástól megviselt Saul és legénye.Izrael nem volt büszke erre a szerény prófétára,ki áldásért könyörgött népe számára;neki dölyfös,fejét magasan hordó király kellett,ki vasvesszővel kormányozza népét.Jelenleg azonban a szerény próféta volt még a hatalmas és jelentéktelen Saul a kérvényező. A szolga a prófétáról is többet tudott,mint gazdája.Tudta róla,hogy "minden bekövetkezik,amit mond".Mily boldog/volna az a nép,melynek kormányzóiról ezt el lehetne mondani! Izrael nem volt boldog ezzel a kormányzóval,mert ennek az embernek nagy volt ugyan a szellemi tekintélye,de kevés a földi igénye;nem volt mutatós ember!Ha a nép előre látta volna,hogy a mutatós király dicstelen testvérháborubá fogja vinni az országot;előle el fognak külföldre menekülni a nép legjobbjai s végül veszedelembe fogja vinni nemzetét is,önmagát is, akkor talán jobban megbecsült volna olyan embert,aki,ha valamit mond, az beteljesedik.A mutatós férfiu annyira tehetetlen volt,hogy szolgájának kellett oktatnia:menjünk a látnokhoz,hátha megmutatja nekünk az utat,amelyen mennünk kell.Hiszen ama hosszu idő alatt,melyen át otthonuktól távol voltak,épen az utat nem találták,amely a szamarak nyomára vitte volna őket.Még jó,hogy Saulban volt annyi okosság, hogy az okosabb szónak a hosszu,dicstelen keresgetés után engedelmeskedett.De ujabb tehetetlenség jő napvilágra:nincs mivel megfizetni a látnokot a jó tanácsért!

Itt egy szóra jó megállnunk és megkérdeznünk:vajjon ennyire le volt alacsonyodva ekkor a prófétai tiszt,hogy olcsó pénzért mondott jövendőt,mint az utféli cigányasszony és nagy országos dolgok helyett vagy mellett szamarakkal is foglalkozott és nyomra vezette a károsultat? Ennek a kérdésnek felvetése is hamis,mert Isten maga olyan, hogy a világmindenség igazgatása nem akadályozza abban,hogy a minden napos élet legkisebb dolgaiban azok segitségére jöjjön,kik bizalommal

Hozzá fordulnak.Istentől épen ugy lehet kérni,hogy vezesse az királyt az országot védő háboruban,mint azt,hogy az elgurult pénzdarabot segitsen megtalálni.Az Isten prófétája,Sámuel épen ilyen volt:imádkozott az egész népért,egy város áldásáért és egy ember mindennapos bajában is megkérdezte az Urat;sőt égi Ura előre megjelentette azt neki.Saul kicsinyessége nem bajának mérlegelésében nyilvánult,hanem abban a bizalmatlanságban,hogy Sámuel nem fog segiteni,ha rögtön meg nem fizetik.Isten szolgája elfogadhatott szeretetből jövő ajándékokat azoktól,akikkel szeretetből jót tett,de Istentől kapott tudását pénzért nem árulta,sem kicsiny,sem nagy pénzért.Olvassuk,hogy a prófétát régen a chóze szóval nevezték, ami szemlélőt,fürkészőt jelent;később a nábi szóval,minek jelentése: előhozó,előbugyogtató.A két szó közül a nemesebb talán a régi,mert ez a próféta egyéni részvételét erősebben hangsulyozza abban,hogy az isteni titkokat keresi.A másik szó a belé helyezett s esetleg öntudatlan állapotban kapott isteni ajándék napvilágra hozását,előbugyogtatását jelzi,minél a gépiesség sincs egészen kizárva.Talán amikor a prófétaságban a gépiesség elnyomta az önkéntességet és a prófétai együttlétek öntudatlan szeánszokká változtak,akkor lassankint váltotta fel a látnok nevet az előbugyogtató,ki a transz-állapot felidézésével csak a vizcsapot fordítja el,hogy a tulvilági üzenet csepegni kezdjen.Sámuel látnok volt,derüs,jó akarattal,segitő készséggel megáldott látnok,ki tudta,mit kell beszélni a különböző esetekben,mert bölcs is volt s emberismerő.Saul,kinek önálló gondolatai nehezebben születtek,mint a szolgának,ráhagyja a szolgára:Jó a beszéded! Akármilyen tökfilkó volt is Saul ebben az időben,bizonyos, hogy Isten segitségére ment s előhozta a vizért a városon kivül levő ciszternához,vagy forráshoz menő leányokat,hogy azok utba-igazitsák és megbátoritsák a kissé csüggeteg vándorokat.Hiszen Isten a tehetségteleneknek is istene.Saullal különben nagy tervei voltak Istennek. Egy esztelenül viselkedő népnek a fenyitésére akarta használni,miközben létszólag annak kivánságához alkalmazkodik.Minden kapóra jön. A lányok után a próféta s épen abban a pillanatban,mikor Saulék a városba be,a próféta a városból ki akarnak menni.Van isteni vezetés s ezt a buték éppugy élvezhetik,mint az okosak.Isten nem személyválogató s az Isten csodás vezetéséből nem szabad senkinek sem a maga számára ~~xxxxxxx~~ himet varrnia,mintha az épen az ő kiváltsága volna.

15-24 v.: Egy nappal előbb,mint ahogy Saul megérkezett,Jahve megnyitotta Sámuel fülét e szóval:Holnap ilyenkor egy férfit küldök hozzád Benjámin földéről.Kend föl azt fejedelemmé népemen,Izraelen! Ő fogja megszabaditani népemet a filiszteusok kezéből,hiszen rá tekintettem népemre,mert kiáltása hozzám hatolt.Mikor Sámuel meglátta Sault,Jahve megszólitotta őt:Ime az az ember,akiről azt mondtam neked:Ez fogja fékezni népemet!Saul közelebb lépett Sámuelhez a kapu belsejében s megszólitotta:Mondd csak meg nekem,hol a látnok háza! "Én vagyok a látnok"felelt Sámuel Saulnak."Menj föl előttem a magaslatra,ma velem esztek!Reggel majd elbocsátalak s majd megjelentek neked mindent,ami a szivemen van.Az elveszett szamarakon,melyeket ma harmadnapja elvesztettél,ne aggódjék szived,mert megtalálták őket! S ugyan kié Izrael minden kivánatos dolga,ha nem a tiéd és atyád egész házáé?! Saul ezt felelte:Vajjon nem benjámini vagyok-e én,Izrael legkisebb törzséből?Nem kisebb e az én nemzetségem Benjámin törzsének minden nemzetségénél? Hogy mondhatsz hát nekem ilyen szavakat?! Sámuel fogta Sault és legényét,bevitte őket a terembe és a meghivottak közt a főhelyet adta nekik.Az emberek mintegy harmincan voltak.Majd igy szólt Sámuel a szakácshoz:Add ide azt a részt,amit odaadtam neked,mely felől azt mondtam neked:tedd félre magadnál! Ekkor a szakács fölemelte a combot s a rajta levőt,odatette Saul elé s igy szólt: Ime itt a félretett rész,vedd magad elé és egyél,mert erre a kitüzött időre őriztük meg neked,amikorra összehivtam a népet! Azon a napon Saul együtt evett Sámuellel.

Jahve gyorsan hozzáfogott ahhoz,hogy a népnek a királyságra vonatkozó

akaratát teljesitse.A személyt régen kiválasztotta már;a szamarakon keresztül összehozta azt Sámuellel és Sámuelnek is előre kijelentette, hogy a király-jelölt föl fogja őt keresni.Amikor valamit Isten rendez, akkor minden esemény ugy illeszkedik össze,mint jól kigondolt szerkezetben a fogaskerekek.Sámuelnek azt is mondja Jahve,hogy a másnap eléje kerülő férfi fogja Izraelt megszabaditani a filiszteusok kezéből.Ezt nem ugy kell érteni,mintha Saul nélkül ez a szabaditás nem történhetnék meg,mert hiszen Sámuel imádságára Ebenháézernél olyan csodálatos szabaditás történt,amilyen Saul napjaiban soha.Saulon keresztül is Isten fogja pártját népének,de az isteni erő Saulon keresztül nem hatott ugy,mint Sámuelen át.Isten kegyelme a nép mellett maradt,de a segitő erő csökkent.A nép föllendülést várt,valójában gyengülés következett.Isten irgalma mégis a nép mellett maradt s a nép sem tagadta meg Jahvét,csak a bizalom csökkent Isten és választott népe közt azzal,hogy láthatő királyt kivánt a nép.A nép kiáltó jajszava továbbra is eljutott Jahve fülébe.A leendő király szerepét Isten ezzel a szóval fejezi ki:"Ez fogja fékezni népemet!"A király nem szerető atyja lesz népének,mint Isten,hanem állatszelidítő,fékezni fogja az elvaduló/népet. Mikor a városból kimenő Sámuel és a városba bemenni akaró Saul találkoznak,mindketten a városkapu épületében vannak,melyről tudjuk,hogy egész ház volt,mert városháza gyanánt is szolgált;azért van szó a kapu belsejéről.Sámuelnek Isten azonnal megmondja,ki a kapu tulsó oldalán belépő ember;Saul nem tudja,ki a vele szembe jövő,tiszteletre méltó férfi.Sejthet azonban valamit, ezért kérdezi meg afelől,hogy hol van a látnok háza,mert-azt gondolja-ez a kérdés kihozza az idegenből esetleg azt,hogy ő a keresett. Igy is történik.Ugy látszik,Sámuelnek háza volt a városban s nemcsak megszálló vendég volt ott.Saul fellépése nem a legtisztelet teljesebb, mert az udvarias "kérlek"/héberül:bi/szót mellőzi és az unszoló "ná"szócskét használja:mondd csak!De ennek oka nem az idős ur iránti megvetés,hanem a falusi modor,mely az udvarias nyelvet nem ösmeri. Saul későbbi beszédéből kitünik,hogy nem szerénytelen és hogy tisztában van származásának alantosságával.A prófétá ugy veszi őt,ahogy van. Gondolhatta ugyan magában:Isten ezáltal a fajankó által viszi véghez igéretét?Ő fogja Izraelt megszabaditani a filiszteusoktól?! Sámuel azonban igazi próféta volt!Tudja,hogy Jahvénak mindegy az eszköz,amellyel dolgozik és a kimüveletlen falusi ember által épen ugy megvalósithatja terveit,mint egy képzett hadvezér által.Azért hát a furcsa megismerkedés nem zavarja őt és habozás nélkül meghivja őt az áldozati lakomára.Mindamellett tudja azt is,hogy Saulnak mi nyomja a szivét;hogy miért keresték őt tulajdonképen és Saul együgyü szivének a kivánságára is gondol:Ne csüggedjék szived az elveszett szamarakon! ,mert megtalálták őket.Itt értesülünk arról,hogy Saul vesztette el az állatokat;szórul szóra igy mondja Sámuel:"melyek elvesztek neked".Ugyan érthető ugy is a szó,hogy Saulról,mint tulajdonos társáról atyjának,beszél a próféta.Sámuel biztatásá szó szerint igy hangzott:"Ne helyezd szived rájuk!" Vagyis:a figyelmedet ne az elveszett szamarakra irányitsad! Annál kevésbé,mert ezek az elveszett szamarak ma már elenyésző csekélységet jelentenek Saulnak, tekintve,hogy az egész ország kincse az övé lesz.Sault meglepi Sámuel mondása.Mit beszél róla a látnok,mikor ő elég alacsony származásu; mert ha nem is szolgai sorból származik,de Izrael legkisebb törzséhez tartozik,s abban is a legtekintélytelenebb nemzetségnek a tagja.A héberéknél tehát a törzsek nemzetségekre oszlottak s a törzsön belül kisebb,összetartozó egységet képeztek.A származási előitélet már ki volt feilődve és Saul e tekintetben hátrányban érezte magát.Isten választása azonban épen ezért esett rá.Sámuel nem azt látja feladatának,hogy Sault parlagias modoráért és viselkedéséért,továbbá ügyefogyottságáért kigunyolja;hanem-miután Isten választása reá esett-igyekszik őt feladatának magaslatára felvezetni.Évégett azonnal meghivja őt abba a választott társaságba,amely az ünnepélyes áldozás alkalmával együtt ebédelt.Azután leendő méltóságának megfelelően az első helyre ülteti őt és melléje szolgáját,ki ilyen módon szintén nem várt megtiszteltetésbe részesült.Amikor Saul a tisztelethelyen ül,szól a szakácsnak,kinek neve mészárost is jelent-ugy látszik

v Sámuel

inkább a hus elkészitése képezte e foglalkozási ág feladatát,-és az a már előzőleg félretett inyencfalatot,egy combot s a rajta levő kövérjét előhozza és Saul elé teszi.A kisérő szót a próféta mondja hozzá s beszél egy kitüzött időről,melyre a falatot félretették.Saul érkezése tehát előre várt volt.Az ifju egyik csodálkozásból a másikba esik;de nem utasitja el a megtisztelések sorozatát,hanem állja azok ostromát.Bebizonyul,hogy Saul képes bizonyos haladásra.A kisebbségi érzetet,a szögletességet,az ügyetlenséget lassan levetkőzi s igyekszik királyi módon viselkedni.Ez teljesen sohasem fog neki sikerülni:ahhoz nemcsak a tehetség hiányzik,hanem a nemes lelkűség is.Bizonyos,hogy Saul fejlődésére nagy hatással volt Sámuellel való összeköttetése, ennek az istenfélelemmel és szeretettel telt prófétának a példája. Ennek a viszonynak a megkezdésére mutat rá az a megjegyzés,hogy"azon a napon Saul együtt evett Sámuellel."Ez az áldott viszony addig tart, mig Saul nem függetleniti magát Sámueltől s nem lép az engedetlenség útjára.Ettől fogva Saul lefelé halad,mig a veszedelem utoléri. Egyelőre felfelé ivel utja.

25-X.16.v.: Mikor alámentek a magaslatról a városba,Sámuel beszélgetett Saullal a fedélen.Másnap korán keltek.Ahogy fölkelt a hajnal,Sámuel fölkiáltott Saulhoz a fedélre:Kelj föl,hadd bocsássalak el! Saul fölkelt,aztán kimentek ketten,ő és Sámuel az utcára.Epen mikor alászállóban voltak,a város szélén,Sámuel megszólitotta Sault:Mondd meg a legénynek,hogy menjen előre elénk!Az előre ment és Sámuel folytatta: Te meg állj meg most,hadd hallassam veled Isten szavát!Erre Sámuel elővette az olajos flaskát,Saul fejére öntött és megcsókolta őt;majd igy szólt:Hát nem Jahve kent föl téged,hogy örökségén fejedelem légy!? Amikor most eltávozol tőlem,Benjámin határán,Celcachnál,Ráchel sirjánál két férfira fogsz bukkanni,kik ezt mondják neked:megtalálták a szamarakat,melyeket keresni mentél!Apád elvetette már a szamarak gondját s miattatok aggódik!Azt mondja:Mit tegyek a fiamért?!Mikor onnan tovább mégy és Tábor tölgyeséhez jutsz,három emberrel fogsz találkozni, kik Béthelbe mennek föl Istenhez;az egyik három gödölyét fog vinni,a másik három kerek kenyeret,a harmadik egy tömlő bort.Majd békességet kivánnak neked s neked adnak két kenyeret,te meg fogadd el kezökből. Ezután Isten Gibeájába fogsz érni,hol a filiszteusok előrsei vannak; épen mikor belépsz a városba,a próféták egy kötelékébe botlasz bele, amint a magaslatról szállnak alá,előttök hárfa,kézi dob,flóta,citera szól majd,ők meg prófétálnak/nyelven szólanak/.Ekkor rád fog szállni Jahve Szelleme s te is velök fogsz prófétálni.Es átváltozol más emberré.Majd amikor eljönnek rád ezek a jelek,tedd,amire kezed talál/ami kezed ügyébe jön/,mert Isten veled lesz! Szállj le csak előttem Gálgálba s amikor majd én leszállok hozzád,hogy égőáldozatot vigyek föl és véres áldozatokat öljek,hét napig várj rám,mig hozzád megyek s akkor majd tudatom veled,mit kell tenned.
Az történt,hogy amikor hátat fordított Sámuelnek,hogy elmenjen tőle, Jahve elváltoztatta őt,más szivet adott neki.Aznap mind ezek a jelek bekövetkeztek.Mikor bementek Gibeába s egy próféta-kötelék jött velök szembe,Isten Szelleme rá szállott és közöttük prófétált.Ekkor a népből mindazok,akik régebbről ismerték őt s látták,hogy a prófétákkal együtt prófétál,igy szóltak egymáshoz:Mi történt? a Kis fiával?!Saul is a próféták közt van?!Ekkor megszólalt onnan egy férfi;megkérdezte: No,és ki az apjuk? Azért lett példaszóvá:Saul is a próféták között van!? Amikor véget ért a prófétálása,fölment a magaslatra.Ekkor Saul nagybátyja megkérdezte tőle és legényétől:Hová mentetek? A szamarakat mentünk keresni-felelték- s mikor láttuk,hogy nincsenek,elmentünk Sámuelhez.-Mondd csak meg nekem,mit mondott nektek Sámuel-kérdezte tovább Saul nagybátyja.Saul ezt felelte nagybátyjának:Megmondta nekünk, hogy megtalálták a szamarakat.A királyság dolgáról azonban nem mondta meg neki,hogy mit mondott Sámuel.

A keleti lapos tetejü házak fedele volt alkonyatkor a legkellemesebb tartózkodási hely.Könnyü szélben a nappal nagy melege után üditő volt az ottartózkodás.Ott lehetett magányt is találni.Ilykor kis szoba volt

a fedél egyik sarkában,szélére épitve,melyet vendég-hálónak használtak. Sámuel házában itt kapott Saul és legénye szállást.Lefekvés előtt azonban még szót váltott vele Sámuel s bizonyára leendő királyságáról beszélt neki.Saul mindjobban kezdte megszokni a gondolatot,hogy belőle király lesz.Lent a házban korán keltek másnap,Saul kényelmesen aludt tovább.Egyszerre csak Sámuel hangja szólitja alulról,mire gyorsan fölkel és alámegy.Ha Sault mélyebben érintette volna a próféta társasága,reggel ő kelt volna fel korábban és szomjasan várta volna a próféta ébredését.De forditva történt,Sámuel ébresztette fel a nagy álvót. Sámuel azzal ébreszti vendégét:Kelj föl,hadd bocsássalak el!Ezzel arra emlékezteti,hogy nagy események várják s ezekkel jó minél előbb szembenézni.Hogy a szükségesen túl estek,utnak indultak és Sámuel a város határáig elkisérte vendégét.A városból lefelé kellett menni,hogy az utat megtalálják,mely Saul hazájába vitt.Sámuel szerény és tartózkodó, azért Sault kéri meg,küldje előre legényét,mig ő valamit elintéz vele. Mikor a legény előre ment,Sámuel elővett egy olajos flaskót,mely persze nem üvegből,hanem valami kőfajtából,vagy épen cserépből volt és ráöltött belőle Saul fejére,ugyhogy az olaj alácsorgott fejéről.Saul már tudta,hogy ez mit jelent.A zsidó nyelv szokásaihoz tartozik,hogy bizonyos magyarázó kijelentéseket,melyeknek közlése felelősséggel jár, kérdő alakban tétet föl s ezzel mintegy tanuul hivja föl a hallgatókat. Saulnak magának is tudnia kellene,hogy Jahve szólitja őt,ha nem volna oly nehéz értelmü s nem járnának oly csiga-lassan eszének kerekei.Hogy Jahve kente fel Sault,azt jelenti,hogy Jahve adta ki rá a parancsot. Izrael népét Jahve"örökségének"tekinti,helyesebben örökös részének, elidegenithetetlen-birtokának,mintahogy az igéret földén kiosztott birtokok is a családok elidegenithetetlen birtokát képezték,amely még zálogba adás esetén is,a jubileumi évben visszaszállott eredeti birtokosára./III.M.25,13/.Izrael juthat egy időre mások kezébe,kik megkinozzák,kifosztják;ám végül mégis mindig visszakerül ahhoz,akinek jogos és örök tulajdona,Jahvéhoz.Jahve tulajdona a nép,ő hozta ki Magának egyiptom rabszolgaságából:most arra bizza,akire akarja.Mégis tekintetbe veszi az örökségül választott nép kivánságát is és ezért keneti most fel Sault királlyá.Saul,a daliás,magas,szép férfi az a disz,melyet a nép szivesen visel majd,mellyel dicsekedhetik más népek előtt.Jahve tudja,hogy Saul nem az az ember,akire Izraelnek szüksége van;mert az az ember ott van közöttük,szerényen,kellően meg nem becsülve,megöregedve:Sámuel,a próféta.Őt untják meg és gazdáját,Jahvét.Jahve azért nem csak teljesiti a nép akaratát,hanem mindent megtesz,amit Isten tehet, hogy a nép kivánsága szerint való király megkapja,amire szüksége van, hogy tisztét betöltse.Sault felkenése után csodajelek egész sora fogja meggyőzni arról,hogy Jahve mellette van és segiteni fogja őt minden útján. Előbb két,majd három emberrel fog találkozni.Az első kettő hozza a jó hirt,hogy a szamarakat megtalálták és Saul apja már fiáért aggódik,nem a szamarakért;szegény öreg nem tudja,hogy fia,mig a szamarakért járt,királyságot talált.Aggódik,pedig Sault Isten hordozza kezén,angyalok járnak előtte s készitik utját.A következő három ember ajándékokkal megy Béthelbe az Isten sátorához;és az ajándékokból valami belső indittásra Saulnak is adni fognak,mintegy megsejtve,hogy most már nekik kell eltartaniok ezt az embert.Ezek a kenyerek nem voltak olyan nagyok,mint a mi falusi kenyereink,hiszen kemencéjük nem volt megfelelő az ilyen megsütésére;az ajándék nem volt nagy;de jóleshetett Saulnak és legényének felfrissülésre.Aztán jön egy harmadik csodajel.A filiszteusoknak előretolt megszálló csapataik voltak az országban,melyek utján megfigyelték és féken tartották a jobbágyokká tett hébereket.Ilyen előőrs volt Gibeában,melyet azért nevez Isten Gibeájának Sámuel,mert ott hires magaslat volt,melyet Jahve tiszteletére rendeztek be.Saul a filiszteusok kiüzése után ide tette székhelyét,ugyhogy a város jelentősége még növekedett.A harmadik csodajel az lesz,hogy Saul egy próféta-kötelékkel azaz együtt élő prófétákkal fog találkozni,kik zenekisérettel jönnek a hegyről alá s révületben nyelveken szólanak,mert itt a nábá ige azt jelenti.Sault el fogja ragadni a példa és ő is nyelveken szól majd azok megrökönyödésére,kik a népből őt megismerik,mert itt már,közel hazájához sok ismerősre fog találni.Az ismerősök csodálkozva fogják kérdezni: Mit keres Saul a próféták közt? Nem ilyen hajlamunak ismertük eddig!

A jelek közt lesz az is,hogy Saulon változás megy át.Mindez arról kell,hogy meggyőzze őt,hogy Isten vele van.Akármihez nyul/is most már, sikerülni fog neki mindaddig,mig Isten segitségére méltatlanná nem válik.Azután ujra találkozni fog Saul Sámuellel,hogy az nyilvánosan beiktassa őt királyságába.Mindezek a jelek pontosan ugy következnek be,ahogy Sámuel előre megmondta,s próféta szemmel előre látta.Ez az előrelátás és előremegmondás a kezesség,hogy Jahve által szólott hozzá a próféta,mikor őt Izrael királyának nyilvánitotta.Még valami történt, mit Sámuel nem mondott előre:Saul nagybátyjával találkozott,ki már hallhatott valamit az unokaöcs élményeiről,mert igen kivánesian kérdezősködött afelől,hogy mit mondott neki a próféta;de Saul belső átváltozását bizonyitja,hogy nem fecsegett neki,hanem titkot tartva tért ki a válasz elől,bizonyára a nagybácsi bosszuságára.Saul azonban most már nem sokat törődött holmi nagybácsik véleményével:ő már egy magasabb emberi osztályhoz tartozott.Nagy emberek nem ereszkednek le az alantos fecsegésre és Saul érezte már,hogy ez nem illenék hozzá.Meg aztán nem vághatott eléje annak,amit Sámuel érte tenni akart s nem ronthatta el annak sikerét azzal,hogy előre bejelent belőle valamit.Úgyis az a haszontalan szolga fecseghetett valamit a nagybácsinak,mert lehetetlen, hogy nem látott volna valamit a felkenés jelenetéből s nem vette volna észre a meglepetést,melyet az egymást követő jel-beteljesülések fiatal urában keltettek.

A három jel közül az elsővel azt akarta Saullal megértetni,hogy az ő gondja ezentul magasabb lesz,mint a szamarak szinvonala.A másik jel azt hirdette,hogy Jahve el fogja látni őt a szükségesekkel és nem kell a jövőtől agódnia.A harmadik jel azt az igéretet tartalmazta,hogy belső képességgel és készséggel is meg fogja őt áldani az Isten;Szellemét adja rá s ez a Szellem ragadni fogja oly uton,melyen Isten akarja őt vezetni.Ez a kenet! A jövő csak ennek lesz a folytatása.

A felkenés szertartása eddig csak a főpapoknak volt szánva,mivel eddig király nem volt Izraelen.A kenet,melyet Sámuel Saulra öntött,most azt hirdette,hogy Isten a főpap mellé egy másik tisztviselőt is helyezett, kit hasonló módon akar vezetni és Szellemével tisztjének ellátására alkalmassá tenni.Ennek a kenetnek,helyesebben a tőle jelképezett Szellemnek tulajdonithatta Saul,hogy belsőleg átváltozott.Nem ujonnanszületésen ment át,hanem Szellem-keresztségfélén.Szellemkeresztségnek mégis nem lehetett tekinteni,a Saulon történt isteni csodát,mert mértéke kisebb volt,minthogy azt Szellembe merülésnek lehetne nevezni.Bár a változás Saul lelkében ment végbe,mégis bizonyos értelemben azt külső változásnak kell nyilvánitanunk,mert Saul lelkének legbenseje érintetlen/ maradt.Saul lényét félretólta a szellemi hatás,melyet kapott;de veséje a régi maradt.Mert a lélek legbensőbb irányitó szervét vesének nevezi a bibliai lélektan.Sault ragadta magával valami erő s ő engedte magát ettől vitetni.De ha ez az erő egyszer visszavonul,akkor Saul a régi lesz ujra külső viselkedésében is,nemcsak lelke legbensejében.A Szellem-keresztségek ma sem a legnagyobb égi ajándékok,mint ezt bizonyos felekezet hirdeti.Kellemes,jó és kivánatos,ha Isten szellemi ereje megragad és visz bennünket Isten utjain;de ha bensőnk nem változik meg,az a szellemi erő csak ideiglenes lakója lelkünknek.Az akkori próféta kötelékek is ismerték ezt a kivülről ragadó erőt és hogy annak hatalmába jussanak,bizonyos érzelem-fölkeltést idéztek elő sippal, dobbal,hárfával,citerával.Pogányok is használták a révületbe jutásnak ezt a mesterséges fölkeltését.Isten alkalmazkodott az emberi módszerekhez és adta szent Szellemét a mesterségesen előidézett révülethez. Sault magával ragadja a próféta csapat révülete;ha nem érintette volna a felkenés alkalmával Isten Szelleme,akkor közönyösen ment volna el mellettük.Látjuk,hogy a feltünő csodák nem képezik az istenes élet legbensőbb,legszentebb részét.

Saultól a fajánkót,a falusi tuskót most el fogja nyelni az a szellemhatás,mely rája ült.Sok mindent fog Saul tenni,ami nem természetéből folyik.Most már királyi lesz a viselkedése,mert a rája ülő Szellem megtanitja sok mindenre,amit magától nem tenne.De ez az átváltozás idegen lesz természetétől s ha egyszer komoly engedetlenséget követ el a benne felhangzó inditás ellen,ez az inditás meg fog szünni s helyére

valami más,sötét szellemi indítás léphet,mely őt gyilkossá teszi s elaljasitja.Ezért ne külső jelekre és pompázó erőkifejtésre törekedjünk,hanem Istennel való belső,titkos egységre s az Ür képére való belső átváltozásra,mely a csendben születik meg s nem Sippal, dobbal stb.

17-27 v.: Sámuel aztán összekiáltotta a népet Jahvéhoz Micpába.Ott igy szólt Izrael fiaihoz:Igy szólt Jahve,Izrael Istene:Vajjon nem én hoztam-e fel Izraelt Egyiptomból? Vajjon nem én mentettelek -e ki az egyiptomiak kezéből s mind azoknak a királyságoknak kezéből,melyek szorongattak titeket? Ti ma mégis megvetettétek Isteneteket,ki minden bajotokból és szorongattatásotokból a ti szabaditótok és azt mondottátok neki:Királyt tégy felénk! Most hát álljatok Jahve elé törzseitek szerint és ezredeitek szerint! Ezzel Sámuel Izrael összes törzseit elővezette.A sors Benjámin törzsét érte.Majd előléptette nemzetségei szerint Benjámin törzsét s a sors a matriták nemzetségét érte.Aztán Kis fiát,Sault érte a sors.Keresték őt,de nem találták. Még megkérdezték Jahvét afelől,hogy eljött-e vagy nem,ez az ember. Jahve ezt felelte:A málha között bujkál! Oda futottak s elhozták onnan.Aztán odaállitották a nép közepébe s az egész nép közül vállával és azon felül kimagaslott.Ekkor Sámuel az egész néphez beszédet tartott:Látjátok-é kit választott ki néktek Jahve?! Nincs hozzá hasonló az egész nép közöttl Erre az egész nép ujjongani kezdett s ezt kiáltották:Éljen a király!
Ezután-Sámuel elmondotta a nép előtt a királyság jogát,azt könyvbe irta s letéteménybe helyezte Jahve előtt.Majd Sámuel elbocsátotta az egész népet,kit-kit a maga házába.Saul is hazament Gibeába.Elkisérték őt a derék férfiak,kiknek szivét Isten megérintette.De néhány béliálfi ezt mondta:mit tud rajtunk ez szabaditani?Megvetették őt s nem vittek neki ajándékot.De ő ugy tett,mintha néma volna.

Saullal Isten Sámuel próféta által már közölte,hogy őt jelölte Izrael királyául.Ezt Saul,mint láttuk,eltitkolta és Sámuel sem beszélt róla. Ha valami terjedt is a dologról,az csak felelőtlen szóbeszédnek látszott.Sámuel ismerte Istennek a gondolatát,hogy a nép Jahve közvetlen megkérdezésével tudja meg Jahva akaratát.Ezeget Sámuel az egész népet összehivta a Sámuel városába,Micpába.Azt olvassuk,hogy Jahvéhoz hivta a népet.Ez azt jelenti,hogy Jahvéval való találkozásra szólitotta össze őket.Az ilyen összehivások akkor küldöncök által történtek,kik kikiáltották a gyülés időpontját és helyét.Most is igy történt.Természetesen nem jött el minden férfi.Olyanféleképp ment ez, mint a régi magyar országgyülésekkel,melyekre az jött el,aki akart s a megjelenők határoztak.Itt azonban nem határoztak,hanem megkérdezték Jahvét sorsvetéssel.Bevezetőül Sámuel mégegyszer szemrehányást tesz a népnek Isten nevében,kit erre vonatkozólag megelőzően megkérdezett imádságában.A szemrehányás először néhány kérdés alakjában jelentkezik,melyek eszébe juttatják a népnek,hogy Egyiptom fogságából és azóta,a birák ideje alatt minden szorongatójuk kezéből Jahve szabaditotta ki őket és e sok szabaditás Jahvét a nép Szabaditójaként bizonyitotta meg.Mi oka volt a népnek ezeket a szabaditásokat elfeledni és látható királyt kérni maguknak,embert Isten helyett? Az volt az oka, hogy megvetették Jahvét,ki láthatatlan s valami látható dicsőséget kivántak maguk fölé.A láthatatlannak ez a lenézése általános emberi vonás.Még a tudósoknak elismert emberek is reale-nek csak azt fogadják el,ami látható s láthatatlan valóságokról nem akarnak tudni.Ezt a durva anyagiasságot józanságnak nevezik,pedig az csak alantosság, porhoz tapadottság.A népnek a megleckéztetése után azonban Sámuel ujra leereszkedik a nép álláspontjára és hozzáfog a királyválasztáshoz, mely nem a nép,hanem Isten megkérdezésével történik.Ez persze csak a mai embernek különös.A régiek előtt természetes volt,természetes még a pogányoknál is.Akkoriban az isteni akarat puhatolása sokkal nagyobb tért foglalt el,mint ezt a mai ember gondolná.Csak távolodtak az emberek Istentől,de egészen meg nem tagadták őt,mint manapság,amikor még a teológusok is Isten nélkül,csak emberi képességből magyarázzák a hitet.Isten segit is a népen!Ugy tesz,mint a bölcs atya,ki gyermekét akkor is segiti és óvja,ha az helytelenül és hálátlanul viselke-

dik.A segitésben azonban büntetés is van.A választandó király olyan lesz,mint amilyennek a nép akarja s nem olyan,mint amilyennek Istennek tetszenék.A népen fog Isten segiteni,tették közt azzal,hogy megmutatja,hogy milyen botor volt a kivánsága.Némelyek ellenmondást látnak abban,hogy megelőzően Sámuel fölkeni királlyá Sault,most pedig mintha semmi sem történt volna,sorsvetéssel állapitják meg,ki legyen a király.De ellenmondást csak az lát a két esemény között,aki sem azt nem hiszi,hogy Isten Sámuelnek kijelentette akaratát;sem azt nem hiszi,hogy Micpában a sorsvetést Isten irányitotta volna.Vagyis ellenmondást a mai hitetlen emberiség lát az ilyesmiben,amelynél Isten akaratának tudakolása csupán a multból fennmaradt fomaság,mely mögött semmi valóság nincsen. A mai keresztyén vallás legnagyobb részben a multból átörökitett formák gépies végzésében áll s a vallás szolgái vagy valami bizonytalanságot éreznek,mikor a formákat végrehajtják, vagy teljes hitetlenséggel végzik azokat,mint a pogány papok tették olyan időkben,mikor a pogány vallások idejüket multák s a"filozófia" kinevette a multból megmaradt vallást.Ennek a hitetlenségnek oka az, hogy a kereszty énség megelőzőleg elpogányosult,azaz tartalom nélküli üres külsőségekké,rabolvasássá,papok könnyü és felelőtlen keresetforrásává változott.Akkor még hittek a próféta ságban s abban,hogy Isten a próféta nak felvilágosítást ad.A tömeg általánosságban meg volt győződve, hogy a sorsolásban Isten akarata jelentkezett.Azonban kivételképen akadtak már akkor is olyanok,kik kételkedtek és kigunyolták a megválasztott Királyt.Ma a hivők a kivételek.A sorsolásnak ezt a módját már Józsué idejében alkalmazták ki város első sikertelen ostroma után a vereség okozójának kikutatására./Józsué 7,16 skk/.E módon elég hamar rá lehetett bukkanni egy egész nép között az egyesre.Saul ugyan nem volt jelen;de jelen voltak családjának többi tagjai,kik bemondották nevét s igy a sorsolásba belekerült.Sault azonban a sorsolás után hiába keresték.Ujabb isteni tanácsra volt szükség annak megtudására,hogy hol van a kijelölt király.Hogy e megkérdezés hogyan történt s a felelet hogyan jött meg rá,nem mondja az Irás;mégis pontos és világos volt a válasz:Saul a táborban van,csakhogy a málha között, azaz az egy helyre összehordott szekerek táborában bujkál.A szekértábor őrzői nem ütköztek meg azon,hogy Saul ott tartózkodik,mert időnkint mindig akadtak olyanok,akik valamit elkeresni mentek a nagyászhoz.Különben pedig Saul atyja nagy személyzettel utazott s természetes volt,hogy a gazda fia a málhának utána lát.Saul talán ugy tett, mintha valamit keresne;aztán meg elbeszélgetett a szolgákkal.Saul tehát el tudta rejteni igaz szándékát,mely abban állt,hogy izgatottságát és zavarát elrejtse.Viselkedése azonban nem volt királyi,hanem jobban illett a falusi sihederhez.A király-jelölt nem tudott kellő méltósággal szembe nézni a történéssel,melynek kimenetele felől neki nem lehetett az a biztonsága,mint a Jahve útjaiban járatos Sámuelnek. A nép azonban nem vett tudomást erről a félszegségről,hanem amikor Sault előhivták,s vállával kimagasodva a tömegből daliás termete látható lett,a nép megigézve nézte.Mikor pedig Sámuel fölhivta figyelmüket Saulra,páratlan termetére,a nép nem tudta magát türtőztetni,hanem viharos lelkesedésben tört ki;ujjongottak és ezt kiáltották:Éljen a király! A nép nem sejtette,hogy Sámuel szavából:Nincs hozzá-hasonló az egész nép között! nem hiányzik bizonyos jóakaratu gunyj;mert Sámuel csak tudta,hogy a magas termet még királyságra alkalmassá nem teszi az embert.Abban azonban Sámuel nem kételkedik,hogy Isten választotta ki Sault,mint Isten választotta ki magának Izrael népét is.Isten meg fogja mutatni,hogy e kis tehetségü ember által is meg tudja szabaditani népét,mint ahogy a héberek jelentéktelen népén át is véghez tudja vinni az isteni kijelentés nagy müvét.Jahve is,Sámuel is ugy bánnak ezzel a néppel,mint kiskoru gyermekekkel;leereszkednek hozzá,mosolyognak tévedésén,de melléje állanak.Ugyanigy kezeli Isten Sault is mindaddig,amig engedetlenné nem lesz.Mert félszegségét,kiskoruságát elnézi Jahve,de az engedetlenséget nem! A király elfogadása és elismerése után Sámuel a király oldalára áll a néppel szemben és ismerteti a király jogát ugy,amint azt már hallottuk.A törvényt letétbe helyezi Jahve előtt,azaz a szent sátorban.Közben elbocsátja a népet.Vége az

országgyülésnek;mindenki haza távozik.De két fajta emberről még külön megemlékezik a könyv,melynek ezt a részét természetesen Sámuel maga jegyezhette föl.Az egyik emberfajta a derék emberek csoportja,kik fogékonyak voltak az isteni indítások iránt,s kiket Isten Szelleme arra inditott,hogy a király mellé álljanak s kik azonnal készek voltak a király iránt való hüségüknek kifejezést adni;ragaszkodásukat fejezték ki azzal,hogy házakisérték a fiatal királyt,ki igy kellő kisérettel vonult be szülővárosába s családja előtt tekintélyt szerzett magának.A másik emberfajta a béliálfiak, azaz a semmirekellők osztálya volt,kik gunyos megjegyzéseket tettek a királyra.Lehet,hogy sok mindenben igazuk volt;de a hatóságot tisztelni kell s minden derék embernek odaállni melléje,mégha tehetségtelen és gyarló is;sőt annál inkább.Az ilyen kritikák lezüllesztik s tehetetlenné teszik az országot és a nemzetet;szükség rájuk nincs,mert semmit sem javitanak a helyzeten,ellenben rendkivül sok kárt okoznak.Isten azonban örködött Saulon és ezek a csufondárosok nem sokat ártottak.Saul bölcsen viselkedett ezekkel a béliálfiakkal szemben :"ugy tett,mintha néma volna".A Szellem-munkálta elváltozás ujra-érvényesült rajta:Isten segitette s megadta a szükséges okosságot ahhoz,hogy hogy viselkedjék.Sajnos,hogy később,engedetlensége után az ártatlan Dáviddal szemben ez az okosság teljesen csődöt mondott.Isten a gyatra,tanulatlan embert is tudja helyes uton vezetni,ha az Rája bizza magát és Saul egyelőre Sámuel hatása alatt volt.Mégha nem is adott neki mindenben tanácsot,az ősz prófétá;de az a komolyság,mely Sámuel környezetében érvényesült,ráragadt Saulra és Saul ebben a szellemben járt.Amellett Isten Szent Szellemét adta mellé.Jobbat Saul nem tehetett,mint hogy hallgasson.Ha szembe száll a csufolódókkal,azokat a maga kisebb tehetségével meg nem győzheti.Ha nem vesz róluk tudomást,egy idő mulva a kutyaugatás magától elnémul.

XI.1-11 v.: Náchás ammóni király hadba vonult és a gileádbeli Jábesnál tábort ütött.Erre a jábesi férfiak valamennyien ezt mondották:Köss velünk szövetséget s akkor szolgálni fogunk téged! Az ammoni-Náchás ezt a feleletet adta:Egy feltétel alatt kötök veletek szövetséget,ha mindeniktöknek kiszurhatom a jobb szemét s ezzel egész Izraelt meggyalázhatom.Jábes vénei ezt válaszolták:Hagyj nekünk hét napot,hogy követeket küldhessünk Izrael egész határába.Ha senki sem szabadit meg bennünket,akkor kimegyünk hozzád.Elmentek a követek Saul Gibeájába s elbeszélték a dolgokat a nép füle hallatára. Erre az egész nép hangos sirásba tört ki.Saul épen a legelőről hazatérő csordát követte s megkérdezte:Mi baja a népnek,hogy sir? Elbeszélték neki a jábesi férfiak szavait.Ahogy Saul ezeket a szavakat meghallotta,Isten Szelleme rohanta meg,s haragja igen fellángolt. Fogott egy pár ökröt,feldarabolta s követek utján szétküldte Izrael egész határába ezzel az üzenettel:Igy fognak tenni annak a marháival, aki nem vonul ki Saul után és Sámuel után.Jahve félelme esett a népre s egy emberként kivonultak.Bezekben szemlét tartott fölöttük s háromszáz ezeren voltak Izrael fiai s harminc ezeren Juda fiai.A követeknek meg,akik jöttek volt,ezt válaszolták:Igy szóljatok a gileádi Jábes férfiaihoz:Holnap,mikor fölmelegszik az idő,eljut hozzátok a szabaditás!A követek elmentek s amikor elmondták a hirt a jábesieknek,azok igen megörültek.A jábesiek erre ezt üzenték:kimegyünk hozzátok s akkor azt tehettek velünk,ami jónak látszik szemetekben! Másnap aztán Saul három részre osztotta a népet.Ezek a reggeli őrváltáskor behatoltak a táborba s addig verték az ammoniakat,mig fel nem melegedett a nappal.Aki megmaradt,szétfutott,de ugy,hogy nem maradt kettő együtt.

Az isteni Sakkmester játszik az ember-figurákkal és csodálatosan eléri célját.Jelenlegi célja az,hogy Sault a királyi állásba és müködésbe beállitsa.Saul királysága ugyanis sehogy sem akart megindulni.Saul otthon maradt és a jábesi követek érkezésekor király őfelsége a csorda után bandukolt haza,végezte a maga megszokott paraszti

munkáját.Saul ügyetlenségét mutatja,hogy nem tudott a királykodáshoz hozzáfogni.Arra termett ember azonnal kihasználta volna azoknak a derék embereknek a ragaszkodását,kik a királyválasztásról hazakisértek,udvart alkotott volna magának és megkezdte volna a királyság jogainak érvényesitését.Ő ehelyett hazament és kereste kenyerét ugy, mint azelőtt.Ha rajta dől el,akkor király őfelsége megmaradt volna végig parasztnak.De Isten másként gondolta s amit gondolt,véghez is vitte.Isten királyt akart Saulból csinálni,nem névleges,hanem valóságos királyt.Ehhez használta fel Náchás ammóni királyt.Náchás kigyót jelent s e név arra mutat,hogy ezek a népek a kigyót tiszteletben részesitették,mi egy lépcsőfok a később kifejlesztett Sátán-imádáshoz. Már a név mutatja az elvetemültséget,mely ezt a héberekkel közelrokon népet s különösen annak vezetőit jellemezte.De még jobban mutatja elvetemültségüket Náchás hadviselése,melyre a jábesiek semmi okot nem szolgáltattak s a feltétel,amely mellett kész volt a város elpusztitásától eltekinteni.Ha kiszurhatja minden jábesi férfiu jobb szemét, akkor megkegyelmez életüknek.Náchásból a testvérnép iránti gyülölet beszélt,mert ezzel a tettével egész Izraelt meg akarta szégyeniteni. A gyülölet oka ugyanaz volt,mint ami a mai istentelen embereket az istenfélők iránt eltölti azért,mert azokat maguknál jobbaknak tudják. A gyülölet a Kain gyülölete volt az istenféló Ábel iránt amiatt,hogy Kaint Isten mellőzte.A jábesiek tudták,hogy az erős ammóni seregnek ellent nem állhatnak s azért azt kérték,adjanak nekik alkalmat arra, hogy testvéreiktől segitséget kérjenek.Ha nem lesz szabaditó,akkor alávetik magukat a király akaratának.Miért adta meg Náchás ezt az engedélyt?Azért,mert annyira lesülyedtnek tartotta Izraelt,hogy nem hitte,hogy ellene föl mernének kelni;mindenki saját bőrét igyekszik majd menteni s igy a megszégyenités annál nagyobb lesz,mert azt egész Izrael tudtával és szeme láttára hajthatja végre.Náchás azonban nem számitott az élő Istennel,ki a szivekmek is ura s a nyulból oroszlánt tud csinálni,ha egyszer akarja! Mikor a többi város között Gibeában is megjelentek a követek s előadták a város üzenetét,az történt,amit Náchás várt: a nép gyáva sirásba tört ki.Azonban egészen más hatást váltott ki-a dolog Saulból,ki mondjobban érezte helyzete félszegségét s kit amikor a nép sirásának okát megtudta,harag fogott el s e haragjától felinditva,igazán királyilag cselekedett.Nem törődve azzal,hogy apja mit szól hozzá,két marhát az előtte menő nyájból azonnal földaraboltatott s a husdarabokat szétküldte Izrael törzseihez azzal a fenyegetéssel,hogy aki hadba nem gyül,annak marháival ugynugy cselekszenek.Egyszerre érezték az emberek,hogy király van föléttük,aki tud parancsolni! Megteltek király-félelemmel s engedelmeskedtek.De mi inditotta a félszeg ifjut erre a valóban királyi viselkedésre? Megmondja az Irás: Isten Szelleme megrohanta Sault.Hirtelen indités ébredt Saulban,olyanféle,mint állatokban az ösztönélet követelése és Saulnak engedelmeskedni kellett.Ugyancsak Isten Szelleme keltette a héberekben a félelmet,mely őket cselekvésre birta.Amit Saul tett,ellenkezett Saul természetével.Olyasféle volt,mint mikor a filiszteus teheneket,melyektől borjaikat elszkitották,ellenállhatatlan kényszer vitte,mögöttük a frigyládával,ellenkező irányba,mint ahogyan borjaik bőgését hallották,azzal a különbséggel,hogy Saulnál tudatos volt ez az ösztön és jól érezte magát annak sodrában.Ilyen ösztön viszi a kezdő keresztyéneket sokszor megtérésük után;később ez az ösztön elmulik és a keresztyén Istentől elhagyottnak érzi magát,noha csak a Szellem sodró hatása mult el és helyet adott egy szelidebb befolyásolásnak,mely az engedetlenséget könnyüvé teszi. Saul a régi tehetetlen ember maradt,de most Isten eszközévé vált, mint később Kürosz,vagy Nabukodonozor.Az ilyen isteni használatbavétel még nem jelent uj életet,csak uj működési módot.Az ammóniak veresége ugyanilyen isteni hatás volt:a héber harcosok előtt Istenük járt s tehetetlen félelmet keltett az ellenségben.A szabaditó Isten volt,az ember csak eszköz a Kezében.Amit a fennhéjázó Náchás kapott, megérdemelte.Szörnyü veresége rajta s népén vitte véghez azt,amit ő akart tenni Izraelen:csufos szégyen ült rajtuk!Ezzel azonban Izrael többi ellensége is leckét kapott.Ami a nép külső szerencséjét illeti, Izrael viszonyaiban mindig feljebb ivelő jólét kezdődött el,melynek

a következő király alatt a tetőpontja összes ellenségeinek leverésében állott. Hogy azonban ez a külső emelkedés Izrael belső fejlődésére jó hatással volt-e, az más kérdés. Izrael megkivánta a külső békességet s Isten megadta neki egy törékeny s gyarló vezéren keresztül, hogy annál világosabb legyen, hogy a békességet Isten adta.

12-15 v.: A nép aztán igy szólt Sámuelhez: Ki kérdezgette: Saul uralkodjék rajtunk?! Adjátok ki azokat az embereket, hadd öljük meg őket! De Saul igy szólt: ezen a napon egy ember se haljon meg! Mert ma támasztott Jahve szabadítást Izráelben. Sámuel pedig ezt mondta a népnek: Jertek, menjünk el Gilgálba és ott ujitsuk meg a királyságot! Erre az egész nép Gilgálba ment és ott Gilgálban Jahve szine előtt királlyá tették Sault. Ott aztán békeáldozatokat öltek és Saul is, Izrael összes ~~xxxxxxxx~~ férfiai is igen nagy örömmel örvendeztek.

A Bibliának minden részében az az egyik fő sajátossága, hogy minden szépités nélkül mondja el az eseményeket ugy, ahogy azok valósággal megtörténtek és hizelgés nélkül jellemzi az események szereplőit. Bizony nem jó világot vet a népre, hogy miután királyt kivánt, a kapott királyt nem vette komolyan, különben Saulnak nem kellett volna visszamennie atyja gazdaságába s mikor a csodálatos isteni segitség bekövetkezett, nem Isten felé fordul, hanem egyszerre a király mellett kezd el buzgolkódni. Először nem törődtek azokkal, akik Sault gunyolták, most egyszerre a másik végletbe esnek és halálra keresik őket, noha-mint láttuk-a gunynak volt valami alapja, tehát halált nem érdemeltek a csufondárosok. A népnek ez a viselkedése igazolja, mit előbb állitottam, hogy Saul királysága nem akart megindulni és Jahve különös közbenyulására volt szükség, hogy Saul ténylég megkezdje uralkodását. Ha nem igy lett volna, most Sámuel nem inditványozná a királyság megujitását és Gilgálban a nép nem "tenné királlyá" Sault. Saul és a nép egymásra találtak és ennek őszinte szivvel örültek, éspedig igen nagy örömmel. De ebből az egymásra találásból Jahve csak azért nem hiányzik, mert Sámuel nem feledkezik meg a szabadító Istenről és mig a nép Saul ellenségeit keresi halálra, addig Sámuel Istennek való hálaadásra gondol. 7,16 szerint Gilgál Sámuel működésének egyik székhelye volt, tehát olyan hely, ahol népgyülések tartására s áldozásra be voltak rendezkedve. Sámuel még mindig a népnek s az uj királynak jó szelleme és tanitója s a nép annyira hozzá van szokva, hogy a gunyolódók ügyében hozzá és nem Saulhoz fordulnak. Nehéz volt az átmenet Sámuel kormányzásából Saul királykodásába azért, mert az előbbi volt az istenibb és helyesebb. Saul különben megint királyilag viselkedik, mikor megakadályozza a gunyolódok megölését. Bár igy gondolkodott volna Dávidról is később! Ez mutatja, hogy helyes viselkedése lényétől idegen volt.

XII. 1-25 v.: Sámuel aztán igy szólt egész Izraelhez: Hát hallgattam szavatokra mind abban, amit mondottatok nekem, királyt tettem fölétek! Most hát király jár előttetek, mig én megöregedtem, megőszültem, ugyhogy fiaim már közöttetek vannak. Én is előttetek jártam ifjuságomtól a mai napig. Most azért feleljetek nekem, kérlek, Jahve előtt és az Ő felkentje előtt, kinek az ökrét vettem el? Kinek a szamarát vettem el? Kin követtem el erőszakot? Kit törtem össze? Kinek kezéből fogadtam el vesztegetést, hogy vele szemben behunyjam szememet? Meg fogom téríteni nektek! Nem követtél el rajtunk erőszakot-felelték azok-Nem törtél össze minket, nem vettél el senki kezéből semmit!-Tanum Jahve-szólt hozzájuk Sámuel, és tanum az Ő felkentje e mai napon ti ellenetek, hogy kezemben semmit sem találtatok! És szólt a nép: Ugy van.-Tanu Jahve-szólt ujra Sámuel-aki Mózest és Áront alkotta s aki atyáitokat Egyiptomból fölvezette; hát most álljatok elő, hadd pereljek veletek Jahve szine előtt, hadd tárjam elétek Jahve minden igazságosságát, melyet veletek és atyáitokkal cselekedett! Mikor Jákób Egyiptomba ment, atyáitok Jahvéhoz kiáltottak, Jahve elküldte Mózest és Áront s azok atyáitokat kihozták Egyiptomból; Ő pedig letelepitette őket erre a helyre. Ám ők elfelejtkeztek Istenükről, Jahvéről, ugyhogy aztán ő eladta őket Sziszerának, a chácori hadvezérnek a kezére és a filiszteusoknak kezére; továbbá Moáb királyának kezére s azok háboruskodtak velük. Mikor azonban Jahvéhoz kiáltot-

tak s azt mondták:Vétkeztünk,mert elhagytuk Jahvét s a Báloknak és Astartéknak szolgáltunk!Most hát mentsd meg minket ellenségeink kezéből és neked fogunk szolgálni!Jahve erre elküldötte Jerubbáált,Bedánt, Jeftét és Sámuelt és megmentett titeket körüskörül ellenségeitek kezéből,ugyhogy biztonságban lakoztatok.Amikor láttátok,hogy Náchás, Ammon fiainak királya ellenetek vonul,igy szóltatok hozzám:Ne igy legyen,hanem király uralkodjék rajtunk;bár istenetek Jahve a-ti királyotok! Most hát itt van a király,akit választottatok,akit kértetek! Lám, királyt adott Isten fölétek.Ha féltek Jahvét s Őt szolgáljátok,ha hallgattok szavára s nem szegültök ellene Jahve beszédének,ha ti is és a király is,aki rajtatok uralkodik,Istenteknek,Jahvénak nyomában jár, akkor Jahve veletek lesz!De ha nem hallgattok Jahve szavára,ha ellene szegültök Jahve beszédének,akkor Jahve keze ellenetek lesz,mint atyáitok ellen volt! Álljatok hát most elő és lássátok azt a nagy dolgot, amelyet szemetek előtt cselekedni készül!Ugye hogy buzaaratás van most? Kiáltani fogok Jahvéhoz és Ő mennydörgést és esőt fog adni,hogy megtudjátok és meglássátok,hogy Jahve szemében milyen gonoszat követtetek el,mikor királyt kértetek magatoknak! Ekkor Sámuel Jahvéhoz kiáltott s Jahve aznap mennydörgést és esőt adott,ugyhogy az egész népet nagy félelem fogta el Jahvéval és Sámuellel szemben.Majd az egész nép igy szólt Sámuelhez:Imádkozzál Istenedhez,Jahvéhoz szolgáidért,hogy meg ne haljunk azért,hogy összes vétkeinket még azzal is megtoldottuk, hogy királyt kértünk magunknak! Ne féljetek! felelte Sámuel a népnek, -ha el is követtétek mind ezt a nagy gonoszságot,most már ne távozzatok el Jahve nyomdokairól,hanem teljes szivetekkel szolgáljátok Neki! Ne távozzatok el az ürességek követésére,melyek nem használnak és meg nem mentenek,mert ürességek! Hiszen Jahve az Ő nagy Nevéért nem veti el népét,hisz ahhoz fogott hozzá Jahve,hogy titeket népévé tegyen! Távol legyen tőlem is,hogy Jahve ellen vétkezzem azzal,hogy abba hagyjam az értetek való imádkozást! Illetlenség,a jó és egyenes utat akarom továbbra is mutatni nektek! Csak féljétek Jahvét és szolgáljátok Neki egész szivetekkel és hüséggel,hisz látjátok,hogy mily nagy dolgot tett veletek! De ha ti mindenképp gonoszat tesztek,elragadiattok ti is,királyotok is!

Az a nagy vidámság,amellyel a nép és Saul egymásra találtak,elkeserítette Sámuelt.Nem személyes sértődöttség kinezta;féltékeny nem volt Saulra;hanem bántotta a néphnek Istennel szemben való hálátlansága. Ő maga hü maradt a néphez és továbra is javát kereste.Imádkozva tusakodott érte az Isten előtt.Imádkozás közben kapta Istentől a megbizást,hogy a néphez ujabb komoly intelmet intézzen.Ha tudjuk,hogy később is mind végig hü maradt a néphez s hogy Saulhoz még romlásában is ragaszkodott,nem fogjuk rossz néven venni tőle,ha most a nép és Saul örömét elrontva,ünneprontóvá lett."Hát hallgattam szavatokra mindabban,amit mondottatok nekem:királyt tettem fölétek!"mondja a nagy örömöt látva s elkeseredve a nép vakságán.Ez a nép nem látta, hová fogják őt a királyok vinni! Jött néhány istenfélő,jó király,kik alatt a népnek alkalma lett volna Istenhez térni;de a királyok nagyobb része gonosz,bálványimádó volt s ezek a királyok rohanvást vitták a népet a veszély lejtőjén alá.Majd idegen népek fogják őket megalázni;majd országukba elhurcolják őket fogságba;majd a visszatérő kicsiny számon egyik erősebb nép a másik után erőszakoskodik;majd eljő a Messiás,a megkeményedett szivü,értelmetlen nép nem fogja felismerni és megöli szentségtelen kezével.Sámuelt rossz sejtelmek gyötrik,ha nem is látja az egész jövőt s ezek a rossz sejtelmek nem engedik együtt örülni a néppel.Azért szól most ünneprontó módon,hogy utját készitse annak,hogy egyszer ez a nép bünbánattal térhessen vissza megvetett Istenéhez és a próféták szavához.Az ilyen örömrontókat nem szeretik az emberek;de szükségesebbek,mint azok,akik a népet megnyugtatják abban,ami gonosz.A nép óhaja teljesült:látható király jár előttük;daliás,mutatós,szép király,kire büszkék lehetnek; Sámuel,eddigi birájuk és vezérük ellenben megöregedett,haja ősz már, tekintélyt nem tarthat.Hiszen épen az a próféta keserüsége,hogy a nép a külső látszatot,a test tekintélyességét többre becsüli a

szellem erejénél,a bölcsességnél!Pedig a nép ismerheti Sámuelt,hiszen ifjuságától fogva előttük járt s most már megvénhedett.E hosszu idő alatt sok hasznát vették az istenfélő prófétának,ki-ugy látszik-próféta iskolát is teremtett s a népet tanitókkal látta el.E hosszu idő alatt sok veszedelemtől óvta meg a népet,diadalt aratott az ellenségen,kiknek kezébe a nép esztelensége és hütlensége juttatta Izraelt. Sámuel soha sem élt önmagának;soha sem élt vissza hatalmával;felszólitja a népet:álljon elő az,aki ilyen tekintetben valami vádat tud ellene felemliteni.Perben érdekelt féltől,ha ajándékot fogadott el és részrehajlóan itélt,álljon elő a károsult és tegyen tanuságot ellene. De mindenki'a próféta tiszta keze és teljes becsületessége mellett tett tanuságot;nem akadt egyetlen tanu sem ellene.Miért voltak hát elégedetlenek vele?ezt nem tudta megérteni Sámuel.Pedig egyszerü volt a megfejtés:a nép hus-emberekből állott,kiknek nehezére esett szellemi uton járni s ebben megegyeztek frissen kapott királyukkal,ki a lelkesedés pillanataiban a Szellemtől elragadva szivesen cselekedett,de ennek az égi Szellemnek a vezetésében állandóan megmaradni nem kivánt. Sem a király,sem a nép nem akart gonoszat tenni;sem a király,sem a nép nem akart hatalmas Istenének hátat forditani;sem a király,sem a nép nem akart e pillanatban hálátlan lenni;de azért jobban esett nekik az,ami látható,ami földi,ami a husnak kivánatos.Abban az örömben,amelyben király és nép egyesültek,sok volt az egyformák egymásra ismeréséből s ebből az egységből ki volt zárva Sámuel,ki egész életén át megszokta,hogy azt keresse,amit testi szem nem lát,hus-értelem föl nem foghat.A nép tehát önként,meggyőződéssel és szivesen tesz tanuságot amellett,hogy Sámuel önzetlenül szolgált.Sámuel azonban nem elégszik meg ezzel;az ő igazi tanuja nem ember,hanem maga Jahve,aki csodálatos tettek betüivel irta be nevét a zsidó nép történetébe.S ha most Jahve tetteiről akar nekik szólani,azért van,mert egyszer a megtérőnek jó lesz tudnia,kit vetett meg és mit dobott el magától. Az első,amit Jahve tetteiből idéz,az,hogy Mózest és Áront alkotta. Az eredetiben nem a teremtés,hanem az alkotás szót találjuk,tehát olyan szót,amely a már meglevőnek továbbképzését jelenti.Sámuel tehát arról beszél,hogy Isten a körülmények összerendezésével hogy csinálta Mózesből és Áronból azokat az embereket,akikre Neki épen szüksége volt. Ez a felidézése a multnak azt a célt szolgálta,hogy megmutassa a népnek,hogy a láthatatlan Király mindig rendelkezik azokkal az eszközökkel,amelyekre célja elérése végett szüksége van.Hiszen Ő teremti,Ő helyezi a megfelelő időbe és Ő készíti el őket a kitüzött feladatra. Földi királyoknak sokszor nincs megfelelő segitségük,hiányoznak a feladatokra a szolgák.A második emlék a multból az Egyiptomból való szabadulás,melyet igen sokszor idéznek a próféták s mely igen mély benyomást tehetett nemcsak a megszabaditott népre,hanem a szabadulás szemlélőire is,a környező népekre.Ha azok a csodák,amelyekről a Biblia beszámol,meg nem történtek volna,érthetetlen volna ez a nagy visszaemlékezés. Ezt az egyiptomi szabaditást aztán uj szabaditások hosszu sora követte,mint az akkor köztudomásu volt a héberek között.Hogy ezeket a csodákat Sámuel most elsorolja;hogy az Egyiptomból való fölhozatal után megemliti az igéret földén való letelepitést és ez igéret földén támadó ellenségek kezéből való többszörös megszabaditást:Sámuel a néppel való perelésnek nevezi,annál inkább,mert nemcsak a szabaditásokat mondja el,hanem az okot is,hogy miért váltak mindig ujabb szabaditások szükségesekké;ennek oka az,hogy Jahve a szomszéd ellenséges érzelmü királyok és népek kezébe adta Izraelt,hogy azok kinozzák őket,mert a szabaditások után mindig"elfeljtkeztek Istenükről,Jahvéről" mig a pogány népek nem szoktak elfelejtkezni isteneikről,noha azok nem szabaditják meg őket.Sámuel nem emliti,hogy a pogányok azért szeretik isteneiket,mert azok többé-kevésbbé elnézik nekik büneiket,mig Jahve szent,igazságos Isten,ki nem nézi el a gonoszságot,hanem azt megtorolja. Valahányszor a nép elfeledte Istenét és a szomszéd bálványokat kivánta meg,melyeknek társaságában könnyebb volt élvezni a bünt,Isten mindig "eladta" őket egy-egy pogány nemzetnek,hogy azok kiraboljják,megkinozzák őket.Említi a filiszteusokat,Moáb királyát és korábbi időből Sziszerát, ki Jábin chácori király mellett-mint nevéből következtetni lehet-az

egyiptomi király kiküldötte volt/Bir.4,1 skk./.Jahve hüségét mutatja azontan,hogy valahányszor a nép bünbánattal visszatért Istenéhez, Jahve mindig megbocsátott.A bünbánat szavára:vétkeztünk,hogy elhagytuk Jahvét s a Báloknak és Astartéknak szolgáltunk!"mindig elküldötte Jahve a már készen tartott/e célra elkészitett,kinevelt/szabaditót, kinek sikerült az ellenséget elüzni. Szabaditóként említi Jerubbaált, azaz Gideont/Bir.6,32/,Bedánt,azaz Báráquot/a LXX Bárákot említ,ami vagy elirás,vagy ennek egy másik neve/ és Jefte után Sámuelt,ki alatt a filisztеusok szenvedtek nagy vereséget/1.S.7,9 skk./.Valahányszor hüségesen szolgálták Jahvét,mindig biztonságban/szórul szóra:bizalomban/lakozhattak földjükön s nem kellett ellenségtől rettegniök.Mégis, amikor Náchás ammóni király megtámadta Jábes Gileádot,nem Jahvéhoz fordultak,hanem látható királyt kértek maguknak.Sámuelnek ebből az elbeszéléséből azt is megtudjuk,hogy Náchás készülődése Izrael ellen régebben ismerős volt s a tőle való félelem izgatta a népet és birta rá királykérésre. Követ mi alig vethetünk az akkori héberekre,miután még Péter is megriadt,amikor a tavon járva,hatalmas hullámot látott közeledni.Péter,amikor a hullámot látta,nem Jézust nézte és ősei is Náchást nézték és nem Jahvét,azért kivántak olyan látható uralkodót, amilyen a támadó Náchás volt.Hiába! a husember nem tud hitben járni! Hogy Sámuel saját magát harmadik személyben névvel nevezi,onnan van, hogy azzal magát a többi biró közé akarja helyezni és érzékeltetni azt,hogy Jahve gondoskodása népéről nem szünt meg,hanem folytatólagos volt.Jellemző arra,hogy másolók,forditók milyen okokkal változtatták meg a Biblia eredeti szövegét az,hogy a szir és arab forditások Sámuel helyett Sámsont emlitik.De Izrael fiainak nem elég ez a biztositék, hanem igy szólanak:"Ne igy maradjon!Király uralkodjék rajtunk!"Nem törődtek azzal,hogy volt királyuk;Jahve;ők látható királyt akartak. Meg is kapták! Isten beleegyezett,a nép kivánságába s azért most már jó igy is.Csak a jövőben legyenek hüségesek Izrael fiai:se ők,se királyuk el ne hajoljanak Jahve mellől;ellent ne szegüljenek parancsainak,melyeket a törvényből/tanitásból/ismernek,vagy amelyeket Isten próféták által ad,hanem menjenek Ő utána,azaz bizonytalan dolgokban várják meg Jahve utasitásait s ne ők járjanak elől,hanem Jahve! Akkor aztán Jahve segitsége a látható királyok alatt is biztositva lesz! Ellenkező esetben Jahve ellenük lesz és kpservesen fognak lakolni! Hogy szavainak nyomatékot adjon,nyilvánvalóstennel történt megbeszélés alapján,Sámuel csodát jelent be.Palesztinában van egy esőtelen és egy esős évszak,mely utóbbi elején vannak a korai, végén a késői esők. A mi késő tavaszunknak,illetőleg nyarunknak megfelelő időben nem szokott esni Palesztinában.Sámuel bejelenti,hogy esőért és viharért/mennydörgéséért/ fog imádkozni.A csoda megtörténik és a nép rémülten látja ujra a próféta hatalmát,illetőleg Istennel való összeköttetését és Isten hatalmát.Most,a pillanatnyi ijedelemben látják,hogyan vétkeztek a láthatatlan Király ellen,mikor látható királyba vetették bizalmukat. Ime a próféta jól tudott perelni s a megöregedett,őszhaju ember erősebbnek bizonyult,mint a hatalmas termetü,nyalka király.Mint mikor lecsapó villám fényében hirtelen látható lesz a táj s élesen bontakoznak ki a tárgyak,ugy látta a szokatlan időben lecsapó villámok fényében bünét a nép:vétkeztek,mikor nem a csodatevő Isten hatalmára bizták magukat.A halált érezték közeledni magukhoz,mikor Isten csodáját szemlélték.Kérve kérték Sámuelt,imádkozzék értük,hogy meg ne haljanak. De nemcsak a királykérés bünе áll előttük,hanem összes többi vétkük, vagyis egész vétkességük.Istentől távol élvén,sokszor ugy tetszik az embereknek,hogy nem bünösök;sötétben nem lehet látni,ha a szoba piszkos.De süssön be a napsugár,a mocsok kiáltani kezd.Igy látták most magukat Izrael fiai Isten fényében s aggodalom szállta meg őket.Kinzó istenfélelem volt ez,az itélet félelme,nem az az istenfélelem,mely a bölcsességnek kezdete,mely nem gyötrelmet,hanem jóérzést okoz,mint pettyhüdt testnek a jól szabott cipő,vagy öv.Izrael népét gyötörte a félelem s rémülten kérték a prófétát: imádkozzék! De az ilyen kegyesség addig tart,ameddig az azt előidéző félelem.Meghallgatják a próféta intését,hogy most már ne távozzanak el Jahve mögül,hanem maradjanak nyomdokaiban,azaz kövessék megmutatott igazságosságait,itéleteit és szabályait s hogy teljes szivvel ragaszkodjanak Hozzá.Most megfogad-

ják,most tenni próbálják;de bele fognak fáradni s minden visszatér a régi kerékvágásba:megint kedves lesz a Jahvétől távol élt élet s ehhez jók lesznek-a tartalom nélküli,üres bálványok,melyekben nincs élet,látás,okosság és követelés! Jahve azonban nem fogja abba hagyni a nép nevelését!Sőt,Sámuel sem fog elfáradni minden öregsége mellett sem,hanem tovább fog értük imádkozni,tovább fogja őket inteni.A jó és egyenes utat fogja nekik tovább is mutatni,tehát azt,ami nemes és hasznos,továbbá azt,ami őszinte,igaz.Mert ha ezt az utat nem járják király és nép,el fognak veszni.S a nép között a király is végig hallgatta Sámuel szavait.

XIII,1 Saul 30 éves volt,amikor királyságba jutott és két évig uralkodott Izraelen;három ezer embert választott magának Izraelből.Kétezer ember Saullal volt Mikmásban és Bétel hegységében.Ezer Jonatánnal volt Benjámin Gibeájában;a nép többi részét Saul mind haza küldötte hajlékába.Jónátán azután megverte a filiszteusok előőrsét,amely Gebában volt.A filiszteusok meghallották a dolgot;Saul pedig az egész országban megfuvatta a kürtöt,ezt üzenve:Hadd hallják meg a héberek! meg is hallotta egész Izrael:megverte Saul a filiszteusok előőrsét! Meg ezt is: büze van Izraelnek a filiszteusok között! Erre összekiáltották a népet Saul nyomába,Gilgálba.A filiszteusok is összegyültek,hogy Izrael ellen harcoljanak.Harminc-ezer kocsi,hat-ezer lovas és oly tömegü nép, mint a tenger partján a föveny.Fölvonultak,táborba szálltak Mikmásnál, Bét-Áventól keletre.Mikor az izraelita férfiak látták,hogy bajban vannak,-mert szoronga tva volt a nép-elbujt a nép barlangokba,tüskés sürüségekbe,sziklák közé,pincékbe és kutakba.Mentek át héberek a Jordánon tul is,Gád és Gileád földeire.Saul még Gilgálban volt s a nép mind reszketve követte.Hét napot várt a Sámueltől meghatározott időpontig;de Sámuel nem jött meg Gilgálba.Ekkor a nép elszéledt mellőle. Ekkor Saul igy szólt: Hozzátok ide hozzám az egészen égő és a békeáldozatot! S megáldozta az égőáldozatot.De épen,amikor bevégezte az egészen égőáldozat feláldozását,Sámuel megjött.Saul kiment eléje,hogy megáldja őt/hogy áldást mondjon neki/.-Mit cselekedtél?!-szólította meg Sámuel.Saul ezt felelte:Mikor láttam,hogy a nép elszéled mellőlem és te nem jössz,a kitüzött napra,a filiszteusok ellenben összegyültek Mikmásba,igy szóltam:.Most majd lejönnek a filiszteusok hozzám Gilgálba s én Jahve arcát még nem is engeszteltem! Megembereltem hát magamat és felvittem az égő áldozatot.Sámuel erre ezt mondotta Saulnak: Esztelenül cselekedtél! Nem őriztod meg Istenednek,Jahvénak parancsolatját,melyet parancsolt néked!Hiszen most szilárditotta volna meg Jahve örökre Izraelen való királyságodat! Igy hát királyságod nem fog megállani! Szive szerint való férfit keresett Jahve magának;azt fogja Jahve fejedelemmé rendelni népén,hisz nem őrizted meg,amit Jahve parancsolt néked!

Láttuk,hogy az ember bünös és gyarló volta Istennek nem akadály arra, hogy az illető emberen át elvégezze,amit akar;sőt arra sem akadály, hogy az embert alkalmas eszközzé neveljemagának.Egy akadály tartja csupán vissza az Istent attól,hogy valamely embert felhasználjon:az engedetlenség azután,hogy Isten az embert szolgálatába fogadta és munkába vette.Ezt az engedetlenséget követte el Saul! Ezt az engedetlenséget beszéli el jelen történetünk.Saul engedetlensége nem ez esetben jelenik meg csupán.Később sulyosabb esetekkel állunk szemben.De ez az engedetlenség volt az a pont,ahol Saul kifordult abból az utból és abból a nevelésből,amelyen Jahve vezette és többé nem tudott helyre igazodni.Ennek a mostani engedetlenségnek az alapját s az előkészületét azonban meg lehet találni addigi életében éspedig a komolyság hiányában,mely már eddig többször és egészen fonák módon jelentkezett életében.Ami nála groteszk és visszatetsző volt eddig,most ugy tünik ki,mint egy akaratos,makacs,magában bizó jellemnek a balfogásaiból felsorakozó lánc.A szép arc és a daliás alkat ime ezt a fonák jellemet takarta.Jahve tudta róla ezt;hiszen Ő a szivek és vesék vizsgálója;de -mint Judásnál- félretette ezt a meglátást,mert a népet akarta megtanitani arra,hogy nem a külsőleg látható szabadit meg.A történet Saul uralkodásának nem a legelejére esik,mert fia,Jonátán már hadvezér s igy éveken tanulnia kellett atyja udvarában.Azonban a szöveg megron-

gálódott és kiesett a szám,mely Saul korát jelölte a trónralépése idejében s az a szám is hiányos lett,mely uralkodása évét határozta meg. Az ily gyarlóságok azonban nem befolyásolják a történet belső tartalmának értékelését,mert ezek azt bizonyitják,hogy az Irás csodálatos kincsei és dicsősége gyarló emberi köntösben lépnek elénk.Pedig a ruha még az embert sem teszi! Saul egyik uralkodói s helyes tette volt hogy állandó katonaságot állitott maga mellé,mely testőrségként szerepelt.A katonaság nagyobbik része Saul mellett volt Mikmásban és a Bétel körüli hegységben;kisebbik része,félannyi rész pedig Saul jeles és nemes jellemü fia mellett táborozott,a filiszteus előőrssel szemben Gibeában.Jellemző,hogy Saul a veszélyesebb helyre fiát állitotta, mintegy elővédként maga elé.Ha a nép királyt kivánt is magának,Isten nem ejtette el az ősz Sámuel prófétát,hanem a közvetitő a nép és Isten között még mindig a próféta volt.Az ő imádsága őrizte a népet és Sault is.Ebből a helyzetből következett,hogy Isten az áldozat bemutatását a lévita származásu Sámueltől várta és nem a benjámini Saultól.Az után a hősi felvonulás után,amelyben Saul az ammóni Náchást legyőzte és megfutamitotta,több hőstettet nem jegyzett fel a történet;ugy látszik, a király e siker után megtorpant s ennek tulajdonitható az is,hogy fiát állitotta az ellenséggel szembe.Jónátán azonban tele volt frissességgel,hősi buzgalommal és istenhittel.Fiatalos hevében neki ment egyszer a bitonnyal szemtelenül viselkedő filiszteus előőrsnek,mely a filiszteusok megszálló hadseregét képezte Izráel földjén és megfutamitotta,megverte a filiszteus sereget.Természetesen a dolognak azonnal hire ment s azt igen különbözőképen tárgyalták az országban.A filiszteusok azonnal megtorlásra és Izrael megfenyitésére gondoltak és igen nagy sereggel támadtak az országra.Ennyi harci kocsi szinte elképzelhetetlen volt ilyen kicsiny nép tulajdonában,miután azonban a filiszteusok akkor rablásra,a héberek állandó fosztogatására voltak berendezve,természetes,hogy ilyen nagy haderőt tartottak és azt a vakmerő támadás után azonnal be is vetették a harcba.Izrael népére a hir,hogy milyen hőstett történt Gibeánál,először felvillanyozóan hatott s lelkendezve kiáltották ki mindenfelé a nagy eseményt;de amikor a rettenetes filiszteus sereg megjelent,a nép nagyon megrémült s megkezdődött a menekülés.Némelyek ott, az ország belsejében rejtőzködtek el s az országban található sok barlangot használták fel az elrejtőzésre.Akkoriban sok müveletlen,vad terület volt az országban,kivált a Jordán völgyében és sok volt a tüskés,hozzáférhetetlen bozót:ebbe is rejtőzködtek sokan.Megint mások hegyek megközelithetetlen vadonába,sziklák közé menekültek,vagy pedig erődítésekül használt tornyok kazamatáiban, illetőleg a községek határában elhelyezett ciszternákban leltek menedéket.Voltak olyanok,akik átmenekültek a Jordán tulsó oldalára,az ott elhelyezkedő három törzs közül a középsőnek területére és attól északra Gileádba menekültek;ugy látszik a déli Ruben törzse már akkor,abban az időben kezdett a moábiták uralma alá jutni.Akik a Jordán nyugati oldalán maradtak,arra számitottak,hogy az országon átszáguldó és csakhamar hazatérő ellenség figyelmét ama rejtekkel ki fogják kerülni. Az ellenséggel való szembeszállásról,hősi védekezésről egy szó sem esett s a gyávaság e tengerében kicsiny sziget volt a hős királyfi,Jónátán.A kezdeti lelkesedés,melyet Saul azáltal keltett,hogy fiának hőstettét a saját győzelmeként kürtöltette ki Izraelben,egészen lelohadt,amikor az izraeliták a veszéllyel néztek szembe.A szorongó ellenség félelme kiterjedt még arra a seregre is,mely Saul mögött az első lelkesedésben összegyült s azok,ha nem is menekültek még,de reszketve álltak a király mellett.Saul maga sem volt nyugodt.Idegesen várta a prófétát,ki egy napot jelölt ki az Istennek bemutatandó áldozat elvégzésére,hogy a nép Istenhez esedezzék.Sámuel bizonyára Istenhez imádkozva állapitotta meg ezt a határidőt.Sámuelt nem nagyon nyugtalanitotta az a megállapitás,hogy"büze van Izraelnek a filiszteusok között",mert a próféta nem a filiszteusokkal számolt,hanem Jahvéval.A nem-szeretem dolgokra,melyeket gyülölünk,szoktuk mondani,hogy azok büdösek nekünk. A kifejezés nem finom szalonokba való,de nagyon találó és megérthető. Vannak szellemi izek és szagok is.Sámuel késett és ez nagy és ujabb zavart okozott a rettegő táborban,mely Sault körülvette.Minden elő

volt már készitve az ünnepélyes áldozáshoz,melyet a prófétának kellett bemutatnia.Saul igen türelmetlen lett és ekkor követte el az engedetlenséget.Ha Isten annyira kimutatta a néppel való törődését, hogy a próféta által parancsot adott a Hozzá való imádkozás idejére vonatkozólag,akkor a parancs már kezesség volt arra,hogy Jahve nem hagyja el a népet.Most már csak hinni és bizni kellett volna.De Saul nem volt a hitnek és Istenre várásnak embere.Őt gépiesen ragadta el a Szellem,tette prófétává a próféták között;indította harcra és tüzes haragra Náchás ellen s az ilyen nem szivből fakadó pályafutásban egyszer halálosan belefárad a lélek.Saul is elfáradt.Ideges volt,félt a nép számára nem voltak buzditó szavai:elhatározta hát,hogy szabadon s a maga belátása szerint cselekszik.Ez-a maga utjára való térés lett a végzete.Ez szakitotta ki őt is Isten türelméből.Isten nem türi,hogy Uzza kezek fogják a frigyládát.Ha a szabaditás Istentől jő,akkor mindent Istenre kell hagyni s az embernek félre kell állnia.Saul nem állott félre,hanem belenyult a dolgokba.Ahelyett,hogy az isteni parancs szerint megvárta volna Sámuelt,ő maga fogott hozzá az áldozáshoz és épen befejezte,amikor megjött a késő Sámuel.Nem kellett volna hát soká várnia;de Saul hitetlen volt;igazi hittel,amelyet Istenbe vetett volna,nem rendelkezett.Esztelen volt,amikor Isten akarata helyébe a maga akaratát tólta.Isten szerszámraktárába nem illik az olyan kalapács,mely nem vár az őt forgató kézre,hanem magától kezd el kalapálni.Istennek feltétlenül engedelmes eszközökre van szüksége,kik egészen rá hagyják magukat az Örökkévalóra.Saulról nem kell azt vélnünk,hogy örökre elkárhozott,de Izrael királyságára alkalmatlanná lett.Mint eszközt dobta őt el Isten magától.Sámuel késése volt a hit próbája,melynek Isten Sault alávetette s Saul ezt a vizsgát nem állta ki.Pedig Isten szeretettel,türelemmel és a legjobb iskolával nevelte őt.Épen elég ok volt látni,hogy Isten megsegiti a Benne bizó és Rája váró embert.Épen elég alkalma volt látni,hogy Jahve lépésről lépésre vezeti a Rá támaszkodókat.Aki feltétlenül,vakon bizik Istenben,az az Isten szive szerint való ember.S most már ki volt mondva az itélet, hogy Sault Isten elvetette.Sámuel hallotta Isten szájából és Saul meghallotta Sámueltől.Ettől fogva megbélyegzett lelkiismerettel járt a király.A korábbi könnyedség elveszett életéből;rossz oldalai szabadon jöttek elő és csakhamar eltávozik tőle az isteni Szellem és tisztátalan szellemek veszik át a szent Szellem szerepét:Saul vezetését. Aki nem engedelmeskedik Istennek,attól eltávozik az Isten Szelleme és az ily ember oda van dobva a Sátánnak.Jahve parancsának megőrzése ez esetben azt jelentette:várni Jahvéra.Várni csak az hit tud.Isten nem a törvény alapján bánt Saullal,hanem a hit talaján.De Saul ezen a talajon mozogni nem tudott! Ezért az Urnak más eszközről kellett gondoskodnia!

15-23.:Ekkor Sámuel fölkerekedett s Gilgálból fölment Gibeába,mely Benjáminban van.Saul pedig szemlét tartott a népen,amely vele volt és hatszáz embert találtak.Saul,a fia Jónátán és a vele levő nép Benjámin Gébájában voltak;a filiszteusok meg Mikmásnál táboroztak.A filiszteusok táborából három pusztitó sereg vonult ki.Az egyik sereg Suál földére,Ófra felé fordult.Egy sereg pedig Bét-Horon felé fordult és egy sereg afelé a táj felé,amely a puszta irányában,a Hiénás völgyre nyilik.-Akkoriban kovácsot egész Izrael földén nem lehetett találni.A filiszteusok ugyanis ugy gondolkoztak: valahogy a héberek kardot vagy lándzsát ne készitsenek! Ugyhogy egész Izrael a filiszteusokhoz járt le,hogy kikovácsoltassa ekevasát,kapáját,fejszéjét,vagy ekekését.Ha kicsorbult az ekevasaknak,kapáknak,a három águ villáknak,a fejszéknek az éle,s hogy kiegyenesitsék az ösztöke vasát.Háboru napján aztán nem lehetett találni kardot vagy lándsát az egész nép kezében,amely Saullal és Jónatánnal volt.Saulnál és fiánál,Jónátánnál azonban lehetett találni.-A filiszteusok előőrse kivonult a mikmási szorosba.

Sámuel próféta nem maradt Saullal együtt,hanem átment Gébába,vagy Gibeába.Sámuel tisztába akart jutni a filiszteusok előnyomulásával,mi

azután,hogy Izrael"büdös lett "a filiszteusok előtt,várható volt.Megtudta Sámuel,hogy a filiszteusok máris három prédáló sereget küldtek ki az országba,hogy Izraelt Jónátán lázadása miatt megfenyítsék.Saul ezalatt szintén hadi dolgokkal foglalkozott,de olyannal,amely nem jár életveszéllyel:szemlét tartott a héber seregen,mely a király és a királyfi mellett tartózkodott és megállapitotta,hogy a készenlétben levő sereg száma:hatszáz.Sietségével tehát nem tartóztatta fel a héber sereget,annak száma mégis ijesztően lecsapadt.Kitünt,hogy Saul engedetlenségéből semmi jó nem származott.Időközben Saul is átment Gibeába és ő és fia,meg az együtt maradó nép ott tartózkodtak.Saul nem volt épen gyáva ember,csak dicsekvő,hiu természetü,ki a nehezebb feladatokat szivesen áthárítja másra;ha azonban megemberelte magát,tudott csodákat is.De most olyan lelkiállapotba jutott,amelyben minden,amit cselekszik fonák,elsietett,vagy eltévesztett volt.A népszámlálásnak sem volt e pillanatban sok értelme,mert a nép leapadása szemmel látható volt; ezzel a néppel a filiszteusokat feltartóztatni nem volt lehetséges.Sámuel nem a néppel számolt,hanem Jahvéval.Épen ezért őt a népszámlálás eredménye nem nagyon érdekelte.Suál Rókaföldet jelent,talán Saalimmal egy.Az egyik prédáló sereg északra indult Ofra vagy Efron felé,a másik északnyugatra Béthoron felé,a harmadik valószinüleg keletre,Jerikó felé ment,mert a Hiéna völgyet ezen a vad,sziklás vidéken kell keresnünk ez a táj volt terméketlen puszta.A filiszteus főtábor Gibeától északra,Mikmásnál volt elhelyezve.Tehát a gibeai előörsöt a filiszteusok bevonták.Annyira el voltak azonban bizakodva,hogy nem törődve a Gibeánál álló héber sereggel,prédáló osztagokat küldtek ki.Mint értesülünk, a héber sereg nemcsak kicsiny volt,hanem fegyvertelen is,miután a filiszteusok nem engedték meg a hébereknek,hogy kovácsokat tartsanak, hanem még a mezőgazdasági eszközök kikovácsolását is filiszteus földön kellett Izrael fiainak végeztetniök.Jellemző volt a nagy fegyvertelenségre,hogy komoly fegyvert csak Saulnál és fiánál lehetett látni.Ez a helyzet emberileg nézve kétségbeejtő volt és annak,aki nem fordult egész szivével Isten felé,csak kétségbeesnie lehetett a helyzeten.Saul nem esik kétségbe,de Jahve felé sem fordult a bajban egész szivével; ehelyett fontoskodik:szemlét tart a megmaradt maroknyi népen,királyi méltóságát mutogatja,hadvezéreskedik.Sámuel nem tartja érdemesnek rá, hogy tovább foglalkozzék vele.De fia,Jónátán sem alkalmazkodik atyjához,hanem önállóan viselkedik.Fiui tisztelete és ragaszkodása nem engedik meg,hogy atyját birálja,vagy őt nyilvánosan kevésbe vegye;de a következő történet megmutatja,hogy nem kérte ki tanácsát,vagy intézkedését,hogy valamit cselekedhessék.Saul ebből kellett,hogy valamit észleljen s ez fia ellen hangolta őt,bár másfelől szerette a derék fiut és büszke is volt rá.Láttuk,hogy Jónátán önálló cselekvése már előbb is megnyilvánult egy hőstettben.

XIV.1-lo. Jött egy nap,amikor Saul fia Jonátán igy szólt fegyverhordozó legényéhez:Jer,menjünk át a filiszteus örshöz,amely ott tul van! Atyjának azonban nem jelentette meg.Saul hatszáz emberrel Gibea szélén tartózkodott,a Migronban levő gránátfa alatt.Akkor Ikábód testvérének, Akhitubnak a fia,Achijjá volt a főpap.Ikábód Éli fiának,Fineásnak volt a fia;Silóban ő viselte az efódot.A nép nem tudta,hogy Jonátán elment. Azon a szoroson belül,melyen Jonátán áthaladni igykezett a filiszteusok örséhez,volt egy sziklatömb innen és egy sziklatömb tul;az egyiknek neve Bócég volt,a másiknak Szene.Az egyik szikla oszlopként emelkedett fel északon Mikmász előtt,a másik délen,Géba előtt. -Jer-szólt Jonátán fegyverhordó legényéhez-menjünk át ezeknek a körülmetéletleneknek az örséhez.Talán majd tesz értünk Jahve valamit;hisz Jahvét semmi sem akadályozza abban,hogy sok vagy kevés által szabaditson meg.-Tedd meg mindazt,ami szivedben van!-mondta neki a fegyverhordó.-Menj,amerre vágyad visz!Én veled leszek! Az van a szivemben,ami a tiedben-Hát akkor átmegyünk azokhoz az emberekhez-mondta Jonátán-s megmutatjuk magunkat nekik.Ha igy szólnának nekünk:Maradjatok nyugton,amig hozzátok érünk! lent maradunk és nem megyünk fel hozzájuk.De ha igy szólnának:Jertek föl hozzánk!Fölmegyünk,mert akkor Jahve kezünkbe adta őket.Ez legyen nekünk a jel!

Ez a történet tipikus példája az istenféle hősi kalandnak. Jonátán hős volt és nem vakmerő kalandor. Hős volt, mert hazája ellenségeit akarta elüzni és nem harci kalandot keresett. Hős volt, mert a bizonytalanba ment be, de nem vakon, mert Isten jeladásától tette függővé, hogy belemegy-e a kalandba. Az, aki Isten akaratát akarja kiolvasni az ellenség viselkedéséből, bizonyára imádkozott is, hogy Isten adja tudtul neki akaratát. Minden esetre ő szabta meg a módot, hogy Isten hogyan közölje velük szándékát, mint ezt valamikor Éliézer tette, mikor a lányka viselkedéséből akarta kiolvasni Isten akaratát. Viszont az isteni akarat kinyilvánításának ez a módja a legfüggetlenebb volt saját gondolataiktól, mert hogy az ellenség, vagy az ismeretlen leány mit fog nekik mondani, arra semmiből következtetni nem lehetett. A kért isteni jelt befolyásunktól függetleniteni: ez a legmegbizhatóbb ut az elfogulatlan megismeréshez. Jonátán imádsága elárulja, hogy az isteni akarat keresésében már gyakorlott volt. A hős királyfi korábbi életéről alig tudunk valamit s neveltetése körülményeit sem ismerjük, miután atyjának hatása nem ebben az irányban befolyásolhatta őt. Saul, mint láttuk hirtelenkedő, önfejü, meggondolatlan ember volt. A hirtelen elhatározást megtaláljuk Jonátánnál is. De az önfejüséget megakadályozta nála az a meggondolás, hogy az embernek utját Isten jeladásától kell függővé tennie. Jonátán Saulnak erősen feljavitott kiadása volt, annyira más, hogy a kettőnek külön utakon kellett járnia s egyszer Jonátán külön utjának atyja tudomására kellett jutnia. A mostani történetből fejlődik ki az első nagy ellentét, bár még nem összecsapás. Saul kész a halálba adni jobb uton járó fiát. Ha Jonátán a szorosba jutván a hegytetőn levő filiszteus előőrshöz való felmászást attól teszi függővé, hogy Isten milyen jelt ád, akkor bizonyos, hogy már reggel, mikor elindultak, ezért az isteni megvilágositásért fohászkodott; elindulása tehát nem ötlet, nem szeszély, hanem isteni indítás következménye volt. Sámuel prófétá a család barátja és sokszoros vendége volt: Jonátánnak bőven volt alkalmá a prófétától Isten utjairól hallani s amit hallott, nem mellőzte el, hanem szivében forgatta. Jonátán hitt az Istenben és Ná bizta életét. Jonátán hitt az isteni szabadításban, mely a népet sokszor megmentette már az ellenségének kezéből s mely most is lenyulhatott a filiszteusok hatalmának megsemmisitésére. Jonátán várta ezt a szabadítást. Azonban nem ölbe tett kézzel, hanem magát felajánlva Jahve szolgálatára és készen arra, hogy ha kell, életét is odaáldozza népe szabadulására. Igy indult el e reggelen is, kutatva, keresve, miképen jönne Jahve a nép megsegitésére. Az isteni akarat keresésében csak egyik állomás volt az az imádság, hogy Jahve mutassa meg, a szorosból fölmásszanak-e a meredek hegyoldalon a szorost két oldalon közrefogó hegység tetejére, melyet a filiszteusok tartottak megszállva s igy a héberekkel szemben itt igen előnyös helyzetben voltak, annyira, hogy a hegyhát elfoglalása alulról a meredek hegyfalon szinte lehetetlennek látszott. Jonátán megkisérelhetőnek vélte a lehetetlent, mert azt gondolta, hogy Isten előtt nincs akadály arra, hogy szabadítást adjon s hogy ezt kicsiny vagy nagy erő által tegye meg. Magát és a fegyverhordozót elegendőnek tartotta, ha Isten mellejük áll. Ez hit volt! A lehetetlent merészelő hit és mégsem vakmerőség, mert a hit alapja Isten volt és az Ő hatalma. Isten utját nyomozta, mikor e reggel azt mondotta legényének: "Jer menjünk át a filiszteusok őrséhez, mely ott tul van!" Ők Mikmásban voltak és a "tul" a mikmási hegyszorost jelentette. "Atyjának azonban nem szólott". Bizonyos, hogy a különben hü és szerető fiu keblébe már bizonyos bizalmatlanság behatolt sokszor önzőn és önfejüen cselekvő atyja iránt. Királyfi létére megtehette, hogy atyja tudta nélkül vállalkozzék valamire. Jonátán élt is ezzel az előjogával. Mig Saul pihent egy gyönyörü gránátalmafa árnyékában, ő harcolni indult s a pihenésével elfoglalt apa nem vette észre a fiu távozását. Saullal hatszáz ember volt ekkor, mint ezt már 13,15-ből megtudtuk; e sereggel Jonátán tudott volna valamit kezdeni; de Saul hiu és féltékeny természete nem engedte Jonátánt a vezetésre, noha atyjánál arra alkalmasabbnak bizonyult. A történetben egy beszurás közli velünk, hogy a főpapi hivatal ekkor is müködésben volt s Élinek egy leszármazottja töltötte be azt. A főpapi hivatal gyakorlásának egyik fontos része volt az efod-viselés, mellyel

a rajta hordott hósen és az abban levő Urim és Tummim révén a főpap az isteni világosság közlőjeként szerepelt,bár ezt a tekintélyét a kifejlődő prófétizmus erősen gyengitette.Láttuk,hogy még az elveszett szamarak ügyében is a"látnokhoz"fordult Saul és szolgája.Jonátán sem fordult Silóhoz,hogy Isten akaratát megtudja;ellenkezőleg,ő maga kérdezte meg Istent és ezzel is hozzájárult ahhoz,hogy a szertartásos vallás mellett egy szellemi,prófétai vallásosság erősödött meg.Mindamellett a szertartásos vallásosság sem sorvadt el;arra Salamon templomépitésével kapcsolatban még nagy hivatás várt.Még egy közbeszurt megjegyzést olvasunk:"a nép sem tudta",hogy Jonátán önállóan kalandra indult.Palesztinának egyik vadregényes,szép természeti alakulata a mikmászi szoros,melyben két sziklatömb hivja magára az átutazók figyelmét; a két sziklának neve is volt:Bócéc és Szene.Mint két hatalmas oszlop emelkedett fel a két szikla;most mint két hatalmas fog,harapásra készen./A héberben a "fog" szót találjuk:"sziklafog".A vad vidéket még félelmesebbé tette a bizonytalanság,hogy a filiszteusok hol vannak és honnan csapnak hirtelen rá a merész betolakodókra.Jonátán azonban nem félt;sőt várta a filiszteusok előtünését,mert az a sejtés uralkodott a lelkén,hogy ma Isten valami rendkivüli fog tenni.Azért bátran haladt előre és buzditotta szolgáját:"Jer,menjünk át ezeknek a körülmetéletleneknek az örséhez!"A"körülmetéletlen"szóban megvetés rejtőzködik ez alkalommal;ennek kihangsulyozása is bátoritólag hat,mert Jonátán világosan látta,hogy Jahve saját népe s nem az Isten parancsával nem törődő körülmetéletlenek mellé fog állani.Jonátán nem az embert veti meg,hanem az elbizakodott rablót,ki mások fáradságából s a gyengék kihasználásából él és gazdagodik.Rablók ellen jogos és istenes dolog a harc és a fegyverfogás.Ez a meggondolás hozzátartozik ahhoz a bizonyossághoz,mely Jonátán lelkét eltöltötte:lehetetlen,hogy Jahve nem állana oda megkinzott és elszegényitett népe oltalmára.Ez a meggondolás hozta ide a filiszteusok torkába,tudva,hogy a hatalmas Jahve áll mellette.Már pedig Jahve haddsereg nélkül is meg tud mérkőzni az ellenséggel s két ember által annyit tehet,mint hatszáz által,vagy tizezrek által.Jonátán szolgája urának bizalmasa volt,mint okos,hű szolga s szeretetes,bölcs gazda között ez rendszerint ki szokott fejlődni.A szolga tudja,hogy fiatal ura Isten utjain jár s Isten gondolatai töltik meg;azért bizakodva biztatja:"Tedd meg mindazt,ami szivedben van". Azaz,amire gondolsz."Menj,amerre vágyad visz!Én veled vagyok!Az van a szivemben,ami a tiedben!"-folytatja a legény.Nem arra gondol,hogy ugyanazt a tervet gondolta ki,amelyet ura,mert ura tervét még nem is ismeri;hanem korábbi beszélgetéseik alapján biztositja urát:akárhová megy is,akármit kezd is el,ő vele lesz,mert osztja gondolkodását ugy a filiszteusokra,mint Isten segitségére vonatkozólag.Ekkor aztán kicsattan Jonátánból a terv,amelyet magában megalkotott:megmutatják magukat a filiszteusoknak s aztán legyen,ami lesz! Jonátán megunta a hosszas tétlenséget,melyet atyja rendelt és cselekedni akart Istennel, mert Isten cselekvésre hivta el őket,nem arra,hogy a gránátfa alatt ülhenjenek,sem arra,hogy diszszemléket tartsanak.Jonátán kéri Istent, hogy mutassa meg,mit tegyenek az esetre,ha a filiszteusok látótávolba jutnak.Isten meghallgatja a királyfit.A történet ugy folytatódik,hogy Jonátán bátorságát és elhatározását igazolja.

11-15 v.: Megmutatták hát magukat mindketten a filiszteusok örsének. -Ni-mondták a filiszteusok-héberek jönnek elő a lyukakból,ahová elbujtak!Aztán az örsbeli férfiak megszólitották Jonátánt és fegyverhordozóját:Jöjjetek fel hozzánk,hadd mondjunk nektek valamit!Erre Jonátán igy szólt fegyverhordozójához:Jöjj fel utánam,mert Jahve Izrael kezébe adta őket!Jonátán most kézzel-lábbal felkuszott s fegyverhordozója nyomában.Azok meg sorra hullottak el Jonátán és fegyverhordozója előtt,ki annak nyomában öldökölt.Az első vérfürdő,melyet Jonátán és fegyverhordozója szereztek,mintegy husz emberre terjedt ki,körülbelül félakkora területen,amennyit egy igával egy nap alatt szántanak.Ekkor rettegés támadt a mezei táborban s az örs egész népe között;megrettentek a prédáló csapatok is;reszketett a föld,Istennek félelme ült reá.

Amiért Jonátán imádkozott,amit várt,megtörtént;Isten két emberrel vég-

hezvitte azt,amit a hatszáz nem mert elkezdeni.Csakhogy ez a két ember nem a gránátfa alá ült,hanem elindult az alkalmat keresni a szabaditásra.Jonátán és társa először rejtőzve,óvatosan haladtak előre; idő előtt nem akarták magukat megmutatni;azután Jonátán elhatározta, hogy megmutatják magukat s akkor ugy folytatták utjukat,hogy észrevegyék őket,ami meg is történt.A filiszteusoknak is az volt a vesztük ami sok ellenfél pusztulását okozta:nem becsülték sokra az ellenséget A filiszteusoknak az volt a tapasztalatuk,hogy a héberek mind gyáva, reszketős emberek,kik mihelyt ellenség jön,elbujnak barlangokba,kutakba,bozótokba s ha azt s ejtik,hogy az ellenség eltávozott,előbujnak. Jonátánt és fegyverhordozóját is ilyen a"lyukakból előbuvó"hébereknek tartották,kikkel lehet egy kis tréfát csinálni:felcsalogatni őket nyájas beszéddel,aztán évődés után lekaszabolni őket.A tréfát azonban nem ők csinálták meg.Mikor Jonátán és legénye,valószinüleg rejtett fegyverekkel,felmásztak s a filiszteusok beszélgetésre készültek,hirtelen előrántott fegyverrel nekik támadtak s azok a meglepetésben nem tudtak rögtön ellenállni,aztán rémület fogta el őket,melyet Jahve keltett a szivükben;a rémület tovább tartott s a szétszórtan levő örs ide küldött őrszemei vagy elhullottak,vagy vad futásban kerestek menedéket.A futó filiszteusok láttára azok a csapatok,amelyek nem látták a történteket,csak a futókat,ugyanattól a rémülettől megragadtatván,szintén futni kezdtek s az első husz halott után mészárlásra egyelőre nem került sor,mert a többi elfutott,akik az örshöz tartoztak.Szinte a föld is reszketni látszott;legalább a filiszteusok igy érezték s a kigunyolt héberekнél a filiszteusok,a veszélyt sejtve, nem bizonyultak bátrabbaknak.Érdekes belepillantani a világi és az istenes bátorság természetébe.A világi bátorság csakugyan vakmerőség mert az ember nem látja mibe megy bele,vakon,találomra vág neki valami ismeretlennek,kockára téve életét.Ellenben Isten gyermeke,mihelyt Isten ujját látja s bizonyos a Láthatatlan segitségéről,azzal a tudattal indul harcra,hogy Isten vezeti fegyverét;Isten dolgozik az ellenfél szivében;tehát nem találomra indul és nem vakon mer.Mikor Jonátán észrevette,hogy a filiszteusok azzal a feleletтel válaszolnak,melyet imádságában Istentől kért,azonnal tudta,hogy imameghallgatás történt és Isten mellé jük fog állani.Ennélfogva bátran cselekedett.Az "iga" más népeknél is területmérték volt/Joch,jugere/ s kb.negyven hektárt tesz ki.Ilyen területen folyt a véres harc Jonátánék és a filiszteusok között.

16-23 v.: Saul kémei Benjámin Gibeájában látták,hogy a filiszteusok zajongó tömege folytonos mozgásban van ide és oda.Saul ekkor igy szólt a vele levő néphez:Nézzetek utána,hogy ki ment el a velünk levők közül!Utána néztek s-Jonátán és fegyverhordozója sehol sem voltak.Erre Saul Achijjához fordult:Hozd ide az Isten ládáját!Mert akkor az Isten ládája Izrael fiaival volt.De amig Saul a főpappal beszélt,a filiszteusok táborában a tömeg zajgása mindig nagyobb lett. Saul erre igy szólt a főpaphoz:Hátra a kézzel! Ekkor egybekiáltották Sault és az egész vele levő népet és harcba szállottak.Amott mindenki a társa ellen forditotta kardját a rettentő zavarodásban.Még azok a héberek is,kik egy idő óta a filiszteusokkal voltak,s a környékről velük együtt jöttek föl a táborba,azokhoz az izraelitákhoz pártoltak,akik Saullal és Jonátánnal voltak.Mikor mindazok az izraeliták,akik Efraim hegységében rejtőzködtek,meghallották,hogy a filiszteusok megfutottak,ők is csatlakoztak amazokhoz a csatában.Azon a napon Jahve megszabaditotta Izraelt.A harc Bét-Avenen tul terjedt.

Amig Saul a gránátfa árnyékában üldögélt,kémei figyelték a filiszteus tábort s egyszer csak meglepetve látták,hogy a tábor népe riadt mozgásba jut;kapkodva,rendszertelenül ide-oda futkosnak s a zavar odáig nő,hogy kardjukat egymás ellen forditják és egymást ölik.A rettentő ijedtség,melyet Jahve a szivükbe adott,hozta őket magukon kivül.Az emberi lélek kiszámithatatlan szerkezet,illetőleg csak Isten ismeri egészen kezelését.Isten keze a királyok szivét ugy igazitja, mint a vizfolyást/Pr.21,1/.Egyszerre a lélekből oly áramlatok csap-

nak fel a szivbe,melyek azt teljesen fölkavarják s annak más irányt adnak;gyakran a békesség háboruságra fordul,mint mikor a tó felszínét vihár szántja fel.Igy történt a békében nyugvó s játékra kész filiszteusokkal.Jónátánnak és szolgájának merész tette csak egy helyen zavarta meg a nyugvó tavat s a lélekről lélekre ragadó,Istentől keltett félelem csakhamar az egész tábort vihartól feldult tengerré változtatta.A lélektan szabályainak teljes fenntartásával állott elő az a lélek-állapot,amelyben a filiszteusok e nevetségesen csekély ok miatt nemcsak teljesen összezavarodtak,hanem fegyverüket egymás ellen is fordították.Saul élhetetlenségét és fontoskodását mutatja,hogy mikor kémei a zavarról jelentést tesznek,ahelyett,hogy égbe küldött fohásszal azonnal az ellenségre csapna,előbb szertartásos módon,tehát nehézkesen,ünnepélyesen és körülményesen Isten akaratát akarja megtudni,hogy induljanak-e a háboruba.A tények kiáltják a tennivalót és Saul a főpaptól vár utasitást.Ha összehasonlitjuk ezzel a viselkedéssel Jonátánnak keresését,hogy mi az Isten akarata s látjuk,azt a frissességet,azt a bizalmat,azt a könnyedséget,amellyel Jonátán az Isten utján mozog,akkor valami képzetünk támad a csinált és az élő kegyesség között.De hasonlitsuk össze azt a módot is,amelyen Jonátán szolgájával és Saul a főpappal beszél.Jonátán ugy szól a szolgához, mint barátjához és a szolga engedelmes tisztelettel,de a lélek szeretö ragaszkodásával követi a veszélybe urát.Mikor a kémek még nagyobb zavart jelentenek a filiszteus táborból,s már tovább kételkedni a csodálatos változáson nem lehet,ugyhogy valószinüleg maguk a harcosok követelhették a gyors indulást,hogy a megzavart ellenséget üldözőbe vegyék,Saul durva hangon s nyers kifejezéssel akasztja meg a főpapnak az ő rendeletére elkezdett müveletét:"Hátra a kézzel!"szórul szóra: Fond össze a karod!"Aztán királyi gőggel indul a néppel. Az a Saul,aki disszemlét tartott,mig az ősz Sámuel az ellenségnek nézett utána;aki a gránátalmafa árnyékában hüsölt,mig fia másodmagával megtámadta az ellenséget,nert nem nézhette tovább a sereg tétlenségét most elindul a győzelmet learatni,melynek kivivásában neki semmi része nem volt.Hol maradt az a lendület,mellyel Saul Náchás királyt megverte?! Saul engedetlensége arra birta Jahvét,hogy Sault magára hagyja s ime most Saul a maga leplezetlen valójában kezd kibontakozni előttünk.Ez a fontoskodó,tehetetlen és kicsinyes lélek lakott a daliás,mindenkit megragadó termetben.Igen jellemző a Sámuel hatása alatt felnövő Jonátán lélekirányával szemben Saulnak a régi szertartásos vallásossághoz való viszonya.Éli megátkozott családjának egy tagja viseli a főpapi efódot és Saulnak ez a szertartásos istentisztelet jelenti Jahve jelenlétét és vezetését.Hogy egy szabad,könnyed és meleg prófétai szellem leng már Izrael fölött,azt Saul nem látja,nem észleli.Hogy a felszabadultság érzete mily kitörő,arra két példát idéz az elbeszélés: 1/.a haszonkereső és áruló héberek,kik az ellenséggel tartottak s hazájukat annak kiszolgáltatták,nagyobb hasznot reméltek attól,hogy Sámuel mögé álljanak s azt hamarosan meg is tették.2/.a félénk és gyáva héberek,akik elbujtak az ellenség elől, ahelyett,hogy azzal bátran szembeszállottak volna,előkerültek a rejtekhelyükből,hogy ők is rugjanak egyet az ellenségen,mint a szamár a beteg oroszlánon.Nagy volt a szabadulás,amelyet Jahve szerzett és Saul boldogan emlekedett a hullámok tetejére,melyeknek felidézésében neki semmi része nem volt.Az igazi hősről,kinek ébersége és bátorsága az alkalom volt Jahve szabaditására,egyelőre senki sem tudott.Sőt olyan események jönnek fe nyegetőleg,amelyek épen ezt a szabaditó hőst teszik egyedül bünbakká s készülnek a közöröm és ujjongás idején elpusztitani.Egyelőre a harc folytatódik s mind jobban kiszélesül.Tulterjed az Bét-Avenen s nem az üldözöttből,hanem az üldözőből fogy ki a szusz.De épen ez Saul ideje s eleme;a veszélytelen harc és az olcsó győzelem.Most már nem kivánkozik vissza a gránátalmafa árnyékába:övé a dicsőség!

24-3o v.: Az izraeli férfiak aznap erős szorongattatásban voltak; Saul átokkal kötelezte a népet:átkozott az,aki estig kenyeret eszik,

míg bosszut nem állok ellenségeimen! Az egész ország népe nem is ízlelt kenyeret. Az egész nép egy erdőbe jutott be, hol a mezőföld felszínét méz boritotta. Mikor a nép bement az erdőbe, látták, hogy folyt a méz. De senki sem érintette kezével a száját, mert a nép félt az eskü miatt. Jonátán azonban nem hallotta, hogy atyja megeskette a népet; igy aztán kinyujtotta a kezében levő bot végét és bemeritette a lépes mézbe, majd száját érintette kezével, mire a szeme fölragyogott. Ekkor a nép közül valaki megszólitotta: Atyád erős esküre kötelezte a népet, hogy átkozott legyen az, aki ma kenyeret eszik! A nép meg elalélt. - Zavart keltett atyám az ország népében - szólott Jonátán - Nézzétek csak, hogy ragyog a szemem, mert ezt a kevés mézet megizleltem. Oh bár csak evett volna ma a nép az ellenséges zsákmányból, melyet talált - Igy azonban a filiszteusok veresége nem lesz nagy. Mikmástól Ajalonig verték aznap a filiszteusokat; de a nép nagyon elfáradt.

Az a Saul, aki olyan édesen tudott pihenni a gránátfa árnyékában, átváltozott türelmetlen és kegyetlen hajcsárrá s hogy a filiszteusok zavarát kihasználják, azt követelte a néptől, hogy étlen kergessék az ellenséget, hogy egéssel ne töltsék az üldözés idejét. Ez a követelés azonban nemcsak kegyetlen volt, hanem esztelen is. Ha a nép keveset pihen s visszatett erőit táplálkozással visszaszerzi, sokkal többet tudott volna teljesiteni; a diadalt jobban kimélyithették volna. A győzelem isteni csoda volt s érte csak Istennek járt hála és ha az emberek közül valakinek része volt a győzelem kivivásában, az csak Jonátán és legénye lehettek; de semmiképen sem Saul. Saul mégis önző módon azonnal ugy viselkedik, mintha az ügy az ő személyes ügye volna. Nem a héber nép ellenségeiről beszél, hanem a saját ellenségeiről, mikor azt követeli a néptől, hogy Saul bosszuját hajtsák végre a filiszteusokon. Jonátánnak teljesen igaza volt, mikor azt mondotta, hogy atyja megzavarta a népet s hogy atyja az oka annak, hogy az ellenség veresége nem akkora, mint amekkora okosabb és emberségesebb rendelkezések mellett lehetett volna. Saul jellemét találóan rajzolja élesebbre az a tette, hogy vad, átkot kimondó esküvel kötelezte népét arra, hogy az üldözés végéig nem fog semmi táplálékot magához venni. A "kenyér" itt is a táplálékok összefoglalataként áll s igy a méz-szopás is a "kenyérevésbe" van foglalva. Pedig Isten ugy vezette a menekülő ellenséget, hogy üldözése közben egy erdőn kellett átmenni, melyben rengeteg vadméh tanyázott annyira, hogy képes kifejezéssel, a föld felszinét méz boritotta. Ez alatt azt kell értenünk, hogy mindenfelé méhodura lehetett bukkanni. A népet megijesztette a komor, vad eskü s nem merték még a kezüket sem megnyalni, hogy az átkot magukra ne idézzék, melyet az éretlen király mindnyájuk hallatára kimondott. Az okos Jonátán azonnal átlátja, hogy atyja mekkora baklövést követett el s ezt kényztelen hangosan mega is mondani, mert ő maga került abba a látszatba, mintha falánksággal felidézte volna az átkozódó esküt halló Istennek haragját. Saul itt nem bizonyul igazi királynak, kinek népe gondos és megértő atyjaként kellene viselkednie és a népet kimélnie; inkább szeszélyes, önző kényur, ki a lehető legtöbbet ki akarja szipolyozni a népből. Amit Saul csinált, zsarolás volt, istenfélő királyhoz méltatlan. Annál következetlenebb, mert Isten ingyen győzelmet adott az ellenségen; volt ok arra, hogy a jövőt is Istentől várják s amit Isten kezdett el, azt nem emberi erővel, sőt az emberi erő esztelen megfeszitésével kellett volna bevégezni. Amit Jonátán hittel kezdett el, azt Saul a husember erőlködésével végezte be; kezdet és vég sohasem állottak egymással élesebb ellentétben.

32-35 v.: A nép ekkor a zsákmánynak esett: juhokat, barmokat, borjakat szedtek maguknak, levágták a földön s a nép véresen evett. De megjelentették Saulnak: Nézd csak, vétkezik a nép Jahve ellen, mikor vérrel együtt eszik! - szóltak. Az igy felelt: Hütlenül cselekedtetek! Görditsetek hozzám egy nagy követ! Aztán igy szólt Saul: Szóródjatok el a nép közé és mondjátok meg nekik: hozza ide hozzám mindenki az ökrét és mindenki a juhát és itt öljétek le. Ugy egyétek és ne vétkezzetek Jahve ellen azzal, hogy vérrel együtt esztek. Erre az egész népből mindenki odavitte azon az éjjelen a kezében levő ökrét és ott vágta le. Saul pedig oltárt

épitett Jahvénak.Ez volt az első oltár,melyet Jahvénak épitett.

Saul erőltetett üldözési parancsának az lett a következménye,hogy a nép rendkivül kifáradt és megéhezett.Mikor aztán vége lett mégis az üldözésnek,mert az éjjel rájuk szakadt,a filiszteusoktól hátrahagyott zsákmánynak nekiesett a nép;minden teketória nélkül,ahol érték,levágták az ölésre szánt állatokat s meg sem várva,mig vérök kifolyik, gyorsan sütöttek rajta valamit s már ették is a véres,félig nyers hust. Mivel Izraelnek Jahve eltiltotta,hogy a vért megegyék-minek nem lényegi hanem képes,szertartásos jelentősége volt-egyeseknek nem tetszett a nép mohósága,és panaszt tettek Saulnál,hogy a nép bünbe keveri magát azzal,hogy vért eszik.Saul erre ellenőrzés alá veszi a népet és szétküldvén embereit a táborba,a népnek mindenütt megparancsoltatja,hogy a leölendő állatokat vigyék a király elé s egy nagy kőnél vágják le őket melyet Saul magához gördittetett e célra.A kő jelölte azt a helyet,amelyet a király kiválasztott.Itt a vér nem csorgott ki a földre,hanem a követ öntözte.A kövön jobban meg lehetett látni,mikor vérzett ki az állat,mint mikor a földre dobott állat saját vérében feküdt.A nép,amely előbb nyugodtan áthágta Jahve parancsát,a vértilalmat,most engedelmeskedett a királynak;de ez az engedelmeskedés rendkivül időveszteséget jelentett,amennyiben a népnek egymásra kellett várnia,ameddig a sor rája kerül.A mérték nélkül fáradt nép igy még később jutott az evéshez és utána a pihenéshez.Tehát Saulnak ezt a parancsát is jellemzi egyfelől a kézség,hogy valami jót csinál;másfelől a meggondolatlanság és kiméletlenség a néppel szemben.Dávid,mikor emberei éheztek,általhágta Isten szertartásos parancsát és megetette velük a papoknak félretett kenyeret.Saul is talált volna más utat,ha a nép érdekeit nézi;arra azonban Saul nagyon kényelmes és kiméletlen volt.Nem tetszhetett ez annak az Istennek,aki azt mondta,hogy"irgalmasságot akarok és nem áldozatot!"/Hzs.6,6/.Saulnak ez a tüntető-külső vallásoskodása ,melyben semmi irgalom nem jelentkezett,még jobban meggyötörte a már ugyis halálra fáradt népet.Mikor az ember maga,a saját dolgában Istennel szemben engedetlen,mint Saul az volt,sokszor amiért szigorubb másokkal szemben és apró,nem gonoszságból eredő hibákon nyargal,hajánál fogva előrángatott dolgokba kapaszkodik bele,hogy istenfélelmét,helyesebben álbuzgalmát megmutassa.Elég lett volna,ha Saul szétküldött emberei csak megintik a népet,nem kellett volna őket egy helyre kényszeriteni állataik levágása végett.Saul az az ember volt,aki mindig tullőtt a célon;mindig jobb akart lenni,mint ami megszokott,hogy ezzel leplezze Isten iránt való belső közönyét és titkolt világiasságát.Mikor a népnek már régen aludnia kellett volna,sokan még akkor is ott vártak,hogy rájuk kerüljön a sor,hogy állataikat levághassák.De a népre is jellemző,hogy Isten parancsával nem törődtek annyit,mint a király parancsával.Istent nem látták,a királyt látták;Isten távollevőnek tünt fel,a király bosszuja közellevőnek.Nagyon elterjedt dolog,hogy az emberek parancsolatait elébe rakjuk az Isten parancsainak.

36-46 v.: Ezután Saul ezt mondotta:Menjünk le az éjszaka a filiszteusok után,prédáljunk köztük napfölkeltéig s ne hagyjunk meg senkit közülük! -Tedd meg mindazt,amit jónak látsz!-mondották.De a főpap ezt mondta: Lépjünk itt Isten elé!Megkérdezte hát Saul az Istent:Lemenjek-e a filiszteusok után?Izrael kezébe adod-e őket?De épen aznap nem felelt neki. Erre Saul igy szólt: Hozzátok ide a nép összes eleit;tudják meg és lássák meg,kiben van ma ez a vétek.Mert amilyen biztos,hogy él Izrael szabaditója Jahve,éppoly igazán meghal az,kiben a vétek van,mégha fiamban Jonátánban volna is! Azután igy szólt egész Izraelhez:Ti az egyik oldalon lesztek,én és Jonátán a másik oldalon.-Tedd,amit jónak látsz!- mondta Saulnak a nép.Ekkor Izrael Istenéhez,Jahvéhoz szólott Saul:Adj tökéletes választ!S megfogaték Jonátán és Saul;a nép kimenekedék.-Ejtsetek sorsot köztem s fiam Jonátán között!-mondotta Saul s megfogaték Jonátán.Ekkor Saul igy szólt Jonátánhoz: Mondd meg nekem,mit tettél! S Jonátán megmondta neki:Bizonyos,hogy botom végivel,mely a kezemben volt csekély mézet izleltem-meg.Itt vagyok,haljak meg!Mire Saul igy szólt:

Igy meg ugy tegyen Jahve,ez egyszer biztos,hogy Jonátán meghall.De a nép ezt mondotta Saulnak:Vajjon meghalhat-e Jonátán,aki ezt a nagy szabadulást szerezte Izraelben? Távol legyen! Ahogy Jahve él,oly biztos,hogy egy hajszál sem eshetik le fejéről,a földre!Ellenkezőleg, Jahve cselekedett ezen a napon! S a nép megváltotta Jonátánt s nem halt meg.-Saul aztán visszatért a filiszteusok üldözéséből;a filiszteusok meg helyükre mentek.

Vannak ügyetlen emberek,akikbe rendkivül akarásvágy szorult.Hadonásznak,kapkodnak,és mindent leütnek,ami kezük ügyébe esik.Saul volt ez az ember! Rettentő fáradtságba hajszolja bele a népet,mert nagy dicsőséget akar magának oly tettből szerezni,melyet nem ő vitt végbez.Aztán még a pihenés idején is hajszolja ezt a népet s alig hagyja őket,hogy az szerzett zsákmányból jól lakjanak.Eljönne a pihenés órája;de a szerzett zsákmány megnövelte étvágyát,még többet akar szerezni s a népet pihenés helyett további üldözésre sarkalja.Ekkor előáll a főpap, Éli utóda,Achijja s akár,hogy tisztének fontosságára fölhivja a figyelmet;akár,hogy elhamarkodott lépéstől megóvja a népet,azt kivánja, hogy kérdezzék meg rajta keresztül Jahvét.Hogy a főpapon át,az Urim és Tummim segitségével hogyan történt Jahve megkérdezése,nem tudjuk; de Jahve felelt egyébkor.Ez alkalommal elmaradt a felelet.Saul meghökken,mintha valaki torkánál fogva visszatartotta volna.Nagy lendületben volt előre.A filiszteus vereség,az óriási zsákmány,mely még többet igért,a királyság dicsősége,melyet a győzelem Saulnak jelentett, mind vonták őt előre.S ime most Isten nem viselkedik ugy,ahogy elvárhatta volna.Mikor buzditó kijelentést kellett volna adnia,hallgatott. Ugy tünt fel Saulnak a dolog,mint durva merénylet az ő személye ellen. De Istennel szembe szállni nem lehet ugy,mint emberekkel;kénytelen volt megállni és alkalmazkodni.De a lendület megvan,annak őt,ha más irányban is-tovább kell ragadnia.Valaki megharagitotta Jahvét,az bizonyos; de kicsoda és mivel? Aki ezt tette;aki vétett Jahve ellen;még inkább: aki vétett Saul ellen,hogy megakasztotta diadal utján,annak sulyosan lakolnia kell! Saul azok közé a szinjátszók közé tartozott,akik elhiszik,hogy ők azok,amiknek játsszák magukat.Az uj szerep:a Jahvéért buzgólkodó és a vétkest szigoruan büntető biró szerepe.Hogy jutott eszébe Saulnak az,hogy a figyelmet Jonátánra terelje s azt mondja az apa a fiuról:meghal a vétkes,mégha fiamban,Jonátánban volna is a vétek! Miért épen Jonátánt emlegeti? A nép,miután megtudták,mit tett Jonátán és szolgája,megtelt hálával és csodálattal a hős ifju iránt. Saulban,az apában egy csunya hajlamot váltott ki az értesülés:féltékeny lett a fiára.Most már bizonyos méltatlankodással gondolt arra, hogy Jonátán az ő tudta nélkül indult el kalandjára s ezzel megszegte a fegyelmet.Ha nem ő lett volna a nap igazi hőse;ha Isten nem áldotta volna meg ezt a vállalkozást,akkor már fellépett volna fia ellen;de igy semmit sem tehetett.Elvezte a dicsőséget,de egy belső hang azt mondotta neki:ezt a dicsőséget nem te érdemled! s ő haragudott erre a belső igaz hangra éppugy,mint arra a fiura,ki atyja elől elhalászta a dicsőséget.Saul a Jonátán nyomdokain indult el s ez bántotta az apa büszkeségét.A gránátalmafa alatt való lustálkodása nem jutott eszébe, nem vádolta magát,csak Jonátánt.Amaz emberek közül való volt,akik sohasem vádolják magukat;akik mindig arról vannak meggyőződve,hogy nem ők a hibásak,hanem mindig valaki más! Csak ezzel magyarázható,hogy az apa,mikor el kell rettenteni a körülötte állókat,fiát nevezi meg példaképül az elrettentésnek.Egy ilyen elszólás a lélek rettentő mélységeit mutatja meg sokszor.S ezt a mélységet Saul is érzi és megijed, menekül tőle.A 35.versben azt a megdöbbentő mondatot olvassuk,hogy uralkodásának e későbbi idejében épitette Saul az első oltárt,amelyen áldozott.Ez a késés nem arra mutat,hogy Saul mózesi rendelkezéseknek engedelmeskedett volna,melyek az áldozást a lévita papságra korlátozták;ezek a rendelkezések ekkor feledésbe jutottak és szabadon keletkeztek az oltárok,ugy,mint ahogy az ősatyák is emelték azokat ott, ahol valami esemény őket Istennek való hálaadásra késztette.Saul nem követte ezt a szokást s már láttuk,hogy az Istenre gondolást Sámuel

képviselte Saullal szemben./11,14/.Saul azonban most felépiti az első oltárt és áldozik rajta.Elhozatja a táborba a főpapot és a frigyládát. A főpap szavára azonnal megáll és kész megkérdeztetni Jahvét,hogy mit tegyenek,persze várva,hogy Jahve helyeselni fogja,amit ő kigondolt.A vétkes kikutatásában és megbüntetésében nagy buzgalmat mutat.Saul bujik önmaga elől és a vallásosságban keres elleplezést.A Jonátán elleni haragot elrejti a Jahvéért való buzgóság indulatkitörése mögé.Saulnál ez a kettősség nem egészen tudattalan.Mikor megkérdi Istent a filiszteusok éjszakai továbbüldözése felől,azt mondja:"Lemenjek-e a filiszteusok után?/Mikmásból az ut állandóan lefelé vitt a filiszteusok földje felé/ s Izrael kezébe adod-e őket?".Saul mindig egyes szám első személyben beszél s magát teszi a választott nép helyébe,mintha minden ő érette történnék,amit Jahve népéért tesz.Azt kérdi:Lemenjek-e én?!Aztán észreveszi magát Jahve előtt,a lelkiismeret szól,mikor igy folytatja:Izrael kezébe adod-e őket? Az,akiért jön a segitség,a nép és Saul is csak a nép szolgája.Saul érzi,hogy Jahve előtt az öntelt beszéd káromlásként jelenik meg.Kijavitja magát.Azonban nem tud őszintén megalázkodni.Hol van ő Dániel imádságától,ki magára veszi népe bünét,noha ő azt nem követte el! Saul nem várja Jahve ítéletét a vétkesre,hanem még mielőtt a vétket megismerte volna,már kimondja,saját lelke indítására,a sulyos ítéletet,mely halál.Aki ily könnyen osztja a halált másnak,maga érdemli meg azt és csakugyan az események ilyen halál felé sodorják Sault.Megdöbbentő végzet,hogy ezt a halált nem Saul egyik halálra üldözőtje fogja kimondani rá,hanem ő maga saját magára.Akit Saul jelöl ki halálra, menekülni fog;de Saul nem fog megmenekülni! Isten türelme azonban sokáig vár!Saulból hiányzik a büntudat.Azzal gyüjteti össze Izrael első embereit,hogy jöjjenek és lássák,tudják meg,ki a vétkes.Hogy önmagában is lehet vétek,hogy a nép együtt is felelős,arra elbizakodottságában nem gondol.Ő csak biró lehet,ki itél.Hol van ettől a dölyfös viselkedéstől Jozsué alázatos,öngyötrő konyörgése,mikor Ákán miatt a kis Ai megverte Izraelt! /Jzs.7,6-9/.S mintha mégis az Isten Saul oldalára állana,mert mintha csak Saul legtitkoltabb,de meggondolatlan kivánságát teljesitené:Jonátánt jelöli ki a főpapi jóslat által vétkesnek.Saul nem akarta komolyan Jonátán halálát,csak játszott ezzel;hiszen szerette fiát.Csak most tette őt ellenséggé a felébredő féltékenység.Később megbánta volna tettét,mellyel Jonátánt a halálnak adja.Csodálatos egy bánya az emberi szív,helyesebben a lélek,melybe a szív legtitkosabb vágyait rejti el!Milyen szörnyek és rémek emelik fel olykor fejüket az emberi szivben! Isten ki akarta hozni Saul szivéből a benne lakó szörnyüségeket és azért jelölte ki a vétkest Saul meggondolatlanul tett átok-fenyegetése értelmében.Némileg olyan volt ez,mint Izsák halálra kivánása a Mória hegyén.Isten tudta,hogy Jonátán nem fog most meghalni, de odavitte őt a halál szélére,hogy látható legyen Saul szivének egészségtelensége.Nem Saul,a nép borzad vissza attól,hogy Jonátán,a nap hőse, a bátor megmentő meghaljon a győzelem napján,melyet az ő bátorsága és hüsége inditott el.Saul azonban nem érezte most,hogy micsoda megszégyenités rejlik abban,hogy a nép menti meg az atyával szemben az atya itéletétől az érdemes fiut.A Saul szive még keményebbé válik.Most a sötétségbe lép be mindig mélyebben a szerencsétlen király,kiben Isten azt mutatja be,hogy milyen megbizhatatlan a tetszetős külső mögött az emberi szív.Jonátán vallomása nem a tetten ért bünös kénytelen belsmerése. Ő maga nem tulajdonitott tettének akkora jelentőséget,hiszen nem is tudott atyja kimondott átkáról.Most is,mikor vétkéről beszél,hangoztatja, hogy csekélyke kis mézet izlelt csupán.Jonátán"megfogatása" tulajdonképpen atyja megfogatását jelenti,ki nem is sejtette,hogy az átok fiát fogja találni.Saul játszott a filiszteus veszéllyel,mikor disszemléket tartott;játszott a nép nyomoruságával,mikor ahelyett,hogy a szabaditáson törte volna a fejét,s utat keresett volna a szabaditásra,mint fia, Jonátán tette,békésen nyugodott a gránátfa árnyékában;játszott az átokkal,melyet csak a nép ösztönzésére használt;játszott Jonátán nevével, nem is sejtve,hogy a sors Jonátánra fog esni;játszott most is,mikor az önzetlen és pártatlan birót személyesitette meg; Isten megfogta őt a játékban.Most még könnyen szabadul;de jönni fog óra,mikor az örökkévalóságból az a borzalmas szó fog átvillanni az isteni időbe:késő!

Jonátán halálkézsége őszinte,de nem mentes a keserü csalódástól, mely atyjával szemben eltölti.Ily könnyen adja oda fiát az apa s épen akkor,mikor a legnagyobb győzelmet szerzi atyjának és népének.Jonátán halni kiván! És egyszer e miatt az apa miatt kell meghalnia,csatában elesnie! Saul pedig fia elrejtett,mély bánatával szemben az ostoba esküdözést folytatja:"Igy meg ugy tegyen Jahve, ez egyszer biztos,hogy Jonátán meghal!" Sault elvakitja a szerep, melyet szinészként játszik,olyasmit mond,mit később keservesen megbánna.De a nép szive helyén van és ellenáll a királynak,ki aztán esküdözése ellenére könnyen enged a nép szavának.Amint a nép határozott beszédét hallja arról,hogy Jonátánnal szemben mi az igazságos, azonnal vége a határozottság látszatának és ellenállása megszünik. Utóvégre nem gondolta komolyan,csak szerepet játszott! A nép szava azonban komoly és ellenállást nem türő."Egy hajszál sem fog a földre esni Jonátán fejéről!""Jahve cselekedett ezen a napon".Nem Saul okvetetlenkedő beszédében látják Jahvét megjelenni,hanem Jonátán cselekvésében.És Saul is érzi,hogy ez igy van.Ugy változtják meg Jonátánt,mint Mózes törvénye szerint az első szülöttet volt szokás.Jonátán tényleg első szülött volt;állt reá Mózes törvénye.Ismét egy bizonyiték,hogy a Mózes könyvének rendelkezései ebben a korban ismertek voltak és alkalom esetén alkalmazták őket.Csak a változott viszonyok miatt a törvény megtartását elhanyagolták,módositották,mig Jahve a törvény tekintélyét ujra helyre nem állittatta.-A régi csaták után nem következett megsemmisitő üldözés;a csata után győztes és vesztes fél hazamentek és mindenik élte tovább a maga életét. Csak a világtirodalmi eszme hozott más szokásokat,a népek teljes és örökös alávetését.A filiszteusok ujra fel fogják emelni fejüket és komoly veszélyt jelentenek Izrael számára.Isten nem veszi el egyszerre a veszélyt fejünk fölül,hogy kipróbáljon és fegyelmezzen vele bennünket.

47-48 v.: Saul elfoglalta az Izrael feletti királyságot.Aztán háborut viselt körösközül minden ellensége ellen:Moáb ellen,Ammon fiai ellen,Edom ellen,Cóbá királyai ellen,a filiszteusok ellen és akármerre fordult,mindenütt szabaditást tapasztalt.Hatalmas dolgokat cselekedett,megverte Amálekeket,megmentette Izraelt zsákmányolójának kezéből.

Ez az ujabb megjegyzés:"Saul elfoglalta az Izrael feletti királyságot",mutatja,hogy bár a nép maga kivánta a királyságot,mégis milyen nehezen és mennyire fokozatosan ment az áttérés a birák alatti szabadosságból a királyság fegyelmezettségére.Saulnak minden egyes győzelme a külső ellenségen:megnövelte hatalmát a belső ellenálláson.Az is bizonyos azonban,hogy Saul nem volt uralkodásra termett ember:egyrészt ügyetlen,közönyös,nehézkes,másrészt önző,nem népe javát-szolgáló,magában gyönyörködő s e miatt Isten segitségét sokszor nélkülöző.Egy előnye volt:ott állott mögötte az imádkozó,ősz Sámuel. Sámuel mögött pedig az imádságot meghallgató Isten.Azok a győzelmek, melyeket Saul Izrael ellenségein aratott,egyszerüen ennek az imádság-meghallgatásnak voltak a következményei.Isten sokszor nem nézi az eszközt,mellyel dolgozik és a méltatlánon keresztül,sőt a méltatlannak is megmutatja hüségét.Isten nevelésének nemcsak a csapás, hanem az áldás,nemcsak a szenvedés,hanem az öröm is eszközét képezi. Vizsgálja,hogy hálásoknak,vagy az Adó iránt közönyösöknek bizonyulunk-e,ha szabaditást tapasztalunk.Sault és vele együtt Izraelt is sok szabaditásban részesitette,hogy kipróbálja őket./a 47.vers végén álló héber hirsia szó valószinüleg szövegromlás,vav helyett az igen hasonló rés került a szövegbe s eredetileg nem hirsia,hanem hivváséa állott benne,tehát niphal,melynek jelentése:megszabadult, szabaditást tapasztalt;semmiképen sem:szabaditott;ugyhogy Saul a szabaditásnak tárgya volt,nem szerzője.Egyébként,ha hirsia volna a helyes,akkor ez azt jelentené,hogy Saul akármerre fordult,mindenütt kötelességfelejtően,istentelenül,elvetemülten viselkedett,mi azonban

aligha lehet itt a helyes értelem/. Isten szabaditásának volt a következménye, Isten erején történt, hogy Saul mindenütt derekasan viselkedett, hatalmat mutatott, mert Isten mellette állott. Saul már el volt ejtve, Isten már más királytválasztott magának; de az alkonyat előtt megmutatta Saulnak hűségét, segitségét, hogy lássa, mit veszitett el. Ki tudja, hogy Saul számára mit jelentett ez az isteni hüség akkor, amikor már a haláltól elragadva, szellemi börtönében végig gondolta elveszett földi életét. A földi életben Isten vezetését nem lehet megérteni anélkül, hogy a túlvilági folytatást nem ismernők. Bizonyos azonban, hogy mikor Jahve a méltatlan Saulon keresztül szabaditást szerzett, nemcsak Saulra, hanem egész Izraelre tekintettel volt, főleg azonban nü szolgájának, Sámuelnek imádságára, kinek szintén e szabaditásnak és Jahve hüségének tapasztalásával kellett átmennie oda, hol az Istenben bizókra nem börtön, hanem szabadság vár. Sem Saul, sem Sámuel élete nem záródott le a testi halállal s ami azután következett, az annak természetes folytatása és következménye volt, ami a halálon innen történt velük. Ugyanez áll az izraelitákra és a megfenyitett pogányokra is, minden egyes emberre, kiket Isten mind szeme előtt tart ebben a földi életben épen ugy, mint ama tulsó létben odaát. Moáb, Ammon, Edom, Cóbá, a filiszteusok és főleg Amálek egyaránt tapasztalták, hogy az elvetemült rabló egyszer megkapja megérdemelt sórsát. Moáb, Ammon keletre feküdtek, Edom délre, Cobá északra Damaszkuszon tul, Filisztea nyugatra és Amálek délre, ugyhogy Saul csakugyan sokfelé fordult, hogy Izraeltől távoltartsa a zsákmányoló ellenséget. Korábbi lustasága bizonyos frissességnek, elevenségnek adott helyet, mihez nagyban hozzájárult az a megszégyenülés, amelyben Jonátánnal szemben részesült, mikor ezt a nép kiszábaditotta a Saultól kimondott halálbüntetésből. Saul megszégyelte magát. Volt tehát Saulban a jóra hajlam, csak több volt a dudva, mely a jót elfojtotta, időnkint s végül magával vitte a szerencsétlen királyt. Jahve szabadító, áldó tevékenysége nem volt képes Sault teljes odaadásra birni; szive mélyén ott maradt a megkimélt gonosz és nemsokára a gonosznak a megkimélése fogja Sault Istentől még jobban eltasztani.

49-51 v.: Saul fiai Jonátán, Jisvi, Málkisua voltak s két leányának neve, az elsőszülötté Mérab, a kisebbik neve Mikál volt. Saul feleségének neve Achinoám volt, Achimáac leánya. A hadsereg vezérének neve Abinér volt, Nér fia volt, Saul unokabátyja; Saul atyja, Kis és Abnér atyja, Nér Abiél fiai voltak.

Mindig érdekes fényt vetnek egy család jellemére azok a nevek, melyeket törekvéseiknek, várakozásaiknak megfelelően gyermekeiknek adnak, vagy amelyeket tulajdonságaik alapján nyernek. Abiél jelentése: Isten az atyám; Nér szövétneket jelent; Kis hajlást, hajladozást, alkalmazkodást; Abnér vagy Abinér jelentése: atyám szövétnek és Saul jelentése: a kért; Achinoám értelme: kedves fiutestvér; Achimáacé: bosszus fiutestvér. Jonátán ezt jelenti: Jahve adta; Jisvi egyenlőrangut jelent; Malkisua segitségül hivás királyt; Merab növekedést, szaporulatot; Mikál teljeset, tökéleteset, hatalmat. A kiindulás tehát helyes volt a család lelki fejlődésében: Isten volt a kiindulás, a Tőle való származás, Istennek az emberi létbe való behatolása, mi az embert lámpássá, szövétnekké teszi. De aztán a figyelem az emberre fordul, a szaporodást, a hatalmat ünnepli, a második fiugyermek egyenranguságát hangoztatják, bár ott van a gondolat, hogy isteni segitségre szorulnak. Meghajolnak Isten előtt, de talán az emberek előtt is. Am mit ér az Istentől való származás, ha aztán elhajolnak Tőle?!

52.v.: Saul egész ideje alatt erős volt a filiszteusok elleni háboru; Saul ahány vitéz és derék embert látott, magához csatolta.

Isten tehát nem vette el egyszerre az ostort Izraelről, hanem rajta tartotta a népen figyelmeztető, büntető kezét. A támadó ellenséggel szemben állandóan résen kellett lenniök. Saul kétségtelenül helyesen

járt el,amikor a toborzásnak azt a módját választotta,hogy minden alkalmas embert,akit megösmert,magához vont és seregébe sorozott. Dávid tovább folytatta a toborzásnak ezt a módját,Sálon harci szekerekkel és lovassággal egészitette ki az állandó hadsereget,mely a nép ügyét szivükön viselő legderekabb izraelitákból állott elő.Nem zsoldos sereg volt ez,mely épen a legnagyobb szükségben mondja fel sokszor a szolgálatot,mivel tagjait az érdek vezeti és a zsákmányvágy füti.Sault e tettében Isten vezette.Bár ebben a vezetésben maradt volna!

XV.1-9 v.: Sámuel megszólitotta Sault: Engem küldött el Jahve,hogy tégedet népén,Izraelen királlyá kenjelek.Most hát hallgass Jahve szavainak hangjára!Igy szól Jahve,a seregek Istene:Sor kerítettem arra,amit Amálek tett Izraellel,amidőn az uton,amikor Egyiptomból fölhoztam,neki támadt.Most hát eredj és verd le Amáleket;irtsátok ki átok-itélettel mindenét!Ne kiméld,hanem öld le férfitól asszonyig, a virgonc gyermektől a csecsemőig,a baromtól a juhig,a tevétől a szamárig! Saul tudtára adta a dolgot a népnek.Aztán szemlét tartott fölöttük Telaimban:kétszázezer gyalogos és tizezer judeai volt. Amikor az amálekiták városához ért,lest állt a patakvölgyben.Aztán azt üzente a kéniteknek:Jertek,alájövén távozzatok az amalekiták közül,hogy velük együvé ne számitsalak titeket!Hiszen ti szeretetet gyakoroltatok Izrael összes fiaival,mikor feljöttek Egyiptomból.Erre a kéniek kimentek Amálek közül.Saul ekkor Havilától addig verte Amáleket,ahol Sur felé járnak szemben Egyiptommal.Elve fogta el Agágot, Amálek királyát;az egész népen pedig karddal hajtotta végre az átok-itéletet.Megkimélte azonban Saul és a nép Agágot,a juhoknak és szarvasmarháknak javát,a másod-kihordásu állatokat,a bárányokat;mindenből a javát;ezeken nem akarták az átok-itéletet végrehajtani;de végrehajtották az itéletet minden dolgon,ami megvetendő és elesett volt.

Figyelemre méltó,hogy Isten az utasitásokat nem Saulnakadja,hanem a néptől félretett Sámuelnek.Egyszer csak megjelenik Saul nazánál a próféta s közli vele Isten parancsát,melyet ő megelőzőleg Istentől kapott.Isten tehát nem tette még félre az ősz prófétát.Az isteni parancs végbezvitele persze a királynak a dolga,ki azt Isten segitségével el is végzi.A parancs szigoru,azoknak az ótestamentumi parancsoknak egyike,melyeken az"észelvü"uj világ leginkább botránkozik.Isten kiirtásra itél egy népet.Ugyanezek az"észelvü"emberek,akik oly gyöngédek,hogy eltiltják a tanitónak,hogy az engedetlen és kihivó viselkedésü gyermeket megverje,egyáltalában nem botránkoznak,vagy rémüldöznek,amikor Sátán képviselői a földön ezrével vagy épen millió számra pusztitják el az ártatlanokat;de nem birnak a felháborodással,amikor a világ Teremtője az erkölcstelenség és aljasság végső fokát elérő embereknek Telmondja a szállást a földön s az alvilág tömlöcébe zárja őket.Mert Amálek ezt a fokot érte el.Az ilyen nép nemcsak megérdemli azt,hogy eltávolitsák őket a többi nép közül,hanem a többi nép érdeke is követeli,hogy a fertőző gócpontokat eltavolitsák a népek együttéléből.Melyik a kivánatosabb,hogy a tolvaj büntetlenül rabolhasson,vagy hogy a jót akaró emberek boldogságban,békességben éljenek s a rablók börtönbe kerüljenek?A testi halál az istentelenek számára börtönbe zárást jelent.Nem igaz,hogy Isten a halottak börtönében külön kinzó eszközökről gondoskodott volna;a halottakat a kárhozat helyén más nem kinozza,mint amit maguk szereztek össze maguknak földi életük alatt,tehát a bün aljassága,melyet odaát tisztán fognak látni s az önvád,hogy miért nem menekültek Isten irgalmához:a megvetett isteni jóság és az elmulasztott alkalmak a megtérésre.Nincs okunk tehát sajnálkozni azon,hogy Saul serege az amálekitákat elzárta a további vétkezés lehetőségétől és hogy Istennek láthatatlan angyalai átkisérték őket a tulvilág börtöneibe.Inkább az isteni hosszutürést kell csodálnunk,hiszen Amálek már évszázadokkal előbb elérte az elvetemültségnek azt a fokát,amely őt az itéletre érettnek bélyegezte s Isten hosszutürése azóta hordozta őt.Az isteni itélet ezt a régi

X 4 nép

bünét emliti fel:rátámadt Isten népére,mikor az Egyiptomból menekült. I.Móz.36,12 szerint Amálek Ezsau utóda volt,tehát a héberrel közel rokon.A rokonnép rettenetes ratságból menekülve érkezett Amálek határára;arra volt szüksége,hogy a rokon-nép tárt karokkal menjen eléje s az üldözöttet megsegitse.Ehelyett gyilkos fegyverrel támadt reá. Amálek büne tényleg nagy volt;de a bün elkövetésének ideje régen elmult;azóta más nemzedékek keltek életre,kiket az apák bünéért késön volt már elszámoltatni.Ám ha az apák bünét a fiak átveszik és abban kitartanak;ha a régi vétkeket ujakkal tetézik,sőt azt fölül is mulják; akkor a bün folytonossága a felelősség folytonosságát is magával hozza akkor az uj nemzedék megérdemli,hogy a régi nemzedékek bünéért is lakoljon.Agág istentelen,arcátlan viselkedése bőségés igazolást nyujt arra,hogy az isteni büntetést megérdemeltnek lássuk.Isten sokáig hallgat sokszor és vár a büntetéssel;egyszer,amikor a gonosztevő legbiztosabbnak érzi magát s gunyolódva hangoztatja biztonságát,lecsap az isteni kéz.Isten soron tartja az isteni tartozásokat s mindenre sort kerit.Amálekre most került sor.Nem ösmerjük Amálek ekkori belső életét de ahol ily nyegle király kezében van a kormányzás,ott a nemzeti élet aligha lehet különb.Ott,ahol az istentelen uralmat a nép békén türi,az uralkodó bünéért felelős a nép.Ha mást nem tehet a nép,kiáltania kell Istenhez,hogy vegye le róla a gonoszok jármát.Amálek még volt elégedve uralkodójával.A nép ép oly elvetemült volt,mint királya s hogy az erkölcsi fertő iránti undorát kifejezze az Isten s kifejeztesse a büntetést végrehajtó néppel is,azért rendelte el,hogy a gyermekeket,kik e sátáni hatalom alá születtek,az oktalan állatokat a vétkező néppel együtt irtsák ki,hogy példaképp álljon a világ előtt az aljasság büntetése.Az állat levágására rendeltetett,annak nem büntetés,ha nem az étkezés céljára,hanem az isteni harag megmutatása végett vágják le.Az a szentimentális beszéd pedig,hogy a gyermekek ártatlanul estek a fegyver elé alá,akkor volna jogosult,ha ódaat nem volna igazságosan itélő Isten,aki mindenkit érdeme szerint helyez el a neki megfelelő helyre és állapotba a tulvilágon.Hagyjuk tehát az Istenre a halottakat s ne higyjük,hogy nagy szerencsétlenség éri azt,akit Isten innen a tulsó világra hiv át! A héber ólel szó a gyermeket abban a korban jelöli, amikor tehetetlen csecsemő korából az életerővel telt mozgótörekvő, de még célt nem ismerő játszi korba megy át,ezért fordítom "virgonc gyermek"-kel.A chérem héber szónak a jelentése hasonlit az-ausztráliai szigetcsoport népeinek "tabu"fogalmához,mely a közhasználatból kivatkozott eltiltottat jelent s igy a"szent"fogalmát is horzsolja.A hecherim szóval azt a müveletet jelezték,amellyel Isten embereket és tárgyakat Magának elvett s ahhoz ember csak olyképp nyulhatott,hogy azt a közhasználatból,az emberi érintkezésből kitaszitsa,például megöléssel.A megölés nem megsemmisitést,hanem Isten hatalmába való áttuszitást jelent, mert a halál birodalmában az ember tehetetlenül és az elmenekülés minden reménysége nélkül áll a Szent Arcával,Isten Arcával szemben.Amálekket Isten a chérem-mel sujtotta és Saulnak és népének kellett az itéletet végrehajtania.Oly feladat volt ez,mint amelyet Isten büntető angyalai,az itélet angyalai végeznek.Sámuel a kapott Isteni parancsot közli Saullal,Saul a néppel.A nép egybegyül a Királyi hivásra és Saul megszemléli őket; a szemle az egybegyültek megszámlálását jelenti.A harcfiak száma igen nagy s több milliós népre mutat,ha ennyi a harcolni tudók száma.A Juda törzse már ekkor elkülönülten jelentkezik s ennek a különállásnak földrajzi oka az az elzártság,melyet e törzsnek lakhelye,Juda hegységének fennsikjai biztositottak.Amde tisztán földrajzi okokkal nem magyarázható meg egy nép egyik tagjának ez az különszakadása.Juda elválásának az a valóbbszinü oka,hogy Juda Istentől rendelt vezető szerepének a nép többi része s különösen Efraim ellenállott,feltékenységből,makacsságból és a külön utakon való járás vágyából,mint amilyen okok az Istentől rendelt vezérek munkáját meg szokták hiusitani.Juda harcosait külön számolják meg.A nép nem sejti még,hogy a következő királyt Judai fiai közül választotta ki az Isten s ez a király Isten szive szerint való uralkodó lesz.A feladatot gyorsan és jól hajtja végre Saul,mert Isten nevében cselekszik és Isten áll mellette.Az itélet végrehajtása előtt azonban a kegyelem cselek-

szik.Az amáleki nép között lakik kéni népe,egy midianita törzs,mely Izraelhez barátságos volt,mikor Egyiptomból kijött,melynek egy része Izraellel együtt bejött az uj hazába,másik része elvegyülten élt az amálekitákkal/I.M.15,19;II.M.2,16;3,1;18,1;IV.M.1o,29;Bi.1,16;4,11.17; 5,24;I.Sá.27,1o/ s Isten irgalma kivette őket a chérem alól,bizonyitva, hogy Isten nem érdemtelenül büntet s az ártatlant megkiméli.Olyan volt ez az isteni cselekedet,mint Lót kimentése Sodomából.A kéniek engedelmesen hagyták el Amálekot;nem érezték,hogy szolidaritással tartoznak nekik;elég volt nekik addig türni a szomszédságot.Ez alkalommal amálekiták is csatlakozhattak volna a kivándorlókhoz és bizonyára kegyelmet nyertek volna;de ezeknek szive kemény volt,nem hittek Saul győzelmében és Isten itéletében.Minden jól ment Saul részén addig,amig a bünösök ellen kellett eljárni.De a győzelem és a zsákmány elvették eszét;a kapzsiság az ő szivét is megkeményitette s még valami más:titkos rokonszenv a nyegle bünös iránt.Leölték a közembereket,de megkiméltek az előkelő főbünöst,a királyt,mert szerették annak előkelő,délceg,finomkodó viselkedését s nem gyülölték arcátlanságát,gonoszságát és elvetemültségét.Elpusztitották a rut,értéktelen állatokat,de megkiméltek a kövéret,az erőset,a használhatót.Saul és a nép részéről gonosz csalás volt ez Istennel szemben s vakságukat és hitetlenségüket mutatja,hogy azt vélték,hogy Istent megcsalhatják.A bünös nem hiszi,hogy Isten mindent lát;vagy legalább vakmerőn kisérletezik,hogy hátha szemet huny Isten,mint ő szokott.Ám csalódtak:Isten látta,ami történt,és Isten nem engedi,hogy packázzon vele a bünös ember.Saul meginti negyszarüen viselkedett,mig a kisértés nem jött;de ez alatt azonnal elesett.Saul szive mindig fonákabb és elferdültebb lett.

1o-23 v.:»Jahve szava szólott Sámuelhez:-Megbántam-mondta-hogy Sault királlyá-tettem,mert rajta hagyta,hogy engem kövessen,s beszédimet nem valósitja meg.Izzott a Sámuel lelke és egész éjjel kiáltott Jahvéhoz. Reggel korán kelt Sámuel,hogy Saul elé menjen.-Saul Kármelbe ment-jelentették Sámuelnek-ott emlékjelt állitott magának;aztán visszakerült és alámént Gilgálnak.Sámuel erre elment Saulhoz.Saul igy szólitotta meg:Jahve áldotta vagy te! Megvalósitottam Jahve szavát! Sámuel megkérdezte:Ugyan micsoda juhbégetés jut a fülembe? Marhabőgés az,amit hallok?!-Az amálekitáktól hozták el őket-felelte Saul.-A nép megkiméltе a juhok és marhák javát,hogy áldozni tudjon Istenednek,Jahvénak;a többiből pedig végrehajtottuk az átok-itéletet.Sámuel erre igy szólott Saulhoz:Hagyd abba! Hadd mondjam el neked,amit Jahve szólott hozzám az éjjel!-Mondd el!-felelte neki.-Ugyehogy kicsiny voltál a magad szemében arra,hogy Izrael törzsinek a feje légy? Jahve mégis királlyá kenetett téged Izrael fölött.Aztán elküldött téged egy utra.Azt mondta: Eredj,hajts végre átok-itéletet bünösökön,Amáleken,viselj háborut ellene,mig ki nem irtod őket.Miért nem hallgattál hát Jahve szavára?Miért vetetted magad a zsákmányra és tettél gonoszat Jahve szemében?! -De hisz hallgattam Jahve szavára-felelte Saul Sámuelnek.-Elmentem arra az utra,melyre Jahve küldött engem,elhoztam Amálek királyát,Agágot és végrehajtottam az átok-itéletet Amáleken.A nép vett el juhokat és marhákat a zsákmányból!Az átokra itéltnek a zsengéjét,hogy Istenednek, Jahvénak Gilgálban megáldozza! De Sámuel ezt felelte:Vajjon tetszik-e Jahvénak az égő és véres áldozat ugy,mint mikor valaki engedelmeskedik Jahve szavának.?! Lásd,jobb az engedelmesség a véres áldozatnál s a Rája figyelés kosok kövérénél! Hisz a jóslás vétkének felel meg az ellenszegülés és a bálványozás hütlenségének az akaratosság! Mert megvetetted Jahve szavát,Jahve is megvetett téged s nem leszesz király!

A próféta beszélő viszonyban van az Istennel.Isten ujra meg ujra megkeresi őt s közli vele gondolatait,utasitásokat ad neki,hogy azokat másokkal közölje.Mert nem mindenki alkalmas arra,hogy Jahve vele közölje akaratát.Ahhoz,hogy valaki gonosz szellemek,vagy nyugtalan tulvilági lelkek közvetitő médiuma legyen,az kell,hogy vakon odaadja magát nekik. Ahhozmhogy valaki Jahve gondolatainak szószólója legyen,engedelmes, odaadó szív kell,mely nem jár saját utakon.Az engedetlen szivü,akaratos emberből hamis próféta lesz.Láttuk,hogy Sámuel gyermek korától megszokta,hogy Jahve szavára figyeljen s hogy sohasem járt külön

utakon;lelke mindig ki volt tárva Jahve előtt,hogy szavát meghallgassa.Áldott a nép,amelynek ilyen prófétája van;de átkozott az ember,ki ily prófétát megvet s annak szavára nem indul! Saul nem becsülte meg ezt a nagy ajándékot.Sámuel világosan közölte vele Isten akaratát;de a király nem tartotta fontosnak,hogy egészen ugy hajtsa végre,mint ahogy Isten a próféta által üzente.Saul okosabb volt,mint Isten.Látta a gőgös,önhitt király-kollégát és megkiméltе;látta a kitünő zsákmányt s a javát megmentette a pusztulástól.Isten megelégedhetik kevesebbel is! -gondolta.Ez a gondolkodás Isten megvetése volt.Abban bizott,hogy ügyes kifogásokkal meg lehet téveszteni a prófétát s a gazda meg fog elégedni azzal,amivel a szolgája.Ez Isten lenézése volt.Saul soha sem tért meg egész szivével az Istenhez s mikor Jahve utjára lépett,mindig félszivvel tette azt.Az ilyen félszivü ember sokszor nagy lendülettel akar valamit cselekedni az Urért;de mindig van egy pont,amelynél az engedelmesség megszünik,mert a hozandó áldozat tul nagynak látszik. Isten mellett az ilyen szivben mindig bálványok is helyet foglalnak: egy-egy olyan eszménykép,mint a hetyke ágág és a föld javai,melyeket most elvezünk s melyeket nehéz megtagadni valami láthatatlan s a messze jövőben ránk váró jóért.Saul evilág embere volt s az istenfélelmet csak e világ örömeinek kiegészitéseképen tartotta megváltandónak. Ilyan istenfélelmet,amely egészen feloldad Istenben,Saul nem kivánt szivébe.Ez az ok,amiért Isten elvetette Sault! Isten panasza,hogy Saul "abba hagyta az Ő követését",jogos:Saul akkor hagyta abba,mikor Jahve követése tul nagy áldozatot-és lemondást követelt tőle.Mikor Isten Sámuellel közölte,hogy megbánta,hogy Sault királlyá tette,ez nem azt jelentette,hogy Jahve csalódott Saulban s igy Jahve tévedhet.Nem! Ő eleitől fogva tudta,kit vesz kezébe s szándékosan adott olyan királyt az Isten királyságát megunó Izraelnek,ki kulsőleg megfelel annak,amit a héberek kivántak;belseje ellenben nem felelt meg a szükségletnek,hogy igy Izrael megérise,hogy nem a külsőt kell néznie,hanem a belsőt csupán. Ha pedig a belső a fontos,akkor nem volt okuk Jahvétől elpártolni és látható királyt keresni maguknak.Az,hogy Jahve "megbánta",hogy Sault királlyá tette,nem Jahve lelkében ment végbe,hanem külső viselkedésében vagyis Jahve elhatározta,hogy ezentul másként bánik Saullal,mint eddig s ez legelőször abban fog nyilatkozni,hogy más királyt kon föl helyette,bár ez az uj király egyelőre csak az üldöztetést fogja megkapni a királyságból.Az a szó,amelyet megbánással szokás forditani,voltaképen ugyanazt jelenti,mint a görög metanoia;többet,mint külső megtérés,vagyis a cselekedetek megváltozása;azt jelenti,hogy másként fog gondolkozni arról,amit "megbánt";tehát más lesz a bánásmódja,mások a tervei vele.Mikor Sámuel megnalletta,hogy Isten megváltozik Saullal szemben, egész éjjel könyörgött,küzdött;a lelkét égette az isteni elhatározás; küzdött Saulért;de Isten elhatározása e ponton nem volt megváltoztatható.Nem aludt,vagy alig valamit aludt Sámuel ez éjszaka;mindamellett már kora reggel utra kélt,hogy Saulnál az isteni megbizást teljesitse. Amit Saulnál tapasztalt megerősitette abban,hogy Isten nem lehet másként.Még soha ilyen alacsonynak,ilyen hitványnak nem látta Saul jellemét.Ez az ember fokról fokra süllyedt lefelé.Saulnak első dolga volt, hogy emlékkövet állitson magának a győzelemért,melyet Jahve tett számára könnyüvé.Mikor az ünneplő hivelgők körülfogták,körükben nem gondolt arra,hogy nemsokára egész más környezetben,egészen más fogadtatásban lesz része,mely kedvét le fogja rontani.Mikor végre Sámuellel szembe nézett,még benne volt az ünnepi hangulatban,melybe saját maga ringatta magát.Aki nagyon magosan érzi magát,van olyan bőkezü,hogy egy alacsonyabb helyen másnak is juttat valamit a dicsőségből.Mikor Saul Sámuelt meglátta,azonnal elismeréssel szólt hozzá: "Jahve áldotta vagy te."Szintén mondta ezt;tudta,hogy Jahve szereti Sámuelt,nálánál is jobban.De Jahve áldása e pillanatban nem volt neki oly fontos,mint saját diadalmámora s azért nem kell a szónak tulzott jelentést tulajdonitanunk.Fontosabb volt a másik mondat: "Megvalósitottam Jahve szavát!". Itt már határozottan azon van a hangsuly,amit Saul csinált s nem azon, amit Jahve.Milyen kár,hogy Sámuel egy tapintatlan kérdéssel azonnal lerontotta Saul ünnepi hangulatát! "Mi ez az állatbőgés,amit hallok?!" Saul kénytelen volt magyarázatot adni s a magyarázat hazug vólta lerontott minden diadalmámort még Saul lelkében is,mert nem esik jól ma-

gunkat csodálni akkor,amikor tudjuk magunkról,hogy hazudunk.Saul elismeri,hogy Jahve szavától eltérés történt.De nem ösmeri el,hogy ezzel hiba történt volna.Mert Jahve nyilván elfeledkezett saját dicsőségéről gondoskodni;legalább is nem intézkedett,hogy áldozatra való állatokat hagyjanak a megátkozott tömegből.Ezen segitett a nép.No mert Saul nem ismeri el,hogy ebben része volna a nép tért el Jahve parancsától.Saul megpróbálja,hogy Isten parancsával érveljen Isten mostani rendelkezése ellen,mikor emlékeztet a zsenge törvényére,melyet ime a zsákmányból is meg kell adni.Különben pedig a többi állaton végrehajtották az átok-itéletet.Jelentéktelen kis eltérés történt jó szándékkal,kár szőrszálhasogatózni! De Sámuel nyersen félbeszakitja a dicsőség mámorában uszó királyt s rá mutat arra,hogy milyen kicsiny embernek látta Saul is egykor magát,mikor Jahve királyságra hivta s minden nagyságát Jahvénak köszönheti.Jahve volt minden:Saul maga semmi! S hogy e hadjárat után,melyet végre nem Jonátán vivott ki,Saul olyan magasra szállott hirtelen a saját szemében,az egészen téves látás,mert Saul nem fel-,hanem alászállott,mikor kapzsi mohósággal a zsákmányra vetette magát s elvette azt,ami Jahvéé volt! Gonoszat tett Saul,nem ugyan a saját itélete,hanem Jahve itélete szerint.Saul hiába próbálja magyarázni ujra,hogy végrehajtotta Jahve parancsát,mikor féligg engedelmeskedett,mert Sámuel könyörtelenül eléje tartja hazugságát és azt, hogy Jahve milyen másként itéli meg Saul tettét,mint a hizelkedő udvaroncok,kik már ekkor nagy számmal voltak Saul körül;talán épen azok, akik korábban kicsufolták faragatlanságáért.Nevezetes,örök érvényü tételt mond ki Sámuel ekkor,mely bevilágit az Ujszövetség korába is és megmutatja a hit utjának igazi lényegét.Az áldozatot az engedelmességgel veti össze a próféta s rámutat arra,hogy mig az áldozatban vagyonunk kis részét adjuk oda csak Istennek,az engedelmeskedéssel magunkat egészen és mindenünket mindenestül Istennek rendeljük alá.Ha ezt Sámuel nem is mondja igy ki,de ez van kijelentése mögött.A gondolatritmusban,mely a gondolatot más szavakkal kiegészitve vagy megerősitve megismétli,a Jahvéra-hallgatást rá-figyeléssel ismétli;azt akarja mondani,hogy nemcsak a hozzánk eljuttatott isteni parancsokat kell meghallgatni és teljesiteni,hanem erősen és állandóan figyelnünk kell Jahvét és igy megfeszült figyelemmel rajta csüggenünk.Azt a teljes odaadást nem lehet azzal helyettesiteni,hogy valamit az összeharácsolt vagyonból Jahvénak is adunk s a többivel saját belátásunk szerint bánunk.Saul elé olyan tükröt tart a próféta,melyben ő sohasem nézte meg magát,vagy legalább is sohasem volt kedve megnézni.Két pogány bünt emlit ezután Sámuel:a babonás jóslást és a bálványimádást.Nekünk,pogány eredetü embereknek nem olyan kárhoztatóan hangzik ez a két bün,mint Izrael fiainak,kiknél e pogány szokások,különösen utálatosaknak voltak feltüntetve,noha a választott nép tagjai sokszor megkóstolták e pogány szokások tiltott mézét.Ezekhez hasonlitja az engedetlenséget,melyet itt ellenszegülésnek és akaratosságnak,vagyis a saját akarat érvényesitésének nevez.Tehát az engedetlenség bünne a legsötétebb bün,mely Izrael látóhatárán felvonul s ezt a bünt követte el Saul.Saul megrettent,mikor a próféta tükrébe néz és leszállani kényszerül arról a magaslatról,melyet maga emelt magának.

24-31 v.: Erre Saul ezt mondta Sámuelnek:Vétkeztem,hogy áthágtam Jahve beszédét-és a te szavaidat;hogy féltem a-néptől és annak szavára hallgattam!Most mégis engedd el vétkemet és térj vissza velem:Hadd hódoljak Jahve előtt!-Nem térek vissza veled!-felelte Sámuel Saulnak.-Mert Jahve szavát megvetetted,Jahve meg téged vetett meg,hogy ne légy király Izraelen.Ekkor Sámuel megfordult,hogy elmenjen;de az belekapaszkodott öltönyének szárnyába és elszakitotta.Mire Sámuel igy szólt hozzá:Isten is elszakitotta Izrael királyságát rólad e mai napon és felebarátodnak adta,ki jobb nálad! Amellett Izrael Örökkévalója nem hazudik és meg nem bán semmit,mert nem ember ő,hogy megbánjon valamit. -Vétkeztem-szólt az-mégis tisztelj engem meg népem vénei előtt és Izrael előtt.Térj vissza velem,hadd hódoljak Istened,Jahve előtt!Sámuel visszatért hát Sault követve és Saul hódolt Jahve előtt.

Saul csak akkor hajlik bünvallásra,mikor már nem térhet ki előle,mert a próféta ingathatatlan és a bün rá van bizonyitva.De bünvallása nem árul el bünbánatot,mert még most is hazudik.Azt mondja,hogy félt a néptől s a nép kedvéért egyezett bele a chérem-re itélt dolgok megkiméléséb e.Inkább a gyávaság vádját vállalja,semhogy őszintén beismerést tenne.Hogy csak a bün következményeit igyekszik elháritani,kitünik abból,hogy a bocsánatra azért van szüksége,hogy a próféta a nép előtt, amely még mindig sokra becsülte Sámuelt,meg ne szégyenitse őt.A látszatot fenntartani:ez a jelszó nála.Komoly bünbánatról tehát szó sincs. Sámuel jól látja ezt s azért nem hajlandó Saul kiséretében járulni a nép elé és résztvenni a hálaadó istentiszteleten,mely Saulnak szintén nem a szivéből jön,hanem csak a diszhez és pompához tartozik,mely őt, a győztes királyt megilleti.A Jahvénak való hódolás tehát tulajdonképen a Saul nagysága előtt való hódolás.Ma is sokszor ilyen célt szolgálnak az"istentiszteletek".Kiegészitő részei ezek valamilyen állami ünnepélynek,vagy egyházi közgyülésnek,mint ahogy az urvacsorával is visszaélnek ily alkalommal.Saul nem tud belenyugodni abba,hogy a prófétával való szakitása a nyilvánosság elé kerüljön s mikor a próféta megfordul,hogy eltávozzék,Saul oly heves mozdulattal ragadja meg ruhája lobogó szárnyát,hogy azt leszakitja.Sámuel az erőszak miatt érzett haraggal fordul Saul ellen s megjövendöli,hogy királyságát is épen ugy szakitják majd le róla,mint ahogy ő tépte le Sámuelről ruháját.Isten tépi le Saulról a királyságot és Saul egy felebarátjának fogja adni,ki jobb Saulnál.Sámuelnek ez a szava mélyen belefuródik Saul lelkébe,mely most megtelik gyanuval s ezentul kutatni fogja majd,ki lehet ez az istentől kiválasztott felebarát,hogy megölje s Isten szándékát megmásitsa.Ha ezt nem is ugy viszi majd végbez,mint Heródes,hanem sokkal kevésbbé tudatosan, cselekvése lényegében ugyanaz lesz.Sámuel haragja azonban elrepül;nagyon megszánja Sault és visszatér vele a néphez.A külső látszat mintha meg volna mentve,de a belső valóságon ez semmit sem változtat.Saul megy az itélet elé!

32-35.v.: Megszólalt Sámuel:Hozzátok ide hozzám Amálek királyát,Agágot! Erre negédesen odament hozzá Agág és igy szólt:Mégis csak eltávozott a keserü halál!De Sámuel ezt mondta:Mint ahogy a-te karod asszonyokat tett gyermektelenekké,ugy lesz gyermektelenné az asszony közül a te anyád! Erre Sámuel Jahve előtt darabokra vagdalta Agágot Gilgálban. Sámuel pedig elment Rámába,Saul meg fölment a házába,Saul Gibeájába. Ettől fogva Sámuel nem látta többé Sault a halála napjáig,mert Sámuel gyászt viselt Saulért,Jahve pedig megbánta,hogy Sault Izraelen királlyá tette.

Sámuel visszatérésének Saul nem tulságosan örülhetett.A próféta képtelen volt a szinészkedésre.Sámuel más istentiszteletet rendezett,mint amilyen a Saul programmjában elő volt irva.Jahve előtt,azaz az istentiszteleten maga elé hozatta Agágot és ott a nép előtt pótolta azt, amit Saul elmulasztott megtenni.Agágot elővezették s a hetyke király ugy lépett a gyülekezet elé,mint egy fővárosi modern aszfaltbetyár,negédes lépésekkel és mozdulatokkal.Sámuel undorodva nézte.Agág azt hitte,hogy a szabadulás vár rá,melyet Saul valószinüleg kilátásba helyezett neki s tréfálkodva szólt: Mégis csak eltávozott tőlem a keserü halál! De csalódott,a halál jött el érte,hogy elvigye oda,abba a szomoru börtönbe,melybe Isten helyezi a kárhozat alatt levőket az itéletre.Sámuel abban látott istentiszteletet,hogy ezt a gonosz,kegyetlen, aljas királyt összeapritsa.Talán egy ut volt ennek a hitvány embernek az eltemetett szivéhez:az édes anyán keresztül.Ezt az utat kereste meg Sámuel,amikor erre az anyára való gondolással küldte őt a halálba.Agág ugy menjen át Istenhez,hogy emlékezzék azokra az anyákra,akiket fiaiktól megrabolt,mikor rabló hadjáratain ártatlanokat gyilkolt le.Saját anyjának könnyein keresztül lássa azoknak könnyeit! Ezek a könnyek kisérjék oda,ahol majd gondolkodhatik lefolyt életének szörnyüségein.Sámuel Agágnak nem utolsó földi óráját igyekezett megkeseriteni,hanem első tulvilági percére szánta azt a keserüséget,amely lelkét még valami

belátásra viheti.
A látszatot tehát Saulnak nem sikerült megmentenie.Sámuel komolyan vette Isten itéletét és Saullal megszakitotta az összeköttetést.Halála napjáig nem látta őt,mert a királyt bünbánat nem üzte a prófétához s a kemény szivü királlyal Sámuelnek nem volt tárgyalni valója.Sámuel azonban nem hidegedett el végképen Saultól;haláláig gyászolta őt s imádkozott érte.A földön nem következett be az imádság meghallgatása. Jahve nem változtatta meg többé döntését:Saul nem tért meg,rajta többé segiteni nem lehetett.Egyelőre meghagyja-még királynak az Isten,mig felnő az,akit utódjául kiválasztott s ez megérik arra,hogy király legyen.

XVI.1-5 v.: Jahve megszólitotta Sámuelt:Meddig gyászolod még Sault?! Én megvetettem őt,hogy tovább ne legyen-király Izrael felett.Töltsd meg szarudat olajjal s eredj! Elküldelek téged Bethlehembe Isaihoz,mert fiai közül néztem ki magamnak királyt.De szólt Sámuel:Hogy mehetnék el? Ha Saul meghallja,megölet engem.-Végy kezedbe egy borjut,egy üszőt-mondta Jahve-s mondd ezt: Jahvénak áldozni jöttem! Hivd meg az áldozásra Isait! Majd én Magam fogom tudtodra adni,mit tégy.Kend föl majd nekem azt,akit felől szólok néked!-Sámuel megtette,amit Jahve mondott neki.De amikor elment Betlehembe,a város vénei reszketve mentek eléje s megkérdezték:Békességes a jöveteled?-Békességes-mondta.-Jahvénak áldozni jöttem.Szenteljétek meg magatokat és jöjjetek fel velem az áldozásra.Aztán megszentelte Isait és a fiait és meghivta őket az áldozásra.

Sámuel ismerte jól Sault összes hibáival és engedetlenségeivel együtt. Többször került vele Jahve miatt éles összeütközésbe;többször tapasztalta oktalan gőgjét és fölényességét.Sámuel nemes lelkére jellemző, hogy Sault mindezek mellett is szerette s lelkét mély bu töltötte el amiatt,hogy Jahve parancsára a király tudomására kellett hoznia,hogy Isten őt elvetette s hogy mást választott ki Magának királyul/15,23.28/ Sámuel elől nem volt elzárva,hogy Saulra ez az isteni üzenet milyen hatást gyakorolt.Ahelyett,hogy megalázkodott volna s Jahve keze alá hajlott volna,megtelt haraggal,féltékenységgel s bizalmatlansággal, elsősorban persze Sámuel irányában,ki őt annak idején Jahve parancsára királlyá kente s kitől várhatta most,hogy más/ királyt fog felkenni Jahve parancsára.Sámuel lépéseit aggodalommal figyelte Saul s kémei a próféta utjait figyelték.Sámuel mégis gyászolta Sault,mert szerette őt.Jahve csakugyan megtette,amitől Saul félt s uj megbizást adott Sámuelnek,hogy királyt kenjen föl Izrael fölé.A megbizás Sámuelre életveszélyt jelentett.Kupakkal ellátott marhatülköket használtak ebben az időben arra,hogy utra olajat vigyenek magukkal,vagy hogy kisebb mennyiségben az olajat elraktározzák.A prófétának bizonyára volt szép,bizonyos müvészettel elkészitett szarúja arra,hogy utjaira olajat vigyen magával.Mivel a régiek használati tárgyaikat sokkal szebben készitették el,mint a modern emberek,feltételezzük,hogy Sámuel olajtartója sokkal müvészibb munkával volt elkészitve,mint a mai uti vajtartók,noha ezek annak felelnek meg.A szaru elvitele tehát magában még nem jelentette,hogy Sámuel uj királyt fölkenni megy,mert az utazási cikk volt. Sámuel mégis nagyon megriadt az isteni megbizásra s ellenvetést tett, mint már oly sokan azok közül,kiknek Isten nehéz megbizást adott embertársaik között.Emberi gyöngeség ez,hiszen a prófétának tudnia kellett volna,hogy Isten megvédi azt,akinek megbizást ad s elkiséri oda,ahová küldi.Azonban emiatt nem tehetünk szemrehányást a prófétának,mert mi is olyan testi látáshoz kötött emberek vagyunk,mint ő volt.Isten sem tett szemrehányást.Sőt ellenkezőleg,megtanitotta arra,hogyan rejtheti el szándékát Saul elől:mondja azt,hogy áldozni ment Betlehembe,hol Isai és fiai laknak,kikhez Sámuelnek az utasitása szólt.Sokan megütődve kérdezik:Hogyan,maga Isten tanitotta a prófétát hazudni? Nem! Isten nem tanitotta a prófétát hazudni!mert valóban azt akarta,hogy Sámuel áldozzék Neki.Hogy az áldozás milyen alkalommal kötődik össze, efelől Sámuel nem ad nyilatkozatot,de a hallgatás,vagy elhallgatás még nem hazugság.E téren némelyek jobbak akarnak lenni,mint Isten,ha arról van szó,hogy valakitől valamit kitudjanak,vagy hogy ha valakit meg akarnak szégyeniteni s ilyen mondva csinált bünben marasztalják el;vagy

ha a maguk igazságszeretetét fitogtatni akarják.Sokszor akkor legálnokabb az emberi szív,amikor a legerényesebbnek mutatja magát.Gonosz, rosszindulatu embereknek nem kell mindent kifecsegnünk,amit azok saját gonosz céljaik elérésére használhatnak fel.Az uj király elhivásának titokban kellett maradnia,hogy azt Saul meg ne ölje időnek előtte.Igy utasitotta Isten a napkeleti bölcseket is arra,hogy más uton térjenek hazájukba az uj király feltalálása után,noha megigérték volt Heródesnek,hogy tudatják vele,hogy hol tartózkodik a kis király.Isten feloldotta a bölcseket meggondolás nélkül tett igéretük alól.Hüséggel ugyan a gonosz embereknek is tartozunk,de csak abban,ami saját igazi javukat illeti s nem abban,amivel gonosz terveik elérésében őket segithetjük. Sámuel tehát az isteni utasitás szerint cselekszik és utjának igazi célját mély titok fátyola fogja elfedni.Betlehem Judának egyik legrégibb s ma is fennálló városkája fenn Juda hegységében,közel Jeruzsálemhez,melynek akkor még alig valami hirdette későbbi dicsőségét.Betlehem ellenben már rég nevezetes szenttörténeti események szinhelye volt:Izai ősanyja,Rut,ebben a városban találta meg uj hazáját,boldogságát és rendeltetését.Izai családi hagyományai tehát Istenhez utalták ezt a férfiut.Nemes családi hagyományok irányitották,nevelték őt is,fiait is és a régi események elbeszélése bizonyára mély nyomokat hagyott a legkisebb fiu,Dávid meleg,fogékony lelkében.Sámuel megszentelt családi körbe lépett,melyben Jahve tisztelete otthonos volt.Ebben a családban meg fog maradni az isteni titok.A város vénei azonban nem minden félelem nélkül fogadják a bevonuló prófétát,kit most is láthatatlan nimbusz övezett, ugy azonban,hogy ez a nimbusz nem feledtette azt a félelmet,mely Saul miatt Juda fiaira nehezedett.Láttuk már,hogy Juda ebben az időben bizonyos különállás hirében volt,s ez a körülmény távol tartotta őket más törzsektől,de könnyen gyanut is ébresztett iránтuk.Saul és Sámuel ellentéte nem maradt a nép elől elrejtve s evilág szerint okos emberek az ilyen ellentétből szeretnek kimaradni;igazság,Istenhez való hüség,az igazságos ügy védelme kevésbbé befolyásolják a világi okosságot,mint saját békességük és nyugalmuk megóvása.Azért kérdik meg Sámueltől,hogy békés célja van-e jövetelének,vagy pedig valami ellenállást szervez Saul ellen.Az okos vének az ilyesmitől ki akarnak maradni.Mikor azonban megtudják,hogy Sámuelnek ilyen zavartkeltő szándékai nincsenek, azonnal szivesen engedelmeskednek a próféta felhivásának,hogy szenteljék meg magukat,vagyis vizsgálják meg,nincs-e a Mózes törvénye értelmében valami olyan ok bennük,ami miatt az áldozattól távol kell magukat tartaniok./III.M.11-15;21-22,15/.Izait külön meghivja Sámuel és őt külön megszenteli,valószinüleg ugy,hogy lakásán felkeresi.Ez a külön alkalmazott megszentelés abban állt,hogy kikérdezte a család tagjait,nincs-e bennük valami tisztátalanság.Ma a magunk megszentelése abban áll,hogy lelkiismeretünket vizsgáljuk meg,nincs-e szivünkben valami,ami Isten előtt tisztátalan.Csak miután meggyőződést szerzett a próféta arról, hogy tisztátalanitó ok nem forog fenn náluk,hivta meg őket az áldozati lakomára,amilyenre valamikor Sault hivta meg,mikor ez a szamarak keresése közben a próféta városába ment.Sámuelnek ez az aggodalmas számonvevése mutatja,hogy Mózes törvénye egyes részeiben érvényben volt ebben az időben is és a szertartásos istentisztelet nem később alakult ki,hanem virággzott ekkor is.Sokról volt szó:annak,akire az Ur olaja hullani fog,Istennel rendben kell lennie.A külső tisztasági szabályok megfigyelése élesitette a lelkiismeretet,hogy Jahve előtt az engedelmesség tisztaságában járjanak.Izai nem volt hivatalos vén,mint külön meghivásának szükségessége mutatja;de azért a Jahvéhoz való ragaszkodás ott volt a szerény családi körben.Sokszor és nem ok nélkül épen azokat hagyja ki a világ a közügyek intézéséből,vezetéséből,akik Istenhez hivebbeknek bizonyulnak,mivel ezek kellemetlenek lehetnek akkor, mikor valami istentelenség,vagy erőszak láttára a"közbékesség"kedvéért szemet kell hunyni."Nyugtalan,zavaros emberek"Isten gyermekei,kik ott is"szőrszálakat hasogatnak",hol a világ tevét-szokott elnyelni. Néha becsüljük őket,de nem kérjük tanácsukat!

6-13 v.:Ugy történt,hogy amikor Sámuel belépett,Eliábot pillantotta meg -Bizonyára erre néz Jahve arca,mint az Ő felkentjére!-gondolta.De Jah-

ve igy szólt Sámuelhez:Ne nézd az arcát,se magas termetét,mert megvetettem őt.Hiszen nem az az ember,amit az emberi szem lát;Jahve a szivet nézi.Ekkor Isai Abinádábot szólitotta,de amikor elment Sámuel előtt,azt mondta a próféta:ezt sem választotta Jahve!Azután Sammát vitte el előtte Isai,de szólott az:ezt sem választotta Jahve!Isai elvitte Sámuel előtt hét fiát;ámde Sámuel igy szólt Isaihoz:ezeket nem választotta Jahve!-Vége van a legényeknek?-kérdezte Sámuel Isaitól;ez igy felelt:még hátra van a legkisebb,az a nyájat legelteti.-Küldj csak érte,hozasd el!-mondta Sámuel Isainak-mert nem térünk vissza addig, amig ő ide nem jön!Erre érte küldött s elhozatta.Ő pedig barnapiros, szép szemü,jó arcu gyerek volt.-Kelj föl,kend fel,mert ő az!-mondotta Jahve.Ekkor Sámuel fogta az olajos szarut s fölkente őt testvéreinek közepette.Attól a naptól kezdve Jahve Szelleme megszállotta Dávidot. Sámuel aztán fölkerekedett s elment Rámába.

Sámuel Isait egyedül keresi fel a házában s amikor bement abba,azonnal a legidősebbre esett tekintete,ki épen a háznak abban a részében tartózkodott,amelyben Sámuel belépett.Elökelő,hosszu négyszögletes udvart körülfogó épületre,melynek sok szobája s emelete is van,gondolnunk alig lehet;inkább egyszerübb s meg alig osztott parasztházra,amilyen ma is található a régi időből Betlehemben.Némelyik házban istálló is volt Atöbbi fiu egyelőre szerénységből volt kiinn.Isai,aki valamit megtudott előzőleg Sámueltől,legidősebb,daliás termetü fiát állitotta be a szobába,ugyhogy a próféta mindjárt vele találkozott.Sámuel tekintetét is megragadta a szemrevaló legény s magában örömmel állapitotta meg,hogy csak ez lehet Jahve választotta.De tévedett! Jahve titkon szól a prófétához s nem azt mondja neki,hogy azt a legidősebb fiut megvetésre méltónak kell tekintenü;hanem csak annyit,hogy a király-választasnál ez a sokat igéró külsejü fiu nem vehető figyelembe.Ki is oktatja a prófétát Jahve,kinek Saul esetéből már tanulnia kellett volna:"Nem az az ember,aminek látszik;vagyis benső valójában nem az az ember,aminek kivül látszik;nem az,aminek emberi tekintet látja,hanem az,ami belül van,amit Jahve lát,aki a szivet nézi.A bünös ember szive ugyanis kettős, kettéleképen gondolkodik:egyik gondolkodásával megállapitja a való helyzetet,vagy legalább megállapitani igyekszik;a másik gondolkodásával megállapitja a számára legcélravezetőbbnek látszó viselkedést s a valóságot ehhez a másik gondolatvilághoz igyekszik átformálni,mi természetesen azzal jár,hogy másokat,de legtöbbször saját magát is megcsalja.Jó modoru,vagy inkább finom modoru emberek igen jól értenek e kettős lelki világ élöséhez;az őszinték igen sokszor ellenkezésbe jutnak a jómodorukkal.Amit az ember őszintén gondol,az az ember szive. Amit kivül él és cselekszik,az külső,csinált viselkedés.Isten a szivek őszinte világát nézi,az ember való arculatát.Sokáig megtanult az emberek előtt kellemesen viselkedni,ezért vetette őt meg Jahve.Neki olyan ember kellett,aki kivül az,ami belül!Nem büntelen ember,mert olyan nincs;hanem őszinte ember,mert az ilyentől tud Jahve valamit alkotni. Hét jelenlevő fia közül egyet sem választott Jahve,nem azért,mert a városka leghitványabbjai voltak,hanem mert volt náluk egy alkalmasabb akire kicsinysége miatt Isai nem gondolt s akit a nyáj mellől akkor sem hivatott be,amikor Sámuel megmondta,hogy összes gyermekei kéznél legyenek.Sámuel már régen megszokta,hogy Jahve intésére figyeljen.Ha emberi itélete nem is egyezett mindig Jahve itéletével;de Isten hangját az emberi hangoktól,saját szive hangjaitól meg tudta különböztetni.Isai nagy tisztelettel egymás után vezette el fiait a próféta előtt, ki ülve,fáradtan vetette rájuk tekintetét,mint ez öreg embereknél természetes.Mikor hét ifja elvonult előtte,kedvetlenül szólt a próféta: "Ezeket nem választotta Jahve!""Vége van a legényeknek?"Ekkor szólalt meg Isai lelkiismerete.Érezte,hogy hibát követett el,mikor a próféta kérését nem egészen teljesitette s mert hibázott,annál gyorsabban igyekezett azt helyrehozni.Isai meg volt hiva az áldozati lakomára,mi igen nagy megtisztelteté volt.Most egyszerre azt mondja a próféta: "Addig nem térünk vissza az ünnepi vendégséghez,mig legkisebb fiadide nem jő."A szavak nem barátságtalanok,de valami feddés,valami kioktatásféle kihangzik belőlük.Az ünnepi ebédnél sokkal fontosabb az

isteni megbizás végrehajtása s az a mezőn hagyott kis pásztorfiu a próféta szemében most sokkal fontosabbnak látszik,mint az egész ünneplő közönség,a város megbecsült vénei és maga az apa,Isai.Repül ki a követ,egy-kettőre hozzák a gyermeket s az megjelenik igazi gyermekként; de erős,szemre való,szép ifju alakjában,pirospozsgás arccal,mély,beszédes,a lélek szépségét tükröző szemmel és szép termettel.Amikor belép,Sámuel fölélénkül;valami azonnal jelzi benne,hogy erre a gyermekre kellett várakoznia.Aztán tisztán,félreérthetetlenül szól a belső,de felülről érkező hang:"Kelj föl,kend föl,mert ő az!"Azonnal fölkél;a fáradtságot elüzi a belső,szellemi feszültség s engedelmeskedik.Hogy mennyit értett Dávid ebben a pillanatban abból,amit tettek vele,nem tudjuk.A tiszteletre méltó aggastyán,kinek szelid szeme és komoly,barátságos arca mélyen megindították az érzékeny gyermeket,maga is a tiszteletnek bizonyos nemével közeledik a gyermekhez s olajat önt a fejére. Az olaj illata betölti a szobát,mert erre a célra készitett olaj volt. A gyermekben belső sejtések ébrednek.Isten közeledését érzi meg.Valami megragadja belül és csak később tudja meg,hogy az Istennek szent Szelleme.De ez a különös belső tapasztalás többé nem hagyja el.Újra meg ujra megragadja belsejét ez az erő és sodorja magával.Uj látások,megvilágosodások,biztatás,vigasztalás,fedés szólalnak meg szivében és meghatározott,biztos utakon vezérlik.Dávid ki van cserélve;de nem ugy, mint egykor Saul a fölkenés után,mert Saul belseje a régi maradt;Dávidnál a belső is megváltozik.A gyermek vidám,gondtalan életének vége.Nagy gondolatok,nagy hivatás tudatá ragadják meg Dávidot.Dávidot Isten szent Szelleme szállja meg s teszi birtokává.

14-23 v.: Jahve Szelleme pedig eltávozott Saultól s Jahvétől küldött gonosz szellem lepte meg őt.Saulnak ekkor ezt mondták szolgai:Nézd csak,Istennek gonosz szelleme tart megszállva tégedet.Szóljon-a mi Urunk előtted álló szolgáidnak,hogy keressenek egy citerapengetéshez értő embert s amikor rajtad van Isten gonosz szelleme,pengessen citerát és jobban leszesz.-Nézzetek ki hát nekem egy pengetéshez jól értő embert!-szólt Saul szolgáihoz-és hozzátok ide hozzám!Erre megszólalt az egyik apród:Láttam Betlehemben Isainak a fiát,az ért a pengetéshez; amellett erős vitéz,harcos ember.Beszédhez értő,szép termetü és Jahve van vele.Erre Saul követeket küldött Isaihoz,ezt üzenve:Küldd el hozzám fiadat,Dávidot,ki a nyáj mellett van!Erre Isai elővett szamártehernyi kenyeret,egy tömlő bort,egy kecskegödölyét s fiától,Dávidtól elküldte Saulnak.Mikor Dávid bement Saulhoz s megállott előtte,az nagyon megkedvelte őt s fegyverhordozójává tette.Ekkor Saul Isaihoz küldött ezzel az üzenettel:Hadd álljon Dávid orcám előtt,mert kegyelmet talált szememben!Mikor aztán Isten Szelleme Saulon volt,Dávid fogta a citerát s pengette kezével,ugyhogy Saul szorongása megszünt/tágas lett neki/, jobban lett s a gonosz szellem eltávozott tőle.

Sok botránkozást,ill.műbotránkozást okozott tudós és féltudós körökben az a megjegyzés,hogy a gonosz szellem Saulra Istentől jött és Isten szellemének is nevezi azt az Irás.A dolog magyarázata egyszerü:minden szellemet,azaz szellemi létfokon élő angyalt Isten teremtett és azért ezek az ő tulajdonai.Nem gonoszaknak teremtette őket,hanem jóknak,mint az embert;utóbb lettek gonoszakká,mikor felfuvalkodtak s vezérük a Sátán,Istenhez hasonló,Istennel egyenlő akart lenni.Sok angyal hitt a csábitásnak és Sátánt követte.Utóbb lettek tehát gonoszakká.Istentől való függésük azonban megmaradt elpártolásuk után is;akaratuk ellenére, kényszeredetten is kénytelenek engedelmeskedni,mint ez Jézus ördög-üzéseiből nyilvánvaló.Sőt Isten a maga végtelen türelmében meghagyta őket környezetében.Jób könyvéből látjuk,hogy Isten trónterméhen helye van Sátánnak is.Mikeás próféta látomásában Isten gonosz szellemet küld környezetéből Akhábra/I.Kir.22,19 skk/.Az Ujszövetség idején ezek a szellemek tömlőcben láthatók,de az idők végén felszabadulnak onnan s meglepik az istentelen világot,annak rettenetes gyötrelmeket okozva. /Jel.9,1-11/.Ugyanez történik itt is: az Istentől elpártoló Saulra ilyen gonosz szellemet küld környezetéből az Ur s az kinozza Sault.Nem ugy kell a dolgot felfognunk,hogy ezeket a szellemeket Jahve végre

V gonom

tartja kéznél,hogy a neki nem tetsző embereket velök kinoztassa s ezzel büntesse őket;Jahve ilyet nem csinál.Uralkodását osztja meg velük.Az Ujszövetség szerint ilyen gonosz szellemek foglalják el a föld légkörét s onnan Sátán,mint e világ ura kormányozza ezt a világot.Jogot azzal kapott ehhez Sátán,hogy az ember a paradicsomban inkább bizott benne,mint Istenben.Isten átengedte a vezetést annak,akiben az ember inkább megbizott.Azóta is,valahányszor valamelyik ember megunja Isten vezetését és engedetlenül önálló utakra tér,Isten visszavonul az illető embertől s ekkor a visszavonuló Isten helyébe Sátán lép,az Istentől elhagyott embert hivei közé sorozza s egyik szellemét adja mellé,sőt rá,sőt belé/különböző fokozatokban/,hogy vele sátáni vezetését közölje.Ilyenféle szerepben jelenik meg"Isten gonosz szelleme",helyesebben Isten egyik gonosz szelleme Saulnál is akkor, amikor Saul engedetlensége oly fokot ér el,amely miatt őt Isten elejteni kényszerül.Sátán nem szuverén,nem teljhatalmu lény;intézkedései isteni"jóváhagyástól függenek;Isten a tisztátalan angyalokkal is rendelkezik s annóz is Isten engedélye kellett,hogy Saul mellé egy gonosz szellem mehessen.Sátán azt hiszi,hogy az emberek mellett szolgáló tisztátalan szellemek az ő országlását erősitik és terjesztik.Egyszer Sátán rájon,hogy e gonosz angyalok munkája járatja le Sátán uralkodását és készíti elő a visszatérő Krisztus országlását,mert ki fog tünni,hogy a gonosz szellemvilág a föld kormányzására képtelen,hogy országuk magától dől össze,mint kártyavár,mert hazugságon birodalmat felépiteni nem lehet.Sátán,gonosz angyalok és gonosz emberek tudtuk nélkül és akaratuk ellenére Isten királyságát épitik a földön.Isten nemcsak embereket tud sugalmazni,hanem angyalokat is;igy Isten sugalmazására küldi Sátán szolgáit különböző feladatokra,melyeket Sátán helyeseknek és célravezetőknek lát;voltaképen elszámitja magát és Isten céljait munkálja.Mig Sátán Isten családi köréhez"Isten fiaihoz" tartozik/Jób 2,1/;mig a tisztátalan szellemeknek a mennyei trónteremben bejárásuk van,ugy tünik fel,mintha minden Isten rendelkezésére történnek s Isten parancsára mennének a tisztátalan szellemek feladataik végzésére.Valósággal Isten megengedi munkájukat s bölcsen saját céljaira használja őket.-Amikor Isten szent Szelleme rászállott Dávidra,ugyanakkor eltávozott Saultól és helyét egy tisztátalan szellem foglalta el.A tisztátalan szellem vezetni,irányitani kezdte Sault; közben a közvetlen érintkezés,a szoros kapcsolat révén saját feldult nyugtalan érzelemvilágát,felkorult indulatait átadta Saulnak;nem szándékosan kinozta,hanem önkéntelenül átvitte rá saját lelki szétesettségét és bizonytalanságát,gyötrelmét.Mert a tisztátalan szellemek dacos,ellenálló életet élnek,de állandóan rettegnek Istentől;életük telve van a dölyf élvezetével és a bizonytalanság rettegő félelmével. Ez az a kin,amellyel a sáskaszellemek öt hónapig kinozni fogják az embereket/Jl.9,5/ s amelytől Saul is szenvedett.Kedélye elhomályosult, buskomor lett,félelem gyötörte,örjöngött.Az örjöngést pogány népek megszállottságra visszik vissza,mely Istentől való.Mi tudjuk,hogy nem Isten próféták az őrültek,hanem Sátán megszállottai.Saul is az lett. Szolgái nem először láttak ilyen jelenséget s azért tudták rá az orvosságot.A zene elkábitja a megfáradt idegeket s pillanatnyi könnyebbséget szerez a betegnek.Ezt az orvosszert ajánlják Saulnak,ki igazat ad nekik s követi a tőlük tanácsolt utat.Az egyik apród jellemzése alapján elküld Isai fiáért,Dávidért,s ez megint Isten csodálatos világkormányzásának példája:a király saját Istentől kijelölt s tőle tulajdonképen gyülöletre méltó utódát hozatja udvarába s alkalmat ad annak,hogy a királyi udvar csinját-binját megtanulja,magát királyi hivatására kiképezze,magának akarata nélkül párthiveket szerezzen, többek közt magának a királynak egyik fiát.Sőt először Saul maga is megszereti a szép,értelmes ifjut s jobbik énje,mely még nem tünt el, más irányba viszi őt,mint később gonoszabbik énje fogja.Sátán intézkedései és Isten intézkedései igy szövődnek össze a történelemben; mi csak a keveréket látjuk s értelmetlenségnek gondoljuk a történelmet. A gonoszok azzal áltatják magukat,hogy az ő terveik valósulnak meg; Isten azonban jól látja a szálak bogozódását és biztos kézzel viszi a történést előre.-Amit az apród Dávidról beszél,az már nem felel meg annak az állapotnak,amelyben mi találtuk Isai fiát.Akkor még gyermek

volt Dávid,most ifju,ugyhogy alkalmasnak látszik arra,hogy Saul fegyverhordozója legyen.Akkor kezdte Isten Szelleme őt vezetgetni. Most már arról tanuskodik az apród,hogy kifejlett művész,kiváló harcos-t.i.a vadállatokkal folytatott harcban és főleg,hogy Isten van vele.Isten szent Szelleme tehát nevelőbe vette a felkent királyt,a gyermeket és megkezdte későbbi hivatására való elkészitését.Most pedig kiemeli őt korábbi foglalkozásából,melyben testvérei lenézése miatt lett része,a pásztorságból és egyszerre testvérei fölé helyezi őt,a királyi udvarba.A testvérek nézhettek akkor egy nagyot;talán bizonyos irigység is fogta el őket;azonban a történtek nem tőlük függtek.Nem lehettek épen gonosz emberek,csak felülről lefelé kezelték Dávidot s igy örültek is öccsük felemelkedésének,irigyelték is. Ez a Dávid nem annyira zenéjével,mint a benne levő jó szellemmel fogja Saul gonosz szellemét elüzni.

XVII.1-3 v.:A filiszteusok táborozó seregeiket harcra gyüjtötték össze.Mikor a Judához tartozó Szókónál összegyültek,Szókó és Azéka között Efesz-Dammimnál ütöttek tábort.Saul és Izrael férfiai is összegyültek és a terpentinfa völgyében szálltak táborba.Aztán harcirendet álltak a filiszteusokkal szemben. A filiszteusok egy oldalon álltak föl egy hegyen s Izrael a másik oldalon állott fel egy hegyen.

Emlitettem már,hogy a régiek hadviselése különbözött a mai hadviseléstől.Sőt,a palesztinai kis népek hadviselése más volt,mint valamivel később az asszirok hadviselése.Az asszirok világbirodalom alkotására törekedtek,ha a birodalmat megalkotniok nem is sikerült nekik ugy,abban az egységben,amelyben később a második babiloni birodalom megvalósult.A korábbi nemzeti villongások nem akarták a másik felet végleg és teljesen letörni,hanem csak kifosztani akarták őket,csak le-lecsapolni,mint hangyák a levéltetveket.A filiszteusok ugyan már több izben alaposan kikaptak,mégis nem tudván belenyugodni abba,hogy a nemzeti meggazdagodásnak erről a kitünő alkalmáról lemondjanak,ujra próbálkoztak.Elérkezettnek látták az időt egy ujabb közös vállalkozásra s azért összegyüjtötték a filiszteus városállamok népét és együtt táborba szálltak.A tábor Szókónál gyülekezett és Azéka felé nyult el központja Dámim szélén/Efesz-dámim/ volt.Ami ezen a vidéken sok van: egy völgy egyik oldalán a hegyen helyezkedtek el és várták a hébereket,akik csakugyan össze is gyültek és a völgy másik oldalán táboroztak,ugyhogy a két tábor közé esett a völgy.Természetesen egyik fél sem akarta előnyös magaslati állását könnyen elhagyni és igy bizonyos várakozás kezdődött,melyet valami hadi ténynek kellett megszüntetnie, amely azután az összecsapást kirobbantotta volna.Erről a hadi tényről hallunk a következőkben.Az ilyen háboru inkább lovagi mérkőzéshez hasonlitott.Es csakugyan szokás volt,hogy a szemben álló seregekből egyesek vagy csoportok kiállottak és párviadalra hivtak ki egyes vagy csoportos ellenfeleket a tulsó oldalról.Ez esetben a seregek helyett egyesek mérték össze erejüket,a seregek pedig átváltoztak nézőközönséggé.Az ilyenfajta hadviselés kevesebb gyülöletet szitott,mint a későbbi és alkalmat adott az egyéni bátorság vagy vitézség megmutatására vagy épen kifejlesztésére.A világ nem egyszerre,hanem lassankint telt meg gyülölettel.Ebben a korban még kevesebb volt az emberek között a gyülölet,több volt az egyéni megbecsülés.A héber nyelvben külön kifejezés van azoknak a bajvivóknak a megnevezésére,akik igy a két tábor között kihivókként felléptek:is habbénim,ami köztes embert jelent.Ilyen köztes emberük volt most a filiszteusoknak.

4-11 v.:Előjött a filiszteusok táborából egy köztes ember, a Gátból való,a neve Golját.A magassága hat sing és egy arasz volt,érc sisak volt a fején,pikkelyes páncélba volt öltözve,páncéljának a sulya ötezer réz-siklust nyomott.Érc-sinek voltak a lábán s egy érc dárda a válla között.Lándsájának a szára olyan volt,mint a takácsok zugolyfája s lándsájának a hegye hatszáz siklusnyi vas.Pajzshordozója előtte járt.Kiállott és odakiáltott Izrael csatarendjeinek:hogy jüttök ahhoz, hogy csatarendben kivonuljatok?-kérdezte tőlük.-Hát-nem filiszteus vagyok én s nem Saul rabszolgái vagytok ti?!Nézzetek ki magatok közül

egy embert s az jöjjön alá hozzám!Ha meg tud harcolni velem s leüt engemet,rabszolgáitokká leszünk.;ha ellenben én birom őt le s én ütöm őt le,akkor ti lesztek a mi rabszolgáink;szolgálni fogtok minket! Majd ujra szólt a filiszteus:Én a mai napon gyaláztam Izrael csatarendjeit. Adjatok egy embert és harcoljunk meg egymással!Mikor Saul és egész Izrael meghallották a filiszteusnak e szavát,megrettentek és nagyon féltek.

A köztes ember,aki a filiszteus táborból előjött,egy óriás volt.Gátból származott,hol Józs,11,22 szerint még Anák fiak maradtak,azaz óriások leszármazottai.Sirokban megmaradt csontvázak ezeknek az óriás termetü embereknek a létét igazolták.Golját majdnem 3 méter magas volt,kétszerese egy apróbb termetü embernek.Az óriás embernek megfelelt a fegyverzete:páncélja,mely apró,egymást részben fedő s ott összeillesztett fémlemezkékből állott,majdnem 82 kg-t nyomott s ezt a sulyt ugy viselte magánál a harcos,mint mi a pár kilónyi ruhát.A lándsa szára olyan volt, mint a takácsok zugolyfája,melyre a szövőszéken a fonál feltevődik, hogy azt kifeszitse;mivel valamennyi hosszanti szál raája tekerődik, erősnek kellett lennie.A lándsa hegye majdnem 10 kg-t nyomott.Óriási pajzsát előkelő harcosok szokása szerint külön pajzshordó viselte.Akármilyen nagy testü volt is a filiszteus óriás,lelki nagysága nem volt. Közönséges,alantos emberek módjára elbizakodottan lenézte az ellenfelét, ócsárolta annak erejét;mint olvassuk,"gyalázta Izraelt".Isten rendesen már e földön megfizetteti az ilyen gőgnek a jutalmát s ez esetben a fizetés gyorsan és alaposan jött.Gólját annyira lenézi Izrael népét,hogy azt a jogukat is kétségbe vonja,hogy a többi népek példájára csatára vállalkozzanak a szomszéd népekkel.A 8.v.szónul szóra igy hangzik:"miért jöttök ki,hogy csatát rendezzetek?"vagy:"hogy csatasorokat állitsatok fel?"A mondat értelmét a forditás helyesen adja vissza,mert értelmileg a felháborodás van a szavak mögött:hogy juttok arra a vakmerőségre,hogy ilyesmit csináljatok?ez titeket nem illet meg.Az akkori kedélyesebb háborut jellemzi Góljátnak az a kivánsága,hogy ne a szemben álló két ellenfél vivjon meg,a maga egészében,hanem minden oldalról egy-egy ember s azok viadalának eredménye döntse el,hogy melyik fél szolgálja a másikat. A gondolat nem rossz;csakhogy nem Góljáttól származik,mert másutt is, máskor is csináltak ilyet a harcoló felek,korábbanis,későbben is.Gólját csak azért ajánlja ezt a megvetett héberekneк,mert igen biztos a maga győzelmében s igy könnyebben elintézhetőknek tartja őket.Természetes és csöppet sem kell nagyobb gyávaságra gondolni,hogy Izraelből senki sem vállalkozott arra,hogy akkora óriással összemérje erejét s hogy a gondolat már megrettenést,félelmet idézett elő a népben is,de nagy termetü királyukban,Saulban is.Most tünt ki,hogy a dicsekvő jellemü Saul nem bátrabb és nem vitézebb az átlag embernél,ha gyávábbnak sem mondhatjuk. A Nákhás elleni vitéz kiállás a lelkesülés pillanatában,Isten Szellemének magával ragadó hatása alatt történt,tehát bizonyos narkózisban, melyben a lélek való természete nem tünik ki.Saulnál az isteni Szellem jelenléte nem megalázkodást váltott ki,hanem lelki fölemelkedést,tehát "lelkesedést"s most,mikor Isten Szellemét visszavonta tőle,elmult a lelkesedés,vége volt a vitézségnek.Góljátot nem lelkesültség töltötte meg,hanem elbizakodottság.Ezek az óriások Isten fiainak eltévelyedésekor születtek/I.M.6,4/ s bár az özönviz előtti óriásokat mind elvitte az özönviz,a későbbiek születése is hasonló okra vezethető vissza:az ember,Isten nélkül álmodott erőről,hatalomról/I.M.lo,8 skk/s álmát valóra váltotta Isten,hogy meglássa elbizakodottságának gyümölcseit.A történelem az álmainak teljesedése,de mind inkább paródiában.Istenhez akar hasonló lenni az ember s mélyen az alá süllyed,aminek Isten teremtette.Nem származásunk visz a majmokhoz,hanem kifejlődésünk!

12-18 v.: Dávid annak az efrata embernek volt a fia,Juda Betlehemében, akinek Isai volt a neve;kinek még volt hét fia.Ez az ember Saul napjaiban öreg volt már;években előrehaladott.Isainak három idősebb fia elment volt már,elmentek Saul nyomában a háboruba.Annak a három fiunak a neve,kik elmentek a háboruba:Eliáb,az elsőszülött,a második Abinádáb és a harmadik Sammá.Dávid volt a legkisebbik.A három idősebb elment volt

v az ember

Saul után.Dávid meg hol elment Saulhoz,hol visszatért mellőle,hogy atyja nyáját legeltesse Betlehemben.A filiszteus reggel is,este is előjött s negyven napig állott ki magát mutogatni.Isai ez időben azt mondta fiának,Dávidnak:vidd el ezt az egy efa pörkölt gabonát és ezt a tiz kenyeret testvéreidnek,fuss velük gyorsan a táborba testvéreidhez.Ezt a tiz szelet sajtot meg vidd be az ezredesnek!Nézz utána a testvéreidnek,hogy hogy vannak és hozz tőlük kezességül valamit.

Látszik,hogy Sámuel könyve fennmaradt apróbb elbeszélések és feljegyzések gyüjteséből keletkezett s amikor az összegyüjtött részeket egybeillesztették,bizonyos korábban szükséges visszautalások bent maradtak az elbeszélésben,melyeket összefüggő,folyamatos fogalmazás esetén elhagyott volna a szerző.Ez a körülmény azonban nem teszi értéktelenebbé a könyvet,hanem inkább növeli hitelességét,mert a szereztetés idejét közelebb visz az események idejéhez.Az olvasónak már ismétlés gyanánt tünik fel,hogy Isainak Dávidon kivül még hét fia volt;hogy Dávid volt a legkisebb;hogy a nagy fiuk birtokában Isainak idős embernek kellett lennie s hogy a család Betlehemben lakott.A család kötelességtudását mutatja,hogy a három idősebb fiu elment Saul után a háboruba s a táborban Saullal együtt élték át a filiszteus óriás megszégyenitő viselkedését.Az erős,derék legények azonban épen ugy nem tudtak segiteni Izrael gyalázatán,mint Saul maga;mert egyiknek sem volt kedve magát a hatalmas vitéztől levágatni.Ismétlés a három idősebb fiu nevének emlitése is;de egy magában álló elbeszélésben helye van.Negyven napig állt ki a két tábor közé a filiszteus,hogy gunyját és szidalmait éreztesse a héberekkel.E negyven nap alatt mind mélyebben furódott a szégyen és az elégületlenség Izrael fiaiba.Sokszor a bátorság ragadós,de a gyávaság is.A csatában bárkit utólérhet a nyil,az elhajitott kopja.A csatába nem magukat mutogatni mennek a vitézek,hanem életüket kockára tenni.Mégis,a filiszteus óriással kiállani s Izrael becsületéért életét kockára tenni senkinek sem volt kedve.Pedig az összetartozás érzése,a nemzeti és családi közös szégyen és közös dicsőség hordozása erős volt az izraelitáknál.Mutatja az összetartozás érzésének kifejlett voltát az a gyöngéd gondoskodás,amellyel az öreg Isai fiairól és azok előljárójáról megemlékezett.Mennyi szeretetet takar fel ez a küldemény!Hogy a legkisebb fiut választotta ki annak elvitelére s nem a még otthon maradt négyet,annak oka az,hogy Dávid ismerős volt már az udvarban s könnyen eligazodott a harcra kelt seregben.Dávid mégis fiatal volt,igen fiatal arra,hogy a harcosok közé küldjék;de fiatal volt még a négy otthon maradt testvér is.Ellenben a három idősebb kifejlett,erős,daliás lehetett,erre mutat,hogy közvetlen az ezredes alá lehettek rendelve különben Isai nem ennek,hanem alantasabb tisztnek küldte volna az ajándékot.Valószinü,hogy a négy következő fiu is alkalmas lett volna már a katonai szolgálatra;de a család a háromma1 eleget áldozott már a közért s az otthoni munkát is végeznie kellett valakinek,annál inkább mert Isai maga már öreg volt.Későbbi korok szokásától abban is eltér ez a kor,hogy a családok becsületére volt bizva,hogy hány tagját küldi a háboruba.A kötelességtudat ekkor még erősebb volt.

A pörkölt gabona olyenféle inyenc étel volt akkor,mint ma a pörkölt tökmag vagy a pattogatott kukorica;egy még kevésbbé elkényeztetett kor igénytelenségét mutatja.Ennivaló volt a táborban;csak a szeretet megemlékezése volt az elszakadt családtagokról,amit Isai küldött.Hiszen a tiz kenyér sem volt akkora,mint a mai hatalmas falusi kenyerek;mert a sütés tudománya annyira kifejlődve nem volt.A kemencék kisebbek voltak s vékonyabb kenyereket sütöttek át.A tiz sajt már finomabb étek volt,ezzel a hatalmas ezredes urnak kedveskedik az ősz apa,kinek jóindulatát megszerezni a fiuk érdeke volt.Az a körülmény,hogy a fiuk nem kaptak sajtot,arra mutat,hogy Isai nem tartozott a gazdag betlehemiek közé;otthon is szükösebbre kellett fogni az életet,miután három dolgos kéz a gazdaságból hiányzott.Ellenben a hadba mentek családját el kellett tartaniok.

19-3o v.:Mig Saul meg azok és az összes izraeli férfiak a terpentinfás völgyben-állottak harcban a filiszteusokkal,Dávid kora reggel fölkelt,

a nyáját ráhagyta a pásztorra,fogta a batyut s elindult,ahogy atyja Isai parancsolta.Amikor a szekértáborba érkezett,a hadfiak kimentek volt már a csatasorba s harci kiáltásban törtek ki.Harci rendbe álltak Izrael is,a filiszteusok is,harci rend állott a harci renddel szemben.Dávid ledobta magáról a holmit,a podgyász egyik őrére bízva azt s a csatasorba futott,bement abba s testvéreinek hogyléte felől kérdezősködött.Amíg velök beszélgetett,a filiszteusok harci rendjéből feljött egy köztes ember,névleg a filiszteus Gólját Gátból s a már említett módon beszélt.Meghallotta Dávid.Mikor az izraeli férfiak meglátták az embert,mind megfutottak előle és igen féltek.-Látjátok ezt az embert,aki feljött?-szólalt meg az egyik Izraeli férfi-Izraelt gyalázni jött ez fel.Ha valaki levágná őt,nagy gazdagsággal ajándékozná meg azt a király.Neki adná a leányát és családját felmentené Izraelben az adófizetéstől.Dávid erre megszólította a mellette álló embereket: Mit tesznek azzal az emberrel,aki levágja azt a filiszteust és leveszi a gyalázatot Izraelről? Mert ugyan ki ez a körülmetéletlen filiszteus, hogy gyalázza az élő Isten harci rendjeit?! A nép ugyanaszerint a szó szerint felelt neki:Így meg így tesznek azzal az emberrel,aki levágja őt! Mikor legidősebb testvére,Eliáb meghallotta,hogy az emberekkel beszél,haragra gyulladt Eliáb Dávid ellen és így szólt:Miért is jöttél le?S ugyan kire hagytad azt a picinyke nyáját a pusztában? Én ösmerem vakmerőségedet és hogy valami gonoszság van a szívedben;különben miért jöttél volna le a háborut nézni?! -Hát mit tettem most?!-kérdezte Dávid.-Hiszen szóbeszéd az egész! Azzal került-fordult egyet másfelé és megkérdezte ugyanazt.A nép pedig pontosan az előbbi szóval felelt neki.

Hogy Izrael és a filiszteusok a Terpentinfás völgyben harcban állottak egymással,annyit jelentett,hogy napról napra kivonultak hadállásaikba -éjjel őröket hagytak hátra-s apróbb csetepatéktól eltekintve,nem sok kárt tettek egymásban.Úgy tettek,mint két viador,kik sokáig állnak, támadás nélkül,farkasszemet nézve egymással s várva,míg az ellenfél olyan gyönge pontot mutat,mely a támadást lehetővé teszi.A két fél közül mégis Izrael érezte magát szorongatottabbnak az óriás hetvenkedése és káromló beszéde miatt.Napról napra várták,de hasztalan várták,hogy valaki kimozditja-e mozdulatlanságából a háborut.A király,ki már öregedő volt ekkor,a régi romantikusabb idő eszejárása szerint nagy gazdagságot,lánya kezét igérte annak,aki Izraelről a szégyent leveszi,no meg a családnak azok közé emelését,akik a magosabb,adót nem fizető társadalmi osztályba tartoznak-későbbi fogalmak szerint:nemességre való emelést.A király ajánlatát többször kihirdették,mert az egész nép beszélt róla s igen foglalkoztatta az embereket már csak azért is, mert a szégyent,amely a királyt nyomta,mindnyájan érezték.A háborunak ebben a szakaszában indult el Dávid hazulról,hogy atyja megbizását teljesitse.Az Isai féle gazdaság szerényebb méreteit bizonyitja,hogy a nyájnál Dávid mellett csak egy pásztor lehetett s Dávid távolléte alatt erre maradt a nyáj gondja,melyről Eliáb is bizonyos gunnyal beszélt,miután a hadra kelt seregben jobbmódu,gazdagabb emberekkel is érintkezett s ezek előtt atyja gazdaságát kissé szégyelte.Dávid napfelkelte előtt indulván,még a délelőtti órákban érkezett meg a néber táborba;akkor,amikor a reggeli után a hadfiak már kivonultak a csatasorokba;az ifju friss,fáradtságbiró és a kivitelben gyors volt.A gyalogolás és a tehervisélés nem vette el tettre való kézségét.A Saul körül összesereglett nép kocsikkal,podgyásszal jött el hazulról,eledelt hozva magával s ezt a készletet időnkint pótolták hazulról;bár a későbbihez hasonló rendszeres "hadtápellátás "nem volt még meg ez időben,Saul is gondoskodott a sereg ellátásáról.A hadi nép podgyásza s kocsii a harci állások mögött voltak elhelyezve s őrök felügyelete alatt állottak.A hátulról közeledő Dávidnak tehát először a szekértáborba kellett megérkeznie.Ott valószinüleg ismerős volt már-atyja nem először küldhette testvérei után-azért nem sok időt töltött hátul, hanem egy ismerős őrre bízva a podgyászt,azonnal előre futott;futott, miután a tehertől megszabadult.Nem a kiváncsiság,hanem a belé rejtett harci vágy,a harc iránt való érdeklődés fütötte a bátor gyermeket.A

katona-élet rugói között nemcsak a gyilkolási vágyat kell keresnünk, nemcsak alantos prédaszomjat, kapzsiságot, hanem, -ha a hadviselés valami nemes okból történik, mint a haza, a nők és gyermekek védelme, -akkor azt a nemes kézséget is, hogy a férfi életét teszi kockára a tőle hőn szeretett otthonáért. Dávid igen jól tudta, hogy mit jelentettek hazájának a filiszteus rabló hadjáratok s lelke telve volt a vággyal, hogy valamit a csatamezőn tegyen övéiért. De a gyermek lelkében egy még nemesebb ösztön is mozgatta a tettvágyat: "az élő Isten" szolgálata, kinek harci rendjeit látta Izrael harci rendjeiben a körülmetéletlen filiszteusokkal szemben, kiknek Dávid nem tudatlanságát vetette meg, hanem pogány erkölcstelenségét, mely dologtalanul, rablásból akar élni. Korán volt még, amikor kikerkezett az első sorokba, mert a hadi nép épen akkor hallatott hatalmas harci kiáltást, mellyel mintegy magukat akarták belelovalni a bátorságba, a támadó kézségbe. De hiába volt a nagy hang, a lelkesedés azonnal félelembe csapott át, amint a másik oldalról átjött s a héberek oldalán a lejtőn fölmerészkedett a filiszteus óriás és aznap is ujra elkezdte hetvenkedő beszédét. Dávid tanuja volt ennek az átváltozásnak s erős értelmi felajzottsága, a harc utáni érdeklődése hamar átláttatták vele a helyzetet, noha tapasztalatlanabb volt, mint az idősebb katonák s mint saját testvérei. A fiatal gyermek lelkét jobban égette a szégyen, mint a gyalázatot napról napra viselő katonáét, kik kezdtek a változhatatlanba beletörődni. Először mégis otthoni megbizatásának tett eleget és felkereste testvéreit, kik szivesen fogadták; de ez a szivesség azonnal kelletlenségnek adott helyet, különösen a legidősebb testvérnél, mikor azok öccsükben észrevették a lobogó lángot, mely ott égett szemében s elöntötte egész viselkedését. Vannak az emberben tudaton kivüli sejtések, melyeket az ember szelleme ébreszt s melyek a tudattalan lélekben helyezkednek el. Bár szerette testvérét; de hiuságát bántotta s bizonyos féltékenységre ingerelte az a részben tudat, részben sejtés, hogy fiatal, még szinte a gyermeki sorban álló öccse többre van hivatva mindnyájuknál. Ilyesmibe az idősebb testvérek nehezen tudnak beletörődni s ez a testvéri féltékenység akkor is megmaradt a Dávid bátyjaiban, mikor Dávid már a királyi székben ült, mert testvérei távol maradtak a király udvarától, vagy legalább is abban szerepet nem játszottak. Dávidot nem érthették meg testvérei, mert Dávidra Isten szent Szelleme ült rá s őt oly szellemi utakra vezette, melyek testvérei előtt ekkor is, később is ösmeretlenek és járhatatlanok voltak; megmaradt bizonyos rokoni összetartás köztük, de szellemi téren szakadék tátongott köztük. Isten utjain magános emberek járnak! Csodálatos az a körültekintés és megfontoltság, amely a gyermekben jelentkezik, mikor nem egy-két embertől, hanem sokaktól akarja hallani a tényállást, egyuttal azt is, hogy a király családban hogyan emelkedhetik fel az, aki az óriást legyőzi. Nem a hiuság felfelé kapaszkodása nógatta Dávidot, hanem egy benne mind inkább tért foglaló tudat, hogy legfelülre, a király mellé hivja hivatása. Lelkében boldogan ott rezeg a sejtés, hogy Isten felfelé vonja őt s felismeri, hogy ez az alkalom épen az övé s azon keresztül kell a hatalmas ugrást megtennie, hogy Juda egyik szerény családjából a királyi trónusra emelkedjék. Hiszen ekkor már Jahve felkentje volt! Amit a testvére vakmerőségnek nevez benne, az a hit adta bátorság volt, melyet testvére nem értett. Amiben a bátyja gonoszságot látott, mert sértette vele a bátyja gőgjét, isteni hivás mozgalma volt, melyet testvérei nem érthettek. Sokszor látja a világ a szent Szellem legszentebb inditásaiban a gonoszság munkáját, mert ami titokzatos, mert ami felülmulja a közönséges emberi felfogó képességet, az istentelennek és ~~gonosz~~ gonosz merényletnek tünik fel a hus-ember szemében. Hogy Dávid eljött a harcot nézni, másnál vitézség, bátorság, nemes érdeklődés, de Dávidnál gonoszság kell, hogy legyen, mert ez az érdeklődés zavarja bátyjait és féltékenyekké teszi őket. Isten gyermekei felől könnyen támad a világ fiaiban rossz benyomás és az első rossz benyomás alapján magyarázzák aztán egész viselkedésüket. Dávid nem száll szembe idősebb bátyjával, hanem kitér előle: ez gyermeki bölcsességét és mérsékletét mutatja, melyet Isten Szelleme fejlesztett ki benne. Isten neveli a kedve szerint való királyt s már eddig nagy haladást tett a tanitvány; csakhogy erről az embereknek sejtelmük is alig van. Isten lénye s erkölcsi természete minden emberre kisugárzik halványabb vagy erősebb fénnyel; de tudatos,

tiszta alakot csak azokban ölt,akik Isten iskolájába járnak,akiken szent Szelleme ül rajtuk.Dávid testvéreinek valami homályos sejtelme volt arról,hogy nemes,nagy ügy szolgálatában harcolnak;de Dávid többet látott:az élő Isten ügyéről volt szó! Neki ez az élő Isten élő valóság volt,kivel állandóan együtt járt s kivel mindig számolt.

31-4o v.: Mikor köztudomásra jutott,amit Dávid mondott,megjelentették azt Saulnak és Saul elhozatta őt.-Egy ember szive se essék le ő miatta-mondotta Dávid Saulnak-Szolgád elmegy és megviv ezzel a filiszteussal! De Saul igy szólt Dávidhoz:Nem vagy te képes megvivni ezzel a filiszteussal,mert te gyermek vagy,ő meg ifjuságától fogva a harc embere!-Pásztor volt a te szolgád atyja nyája mellett-szólt most Dávid Saulhoz-És ha eljött az oroszlán vagy a medve és elvitt a nyájból egy juhot,utána mentem,leütöttem és kimentettem szájából;Rám támadt,de megragadtam szakállánál fogva,leütöttem és megöltem! Az oroszlánt és a medvét is leütötte szolgád és ez a körülmetéletlen filiszteus is olyan lesz,mint azok közül egy,mert gyalázta az élő Istennek harci rendjeit.-Jahve-szólt aztán Dávid-aki megmentett engem az oroszlán körme közül és a medve körme közül,meg fog menteni ennek a filiszteusnak a kezéből is! Erre Saul ráadta Dávidra saját öltönyeit,réz sisakot adott a fejére s páncélba öltöztette őt;ruhája fölött karddal övezte föl Dávid magát s megpróbált járni ,mert addig még nem kisérlette meg;ekkor igy szólt Dávid Saulhoz: nem tudok én járni ezekben,mert még nem próbáltam! Ezzel Dávid eltávolitotta magáról,amit Saultól kapott.Kezébe fogta botját,kikeresett magának a patakból öt sima követ és betette őket pásztortarisznyájába,mely nála volt a zsebében,kezében volt a parittyája s ugy közeledett a filiszteushoz.

Itt tünik ki a fontosabb ok,amelyért Dávid a tábor több pontján elhintette azt a véleményét,hogy a filiszteus garázdálkodását tovább türni nem lehet.Dávidnak az okosságát mutatja,hogy sok helyen elhelyezte megjegyzéseit a filiszteus óriás felől s igy annak el kellett jutnia a királyhoz is.Saul meg is hallotta s azonnal hivatta az ifjut,kit ő már jól ismert,hiszen lantpengetője volt,azonban a táborban keletkezett szóbeszédből egyelőre nem állapithatta meg az azonosságot.Mikor már előtte állt a jelentkező,akkor látta Saul,hogy az fiatalabb,minthogy ily feladatra vállakozhatnék.Dávid jól tudta,hogy Saulnak ez lesz a véleménye, azért is nem jelentkezett nála közvetlenül.Azért készitette elő a talajt hogy a hadi nép megmozdulása,a közszégyen erősebb érzése mintegy kényszeritőleg hasson Saulra avégre,hogy a kiállást engedélyezze és szégyenszemre,mint egy gyermeket,el ne kergessék.Mikor Saul mindenfelé látta a lelkesedést,hogy végre akadt valaki,aki szembe mer nézni a gonosz óriással,már alig lehetett a visszakozásra fujni a riadót.Dávid tehát elég ravaszul tette meg magát Izrael bajnokává;de ezt a ravaszságot semmi hamisság nem kisérte és Isten adta azt Dávid szivébe.Egy bizonyos:ha nem is korban,de bátorságban,az ellenféllel dacoló higgadtságban férfi volt már a gyermek."Egy ember szive se essék le miatta"-kezdte beszédét Saulhoz.Saulra kétségtelenül hatást tett ez a beszéd;hiszen az ő szive épen ugy a porba esett alá,mint a héber hazafiaké.Az általános csüggedés mocsarából ez a gyermek ugy állt ki,mint egy szikla.S mégis gyermek volt arca,lelke;csak Istenbe vetett hite tette kősziklává.Lénye bátorságot sugárzott maga körül.Saul fölemelve érezte magát.Valami fogékonyság a jó,a nemes iránt mind végig maradt benne;valami ami a jó felé vonzotta. Saul mégis ellenkezni próbált s lebeszélte szándékáról az ifjut.Akkor ez oly dolgokat mondott el életéből,amelyek lefegyverezték a királyt,a személyes bátorság oly eseteit,melyek erős férfiakat szégyenitettek meg. Dühödt kutyákkal szemben a bátor és nyugodt fellépés sokszor hat ugy, hogy az állat megbüvölve áll meg s ezt a hatást gyakorolta Dávid a ragadozó oroszlánra és medvére,mikor utánuk ment és elvette tőlük áldozatukat,melyet szájukkal vittek,még nem marcangoltak szét,legfeljebb megsebeztek.A gyermek szőrén ragadta meg az állatot s ugy közelről mért rá halálos csapást.Vakmerőség volt ez? Nem.Istenbe vetett hit,a Szellem titkos bátoritása,hogy a harcban Isten fog mellette állani.Dávid tehát nem volt gyakorlatlan a fenevadakkal vivott harcban.S a filiszteus óriást fenevadnak tekintette.Most is a Szellem titkos küldését érezte meg;most

is tudta,hogy a mennyei seregek Ura,Jahve vele lesz.Szinte látta ezeket a mennyei seregeket maga előtt menni.Istennel az oldalán mit sem számit,hogy ő gyermek,a másik pedig ifjuságától fogva gyakorlott bajvivő.Több Az,aki ő mellette van!"A körülmetéletlen filiszteus csak olyan lesz,mint egy fenevad,mert az élő Istennek harci rendjeit gyalázta!" Itt az élő Isten dicsőségéről van szó s azt ő nem fogja hagyni sárba tapodni!Isten bizonyára vele lesz.Ez az ő ügye; Isten ügyéért áll ki,még ha gyermek is.És ha senki sem áll ki,akkor kell,hogy Isten melléje álljon,aki ezt a gyalázatot nem türi az élő Isten harci rendjein.Dávid tehát nem homályos inditások után indul,melyek sokszor megcsalják és saját vágyainak utján inditják el a családról szivü embert, hanem világos és tiszta meggondolások vezetik,melyeknek fontolgatása mellett tiszta marad fölötte a szellemi ég s igy az értelem szava s a szellem suttogása kiegészitik,megerősitik egymást.Saulnak nincs több ellenvetése. Most már nincs más hátra,mint emberileg mindent megtenni a gyermek védelmére,megerősitésére.Saját ruháját adja az ifjura rá,mit nem tenne,ha eddig nem ismerte volna őt.Amit Saul mond és tesz,világosan mutatja,hogy ismeri Isai fiát.Saját fegyvereit adja az ifjunak;saját nehéz páncélját s nem az erő,hanem csak a gyakorlat hiányzik,hogy a gyermek nem tud ezekben járni."Még nem próbáltam!"mondja Dávid.Felnőtt ember sem tudna gyakorlat nélkül páncélban harcolni és a fejnek is szoknia kell a sisakviseléshez.Dávid rosszul érezte magát Saul fegyverzetében,mint ahogy az Istenben bizó szivnek kényelmetlenséget érez,ha azt kivánják tőle,hogy a hus-emberek érvelését használja az isteni igazság megvédésére.Saul fegyversi a hus védelmét jelentették Dávidnak:Ő Istenre akart támaszkodni,Istenre egyedül.Először megpróbál Saul fegyvereiben járni,ruháját fölé még kardját is fölköti;de aztán gyorsan leveti magáról és visszatér azokhoz a fegyverekhez,amelyeket pásztor korában használt s melyekkel Isten sokszor megsegitette.Botjal a kezében,parittyával felfegyverezetten,a patakból hozott öt szép,sima kaviccsal tarisznyájában:ez illik hozzá,ez az egyszerüség,ez a kezdetlegesség,amely mellett legjobban kitünik,hogy a segitség Istentől való s nem az embertől,nem a fegyverektől.Most,hogy a saját elemében találta magát és csak Isten volt a reménysége,egyszerre készen érzi magát s habozás nélkül indul az ellenség ellen.Minek a további beszéd,korlelés,tartóztatás,tanácsolás?Isten van vele! S a kivül hetvenkedő filiszteus és a lehangolt héberek meglepetve látják,hogy egy bajvivő indul ki a héberek sorai közül.Amaz gunnyal,emezek kétellyel fogadják a bátor ifjut.

41-47 v.: A filiszteus lassan közeledve haladt Dávid felé s az emlitett ember vitte a pajzsot előtte.Mikor a filiszteus odanézett s látta Dávidot,megvetette őt,mert gyermek volt,piros,szép alaku.-Kutya vagyok én-szólt oda a filiszteus Dávidhoz,-hogy bottal jösszé reám?! S istenével átkozta meg a filiszteus Dávidot.-Jöjj hozzám!-szólt ujra a filiszteus Dávidhoz-s majd husodat az ég madarainak adom oda és a mezei barmoknak! Dávid azonban igy szólt a filiszteusnak:Te karddal,dárdával és szuronnyal jössz reám:én ellenben a seregek Jahvéjának,Izrael harci rendjeinek Istene nevével megyek ellened,kit te gyaláztál! E mai nap kezembe ad téged Jahve,megöllek,fejedet levágom rólad és én adom oda e mai napon a filiszteus tábor/ hulláit az ég madarainak s a föld vadjának.Ugyhogy az egész föld megtudja,hogy van Istene Izráelnek! Majd meg fogja tudni ez az egész gyülekezet,hogy nem karddal,dárdával szabadit meg Jahve,hanem Jahvéé a háboru s Ő a mi kezünkbe ad titeket!

Mikor Dávid kiállott a csatarendekből,hogy a hatalmas óriással felvegye a harcot,a filiszteus távol állott a harcól másik részén.Csak lassan közeledett.Meglepetéséből először magához kellett térnie,hogy felbecsülhesse ellenfelét.Azért közeledett hozzá lassan;nézte és fontolgatta magában,mit tegyen a szerencsétlen gyermekkel.Kimélet,irgalom nem volt benne;ellenben megszégyenitésnek tartotta,hogy egy juhászfiu,kezében a juhászok megszokott botjával,harci öltözék és fegyverzet nélkül ugy menjen rá,mint egy kóbor,tolvaj kutyára mennek rá a pásztorok.Nem vette komolyan az ifjut;azért közeledett hozzá lassan,gondolkodva,hogy mit is csináljon ezzel a nem várt jelenséggel.Nem akart párviadalra menni vele, mert azt megszégyenitőnek tartotta.Átkozni azonban lehetett az ifjut és

azt meg is tette takarékosság nélkül, bőven szórva az átkot a fiura, népére, mely ilyen bajvivót tud csak kiállitani és Istenüket, akinek nincs ereje megvédeni népét vele szemben. De épen ez a szidalom ingerelte fel Istent és Isten bajvivóját, a gyermek Dávidot. Ezzel az elbizakodottsággal szemben most már itt is elfogyott minden türelem és irgalom: az óriásnak meg kellett halnia és pedig a megvetett pásztorfiu kezétől. De a filiszteus nem is számitott tulról irgalomra. Ami érző, emberi lelket másnál szánalomra inditott volna: a gyermek piros arca, ifju külseje, szép alakja, az az óriást inkább haragra ingerelte s gyülölettel töltötte meg. Aljas lelkek nem tudnak az ifjukor bájában gyönyörködni. Nemcsak ijesztésképen mondja, hogy a fiu husát az ég madarainak és a mezei vadnak adja oda: örömét találja abban, hogy ezt teheti. Vérben ázva, piszoktól fedve, ragadozó állatoktól széttépve akarja látni a gyermek piros arcát, szép termetét. De a gyermek nem ijed meg a fenyegetéstől. Dávid nem a filiszteust látja szemével, hanem a vele tartó s őt segitő Jahvét, kiben még nem csalódott, mióta a Szellem titkos inditását követte. Biztos volt a dolgában, nem önhittségből, mint a filiszteus, hanem Istenbe vetett hite alapján. Ez tünik ki bátor, mérsékelt, de határozott szavaiból: Te karddal, dárdával és szuronnyal jössz reám: én ellenben a seregek Jahvéjának, Izrael harci rendjei Istenének Nevével megyek ellened, kit te gyaláztál! E mai nap kezembe ad Jahve!" A fiu tehát jól látja a különbséget aközött, amije neki van és aközött amije az óriásnak van. Az óriásnak hatalmas kardja van, melynek egyetlen csapása széjjelvághatja az ifjut; hajitó dárdája van, melynek kezelésében igen gyakorlott s melynek ütése halálos és végül "kidón"-ja van, azaz a lándsánál jóval kisebb szuró fegyvere, melyet közelharcra használtak s melyel szemben a fiunál semmi megfelelő fegyver nincs. A gyermeknél pásztor-parittya van, mellyel köveket lehet lövöldözni, de amely nevetséges fegyver az óriás hatalmas fegyverzetével szemben. A gyermek tehát védtelen a hatalmas bajvivó ellenében. És mégsem védtelen, mert vele van Jahve, a hü és erős Isten, Izrael harci rendjeinek élő Istene. Ennek az Istennek Neve van az ifju ajkán s a láthatatlan Isten odaáll a gyenge ember hallható szava, bizonyságtétele mellé. Ezzel a névvel az ajkon menni annyi, mint Istent vinni magával. Isten Dávid mellett áll annál inkább, mert Góljat ajkán Isten nevét káromló szó van. A szentül, odaadással kiejtett Jahve szóval csatázik a gyalázón, maga felemelésével kiejtett átok-szóval. Ez a csata akkor dőlt el, amikor Dávid Jahvét hivta és Gólját Jahvét káromolta. A többi már csak ennek az első párviadalnak volt a következménye. Dávid tisztán látja s nyugodtan mondja el ezeket a következményeket," e mai napon Jahve kezembe adott, megöllek, fejedet levágom és én adom oda a vadállatoknak a filiszteusok holttesteit." Gólját csak Dávid holttestéről beszél; az ifju bátorsága az egész filiszteus tábor megsemmisülését látja maga előtt. Ám ez nem elbizakodottság, hanem föltétlen hit Isten segitségében. Dávidot nem is saját dicsősége foglalkoztatja, hetvenkedésnek, mint Góljátnál, nála semmi nyoma! Isten dicsőségéről van szó! "Majd megtudja az egész föld, hogy van Istene Izraelnek!" Ebből pedig a földnek, a nemzeteknek lesz haszuk, mert megösmerik az egyetlen szabaditót, az egyetlen élő, igazi Istent! Összehasonlithatják az élő Isten segitségét saját holt bálványaik tehetetlenségével. A világnak az üdvössége, ha az élő, igaz Isten ismerete terjed. Ám nemcsak a föld nemzetei tanulhatnak, hanem Izrael népe is, a gyülekezet, mely az ellenséges népek között szorongatva, üldöztetve él: meg fogják tudni, hogy az ellenségtől nem a kard és dárda szabadit meg, hanem Jahve a háboru ura s Ő annak adja a diadalt, akinek akarja! "Jahvéé a háboru!" Ez azt jelenti, hogy Jahve inditja, vagy engedi meg s a győzelmet benne annak adja, akinek akarja, mert a körülményeket s a körülmények utján a seregek szerencséjét vagy épen harci készségét és erejét ugy befolyásolja, ahogy akarja. De ugy is lehet érteni e mondatot, hogy Dávid a Jahve háborujat harcolja: az, akivel Gólját szemben áll, maga Jahve! Jahve Izrael kezébe fogja adni a dicsekvő óriást és annak rabló népét!

48-54 v.: Ekkor az történt, hogy amikor a filiszteus fölkelt s közeledvén Dávidal szembe került, Dávid is gyors futással ment a csatasor felé, a filiszteus elé. A kezét kinyujtotta tarisznyájába, kivett onnan egy

követ, eldobta és homlokán találta a filiszteust, ugyhogy az a földön arcára esett. Igy kerekedett Dávid parittyájával a filiszteus fölé/igy lett Dávid parittyájával erősebb a filiszteusnál/, kővel leütötte és megölte a filiszteust anélkül, hogy kard lett volna nála. Aztán odafutott Dávid, melléje állt a filiszteusnak, megfogta annak kardját, kihuzta azt hüvelyéből s levágta vele annak fejét. Mikor a filiszteusok látták, hogy hősük halott, megfutottak. Ekkor fölkeltek Izrael és Juda férfiai, harci kiáltásban törtek ki s üldözőbe vették a filiszteusokat, mig csak el nem érték a völgyet s Ekron kapuit, ugyhogy a filiszteusok elsettei egészen Gátnál és Ekronnál a kapuk utjain hullottak el. Innen Izrael fiai visszatértek a filiszteusok tüzes üldözéséből s kifosztották a tábort. Dávid pedig fogta a filiszteus fejét s elvitte Jeruzsálembe, fegyverzetét azonban sátorában helyezte el.

A szóbeli mérkőzés után, melyet döntőnek mondottam, mert az Istent Dávid mellé állitotta, kivel eddig is tartott s elfordította Góljáttól, ki Vele eddig sem törődött, most a testi mérkőzés következik, mely igen gyors, váratlan s emberileg kiszámithatatlan eredménnyel végződött. A dolog lefolyása végtelenül egyszerü volt, de nem emberi kéz munkája. Igaz, Dávid célzott, Dávid hajitotta el parittyájából a követ, Dávid pedig gyakorlott volt az ilyen követésekben; mégis Isten erősitette meg a rettegő héber tábor közepette ennek az egyetlen ifjunak a szivét, Isten tette biztossá kezét, mikor két tábor sorsa s Isten dicsősége függött a dobás eredményétől s Isten vezette a követ a kivánt célpontba. Ha a kő célt téveszt, a következő pillanat Dávid halála lett volna. A filiszteus nem bocsátotta volna meg azt a szemtelenséget, hogy közönséges parittyával támadják meg őt, a felkészült, jó fegyverekkel ellátott és félelmetes hőst. Erre a fegyverre nem volt felkészülve a filiszteus és ezzel a fegyverrel szemben nem volt védelme. Dávid oly gyorsan tette, amit tett, hogy a filiszteusnak nem volt alkalma körülnézni s a veszedelmet felfogni. Az nem történhetett volna meg, ha Dávidban a legkevesebb félelem lett volna s emiatt habozott volna azt tenni, amit fenevadakkal szemben már eddig is többször tett. Ezzel az egyszerü megoldással szemben használhatatlanok és igy értéktelenek voltak azok óriás fegyverei, de az óriás ereje is, melyekben bizakodott. Ha a kő mellén vagy combján találta volna a filiszteust, kibirta volna; de a homloka s azon keresztül az agyvelő érzékenyebbek voltak. Gólját meghalt a kő okozta ütéstől. Fejének levágása a halálhoz nem volt szükséges, csak a diadaljel kitüzésére volt jó. A fiu lélekjelenlétét mutatja, hogy mikor az óriás lebukott, Dávid azonnal hozzáfutott, még mielőtt a filiszteusok magukhoz tértek volna csodálkozásuktól, levágta és kardra tüzve felmutatta Gólját fejét. Erre tört ki a héberekből a diadalkiáltás és a látvány s kiáltás hangja idézték elő a filiszteusok vad menekülését, melyet a reggeli harci kiáltás nem volt képes elérni. Ujjah! most az élő Isten Szelleme müködött! Az töltötte meg Dávid szivét; Az vezette kezét és a követ; Az sugta meg a gyermeknek, hogy mit tegyen; Az lelkesitette a meglepett héberéket és töltötte meg félelemmel az ily fordulatra nem számitó filiszteusokat. Milyen más az eredmény, ha valahol emberi erő hat s ha isteni Szellem ereje müködik! A Szellem alászállása előtt az első pünkösdkor a tanitványok szivét félelem töltötte el ugyhogy bezárt ajtók mögött mertek csak imádkozni. A Szellem kitöltése után bátran előléptek rejtekükből és kiálltak a sokaság elé, hogy vétküket szemükbe mondják. Ezt a Dávid-Gólját viadalt Sámuel próféta sok imádsága készitette elő azok imádságával együtt, kik az ősz próféta nyomdokain haladtak. A meginduló üldözés saját országukba verte vissza a filiszteusokat, Gátig és Ekronig tartott az üldözés, az öt filiszteus városállamnak ama két fővárosáig, amelyek a tengerparttól beljebb feküdtek s igy határállamok voltak. Az 52. vers végén a LXX-ban "völgy" helyett Gát neve áll, ami talán a következő mondat visszavetitése. Mivel Gát délebbre van, mint Ekron, valószinübb a héber szöveg olvasási módja; Gátnak csak második helyen van létjogosultsága a felsorolásban, mivel az üldözöttek és üldözők csak később érhették el. Dávid céltudatos cselekvését, egyuttal isteni vezettetését mutatja az a tette, hogy Gólját levágott fejét Jeruzsálembe vitte el, hogy a jebuzeusoknak megmutassa. A jebuzeusok Jeruzsálem akkori lakói

voltak,ha nem is kizárólagos lakói talán.Váruk a délkeleti halmon épült,a későbbi Sionon,melyet utóbb Dávid foglalt el tőlük.A héberekkel szemben ellenséges jebuzeusok a filiszteusok természetes szövetségesei voltak s az erős jebuzeus vár hadműveleteik alapja volt.A filiszteus hős levágott feje baljóslatu jövendölés a jebuzeus uralom közeli végére.Dávidot hőstette egyszerre elismert vitézzé s a tábor megtisztelt tagjává tette.Külön sátort kapott,mint a vezérek s ott maradt a seregnél.Góljat elvett fegyverét díszül s diadaljelvényül sátorában akasztotta fel.Testvére Éliáb,ki győzelme előtt annyira megszégyenitette, nem sejtette ezt a fordulatot.Hogy most milyen arcot vágott hozzá,nem tudjuk.A könyv hallgatása azt jelenti,hogy a megérdemelt elismerés valami hangos nem lehetett.

55-XVIII.-5.v.: Saul,amikor Dávidot nézte,hogy hogy megy a filiszteus elé,igy szólt Abnerhez,a hadsereg főparancsnokához:Kinek a fia ez az ifju,Abner?-Lelked életéért,oh király-felelte Abner-nem tudom!-Kérdezősködjél-szólott a király-ki fia volt ez az ifju! Mikor aztán Dávid visszatért a filiszteus levágása után,Abner megfogta s bevitte Saul elé,mialatt a filiszteus feje kezében volt.-Kinek a fia vagy fiu?-kérdezte tőle Saul.Dávid ezt felelte:szolgádnak,a betlehemi Isainak.De amikor Saulhoz intézett szavait befejezte,Jonátánnak a lelke összekötődött a Dávid lelkével,ugy megszerette őt Jonátán,mint a saját lelkét. Aznap Saul magához vette őt és nem engedte visszatérni atyja házába. Jonátán és Dávid pedig szövetséget kötöttek,mivelhogy ugy szerette őt, mint a saját lelkét.Amellett Jonátán levetette a felső ruháját,amely rajta volt s odaadta Dávidnak,valamint a ruháit meg a kardját,az ijjat és az övét is.Dávid ettől fogva kijárt s akárhova küldte is őt Saul, okosan viselkedett.Saul aztán egy harci csoport fölé helyezte.Dávid tetszett az egész népnek,még Saul szolgáinak is!

Saul,miután Dávid elhagyta őt,utána nézett s látta a fiu bátor,bizakodó viselkedését s rendithetetlen nyugalmát,mellyel a filiszteus elé ment.Csodálkozva szemlélte a csüggedt tábor közepette ezt az egyetlen lényt,akinek helyén volt a szive s nem egészen értette a dolgot.Ő rá is hatott Isten Szelleme;de ő csak föltámadó érzelmet és indulatokat tapasztalt önmagában,személyes viszonyban ő sohsem volt Istennel.A szellemi ajándék nem szivén át hatott,hanem öntudatlan kedélyén keresztül.Dávid pedig,mintha csak Istennel volna dolga,nem látszott foglalkozni az óriással,az fegyvereivel és ijesztő külsejével együtt kivül maradt a számitásán.Saul mellett ott állott unokatestvére és hadvezére Abner.A király egy idő mulva odafordul hozzá és megkérdi:"Kinek a fia ez a fiu,Abner?"Vajjon Saul nem ösmerte Dávidot?Vajjon most látta először? Mint ahogy bibliakritikusok megállapitják,kik a Bibliában egymásnak ellentmondó részeket igyekeznek találni.Pedig nem erről van itt szó! Saul ösmeri Dávidot;nem felejtette el lantpengetőjét.De most hogy az ifju egészen uj megvilágitásban lép eléje,bővebbet szeretne tudni származásáról s nem a neve,a foglalkozás,a családi körülmények, a leszármazás érdekli.Abner is ösmerte Dávidot;de származásáról még kevesebbet tud,mint Saul.Egyébként nem volna csodálatos,ha egy uralkodó elfelejti egy udvari alkalmazottjának sohsem látott atyját s egyszer csak utána érdeklődik.Isai egyáltalán nem volt fontos Saulnak, Dávid is csak,mint egy mulattató eszköz.Most azonban már nagyon érdekli a királyt a feltünő s egyedülálló jelentőségü ifju eredete,kiről már tudja,hogy legvitézebb katonái s udvarának jelentősebb tagjai közé fog tartozni.Közben-éspedig villámgyorsasággal-megtörténik a viadal,melynek Saul is minden bizonnyal szemtanuja.Abner,kit megbizott azzal,hogy a fiut kérdezze ki,ugy is mint hadvezér közelebb megy a bajvivókhoz,csakhamar a filiszteus óriás fejével látja a gyermeket közeledni.Izgatottan fogja meg karját és viszi magával a királyhoz.A lelkesült,csodálkozó héberek utat nyitnak Abnernek és a fiunak.Abner nem a válasszal tér vissza,mint akkor tette volna,ha a viadal nem szerencsésen végződik,hanem azzal,akinek eredete felől tudakozódnia kellett.A király,most még több bámulattal,megkérdezi az ifjut magát apja felől s Dávid bizonyára nemcsak az apa nevét mondotta meg,hanem valamit családi viszonyairól is beszélt,különben nem mondaná az elbeszélő:

"Amikor Dávid Saulhoz intézett szavait befejezte..."Olyan beszédet, amelyet el se igen kezdett,befejezni nem lehet.Azután a rövid szó után,amelyet a könyv közöl Dávid beszédéből:"Szolgádnak,a betlehemi sainak "nem lehet ezt a méltatást adni:"amikor befejezte beszédét". Dávid tehát beszédet intézett Saulhoz s a piros arcu,kedves gyermek kezében közben ott lógott a véres otromba fő.A gyermeki szépség és a háboru rutsága ritka látvány volt ilyen együttesben.A szépség legyőzte a rutságot,a hit a gyávaságot,a bizalom az aggódást.S amint a győztes gyermeki megjelenésében ott állt a szerencsétlen,kedélybeteg király előtt,valakinek a megkinzott szive enyhületet talált ennek a gyermeknek a lényében és ez a valaki Jonátán volt,a király fia,kinek idősebbnek kellett már lenni Dávidnál s ki épen ezért-ebben a pillanatban-a pártfogó,a védő szerepébe lép a még a gyermekkor határát alig átlépő Dáviddal szemben.Jonátán tetteivel többször megelőzte atyját s annak megmutatta a királyi cselekvés utját.Saul ment is,amerre Jonátán lépéseit látta,annál inkább,mert a fiu mindig átengedte atyjának a siker dicsőségét.Saul szinte megszokta már,hogy amit Jonátán cselekszik,az helyes.Jonátán nem ütheti lovaggá Dávidot-persze a lovaggá ütés későbbi kor szokása-vagyis nem mondhatja ki a szót,mely Dávidot felveszi a hadseregbe s neki abban megérdemelt helyet ad.De Jonátán cselekszik valamit,ami felér a lovaggá ütéssel és a bajtársak közé fogadással:leveti szép felső ruháját és a királyi ruhadarabot odaadja Dávidnak;saját fegyvereit adja át neki,más ruhadarabokkal együtt.Az ifju Dávid megérti az ajándék jelentését és boldogan fogadja el azt.Tulzott szerénységgel eszébe sem jut tiltakozni ellene.Tudja,hogy ez az ut,melyen Isten vezeti őt.A lelke mélyén őrzött titkot,melyet Sámuel felkenése helyezett belséjébe,most sem árulja el;csak látja Isten utját,ki végéhez viszi azt,amit elkezdett.A két ifju szive összedobban ebben a pillanatban.Az irás ugyan csak Jonátánról beszél;de Dávid oldalán nem kisebb a megértés és a közeledés.Dávid nem most ösmerte meg Jonátánt,ki azonban eddig elérhetetlen távolságra lebegett fölötte,mint király fia,mint a trón jogos és érdemes örököse. Dávid tudott Jonátán hőstetteiről.És most egyszerre elenyészik a távolság a két ifju közül.Mivel Dávid szive eddig is szerethette és onnan a társadalmi mélységből felfelé tekintve szerethette Jonátánt, most csak arra van szükség,hogy Jonátán indulatát és közeledését vázolja a próféta szerző.Nagyobbat nem mondhat erről a kapcsolatról, mely e pillanattan keletkezett,mint amit azzal mond,hogy Jonátán ugy szerette meg Dávidot,mint a saját lelkét.Mert a lélek az én! Dávid hősi tettével és egyszerü,szerény,gyermeki viselkedésével ugy behatolt Jonátán lelkébe,hogy az nem tudta,hol végződik Jonátán a szivében és hol kezdődik Dávid.Mert a sziv szereti a lelket és a sziv olvas a lélekben.Jonátán szive lelkébe mélyedt és ott mindenütt Dávidot érezte. Mikor ruháit,fegyvereit odaadta s ezzel a két lelket a kivülvalók előtt is egynek nyilvánitotta,Dávid szive ugyanazt érezte.Nem a király, a fia állott előtte,várakozása boldog beteljesedéseképen.A király talán sohsem jutott volna arra az elhatározásra,hogy Dávidot bevegye seregébe éspedig azonnal tiszti rangban,ha Jonátán nem mutatja előtte az utat.Saul,a beteg lelkü király nem ellenkezett;ment a fiától megmutatott uton.Magához vette Dávidot és nem engedte visszatérni atyjához.Bizonyára rohanó követ vitte a nagy tett hirét a betlehemi otthonba.Dávid egy harcoló csoport parancsnoka lett s ifjusága miatt nem vetették meg,hanem szerette az egész nép,még Saul szolgái is,azaz a miniszterek,államférfiak.Ki sejtette volna ezt a változást aznap reggel,mikor a batyuval hátán hazulról elindult testvéreit üdvözölni s az ezredes ur jóindulatát szerény ajándékkal megszerezni?! Isten utjai csodálatosak és végtelenül egyszerüek!

6-15.v.:Egy hazatérésük alkalmával,mikor Dávid is visszatért a filiszteusok veréséből,az történt,hogy az asszonyok Izrael összes városaiból kimentek Saul király elé,hogy énekeljenek és körtáncot lejtsenek csörgődobokkal,nevetéssel,három huru citerákkal.A kacagó asszonyok igy beszéltek:Megverte Saul az ő ezerét,Dávid is az ő tizezerét!Saul nagy haragra gyulladt,igen bántónak találta ezt a dolgot.-Dávidnak tizezret

tulajdonitsnak,nekem csak ezret!-szólott.Semmi sem hiányzik már neki, csak a királyság! Saul attól a naptól fogva szemmel tartotta Dávidot. /kancsalul nézett Dávidra/ /rossz szemmel nézett Dávidra/.Másnap Istennek egy gonosz szelleme szállotta meg Sault,ugyhogy prófétált benn a házban.Dávid pedig,mint napról napra tette,pengette a hurt;a dárda ott volt Saul kezében.Saul egyszerre elvetette a dárdát e szóval:Dávidot a falhoz szögezem!De Dávid kétszer kitért előle.Saul azért félt Dávidtól, mert Jahve Dáviddal volt,Saultól pedig eltávozott.Azután Saul eltávolitotta őt magától,ezredessé tette meg s mint ilyen ki s bejárt a nép előtt.Dávid minden utján okosan cselekedett s Jahve volt vele.Mikor Saul látta,hogy szerfölött okosan cselekszik,megrémült tőle.

A filiszteusok a nagy rémület és futás után csakhamar magukhoz tértek és folytatták csatározásaikat;hiszen csak egy hősük veszett el s a megfutás csak lélektanilag volt indokolt.Dávidnak a hadseregbe való befogadásával azonban egy nagy változás történt az izraelita lélekkel: most már a héberek is támadókká lettek és igyekeztek végleg harcképtelenné tenni a gonosz rablókat.A petyhüdtségnek és gyávaságnak szellemét az eleven bátorság szelleme váltotta fel.Nem a kedélybeteg király, hanem Dávid szelleme lett urrá az izraelitákon.S a hébereknek tetszett ez az uj szellem.Dagadó szivvel mentek a harcba,mely rájuk nézve mindig sikeres volt,mert vezérükkel együtt volt Jahve s győzelmet adott.Saul nem maradt el a csatákból s Dávid értett hozzá,hogy a királynak kijáró tisztességet és az elsőséget megadja.Dávidnak ez az igyekezet azonban hiábavalónak bizonyult,mert mindenki látta,hogy az áldás Dávidot kiséri s mikor egyszer egy győzelmes csatából vidáman hazatért a sereg,mindenünnen jöttek a hősöket köszönteni az asszonyok s az akkori szokás szerint énekkel és körtánccal ünnepelték őket.Tánc közben rögtönzött szöveget szoktak énekelni s ez alkalommal az énekszöveg nem volt elég diplomatikus,amennyiben Sault ünnepelték ugyan ezer ellenség megöléséért, de Dávidnak tizezret tulajdonitottak.Az asszonyoknak igazuk volt ebben a szétosztásban,de a féltékeny Saul igen megharagudott érte.Ő szokva volt Jonátán eljárásához,ki minden hősi tettének aratását apjára hagyta s még a halált is kész volt egyszer apja ostobaságáért elviselni.Dávid nem kereste magának az elsőséget;de varázslatos egyénisége előhivta ezt az önkéntelen megnyilatkozást.Saulnak be kellett volna látnia,hogy az asszonyoknak igazuk volt,de Saul a maga makacs önhittségében és vak elbizakodottságában erre nem volt képes. Saulnak,ha korábbi engedetlensége miatt bünbánat ébredt volna benne,bele kellett volna nyugodnia Isten itéletébe,hogy az örökkévaló félretette őt.De ő tovább is engedetlen maradt és dacolt Isten itéletével.Az a nyilvánvaló áldás,mely Dávid utjait kisérte,nem ok nélkül keltette föl benne a gyanut,hogy Dávid az Isten kiválasztottja s mivel az isteni végzésnek való ellenállás megérett szándékká lett benne,az ujabb és még gonoszabb engedetlenségért teljes erővel visszatért betegsége,melyet épen Dávid jelenléte enyhitett,tisztátalan szellem szállotta meg s kedélye ujra teljesen elborult.Sok elmebajnak oka az Isten iránt való engedetlenség.Világi orvosok képtelenek a baj igazi okára rábukkanni,mert az ő életükben is fennforog ez az ok;azért az alkalmazott gyógyitási módszerek inkább rontják a beteget,mintsem hogy gyógyitanák.Dávidban megvolt a gyógyitó erő:nem zenei tudása,hanem Isten jelenléte,mely Saulra is hatott.Saul azzal adta oda magát a tisztátalan szellem munkájának,hogy üldözte azt, akit Isten kiválasztottjának vélt,hogy tőle s házától az uralkodást átvegye.Evilág uralkodói ily esetben meg szokták ölni a vetélytársat és Saul is ezt próbálta tenni.De Isten népének igazi királya Isten és az Ő határozatai előtt meg kell hajolnia a királynak is,kit egy időre kegyelme egy nép élére állit.Először Saul visszariadt a tisztátalan szellem ösztökélésétől s Dávidot messze küldte magától:előléptette, ezredessé tette s önálló utakra eresztette.De ezzel nem mult el a kisértés,mert a bün alkalmának elvágása a bünöst nem gyógyitja meg:a bünt kell kivenni Istennek a szivből a bünös kitartó kérésére.De Saul ezt nem tette.Türte magában a bünt,dédelgette azt.S a Sátán ujabb kisértésről gondoskodott az asszonyok énekével.Ekkor Saul kétszer elkövette a szörnyü tettet:gyilkos fegyvert dobott az ifjura.Dávid egyszerüen kitért a dobások elől,de nem csinált esetet a dologból.Annak vette Saul gyil-

kos szándékát,ami az volt:tisztátalan szellemi befolyásnak;ma ugy mondanók:őrültségi rohamnak.Ugy bánt Saullal,mint betegápoló a beteggel. Az ifju Dávid niggadtabb,mérsékeltebb,bölcsebb viselkedésü volt,mint az idős király.Az a tény,hogy Saul ezredessé tette Dávidot,különböző indítókok eredője volt.Vissza is riadt attól,hogy Dávidot megölje s emiatt távol akarta tartani attól a lehetőségtől,hogy egyik rohamában elkövesse a tettet.Azonban az is valószinü,hogy amikor szabadjára eresztette a merész ifjut,nem látta kizártnak,hogy az egyszer egy vakmerő kirándulás,fegyveres támadás alkalmával az ellenség prédájává lesz s ilyen módon nem a Saul kezétől vész el.Dávidot azonban őrizték! Őrizték Istennek angyalai,kik tudták,hogy Dávidra Isten tervei szerint nagy jövő vár s őrizte magá Isten,kinek szeme rajta volt az ifjun és okosságot adott szivébe,hogy ifjui merészség meggondolatlanságra ne ragadja. Az okos viselkedés azonban egyáltalán nem szoritkozott az óvatosságra, hanem kiterjedt az emberekkel való érintkezés minden oldalára.Hogy Saullal szemben milyen nemesen viselkedett,már mondottam.Jonátánnal szemben baráti volt,amellett tiszteletadó és szerény.Az őt dicsérőkkel szemben visszahuzódó maradt,magát előre nem tolta.Amire azonban Isten küldötte azt bátran és határozottan tette meg,s abban nem engedte magát visszatartani.Isten nyilvánvaló áldása volt tettein s ezt senki sem tagadhatta el;de annál féltékenyebb lett vele szemben Saul."Megrémült tőle".Attól szoktunk megrémülni,amiben valami titokzatos,érthetetlen van.Ezt az isteni titokzatosságot látta Saul Dávid életében és ezért fogta el a rémület.Mit akar Isten,ki prófétája által hadat üzent az engedetlen Saulnak?Vigasztalta ugyan magát azzal,hogy eddig még semmiféle Isten-itélet el nem érte s mégátalkodott bünösök módjára belerin-gatta magát abba, az önáltatásba,hogy Isten nem veszi komolyan fenyegetését.Mégis,mikor Dávid szokatlan és senki máson nem észlelhető viselkedését látta,vagy arról hallott,bizonytalanság érzete vett rajta erőt és rettegett.Az azonban nem megalázkodásra birta őt,hanem még jobban belekergette a zavartságba.

18-3o v.: Mialatt egész Izrael és Juda szerette Dávidot,mert ő járt ki és bejött,Saul igy szólott Dávidhoz:Lásd idősebbik lányomat,Mérábot néked akarom adni feleségül;te csak légy derék ember és harcolj Jahve harcait.Azt is mondta Saul:Ne az én kezem legyen rajta,hanem a filiszteusok keze érje el őt!Dávid azonban ezt felelte Saulnak:Ki vagyok én s mi az én életem,micsoda atyámnak nemzetsége,hogy én a király veje lehetnék?!De az történt,hogy amikor Saul leányát,Mérábot,Dávidnak kellett volna adni,odaadták őt a mecholáti Adriélnak feleségül.Ám Saul másik leánya,Mikál,Dávidot szerette s amikor a dolgot megjelentették Saulnak,az helyesnek látta azt.-Odaadom neki-szólott Saul-legyen a lány neki kelepcévé,hadd érje el a filiszteusok keze!Majd ezt mondta Saul Dávidnak:Ma másodszor vőmmé lehetsz!Majd megparancsolta szolgáinak,hogy mondják meg Dávidnak titokban:Tetszésére vagy a királynak és összes szolgái szeretnek,légy hát most a király veje!Meg is sugták Saul szolgái Dávid fülébe ezeket a dolgokat;mire Dávid ezt felelte:Hát oly könnyünek látjátok ti,hogy valaki a király veje legyen?Én szegény és jelentéktelen ember vagyok!Saul szolgái aztán jelentést tettek a királynak:Ezt és ezt mondta Dávid!-Szóljatok igy Dávidnak-mondta ekkor Saul-Más jegyajándékot nem kivánja a király,mint száz filiszteus előbőrét, hogy bosszut álljanak a király ellenségein.Arra gondolt Saul,hogy Dávidot ily módon a filiszteusok kezére játsszák.Szolgái hirül vitték e szavakat;Dávid meg helyesnek látta,hogy ily módon legyen a király veje. Nem teltek el még a napok,és mikor Dávid fölkelt,embereivel elment és kétszáz filiszteust levágott,aztán előbőreiket elvitte és teljes számban lefizette a királynak,hogy a király veje lehessen.Erre Saul odaadta neki Mikál lányát feleségül-Ekkor látta és tudta meg Saul,hogy Jahve Dáviddal van;Mikhál pedig,Saul leánya megszerette őt.Minthogy Saul tovább is félt Dávidtól,egész élete alatt ellensége lett Dávidnak.A filiszteusok fejedelmei ki-ki-vonultak s valahányszor kivonultak,Dávid Saul összes szolgáinál okosabban viselkedett.A nevének igen nagy becsületet szerzett.

Ha a király egy egyszerü kis apródot megöl haragjában, lehet, hogy nem nagy esetet csinálnak belőle s valami hamis okkal, vagy a "véletlenséggel" meg is magyarázzák a dolgot. Dávid azonban, ki többet nem volt egyszerü kis apród, mint több gondot okozott Saulnak. A háborut Saul eddig is inkább messziről szerette s a hőstetteket fiának, Jonátánnak hagyta hátra; most pedig Dávid járt "ki és be", azaz el hazulról és ujra haza egész Izrael előtt. Saul otthon ült és igen kényelmes volt számára, hogy a fiatal hadvezér a nyugtalanitó filiszteus támadásokat visszaverni, sőt ha kell, alkalom adtán maga üt az ellenségen és győzelemmel tér vissza vállalkozásaiból. Jonátán ugylátszik átengedte a kalandokat az uj csillagnak, mely Izrael egén feltünt. Mindenki hálás volt Dávidnak, hogy a korábbi folytonos veszteségek helyébe állandó győzelmet biztositott Izrael seregeinek. Saulban azonban a kényelem és biztonság érzete mellett felkélt és állandóan erősödött a már korábban is jelentkező féltékenység indulata; de mivel Dávid nevének igen nagy lett a becsülete, többé az ifjut oly könnyen eltüntetni nem lehetett az élők sorából. A korábbi nyilt támadás helyett tehát Saul cselvetéshez kezdett és azon volt, hogy Dávid másnak keze által pusztuljon el; de okvetlenül elpusztuljon. Saul nem átallotta a játékba saját leányainak a nevát és sorsát is belevonni, ami Saul lelkének igen nagy elaljasodását mutatja. Az aljasság annál nagyobb, mert leányainak nemcsak nevét, hanem lelkét is rátette a játékra, nem törődve azzal, hogy ha Dávid családjának tagja lesz, annak megölésével saját gyermekeinek is életét, boldogságát fogja szétrombolni. Először idősebbik lányát, Mérábot vitte a vásárra s felajánlotta Dávidnak képmutatással, hogy a filiszteus óriás megölése által Dávid még megszerezte a jogot ehhez a házassághoz. Nem mindenkivel lehet igy cselkedni; Dáviddal lehetett. Nemes lelkü, lemondó s megbocsátó jellemeket hamar kiismer a világ és észreveszi, hogy a megcsalatáshoz és durva igazságtalansághoz is tudnak jó képet csinálni. Saul látta, hogy Dávidot lehet orránál fogva vezetni, hogy bizakodó s talán hiszékeny ember. Pedig bizakodás és hiszékenység nem ugyanaz és Dávid nem volt hiszékeny; nem lehetett, csalni, féle lehetett állitani; szerény volt, de mindezt azért tette, s azért türte az igazságtalanságot, mert Istenre bizta életét. S bizalma nem volt hiábavaló, mert Isten elkereste szolgájának igazát. Saul Mérab kezét igéri Dávidnak azzal a gondolattal, hogy annál inkább kockára teszi életét a harcban a leányért s majd csak elpusztul egyszer. Most még csak általánosságban hangoztatja a feltételt: "légy derék ember s harcold Jahve harcait!" Saul durva, számitó, de csak-a gonosszal számitó lelke nem látszik tudni Isten megőrző hüségéről, mely azok élete felett őrködik, akik életüket rája bizták. Igaz, hogy Dávid szerényen magát méltatlannak mondja a királylány kezére, mert kicsiny ő maga, jelentéktelen atyjának nemzetsége és szerény keretek között folyt le addigi élete; hiszen pásztor volt; de azért tudja, hogy Isten fel fogja őt magasztalni. Ezt a felmagasztalást azonban egészen Istenre bizta. Saul Dávid igénytelenségének láttára hirtelen meggondolja a dolgot s Mérab kezét másnak adja; a méhóláti Adriélnek. Dávidot mélyen érinti az igazságtalanság; de elfojtja lelke mélyén és senki sem veszi észre. Azonban sok sok év multán is felsir belőle az elszenvedett sérelem és a méhóláti Adriélnek meg kell bünhődnie azzal, hogy a társa elől elhálászott királylányról le kell mondania; sőt a házasságból születendő két gyermekre is igen szomoru sors vár. Dávid kezéhez sok vér tapadt s emiatt vált alkalmatlanná arra, hogy a Jahve szentélyét ő épitse fel Jeruzsálemben. Micsoda ellentét ván az ő élete és a Sátánnal harcoló késő Dávid-sarj élete között, ki a maga életében annyit szenvedett, amennyi szenvedést Dávid okozott másoknak. Most Dávid a szenvedő fél; majd eljön a megtorlás ideje s annyi bizonyos, hogy a késő Dávid-sarjnak kiontott vére sem mossa le a meg nem bánt és helyre nem hozott bünt. Ennyiben Dávid későbbi megtorló intézkedéseinek isteni alapja van. Hogy azonban az Ábel-Méholából való Adriélnek nem lett volna szabad Saul igazságtalanságába belemennie s a Dávidnak odaigért királyleányt feleségül vennie, az bizonyos. Adriel tehát, kiről egyébként semmi más nem maradt fenn a szomoru házasság néhány részletén kivül, eggyé tette magát Saul bünével s a későbbi szomoru sorsot ezzel magára idézte. A világ könnyen szemet

V meg lehetett vadni

huny a hatalmon levők erőszakos, igazságtalan tetteinek láttára s azt szokta kivánni az igazságtalanságot szenvedőktől, hogy ők is nyugodjanak bele az elszenvedett gyötrelmekbe s igazuk keresésével a békességet ne zavarják. Am mégha az erőszak elszenvedője belenyugszik is, Isten nem nyugszik bele az igazságtalanságba és annak elkövetőjét egyszer itélő széke elé idézi. Sokszor sokáig késik a Biró, de el soha sem felejt. Dávid életébe mélyen beleszántott Saul igazságtalansága, de ő fájdalmát nem mutatta.
Mérab, ugy látszik nem vonzódott Dávidhoz; Saul másik leánya, Mikhál erősen megszerette az ifjut. Akkoriban azonban a lányok ilyen természetü érzelmeit és vonzalmát nem nagyon kérdezték és a lánynak bele kellett abba is törődnie, ha szüleinek akaratából oly házban kellett életét leélnie, amelynél kedvesebbet is választhatott volna magának. Ezért van, hogy Dávid jogtalanságnak érzi, hogy Mérab ahhoz megy, akihez jobban vonzódott. Saul pedig hagyta Mérábot a maga utján menni, mert ezzel borsot törhetett Dávid orra alá. Ebben a nagyon szomoru történetben Saul oldalán van a gonoszság legnagyobb tömege. Ő igérte Mérábot annak, aki Góljátot legyőzi s ő volt az, aki igéretét megszegte, nem hogy Mérábnak kedvére tegyen, hanem hogy Dávidot megsértse. Ez a bántó szándék azonban nem egyszerü ingerlés volt, hanem egy gyilkos akarat jelentkezése s ezért az elüldözött Dávid lelkében igen mély nyomokat hagyott hátra. Családása elkisérte őt a számüzetés keserü utjain és sötétebb szinnel festette be azt is, amit Mérab és Adriel tettek, noha ezeknek vétke jóval kisebb volt. Ennek a házaspárnak Saul miatt kellett később szenvednie, mint Dávid hü barátjának, Jonátánnak is apjával együtt s atyja sorsát osztva kellett meghálnia. Isten a gyermekekben is megbünteti az atyák vétkét, bár bizonyára lesz egy hely, ahol kiegyenlitést ad; ahol a gyermekek mentesülni fognak a szülők felelősségétől.
Mikor az udvari pletyka Saul fülébe eljutott Mikhál vonzalmáról, kinek ezt a családi ügyet nem a család szük körén belül, hanem szolgálattevőkön keresztül kellett megtudnia, Saul nem lánya szempontjából mérlegelte a hallottakat, hanem a Dávid elleni gyilkos terv szempontjából, mi ujra mutatja azt a mélységet, amelybe Saul alácsuszott. "Tetszésére volt a királynak" leányának vonzalma, nem azért, mert jót akart a leányának, hanem mert rosszat akart Dávidnak, még ha ez lánya lelki gyötrelmét, sőt tönkrejutását idézi is elő. Sötét szellemi hatalmak fogságában van az a lélek, mely saját gyermeke sorsa iránt ilyen közönnyel viselkedik. Képmutató nyájassággal fordul Dávidhoz: "Ma másodszor is itt az alkalom, hogy vőmmé lehetsz!" Hogy az első alkalom az ő hibájából és nem Dávid mulasztásából veszett el, s nem olyan baleset következtében, melyen Saulnak nem volt módjában segiteni, azt elhallgatja a király s ezzel a hányi-veti beszéddel azt is elárulja, hogy egyáltalában nem bánja azt, amit Dáviddal jogtalanul tett. Dávid hallgat s nem mutatja, hogy átlátja Saul megvető, semmibevevő és hazug viselkedését. Ha Saul őszinte lett volna, akkor többi mondanivalóját is nyomban el mondta volna Dávidnak; de mivel csak ugratni akarta Dávidot, azért szolgáihoz fordul és azok sugdosását veszi igénybe, hogy Dáviddal közöljék, hogy mind Saul nagyon kedveli Dávidot, mind pedig szolgái igen szeretik. Saulnak bizonyára voltak szolgái, kik Dávidot szerették; de erre a csunya játékra csak a tányérnyalói vállalkozhattak, ha csak nem voltak annyira hiszékenyek, mint Jonátán is, hogy még mindig azt hitték, hogy Saul és Dávid viszonya megjavulhat. De Dávid okosan felel, mert nem árulja el igazi véleményét és várakozását. Ugyan erre azt mondhatja valaki, hogy ha Dávid is alakoskodik, akkor semmivel sem különb Saulnál; de az ilyen itélet felületes és igazságtalan. Mert hamis és hazug emberrel szemben megnyilni és elárulni bensőnket annyi, mint gyöngy gyöngyöt szórni a disznók elé. Isten is hagyja, hogy a hazugok eltévedjenek és saját hazugságuk fogja meg őket. Dávid szivesen lenne a király veje; szivesen elvenné Mikhált; Isten neki kijelentett terveivel egyezőnek tartja, hogy a királyságra, melyet Jahve neki szánt, a királylánnyal való házassága épitse az utat. Mégis a tényleges földi helyzetnek megfelelően saját méltatlanságát hangoztatja erre a kitüntetésre. Igaza volt, mert őt csak Isten hozzá leereszkedő kegyelme tette alkalmassá arra, hogy Izrael királya legyen majd egykor s igy a Saullal kötendő rokonság elnyerésére is. Dávidnak

semmi rossz szándéka nincs,mint Saulnak;nem tör a király élete ellen, mint az az ő élete ellen;nem akarja megcsalni a királyt szive igazi szándékai felől,csak épen annak tudatát hangoztatja,hogy jelenlegi állása még nem teszi alkalmassá arra,hogy oly előkelő házasságba lépjen.Szegény is volt,jelentéktelen is,mint pásztorfiu.Góliáton aratott győzelme Isten kegyelméből sikerült,nem az ő érdeme.Nem őneki kell magát ajánlgatnia,hanem a királynak kell hozzá leereszkednie,ha azt akarja,hogy veje legyen.Dávid viselkedése tehát őszinte és helyes.Saulnak nincs arca arra,hogy a Mikállal kötendő házasság feltételét ő maga mondja meg Dávidnak:megint szolgáinak sugdosását veszi igénybe,tehát a pletyka utját.száz filiszteusnak az előbőrét kivánja,mivel több célt ér el:1/ megszégyeniti a filiszteusokat,kik ezt a szertartást nem gyakorolták;2/ megöl et több filiszteust,hiszen önként nem fogják magukon végrehajtani hagyni a héber szokást;3/ ha ez nem sikerül,elpusztul Dávid s ez a harmadik a királytól leginkább óhajtott lehetőség.Dávid azonban felveszi az eldobott kesztyüt:Isten segitségével nem látta nehéznek a kivánság teljesitését és csakhamar a dupláját hozza annak, amit a király akart.Ugylátszik a király bizonyos határnapról is beszélt és ezt Dávid nemcsak betartotta,hanem előbb megszerezte a kivánt s igen furcsa ajándékot,melyet Mikhál nem kivánt s mely nagyon furcsán illett a hajadon leányhoz.De hát nyilvánvaló volt,hogy a jegyajándék Saulnak szól.Az is nyilvánvaló,hogy Dávidnak máris voltak bizalmas hivei,kikre ilyen utaknál mindig számithatott.Megkapta hát Mikhált,ki még jobban megszerette őt vitézsége és odaadása miatt.De a rokoni kapcsolat semmit sem javitott a helyzeten és a viszonyon,mely a király és veje közt eddig volt.A helyzet inkább elmérgesedett és ennek oka nem Dávid vétkelkedésében,hanem Saul gyülöletében rejlett.Mikor a"jegyajándékot"Saul két szeresen megkapta és Dávidnak semmi baja sem történt,akkor"látta és tudta meg"ujra s még erősebben Saul,hogy"Jahve Dáviddal van".Amig Mikál szeretete Dávid iránt épedig az együttlakás,Dávid alaposabb megismerése következtében,addig Saulban a gyülölet fokozódik.Ennek a gyülöletnek alapja azonban nem Dávidban van,hanem magában Saulban,abban a félelemben,amelyet Dávid iránt érzett.Dávidtól azért félt,mert látta, hogy Jahve van vele s igy a Dávid iránti harag forrása a Jahvétől való rettegés.Dávidnak azért kellett szenvednie,mert hü volt Jahvéhoz,ki őt királlyá akarta tenni.Saul tudta,hogy Jáhve mást akar az ő helyén látni s a félelem,hogy Jahve egyszer megvalósitja szándékát,kinozta Sault.Mivel pedig Jahvéval szemben Saul tehetetlen volt,félelme harag alakjában keresett levezetést,mely Dávidot választotta céltáblául.A keresztyén üldözések oka mindig az Isten elleni gyülölet volt s Jézus hiveit Jézus miatt gyülölték.Mivel Sault nem hagyta el a félelem,hogy Isten esetleg Dávidot jelölte királyul,azért a gyülölet is egész élete alatt tartott.Időnkint Saul megkönnyebbült,a tisztátalan szellemek befolyása gyengébb lett s ilyenkor tudott elfogulatlan lenni Dávidhoz; de a gyülölet volt az állandó.Állandónak kellett lennie,mert Dávid emelkedése is állandó volt, mit Saul megakasztani nem volt képes.Minden erőlködése,hogy Dávidot tönkre tegye,kudarcot vallott.Dávid okos viselkedése a népet megszerezte számára s nevét mindig nagyobb tisztelettel emlegették.Igy épült lassankint fel a szivekben Dávid királysága.Isten semmit sem csinál természetellenesen,hanem minden istени természetesnek,magától értetődőnek tünik fel.Természetes lett bizonyos idő mulva, hogy Dávid vegye át Saul örökét.A népet Dávid tettei meggyőzték,hogy ő az Istentől kijelölt király s a királyság érett almaként hullott Dávid ölébe.

XIX,1-7 v.: Saul nyiltan mondogatni kezdte fiának,Jonátánnak és valamennyi szolgájának,hogy meg kell ölni Dávidot.Jonátán Saul fia azonban igen kedvelte Dávidot,ugyhogy Jonátán hirül vitte Dávidnak:Atyám,Saul azon igyekszik,hogy megöljön téged.Most hát légy óvatos;reggel bujj el és tartózkodjál rejtekhelyen!Mikor majd kimegyek s atyám oldalán állok,a mezőn,melyen te is ott leszesz,beszélek rólad atyámmal s meglátom,hogy mi van s majd hirül adom neked.Jonátán aztán kedvezően beszélt atyjának Saulnak Dávidról.Azt mondta neki:Ne vétkezzék a király szolgája,Dávid ellen,mert nem vétett ő ellened s mert,amit cselekszik,

igen hasznodra válik! Markába vette a lelkét,ugy vágta le a filiszteust és Jahve egész Izraelnek nagy szabaditást szerzett.Te láttad és örültél.Miért vétkeznél hát ártatlan vér ellen azzal,hogy Dávidot ok nélkül megölöd?!Mikor Saul Jonátán szavát hallotta,megesküdött:Amily biztos,hogy Jahve él,nem ölöm meg őt! Erre Jonátán előhivta Dávidot s mindezeket a dolgokat megjelentette neki;aztán Jonátán elvitte Dávidot Saulhoz és minden ugy volt,mint a megelőző időben.

Ezek a versek hü képet adnak arról a vergődésről,mely egy tisztátalan szellemtől megszállott embert állandó állásfoglalás-változtatásra kényszerit aszerint,hogy a szellem vonszolja magával,vagy hogy az magára hagyja egy időre s a lélek alkalmassá válik józan és igaz szavak meghallgatására.A szivnek semmi szándéka nem marad elrejtve; egy idő mulva az ember maga árulja el legrejtettebb titkait.Saul még eddig eltitkolta,hogy Dávid iránt nem a rokonszerzés barátságos indulata tölti el,hanem gyilkos szándék.Miután tervei nem sikerülnek, nem tudja magában rejteni vágyódását s fiának és környezetének nyiltan megmondja,hogy Dávid halálát kivánja.Jonátán azonban nem tudta és nem is akarta elrejteni apja elől,hogy Dávidot igen szereti és várta az alkalmat arra,hogy atyját megpróbálja jobb belátásra birni. Egyelőre még nem szól atyjának;de nem késik Dávidot a veszélyre azonnal figyelmeztetni.Ebben a tettében még akkor sem volt volna árulás atyjával szemben,ha atyja egészséges;mert még a szülőt is meg kell akadályozni abban,hogy megokolatlan gonosz tettet elkövessen s ez a gyermeknek épen ugy kötelessége,mint a szülőnek;de kötelessége volt Jonátánnak a hőn szeretett barátot megmenteni is.A gonosztett megakadályozására minden lehetőt el nem követni;részesség a gonosztettben.Jonátán nem gyülöletre ingerli Dávidot atyja ellen,hanem óvatosságra inti,elrejtőzésre,mig a dolog valamerre fordul.Dávidnak nincs is szüksége arra,hogy valaki visszatartsa attól,hogy önvédelmére kezét fölemelje a király ellen,mert még saját élete veszélyeztetésével is óvja a királyt.Ez a királytisztelet Dávid egyik legszebb jellemvonása.Másnapra valami utat beszéltek meg a városon kivül fekvő mezőre.Valószinüleg Dávidnak is részt kellett volna azon venni.Jonátán megbeszéli Dáviddal,hogy előre menjen ki a megbeszélt helyre és ott rejtőzzék el egy mindkettőjüktől ismert rejteken.Az elbeszélésből látszik,hogy a királyi udvarokban divatos feszesség,mely még a legközelebbi családtagokat is elválasztja egymástól,már Saul udvarában is meghonosult,mert Jonátán nem remélhette,hogy előbb tudjon beszélni atyjával.Jonátán nem ravaszkodással igyekszik kitudni atyja álláspontját,melytől remélte,hogy kedvezőre fordul,hanem egyenesen,ahogy becsületes ember az ilyen dolgokhoz hozzá fog.Kedvezőem nyilatkozik atyja előtt Dávidról s ezzel elárulja,hogy Dávid oldalán van s Dávidért kész atyjával szembe szállni.Egyszerü,őszinte szavakkal mondja el Dávidról az igazságot és ezek az igaz szavak nem Saul meggyőződését változtatják meg,hanem felismerésre birják Sault,hogy Dávid iránt való gyülölete tisztátalan hatás rajta.Most a király sem képmutató; bizonyos örömmel fogadja fia szavait és felszabadultnak érzi magát, mikor elhatározza,hogy Dávid iránt megváltoztatja indulatait.Saul felismeri,hogy oktalan gyülölete nem az ő érdeke,hanem sötét befolyás, mely lelkét rabul ejti.Most hát eldobja magától ezt a befolyást.Jonátán rámutat arra,hogy Dávid csak a király hasznára törekszik;hogy semmi oka sincs Saulnak gyanakodni rá;hogy mily nagy hőstettet vitt végbez,mikor a filiszteus óriást megölte."Markába vette a lelkét"fejezi ki magát igen érdekesen:azaz kész volt lelkét eldobni magától,mikor szembe ment a harcedzett óriással.Saulban volt még lelkiismeret,hogy visszaborzadjon attól,amit Jonátán elébe vázol:ártatlan vért ontani ki.Ha józanul meggondolja,Saul nem akar ilyet tenni.Magukban nem bizó emberek mintájára,Saul az eskühöz menekül,hogy biztositsa magát a kisértéssel szemben;megesküszik,hogy Dávidot nem fogja megölni.Sajnos, mikor a kisértés pillanata ott van,az eskü elhalványodik s az akarat nem tud engedelmeskedni.Egyelőre azonban a békesség helyre van állitva és Jonátán,kinek szivéről egy hegy gördült le,boldogan viszi Dá-

vidot atyja elé,hogy a kettőt békességben ujra együtt láthassa.Vannak jóakaratu s az emberi természetben bizó lelkek,kik szivesen és igen nagy örömmel csinálnak kibéküléseket olyanok között,kiknek ellentéte kivül esik az emberi elhatározások területén,mert a szellemvilág harcán alapszik.Ilyenkor a szellemvilág engedelme nélkül az ember nem köthet békét;a szellemek fel fogják az ily békét okvetlen dönteni.Sault a sötét-szellemvilágnak sikerült a maga számára megszereznie azáltal,hogy engedetlen lett Istennel szemben és Isten kiejtette őt kezéből;Pál szavaival:átadta őt a Sátánnak.Ilyen zsákmányt a sötét szellemvilág nem olyan könnyen enged ki a kezéből.Dávid ellenben tudatosan s feltétlenül Istennek adta magát.Ilyen ellenfelet nem lehet kiégedni a harcból!

8-17 v.: Mikor aztán a háboruskodás tovább folytatódott s Dávid kivonult,harcolt a filiszteusokkal és nagy veszteséget okozott nekik, ugyhogy azok megfutottak előle:Jahve gonosz szelleme rászállott Saulra,ahogy épen házában ült dárdával kezében és Saul igyekezett a dárdával a falhoz szögezni Dávidot.Dávid azonban elhajolt Saul elől,ugy, hogy a dárda a falba furódott.Dávid ekkor megfutott s elmenekült.Azon az éjjelen Saul követeket küldött Dávid házához,hogy őrizzék és reggel öljék meg.Ezt azonban tudtára adta Dávidnak a felesége,Mikál ily módon:Ha ma éjjel meg nem mented lelkedet,holnap megölnek! Mikhál aztán lebocsátotta Dávidot az ablakon át;futva ment el és megmenekült.Mikál azután fogta s az ágyba helyezte a terafot,fejtől odatette a kecskeszőrhálót s a takarót ráteritette.Mikor Saul követeket küldött,hogy Dávidot elfogják,azt mondta,hogy beteg.Ekkor Saul azzal küldött követeket,hogy azok nézzék meg Dávidot.-Ágyastól hozzátok fel őt hozzám, hogy megöljem őt!-mondta.Mikor a követek bementek,a teráf volt az ágyban s fejtől ott volt a szunyoghálő.Saul ekkor megkérdezte Mikhált: Miért csaltál meg s engedted el ellenségemet,hogy elmeneküljön?!-Azt mondta:Bocsáss el,különben megöllek!-felelte Mikhál Saulnak.

Saul és Dávid megbékülésének az volt a következménye,hogy Dávid ujra végezte korábbi munkáját:harcot viselt a megnyugodni nem tudó s mindig ujabb rablő kalandokat kereső filiszteusokkal.Isten nyilvánvalóan vele volt s oly sikeressé tette hadjáratait,hogy a filiszteusok mindig vereséget szenvedtek és futva menekültek Dávid elől.Dávid sikerei azonban ujra fölkeltették Saul gyanuját és félelmét,hogy Dávid az Isten tól kijelölt uj király és igy Dávid életben maradása az ő házának alászállását jelenti.Ebbe nem tudott belenyugodni dacos és büszke lelke s megint fölkélt benne a szándék,hogy az isteni intézkedésnek elejét veszi.Megtérése nem lelke mélyéből jött;csak felületes meggondolás volt,melyet a lélekből,annak jelleméből és lelke irányzatából fakadó törekvései most félreszoritottak.Mikor szivében megjelent a régi bün és Saul nem harcolt ellene,Isten gonosz szelleme szállotta meg ujra. Fontos megállapitanunk,hogy nem ez a gonosz szellem volt a felbujtó, hanem ez csak a kivitelre hozta meg a szellemi lendületet,az őrültséget,mely nem válogatja eszközét,hanem vadul tör képzelt ellenségének vesztére.Isten nem engedte meg előbb a gonosz szellem Saulra szállását,mig Saulban a bünös törekvés fel nem ébredt,ugyhogy a gonosz szellem nem a bünt ébresztette fel,hanem a bünnek lendületet adott.Ugyanez volt az eset a faraónál is,kinél a gonosz szellem munkáját a megkeményedés szó fejezi ki.A szellemvilágban megkötözött,fogságban tartott gonosz szellemek vannak s ezek,mikor szabadságot kapnak rá,körülnéznek,mint a sipkájától megfosztott sólyom és a befogadásukra kész emberi lélekbe költöznek.Jézus ki tudta üzni az ilyen megszálló szellemeket;de figyelmeztetett,hogy visszaesés esetén a tisztátalan szellem hatodmagával tér vissza s a megszállottnak a sorsa gonoszabb lesz, mint azelőtt./Lk.11,26/.Igy történt Saullal is! Saul,mint a történet mutatja,most már nem tudott megállni s minden akadályon keresztültörve igyekezett megölni a neki nem vétő Dávidot.A gonosz szellemnek Saulra szállása nem lassu lelki folyamat volt,mely Saulban keletkezett és belső,lelki inditékokból fejlődött ki;hanem kivülről jövő támadás, mely hirtelen szállta meg s vette birtokába Sault."Jahve gonosz szellemének"azért nevezi ezt a szellemkitöltést az Irás,mert Jahve akara-

tából kap a bünös szellemi erőt arra,hogy bünét egészen kifejlessze és teljességre vigye.Am nemcsak Jahve tisztátalan szelleme volt Saul házában,hanem ott voltak Jahve angyalai is és megakadályezták a gonosztettet,melyre a tisztátalan szellem Sault reávitte.Az elmondottak egy sajátságos történeti tüneményre világitanak rá.Az emberek sokáig játszanak a bünnel s ugy látszik,mintha veszélytelenül tennék;semmi nagyobb káruk nem származik belőle.Egyszer csak a bünnel játszó emberek,mintha valami kiszámithatatlan fordulat történnék,vad irammal követik az előbb játékos bün csábitását;szinte örjöngve vetik bele magukat az előbb játszi kis ördögnek látszó bün karjaiba;mintha földcsuszamlás,mintha lavina sodorná őket,vétkeznek tartózkodás és határ nélkül.Az történik ilyenkor,hogy Isten sok gonosz játék után felszabaditja a gátat,szabaddá teszi a fegoly szellemek utját az emberekhez s az emberek megszállottak lesznek.

Különben ez a történet nemcsak a bünnel való kacérkodás szomoru következményeire vet éles fényt,hanem az emberi békitési kisérletek hiábavalóságára is abban az esetben,ha az emberek közti megbéküléset nem előzi meg az embereknek Istennel való kibéküléses,tehát őszinte,igazi megtérés.Jonátán egyszerüen nem akarta elhinni,hogy apja oly könnyen rabja a bünnek s könnyen hitt a látszatnak,mely azt mutatta,hogy Saul megbánta Dávid elleni haragját.Csak külső,felületes megbánás történt,mely Saul lelkébe mélyen nem hatolt be,mivel Saul mindvégig megtartott valamit abból a meggyőződéséből,hogy Dávid gonosztevő,mert ellene és háza ellen tör.Ennek a makacsságnak oka a megtérni s bünt bánni nem akaró makacsság volt,mely Isten itéletébe nem nyugodott bele,tehát a Dávid elleni gyülölet oka az Istennel szemben való ellenállás volt.Jonátán ezt nem látta,valószinüleg atyja iránti elfogultságból nem akarta látni.

Mivel atyja bünét nem itélte el teljesen,azért békitési kisérlete kudarcba fulladt.Rövid idő multán újra repül a dárda s Dávidot nem találván,a falban áll meg,vagy a falról bukik alá.Mivel,mint a salamoni épitkezésekből látszik,uri házak belső falai faburkolatot kaptak,Saul háza is ilyen lehetett s a fában a nagy erővel dobott dárda befuródva megállhatott.Salamon palotája épitkezését azonban a Saul épitkezése nem érhette el,még a Dávidé sem.A fa akkor nem a szegényebb,hanem a gazdagabb kivitelt jelentette az épitkezésben,mivel kő elég állott rendelkezésre,de épitésre alkalmas faanyagot külföldről kellett nagyobbrészt hozni;csak ciprus-,és olajfa volt Palesztinában is beszerezhető.

Dávid nemcsak lélekjelenlétének s hajlékony,ügyes testének köszönhette hogy ki tudott térni a dárdadobás elől,hanem sokkal inkább Isten védelmének,mert aligha várta a történtek után,hogy Sault oly éktelen és fékezhetetlen harag fogja el.De amit látott,elég volt arra,hogy menekülését most már sokkal komolyabban vegye,mint az első esetben.Saul szemének gonosz,megszállott villogása megmutatta,hogy itt emberi rábeszélés többé nem segit.A békesség helyre nem állitható.Egyelőre saját házába menekül,hol feleségével,Mikállal,a Saul kisebbik leányával lakott együtt.A nő Dávid oldalán állott,mint bátyja,Jonátán.Saul oktalan haragját nem osztották s Dávidot becsülték és szerették;bár remélték,hogy a két hozzájuk közel álló embert még kibékithetik.Valószinü azonban,hogy a nő szeme élesebb volt s azért küldötte el Dávidot minden áron Gibeából,hol Saul lakott.Nagyon érdekes jelenség az is,hogy az okos,ügyes és erélyes Dávid menekülését nem ő maga intézi,hanem felesége,a ravasz,éles szemü Mikhál,a nő.A teráfok házi bálványok voltak, melyek minden valószinüség szerint a római,kinai házi bálványokhoz hasonlóan a meghalt ősöknek a család körül való időzésével,házajárásával függöttek össze.Ilyen bálványok voltak a rómaiaknál a lares és penates.Mivel teremtett lények,holt emberek voltak e házi istentisztelet tárgyai s mivel bálványokhoz voltak kötve,Jahve tiszteletével nem volt összeférő tiszteletük.Nem valószinü,hogy Dávid hozta őket be a házba;valóbbszinü,hogy,mint egykor Rákhel tette,Mikhál ősanyja,most is asszonyi praktika volt a házban tartásuk oka s Dávid egyelőre nem csinált nagyobb esetet az ügyből.Teráfim többesszámban áll az eredetiben; azonban,mivel az egész gyüjteményt jelenti a teráfim szó,azért,ha csak egy volt is belőle,a többesszámu névvel illették.Lehet,hogy Mikhál,a Judánál babonásabb Benjámin törzsének a leánya rejtegette ezt az egy, az atyai házból hozott bálványt.Mivel az elmenekülő Dávidot az ágyban

valamivel helyettesiteni kellett,az emberi testhez hasonló alaku teráfot tette be hirtelen Dávid ágyába az asszony.Itt délen rettentő csapás volt a moszkitó tömeg,mely ellen éjszaka kecskeszőrből készült szunyoghálót tettek fejükre az alvók,mely mögött persze a fejet nem lehetett jól látni.Dávid távolléte tehát elég jól leplezve volt.Dávid, ki magától talán nem menekült volna el a városból,engedelmeskedett feleségének.Saul küldönceí,kik a királyleányt tiszteletben tartották, csak akkor mertek az ágyhoz közeledni,s a takarót felhajtani,amikor Saul azt külön megparancsolta nekik;Dávid tehát meglehetős egérutat nyerhetett.Saul,kinek családját az istenfélelem nem kormányozta ugy, mint Isai családját,nem ütközik meg tuleságosan leánya engedetlenségén, és feleletein s mivel maga is erőszakos ember volt és most is erőszakos,sőt igazságtalan ügyben buzgólkodott,elfogadja a lány védekezését hogy Dávid erőszakkal kényszeritette őt a menekülés leplezésére.Igy az ökos Mikhál kivágta magát.

18-24 v.: Dávid futva menekült el;Sámuelhez ment Rámába és megjelentette neki mindazt,amit Saul vele tett.Ekkor ő is,Sámuel is Návétba mentek és ott telepedtek meg.Jelentés ment aztán Saulhoz:Ime Dávid a rámabeli Návétban van! Saul ujra követeket küldött,hogy fogják el Dávidot.Mikor Saul követei egy csapat nyelveken szóló prófétát láttak, kiknek Sámuel állott élükön,rájuk is rászállott Isten Szelleme,ugyhogy ők is el kezdtek szólni nyelveken.Mikor Saulnak ezt is megjelentették, más követeket küldött,de ezek is nyelveken kezdtek szólni.Saul erre harmad izben is követeket küldött,de azok is nyelveken szóltak.Erre ő maga is Rámába ment.Mikor a nagy vizmedencéhez érkezett,amely a kilátón van,megkérdezte:hol van Sámuel és Dávid? -A rámabeli Návétban van-felelék. Mikor elment a rámabeli Návétba,Istennek Szelleme őt is megszálletta,ugyhogy mialatt ment,ő is nyelveken szólott mindaddig, amig a rámabeli Návétba nem ért.Aztán ő is levetette ruháit s nyelveken szólott Sámuel előtt s egész nap és egész éjjel meztelenül feküdt. Ezért mondogatják:Saul is a próféták között van?!

Saul most már nem birt magával.Miéta a tisztátalan szellem ujra birtokába keritette,megállás nélkül tett meg mindent,hogy az Isten választottjának nézett Dávidot megölje.Dávidnak végleg menekülnie kellett,hogy a halált kikerülje.Első útja atyai barátjához,az Isten prófétájához,Sámuelhez vitte.Egyelőre menedéket,főleg pedig tanácsot kért tőle.Sámuel adott menedéket,minden valószinüség szerint tanácsot is és a tanács abban állhatott,hogy Saul engesztelődésére egyelőre ne számitson.Még tovább sem menekülhetett Dávid,már is ott voltak Saul küldönceí,mert árulók mindig voltak s most is azonnal ment a jelentés Dávid utjáról.Hogy Saul mennyire rajta volt,hogy Dávidot megölje,mutatja,hogy három követséget is küldött s végül maga ment el,hogy Dávidot kézre keritse.De Sámuelnek volt hatalma,hogy Saullal szembe szálljon:nem a fegyverek,hanem a Szellem hatalma.Emlitettem,hogy a héberben a nábá ige jelöli legáltalánosabban a prófétálás fogalmát; de a szó,melynek jelentése előjövés,kibugyogás,felöleli a prófétálás egész területét,tehát nemcsak azt,amit a görög prophéteüein,hanem azt is,amit a glossáis lalein fejez ki.A Sámuellel kapcsolatos nábá legtöbbször a nyelveken szólást jelenti,mely révületben és nem éber állapotban történt s melynél a próféta nem maga rendelkezett nyelvével, hanem egy titokzatos szellemi hatalom mozgatta azt.Ilyen tudattalan testi működés,mely mégis a teljes logika/ésszerüség/törvényei szerint történik,igen általános az állati és emberi szervezetben.Mikor irógépemmel ezeket a sorokat irom,ujjaimat nem tudatos értelmem vezeti, hanem bizonyos"begyakorlottság",mely azonban nem értelmem,hanem szellemem területére utal,mely értelmem kikerülésével mozgatja testi tagjaimat.Az emberi szellem idegen szellemek behatására is mozgásba hozhatja a test tagjait,az ember értelmének kikerülésével.Ez a szellemi hatás lehet oly erős,hogy az ember értelmének a tudatban való működését az ember akarata ellenére is félreszoritathatja,megszüntetheti,ugyhogy a tudat kihagy s az ember álomszerü lelki állapotba jut.Ilyesmi történik a hipnotizálásnál.A nyelveken szólót tehát egy rá ható szellem hipnotizálja.A hipnotizáló lehet ember s kényszeritheti az elal-

tatott embert bizonyos szavak kimondására;de lehet szellem is,éspedig mind tiszta-,mind tisztátalan szellem.Természetes,hogy a szellemek tökéletesebb gondolatátvitelt tudnak végezni,mint az emberek s az is figyelembe veendő,hogy a tiszta szelleméknek az emberre való hatása lehet fáraszté,de nem egészségtelen;míg a tisztátalan szellemek befolyása megbetegedést hozhat létre s az emberi szervezetre káros befolyással van.Nyelveken szélás tehát háromféle eredetü lehet:a/ emberi befolyásra történő;ám az ily nyelveken szélás mindig tökéletlen;sokszor értelmetlen nyögés,sóhajtozás,hangzürzavar csupán;b/ tisztátalan szellemi eredetü,mely a világosságot a sötétséggel keveri s igy nehezen felismerhető;c/ tiszta szellemi eredetü,mely isteni kijelentéseket közöl.Ezért minden nyelveken szélásnál elengedhetetlen a nyelveken kapott kijelentésnek a férfiak részéről való megitélése,mint ezt Pál apostol előirja./I.Kor.14,29/.Csupán a tény,hogy valamely gyülekezetben nyelveken szélás hangzik el,még nem bizonyitja,hogy ott Isten jelen ván,mert a nyelvek jöhetnek a tisztátalan szellemvilágból,vagy származhatnak az istentisztelet vezetőjének szuggerálé hatásából.Sőt ugyan annál az embernél s ugyanazon az istentiszteleten jöhetnek nyelveken kimondott szavak az illetőnek önszuggesztiójából,sőt tisztátalan sugallatra mellett,hogy az illető Isten prófétája.Jemla fia,Mikeás erős félelem hatása alatt először saját lelke sugallatából kezdett prófétálni;csak aztán szállott magába s lett a tiszta isteni kijelentés tiszta szócsöve./I.Kir.22,13-23/.Aki ebben az esetben a prófétálást, mely nyelveken szélás alakjában történhetett,vagy átmeneti állapotban, megitélte és Mikeást helyére állitötta,maga a gonosz király.Acháb volt /16.v./ A nyelveken szélás által kapott isteni üzenet tehát nem oly megbizható,mint a Biblia igéje s nem oly megbizható,mint az Istentől vezetett bölcsesség vagy ismeret ajándékával felruházott tanitók szava azért I.Kor.12,8-10-ben adott felsorolásban a bölcsesség és ismeret első helyen állnak,a nyelveken szélás az utolsó helyen.Ennélfogva a legnagyobb badarságok közé tartozik a nyelveken szélást az ujonnani születés,vagy a szellemkitöltés próbakövének tekinteni.Beteg az a gyülekezet,ahol a nyelveken szélást,vagy akár a gyógyitást ,szóval a"csodákat" az első helyre állitják.Beteg lelkiségre vall a csodaszomj.Sámuel hatalma Saulon abban állott,hogy a prófétákban levő magasabb szellemi képesség szuggerálé,sőt hipnotizálé erejénél fogva előbb Saul három követségét,azután magát Sault hipnotizált állapotba tudta juttatni s ezzel szándékuk keresztülvitelében őket megakadályozni.Hogy ebben Sámuelnél szándékosságot tételezzünk fel,az természetes;a hipnotizálé hatást azonban Sámuel nem ,vagy nem csupán akaratátvivő hatalmával végezte,hanem főleg imádságával,amely a szellemi világot mozgásitotta és Sámuel hatását szellemi hatással fölerősitette.A magasabb szellemi hatás/helyesebben:a tiszta szellemek hatalma/ a Saulon levő tisztátalan szellemi hatást félrenyomta,ugyhogy Saul tiszta szellemi hatás alatt prófétálni/nyelveken szélani/ kezdett.Tehát ebben a prófétai gyülekezetben a tisztátalan szellemhatást Saulnál tiszta szellemhatás váltotta fel és a nyelveken szélő Saul,valamint katonái,mind közönyös, vagy épen Sátántól elfoglalt emberek,tiszta szellemhatás alatt nyelveken szólottak.A nyelveken szélás tehát nem ismertető jele a megtérésnek,vagy ujonnanszületésnek;Saul gonoszságyilkos szándékkal küldi el katonáit s azok a prófétai gyülekezetben nyelveken szólanak.Saul a gyilkos,Dávidot üldözve s annak halálát keresve maga is megjelenik a próféták gyülekezetében s maga is nyelveken kezd szólani.Bálám engedetlenül,Istennel ellenkezve Bálák udvarába megy és ott tiszta isteni kijelentést közöl tudattalan állapotban.A népet nem tévesztette meg Saul nyelveken szólása;nem gondolt arra,hogy Saul megtért;hanem csodálkozva kérdezte:Mit keres Saul a próféták között?!Sámuelben nagyobb erő nyilvánult,mint Saulban és katonáiban,de Sámuel életének fénypontja nem az erő használatának ez a csodálatos ideje;hanem az az engedelmesség,amelyet a királlyal szemben alkalmazott,mikor az Isten parancsának teljesitését megtagadta.-A vizhiányban szenvedő Palesztinában a városok mellett óriási viztároló földalatti medencék voltak,melyek az esővizet nyáron át megőrizték s a község lakói az ilyen vizmedencékhez/ciszternákhoz/ jártak ki,hogy a család vizszükségletét hazavigyék.Saul tehát nem ment be Rámába;már a városon kivül,a viztárónál

megtudta,hogy Dávid hol van s lépteit egyenesen odaigazitotta,felfelé a kilátóhoz,hol Sámuel tartózkodott.Saul már utközben révületbe jutott s ebben a révületben maradt ottidőzése alatt is,ugyhogy Dávid továbbmeneküléséről sem vett tudomást.Saul érkezésének hirére Sámuel és Dávid eltávoztak a próféták közül s mire Saul nyelvéken szólva megjelent,már nem voltak jelen;Saul pedig révületben nem szerzett tudomást arról,hogy Dávid nincsen ott.Mig Saul és szolgái prófétáltak,Dávidnak ideje volt egérutat kapni.I.Sá.15,35 is igaz maradt; mire Saul megjelent,Sámuel,Dávidot kisérve elment már.Sámuel nem kivánt Saullal találkozni s a gyilkossal szembe állani;Saul,ha Dávidot meg nem kaphatta,szintén nem kivánt Sámuellel találkozni.

XX.1-11 v.:Mikor Dávid elfutott a rámabeli Návótból,elment és igy szólott Jonátán jelenlétében:Mit tettem?! Mi a bünöm,mi a vétkem atyád előtt,hogy lelkemre tör? Az igy felelt:Szó sincs róla!Nem halsz meg!Lásd,atyám sem nagy,sem kis dolgot nem cselekszik anélkül,hogy ezt fülem előtt föl nem tárná.Miért épen ezt a dolgot rejtené el előlem atyám?! Semmi sem igaz abból! De Dávid mégis esküvel állitotta: Nagyon is tudja atyád,hogy szemedben kegyelemre leltem s azt gondolja: Ne tudja ezt Jonátán,hogy ne fájjon neki! De talán,amily biztos,hogy Jahve él és a te lelked él,oly biztos,hogy csak egy lépés választ el engem a haláltól! Jonátán erre igy válaszolt:Dávidnak:Amit lelked szól,megteszem neked!Ekkor Dávid igy szólt Jonátánhoz:Holnap ujhold s nekem okvetlenül a király asztalánál kellene ülnöm.De bocsáss el engem,hadd rejtőzzem el a mezőn az este harmadik órájáig.Ha atyád épen észreveszi hiányomat,mondd neki:Nagyon kérte Dávid tőlem,hogy városába,Betlehembe futhasson,mivel ott az egész nemzetségnek évi áldozása lesz.Ha azt feleli erre:Jól van! akkor békességben van szolgád. De ha nagy haragra gyullad,,tudd meg,hogy elhatározta felőlem a rosszat!Cselekedjél kegyesen szolgáddal,mert Jahve szövetségével kötötted magadhoz szolgádat.Ha bün terhel engem,ölj meg magad engem! Miért vinnél engemet atyádhoz?-Távol van ez tőled!-felelte Jonátán-Hiszen ha biztosan tudom,hogy atyám rosszat határozott felőled,hogyne jelenteném azt meg neked! Ha valaki megjelentené nekem,hogy kemény szóval felelt-é neked atyám!-felelte Dávid.S Jonátán ezt válaszolta Dávidnak: Jer,menjünk ki a mezőre!Skimentek ketten a mezőre.

Amig Saul nyelveken beszél s önkivületi állapotban,melyben még a ruha akadályát sem türte a révületben levő,ott feküdt a prófétákkal együtt a Réma melletti kis magaslaton,az érdeklődő s bámuló tömeg szeme láttára:Dávidnak ideje volt elfutnia Gibeába s ott Jonátánt megkeresnie.Nem szándékozott a városban maradni;tovább akart menni; csak kebelbarátjától, Jonátántól akart bucsut venni s vele szándékait tudatni.Jonátánt nemcsak a barátság szálai füzték hozzá,hiszen hugát vette feleségül s bizonyára Mikhál felől is volt mondanivalója,házát is valamennyire rendezni akarta.A Sámueltől szerzett időhaladék minderre lehetőséget nyujtott. Dávid élől azonban nem volt rejtve,hogy életével játszik s utja siétős s amit tesz,titokban kell tennie.Az eddigi üldözések után megvolt az összeköttetése s módja ahhoz,hogy Jonátánnal titokban találkozzék.Jonátán azonban nem látta a dolgot oly veszélyesnek.Emlitettem,hogy sok rossz tapasztalata ellenére,atyjáról jobb véleménye volt,mint amit Dávidnak a tények mutattak s ezt a véleményét most is kifejezte.Dávid méltatlankodását:"Mit tettem?" "Mi a bünöm,mi a vétkem atyám előtt?"nemcsak megérti,hanem teljes szivvel osztja is.Mindennél inkább tudja,hogy Dávid ártatlan;de atyja vétkességét kisebbnek akarja látni;mindenképen a jobbat akarja róla feltételezni."Szó sincs róla!..Semmiképen sem"bizonygatja atyja jóhiszeműségét,vagy azt a lehetőséget,hogy atyja nem akar végül sem rosszat.Hiszen nincs kettőjük közt semmi titok! Saul igen bizik Jonátánban és semmit sem rejt el előle.Am Dávidnak igaza van abban,hogy épen a leggonoszabbat,amiről tudja,hogy Jonátán azzal nem érthet egyet,el fogja titkolni,nemcsak azért,hogy Jonátánnak fájdalmat ne okozzon,hanem főleg azért,hogy ne ellenezze tervét s hogy ne kelljen vele vitára szállnia.Saul még annál is gonoszabbul gondolkozott,ahogy

Dávid feltételezte,mert hallgatásának oka önzőbb és szennyesebb annál, amit Dávid mond Jonátánnak.Vagy talán épen ő nem akart Jonátánnak fájdalmat okozni és azért beszélt enyhébben Saulról.De Jonátánnak még ez sem volt eléggé enyhe;ő atyját még szebb színben akarta látni.A vonakodás attól,hogy a tényeknek szemébe nézzen,a szándék,hogy takargassa, eltagadja atyjának vétkét,volt oka későbbi tragédiájának.Az igazság szeretéséhez hozzátartozik,hogy az ember inkább szeresse azt,mint atyját,mint a legkedvesebbet a földön.Dávid nem kegyetlen Jonátánhoz és azért csak Saulnak Jonátánhoz való szeretetét hangoztatja okul a titkolózásra;azonban egészen határozottan állitja,hogy életét csak egy lépés választja el a haláltól.Egy lépés,melyet Saul készül megtenni és azért Dávidnak nem lehet maradnia:életével játszik.És itt következik egy bizonyság arról,hogy Jonátán-szeretete mily erős,mily föltétlen volt Dávidhoz s mikor erről volt szó,akkor Jonátán nem ismert határozatlanságot,vagy tartózkodást:"Amit lelked szól,megteszem néked!"A lélek a szív leraktározó helye!-Emlékek,elhatározások,élmények a lélekbe kerülnek és ott az emlékezetet,a jellemet,a törekvésvilágot hozzák létre.Jonátán nem a szív kivánságára gondol,mert ezek ideigvalók,a pillanatnyi alkalom szülöttei rendszerint;hanem a lélek törekvéseire,melyek a szivben felhangzó szavakban,gondolatokban jelennek meg sokszor.Ami Dávidban megállapodott;amit Dávid jellemévé engedett válni;amire Dávidot leszürt,megállapodott vágyak sarkalják:arra törekszik Jonátán is; azzal magát feltétlenül azonositja.Talán nem cselekednék meg Dávid gondolatai szerint valamit,ha az a Jonátán érdekét szolgálná;de Dávidért mindent kész megtenni;"Megteszem neked!"Mégha meggyőződésem mást mond is.Ime az igazi barátság beszédje:megvakulok saját magammal szemben,csak neked használjak!

A Dávid és Jonátán közt levő véleménykülönbség felderitésére mindjárt mutatkozott lehetőség.A héberek az ujholdat,azaz az uj hónap kezdetét Mózes törvénye értelmében megünnepelték.Szeken az ünnepeken a királynál ünnepi lakoma volt,melyekről Dávid,ki vezér s a király veje volt, nem hiányozhatott.Saul számitott arra,hogy az ebéden megjelenő Dávidot elfogatja.Ha valóban ez volt a szándéka a királynak,akkor az a lelkiállapot,amelyben Dávid távolmaradását fogadni fogja,elárulja a király belső törekvését.Hogy a király hangulatát más körülmény ne zavarja, Dávid azt kérte Jonátántól,hogy mint a király helyettese,adjon neki engedélyt arra,hogy távol maradjon s ürügyül családja betlehemi évi ünnepét hozta föl,melyen áldozatot szoktak bemutatni Jahve előtt.Ha a király elfogadja a kimentő okot,nincs baj;Dávid békességét veszély nem fenyegeti;de ha a király nagy haragra gerjedne,akkor világos,hogy oly tervei zavartattak meg,melyek Dávidra jót nem hozhatnak.A gondolat helyes volt;Jonátán azonnal átlátta a terv okosságát s ahhoz hozzájárult; mert hiszen ő is őszintén akarta megtudni a király való szándékát.Dávid még kifejezte azt a vágyát,hogy valaki sürgősen tudassa vele a király válaszának békés vagy kemény voltát,hogy idejében elmenekülhessen a haragvó király ujabb üldözése elől.Dávid nem meri tulságosan igénybe venni barátjának szolgálatát s nem kéri,hogy Jonátán maga adja hirül a dolgot neki.De Jonátán még többre kész:azonnal kimegy Dáviddal a mezőre,hogy ott Dávid tartózkodó helyét s a hiradás módját megbeszéljék. S azzal már utban is volt a két barát a helyszin felé.

12-17 v.: Jonátán aztán igy szólt Dávidhoz:Izrael Istenére,Jahvéra esküszöm,hogy én holnap ebben az időben,vagy holnap után harmadnapon kikémlelem atyámat s ha jó az eredmény Dávidra nézve,akkor,ha én el nem küldök s nem tárom föl füled hallatára a dolgot ,ezt meg azt tegye Jahve Jonátánnal s folytassa ezzel-azzal! Ha atyámnak ez tetszik jónak, hogy bajt hozzon Dávidra,kinyilvánitom füled hallatára;elküldelek téged s te vonulj el békével!legyen Jahve veled,amiként atyámmal volt! S ne csak,amig élek,cselekdjed velem Jahve kegyelmét,hogy meg ne haljak;hanem soha el ne vondd kegyelmedet házamtól se,még akkor se,amikor Jahve ki fogja irtani a talaj színéről Dávidnak minden egyes ellenségét!Kössön Jonátán szövetséget a Dávid házával s Jahve keritse elő az igazságot Dávid ellenségeinek kezéből!Jonátán aztán még egyszer megesküdt Dávidnak lelke szeretetére,mert ugy szerette őt,mint a saját lelkét.

Kint a mező magányában a két barát kiöntötte szivét egymás előtt,különösen azonban Jonátán,kinek beszédéből az a szilárd meggyőződés sugárzik ki,hogy Dávid győzni fog ellenségein,mert Jahve áll mellette s hogy akkor Dávid lesz abban a helyzetben,hogy kegyelmet gyakoroljon Jonátánon és Jonátán utódain,amint most Jonátán teszi azt Dáviddal. Jonátán segitsége jelenleg abban ölt alakot,hogy Dávidnak pontos értesülést ad Saul szándékáról Dáviddal.Két eset lehetséges:vagy jó lesz a kikémlelés eredménye Dávidra nézve;ez esetben Jonátán azonnal értesiti Dávidot;vagy megtudja,hogy Saul Dávid elpusztitását látja jónak;ez esetben is értesiti Dávidot s Dávid idejében elvonulhat s megmentheti életét.Ha az utóbbi válik valóra,akkor Dávid és Jonátán elszakadnak egymástól s ez esetben Jonátán már is jókivánságát közli Dáviddal: legyen Jahve Dáviddal ugy,ahogy atyjával volt,mig az Jahve áldását élvezte s tudjuk,hogy Jahve,minden durvasága,esztelensége,sőt engedetlensége ellenére megvédte őt ellenségeitől,sőt diadalmak hosszu sorát adta neki ellenségein,hol saját,hol Jonátán ,hol Dávid keze által.Ha azonban Dávidnak bujdosnia kell,mivel e bujdosásnak egyszer vége lesz és Jahve Dávidnak diadalt ad,Dávid a diadalmas időben el ne feledkezzék Jonátánról,akár él Jonátán,akár nem;ha nem él,akkor a Jonátán iránt érzett hálát utódaival gyakorolja Dávid.Beszéde végén mégegyszer megesküdött Jonátán,hogy hü lesz Dávidhoz.A beszéd elején tett esküjében Jahvére hivatkozott;a másik,a beszéd végén tett esküben pedig szemtetére esküdött meg,melyet Dávid iránt szivében hord,mely oly erős,hogy Dávidot nem szerette kevésbbé saját lelkénél,azaz önmagánál.Kétszer is hangsulyozza Jonátán,hogy okvetlen Dávid füléhez juttatja a hirt,tehát lelkiismeretesen teljesiti kötelességét;gondja lesz rá,hogy egészen Dávid füléhez jusson el a hir a leggyorsabban.

A 14.versben nem a föld szinéről,hanem a talaj szinéről való kiirtásról hallunk,mivel nem tér-megjelölést akar Jonátán adni,hanem a táplálé talaj éltető hatásától való megfosztást.Ha valakit ugy szeretünk, mint magunkat;ezzel nem a legmagasabb foku szeretetet akarjuk megjelölni,hanem azt az ösztönszerü,a lélekből természetesen ébredő szeretetet,melynek az ember nem tud ellenállni.Dávid iránt oly természetes szeretet/kedvelés/ébredt Jonátánban,melynek ellenállni lehetetlen volt. Mintha Jonátán ezt mondta volna:akár akarlak,akár nem szeretni:kénytelen vagyok vele! Belső kényszer visz rá,hogy szeresselek.Ilyen ösztönszerü szeretet,melyet a természet olt belénk,a szülői szeretet és a baráti szeretet.De magasabb foku szeretet Isten szeretete a bünös iránt,mely oly erős lehet,hogy életet ad oda a méltatlanért./v.ö.Rö. 5,7.8;Jn.15,13/.Jézus először ugy szeret bennünket,mint bünösöket;azután megszenteló szent Szellemével szeretetre méltókká tesz bennünket és mentő szeretete baráti szeretetre változik át.Ennek a baráti szeretetnek árnyképe Jonátán szeretete Dávidhoz.Jonátán szeretete a szivnek a rokon-lényhez való vonzódása,mely viszontszeretetet vár,nem önzésből,hanem mert a szeretet viszontszeretet nélkül nem tudn lenni. Ha Jonátán saját szeretetére esküszik meg,akkor ezzel nem magát helyezi felsőbb fórummá,melyre hivatkozni s épiteni lehet;hanem a benne levő szeretet-kényszer szent eredetére utal.

18-23 v.:-Holnap uj hold lesz-szólt hozzá ujra Jonátán-s hiányodat észreveszik,mikor a helyedre néznek.A harmadik napon aztán menj sietséggel alá és jöjj arra a helyre,ahol ama tettnek a napján elrejtőztél.Es telepedjél le az Ezel szikla mellé.En harmadnapon nyilakat fogok amellé lőni,mintha csak ugy magamnak célba lőnék.Majd oda küldöm a legényemet:eredj,találd meg a nyilakat!Ha azt mondom a legénynek: a nyilak rajtad innen vannak,szedd össze őket!,akkor jöjj,mert békességben vagy;nincs semmi baj,oly bizonyosan,mint ahogy Jahve él!De ha igy szólanék az ifjunak:Nézd,a nyilak rajtad tul vannak!Akkor eredj el mert Jahve küld el tégedet!Ami azt a szót illeti,amelyet te meg én beszéltünk,abban Jahve legyen közted és közöttem örökre!

Jonátán aztán előrelátólag megállapitja a következő napok programmját. Másnap,az ujhold ünnepén,észre fogják venni,hogy Dávid helye üres.De még emiatt lármát nem ütnek,mert máskor és másokkal is megtörtént már, hogy hiányoztak valami okból.Harmadnap lesz a kritikus nap,mikor az

ismételt hiányzás már komoly gyanura ad majd okot. Ekkor elérkezik a cselekvés ideje! Ekkor Dávid jelenjék meg itt a mezőn, ahol tanácskoznak most és bujják el az Ezel kőszikla mellett. Lehet, hogy ez a kőszikla később kapta ezt a nevet; vagy pedig, -bár a történet nem említi- Jonátán és Dávid nevezték e bucsu alkalmával igy el: Elválás kősziklája. Ezzel elmenést jelent. A korábbi elbeszélés alapján Jonátán már is e néven említi a sziklát s e név megmaradt az emberek emlékezetében. Hogy Jonátán nem egyedül megy ki majd a harmadik napon a mezőre, annak oka az, hogy a gyanut el akarja terelni magáról, hogy Dáviddal találkozni megy; a tanu, a legény vele lesz. Otthon azt fogja mondani: Kimegyek célba lőni a mezőre s viszi magával ijját, tegezét és pedig a szolga vállán, ki vele megy. A gyanu igy csakugyan elterelődik róla, mi Saul miatt fontos, ki bizonyára lesetett fia után is, kinek Dávidhoz való barátságát ismerte. Persze Jonátán kitünően lőtt és gyermekjáték volt neki a féloldalt állitott szolga helyén innen vagy tul lőni s aztán utasitást adni az ifjunak, hogy álláshelyétől Jonátán felé, vagy az ellenkező irányban keresse a kilőtt nyilakat. Ezzel az ártatlan csellel egyuttal Dávid is megértette, hogy Jonátán felé visz a jövőben az utja, vagy tőle el az idegenbe; a békességbe-e, vagy a zaklatatásba. Néhány szót szól még Jonátán arról a szerződésről, melyet előbb kötöttek egymással, mely szerint Dávid akkor, mikor Jahve felhozza csillagát, viszonozni fogja Jonátán mostani barátságát Jonátán, vagy ennek magva iránt: Ebben Jahve legyen közted és köztem örökre. Jonátánnak ez a mondása kifejezi az ifju hitét Izrael Istenében, ki rajta tartja szemét a Hozzá hü emberek sorsán s vigyáz arra, hogy akik Hozzá hűek, azok egymáshoz is hivek legyenek. Jonátán Dávidot e szóval Jahve előtti felelősségére emlékezteti; de imádság is van kijelentésében, amennyiben kéri, kivánja, hogy kettőjük viszonya fölött őrködjék a láthatatlan Isten.

24-34 v.: Dávid tehát elrejtőzött a mezőn. Mikor pedig eljött az ujhold, a király ebédhez ült, hogy egyék; helyére ült a király, oda, ahol alkalomról alkalomra ülni szokott: a fal melletti helyre. Jonátán fölkelt; Abnér Saul mellé ült; Dávid helyét pedig üresnek találták. Azon a napon Saul egy szót sem szólt, mert azt gondolta, valami történt vele, nem tisztult meg, bizonyára nem tiszta! De másnap, a hónap második napján mikor Dávid helyére néztek, igy szólt Saul Jonátánhoz, fiához: Miért nem jött el az ebédre Isai fia sem tegnap, sem ma? -Nagyon kérvezett tőlem Dávid Betlehembe- felelte Jonátán Saulnak. -Azt mondta: Becsáss csak el engem, mert nemzetségünknek áldozása lesz abban a városban! A testvérem megparancsolta nekem, hogy ott legyek. Most hát, ha kedvességet találtam szemedben, hadd surranjak el, hadd lássam meg testvéreimet! -Ezért nem jött el a király asztalához. -Ekkor fellobbant Saul haragja Jonátán ellen s igy szólt hozzá: Te makacs, elfajult fiu, nem tudod azt, hogy saját gyalázatodra és anyád szemérmének gyalázatára kegyeled/választod ki magadnak/ Isai fiát? Mert mindaddig, amig Isai fia él e földtalajon, sem magad nem állasz biztosan, sem királyságod! Küldj hát érte és hozzad ide hozzám, mert halál fia ő! -Miért haljon meg? Mit cselekedett? - kérdezte Jonátán atyjától, Saultól. Ekkor Saul Jonátánra emelte dárdáját, hogy leüsse. Ez megértette Jonátánnal, hogy atyja elhatározta már, hogy megöli Dávidot. Erre Jonátán izzó haraggal fölkelt az asztaltól s ujhold másodnapján nem ebédelt, mert fájdalom gyötörte Dávidért s mert atyja megszégyenitette őt.

Sault a rajta ülő tisztátalan szellemi hatalom mind nagyobb erővel sodorja a gyilkosság utján, hogy a neki mit sem vétő Dávidot megölje. Megölje féltékenységből, irigységből, amiatt az isteni végzés miatt, melyet Saul mind világosabban felismert, akárcsak fia, Jonátán, hogy Dávid legyen a trón örököse. Dávid nem volt lázadó, sem trónkövetelő; akaratán kivül esett, hogy Sámuel próféta titokban őt királlyá kente föl. Az isteni igéret birtokában semmit sem tett, hogy az meg is valósuljon, hanem csendben és nyugodtan várt Istenre és Isten órájára. Saul csak sejtette, hogy Dávid Isten kiválasztottja; Jonátán hit által tudta, de atyjának nem árulta el; Dávid egyiknek sem szólott arról, amit Sámuel tett vele. Dávid üldözése tehát nem a trónkövetelő elleni védekezés volt, hanem

Isten akarata elleni lázadás.Dávidtól nem kellett félnie Saulnak,mert Dávid a maga királyságának felállitásáért semmit sem cselekedett.Saul azonban mégis félt Dávidtól,mert a lelkiismerete rossz volt;A Dávidtól való félelem tulajdonképen az Istentől való rettegés volt s Dávid megölésével Isten kijelentett akaratát próbálta meghiusitani,tehát Isten ama végzése ellen hadakozott,mely őt a királyságra érdemtelennek nyilvánitotta.Mialatt Dávid a mezőn rejtőzött,Saul az ünnepi ebédhez ült-"enni"-mint külön hangsulyozza az elbeszélés,mi bizonyos mohóságra látszik mutatni a király részéről.Akinek lelke beteg,sokszor keres bizonyos pótlást és kábulatot a testi dolgok élvezésében.Szokott helyén,a fal mellett ült,hol háta mögött senki sem állhatott,mi talán az ördögöktől ~~xxxxxxxxx~~ kinzott ember üldözési téveszméjével állt kapcsolatban.Két oldalán fia Jonátán és fővezére,Abner szoktak,ugy látszik,ülni. Abnér most is ott ült,fia azonban,belső nyugtalanságban fölkelt.Dávid világosan látta Saul lelkének irányulását;Jonátán,kit a fiui szeretet elvakulttá tett,próbálta elhitetni magával atyjáról a jobbat;de az nehezen ment neki,mert a jelek mind világosabban széltak Dávid látásának igaza mellett.Többeknek feltünhetett,hogy Dávid helye üres;többen,akik Saul dolgairól tudtak,sejthették távolmaradásának okát.De mivel Saul még nem közölte a nyilvánossággal Dávidra vonatkozó szándékát,csak találgatásra lehettek utalva az udvarbeliek.A hangulat feszült volt;érezte ezt Jonátán és azért lett nyugtalanná;azért nem tudott a helyén nyugodtan ülni.Saul nem volt nyugtalan;Dávid távollétét valami durva,közönséges dologgal magyarázta meg.A lakoma ünnepi,vallásos jellegü volt, melyhez csak Mózes tisztasági szabályainak figyelemben tartásával lehetett leülni;bizonyára valami kaland,mely az ifjut tisztátalanná tette, tartotta távol Dávidot."Amilyen a képe,olyan a gondolkodása!"Másnap azonban már nyugtalan lett Saul is,Kérdezhetjük,hogy miután Dávid világosan látta Saul szándékát,Saul pedig világosan kimutatta indulatát,~~xxx~~ egyáltalában képzelhető volt Dávid megjelenése Saul udvarában?Dávid szerint nem;de Saul szemében igen.Saul durvább lelkü volt Dávidnál;még eltompultabbá tette őt betegsége,melyet a tisztátalan szellem jelenléte okozott,s ebben a lelki eltompultságban nem tudta mérlegelni tetteinek jelentőségét.Jonátán az emlitett elfogultság miatt atyja nézetén volt; még nincs itt az idő arra,hogy a legrosszabbat higyjük.Saul azt hitte, hogy mások nem tudnak olvasni a lelkében s hogy Dávid,mint erre kötelessége is hajtotta,nem fog távol maradni a lakomától.Jó alkalomnak látta a lakomát Dávid elfogatására és ártalmatlanná tételére.Ha az első napon nem jelent is meg,ott volt még a második nap,melyet Mózes ugyan nem rendelt ünneppé;de tudjuk,hogy az ünnepek terjedelme az idők folyamán nőni szokott és Saul szivesen nyujtotta meg a társasági együttlét idejét.Első nap nyugodt volt még a király;majd másnap elintézi az ifjut! De mikor másnap sem jelent meg,többé nem tudta indulatait fékezni és megkérdezte a helyettes-királyt,Jonátánt,kiről sejtette,hogy valamit tud Dávid dolgairól:"Miért nem jött el az ebédre sem tegnap,sem ma Isai fia?!"Jonátán a Dáviddal történt megbeszélés alapján válaszolt s Dávid betlehemi utjával magyarázta a távolmaradást.Amit Jonátán mondott,nem volt igaz;Dávid nem Betlehembe ment,hanem közel,künn a mezőn várta a hireket,melyek küldésére Jonátán kötelezte magát.Ezzel a hazugsággal Dávid és Jonátán senkinek sem akartak ártani;csak Dávid bujását akarták fedezni.Nem olvassuk az Irásban,hogy Isten az ily hazugságokért megfeddette,vagy megbüntette volna azoknak elkövetőit.De az is bizonyos,hogy Jézus ilyen hazugságokat sohasem mondott,noha sokszor rótták fel Neki, hogy például az egyik ünnepre való felmenés tagadásával elkövette ezt a hazugságot.Ez nem igaz,mert Jézus,mikor tagadta,hogy fölmegy, a sokasággal való együttes fölzarándoklást tagadta meg;külön indulásra pedig még nem kapta meg az Atya utasitását.Pálról sem olvassuk,hogy ilyen menedékhez menekült volna.Van tehát e téren egy magosabb és egy alsóbb ut, s hit dolga,hogy ki melyiket választja.A hazugság nem az igazság birodalmát épiti s igy a hit utjának nem mondható;de Isten elnézi a gyöngeségnek ezt az alakját,mig a lélek a magosabb utra föl nem küzdi magát. Az isteni elnézés azonban nem fedi a gonosz,ártó hazugságot,a rágalmazó pletykát,melyek Isten szemében utálatosak.Saul nem veszi észre a hazugságot s elhiszi,hogy fia engedélyt adott Dávidnak a távozásra.Ez a tá-

vozás ártatlan dolog lett volna;ennyi szabadságot a király rokonától, az ország sokszoros megszabaditójától megtagadni nem lehetett.Hogy egy családi ünnepélyen résztvegyen,mialatt a király s a fővezér is az asztal örömeinek szenteli magát,amivel tehát kötelességet nem mulaszt;résztvegyen,különösen miután családja kivánja tőle ezt,olyasmi, minek megtagadása csak zsarnoki önkénnyel magyarázható.Jonátánnak, mint atyja állandó helyettesének volt joga ilyen engedélyt adni.Jonátán tehát semmi megrovást nem érdemelt.A király mégis gyilkos fegyvert emel rá haragjában;nem bántja,de nagyon megszégyeniti az ünnepi lakoma részvevői előtt,mi nemcsak csunya,hanem oktalan dolog volt.De Saul régen elveszitette önuralmát;sok sohasem volt belőle benne.Sault az elvesztett jó alkalom bántja,hogy Dávidot meggyilkoltathassa.Haragja a tisztátalan szellem müve.Saul haragja a gazarénus ördöngösök megszállottságával szemben arra a megszállásra példa,amelyben az emberi lélek helyesli a megszálló ördög lelkületét és inditásait.A megszállott ember és megszálló szellem akaratának ez a találkozása sulyosabbá,bár leplezettebbé teszi a megszállottságot.A megszállott emberek felelőssége igen eltérő.Néha semmi,néha majdnem teljes értékü;Saul esetében a mentő körülményt csak királyi hatalmának féltése képezi;de ezt a mentő körülményt erősen csökkenti az a másik körülmény,hogy ezzel a féltéssel Isten ellen lázadt a király.Saul felelőssége tehát ijesztően emelkedik Isten szemében;azzal együtt nő azonban az isteni segitség,amellyel Dávidnak oltalmazására siet.Saul durva kifakadása Jonátán ellen,mellyel feleségét és Jonátán anyját is érinti,még erőteljesebben mutatja Saul különben is durva lelkületét,de azt a romlást is,amelyet a tisztátalan szellem munkája benne okozott.Az ilyen szellemi hatás az ember természeti durvaságát még aljasabbá teszi."Makacsság elfajultságának fia"-ként emliti Saul Jonátánt,mit kissé szabadon forditunk makacs és elfajult fiu-nak,noha az eredeti nem egészen ezt jelenti.Az eredeti kifejezés azt fejezi ki,hogy Jonátán makacssága volt az ok,amely miatt Jonátán elfajult,azaz fonákká változott s elfajulásának,makacssága adta meg a jelleget.Az elfajulás fia kifejezés pedig azt jelenti,hogy Jonátán részes az ilyen elfajulásban;a fiu szó ezt a részességet fejezi ki.Saul tehát nem saját fiaként emliti Jonátánt,hanem a makacsságból származó elfajulás fiaként,azaz részeseként. Saul nem veszi közben észre,hogy amivel Jonátánt védelmi,az nála áll fenn teljes mértékben.Ő lázadt Jáhve ellen;ő állott neki makacsul ellen s áll még a jelen pillanatban is és ez a lázadás tette fonákká, kificamodottá,elfajulttá,az isteni lénygtőlidegenné őt;ez idegenitette el őt hüségesen és kitartóan szerető fiától,kinek látását csak az apja iránt való szeretet tette homályossá az apjával szemben;egyébként látása józan,világos és nemes.Általános jelenség,hogy ki-ki a lelkében levő szennyet a másik lelkére látja rá;a szemében levő foltot a másik lényében látja.De Saul szerette Jonátánt és a harag,amellyel fegyvert fog rá,ebből a hamisan alkalmazott szeretetből,továbbá abból az ingerültségből folyt,amelyet a tisztátalan szellem terhelése lelkéből kiváltott.Saul szenvedett e betegség miatta,melynek oka azonban csak ő maga volt.Az Istennek való ellenállás elfajulttá teszi az ellenálló lelkét,összeveri,elcsavarja,kificamitja,mert ezzel az ellenállással a lélek önmagát teszi erőszakot.Saul azt gondolja,hogy amig Dávid él, addig nem biztos Jonátánnak sem élete,sem a királysága;pedig aki Saul gondolatainak ellenáll,az nem Dávid,hanem Isten,aki Saultól elvette és Dávidnak adta a királyságot.Saul konok ellenállása fenyegeti Jonátán életét halálos veszéllyel,valamint saját életét is.Jonátán megértette atyját:nem rá volt annyira dühös,hanem Dávidra és Istenre,aki Dávidot segitette.A tehetetlenség érzete öltött alakot abban a dühben, amely Saullal a dárdát fiára emeltette.Most már megérezte Jonátán,hogy Dávid halálát atyja eltökélte s itt segitség nem található másban, mint a menekülésben.Az első érzés,amelyet Jonátán érzett,a harag volt apja iránt;csak később tudott neki megbocsátani,hogy vele maradjon. Jonátán haragjának oka egyrészt az igazságtalanság felismerése volt, amellyel Saul Dávidot üldözte;másrészt a megszégyenülés,melyet a lakomán jelenlevők szeme láttára neki kellett elszenvednie.Mindkettő annyira megokolatlan és aljas volt,hogy Jonátánból természetszerüleg pattant ki az apja viselkedése ellen lázadó harag.Később e harag bizonyos

szánalomnak adott helyet,mikor Saul szenvedését látta a fiu.De Jonátán is annyira szenvedett,hogy aznap ebédkor az evésről is megfeledkezett.Fölkelt,otthagyta apját és az ebédelő társaságot,mely Saul betegsége miatt már régen szokva volt idegizgató jelenetekhez.Azért a nézők nagyobb dolgot nem is csináltak a látottakból s nem vették tulkomolyan Saul haragját.Nem sejtették,hogy ez a mostani harag egy hosszu bujdosásnak kezdete és Saul háza pusztulásának oka lesz.

35-42 v.: Reggel aztán Jonátán a Dáviddal megbeszélt időben kiment a mezőre-s egy kis fiu volt vele.Azt mondta a kis fiunak:Szaladj! Találd csak meg a nyilakat,melyeket ki fogok lőni! Mig a fiu szaladt, a nyilat ellőtte felette.A fiu a nyil helyére szaladt,amelyet Jonátán kilőtt s Jonátán a fiu után kiáltott:Ugyehogy a nyilam rajtad tul van? Majd még utána kiáltott Jonátán a fiunak:Siess!Iparkodjál!Meg ne állj! A fiu fölszedte a nyilat s urához ment.A fiu azonban semmiről sem tudott;csak Jonátán és Dávid értették a beszédet.Azután Jonátán odaadta fegyvereit a fiunak,aki szolgálatára volt s igy szólt hozzá:Eredj,vidd a városba! A fiu elment,Dávid pedig előjött a déli oldalról,arcára borult és háromszor meghajlott.Aztán megcsókolták egymást és sirtak egymáson,miben Dávid tultett a másikon.Azután Jonátán igy szólt Dávidhoz:Eredj el békességgel azzal,amint megesküdtünk mind a ketten Jahve nevére igy:Jahve legyen köztem és közted,az én magom és a te magod között!
XXI.1.:Azzal Dávid fölkelt és elment;Jonátán pedig bement a városba.

A hirvevés és a hir következményeinek levonása ugy történt,ahogy előre megbeszélték.Jonátán egy apród,egy kis fiu kiséretében,mi alatt talán 13-15 éves fiut kell értenünk,kiment a mezőre;de nem volt türelme több nyil ellövésével tölteni az időt;már az első nyil ellövése után,melynek a megbeszélt szavakkal küldte utána a fiut,odaadta a fegyvereket a fiunak és hazaküldte őt a városba,hogy Dávidtól elbucsuzhassék.Nagyobb elővigyázatosságot beszéltek meg;személyesen nem kellett volna elbucsuzniok;de Jonátán nem birta ki az ilyen választ;meg kellett ölelnie Dávidot.Egymást csókolva,sirva váltak el.A sirásban Dávid volt a leghangosabb,kire a tehernek nagyobb része nehezedett jelenleg.Később kevesebb lett a teher Dávidon,több Jonátánon.Isten igazságosan és a szükség szerint méri ki a terheket;egyikünkön előbb,másikunkon később végzi el a szükséges munkát,kezében vesővel és kalapáccsal,melyekkel kialakit Magának minket.A fiu nem értette a jelbeszédet s Jonátán ügyesen választott ily kis segédet,ki még gyanutlan volt arra,hogy valamit Jonátánnak megindult hangon elkiáltott szavai mögött sejtsen.Értelmesebb emberben gyanut keltett volna szivében Jonátán izgatott,megindult lénye.Mikor a fiu eltávozott,Dávid fölkelt arról a helyről,ahol a megbeszélés szerint rejtőzött,mely,ugy látszik,a mező déli részén volt s előre jött,a felé haladó Jonátán elé.A keleti ember tiszteletadásával ad neki hálát,mit a mai ember nem ért meg.Jonátánnak nem kellett sokáig magyarázniá a megbeszélt szavakon tul;Dávid ugy sem igen várt mást és kinos is lett volna az apja gonoszsága miatt tulontul megszomorodott fiuval sokat latolgatni a történteket,melyeket Jonátán bizonnyal kevés szóval,vázlatosan érintett.Dávid nem volt vájkáló természetü s megelégedett a ténnyel magával.Dávid ebben a pillanatban kevésbbé haragudott Saulra,mint annak fia.De Dávid számára nem volt alkalom arra, hogy Saulhoz közeledjék;Jonátán visszatért atyjához.S aztán,egy idő mulva-ami a dolog természetének megfelel-visszatért a rendes érintkezés apa és fiu között;Saul feladta fia ellenállását s a fiu lemondott arról,hogy atyját jobb belátásra birja.Jonátán kikapcsolódik Saul és Dávid közül.Ezzel azonban Jonátán kikapcsolódik a szent történésből is, melynek eleinte egyik lényeges előrevivője volt.Szép a fiui szeretet; de van annál egy szentebb és nemesebb kötelesség is:szolgálni az igazságot.Jonátán lemondott arról,hogy ezt tegye:hü maradt atyjához.Szivében hü maradt Dávid emlékéhez is;de csak az emlékéhez;érte már nem volt alkalma tenni semmit.Talán kereshette volna!De nem kereste.Jonátánnak Jahve harcait kellett volna tovább harcolnia;ő Saul harcait harcolta tovább.Mert Jahve e szakadás után Dávid oldalánál állott,ki nem harcolt

Saul és hazája ellen,hanem bujdosó lett inkább. Itt,a bujdosók közt lett volna helye Jonátánnak s az igazság oldalán kellett volna tovább szeretnie atyját,ki visszatarthatatlanul ment a sötét végzet, a bukás felé.Mit használt Jonátán atyjának azzal,hogy mellette maradt?Tovább segítette a pusztulás felé.Bizonyos,hogy a két ifju őszintén szerette egymást;de Jonátán egyedül engedte el az igazságtalanul üldözött barátot és rokont. Dávid fölkelt és elment;Jonátán pedig bement a városba".

2-lo v.: Dávid Nóbba ment Achimélek főpaphoz.Achimélek megremegett, mikor Dáviddal találkozott s igy szólította meg:Miért vagy egyedül s nincs veled senki? Dávid ezt felelte Achimélek főpapnak:A király valami parancsot adott nekem s ezt mondta:Senki meg ne tudjon semmit erről a dologról,amelyben most elküldelek,amely felől parancsot adtam neked.A legényeket egy bizonyos helyre rendeltem.Most hát ha van öt kenyér a kezed ügyében,add ide,vagy amit még találsz.-Közönséges kenyér nincs a kezem ügyében-felelte a főpap Dávidnak.-Hanem csak szent kenyér van,ha ugyan a legények asszonytól megtartóztatták magukat.Dávid ezt felelte a főpapnak:Sőt,az asszony el volt zárva előlünk az utóbbi időben.Mikor eljöttem,a legények felszerelése szent volt.Csak közönséges utról van szó,de ma szentség kerül a felszerelésbe!Erre a főpap odaadta neki a szent kenyereket,mivel nem volt ott más kenyér,mint a bemutatásra szánt kenyerek,melyeket már eltávolitottak Jahve szine elől,miután elszedésük napján meleg kenyeret tettek ki.Ám Saul szolgái közül ott volt egy férfi,Jahve iránti kötelezettségből kifolyólag,neve az edómi Doég,Saul pásztorainak legderekabbja.Dávid még megkérdezte Achiméleket:Nincs itt dárda vagy kard a kezed ügyében? Mert a király sietősen adta a parancsot.-A filiszteus Góliát kardja-felelte a főpap,akit levágtál a terpentinfás völgyben,ott van egy köpenybe csavarva az efód mögött,ha el akarod vinni,vidd el,azon kivül más nincsen,itt.-Nincs ahhoz hasonló! Add ide nekem!-felelte Dávid.

Nób városa Gibeától délkeletre s Jeruzsálemtől északkeletre fekszik.Silóból,hol Éli alatt volt a sátor s benne a frigyláda,miután a filiszteusok a frigyládát elrabolták,a legfontosabb tartalmától megfosztott s igy bizonyos árnyék-jelentőségre lefokozott sátor Nóbba került és többet a frigyládát,mely ettől fogva külön életet élt,viszont nem látta.Itt Nóbban és nem a visszakapott frigyláda mellett időzött a jelenlegi főpap,Achimélek,Éli sarja.Dávid menekülése közben ösztönszerüleg ide tart:Isten közelében és Isten papja mellett keres menedéket.Dávidnak ez-a vonzódása éles ellentétben áll Saul lelki irányzatával,kinél ilyen vonzódás a szent felé,hiányzik.Amit azonban Dávid itt tapogatózva keres,nem találja meg.Bizonytalanságában,nem tudva,hova,merre induljon,valami támaszt,valami biztosat remél Isten főpapjánál.E biztonság helyett megrémülő embert talált Isten sátora mellett,ki-mikor a kiséret nélkül,sietségben érkező királyi vőt meglátta -remegni kezdett.Dávid látta a főpap megrettenését és ezért mellőzte az őszinteséget.Vajjon szabad-e Isten gyermekének csalhez folyamodnia és embertársait,ha szükségből is,megtévesztenie? Erre a kérdésre a felelet nem olyan egyszerü,mintahogy különböző gondolkodásu emberek megadhatónak tartják. Vannak,akik azzal vágják el a fontolgatást,hogy mindig a teljes igazságot kell mondani,akármibe kerül is;Istenre kell bizni dolgunkat! Vannak,akik könnyen veszik az ügyet és szükségből könnyü hazugságokat megengednek;de nem mondják meg,mily foku szükségben szabad hazudni és meddig terjed a hazudozás könnyebb fajtája.A két szembenálló álláspont mindenikéről azt gondolom,hogy felületes szemlélet gyümölcse.A kérdést az isteni utak megfigyelése dönti el. Isten sokszor tévedésben hagyja azokat az embereket,akik nem őszinte és nem becsületes szivvel járnak;sőt oly látszatokról gondoskodik,melyek ezt az eltévedést lehetővé teszik.A farisaeus,valahányszor szivét megkeményitette,előzőleg mindig azt észlelte,hogy a helyzet

számára könnyebb lett és igy a rá nehezedő nyomás enyhülete vitte bele a megkeményedésbe.Hogy Isten valaha hazugságot mondott volna, azt soha nem észleljük;de hogy egyidőre tévedésben hagyta a nem őszinte embert az kétségtelen.Ameddig Isten megy,addig nekünk is szabad,sőt kötelességünk elmenni,amikor Isten ügyét képviseljük s ostoba és szükségtelen feosegéssel nem szabad veszélybe sodornunk magunkat és a ránk bizott testvéreket.Dávid azonban itt hazudott. Az a családás vitte rá,amely Isten főpapjának gyáva viselkedése miatt, annak láttára ébredt benne.Ha az igazat megmondja,akkor két eset lehetséges:vagy megtagadja a főpap a kért segitséget s igazságtalanul és a főpaphoz méltatlanul Saul oldalára áll;vagy tudatosan Dávidot segiti Saul ellenében,mivel okvetlenül kihivja magára Saul bosszuállását.Dávid sem az egyiket,sem a másikat nem akarta,hanem meg akarta nyerni Achimélek segitségét anélkül,hogy őt ezért felelőssé tenné; ezért tudatlanságban hagyta Achiméleket a való helyzet felől,hogy ugy segitse őt meg,mint aki a királlyal rendben van.Doég,aki kihallgatta a beszélgetést,meggyőződhetett Achimélek pártatlanságáról,mégis megtévesztő jelentést tett később Saulnak és Saul oly őrült és oly gonosz volt,hogy a főpapot ugy büntette,mintha pártütő lett volna. Saulnak és szolgájának erre a gonoszságára Dávid ismét nem volt elkészülve.Dávid megtévesztő beszéde feltünően hasonlit ahhoz a látszatkeltéshez,melyet hazug,gonosz emberek megfogására Isten is alkalmazni szokott;hogy tulment bizonyos határon és a cselből hazugság is lett, az az emberi gyarlóság rovására,de nem Dávid gonoszságának,hazug természetének rovására irandó.Ha tehát Dávid hazugsága bizonyos kifogás alá esik is,azért Dávidot elitélnünk nem lehet,mint ahogy Isten sem itélte el.A sátor menedékhely volt;ha bünösöknek az üldöző elől menedéket lehetett ott találniok,mennyivel inkább az ártatlanul üldözöttnek! Csakhogy ehhez Isten mellett egész szivével álló,bátor főpapra lett volna szükség,nem Éli-ivadékra,ki őse gyöngeségét láthatóan örökölte.Valószinünek tartom,hogy Isten,ha Achimélek egész szivével állott volna Isten és főpapi kötelességének teljesitése mellett,megmentette volna s nem adta volna oda Saul prédájául.Ha Achimélek Dávid mellé áll,Dáviddal együtt menekült volna meg.Isten a félszivüeket leghamarabb hagyja veszni.Mikor Achimélek Dávidot egyedül s zilálton jönni látta,nem főpapi kötelességére gondolt,hanem saját érdekére s azért reszketni kezdett;ezzel az önzéssel vesztette el Isten segitségét.Dávid menedéket keresett Achiméleknél,a fiatal az idősebbnél,a világi foglalkozásu a főpapnál.Ehelyett magánál gyöngébbet és Istenben kevésbbé bizót talált.A fonák helyzet váltotta ki nála a mesét,amelyet hirtelen kitalált és Achimélek elé adott.Hogy Achimélek mennyit hitt a meséből,nem tudjuk,mert gyönge jellemü volt is bár,de nem volt értelmetlen.Valószinüleg megtartotta kételkedését Dávid előadásával szemben, mi azonban Dávidot nem zavarta,mert hiszen az ifju célja az volt,hogy a rettegő Achiméleknek olyan alapot tákoljon össze,amelyen a segitségnyujtás lehetségessé válik,miután Achimélek,ha óvatos volt is,de nem vót szándékosan rosszakaratu Dáviddal szemben,kinek nagy tehetsége és esetleges nagy jövendője felől nem kételkedett.Igy Dávid élelmiszerhez és fegyverhez jutott.A sátor elhagyatottságát mutatja,hogy Achiméleknek más kenyér,mint a szent kenyér,nem állott rendelkezésére. Nem volt tehát forgalom a sátor körül,hiányoztak a szentély-látogatók, kiknek kedvéért árusoknak és élelmiszerkészleteknek kellett volna a sátor mellett lenniök.Dávid meséje valami harci kalandra,filiszteusok elleni meglepő támadásra engedne következtetni,melynek titokban tartása hadi érdek s melynek pártolása a főpapnak kötelessége lett volna. Dávid tehát hamar feltalálta magát s ügyesen segitett magán.Eddigi élete elég alapot nyujtott neki az ily csel kieszelésére.Emberei/legényei/nem voltak vele;azonban tényleg valahol várhattak rá s az elbeszélés e részben igaz;csakhogy ezek a legények nem Dávid rendes környezetét képezték,hanem olyan megbizható és Dávidhoz feltétlenül ragaszkodó emberek lehettek,akik állandóan figyelték Dávidnak Saulhoz való viszonyát és idejében megtudván,hogy Dávid menekülni kénytelen, vele találkoztak s neki kiséretüket felajánlották.Az Üdvözitő is arra hivatkozik,hogy Dávid és a vele levők ettek a szent kenyerekből/Mt.3, 12 skk/.

Igaz volt hát Dávidnak az a mondása,hogy legényeit bizonyos helyre rendelte.A kenyerek a szent helyen az arany asztalra hetenkint kihelyezett 12 kenyérből kerültek ki,melyeket a következő héten friss kenyerekkel váltottak fel s ekkor a régi kenyerek a papság élelmét szolgálták./V.ö.III.M.24,5-9/.A kenyeret csak Áron fiainak és azoknak is csak szent helyen volt szabad elfogyasztaniok.A szent helyre pedig tisztátalanul,tehát halott érintése,vagy asszonnyál való hálás után senki sem mehetett.Achimélek főpap most csak az utolsó követelményhez ragaszkodik,hogy akik a szent kenyeret eszik,tiszták legyenek;a többi rendelkezéstől eltekint;szabadelvüsége bizonyos lazaságra mutat, miután a szertartás szerint való tisztasághoz ragaszkodik.Dávidot nem tartóztatja a szertartásos előirás.Könnyedén nyugtatja meg a főpapot; pedig Dávidban istenfélőbb szív lakozott,mint Achimélekben.Dávid nem ebben a pillanatban s nem a pillanatnyi szükség kényszere alatt alakitotta ki magában azt az elméletet,hogy szabad a megszentelt kenyerekhez hozzá nyulnia.Már Sámuel korában,már Saul és Jonátán viszonyában megfigyeltük a szertartásos és egy szabad prófétai irányzat különbségét és azt a hanyatlást,amelybe a sátor szolgálatát maga Isten hagyta süllyedni. A sátor elárvulása,a jelentéktelen Nóbba költöztetése egyaránt mutatják,hogy a régi életnek,tekintélynek és fontosságnak csak az árnyéka maradt már meg.A külső testi szentély némelyeknél a betolakodó bálványozások ostroma alatt veszitette tekintélyét,másoknál ellenben a növekvő és erősödő prófétai kijelentések hatása alatt valami belső és nemesebb szentélynek adta át szerepét.Igy történt ez Dávid lelkében is.A szent sátor egyáltalában nem volt közönyös Dávidnak és menekülésében is ide huzta valami belső honvágy;de az Achimélekben tapasztaltak bizonyos mértékben visszalökték és még inkább abba az irányba forditották,hogy Istent a szivében bent,nem a külsőben kell keresnie.Ez a meglátás adta neki a bátorságot,hogy tultegye magát a szertartásos törvényeken és az előtte álló nehéz utra magának és társainak abból szerezzen enyhületet és felerősitést,ami az ő láthatatlan Istenéé,kihez s kinek kegyelméhez őt belső hit füzte és üzte.Ugy érezte,mintha itt ő volna a rendelkező főpap és Achimélek a tudatlan,közönséges "világi".Ilyen átfordulás sokszor volt már olyanok közt,akik magukat a szertartás révén Isten hivatalosainak gondolták és olyanok közt,akik erre a hivást belül meg is kapták.Az Achiméleknek adott biztositás,hogy a legények felszerelése elindulásuknál szent volt,azaz semmi olyan szenny nem érte,amelyet halott,asszony,tisztátalan előddel szerezhet,bizonyára igaz.Ő maga napok óta künn a mezőn rejtőzött s legényei vele virraszthattak,vagy az összeköttetést vele állandóan fenntarthatták.Amit tehát mondott,közvetlen megfigyelés alapján mondhatta.Amit Achimélek lazaságból tett,azt Dávid teljes hittel és az Isten kegyelmében bizó szív szabadságával tette.

Izrael népe között sok idegen fajtáju is lakott s erre a tényre a Szentirás sokszor tesz célzást.Ezeket az idegeneket olykor az igaz Isten után való vágyakozás,olykor valami érdek hozta Izrael földére; sokan már ott születtek.Doég,Saul bizalmasa sötét lelkü férfinak látszik.Minden ember előtt nyilvánvalónak kellett lennie,hogy a héberség nagy hősét Saul igazságtalanul és féltékenységből üldözi;aki tehát ugy állott Saul oldalán,hogy Dávidnak Saul módjára ellenségе lett, azt ugyanolyan gonosz és sötét gondolatok fütötték,mint Sault.A sötét lelkü ember is lehet vallásos;de vallásossága inkább szertartásos, mint akár érzelmi,akár értelmi;a külső szokásokon tapad rajta s lelkét ilyennel kábitja el.Doég valami szertartásos felajánlás miatt jelenleg a szent sátor mellett tartózkodott.Dávid érkezésekor jelen volt s mivel Dávid és Saul viszonyában a legujabb fejleményeket ismerte,azonnal tisztában volt azzal,hogy Dávid előadása mese.Azonnal betelt a szive gyülölettel.Még jobban felpaprikázta a későbbi kard-jelenet.Később látni fogjuk a következményeket.

Dávid még fegyverek felől érdeklődik a főpapnál s örömmel hallja,hogy Góljáth kardja,mely az ő zsákmánya volt s melyhez igy neki joga volt, a sátorban van elrejtve,egy köpenybe csavarva.Persze nem ujjas köpenyeget kell értenünk,hanem azt a lepedőszerü felső ruhát,amelyet az időben viseltek s melyet még Jézus idejében is takaró gyanánt is használtak.Talán azért rejtegették,hogy a filiszteusoknak eszükbe ne

jusson egyszer rajtaütéssel kezükbe keriteni a megszégyenitő vereség emlékét.Dávid megkapja a kardot,melyet most már könnyebben forgat, mint ahogy a pásztorgyermek használta,mikor vele a filiszteus óriás fejét levágta.Achimélek gyanutlanul bókezüsködik;nem gondolja,hogy Doég milyen árulást forgat fejében s csak az örömöt látja,mely a rokonszenves ifju arcát elönti.Isten mozditotta Achimélek szivét;Isten gondoskodott a menekülő szegény ifjuról s Dávid hálásan látta,hogy Isten kegyelemmel tekint le rá:mégsem jött hát hiába Isten szentélyéhez! A pap,a sátor már nem a régi,de Isten nem változott! A megviselt sátorban mintha ujra feltünt volna Isten dicsősége s Dávidnak szivébe nyilallott,hogy a szent sátor épen olyan megviselt most ebben a világban,mint ő.

11-15 v.: Dávid aztán fölkelt és futott még aznap Saul szine elől;Gát királyához,Akishoz ment.Akis szolgái igy szóltak urukhoz:Nini,hisz ez Dávid,az ország királya!Hiszen ennek mondogatták a körtáncban:Levágta Saul az ő ezerét;Dávid meg a maga tizezerét!Dávid szive jól megfigyelte ezeket a szavakat s nagyon félt Gát királyától,Akistól.Egyszerre megváltoztatta gondolkodásának izlését;a szemök előtt bolondnak tettette magát,mig a kezökben volt:jeleket irt az ajtó szárnyaira s nyálát csorgatta szakállára.Akis erre igy szólt szolgáihoz:Nézzétek csak,milyen esztelenül viselkedik!Miért hoztátok hozzám? Hijjával vagyok az eszelősöknek,hogy ezt ide hoztátok,hogy rajtam eszelősködjék?!Ennek kell a házamba jönnie?!

Dávid előtt egyelőre semmi egyéb nem lebegett,minthogy Saul elől messze meneküljön s bizony nem gondolta meg,kihez megy,milyen környezetbe.Mivel sok izraelita vette utját a filiszteusok földjére/v.ö.I.S.14, 21/,Dávid is ezt az utat választotta.Gondolta,ő is el lehet ott,mig valami változás lesz.De nem gondolta meg,hogy rá fognak ismerni s a hires filiszteus verővel másképen fognak bánni,mint jelentéktelen honfitársaival.Hogy"Gát királyához,Akishoz ment"nem azt jelenti,hogy magától jelentkezett a királynál;ilyesmi esze ágában sem volt;hanem azt csupán, hogy Akis területére futott.Itt azonban felismerték és a király elé vitték azzal a jelentéssel,hogy a szomszéd ország királya,a nagy filiszteus verő a kezök közé jutott.Dávid oly jelentőségre emelkedett,hogy a szomszéd népek már az ország urának tekintették.Ez is fájhatott Saulnak.Dávid élesen figyelte beszédjüket s azonnal átlátta,hogy élete forog veszélyben.A filiszteusok részéről nem számithat könyörületre;a bosszuvágy,a megszégyenités keserü érzete tulerősen dolgozik még ebben a népben.Szokott éleslátásával és gyors tájékozódásával kész volt a haditervvel;őrültnek fogja magát tetetni.A keleti népek és általában a régi pogányok az őrülteket megszállottaknak s igy az istenek kijelentő eszközeinek tekintették,őket tiszteletben részesitették s megértésüket a bennök lakozó istenség megsértésének gondolták.Dávid számitása kitünő volt.Ügyességével sikerült az őrülteket kitünően utánoznia.Mint aki tudomást sem vesz a jelenlevőkről és a király személyéről,odament a terem hatalmas ajtajához és az ajtószárnyakra mindenféle alakot kezdett rajzolni;majd mikor a király elé vezették,nyálát csurgatta le s az végig folyt szakállán.Ezt a tettetést a héber szöveg az izlés elváltoztatásának mondja,azaz az iz-érzék eltorzulásának.Az"izlés"szó itt tágabb értelmet kap,mint a magyar nyelvben az megszokott.Bizonyos,hogy gondolkodásnak,viselkedésnek ize ván;de a magyar izlés szó ezt nem jelöli.Külön ize van a különböző nemzetiségü,társadalmi osztályu,foglalkozásu, müveltségü és neveltetésü emberek gondolkodásának és viselkedésének. Más az ize annak,ahogy egy őrült viselkedik s ahogy az egészséges ember. Színészek kitünően értik a különböző izek mutatását.Dávidban megvolt ez a tehetség.A király azonnal elhitte,hogy amit Dávid mutat,valódi.Amit pedig a király lát,azt az alattvalónak nem illik másként látnia.Most már Dávid elfogói is látták,hogy őrültet hoztak a király elé.A király szidta őket s ők megszégyenülten vitték ki Dávidot s mivel őrült volt, nem akarták és nem is mertek semmit ellene tenni,hanem az őrült iránti babonás tartózkodásból és istenfélelemből szabadon engedték.Amit Dávid csinált,hazugság volt;bünt követett el vele?Ezek a vérszomjas filiszteusok az Isten választott népének állandó kirablói voltak;érdemelték-

mást,mint amit kaptak? Isten ugyanigy csufolja meg az irgalmatlan rablót.Azok,akik annyira kényesek az igazmondásra,vajjon mit szólnak ahhoz,hogy a feltámadott Mester,ki a földi illemhez igazodott,mely szerint meghivás nélkül senki sem térhet be idegen házba,az emmausi tanitványok otthonánál ugy tett,mintha tovább akarna menni,noha az volt a szándéka,hogy betér oda?! Szinészkedett az Ur,vagy nem volt őszinte? En Dávid szinészkedését nemcsak célirányosnak,hanem jogosultnak és Istentől vezetettnek is tartom.És épen az isteni vezetés az a főtárgy,melyről itt minden más előtt szólni kell.Azok,akik Isten gépies vezetését hirdetik,mint amilyet a héberek a sivatagban kaptak, Dávidnak szemére vethetik:ha jobban figyelt volna Isten vezetésére, Isten megkiméllhette volna a gyilkos-vágyu filiszteusok kellemetlenkedéseitől.De vajjon egyáltalán akart e Isten ilyen vezetést adni Dávidnak,vagy engedte őt a természetes emberi után menni s aztán a bajban állt melléje s mutatta meg,hogy sohasem vette le róla a szemét? Az,ahogy Dávid szokatlan lélekjelenléttel felismeri a helyzetet s azonnal alkalmazkodik ahhoz,Isten vezetése volt,Isten irányitotta érzelmét s adta a képességet a kellő viselkedésre.Isten próbára tesz; megengedi,hogy bajba jussunk és aztán megadja a kimenekedést;néha csodálatos módon angyalát küldi megszabaditásunkra;sokszor,éspedig többször természetes utakon hozza el a szabaditást.Hogy mikor melyiket teszi,Tőle függ!

XXII.1-5 v.: Hogy Dávid onnan elment,Adullám barlangjába menekült.Mikor testvérei és atyjának egész háza ezt meghallották,lementek hozzá oda;valamint hozzá gyülekeztek mind a szorongatott emberek,mindazok az emberek,akiknek szorongató hitelezőjük volt,az összes elkeseredett lelkűek s ezek fölött vezérré lett,ugyhogy mintegy négyszáz ember tartott vele.Innen Dávid a Moábbeli Micpébe ment s a következőket mondotta Moáb királyának:Hadd költözhessék ki atyám és anyám hozzátok,amig tudni fogom,hogy Isten mit cselekszik velem.Azzal kivitte őket Moáb királyának környezetébe s vele laktak az egész idő alatt, amig Dávid a hegyi erősségben volt.Gád próféta azonban azt mondta Dávidnak:Nem lakozhatol a hegyi erősségben;eredj,menj be Juda földére! Erre Dávid utnak indult Cheret erdejébe.

Dávidnak tehát ujra menekülnie kellett;mégis filiszteai utja nem volt hiábavaló,mert utját készitette későbbi filiszteai időzésének és igy utólag bebizonyult,hogy Isten nem tévedett,mikor Dávidnak ezt a családdást is megengedte.Dávid most visszatér Juda földére s ott egy barlangban telepedik meg egy időre,az Adullám barlangjában.Ennek a barlangnak,vagy talán helyesebben barlangrendszernek helyét teljes bizonyossággal nem sikerült megállapitani.Két maig ismert barlangot szoktak megnevezni:egyiket az egyházi hagyomány emliti Betlehemtől délre,nehezen hozzáférhető helyen,hol barlangok csatlakoznak egymáshoz s azok egy alább fekvő barlanggal összeköttetésben vannak,melyben forrás ered;a másikat ujabban a tudósok ajánlják Juda hegységének lábánál,a mai Deir-Dubbán közelében,hol több fehér mészkőbe vájódott barlang van,melyek igen alkalmasak nagyobb tömeg befogadására.Akármelyik is az igazi,az számunkra fontos,hogy Isten Dávidot,kinek akart menni az országból,hogy Saultól nyugodtan élhessen,visszavezette az országba,a küzdelembe,mert ott volt célja vele.És csakugyan, alig,hogy Dávid megjelent az otthoni földön,azonnal keresni kezdték őt azok,akiknek okuk volt-ahogy most mondanák-a fennálló rendszertől félni.Mindenek előtt saját családjának tagjai,akiket az a veszedelem fenyegetett,hogy Dávid miatt üldözni fogja őket Saul s vagy rajtuk áll bosszut,vagy tuszokul visszi el őket,hogy rajtuk keresztül kényszeritse Dávidot.A róluk használt kifejezés:"lementek hozzá"inkább a hegység aljában levő barlangokra mutat,bár jelölheti azt a kisebb barlangot is,mellyel a hegység tetején levő barlangrendszer össze volt kötve,melyben a forrás is volt.Mindig és mindenütt voltak erőszakoskodó emberek,kik a gyámol nélkül állókra rávetették magukat, hogy őket megkárositsák.Az ilyen szorongatottak most Dávid felé kezdtek érdeklődni s lassankint szivárogni kezdtek az emberek Dávid

rejtekhelye felé.Voltak olyanok,akik szerencsétlenül gazdálkodtak, hitelezők kezére jutottak,kik szorongatták őket,esetleg rabszolgaság fenyegette őket:ezek is kimenekültek Dávidhoz.Végre családját,elkeseredett emberek tömege rótta az utat Adullám barlangja felé,kiknek nem sikerült az élet s most uj reménység csillant föl előttük.Körülbelül négyszáz ember gyült össze köréje.Nem nagy hadsereg,de elszánt emberekből elég nagy tömeg arra,hogy Dávidot komoly hadviselő féllé tegye rajtaütésekkel,gerillaháboruval.Azonban Dávid nem akart Saul ellen lázadni;ő csak védte magát.Szüleit kivitte Moáb barátságosabb királyához,ki hiréből jól ismerte és megbecsülte az ifju hőst,mivel nemcsak Filiszteában,hanem Moábban is ugy kezdtek vele számolni,mint az ország jövendő királyával,a moábita király szivesen fogadta és udvarában telepitette le Dávid szüleit.Ő maga visszament a határra s ott egy vadászvárnak,vagy hegyi erősségnek nevezett /mecudá/,bizonyára a természettől jól megerősitett ponton telepedett le.Am ujra utána megy Isten;most egy prófétát küld utána,Gádot s az visszaparancsolja az országba.Ott kell lennie nagyobb veszélyben,de akaratlanul is királyságát készitve elő,nem Saul ellenes lázadással,hanem Saul gonosz támadásainak nemes elviselésével.Dávid nem látta a célt,melyet Isten el akart vele éretni,csak azt tudta,hogy királlyá kell lennie.Ezt fejezi ki az,amit Moáb királyának mondott:"Amig tudni fogom,hogy Isten mit tesz velem".Isten vezetéséhez tartozik,hogy a jövőt elrejti előlünk;csak a legvégső cél áll teljes fényben szemünk előtt.Dávidnak nem volt sejtelme a tenger szenvedésről,mely még előtte állt.Amellett Isten minduntalan kidobta a nyugalomból a zaklatottságba.S nem volt elég a maga terhe:családjának és százaknak terhét kellett már fiatal éveiben viselnie,kik vagy miatta szenvedtek,vagy rája bizták sorsukat. De igy nevelte Isten magának azt a"szive szerint való férfiut",aki Izrael királyságának szegelet-kövévé lett,amaz eljövendő örök Szeglethő őse,tipusa.

6-23 v.: Mikor Saul egyszer Rámában egy magaslaton egy terpentinfa alatt ült,kezében dárdájával és szolgái előtte állottak,megbalIotta, hogy Dávidot és a vele levőket felfedezték.-Halljátok csak Benjámin fiai-mondotta előtte álló szolgáinak-Hát közületek is mindenkinek ád Isai fia mezőket és kerteket?Titeket is mind megtett ezredeseknek meg századosoknak? Hiszen mind összeesküdtetek ellenem és senki fülembe nem sugná,hogy fiam összeszövetkezett ellenem Isai fiával;senki közületek meg nem szánna engem és meg nem mondaná,hogy fiam föllázitotta ellenem a szolgámat,hogy lesbe álljon,mint ahogy ma történik! Ekkor az edómi Dóég,ki ott állt Saul szolgái mellett,megszólalt: Láttam Isai fiát,amint Nóbba ment Achitób fiához,Achimélekhez és ez Jahvét kérdezte meg az ő számára.Amellett utravalót is adott neki,meg odaadta neki a filiszteus Gólját kardját.
Ekkor a király maghoz hivatta Achitub fiát,Achimélek főpapot és atyjának egész házát,a papokat,akik Nóbban voltak és azok mind elmentek a királyhoz.-Figyelj csak ide,Achitub fia!-szólitotta meg s az igy szólt:Hallom uram! Erre Saul megkérdezte tőle:Miért esküdtetek össze ellenem te meg Isai fia,hogy kenyeret meg kardot adtál neki? Istent is megkérdezted ügyében,ugyhogy lesbe állhatott ellenem,ahogy ez ma történik is!Achimélek ezt felelte a királynak:Vajjon ki olyan hüséges összes szolgáid között,mint Dávid? Amellett a király veje! Ő testőrségednek a parancsnoka s nagy a tekintélye házadban.Hát ma kezdtem el az ő ügyében Istent megkérdezni? Távol van az ilyesmi tőlem!Ne tulajdonitson a király szolgájának,de atyám egész házának se ilyet! Nem tudott a te szolgád mindebből sem keveset,sem sokat! De szólott a király: Meg fogsz halni mindenképen Achimélek,te is,atyád háza is! Azzal igy szólt a király a mellette álló futároknak: Induljatok! Öljétek meg Jahve papjait,mert az ő kezök is Dávid mellett van s mert tudták,hogy elfutott Dávid és nem juttatták fülembe.De a király szolgái vonakodtak kinyujtani kezüket,hogy Jahve szolgáit érintsék.Ekkor Saul Doéghez szólt:Indulj te és vágd le a papokat!Az edómi Doég indult s neki vágott a papoknak.Megölt aznap nyolcvanöt vászon efódot viselő férfit.Nóbot pedig,a papok városát élével vágta le, férfit is,nőt,is gyermeket is,csecsemőt is;kard élével ölte le a marhát,a szamarat és a juhot.

x kard

De Achitub fiának,Achiméleknek egy fia,kinek Abjátár volt a neve, Dávid után futott.Abjátár jelentette meg Dávidnak,hogy Saul megölte Jahve papjait.Dávid ezt mondta Abjátárnak:Már aznap tudtam,hogy az edomi Doég ott volt,hogy biztosan megjelenti Saulnak.Magamat hibáztatom atyád házának valamennyi lelkéért! Telepedjél le nálam.Ne félj! Mert aki az én lelkemre tör,az tör a lelkedre is;mert jól meg leszesz őrizve nálam!

Az a kedélyes kép,mely Saultbékés nyugalomban festi elénk Rámá magaslatán egy terpentinfa árnyékában,amint miniszterei nak társaságában üdül,mint akkor,amikor Jonátán merész vállalkozására indult a filiszteusok ellen,nem sejtteti azt a véres drámát,melynek alapját a kedélyesnek induló beszélgetés alkalmával helyezték le.Az Istentől teremtett természet szépségét hogy elhomályosithatja a tisztátalan szellemek jelenléte,mely az ember engedetlensége és lázadása következtében üli meg az emberek együttlétét.Saul és Doég,az Isten ellen lázadó király és a gonoszságát vallásos mázzal takaró áruló bizonyára nem egyedül képviselték ebben a társaságban a gonosz szellemvilágtól való megterheltetést.Hiába fénylett künn a szép természet,ha benn a szíveken sötétség ült! A szellem sötétsége:a bizalmatlanság,a féltékenység,a gyülölet és a mindezek nyomában járó félelem.Ez a sötétség ott ülhetett a szemekben.Miért találjuk most Sault Rámában? Olvastuk,hogy Sámuellel többé nem találkozott;tehát nem a próféta társaságát kereste.Talán közelségével akarta megakadályozni,hogy a próféta és Dávid egymással találkozzanak? Hogy állandóan résen volt Dáviddal szemben,azt a következő történet mutatja.A prófétának nem lehetett kellemes a közelében tartózkodó,de neki a tiszteletet meg nem adó király;viszont ő sem erőlködött,hogy a király hódolói közt megjelenjen.Saul hát fent ült a magaslaton,melynek oldalában Rámá városa elterült.Udvari emberei körülte foglaltak helyet,tiszteletet is adva a hiu királynak,de bizonyos tartózkodó megszokottságban is,melyből valami a király tudatába is eljutott;érezni kellett abból valamit,hogy udvaroncai betegként kezelik őt.A királyt,ki tudta,hogy a lelke beteg,mégis sértette az a gondolat, hogy betegségét mások is tudják.Azért állandó ingerültség ült rajta szolgáival szemben.Szó szót követett a meg-megakadó társalgásban;valami azonban ma különösen rajta ült a királyon.Vagy már ezzel a hirrel ment ki reggel,vagy künn halloteta valakitől,hogy az eltünt Dávidot látták;az ifju holléte fel van fedezve.Miért nem szóltak neki erről udvari emberei? Lehetetlen,hogy azok ne tudtak volna valamit Dávid holtartózkodásáról.Miért titkolóznak? A kipattant titok emésztette a királyt.Gyanakodva nézte udvaroncait.Aztán,mikor azok nem akartak elébe menni,megkérdezte gunyosan őket: "Halljátok,Benjámin fiai:hát közületek is minden egyesnek ád Isai fia mezőket és kerteket ajándékul? Titeket is mind megtett már ezredesekké és századosokká",hogy mind az ő pártján vagytok? Engem megcsaltok és őt fedezitek hallgatástokkal! Mert ezeket a gyanusitásokat rejtették Saul ingerült szavai.Az udvari emberek hallgattak,mert tudtak ők Dávidról,de a beteg királynak egyik sem akarta hatalmasan felfelé ivelő,mindenkihez jó és minden vállalkozásában megáldott ifjut elárulni.Nem adott nekik a szegény üldözött ifju sem mezőket,sem kerteket,sem ezredesi és századosi állásokat; mégis mindeniket fogva tartotta az ifju rendkivüli egyénisége és igazságtalan sorsa.Am az udvaroncok serege mellett most épen ott kullancskodott a Saul főpásztora,az edomita származásu Doég.Ő nem tartozott bele abba a titkos megegyezésbe,mely inkább közös látáson,mint közös megbeszélésen alapult,hogy Sault nem kell pártolással belelovalni Dávid üldözésébe.Saulnak ez a tevékenysége sem az ország érdekével nem egyezett,sem az udvari emberek törekvéseivel,amennyiben Dávid annyira kimagaslott,hogy vetélytársként nem került szóba.Doégnak sem volt e téren más álláspontja;de benne két szempont dolgozott ellentétes irányban: fölfelé törekvő akaratának kedvezett az,ha Saul kegyébe valamivel belétornázhatja magát s igy bizonyos hüséget öltött magára Saul iránt s abban tetszelgett magának;másfelől sötét,a vallás külsőségeihez tapadó rosszindulatu lényét visszataszitotta Dávid egyenes,szabad természete. Ezért,mikor a többiek hallgattak,Doég megszólalt:"Láttam Isai fiát,ai-

kor Nóbba ment Achimélekhez."Hogy ezzel nem juttatja Sault közelebb céljának eléréséhez,Dávid elfogásához,csak ártatlan az ártatlan papnak árt,azzal Doég nem foglalkozott.Neki az alkalom kellett Saul kegyének a megszerzéséhez s az ut,vagy áldozat amellett nem jött számitásba,t.i. az,hogy más kárára milyen áldozatot hoz.Az örjöngő Saul egy községet mészároltatott le azért,mert a főpap az üldözöttnek kenyeret és oly kardot adott,melyhez az üldözöttnek mindenki más előtt joga volt,mert ő vette el azt a tőle legyőzött filiszteus óriástól. Achimélek azért is ártatlan volt,mert nem tudott a Saul és Dávid közti szakadás véghezviteléről.Saulról nem volt nehéz látni,hogy beteg;histen leghivebb embereit,saját törzsének fiait,kik közül legszükebb környezetét összeválogatta,meggyanusitotta már azzal,hogy Dávid cinkostársai.Ilyen embernek kiadni megfontolatlanul ártatlan embereket a lelkiismeretlenség és gonoszság egész különös fokát jelenti.A király rendkivüli elfogultságát és az itélkezésre való képtelenségét mutatja,hogy tart ugyan egy látszólagos kihallgatást,melyben Achimélek előadja védekezését;de a védekezést épen csak meghallgatja,ám figyelembe nem veszi,az Achimélektől vallottaknak utána nem néz,bizonyitást el nem rendel;a gyanu nála egyet jelent a bizonyitással.Igy csak egy őrült viselkedhetik,ki fixa ideáját követi s azon kivül mástól nem mozgattatja magát.Ugylátszik Doégot is fixa-ideák vezették,mert a gonoszságnak is megvan a maga őrülete,melyben az igazság megtalálása mellékes.Saul Dáviddal való összeesküvéssel vádolja Achiméleket és ezt a következőkre alapitja: 1/ Achimélek kenyeret és kardot adott Dávidnak,vagyis az ellenséget-táplálékkal és fegyverrel látta el.2/ Megkérdezi Dávid dolgában Istent és ezzel őt lázadásába belebiztatta.E két tettével Dávidnak lehetségessé tette,hogy Saul ellen háborut inditson és ennek során most lesben áll.Ha Achimélek nem segiti,Dávid nem tudott volna ily erőre jutni.Achimélek védekezése ez volt: 1/Dávid hü Saulhoz és nem lázadó;sőt Saul összes szolgái között nincs hivebb Saulhoz;2/ Dávid a király veje:nem volt hát semmi oka arra,hogy Dávidban lázadót lásson,hiszen a család legszükebb körének tagja;3/ mai napig a testőrség parancsnoka:ha tehát a király maga nem mozditotta el Dávidot a legnagyobb bizalmat igénylő állásból,honnan tudhatta ő,hogy Dávid lázadó? 4/ Saul egész házában nagy Dávid tekintélye:miért ne bizott volna hát ő,a főpap Dávidban,ki kivül áll Saul házán? Achimélek érvei a legmeggyőzőbbek;de Saul,mintha egyetlen szót nem hallott volna,elereszti a főpap védekezését a füle mellett.A cáfolás legkisebb kisérlete nélkül kimondja a halálos itéletet és azt rögtön végre is akarja hajtatni.Amde az eljárás igazságtalan volta oly szembetünő;az elitéltek személye annyira tiszteletet keltő,hogy a király csatlósai közül,kikre a hóhérmunka is bizva volt,egyetlen egy sem mozdul,hogy az őrülttől kimondott itéletet végrehajtsa.Saul tehetetlenségét mutatja,hogy most nem az engedelmességet megtagadó katonák ellen fordul;érzi azok vonakodásának jogosságát;hanem mást keres az itélet végrehajtására,mert annak azonnal végre kell hajtva lennie.Itt nem a királyi tekintély fenntartása a fontos,hanem a fixa-idea megvalósitása.Saulnak egyszeriben megvilágosodik a lelke előtt,hogy az áruló s feljelentő Doég a számára megbizható ember és őt szólitja fel a gyilkosságra.Doég vállalkozik.Nem döbbenti meg a katonák engedetlensége,sem a megdöbbenő csönd,mely Saul környezetére ül;lelkiismeret nem szól benne;mintha állati ösztön vezetné;ilyen a gonoszság szellemétől megszállottak viselkedése.Hogy a jelenlevő sok pap nem védekezik,annak nemcsak fegyvertelenségük az oka,hanem a megdöbbenés is,mert ezt a fordulatot nem várták s a vadság,mellyel Doég dolgához látott;továbbá a papsággal járó odaadottság és ennek a megkövültségnek a látása,mely Saul szolgáin urrá lett.Hogy Nób városán ki hajtotta végre az itéletet,nem mondja az Irás;ehhez,lehet,hogy Doég vezetése alatt,Saul már olyan embereket választott ki,kik nem voltak finnyásak;hóhérok,kik nem gondolkodnak,hanem ölnek,mindenkor születtek erre a világra.De ha Saul őrült volt,vétkesek udvaroncai,kik nem tették félre,s hibás fia,Jonátán,kiről nem olvassuk,hogy apja itélete ellen felzudult volna. Jonátán elnyomta már magában az ébredő belső figyelmeztetést és eltö-

kélte,hogy végig hü lesz szerencsétlen apjához.De ezzel összekötötte sorsát apja sorsával.A nóbi papság leölésével nem pusztult ki az egész papság;voltak Áronnak más ágon leszármazó fiai is.Ezeket addig félrenyomták Éli utódai,kik ugylátszik Nóbot lakták.Voltak más papi városok is,melyek lakói most előjöttek és a sátor szolgálatát átvették.A sátort ez alkalommal Saul saját lakóhelyéhez,Gibeához közelebb, a Jeruzsálemtől északra fekvő Gibeonba vitette,hol még Salamon idejében is ott találjuk./I.Ki.3,4;II.Kr.1,3/.A sátor mind megviseltebb lett,ugyhogy a frigyláda más hajlékot kapott,de ehhez az uj sátorhoz vagy hajlékhoz nem fűződött az ősrégi hagyomány és isteni rendelés megszentelő emléke.Annál inkább fölkelhetett a vágy és törekvés,hogy a frigyláda s a magasságos Istennek az emberek között lakozó szent Neve méltóbb,diszesebb és maradandóbb lakhelyet kapjon.Dávidot később nagyon foglalkoztatta ez a gondolat,de csak Salamon idejében kerülhetett az megvalósitásra.Sault ilyen kérdések nem emésztették; őt saját királysága érdekelte,nem a Jahvéé! Frigyláda,sátor,vallás és Jahve neki csak eszközök voltak,melyek csak akkor foglalkoztatták, mikor királyságának biztositására használhatta őket.Jahve papjainak legyilkolása világosan mutatja,azt a közönyt,melyet Jahve akarata iránt érzett.Igaz ugyan,hogy ez a gyilkosság félelmetes beteljesülése volt annak,amit Jahve a kis Sámuelen keresztül juttatott Éli tudomására;"Levágom karodat/és atyád házának karját,hogy házadban senki meg ne vénüljön...egész házad népe férfikorban hal meg!"/I.S.2,31-35/. Ha Éli fiai más szellemben végezték volna papi tisztjüket,mint Éli Hofni és Fineás,bizonyára Isten megváltoztatta volna itéletét;de alapos és őszinte megtérés nem következhetett,mint ezt az utolsó férfisarjnak,az öldöklésből elmeneküló Abjátárnak későbbi sorsa mutatja. A könnyelmüség és önzés vetett árnyat e család papi működésére.Milyen önzetlennek tünik fel ezzel szemben Dávid szomorusága,melyet Abjátár elbeszélése hivott ki belőle,mikor az ifju,egyedül menekülvén meg az öldöklésből,Dávidhoz futott,hogy Saul oktalan bosszuja utol ne érje. Dávid magát okolja a papok haláláért,holott Saul őktelen dühét és örjöngő tettét ő ép oly kevéssé láthatta előre,mint Achimélek maga. Nem emberi,hanem ördögi vonalon mozgott már akkor Saul gondolkodása. És ha ebből az ördögi elsötétülésből még fölébred és a valóságra ráismer,csak annál sötétebbnek tünik fel az örjöngés ideje szemben azzal a néhány órányi megvilágosodással,amely még Saulnak adatik ezen a földön.Dávid bünbánatával és állandó megtérő kézségévelvilágit előttünk.Saulban épen ez a kettő hiányzott legjobban.Dávid ugyan előre látta,hogy Doég áruló lesz,de hogy a bosszu ilyen sötét lesz,arról még neki sem volt sejtelme.Saul óriási léptekkel halad a bün lejtőjén lefelé;mind szédítőbb örvényeket mutat a nyomor,amelybe alattvalóit dönti a szerencsétlen király.Az igéret,amelyet Dávid Abjátárnak tesz, azon alapul,hogy mindkettőjük ellensége ugyanaz;még inkább azonban azon a beismerésen,hogy Dávid az oka Achimélek és a papság legyilkolásának.Az utóbbi Dávidnak,az előbbi Abjátárnak adott okot arra,hogy a most kötött szövetségen őrködjenek.Annak a szeretetnek,amely Jonátánt és Dávidot szövetségesekké tette,itt nem halljuk hangját.Dávid jó megőrzést igér,mert szive hajtja a segitésre;Abjátárt a szükség üzi Dávidhoz.Dávidnak Absolontól való üldöztetése idején Abjátár családja jó szolgálatot tesz Dávidnak;de Salamonhoz ez a hüség már megszünik;végül is előkerül a szivből annak legmélyebb és legigazibb tartalma,Isten választottairól leválnak azok,akik csak ideig-óráig tartanak velük;egyik előbb,másik később!

XXIII.1-5 v.:Ekkoriban Dávid jelentést kapott;A filiszteusok Kehillában háborut viselnek s fosztogatják a szérüket.Dávid megkérdezte Jahvét:Fölvonuljak-e s rajtuk üssek -e ezeken a filiszteusokon? Jahve ezt felelte:Eredj,üss a filiszteusokon és szabaditsd meg Kehillát! Dávid emberei azonban igy szólottak hozzá:Itt Judában is rettegésben vagyunk s még hozzá elmenjünk Kegillába a filiszteus csatarendek ellen?!Ekkor Dávid ujra megkérdezte Jahvét: de Jahve igy felelt neki: Kelj föl,menj alá Kegillába és Én kezedbe adom a filiszteusokat!Dávid most emberivel együtt elment Kegillába,hadba szállt a filiszteusok

ellen,elhajtotta nyájaikat és nagy vereséget okozott nekik.Igy szabaditotta meg Dávid Kegilla lakóit.

A hirnek mindenkor kiszámithatatlan és messzi utjai voltak.Hogy Dávidnak milyen szándékkal mondották meg a kegillai filiszteus rablóhadjáratot,nem tudjuk;lehet,hogy kihivás volt a hirhordás a segitésre.Ha csak kószahir jutott el Dávid füléhez,annál jellemzőbb Dávid lelkületére,hogy azonnal a segitségre gondolt.Izrael nyomorusága az ő nyomorusága volt s bár igen kis csapattal rendelkezett a nagy filiszteus hordával szemben,ezzel nem törődött,mert Istent tudta maga mellett. Istenhite azonban nem volt kihivó vakmerőség,istenkisértés:alapja az Istentől való függés volt,a teljes engedelmesség és azért nem indult el a hadjáratra addig,mig Isten akarata tisztán nem állott előtte.Emlitettem,hogy Dávid prófétai szabadsággal tul tudta magát tenni a tételes törvény szertartásos szokásain anélkül,hogy ezeket a szertartásokat lenézte volna.Bár ő maga közvetlen összeköttetésben állott Istennel,a nála tartózkodó papon,Abjátáron át,szertartásos uton kérdi meg Istent.A hangsuly itt nem az uton van,hánem azon,akihez az ut visz: Istenen.Olyan ez,mint az a kérdés,hogy a test gyógyulásához az olajjal való megkenés,vagy a puszta imádság segit el:a kérdést az dönti el, hogy Istentől várjuk-e a gyógyulást.Az olaj,ha babonás lélekkel alkalmazzuk,lehet a gyógyulás akadálya.Epen igy a szertartás lehet az Isten akarata megismerésének utja,ha hittel alkalmazzuk;de lehet annak akadálya s a Sátán csalásának utja,ha a szertartásban bizunk,nem Istenben. Dávidnak azt a tény,hogy a filiszteus hordák héber szárukat fosztogatnak,elég oknak tünt fel arra,hogy támadjon;mégis várni akart Isten akarátának kijelentésére.Hiszen nem maga felől határozott egyedül;seregét,mely még nem volt eléggé hozzá hangolva,ugyanannak a hitnek kellett áthatnia,amely benne volt.Azért minden katonája előtt,azok tudtával kérdeztette meg Abjátárral Istent s minden katonája épen ugy hallotta Isten akaratát,mint ő.Annyi azonban bizonyos,hogy az isteni akarat papi kihirdetése nem győzte meg seregét;mert ennek tagjai ellenvetést tettek.Azt mondották nagy őszintén,hogy ők harc nélkül is állandó félelemtől gyötörve élnek és nem látják célját,hogy a Saul felől fenyegető veszélyhez még ujabb veszélyforrást is csatoljanak:a filiszteusok ellenségeskedését.Ellenkezésük sajátságos önzésre mutat:őket saját nyomoruságuk kergette Dávidhoz és nem az idegen nyomoruság;azért menekültek Dávid védelméhez,hogy magukat mentsék s nem,hogy másokat.Az Isten utjain járó embernek lassankint kell kigyógyulnia az emberrel született önzésből.Ennek a gyógyulásnak utja a bizalomra való nevelés. Ezt teszi Dávid,mikor ismételten megkérdezi Jahvét s az isteni válaszok ismétlődése a hitet szárnyra segiti:ha Isten segiteni fog,miért ne próbálnók meg?!Dávid emberei mernek,és a vállalkozás sikerül;a filiszteusokat leverik.Valami pusztitó osztag lehetett,nem tulnagy filiszteus sereg;bár mögöttük ott volt az egész filiszteusság,mely mint láttuk,kezében akarta tartani az Izrael felett való uralkodást,hogy ennek munkájából és javaiból állandóan gazdagodjanak.Dávid ezzel a filiszteus szokással egy másik szokást szögezett szembe:visszaüzni és megbüntetni a rablókat.Már eddig,Saul alatt is,mellette állott Jahve ily vállalkozásaiban;Dávidnak természetesnek tünt fel,hogy ezeket a hadjárásokat folytassa.Kegilla Jeruzsálemtől délnyugatra,Hebrontól nyugat-északnyugatra,Juda hegységének nyugati lejtőjén fekszik,közel a filiszteusok lakta parti síksághoz;azegyik veszélynek legjobban kitett község volt,de mivel Judához tartozott,Sault kevésbbé érdekelte,ugyhogy Juda fiatal hősére rá volt utalva.Ebből azonban nem következik,hogy hálás is volt iránta.

6-13 v.: Amikor Achimélek fia,Abjátár Dávidhoz futott Kegillába,egy efódot vitt le magával a kezében.Mikor Saulnak megjelentették,hogy Dávid Kegillába ment,igy szólott:Megtagadta őt Isten,a kezembe adva,őt, hisz,amikor kapuval és retesszel bezárt városba ment,magát zárta be. Saul ekkor az egész hadi népnek kihirdettette,hogy menjenek alá Kegillába s vegyék ostrom alá Dávidot és embereit.Ahogy Dávid megtudta,hogy Saul gonoszat tervez ellene,igy szólt Abjátárhoz,a főpaphoz:Hozd elő

az efódot!-Izrael Istene,Jahve-szólott Dávid-biztos hirként hallotta szolgád,hogy Saul Kegillába igyekszik jönni,hogy miattam elpusztitsa a várost.Vajjon kezébe adnak e engem a kegillai elöljárók?Alájön-e Saul,amiképp szolgád hallotta? Izrael Istene,Jahve,jelentsd meg ezt szolgádnak! Jahve ezt válaszolta:Alá fog jönni! Kiadnak engem s embereimet Saul kezébe a kegillai elöljárók?-kérdezte Dávid.Jahve felelte: Kiadnak!Ekkor Dávid fölkelt mintegy hatszáz emberével együtt,kimentek Kegillából és ide-oda kószáltak.Saulnak erre hirül vitték,hogy Dávid elmenekült Kegillából,mire lemondott a kivonulásról.

Abjátár nem volt fejvesztett ember s mikor a nagy öldöklésből,melyet Saul emberei Nóbban vittek véghez,elmenekült,magával vitte a papi öltözékül s egyúttal az Isten megkérdezésével járó szertartáshoz szükséges eszközül szolgáló efódot is.Tudta,hogy családja kihalása következtében rá háramlik a főpapi tiszt s hogy ebben a minőségében igen hasznossá teheti magát Dávidnak.Dávid ugy fogadta az efóddal érkező papot, mint Isten ajándékát és csakhamar használni is kezdte az isteni segitséget.Volt más-közvetlen-módja is Isten megkérdezésének,melyet Jonátán gyakorolt/I.Sá.14,8 skk/;Dávid is ösmerte ezt;de mivel mellette volt a főpap és az efód,használta ez utóbbiakat.Mivel a prófétai elbeszélés nem krónikaszerüleg adja elő a történteket,itt értesülünk,hogy amikor Abjátár Dávidhoz menekült,ez Kegillában volt,helyesebben Kegilla előtt, arról tépelődve,hogy elmenjen-e a város megszabaditására s tépelődése közben érkezett hozzá a pap az efóddal.A pap megérkezése intés volt Dávidnak:kérdezd meg Istent és ne járj saját fejed szerint! Az események sajátos összejátszását Isten egyszerre sok cél elérésére használja fel.Dávid hálával fogadta Abjátár érkezését;ime Isten vezetni akarja őt;ime az efódon át jelen akár lenni táborában.Az az isteni kegyelem igen emelte Dávid bátorságát és biztonságérzetét.Saul ellenben nem kérdezte meg Istent,hanem kémjeit,Isten papjait kiirtotta s igy mind nyilvánvalóbbá lett,hogy Jahve Dáviddal ván s nem Saullal.Mikor Saul hallja hogy Dávid Kegillában van,azonnal azt következteti,hogy Dávid ebben a körülkeritett s igy a városfalon kapuval és retesszel ellátott városban menedéket keresett s megörült,mert tudta,hogy ott Dávidot kiéheztetheti és sokkal nagyobb seregével sikerrel ostromoltathatja.Amde Dávid nem a megerősitett városban bizott,hanem Istenben és Isten megkérdezése után könnyü szivvel hagyta el a várost,hogy ujra földönfutó legyen,de a számkivetettségben Isten legyen vezére és védelmezője.Azért hallván, hogy Saul meg akarja ostromolni,azonnal kérdést intéz Istenhez,hogy eljön-e ellene Saul és hogy a kegillaiak hivek lesznek-e hozzá s amikor meghallja,hogy Saul szándéka komoly s hogy a kegillaiak hüségével nem számolhat,elhagyja a megbizhatatlan várost.Élete ettől fogva ujra a bizonytalanság,az ide-oda való kószálás.Azt hitte már,hogy abban a városban,melyet ellenségétől megmentett,nyugalmat,otthont találhat. Most szerte foszlott ez az álom is.Az emberi önzés nem ismeri a hálát s mivel Saul serege nagyobb volt a Dávidénál,a város vezetői Saul felé kezdtek tájékozódni nagy titokban.Isten ezt megjelentette Dávidnak s Dávid,bosszu helyett tovább megy.Mihelyt Dávid ujra mozgó állapotban van,a fáradtságosabb az üldözése,Saul azonnal lemond üldözéséről és él tovább kényelmének.Később az aggódás és a gyülölet kinfogja rettenteni Sault ebből a kényelemből,a terpentinfa alatti üldögélésből.Egyelőre Dávid nyugton lehet-a pusztaságban,mely hazája lett.

14-18 v.:Dávid most már sivatag helyen,hegyi erősségekben tartózkodott. Tartózkodott a hegységben,a Zif pusztájában.Saul egész idő alatt ellene tört,de Isten nem adta a kezébe.Dávid látta,hogy Saul azért vonult ki, hogy lelkére/életére/törjön.Mialatt Dávid a Zif erdős pusztájában volt, fölkelt Jonátán,a Saul fia,Dávidhoz ment az erdőbe és megszilárditotta kezét az Istenben.-Ne félj!-mondta neki-Nem talál meg téged atyámnak, Saulnak keze! Te fogsz uralkodni Izraelen,én pedig a második leszek utánad.Saul,atyám is igy tudja ezt.S a kettő szövetséget kötött egymással Jahve szine előtt.Dávid továbbra is az erdőben lakott,Jonátán meg haza tért.

Isten mindig nehezebbé s e világ szerint reménytelenebbé teszi Dávid

helyzetét:a nyomoruság teljes poharát ki kellett innia,hogy Jahvéhoz való hüsége a legnagyobb próbát kiállja.Kegilla után az erdő lett otthona,melyből azonban ma már semmi sem maradt,miután az emberi lustaság és henyeség az egykor szép tenyészetet a pusztitó árvizek és szelek martalékává hagyta esni.Ma a Juda hegységének gerince vagy fennsikja és a Holt tenger közé eső hirtelen alászálló lejtő három tagozatból áll: legfelül hullámzó dombvidék,mely még termékeny;jó legeltető hely; alatta kréta-képződményekből álló sivatagvidék,kupszerü dombokkal;legalul a parti sikság,melyből Engedi vidéke válik ki,mint a név mutatja, forrással.Később az esszénusok remete népének tartózkodási helyéül szolgált e vidék;Dávidnak is jó volt.Zif,Hebrontól délre eső,kupalaku dombon fekvő város,hozzá erdős vidék csatlakozott a Dávid idejében,mi ma eltünt.Közelé volt ide,még délebbre Karmel,melyről még hallani fogunk,persze más Karmel,mint a Megiddó hegye /Harmageddón/.Ez a félreeső vad,de legeltetésre alkalmas,és nem lakatlan vidék lett Dávid otthona egyelőre,mig Saul innen is ki nem üldözte.Egyelőre még nyugodtan élheti sanyaru életét bizonyos hegyi erősségekben,melyeknek tömör falmaradványai még ma is láthatók.Mikor a hatalmas filiszteus-verő hős és Izrael jövendő királya ebbe a sanyaruságba zuhan alá,Jonátán,a Saul fia ujra megjelenik a történet szinpadán és ujra szövetséget köt Dáviddal.Ezzel a szövetségkötéssel azonban megerősiti Dávid kezét Istenben,azaz életkedvet és tettre kész lendületet ad neki.Az sivatagban,melyben most Dávid él,oázis a baráti szeretetnek és hüségnek ez a megnyilatkozása. Mialatt Isten a sivatagon át vezérli övéit,gondoskodik arról,hogy oázisok üditsék fel őket utjukon.Jonátán passziv,türő természete csak abban tud tettlegessé válni s atyja ellen fellázadni,hogy titokban Dávidhoz megy és vallást tesz annak arról,hogy ő Izrael Istentől kiszemelt királya.Nem szabad Jonátánnak ezt a tettét lekicsinyelnünk! Jonátán maga nagy hős volt és Isten rajta keresztül kezdett szabaditást szerezni Izráelnek.Mig azonban az ellenség ellen vitézül harcol,atyja gonoszságával nem tud szembe szállni,hanem inkább félreáll.E miatt az engedékenysége miatt nem alkalmas arra,hogy a szabaditás teljes harcát ő harcolja ki s át kell engednie helyét a nálánál fiatalabb s nem királyi családból származó Dávidnak,ki Izraelt a dicsekvő Góliát gyalázásából menti meg.Jonátán örömmel fogadja keblére a nálánál is nagyobb hőst s egy pillanatig sem habozik őt magánál feljebb emelni.Ha ebben a lealázkodásban passziv természete is segiti,kétségtelen,hogy nemes lelkére,hüséges szivére vall az első helynek ez az átengedése.Ritka baráti viszony fejlődik ki a két ifju között,mely mindenkor példakép marad.Mikor Dávid nehéz helyzetbe jut,Jonátán nem tart ugyan vele,de minnél mélyebbre jut Dávid,a földi szerencsében,annál magosabbra emeli őt lelkében Jonátán. Amikor hazátlanul,kivert kutyaként bujdosik a meg nem érdemelt sorsot viselő barát,akkor Jonátán otthagyja kényelmes otthonát és elmegy barátját felegyenesiteni és megerősiteni,hogy el ne csüggedjen."Téged szemelt ki Jahve Saul utódjának,nem engem!És ezt atyám is tudja jól!"Mikor Saul kárörömmel állapitja meg: Isten megtagadta Dávidot s kezembe adta" akkor Jonátán hitet tesz amellett,hogy Isten magasra fogja emelni a nehezen megkisértett ifjut.Önzetlenség,baráti szeretet,Isten utjainak világos látása jellemzik Jonátánt.Mint egykor Keresztelő János,örömmel látja Jézus fölemelkedését,mely az ő alászállásával jár együtt;ugy most Jonátán vidáman nézi Dávid belső kifejlődését,mi neki a félreállást hozza.Saul nem tud ebbe belenyugodni,de Jonátán örömmel teszi meg,Saul Dávidtól az életet akarja elvenni:Jonátán elmegy őt megerősiteni.Valami a Jonátán passziv természetéből Dávidban is megvan.Mikor látja,hogy Saul életére tör,nem tervel Saul ellen semmit;nem védi magát mással, mint hogy félreáll Saul utjából.Visszahuzódik Zif pusztájába és erdejébe.Istenre vár és nem ragadja saját kezével magához Isten igéretét.Hogy Jonátán a második helyet kéri magának Dávid mellett,az nem nagyravágyásra és arra az igyekezetre mutat,hogy legalább azt akarja magának biztositani,amit lehet;hanem arra az igaz baráti bizalomra,hogy ők ketten összetartoznak és hogy Dávid mellett akarja élni életét azon a helyen,amely őt megilleti.Isten másként határoz;Saullal együtt fog elmenni Jonátán;de amit innen magával visz abba a néma világba,az valami egészen más,mint amit majd Saul visz magával,gyülölettel,lázadással

telt lelkében.Hogy Jonátán szive mennyire együtt van Dáviddal,mutatja az a vigasztaló szava:Hiába tör atyám ellened,nem fog megtalálni tégedet! Odahaza a királyi palotában nem Saul vállalkozásának sikeréért imádkozik a fiu,hanem az üldözött Dávid életéért.De hát akkor mit keresett ott a királyi palotában?!Ez az a kérdés,amelyre Jonátán a feleletet nem találta meg! Dáviddal együtt azok fognak fölemelkedni,akik megosztották vele a számüzetés keserü kenyerét! Ehhez nem volt elég egy a királyi palotából tett önzetlen kirándulás,mely azzal végződött, hogy Dávid ott maradt az erdő elhagyatottságában,Jonátán pedig visszatért a királyi palota kényelmébe.Ez volt a másik oldal,Jonátán életének árnyoldala!

19-24 v.: A zifiek azonban felmentek Saulhoz Gibeába s elmondták:Dávid nálunk rejtőzködik az erdőben a hegyi erősségekben Hachilla dombján, mely a pusztától délre van.Most hát,amikor a királynak kedve lesz alájönni,jöjjön alá s a mi dolgunk lesz átadni őt a királynak!-Jahve áldottai vagytok ti-felelte Saul-hogy könyörültetek rajtam! Menjetek hát, erősen figyeljétek s tudjátok meg,nézzétek meg a helyet,ahová lábát teszi;hogy ki látta őt ott,mert azt mondták nekem,hogy igen ravasz ő! Szemléljétek meg és ismerjétek meg az összes rejtekhelyeket,ahol tartózkodik s aztán jertek vissza hozzám biztos hirrel,hogy aztán hozzátok mehessek.Ha aztán az országban van,kikeresem én őt Juda valamennyi ezere közül! Erre azok felkerekedtek és Saul előtt elmentek.Dávid és emberei ez alatt Máon pusztájában voltak a sivatagban a pusztától délre.

Jonátán szép cselekedete után ujabb árulás következett.Zif lakói,kik judabeliek voltak,elmentek Saulhoz,ki nem nagy barátja volt a judabelieknek és beárulták saját vérüket,Dávidot,hogy közöttük bujdosik;egyuttal meghivták a királyt,hogy jöjjön le közéjük és fogja el a menekülőt.Megigérték,hogy a királynak segitségére lesznek;sőt,hogy az ő dolguk lesz Dávidot a király kezébe adni.Vajjon mi indította a zifieket erre az árulásra? Semmi egyéb,mint a könnyü haszonkeresés felebarátjuk rovására.Jelenleg Dávid volt a gyönge és Saul az erős;helyesebben Dáviddal kevesen tartottak s a hadsereg Saul kezén volt és a zifiek ugy látták,hogy csak Saul lehet a győztes,annál inkább,mert Dávid a menekülésen kivül semmit sem tett a maga érdekében.Lám megszabaditotta Kegillát a filiszteusok kezéből,de saját magát nem tudta megszabaditani! Mint Judás,mikor Jézus ügye veszni látszott,elárulta őt harminc ezüstért,ugy a zifiek is,mikor Dávid ügye elveszettnek látszott,elárulták őt,hogy az árulás diját megkapják.Haszonleső,hitvány emberek módjára vakok voltak s nem látták,hogy a legnagyobb szövetséges az igazság,Dávid oldalán van;helyesebben ezt nem is vizsgálták,ez nem érdekelte őket.Alantos,hitvány embereket a hatalom,a pénz,a földi haszon érdekli,nem az isteni értékek,amilyen az igazság is;a látható,tapintható ezüst;a hátuknak szegezett fegyver s nem a láthatatlan jog,mely a láthatatlan Isten által fegyverré változik.Ők maguk féltek Dávidot megtámadni,lefegyverezni és Saulnak elvinni,mivel még nagyobb érdemet szereztek volna;arra számitottak,hogy Saul hadsereggel jön el hozzájuk és akkor mutatni fogják neki az utat,amelyen Dávid rejtekhelyét megtalálhatják.Igy veszély nélkül és áldozat nélkül csak a hasznot fogják élvezni.Amit Saul a zifieknek felel,igen jellemző Saulra:nem királyilag felel nekik,hanem elhagyatott,alamizsnát kapó koldus hangján;mondhatta volna,hogy"jól tettétek,hogy kötelességeteknek eleget tettetek!"Mondhatta volna:"az ország a nép érdekét szolgáltátok",vagy"Jahve törvényének engedelmeskedtetek!"Saul azonban nem ebből a szempontból nézi a dolgot,hanem saját egyéni szempontjából,hogy vele mit tettek;ez nem királyi mérlegelés volt.Sőt még ezt is ugy mondja,mint aki elhagyott,meg nem értett,aki árulóktól van körülvéve;mintha Dáviddal volna a hadsereg s ő volna az üldözött;azt mondja:"könyörültetek rajtam!"Dávid erejét hangoztatja azzal,hogy elmondja:"azt mondják,hogy igen ravasz ő!" Mintha ő nem ismerné Dávidot eléggé s mások véleményére volna utalva;mintha a ravaszság vagy eszesség volna a mérlegen az a suly,mellyel szembe ő ellensulyt állitani nem képes és igy a zifiek könyörületére van utalva; pedig Dávid okosságával szemben ő egyszerüen lusta volt;helyesebben

nem volt körülötte semmi lelkesedés a Dávid hatszáz embere ellen folytatott hadjáratra és hiányzott a saját szivéből is a meggyőződés,a lelkiismeret biztató hangja,hogy az igazságnak,mely az ő részén van,győznie kell! Isten áldottainak nevezi az áruló zifieket. Noha tudta,hogy Isten elhagyta őt is,ügyét is és Dávid oldalán van, mint ezt fia elárulta Dávidnak,mikor meglátogatta.A rossz lelkiismeretü ember módjára szalmaszál után kapkod és abból az aljas tettből, hogy a zifiek árulók lettek,azt magyarázza ki,hogy Isten inditotta őket és Isten Dávidot elhagyta,mint ahogy ezt hitte Kegilla esetében is.De épén Kegilla esetében Isten csak megengedte,hogy a rossz erősebbnek mutatkozzék,Dávidot ellenben előre értesitette a készülő árulásról és igy az akadályok nagyobbitásával nagyobbá tette a szabaditás dicsőségét.Különben az elhagyott és szenvelgő Saul,ki Dávidot ravaszsággal vádolja,sokkal ravaszkodóbbnak mutatkozik,mint Dávid;mert ugyan kioktatja a zifieket az árulásra,a kémkedésre,mikor lelkükbe vési,hogy minden rejtekhelyet kikutassanak,ahová Dávid rejtőzhetik; hogy jöjjenek el mégegyszer pontosabb értesüléssel.Ha Saul tettre kész,sereny ember lett volna,nem a zifieket bizta volna meg a nyomozással,hanem rögtön indult volna maga s nem száján lett volna a hősködés,hogy Juda ezrei közül is kiveszi Dávidot,hanem elment volna s kivette volna.De ez a hősködés nemcsak a régi Saulra emlékeztet,ki Jonátán hősi tettéből magának csinált dicsőséget s Jonátánt akár el is veszitette volna;hanem a terpentinfa alatt ülő Sault is eszünkbe juttatja,ki békésen ül,mig mások az ő munkáját elvégzik.Különben Juda ezrei nem siettek földijük védelmére,hanem hagyták őt sorsára és Saul üldözése elől egyedül Jahve védte meg Dávidot,kiről Saul azt vélte,hogy Dávidról lemondott.Az istentelenek vallásosságukkal,melyet nem őszintén vallanak,nem Istent,hanem magukat csalják meg.Zif és Kármel alatt fekszik Máon a Juda hegységének déli végén,szintén kupalaku hegyen.Itt ér véget Juda fennsikja és innen lassu menettel száll a hegység a sikságba alá.Ezektől a városoktól keletre fekvő terméketlen,sivár vidék,melyet azonban ebben az időben részben még erdő boritott,igen alkalmas volt a rejtőzésre.Rejtekhelyeit csak a helybeliek ismerték jól s igy a zifiek nélkül Saul sem boldogulhatott Dávid ellenében.Dávid ezen a vidéken kószált,helyét folyton változtatva s ez által az üldöző szemet kikerülve.Veszélyt a zifiek árulása jelentett számára.

25-29 v.: Mikor Saul és emberei elindultak Dávid megkeresésére,megjelentették ezt Dávidnak s erre ő lement ahhoz a sziklához,amely Máon pusztájában van és ott tartózkodott.Ahogy Saul ezt meghallotta, üldözve Dávidot utána ment a Máon pusztájába.Saul a hegynek egyik oldalán ment,Dávid és emberei pedig a hegy másik oldalán mentek.Amikor Dávid nagy sietséggel igyekezett Saul elől elkerülni és Saul és emberei elzárták az utat Dávid és emberei elől,hogy elfogják őket; hirtelen követ érkezett Saulhoz,ki ezt mondta:Jöjj sietve,mert a filiszteusok fosztogatva betörtek az országba.Saul erre megtért Dávid üldözéséből és elébe ment a filiszteusoknak;ezért nevezték el azt a helyet a szétválás sziklájának.Dávid ekkor elvonult onnan és Engedi erősségében telepedett meg.

A zifiekkel történt megállapodás szerint Saul csakugyan elindult Dávid megkeresésére és el is érték Dávidot Máon pusztájában,hová közben elvonult.Ezeket a pusztákat,melyek a Juda hegységének keleti lejtőjén terültek el,azokról a városokról nevezték el,melyek fölöttük,a hegy tetején levő fennsikon termékeny földön s müvelt vidéken épültek.A városok alatt elterülő sivatag helyek mintegy a fölöttük uralkodó helyzetben levő városokhoz tartozóknak tekinttettek.A Máonhoz tartozó pusztaságban egy hatalmas sziklahegy volt,melynek oldalában menekült Dávid Saul elől,mig Saul a hegy másik oldalán ment embereivel.Sault a zifiek vezették s hozzá segitették,hogy Dávidnak elébe kerülve,a menekülés utját előle elzárja s igy őt foglyul ejtse.Dávid nagy sietségében,hogy Saul elől eltünjék,nem vette észre Saul mozdulatát és már majdnem belefutott a kelepcébe,mikor egy váratlan hir Sault az üldözésben megakasztotta és azonnali vissza-

× elmenekülni

térésre kényszeritette.Egy filiszteus rabló horda tört be az országba valószinüleg nem Judába,hanem mélyebben,Benjámint is fenyegette,ugy, hogy Saulnak sietve kellett segitséget vinnie szorongatott honfitársainak.Dávid és Saul tehát szétváltak ez alkalommal s a sziklát,melynél ez történt,erről a szétválásról nevezték el.Ez a széjjelválás Isten gondviselése volt,ki ujra megmentette hüséges szolgáját ellensége kezéből.Saul támadása és a zifiek árulása arra kényszeritették Dávidot, hogy a lakott helyektől még távolabb s még vadabb,kietlenebb vidékre menjen;lement tehát Engedi környékére,közel a Holt Tengerhez.Elhagyatottsága igy még nagyobb,nyomasztóbb lett.De az elhagyatott,sivár helyre egy ujabb,dicső tapasztalás kisérte el:Isten akkor is meg tud szabaditani,amikor emberileg az már lehetetlennek látszik s akkor is örködik rajtunk,amikor mi nem vagyunk elég éberek s amikor az ellenség cselével és erejével szemben tehetetleneknek látszunk.

(Üldözésül)

XXIV.1-7 v.: Történt aztán,hogy Saul-miután visszatért a filiszteusok s miután jelentést tettek neki,hogy Dávid Engedi pusztájában van-három ezer válogatott embert vett magához egész Izraelből s elment,hogy Dávidot s embereit a Vadkecskék szikláinál fölkutassa.Mikor Saul a juhkarámokhoz érkezett,hol egy barlang volt,bement abba,hogy dolgát végezze;Dávid és emberei pedig épen a barlang hátsó részében időztek. Ekkor Dávidhoz igy szóltak emberei:Nézd csak,ma teljesedett be,amit Jahve mondott neked:Ime kezedbe adom ellenségeidet! Ugy tégy hát vele, ahogy jónak tetszik-szemedben!Dávid erre fölkelt és titokban levágta Saul köpenyének szélét.De Dávidot azután,hogy levágta Saul köpenyének szélét,megverte a szive és igy szólt emberéhez:Távol legyen tőlem Jahve miatt,hogy megtegyem ezt a dolgot urammal,Jahve fölkentjével, hogy kinyujtsam kezemet rá,hisz Jahve fölkentje ő! Dávid aztán szóval lekapta az embereit és nem engedte meg nekik,hogy Saul ellen támadjanak.Saul pedig fölkelt,kiment a barlangból és utjára ment.

Saul,hogy a filiszteus támadást visszaverje,mely nagy kárt okozhatott volna országának s neki is,abba tudta hagyni Dávid üldözését;de alig, hogy visszaverte az ellenséget,mihelyt hirét vette,hogy Dávid hol bujdosik,azonnal elindult,hogy a gyülölt,vélt ellenséget megsemmisitse. Most már dühe addig fokozódott,hogy legyőzte természetes kényelem-szeretetét és vad vidékekre is kész volt behatolni,olyan helyekre,ahol csak a természet vad állatai,a sziklárol-sziklára ugráló vadkecskék tanyáztak.Dávidnak-ez időben-mint láttuk,6oo embere volt;Saul hát majdnem hatszor annyit vesz magához,kiprébált hadfiakat,hogy Dáviddal megmérkőzzék.Ily sokra becsüli Dávid harci tudományát s ily elszánt szándékkal tör ellene.A terület gazdasági szempontból már csak juh-legeltetésre volt alkalmas s az állatok befogadására éjjel szállásul a fenevadak elleni védelem okából körülkeritett,de be nem fedett térségek,karámok szolgáltak.Dávid és emberei,mert valami védelemre nekik is szükségük vdt,egy hatalmas barlangot választottak ki lakóhelyül. Ugy történt,hogy Saul a barlang szája előtt ment el és bizonyos természeti szükség végzésére egyedül belépett a barlangba.Dávid és emberei,kik értesülve voltak Saul arra járásáról,de erre a látogatásra nem számitottak,a legnagyobb csendben huzódtak meg a barlang sötét hátterében.Saul köpenyét bizonyára ledobta magáról,odább ment s igy nem vette észre,hogy Dávid halkan odalopódzik,a kezében éles késsel, vagy karddal;nyugodtan ment vissza,dolgát végezvén köpenyéért és nem vette észre a sötétben annak megrövidülését.Dávidot azonban nem erre a kis tréfára biztatták emberei,hanem elkeseredett,vad lélekkel ugy értelmezték az esetet,hogy most következett el az a pillanat,amelyben Jahve Dávid kezébe fogja adni legfőbb ellenségét,Sault.Ha volt is istenfélelem ezekben az otthonukból kiüldözött,elvadult emberekben, Dávid szivének nemességétől távol voltak s annák vonakodását nem értették.Vajjon miért verte meg,azaz nyugtalanitotta,bántotta Dávidot a lelkiismerete,mely a tudatban,azaz a szivben jelentkezik,de a szellem hangjként a lélekben és szellemi lények érintésére kél föl s vádol,vagy fölment? Azért-e,hogy urával,a fölkent királlyal tréfát

üzött?Vagy inkább azért,mert egy pár pillanatig Dávid arra gondolt, hogy egy megérdemelt döféssel véget vethet a maga s társai nyomorúságának?Hiszen őt életre halálra kereste Saul:miért kívánt volna ő megkímélni halálos ellenségét?! De a kisértés,ha megvolt is,rövid ideig tartott mert a szive erősen tiltakozott.Sault Sámuel kente fel Isten szent kenetével s akármilyen ember volt is Saul,de Isten szent kenetét hordozta;Isten hivta el s csak Istennek van joga ezt az elhivást megváltoztatni vagy megszüntetni.Megelégedett azzal,hogy Saul ruháját megcsonkitsa s jelét szerezze annak,hogy Saul a kezében volt.Még ez ellen is tiltakozott a szivében levő tisztelet-érzés.Milyen különbözőképen tudják emberek Istennek szavait,a Bibliát magyarázni,másképp a durva lelkü, másként az,akinek lelke Isten iskolájában kifinomult!Az ember igen hajlamos arra,hogy a Bibliát ne valódi érdekei,hanem pillanatnyi kivánságai szerint magyarázza.Nem önfegyelem kell ahhoz,hogy az ember Isten akaratát saját magától függetlenül kutassa,mert az önfegyelmet gyakorló szív épen olyan elfogult és csalárd lehet,mint a fegyelmezetlen;hanem a megfeszittetés szellemi megvalósulására van szükség,melyről Pál Róma 6-ban beszél s mely abban áll,hogy az ember szeretetből a maga helyére Krisztust helyezze s Érte éljen.Vajjon volt-e valami ebből Dávidban,ki a Golgota felé haladó Jézust a földi életben nem ösmerhette? Minden esetre kevesebb,mint abban,aki előtt a kereszt titka kibomlott. Dávid igen tapogatózott még e tekintetben.De ha tekintetbe vesszük Sémeivel szemben való viselkedését/II.Sá.16,10-13/,megértjük,hogy Isten saját szenvedéseivel tanitotta meg Dávidot arra,hogy az igazságosnak gyakran kell igazságtalanságot türnie e világban.Ilyen isteni próba volt a mostani is.Emberei a megtérlás,a maguk megszabaditása szempontjából értelmezték Istennek azt a mondását,hogy Dávid ellenségeit Dávid kezébe fogja adni;Dávid ellenben Isten szempontjából nézte a történetet s várt arra az időre,amikor Isten maga fogja levenni róla sulyos terhét.Felkent királyával szemben saját védelmére nem akarta kihuzni fegyverét.Még ebben a félhomályban is Dávid sokkal messzebb ment,mint ahogy mai birálói cselekedni szoktak.Éles szavakkal kelt Saul védelmére melyeket mégis oly suttogva mondott,hogy Saul azokból semmit meg nem értett.Lehet,hogy a kor miatt Saul ekkor már kissé nehezen hallott;Dávid tudhatta ezt.

8-15 v.: Ezután Dávid fölkelt,kiment a barlangból és Saul után kiáltott -Uram,Király!-mondta.Saul felé je tekintett,Dávid pedig arcával a földre borult és ugy hódolt.Aztán igy beszélt Dávid Saulhoz:Miért hallgatsz azoknak az embereknek szavára,kik azt mondják,Dávid ártásodra törekszik. Lásd e mai nap saját szemed láthatta,hogy ma Jahve a barlangban kezembe adott.Azt mondták,hogy öljelek meg téged;de /szemem/ megszánt téged és igy szóltam:Nem nyujtom ki kezemet uram ellen,mert Jahve fölkentje ő! Nézd meg,atyám,nézd meg csak köpenyed szélét a kezemben,hogy amikor levágtam köpenyed szélét,nem öltelek meg! Tudd meg és lásd be,hogy kezemben semmi gonosz,vagy lázadás/pártütés/nem volt,hogy nem vétettem ellened s te mégis vadászol a lelkemre,hogy azt elvedd! Jahve itéljen köztem és közted,Jahve itéljen engem ártatlannak veled szemben/téged illetőleg/,de kezem nem lesz ellened! Mint ahogy a példaszó mondja:Az elvetemülteknek őseként kivonult az elvetemültség.De az én kezem nem lesz ellened! Vajjon ki után vonult ki Izrael királya?! Kit üldözöl te?! Döglött kutyát!Egyetlen bolhát!De Jahve Dáviddal lesz és itélni fog köztem és közted;megtekinti és kezébe fogja az én peremet;itéletével kivesz engem a kezedből!

Mikor Dávid a barlangból távozó Sault megszólitotta és saját tettét a király cselekvésével összehasonlitotta,nem a vitatkozás ösztöne,vagy a Saul fölé kerekedés vágya vezette,hanem az az őszinte vágy,hogy Sault meggyőzze és az áldatlan háboruskodásnak véget vessen.Nem a maga igazát kereste,hanem az igazságot;azért tudta Istenre hagyni a kettőjük peres ügyének eldöntését.Hogy mennyire hiányzott belőle -ügye igazságos voltának teljes tudatában-a felsőbbség,mutatja,hogy Saulhoz intézendő beszédjét az alattvalói hódolat teljes kifejezésével kezdte meg,azaz arcával a földet érintette,oly mélyen borult le előtte.Az akkori idő tulzottabb kifejezésmódja jelenik meg ebben a meghajlásban,ma már az ilyes-

mi alig elképzelhető.Dávid védekező beszédét azoknak megemlitésével kezdi,akik a királyt Dávid ellen ingerelték.Ilyen volt,mint láttuk az edómi Doég s más haszonlesők,kik a királyt oly olcsó eszközökkel akarták megnyerni maguknak,mint amilyen egy igazságtalan hajlam táplálása volt.A Dávid elleni gyülölet Saul lelkéből pattant ki s nem mások oltották azt belé.De mikor már kipattant,voltak olyanok,akik ahelyett, hogy csillapitották volna ezt a törekvést,azt tovább ingerelték,hogy maguknak hasznot csináljanak.Mert amennyire haragudott azokra,akik a valóságot megmondták neki,mint Jonátánra,anyira kegyelte azokat,akik neki igazat adtak;kik bosszu-tervének kivitelére segitő kezet nyujtottak,mint ezt a zifiek tették.Dávid ezek álnokságára és hazugságára mutat rá,mit annál okosabban tett,mert ily módon azok cáfolásán át Sault magát cáfolhatta anélkül,hogy személyesen támadt volna a királyra s mert ily módon alkalmat adott a királynak arra,hogy saját vétkéből egy részt másokra helyezzen át,mi a hiu Saulnál nagyon is tekintetbe jöhetett.Dávid ezeknek a besugóknak állitásával és nem Saul gondolkodásával állitja szembe a tényeket s ezáltal Saul vádlottból biróvá változik.Ha Dávid elárulja Saul előtt saját embereit is és megemliti,hogy azok Saul megölésére biztatták őt,ezt veszély nélkül tehette,mert a neveket nem árulta el s csak általánosságban beszélt róluk,még csak azt sem mondta meg,hogy akik őt a király meggyilkolására biztatták,katónái voltak-e vagy látogatói.Fontos volt azonban,hogy saját szándékainak békés voltára ily élesen és az igazságnak megfelelően rámutasson.Tartózkodásának okául nem Saul iránt való személyes vonzalmát említi,hanem Saul felkent voltát,azaz isteni elhivását;ezzel Saul figyelmét magas hivatására irányitja,tehát neveli őt;másrész lelki irányzatának állandó jellegére mutat rá,mert ezzel békés szándékának létrehozójaként nem a szeszélyes emberi hajlamot jelöli meg,hanem Istent,ki benne a hódolatot kelti és ébren tartja.Igy csak istenféló ember beszélhet és nem személyi kegyek hajhászója.Hogy pedig ne maradjon az elméleti kijelentéseknél meg,hanem tárgyi bizonyitékot adjon,felmutatja a Saul köpenyéről levágott darabot annak igazolására,hogy a király tényleg elérhető közelben volt tőle s megölhette volna.Két vád ellen védi meg ez az önmérséklet Dávidot:egyik a gonoszság,másik a pártütés vádja.A gonoszság a belső rosszaság,rosszakaratot,romlottság fogalmát zárja magába;joggal hivatkozik arra,hogy aki halálos ellenségét megkiméli,azt nemes indító okok vezérlik,tehát gonosz nem lehet.A pártütés vagy elpártolás vádja a király iránt való hütlenséget jelenti; Dávid tette világosan mutatja király-hüségét,alattvalói tagaszkodását a méltatlan uralkodóhoz is.A levágott köpenyrész csakugyan átütő bizonyiték volt Dávid lelki nemessége és királya iránt való hüsége mellett. Dávid jóakaratával szemben áll Saul eljárásának hitvány volta,melyet Dávid nem jelöl meg ily szóval;ehelyett magát alacsonyitja le,mikor magát döglött ebnek és szunyognak mondja,mely annyira közönséges és annyira jelentéktelen,hogy a királyhoz nem méltó őt még észre is venni. Dávid ebben nagyon igazságtalan volt önmagával szemben,de szerénysége volt a tulzás oka.Ezzel a maga-lealacsonitásával szemben áll öntudatos és többször hangoztatott fellebbezése Jahve itéletére,ki-mint Dávid ebben bizonyos-majd itélni fog kettőjük között.Dávid azonban,mikor magát ebhez és szunyoghoz hasonlitja,inkább Saul álláspontját foglalja el s arra akarja rávezetni Sault;ha én olyan gonosz vagyok,amilyennek te gondolsz,mivel le is nézel,legkirályibb cselekedet az volna,ha nem vennél észre.Ha pedig nemesebb,igazságosabb vagyok,mint amilyenek vélsz és Isten jelentőséget is adott nekem,akkor Isten ellen harcolsz,mikor engem meg akarsz semmisiteni.Nyugodt lehet Saul,Dávid nem fog ellene harcolni,akármit is tesz Saul Dávid ellen.Saul vadászik arra,aki jót tesz Dáviddal;Dávid üldözött vad,noha ártatlan és szelid és Saul hasznát keresi! A bizonyiték ott van a levágott ruhadarabban! Saulnak csak ki kell nyitnia szemét,hogy lásson! Régi héber példaszó szerint is az elvetemültség csinálja az elvetemülteket,azaz először elméletileg jelenik meg ,először szuggesztive hat az elvetemültség,tehát a szellemi világból ered az elvetemültség,aztán ölt alakot emberekben.Ha Dávid elvetemült volna,annak először beszédjén,viselkedésén meg kellene látszania; de Saul nem hall Dávid ajkáról elvetemült szót;viselkedését nem jellemzi

az elvetemültség:nyugodt lehet hát Saul,akkor Dávid nem is lehet elvetemült! Ha Dávid oly semmi is,mint egy döglött kutya,mint egy szunyog,az igazságos,szivekbe látó,neve szerint is hüséges Isten, Jahve magáévá fogja tenni Dávid ügyét;melléje áll a perben,melyet Saul ellene indított,ügyvédje lesz,de az itélet végrehajtója is, vagyis ki fogja venni ellensége kezéből.Saul semmit sem fog ellene tenni tudni!

16-22 v.: Amikor Dávid bevégezte ezt a Saulhoz intézett beszédet, megszólalt Saul:A te hangod-é ez,fiam Dávid? Saul fölemelte hangját és sirt.Aztán ujra szólt Dávidhoz:Te igazságosabb vagy én nálamnál, mert te jóval fizettél nekem,én meg rosszal neked! Te ma kimutattad, hogy mi jót tettél velem:hogy Jahve a kezedbe adott és nem öltél meg! Ha valaki ellenségére talál,elengedi-é azt jó uton? /békével az uton/ Jahve jóval fog neked fizetni azért,hogy te ma jót tettél velem! Most tudom hát,hogy te bizonyosan király leszesz s meg fog állani kezedben Izrael királysága! Most hát esküdjél meg nekem Jahvéra,hogy magvamat én utánam nem irtod ki s nevemet sem irtod ki atyám házából. S Dávid megesküdött Saulnak,mire Saul haza ment,Dávid és emberei pedig a hegyi erősségbe mentek.

Aki Saul történetét eddig figyelmesen olvasta,megkövülten áll ezzel a váratlan jelenettel szemben.Vajjon az a Saul,aki több gyilkos kisérletet tett,hogy Dávidot megölje;az a Saul,aki Isten papjait levágatta s Nób városát kiirtotta,mert egy pap rossz szándék nélkül Dávidnak csekély segitséget nyujtott;az a Saul,aki hadsereggel ment Dávid kiirtására:most egy rövid beszéd meghallgatása után hátat fordit eddigi magaviseletének és hazatér békésen? Mi az oka,mi a titka ennek a lélektani jelenségnek? Lélektanilag megmagyarázhatatlan és értelmetlen a dolog,annyira következetlen és kiszámithatatlan.Hová lett az a fékezhetetlen düh,amely Sault arra az oktalan és szinte állati mészárlásra birta ártatlan emberek tömegén?Saul fiatalabb korában láttuk,hogy Saul ügyetlen,bárdolatlan,de nem feltünően gonosz hajlamu ember volt.A vad s fékezhetetlen gonosz indulatok akkor kezdtek benne müködni,mikor tisztátalan szellem szállotta meg,tehát őrdöngös lett.Tisztátalan szellemek mindenkor készen állanak arra,hogy nekik alkalmas lelkeket megszálljanak,azaz szellemükön keresztül őket saját élettevékenységeik kiélésére felhasználják.Ezek a gyötrött és gyötrő és a maguk boldogtalanságát másokra okádó lények saját vágyaikkal,törekvéseikkel és indulataikkal töltik meg szerencsétlen megszállottjaikat,ugyhogy azok nem a maguk,hanem megszálló szellemeik életét élik,saját lelki világuk pedig csak ezen az idegen lelkületen át jelenik meg,attól eltorzitva,felfokozva,vagy épen meghamisitva. Saulban megvolt korábban is a hiuság,durvaság és lusta önzés,mely másokat magáért feláldoz,mégha az legidősebb fia is.Ezeket a tulajdonságokat fokozta fel szédítő mértékben a tisztátalan szellem;mivel pedig Saulban megvolt e tulajdonságokra az alap,azok kiélése nem volt Saulnak ellenszenves,vagy kellemetlen.Engedte magát rávinni az ily tulajdonságokból fakadó szörnytettekre.A megszállottságban elkövetett tettekért a megszállott ember igen különböző mértékben felelős;de ott,ahol a megszálló és megszállott lelki iránya megegyezik, a megszállott felelőssége kétségtelen.Igy volt ez Saulnál! Józan pillanataiban nem volt benne ellenállás azzal szemben,amit a szellem benne véghez vitt,amikor elméje elborult.Valami kivételes világosságnak kellett e sötét lélekbe besütnie,hogy felocsudjék és ráeszméljen arra,hogy mit cselekszik.Ez a szokatlan világosság jelenik meg azokban a szelid,szerető szavakban,amelyeket Dávid Saulhoz intézett.Halálos ellenségével szemben mélyen megalázkodik;annak,a királynak járó tiszteletet teljes mértékben megadja;inkább annak sorsáért aggódva,mint a magáéért,mert hiszen saját védelmét Isten kezében tudja s afelől nincsen aggodalma.Az a nyugodt biztonság,amellyel Dávid Saullal ~~xxxxxxxxxxxxxx~~ a Saul érdekében beszél;az a jóakarat,mely Saulnak megtéréséért érvel és küzködik,olyan világot mutatott meg Saulnak,amelyet az nem ösmert.Fiát,Jonátánt,kiben a Dávidéhoz hason-

ló indulatok lobogtak,félretólta s nem fáradt azzal,hogy fiát megértse. De Dávidtól gyülöletet,bosszuállást várt s mikor rossz helyett jóindulatot tapasztalt,a felvillanó szeretet lángjánál saját szivének sötétségét és sivárságát ijesztő őszinteséggel pillantotta meg. Valami volt ebben a megvilágosodásban abból a fényből,mely az elkárhozókat odaát kinozni fogja.De Saul még ideát volt;még megtérés volt lehetséges a gonoszból a jóra;az elmének nem kellett a helyrehozhatatlan jövő,a kilátástalan kétségbeesés miatt elborulnia.Saul utána kapott a világosságnak és befogadta magába.Megszólal benne a régi hang,melyet Dáviddal szemben használt: "Fiam,Dávid!" Érzi,hogy Dávid közel van hozzá;hogy rokona,hogy fiui szeretettel csüggene rajta,ha ő,Saul azt Dávidnak megengedné.És miért ne engedné meg?! Talán még valami visszahozható az elrontott multból! Most nem a tisztátalan szellem,most a jóság hatalmában volt az ingatag Saul,mely Dávid lényéből áradt rá. "Te jóval fizettél nekem!" "Ma kimutattad,mi jót tettél velem!" Egyszerre otthon van Jahve mellett: "Jahve jóval fog neked fizetni!" Érdekes,hogy ma egyszerre jónak tünik fel előtte az,amit eddig türhetetlen gonosznak látott,hogy Dávid legyen a király. Látja az isteni törvényt.Dávid más király lesz,mint ő: "A te kezedben meg fog állani,azaz állandó lesz Isten királysága".Most látja ő is világosan,isteni fényben,a jó erejénél fogva,hogy Dávid a királyságra alkalmas ember,az Isten szive szerint való férfiu.S ahogy kitárul előtte Dávid szive,azonnal tud az abban levő jósághoz menekülni,gyötrő aggodalmát ezen a szíven elcsendesiteni: Esküdjél meg,hogy nem állassz bosszut sok gonoszságomért és magamat halálom után nem irtod ki;nevem fenn fog maradni s atyám háza tovább él utódokban. Ime lám,Saul megint önző volt. Mikor szive megindult a jó felé,egyszerre megtorpant az önzésben:Dávidot megesketi,saját családjáról gondoskodik,de Dávidnak nem mondja:Most hát jer haza! Nem szenvedhetsz tovább számkivetetten! Ő haza megy palotájába Dávid menjen,ahová akar.Dávid is megy vissza a sziklaerődbe.Nem bizik Saulban,nem hagyja abba a bujdosást.Igazá volt! Önző szivben ott csillog hat a jóság visszavert fénye egy ideig;de aztán kimegy onnan ujra,mert önző szív talaján gyökeret verni nem tud! Sok megtérés van olyan,mint Saul megtérése.Befogadják a jót.Mintha örülnének neki!Fényében akarnak járni,ugy tetszik.De nem tart soká.Az önzés követeli a magáét s ők ujra sietnek kielégiteni a bennük lakó sárkányt.

XXV,1.:Sámuel meghalt.Erre összegyült egész Izrael,meggyászolták és eltemették otthon,Rámában.

Az elagott,félretett Sámuel még egyszer mozgatta meg egész Izraelt,a halálával.Hogyan töltötte földi időzésének utolsó esztendeit,nem mondja el a Szentirás.Nem halljuk,hogy ép eszénél volt-e,vagy elgyengült a gondolkodása;de ez az Isten országa földi történetének szempontjából nem fontos.Sámuel életének ebben a szakában már a következő életre készülődhetett,érhetett azon a módon,ahogy mi emberek azt kevéssé értjük s nem ellenőrizhetjük.Aztán ebből a csendből Isten elszólitotta egy még nagyobb csöndbe.Sámuelnek ez az eltávozás megpihenés volt;a gyötrő,testi buroktól való megválás,a szellemi világban való felszabadulás.Mert az igazságosaknak a halál nem jelent sem itéletet,sem kint.A halottak birodalma nem kinző hely:oda a kint is,a vigasztalódást is,a nyugtalanságot is,a nyugalmat is az ember viszi magával ebből a világból.Sámuel nem kint és nem nyugtalanságot vitt magával innen;aki őt ott tul megzavarta,az nyugalmában háborította meg.Sámuel tehát megpihent;egész Izraelt azonban nyugtalanság fogta el,mert Sámuellel szemben Izrael népe nem volt igazságos.Annak az áldatlan háborunak a láttára,melyet Saul Dávid ellen folytatott,sokan gondolhattak arra a békére,mely Sámuel lelkét elfoglalta s melyet,mig a kormányt kezében tarthatta,népére is általvitt.Fiai nem voltak hozzá méltók;megvesztegetést fogadtak el s igazságtalanul itéltek;vagyis a kormány birtokát saját meggazdagodásukra használták.Még mindig lehetett azonban tőlük Sámuelhez fordulni.A nép nem volt igazságos Sámuelhez,mikor királyt kért magának/I.S.8,1-7/.A király nem biztositott több és jobb békességet,mint Sámuel.A próféta és biró halála megrázta egész Izraelt.Mindenünnen gyültek a héberek Rámába s a gyász,melyet mutattak,őszinte volt.

2-13 v.: Dávid fölkerekedett s elment Párán pusztájába. Volt egy ember Máonban, kinek tevékenysége Kármelhez füződött. A férfi igen hatalmas volt; három ezer juha volt, ezer kecskéje és épen juh-nyirással volt elfoglalva Kármelben. Ennek a férfinak neve Nábál volt. Feleségének neve Abigail. Az asszony nemes felfogásu, szép külsejü volt; a férfi ellenben zord és gonosz, kálebi. Mikor Dávid a pusztában meghallotta, hogy Nábál nyáját nyirja, tiz legényt küldött el, menjetek fel Kármelbe, térjetek be Nábálhoz-mondta a legényeknek-s kérjetek rá nevemben békességet. Szóljatok aztán igy: Az életre vigyen utad! Békességben légy te, békességben a házad, békességben legyen mindened! Most hallottam, hogy nyirók vannak nálad. Nos, a pásztoraid velünk voltak s mi meg nem szégyenitettük őket, nem történt velük semmi, Kármelben való időzésük egész ideje alatt. Kérdezd meg legényeidet, azok megmondják neked. Hadd leljenek hát a legények kedvességet szemedben, hiszen ünnepnapra jöttünk! Adj abból, ami kezed ügyében van szolgádnak és fiadnak, Dávidnak! El is mentek Dávid legényei és egészen ezekkel a szavakkal szóltak Nábálnak ex a Dávid nevében. Aztán nyugton maradtak. Nábál igy felelt Dávid legényeinek: Kicsoda Dávid? És kicsoda Isai fia?! Manapság sok olyan ember kószál, ki urától eltépte magát! Elvegyem kenyeremet, italomat és ölni való állataimat, melyeket nyirőimnek öltem s odaadjam olyan embereknek, akiket nem ösmerek, azt sem tudom, honnan valók?! Dávid legényei erre hazafelé fordultak s amikor visszaértek, megjelentették neki mindezeket a szavakat. Dávid ekkor igy szólt embereihez: ki-ki kösse föl kardját! Erre mindenki felkötötte kardját; felkötötte kardját Dávid is. Négyszáz ember nyomult fel Dávid nyomán, kétszáz pedig visszatért a podgyászhoz.

Káleb a pusztai vándorlás és honfoglalás korának egyik legrokonszenvesebb és legnemesebb alakja; de nemes ősöknek nincsenek mindig nemes utódai. Káleb az Egyiptomból kijövő héber nép egyik kéme volt az uj haza kikémlelésére s a látottakról hiven s istenbe vetett hittel számolt be. Hüségéért nem halt meg a sivatagban, hanem Józsuéval együtt, ki kémtársa volt, részt vett a honfoglalásban. Utóda volt történetünk mostani szereplője, Nábál, kinek neve bolondot jelent s ki ezt a nevet méltóképen viselte, mert zord, kiméletlen, hálátlan, önző ember volt, ki nem becsülte meg azokat, kik hozzá jók, hivek voltak s ezzel ok nélkül ellenségeket szerzett magának. Bolond az, aki nem látja, hogy a jóság és háládatosság a legjobb üzlet a világon, mert örök haszonnal fizet. Lehet, hogy Nábál ügyes gazda volt, ki az ősöktől kapott vagyont meg tudta őrizni, sőt szaporitani is tudta. 3000 juh és 1000 kecske elég nagy vagyont jelent s azon a vidéken a földmüvelésre nem, de legeltetésre alkalmas hegyoldalakon ezek az állatok elég legelőt találtak, mert a lakosság ebben az időben még nem volt sürü, hogy a legelők tulzottan ki lettek volna használva. Mig a legelők a hegyoldalakon, a hozzájuk tartozó városok a hegytetőn voltak, Máon is, ahol Nábál lakott s Kármel is, melynek közelében állatai legeltek s hol a juhnyirást tartotta. A juhnyirás az állattenyésztőnek olyan, mint a földmüvelőnek az aratás, vagy a szüret. Fáradságos munka, de mivel a jövedelem batakaritása azért ünnep is, mely örömmel jár. Dávid bizonyos érdemeket szerezett Nábál pásztorai között, mert a népét védő ösztöntől vezettetve, mely megelőzőleg a hálátlan Kegilla megvédésére hajtotta, most Nábál pásztorait és állatait védte a portyázó filisztensoktól és más rablóktól. Ez az oltalom Nábált sok veszteségtől őrizte meg; Nábál azonban nem tartozott a hálás természetek közé. Az elhagyatott s jóakaró barátoktól táplált szegény üldözöttek számitottak arra, hogy a nyujtott s nekik életük kockáztatását jelentő segitségért jutalmat fognak kapni s ez a várakozásuk jogos volt. Nábál a judabeli Dávidnak törzstársa volt; természetes kötelessége lett volna hát ártatlanul üldözött földijének segitségére lenni; de a bolondsága épen abban állott, hogy nem azt nézte, hogy kinek részén van az igazság, hanem azt, hogy kinek az oldalán van pillanatnyilag a hatalom s ez a "pillanatnyi" eltakarta előle az igazság örök értékét s elkövetkező hatalmát. "Jobb ma egy veréb, mint holnap egy tuzok" régi közmondás, de bolond mondás, ha a földi és mennyei javak közti választásról van szó. Persze, hogy jobb ma egy veréb, ha ma éhen halunk s a holnap érkező tuzok holtan találnak bennünket. De jobb ma éhen halni, mint holnap az örökkévalóságot veszíteni el. A földi hatalom eltakarja szemünk elől a szelle-

mi,örök hatalmakat s igy Nábál előtt is több volt a hadsereggel rendelkező Saul,mint a kisded csapatával jótettek körül buzgólkodó Dávid. Dávid szépen,udvariasan emlékezteti Nábált saját érdemeire,melyet nemcsak Nábál pásztorai ismertek,hanem Nábál is,mert mikor a juhokat nyirásra behajtották,lehetetlen,hogy be nem számoltak volna uruknak élményeikről,mint ahogy egyikük azokat urnőjükkel nem késett tudatni,mihelyt a gazda főfvényességét és gonoszságát látta.Nábál megvetette Dávidot,mert üldözött volt.Hogy Dávid és emberei nem"szégyenitették meg"Nábál pásztorait,azt jelenti,hogy gyöngeségük és legyőzetésük miatt nem kellett szégyenkezniök,mert Dávid segitséget nyujtott nekik és nem legyőzte,hanem győzelemre juttatta őket a rablókon.A pásztorok igen jól érezték magukat a nemes parancsnok közelében s hálájukat ezek az egyszerü emberek nem felejtették el.Inkább a hatalom és a vagyon polcán ismeretlen a hála! Ott sem teljesen,mert olvassuk,hogy Nábál felesége nemes felfogásu volt s a külső testi szépség mellett belső,lelki szépséggel is rendelkezett.A pásztorok"ünnepét"megrontotta annak látása,hogy hüséges védelmezőjüket igy megszégyenitette a zordon,elbizakodott ur.Akik hatalmas emberek előtt előre és mélyen hajbókolnak,a szegény üldözött emberre nem szoktak ráismerni,mert azoktól nem lehet kapni semmit.Ha Nábál kapott is valamit Dávidtól,bolondnak nézte őt,hogy ingyen,előzetes alku nélkül nyujtotta a segitséget.A bizalom és meg nem fizetett jóakarat az istentelen,elvetemült ember szemében bolondság,sőt egyenesen bün! Ilyen emberek a nagy"adsza-nesze vásáron"használhatatlanok.Nábál megvetéssel utasitja el magától Dávidot."Kicsoda Dávid?Kicsoda Isai fia?"szól gonosz lenézéssel s ezzel a kérdéssel elárulja,hogy nagyon jól tudja ő,hogy honnan származik és kicsoda Dávid.Tudja azt is,hogy Saul igazságtalánul üldözi;de mivel ő is igazságtalan,azért neki nem Dávid mellett a helye,hanem az igazságtalan Saul mellett.Igazságos embernek igazságosak mellett a helye,igazságtalannak,igazságtalanok mellett."Napjaink sok olyan ember köszál,ki urától erőszakkal elszakitotta magát"mondja rosszhiszemüen,noha tudja,hogy Saul üldözte el s üldözi még ma is Dávidot; de a tényeket tudatosan és szándékosan elferditi,hogy hálátlanságát indokolja.Mert ha valaki igazságtalan és hazug is belül,mégis az igazságnak és jónak olyan hatalma van,hogy a külső igazságos látszatot még a Nábálok is megőrizni igyekeznek.Nábál szava,hogy nem tudja honnan való Dávid"hazugság,mert igen jól ismerte származását.Olyan aljas volt Nábál viselkedése,hogy Dávid nem habozott embereit azonnal fegyverbe szólitani,hogy az elszenvedett sérelemért bosszut álljon.Ám a hirtelen harag Isten igazságosságát nem munkálja/Jak.1,2o/,azért Isten sietett Dávidot visszatartani a meggondolatlan cselekedettől s erről szól a történet folytatása.Mert Jahvéé a bosszu s azt Nája kell hagynunk!

14-36 v.:De Abigailnak,Nábál feleségének a legények közül az egyik legény megjelentette:Lám csak,Dávid a pusztából követeket küldött és áldást kivánt urunknak,de ő kifakadt rájuk.Ám azok az emberek igen jók voltak hozzánk.Amig velök jártunk,nem szégyenitettek meg minket,ugyhogy semmi sem történt velünk,mialatt a mezőn voltunk.Az egész idő alatt,amig a nyájat őrizve velük voltunk,éjjel is,nappal is olyanok voltak nekünk,mint egy fal.Most hát ismerd föl a helyzetet és lásd meg,mi a tennivalód,mert elvégezett dolog,hogy urunkra és egész házára lecsap a baj. Ő meg tulságosan a Beliál fia ahhoz,hogy vele beszélni lehetne! Abigail erre sietve vett magához kétszáz kenyeret,két tömlő bort,öt elkészitett bárányt,öt szeánvi pörkölt gabonát,száz köteg sajtolt szőlőt/mazsolát/ és kétszáz függepőgácsát,ezeket szamarakra helyezte és igy szólt legényeihez:Menjetek előttem,én majd mögöttetek megyek! Férjének,Nábálnak azonban nem szólt az asszony.Mialatt rejtőzve a hegyen lefelé szamaragolt,egyszer csak vele szemben szálltak alá Dávid és emberei,ugyhogy beléjük ütközött.Dávid igy beszélt:Hát csak hiába őrizgettem én a pusztában mindazt,ami ezé;ugyhogy semmi nem történt azzal,ami csak övé! Gonosszal fizetett nekem a jó helyében!Igy meg ugy tegyen Isten a Dávid ellenségeivel s toldja meg még;ha én holnap hajnálig meghagyok valamit abból,ami övé,a falra piszkitójáig! Mikor Abigail Dávidot meglátta,sietve leszállott a szamárról,arcra borult Dávid előtt s a földig hajolt. Aztán a lábához borult és igy szólott: Egészen engem terhel a bün,oh

Uram! De hadd beszéljen szolgálód a füled hallatára s te hallgasd meg szolgálód beszédét! Az én uram ne forditsa szivének figyelmét erre a Béliál-fajtáju emberre,Nábálra,mert amilyen a neve,olyan ő is. Bolond a neve,bolondség van vele;én meg ,a te szolgálód nem láttam uram legényeit,akiket küldöttél! Most hát amily biztos,hogy Jahve él és lelked él,oly biztos,hogy Jahve tartott téged vissza attól,hogy vérbe gázolj s attól,hogy saját kezeddel segits magadon.Nos,ellenségeid legyenek olyanok,mint Nábál,azok is,akik gonoszul törnek uramra! Most hát ezt az áldást,melyet szolgálód hozott uramnak,adják oda a legényeknek,akik uram nyomdokaiban járnak! Bocsásd meg szolgálód vétségét,mert Jahve maradandó /hüséges/házat fog uramnak okvetlenül alkotni;hiszen uram Jahve harcait harcolja s mióta élsz,gonosz nem találtaték kezedben.Ha fölkerekedik egy ember,hogy üldözzön téged s lelkedre törjön,akkor uramnak lelke legyen bekötve Istenednél,Jahvénál az élők kötegébe s ellenségeidnek lelke legyen elvetve parittyazacskóval!S ha majd Jahve mindazt a jót megteszi urammal,amelyről beszélt volt veled kapcsolatban s fejedelemmé rendel téged Izrael fölé:akkor az,hogy uram ok nélkül vért ontott és saját kezével segitett magán, nem lesz ok ingadozásra,sem arra,hogy uram szive megbotoljék,hanem Jahve jót fog tenni urammal és akkor uram meg fog emlékezni szolgálódról! Dávid ezt felelte Abigailnak:Áldott Izrael Istene Jahve,hogy téged e napon elémbe küldött s áldott a te izlésed/okosságod/ és áldott vagy te,aki engem megakadályoztál abban,hogy vérbe gázoljak és saját kezemmel segitsek magamon! Ellenben amily biztos,hogy Jahve él,az Izrael Istene,~~xixkixxxxxxx~~,aki engem visszatartott attól,hogy neked kárt okozzak,oly bizonyos,hogy ha nem sietsz és nem találkozol velem,akkor holnap hajnalig a falra piszkitója sem marad meg Nábálnak! Dávid ezzel elvette kezéből,amit hozott neki és igy szólt hozzá:Eridj föl házadba békességgel! Lám,hallgattam szódra és tekintettel vagyok személyedre.

Az emberek általában nem szeretnek mások dolgába ugy avatkozni,hogy abból nekik kellemetlenségük támadjon s a Nábál sok szolgája között csak egy akadt,aki átlátta a veszedelmet és megpróbált azon segiteni azzal,hogy ura viselkedését elmondotta urnőjének.A többi félt a garázdaságtól,marcona gazdától és közönyös maradt az eseménnyel szemben.Ez a hűségesebb szolga megértette nemes urnőjét és sietett azt a bajtól megkimélni azzal,hogy arra őt figyelmeztette.Ebben a világban mindenki magát kiméli;kevesen vannak olyanok,akik másokat kimélnek s a bajra idejekorán figyelmeztetik embertársaikat.Mutatja az emberi hitványságot,hogy a sok szolga közül csak egy tette meg ezt a jót Abigaillal, noha jóságát és okosságát sokszor élvezhették.Ez a hü s hálás szolga elmondta Abigailnak az igazat.Hogy Dávid jót tett Nábál házával,ezt Abigail eddig is tudhatta;azt nem tudta,hogy milyen viharfelhők gyültek házuk felett össze.Dávidnak eddig nem volt alkalma közelről megösmerni Abigailt s ezért nem volt rá tekintettel;pedig a szolgákkal együtt élt s azok,ha nem közönyösek,kellett volna,hogy sokat beszéljenek urnőjükről.Ugy látszik gonosz úrhoz általában hitvány szolgák kerülnek.A hü szolga elbeszéléséből Abigail megtudja,hogy Dávid ugy vette körül szolgáit és nyájait,mint egy védő fal.Dávidról nem most hallott először Abigail s jól tudta,hogy Izrael trónja körül folyt a vita Saul és Dávid között;az is ismerős volt előtte,amit Jónátán és Izrael nemes fiai jól láttak,hogy Dávid az Isten kiválasztottja,hogy Izrael trónjára üljön.Ha eddig nem is volt alkalma ezt megmondani Dávidnak,mégis Abigail is Dávid titkos hive volt.Ismerte a férfiakat,a tulzott önérzetet,amellyel becsületüket védik s igy tudta,amit a szolga is észrevett,hogy Dávid nem hagyja megtorolatlanul a sértést,amelyben Nábál őt részesitette.Abigail tudta,hogy sietnie kell.Gyorsan ajándékot csomagol össze,melyet héber szólással áldásnak nevez,mint ahogy a magyar áldásnak nevezi Isten ajándékát,a termést.Érdekes,hogy Abigail eltüri,hogy szolgája Béliálfi-nak nevezze urát;sőt ~~Dáviddal szemben~~ ő is ilyen szót használ.Nem hütlenség ez az asszony részéről, hanem igazságszolgáltatás;igazságszolgáltatás a megkinzott cselédség, a hálátlanul elutasitott Dávid és önmaga felé,kinek sokat kellett türnie és elszenvednie gonosz férjétől."Béli"nem-létet,"jaal"hasznot je-

lent,bölijaal tehát haszonnélkülit semmirekellőt.Valamikor Sátánra kezdték használni ezt a nevet,nem tudni miéta,olyképen,mint ahogy Sátánt hazugnak nevezi az Irás és követőit hazugság fiainak.Abigail és szolgája azzal a tudattal alkalmazták ezt a nevet Nábálra,hogy Nábál a gonosznak adta el magát,ennélfogva Isten nem fogja őt soká türni a földön.Betegség jelei mutatták,hogy Nábálra lecsapni készül az isteni igazságszolgáltatás.A szolga és urnője között megvolt ez a látás-azonosság és ez minden megbeszélés nélkül is szövetségesekké tette őket,a szónak legjobb értelmében.A jó és az igaz,vagyis Jézusnak láthatatlan jelenléte e világban szétválaszt házastársakat és összecsatol szolgát és urnőt.Kvilági észjárásu kegyeskedők ilyenkor elitélő megjegyzéseket tesznek a szenvedő és meggyőtört emberekre és hangoztatják a hitvestársi hűséget azzal szemben,kit a másik fél már régen megtagadott és megcsalt,ha talán nem is a házasság testi oldalán.Az a mód,ahogy Abigail a Dávidnak adandó"áldást"kiválogatja,mutatja ennek az asszonynak gyöngédségét és szeretetét,hiszen nemcsak a létfenntartáshoz szükséges közönséges élelmiszereket szedi össze,hanem édességeket is,melyek felvidámitják majd a szegény üldözötteket.Tudjuk,hogy Dávid később feleségül vette Abigailt,ki most még másnak a felesége volt. Csodálatos és megint a kegyes világ észjárását kigunyoló az az isteni gondoskodás,ahogy ezt a két embert most összevezérli.A sok hegykup és völgy között a két csapat,Abigail szolgái és Dávid legényei egyszer csak egymásnak mennek s Dávid hangos beszédét meghallja Abigail,kinek jelenlétét Dávid nem sejti.Dávid épen leszögezi a tényt,hogy Nábál mily gonoszul bánt vele,s hogy ezért gyors bosszu jár,mikor Abigail elébe borul és női alázatossággal,de bizalommal is,egyrészt hódolatát mutatja ki,másrészt okos és éles tanáccsal látja el Dávidot,mely tanácsban anyai gondoskodás van és nem alázatosság.Előbb a földet érinti Abigail arcával,aztán Dávid lábára borul rá,amint ez a számáron vagy öszvéren ül,melyen utazik s ezzel a mai nők fölényességét alaposan megszégyeniti.De aztán kinyitja a száját és kerülgetés és cicoma nélkül megmondja,hogy Dávid rossz utra tévedt,mikor vérontásra határozta el magát s mikor saját kezével akart magán segiteni ahelyett,hogy Istenre bizta volna ügyét.Dávid a figyelmeztetésért nem haragszik meg s az ajándékot elfogadja.Megint a természetességnek olyan példája,melyet a mai,hol durva,hol gőgös,hol szentimentális,hamisan érzelgős világ nem ugy tenne! Abigail nem volt amazon,férfias nő;nem áll szolgáinak élére,hanem azokat bocsátja előre,ő utánuk halad;de mikor elérkezik a pillanat,nem rejtőzködik,hanem neki megy az ellenfélnek,kit hire után becsül és szeret.Nábált nem szidja előtte mindjárt első szavával,hanem annak bünét is magára veszi:"Engem terhel a bün!"hogy Dávid ne mással álljon szemben,hanem egyedül ő vele.Ebben az asszonyban igen nagy bátorság és felelősség érzet van!Később azonban Beliálfajtának mondja urát,mert Dávidnak igazságot kell szolgáltatnia.Ime nem az urát félti, Dávidot akarja visszatartani a vérengzéstől és hatalmaskodástól,melyeket ekkor Izraelben nem tekintettek királyi jognak és kiváltságnak. Mikor Dávid ellenségeire azt a bajt kivánja,amely az ő férjét fogja érni,ezzel kimondja,hogy sorsát férje sorsától elszakitotta ,mert férje a gonosszal,ő meg Istennel kötötte össze életét.Ez az,amit az Ur ezekkel a szavakkal fejez ki:"Ha valaki meg nem gyülöli férjét...En érettem,nem méltó En Hozzám!"Ha tehát Dávid és Abigail későbbi házasságára gondolunk,azt kell mondanunk:ezt a két embert nem a testi szerelem,hanem Isten ügye hozta össze és az ilyen házasság az Istentől összeszerkesztett házasság! Mert nem minden házasságot Isten szerkeszt összsze.Abigail oly bizonyos abban,hogy isteni küldetésben jár,hogy már előre ugy beszél,mintha Dávid engedett volna szavának;azonban Dávid siet vele tudatni,hogy figyelmeztetését Isten szavának és nagy jótéteménynek tartja. Hamár meggyőzetni a gonoszról és megtérni abból:a legnagyobb jótétemények közé tartozik,melyeket Isten az embernek adhat.Dávid nevén véres folt maradt volna Nábál vére,vagy akár szolgáinak vére,kik neki ellenálltak volna s Isten elhivását a királyi trónra nem igazolta volna,ha maga szerez magának igazságot.Mert más dolog Izraelt védeni, vagy az ártatlanokat megszabaditani,mint Dávidnak Dávidot védeni.Mily finom "izlése"van ennek az asszonynak,aki ezt oly hamar megérzi s ki is mondja.Ilyen az igazi feleség,ki urának segit s Abigail ezt előre teszi

mikor még nem is sejti a kettőjük közt felállitandó viszonyt. Abigail okos szerénységét mutatja,hogy a finom s jól eső édességeketDávidon keresztül csak Dávid embereinek kinálja föl,noha Dávidnak is igen jól estek azok.Abigail következetes marad s beszéde végén is magának kéri a bocsánatot,mivel némileg el is választja,de össze is köti ügyét Nábál ügyével.Elválasztja,mert magának kéri a bocsánatot,mi azonban Nábál békénhagyását is jelenti s összeköti, mert Nábál bünét veszi magára.Elválasztja,mert azzal menteget[illegible], hogy ő nem látta Dávid szolgáit s összeköti,mert feltartóztatja Dávid büntető kezét.Elválasztja,mert mikor Dávid ellenségeinek vesztéről beszél,abba Nábált is beleveszi s összeköti,mert Nábál feleségeként áll Dáviddal szemben.Csodálatos finoságok és okosságok, melyeket csak egy asszony képes meglátni!Abigail még azokat a jövendöléseket is ösmeri,amelyeket Isten prófétái utján Dávidról mondott. Mivel Dávid az ő környékükön bolyongott,ismerhette ezeket Dávid legényeinek elbeszéléséből,melyet az ottani nép ajkára vett;de ismerhette Juda várakozásából is,mely Sámuel látogatásai után s Dávid győzelmes hadjáratai nyomán keletkezett Dávidra vonatkozólag.Beszédében Dávid törhetetlen hivének mutatkozik,de azért,mert Dávidban Isten harcainak harcolóját látja.Dávidot igen megfogja az asszony lénye,a szavaiból kiráadó lélek s ezt kifejezi azzal a mondásával, hogy Abigail személyére való tekintetből is változtatta meg szándékát.Érdekes Abigail felfogása a szellemi világról,melyben van egy gabonaköteg,melyben az élők lelke Istennél össze van kötve s van egy hajitásra kész parittya,melynek zacskójában az istentelen,elvetemült emberek vannak összekötve,kiket Isten elvetni,halál mélységébe tasziltani készül.Dávidot az egyikben látja,férjét,akit bolondnak tart,nem butának,hanem esztelennek,a másikban.Ő azonban nem az asszony látása,hanem az Isten gyermekéé.Isten gyermeke lehet csak oly sziklaszilárdan bizonyos afelől,hogy Jahve megőrzi s diadalra juttatja övéit.Mily más a lelke és várakozása Nábálnak, ki Saullal tart együtt s Dávidot megveti s elutasitja!

36-42 v.:Amikor Abigail Nábálhoz hazaért,az lakomát ült a házában, mintha egy király lakomáznék.Nábál szivén vidámság ült,igen részeg volt.Abigail hajnalig sem keveset,sem sokat nem szólott neki.De mikor reggel kiment a borgőz Nábálból,felesége megjelentette néki ezeket a dolgokat s akkor a szive elhalt a keblében.Olyanná lett az, mint a kő.Tiz napra rá Jahve megütötte Nábált,ugyhogy meghalt.Mikor Dávid meghallotta,hogy Nábál meghalt,igy szólott:Áldott legyen Jahve, ki gyalázatomat illetően a pert kezébe vette s megkérte Nábál kezéből igazságomat! Ki szolgáját visszatartotta a gonosztól;Nábál gonoszságát ellenben annak fejére háritotta vissza Jahve! Ezzel Dávid követet küldött,megkérte Abigailt s elvette őt feleségül. Amikor Dávid szolgái betértek a kármeli Abigailhoz,és beszéltek vele,Dávid küldött minket hozzád,hogy feleségül vegyen tégedet,az asszony fölkelt,arcával a földig hajolt és igy szólt:Ime szolgálód kész rabszolgálóvá lenni,hogy az én uram szolgáinak lábát mossa. Azután sietve fölkelt Abigail,szamárra ült s elindult,mig ötv szolgálója gyalog ment vele;követte Dávid szolgáit s felesége lett neki. Nábál zord,magának élő ember volt;de sokszor az ilyenek még kevésbbé vetik meg az asztal örömeit,mint a kedélyesek:étel izében,bornak kábulatában keresik,amit a szivmelegsége meg nem ad nekik.Most a juhnyirás után nem akart a mulatás véget érni.Mikor Abigail a Dáviddal való találkozás után hazatért Máonba,férjét olyan mulatságban találta,melynek költséges volta királyhoz illő lett volna.Nábál igen részeg volt s ebben az állapotban tudta csak megkeresni őt a vidámság.Ebben az állapotban nem lehetett őt komoly beszélgetésre megkapni;azért felesége egy szót sem szólott neki utjáról,hanem megvárta a másnap reggelt.Mikor aztán másnap reggel megmondta neki,hogy hol járt és mit csinált,Nábálnak a belsejében szokatlan változás ment végbe:ugy érezte,mintha a szive helyén egy nagy kő ülne.A kő hideg, mozdulatlan és nehéz.A tegnapi vidámság után leirhatatlan sivárságot érzett magában a férfi.Feleségének elbeszélése megdöbbentette,ugy-

hogy szive mozdulatlanul állt s nem tudott gondolkodni.Amit neje mondott, nehéz kőként feküdt reá.A gondolkodás rendkivüli sulyt jelentett,ugyhogy jobbnak érezte,ha nem gondolkodik.A halál merevsége és rémülete szállotta meg.Mi gyengitette el egyszerre az erőszakos és kiméletlen embert? Annak a veszélynek a hire,amelyben Dávid részéről forgott s melyet feleségének okossága háritott el róla.Az első világháboruban együtt voltam egy őrmesterrel,ki durván s kiméletlen önkénnyel bánt az alája rendeltekkel.De a hatalmas erő,amely az alája rendelteket nyomta,csak addig volt működésben, mig az első ágyugolyó le nem csapott az első állásokba vezényelt csapatba. Mikor ez az első golyó jelezte,hogy mi következik a következő napokban, az őrmester lelki ereje összecsuklott;egy tehetetlen,rémült ember állt előttünk,kit hátra kellett vinni,mint sulyos idegbeteget.Kitünt,hogy az erőszakos,durva emberben gyáva lélek lakott.Nábál is összecsuklott,mikor megtudta,hogy kik élnek közvetlen közelében.Az a tudat,hogy eddigi életét nem folytathatja,hogy valaki nemet mondhat gőgös akaratának s hogy saját szolgái többre becsülik a tőle megvetett vezért,ugy hatott rá,mintha az élet fonalát átvágták volna lelkében.S a testi élet követte a lelki élet elhanyatlását.Tiz nap mulva Jahve "megütötte Nábált"s az ütés halálos volt.Egy kevés vér agyára ömlött s a hatalmas ember teste hulla volt. Lelke még tehetetlenebbül keresett nyugalmat a holtak sivár,szomoru lakóhelyén,hová az Isten nélkül meghalók hanyatlanak.Szomoru pályafutás az olyan,amelynek földi elmetszésekor a hozzá közelállókból nem a fájdalom hangja kél ki,hanem a megkönnyebülésé,sőt a hálaé! Dávidból a hála szavait hivta ki a halálesett hire s mivel nem tartozott a képmutatók közé, kik kivül krokodil-könnyeket hullatnak,bár belül örvendeznek,hálájának világosan érthető kifejezést adott.Dávidot sulyosan nyomta a gyalázat, melyet jóakaratu segitségéért hálátlanul kapott:most a gyalázatot Isten levette róla s arra forditotta vissza,akitől kapta.Nábál visszautasitása Dávidot mások előtt is megvetetté tette;de most mindenki látta Isten közbenyulását s a vad férfi elgyöngülése megmutatta,hogy a lélek milyen hitvány volt benne.Mert Nábálnak Dávidról mondott szavai hazugok voltak. Dávid nem volt szökött rabszolga,hanem Isten felkentje,kit igazságtalanul üldöztek magas hivatása miatt.Isten most előkérte Nábál kezéből Dávid meghamisitott igazságát s Nábál reszketve,dadogva állott az isteni Biró előtt.Dávid perének vitelét Isten vette kezébe,amikor Dávid lemondott arról,hogy maga álljon bosszut magáért.Most már áldotta Istent, hogy Isten hamar közbenyult s megakadályozta Dávid tervének keresztülvitelét.S Isten eszköze ebben egy okos asszony volt,a Nábál felesége,ki Isten mellé állott s nem igazságtalan férje mellé s ezért Dávidban látta Isten emberét és nem a garázda férjben.Dávidnak sokat kellett erre az asszonyra gondolnia! Mikál,Saul leánya,Dávid felesége,segitette Dávidot az elmenekülésben;de nem követte férjét a számkivetésbe,hanem otthon maradt a királyi palota kényelmében s jólétében.S ahogy nőttek a nehézségek férje körül,ugy fogyott a hozzá való hüsége.Saul gyülölete nem maradt hatás nélkül reá s talán része volt abban is,hogy bátyja,Jonátán szintén a palotában maradt,bár ennek hüsége Dávid iránt megmaradt.Nem halljuk egyetlen egyszer sem,hogy Mikál férje iránt érdeklődött volna. Később,atyja kivánságára máshoz ment feleségül s ezzel házasságot tört. /1.S.25,44/.Dávid lelke megüresedett ebben a viszonyban.Most felmerül előtte egy igazi asszony képe.Dávid nem a testet kivánta meg,mint később Betseba esetében,kit fürödve látott meg,hanem a lelket,az élettársat ismerte fel s gondolataiban felmerült a vágy:ilyen asszonyt kapni Istentől! Nem Abigailt kivánta,hanem olyan élettársat,mint Abigail s Isten ezt a vágyat hamarabb teljesitette,mint gondolta.Ismétlem,nem Abigailt akarta, hanem Abigail-szerü élettársat:ez nem volt bünös vágy,hanem természetes életszükséglet kifejeződése.Másfél hét telt el csupán s Abigail szabad volt a gonosz férj kötelékéből.Hogy Abigailban hasonló gondolatok tanyáztak,valószinüvé teszi a gyorsaság,amellyel Dávid megkérő követségének igen-t mond.Hogy az asszonyt sulyosan terhelte a gonosz,istentelen és durva férj naponkénti oktalansága és nyerssége,kétségtelen.Ha egy asszony egy nemesebb férfi ismeretében hü marad urához s nem titkolja előtte annak a másiknak a létét;sőt óvja férjét a nemesebb férfi termé-

szetes bosszujától:az kétségtelenül a hüség jele.Egy nemesebb férfi eszményképének felismerése csak növeli a hüség értékét,mert lám lemondani kész arról.Az a nyiltság,amellyel Ábigail beszámol férjének Dáviddal való találkozásáról,kétségtelen bizonyitéka akaratának,hogy a gonosz férj mellett kitart;különben eltitkolta volna a dolgokat.Sem Dávid,sem Ábigail részén nem találunk bünt ebben a találkozásban:Isten hozta azt össze,ki látta s munkálta a jövőt.A vádló Sátán s annak emberi képviselői elitélhetik Dávidot és Ábigailt;de Isten,ki szivüket látta,felmentette őket,mert mindkettő megmaradt a teljes tartózkodásban, noha szivük egymáshoz vonzotta őket.Mikor azonban Nábál halott volt, saját bünös életének következményeképen,mert a gyors halál a kicsapongó élet következménye volt,épen ugy,mint a lelki erőtlenségnek,akkor semmi sem tarthatta vissza az egymásnak teremtett embereket attól,hogy összekeljenek,legkevésbbé az olyan tisztán szentimentális,érzelgős meggondolás,hogy a férj halála után a feleségnek egy esztendőt várnia kell.Ott, ahol az asszonynak megváltás volt a gonosz férj halála,az ilyen "gyászév" képmutatás lett volna,mert mindenki tudta,hogy ennek az asszonynak mit kellett szenvednie s azt mily türelemmel s okos jóakarattal viselte. Azért csak gyönyörködni lehet abban a finom nőiességben,abban az alázatosságban és odaadásban,amellyel Ábigail azonnal kész volt Dávid legényeit követni.Milyen más volt ez az asszony,mint a mai hetyke asszonyok, kik magasan a férfi fölött érzik magukat s hódolatot várnak azoktól,kiknek az Isten alája rendelte őket.Ábigail a földig hajol,mikor meghallja Dávid üzenetét s teszi ezt Dávid szolgái előtt,kiknél magát még mélyebbre helyezi azzal,hogy kijelenti,hogy kész ura szolgáinak lábát mosni, mint utolsó szolgáló. Persze ebben a szólásban a keleti ember képes beszédét és bizonyos túlzását is föl kell ismernünk;ám,hogy a szolgák előtt mondotta ki,igaz alázatosságát mutatja.Azzal azonban,hogy az utra indul:szamáron ülve,öt szolgálótól kisérve,kik gyalog kisérik,világosan megmutatja,hogy urnő,ki ismeri rangját.Finom női megérzéssel kötötte össze a női méltóságot és a női alázatosságot.Dávid magához méltó feleséget nyert benne.

43-44 v.: Dávid a Jezréelből származó Achinoámot is elvette s igy mind a kettő felesége lett.Saul pedig leányát,Mikált,a Dávid felségét feleségül adta a Gallimból való Lajis fiának,Paltinak.

Vajjon hogy kell megitélni Dávid többnejüségét? Mikor Nátán próféta sulyos feddésben részesitette a királyt azért,mert másnak a feleségét vette el,egyetlen szóval sem kárhoztatta azt,hogy már meglevő feleségei közé állitotta.Már pedig,ha Dávid többnejüsége isteni kifogás alá esett volna,akkor Isten ezt is megjelentette volna Nátánnak és ha Nátán meg merte mondani a királynak a sulyosabb bünt,lett volna bátorság benne a kisebb bün felrovására is.Mivel Nátán isteni kijelentés alapján szólott, Nátán tökéletlenségével vagy megalkuvásával nem lehet a dolgot megmagyarázni.Isten,ha nem is helyeselte,de elnézte a többnejüséget nemcsak a pogány nemzeteknél,hanem választott népénél,sőt prófétáinál is és ezt az elnézését csak részben vonta vissza az ujtestamentumi időkben is.Más kérdés,hogy Dávidra nem lett volna-e előnyösebb az egynejüség.Azt hiszem: igen! De a nőnek alárendeltebb helyzetéből következett,hogy mig minden nőnek csak egy férje lehetett,addig egy férfinak több neje.A többnejüség csökkentette a nő értékét s azért az istenfélők irányzata csak az egynejüség felé vezethetett.Batseba későbbi helyzete is ezt az irányzatot igazolja.Dávid ment ugyan kora szokásának utján,de későbbi családi életének sok nyomorusága a többnejüségre vihető vissza.Isten elnézte Dávid többnejüségét,de nem helyeselte.-Nem helyeselhette s nem is türhette azonban sem Isten,sem,mihelyt hatalmában állott,Dávid,Saulnak azt a tettét,hogy leányát,Dávid feleségét Dávid elüldözése után másnak adta feleségül.Ez házasságtörés volt valamennyi résztvevő részéről s a büntetés nem maradhatott el.Tisztán Saul rovására irni a dolgot nem lehetett, mert,mint a következményekből látszik,Mikál nem állott ellen és szorongatott férje iránt hüséget nem mutatott.Palti tudta,hogy Mikál Dávid

felesége,őt is felelősség terheli.A nőknek bele kell nyugodniok abba, hogy a házasság dolgaiban még az ujtestamentumi előirások szerint is megkötöttebbek,mint a férfiak. Isteni elnézés következtében Dávid vehetett Mikál mellé több feleséget,de Mikál nem mehetett volna Dávid életében máshoz,ha Isten utján marad.Saul gonosz példája gyermekeit is gonosz utra sodorta.

XXVI.1-25. A zifiek ujra elmentek Gibeába Saulhoz és ezt mondták: Tudod,hogy Dávid a sivatag elején Hakila Gibeájában rejtőzködik? Saul erre fölkerekedett és alámént Zif pusztájába Izraelnek háromezer válogatott emberével,hogy Zif pusztájában megkeresse Dávidot;Saul Hakila Gibeájában ütött tábort,mely a sivatag elején,az ut mentén van.Mialatt Dávid a pusztában volt s megtudta,hogy Saul utána jött a pusztába,gyalogosokat küldött el és tudomást szerzett róla,hogy Saul Hakónig érkezett.Erre Dávid fölkelt és arra a helyre ment,ahol Saul táborozott. Mikor Dávid látta a helyet,ahol Saul és Nér fia,Abner,a sereg fővezére feküdt-Saul a szekérvárban feküdt és a nép körülötte táborozott-akkor Dávid megszólitotta a chitti Achiméleket és Ceruja fiát,Abiságot,Joáb testvérét:Ki jönne le velem Saulhoz a táborba? -Én lemegyek veled!-felelte Abiság.Dávid és Abiság tehát odamentek a néphez éjjel.Saul épen a szekértáborban feküdt s aludott s dárdája a fejénél a földbe volt beszurva.Ekkor Abisai igy szólt Dávidhoz:Isten ma kezedbe adta ellenségedet. Hadd szegezzem csak egyszer dárdával a földhöz s nem kell megismételnem! De Dávid igy felelt Abisainak:Ne öld meg őt!Hát kinyujthatja-e kezét bárki büntetlenül Jahve felkentje ellen?! Aztán ujra szólt Dávid: Ahogy Jahve él,hacsak Jahve meg nem veri őt,vagy el nem jön napja,hogy meghaljon,vagy háboruba nem megy,hogy az elragadja,biztos,hogy távol lesz tőlem,-Jahve őrizzen!- hogy kezemet Jahve felkentje ellen kinyujtsam!Most hát fogd a dárdát,amely fejénél van,meg a vizes korsót s menjünk át hozzánk!Ekkor Dávid Saul fejétől elvette a dárdát,meg a vizes korsót s átmentek az ő oldalukra.Senki nem látta,senki nem tudta meg,senki föl nem ébredt,mert mindnyájan aludtak,mivel Jahve mély álmot bocsátott rájuk.Dávid ekkor átment a tulsó oldalra.Távol megállott a hegycsucson, ugyhogy nagy tér volt köztük s ekkor Dávid ezt kiáltotta a népnek és Nér fiának,Abnernek:Nem felelsz,Abner?! Abner igy válaszolt:Ki vagy te, hogy a királyhoz kiáltasz?-Nem vagy te férfi-szólt Dávid Abnerhez-s van e Izraelben hozzád hasonló?! Miért nem őrizted uradat,a királyt? Hiszen a nép közül valaki odament,hogy megölje uradat,a királyt!Nem jó ez a dolog,amelyet te teszesz!Ahogy Jahve él,oly biztos,hogy a halál fiai vagytok,mivel nem vigyáztatok uratokra,Jahve felkentjére.Lásd csak utána, hol van a király dárdája és vizes korsója a fejétől! Saul mereven figyelte Dávid hangját,aztán igy szólott: A te hangod-é ez,fiam,Dávid?!-Az én hangom,uram,király!-felelte Dávid.-Miért is üldözi uram a szolgáját?,-kérdezte aztán.-Hát mit tettem? Mi gonosz tapad a kezemhez?!-Ost hát hallgassa meg uram,a király szolgájának beszédét.Ha Jahve ingerelt téged ellenem,szagoljon érte áldozati ajándékot! De ha emberfiak,átkozottak legyenek Jahve előtt,mert ma idegenbe üznek engem,hogy ne legyek összeköttetésben Jahve örökségével,hisz,mintha ezt mondanák:Eredj,szolgálj idegen istenezket! Hát nem Jahve szine előtt kell véremnek földre hullania,mikor Izrael királya vonult ki egy bolhát előkeresni,mint ahogy a hegyeken fogolymadarat kergetnek?! -Vétkeztem!-szólt erre Saul.Térj vissza fiam,Dávid,mert tovább nem ártok neked cserében azért,hogy a lelkem drága volt a szemedben e napon! Lásd ,esztelenül cselekedtem s igen tévelyegtem.De Dávid igy felelt:Nézd,itt van a király dárdája,jöjjön át valaki a legények közül és vigye el! Jahve pedig fizessen meg mindenkinek igazságossága szerint és hűsége szerint! Hisz Jahve e napon kezembe adott téged és én nem akartam kezemet kinyujtani Jahve felkentje ellen. Nos,amilyen nagy volt e mai napon lelked az én szememben,legyen épen olyan nagy az én lelkem Jahve szemében,hogy mentsen meg minden szorongattatásból! Ekkor Saul ezt mondta Dávidnak:Áldott légy fiam,Dávid!Bizonnyal véghez viszed a dolgot s neked fog sikerülni! Ezzel Dávid utjára ment,Saul pedig visszatért helyére.

Zif városának lakói különös érdemet akartak szerezni árulkodásukkal.Aki

egyszer vétkezett s azt meg nem bánta s helyre nem hozta, az ujra meg ujra elköveti bünét, hogy ezzel bizonyitsa mások és maga előtt, hogy cselekvése helyes volt. Minnél szilárdabb lesz vétkében, annál hazugabbá teszi lelkiismeretét, bár azt meggátolni nem tudja, hogy a megtévesztett és elnyomott lelkiismeret egyszer föl ne lázadjon és Isten igazsága mellett tanuságot ne tegyen. Ez a lázadó lelkiismeret lesz aztán az a meg nem haló féreg s kinja az a ki nem alvó tüz, melyről az Ur beszél. A zifiek gonoszsága most hamarosan napvilágra jött, mert Saulnak és Dávidnak ez a találkozása véget vetett Saul üldözésének azzal, hogy Saul még egyszer belátta annak igazságtalanságát, és Dávid levonta a végső következtetést elhagyja az országot, mely ily gonoszul taszitja ki magából. A zifiekre Saul is, Dávid is mint hazugokra és gonosz bujtogatókra fog visszaemlékezni. Az a Saul, aki nemsokára a tulsó világból fog visszatekinteni evilági tévelygésére, átkozni fogja azokat, kik őt Dávid ellen ingerelték s akik bukásának és szenvedéseinek okozójává lettek. S majd egyszer, mikor a zifiek azon a sötét és szomoru helyen Saullal találkozni fognak, maguk is be fogják látni, hogy az árulás nem áldásthozó foglalkozás. Sault nem kellett sokáig ingerelni, hogy megindüljon Dávid ellen. Megint 3ooo emberrel indul utnak, hogy Dávid félezernél alig több seregét legyőzze. Biztosra akart menni s biztosan ment a szellemi leverettetésbe, melyben Dávid ujra részesitette. Mert nem Dávid testi, hanem Dávid erkölcsi fegyvereivel kellett megküzdenie. Zif környékén a sok krétakup egyike volt Hachilla, mely már a délen kezdődő sivataghoz tartozott. Itt ütött tábort Saul. Dávid már ekkor lakott helyektől távol, a pusztában tartózkodott: gonosz emberek azonban itt sem türték s ime Saul maga jön ellene, hogy kézre keritse s megölje. Dávidnak hirül viszik Saul érkezését; erre kémeket küld ki s ezek pontos értesülést hoznak neki Saul táborának helyéről. Dávid ekkor merész tettre határozza el magát, mely könnyen életébe kerülhetett volna. Másodmagával behatolt az ellenség táborának kellős közepébe, mig azok aludtak és annak jeléül, hogy Sault ujra megölhette volna, Saul fejétől elhozza annak fegyverét és ivó korsóját. Tervét nem sok emberrel közölte, csak rokonával, Abisággal, ki Joáb öccse s igy Dávidnak unokatestvére volt és a chitti Achimélekkel. Az előbbi vállalkozott a kalandra. Saul sok szekérrel, hatalmas felkészültséggel jött; enniinni valóról nem feledkezett el s mikor tábort ütött, szekereivel vette körül a tábort, mint rendes hadviseléskor szokás. Dávidnak és társának nem volt könnyü Saulhoz elhatolnia. De Dávid imádkozott a vállalkozás előtt s Isten bátoritotta őt arra. Isten vele volt s oly mély álmot bocsátott Saulra és embereire, hogy azok közül egy föl nem ébredt addig, mig Dávid ujra kivül nem volt a táboron és attól jó messzire nem jutott. Saul nem tartozott a keleti elkényeztetett királyok közé, ő is künn aludt a szabad ég alatt s dárdáját feje mellé tüzte a földbe; sőt, hogy éjjel, ha felébred, ihassék, vizes korsója is ott állott a feje mellett. Salamon király alatt honosodtak meg a jeruzsálemi királyi udvarban kényesebb szokások. A király fővezére, Abner is a király közelében aludt mély álmot, melyből nem ébredt fel, mikor Dávid és Abisai ott jártak és beszélgettek. Isten észrevehetőleg őrizte a bátor ifjakat. Dávid és Abisai nem állottak ugyanazon a szellemi szinten. Hiába volt Abisainak istenféló, szép neve: Atyám/t.i. Isten/ adomány, /azaz az adományok forrása/, Abisai többet várt saját karjától, mint a láthatatlan Istentől. Az alkalmat, mely Sault ujra Dávid kezébe adta, ugy nézte, mint Isten jeladását arra, hogy leszámoljanak a dühödt ellenséggel; Dávid nem tudott kezet emelni saját népe királyára, kit Jahve prófétája kent föl uralkodóul. Egy dolgot világosan látott: ő kezet nem emelhet Izrael királyára. Ő is várta, hogy Isten megszabaditja őt is és az alatta szenvedő népet is ettől az uralkodótól, de ehhez a szabaditáshoz az ő fegyvere nem lehetett az ut. Dávid nem kétkedik, hogy ilyen tettért Isten büntetése érné utól a tettest. Arra, hogy helyette más ölhetné meg Sault, nem gondol, mert ezt ő megakadályozná. Tehát csak három lehetőség van arra, hogy Saultól megszabadulja nak: 1/ Isten valami különös és váratlan csapást küld rá; 2/ megvárják az időt, mig Saulra eljön a végső elgyengülés és természetes halállal távozik; 3/ háboru támad s abban elesik. Tőle s embereitől Saulnak nem szabad elvesznie. Attól azonban megint csak nem riad vissza Dávid, hogy Sault iránta való jó szándékairól meggyőzze s igy annak bizonyitására,

hogy megölhette volna,de nem tette,elveszi Saul dárdáját és vizes korsóját,két olyan tárgyat,mely személyesen és egyedül Saul rendelkezésére állt.A rövid beszélgetés után Dávid maga nyul a kiszemelt tárgyak után s magához vévén őket,gyorsan távozik Abisaival.Kijutnak a táborból és sietve mennek föl a szemközti hegy tetejére.Dávid azért is sietett,hogy a kisértéstől ő is,társa is meneküljenek.Mert amit Saul ellenök tett,az végkép türhetetlennek látszott;azért is volt hajlamos Dávid annak elhivésére,hogy Isten valamiképen meg fogja őt és üldözött társait a nyomoruságból szabaditani.Már többször nagylelkü volt Saullal szemben.Most még egyszer az volt.De már torkig volt Saullal és a bujdosással.Mind erősebb lett benne az elhatározás,hogy véget vet az örökös rejtőzködésnek,és legényeivel együtt elhagyja az országot.Nem szivesen tette.Eddig Isten csodálatosan őrizte;de azért mégis örök rettegés,örök zaklattatás volt az életük.Idegenek jobban meg fogják őket becsülni,mint saját népünknek fiai;mint az árulók és az üldözők! Most is megőrizte Isten vakmerő vállalkozásában,melyre azért is vállalkozott,mert ebben a mindennapos halálveszélyben maga sem becsülte már sokra életét.Az állandó üldözött lassankint beletörődik abba,hogy bárhol utolérheti a halál s nem tesz különbséget veszélyes és veszélytelenebb alkalmak között.Könnyelmü nem lehetett Dávid,mert zsoltárai mutatják,hogy az imádkozást nem hagyta el s ha Isten oltalmában bizik,nem vakmerősködik az ember;ám bizonyos lemondásszerü állandó felajánlása életének embereinél az élet könnyelmü odavetését eredményezhette s ez a vakmerőség átragadhatott reá is.A saját életünk nem becsülése arra visz,hogy mások életét sem becsüljük s hogy emberei nemesebb lelki állapotba jussanak,felmerült annak szüksége,hogy az állandó üldözöttség állapotából kiemelkedjenek.Dávidot mind jobban szorongatta ez a megoldatlan kérdés s most,hogy Saul ujabb otromba támadásra jött,Dávid elhatározta,hogy cselekedni fogi elhagyja az országot,melytől oly nehéz volt megválnia.Miért volt erre szükség? Miért kellett neki s embereinek üzött vadakként menekülniök,akor ártatlanok voltak?! Lelke telve volt keserüséggel s e keserüség nyilatkozott abban a vádban,amellyel a hegy tetejéről visszakiáltva számon kéri Abnertől,hogy miért aludtak s miért nem őrizték a király életét. Hisz Isten küldött rájuk mély alvást,nem a jóakaraton vagy hüségen mult a dolog.Nem tehettek másként:aludniok kellett;de a látszat ellenük szól s azt kihasználja Dávid,hogy erőteljesebben irányithassa Saul figyelmét saját hüségére.De most már nem akarta meggyőzni Sault; csak lelkiismeretébe akarta mélyen bevésni igazságtalanságát.Saullal együtt azonban hadvezére,Abner is érezze,hogy méltatlan szerepet játszottak.Abner nem volt olyan sötét kedély,mint ura.Kutya-hüséggel szolgálta urát,mint a sereg,mely megszokta az engedelmességet s azt,hogy ne birálgassa parancsnokának utasitásait.Kevés ember birkanyájakként hajt embertömegeket s az embertömegek nem gondolják meg,hogy amit tesznek,sulyos igazságtalanság.Vakon mennek előre,gázolnak vérben,könnyben, teszik földönfutókká embertársaikat s mindez természetesenk,sőt egyenesen katona-erényként tünik fel előttük.Dávid el volt keseredve,holott emberei sem értették őt meg;vakon követték,engedelmeskedtek s eltürték a feddést uruktól,ha azt nem is értették mindig s ha mástól ugyanazt a feddést nem is fogadták volna el.A legtöbb ember természete nyájterészet;csak kevés a gondolkodó s felelős ember.Dávid most egész serege helyett gondolkodott;de ő abban különbözött Saultól,hogy elhatározásainak felelősségét viselte s az alája rendelteknek javát egész szivével kereste.Ezt érezték emberei s azért Dávidért készek voltak a halálba is bemenni:de ebben sem egyéni meggondolás,csak a nyájösztön vezette őket.Dávid epés szemrehányásában Abnert azért feddi,hogy nem vigyázott lelkiismeretesen urára.Dávid nem Abnernek,hanem Saulnak szánta mondanivalóját;hiszen azon az éjjelen nem Abner szeme,hanem Dávid szeme volt nyitva fölötte s őrizte meg a halálos döféstől,melyet Abisai a királynak szánt.Sault mélyen megindítja Dávid hüsége s a hirtelen megindulók emberek példájára megint mély bánatot érez;de Dávid annak nem hitt már.Saulra nem fogja bizni magát!Miután Isten egyszer már idegen földről haza hozatta Dávidot s épen a filiszteusok földjén igen nagy veszedelemből mentette ki,kérdezhetjük,nem volt-e engedetlenség

Dávidtól,hogy ujra Filiszteába megy s nem hitetlenség üzte-e oda.A helyzet azonban akkor és most nem ugyanaz volt.Akkor még a filiszteusverő Dávid volt a filiszteusok emlékezetében;most pedig az üldözött Dávid,kiről a filiszteusok a saját gondolkodásukból kiindulva feltételezhették,hogy Saul ellen pártot üt és igy a filiszteusok barátja lesz. Ezek a pogányok Dávid lelkületét megérteni nem tudták;azért most örömmel látták maguk között és sokat reméltek tőle.Az isteni megőrzés most nem a filiszteusok ellenséges,hanem a barátságos magatartásától kellett hogy Dávidot megóvja,vagyis attól a kényszertől,hogy saját népe ellen harcoljon.Isten most épen ezen a ponton akarta magát megdicsőiteni s azért Isten vezetésének tekinthetjük,hogy Dávid most lakóhelyét a filiszteusokhoz tette által.Am volt még egy ok,amely miatt Dávidnak el kellett mennie.Saul az utolsó találkozás alkalmával visszahivta Dávidot.Ha ennek a hivásnak nem engedelmeskedik,hanem embereivel a pusztában marad,senki sem mossa le róla a látszatót,hogy pártütő.Ha a hivásnak enged,Saul megint a gonosz szellem hatása alá kerülhet;Dávid ellenségei ujra ellene fordithatják szivét s életét nagyobb veszély fenyegeti,mint mikor Saul nyilt ellensége volt.Nem volt tehát más ut,mint külföldre menni s erre legalkalmasabb a filiszteus föld volt,ahol kivánták jelenlétét.Isten utjai kiszámithatatlanok és csodálatosak;ami tegnap lehetetlen és istenellenes volt,ma lehet ajánlatos és istentől akart. Azért nem jó az embernek terveket csinálnia,hanem jobb Isten akaratát állandóan kutatnia.Más okok is szóltak amellett,hogy Dávid külföldre menjen.Dávid helyét üldöztetése idején Abner foglalta el,ki Saul hüséges rokona és bizalmasa volt;tisztességes ember,kivel azonban Dávid,ha visszatér Saul udvarába,éles ellentétbe kerül,mert Saul Abnert nem tette volna Dávid mögé;az meg,hogy az Isten prófétájától felkent Dávid második helyen legyen,elképzelhetetlen volt.Külföldről kellett őt a népakaratnak hazá hoznia s csak lassan,csak évek multva ért meg a helyzet oda,hogy Abner önként hódoljon Dávid alá.Ez a meghódolás Abner életébe került, de nem Dávid hibájából.Abnernek meg kellett szenvednie azért,mert oly sokáig képviselt Saul mellett egy igazságtalan és kegyetlen ügyet.Saul megtévedése és ezalatt gyengülő ellenállása egyuttal az a rédezék volt,melynek védelme alatt az északi törzsek,melyek Judától elhidegülni kezdettek,lassankint megbarátkoztak a judabeli király uralmával.Ha hirtelen ment volna végbe ez a folyamat,sok erőszakos és gyilkos tett lett volna az ára.Abner ellenállása Dávid uralmát erősitette;az igazságnak sokszor van szüksége a tévedés ellenállására,hogy a téves állásnt képtelenségének napvilágra jövése az igazság hivévé tegye a korábban ellenállókat.Abnernek lelkébe bevésve maradt Dávid nagylelkűsége s lassan ő is meghódolni kényszerült a nemes lélek előtt,kivel Saul családjának alsóbbrendüségét szembe kellett állitania.Igy lett szilárdabbá Dávid uralma,mintha könnyen jutott volna az uralkodáshoz.Abner volt annyira nemes lélek,hogy Dávid szemrehényásának jogosultságát elismerje amiatt, hogy Saulra nem eléggé vigyáztak s bár ez Saul iránt nagyobb hüségre inditotta egyelőre,később eszköz volt Dávid felsőbbrendüségének elismerésére.Dávid nemes lelkisége tünt ki abból,hogy lehetségesnek tartotta,hogy Sault esetleg Jahve ingerelte Dávid ellen,hogy Dávidot nehéz sorsával nevelje s ez esetben Jahvénak áldozattal tartozónak érezte magát/"szagoljon Jahve áldozati ajándékot!"/;mégis Dávid rendkivüli határozottsága jelenik meg Abner előtt abban a kijelentésében,hogy ha embertől ered Dávid üldözése,az átokra méltó!Az a szivfacsaró panasz, hogy idegenbe üzik,soká ott lehetett Abner lelkében,mint István szával Saulus lelkében.

XXVII.1-4 v.: Dávid a szivével beszélt:Egy napon elragad a Saul keze! Nem jobb nekem,ha szépen elmenekülök a filiszteusok földére? Igy Saul számára reménytelenné válik,hogy Izrael bármely határán lelkemre törjön.En meg megszabadulok a kezéből! S Dávid fölkerekedett s hatszáz emberével általment Gát királyához,Akishoz,a Máók fiához.Igy hát Dávid embereivel és családjával együtt Akisnál lakott Gátban;Dávid a két feleségével,a jezréeli Achinoámmal és Abigaillal,a Nábál feleségével,aki karmeli volt.Mikor Saulnak megjelentették,hogy Dávid elfutott,abbahagy-

ta az üldözését.

A nagyszerü kibékülés után,melynek alkalmával Saul ujra belátta,hogy igazságtalan Dávidhoz és meghivta Dávidot,hogy térjen vele haza,Saul-mint ez a hely mutatja-ujra elkezdte Dávid üldözését;azaz a tisztátalan szellem ujra rászállott,elméje elborult és nem gondolkodott józanul.Saul esete tipikusan mutatja,hogy a bün egy idő mulva betegséggé válik,melytől a bünös szabadulni nem tud s akár akarja,akár nem,vétkeznie kell! Saul esete azonban ennél sulyosabb volt,mert kifejezetten ördöngös volt,ugy azonban,hogy a megszálló szellem időnkint kevés tisztánlátást hagyott neki s mert elméje is elborult,ami a megszállottsággal együtt szokott járni.Van-e ilyen állapotból gyógyulás? Van,ha tiszta pillanatában a beteg bünbánattal Istenhez kiált s a szabadulásért esd.Saul tiszta pillanataiban sem vette tulkomolyan a dolgot s megelégedett bizonyos felületes érzelmekkel;igy Isten segitsége elmaradt, mert ezt csak az erőszakosan kérők ragadják magukhoz.Saul ujra elkezdte az üldözést s ekkor Dávid még egyszer megfontolta a már régen szivében élő gondolatot:miért is ragaszkodik ahhoz,hogy otthon éljen bujdosva, örök veszélyben,folytonos zaklatottságban,mikor hazájának határán kivül legalább megpihenhet.Micsoda fájdalom dúlhatott Dávid szivében, mikor a hálátlan haza s az ellenség földje között kellett választania, melyre inkább győzelmes fegyverekkel vonult volna be,hogy Izraelt ellenségeitől megszabaditsa.Ehelyett el kellett hagynia a hazai földet s mennie kellett erősiteni a haza ősi ellenségét.Mégsem tehetett egyebet.Családját is,hü harcosait is meg kellett mentenie a halálos veszélyből! Ha külföldre mennek,Saulnak le kell mondania arról,hogy lelkűket elérje.A lélek alatt a testi életet kell érteni,melyet a lélek addig él,amig a testben van.Hogy miért épen Gát királyát,Ákist választotta ki,annak magyarázatát abban leljük,hogy ezzel a királlyal összeköttetése volt; ez szivesen látta s bizonyos,hogy mielőtt hozzá ment volna, tárgyalásba ereszkedett vele.Saját családját,két feleségét sem hagyhatta örök félelemben.Nem asszonyoknak való helyzet volt az; s a két asszony megosztotta férje sorsát,neki is tekintettel kellett lennie rájuk.Csakugyan ugy történt:amint Saul meghallotta,hogy Dávid külföldre szökött,abba hagyta az üldözést.Zaklatott lelke megnyugodott legalább ezen a ponton.Ideje azonban meg volt számolva.Az isteni gondviselés nem hagyhatta az ártatlan Dávidot az idegenben honvágytól elepedni. Dávid külföldre menekülése siettette Saul végzetét.A filiszteusok,hogy Dávidot oldalukon tudták,végső leszámolásra készülődtek Saullal.Azt hitték,övék az Izraelen való uralom.De tévedtek:Dávid nem lett hütlen népéhez és Izraelt végleg nem adta oda Isten elleneinek.Az isteni megoldás más volt:Dávidnak királlyá kellett lennie s Izraelnek hatalma s jóléte tetőfokára kellett jutnia!

5-12 v.: Dávid megbeszélést kezdett Ákissal:Ha kegyelmet találtam szemedben,adjanak nekünk helyet az egyik mezei városban,hadd lakjam ott! Miért laknék szolgád nálad,a királyság fővárosában?! Ákis abban az időben Ciklágot adta oda;azért lett Ciklág a mai napig Juda királyaié. Az az idő,amely alatt Dávid filiszteus területen lakott,egy év és négy hónap volt.
Dávid és emberei aztán hadba vonultak és kifosztották a Gesuriakat,a Girzieket és az Amálekieket,mert ezek voltak ősi lakói annak a földnek, amely a Surba vivő utig és Egyiptom földéig terjed.Dávid megverte azt az országot és sem férfit,sem nőt nem hagyott életben.Juhot,marhát,szamarakat,tevéket,ruhákat elvett;aztán visszatért Ákishoz.Ákis megkérdezte:"Nem fosztogattatok ma?-Juda délvidékén-felelte Dávid-meg az "Isten körayörül"-népnél s Kéni délvidékén.Dávid sem férfit,sem nőt nem hagyott életben,sem Gátba menni,hogy-mint mondotta-jelentést ne tegyenek ellenünk.Igy cselekedett Dávid,igy fosztogatott az egész idő alatt,mig Dávid filiszteus területen tartózkodott.Ákis bizott Dávidban azt gondolta:Biztos,hogy megutáltatta magát a népével,Izraellel s nekem örökre szolgám lesz.

Miután Ákis,Gát királya,tehát az öt filiszteus király egyike,Dávidot

országába fogadta s Dávid egyideig a király vendégeként a fővárosban, Gátban időzött,Dávid érezte,hogy ez a helyzet és viszony soká fenn nem tartható: terhes lesz a vendéglátó királyra az ott léte s nem tudja magát, családját és embereit miből fenntartani.Elejét akarta venni annak,hogy értésére adják,hogy a fővárosban való további időzésük nem kívánatos és azért maga jelentkezett a vidékre költözésére,hol senkinek útjában nem áll s hol alkalmat nyer élelmük megszerzésére.Ákis megértette s helyeselte Dávid kérését s mindjárt egy várost jelölt ki nekik:Ciklágot.Józs.19,5 szerint ezt a várost Simeon kapta meg;a filiszteusok elhódították s akkor lakosainak nagyobb része valószínüleg elhagyta.Az elnéptelenedett városnak Ákis nem nagyon vehette hasznát,Dávidnak pedig igen megfelelt s mikor elfoglalta,egyuttal ezzel vissza is szerezte Izraelnek.Nem is jutott az többé filiszteus kézre.Emiatt Dávid tul nagy hálára nem is érezte lekötelezve magát a filiszteus király ellen,ki az elrablott várost bocsátotta rendelkezésére,tehát-ha Dávid lesz Izrael királya-a saját városát.Dávid itt otthonosan rendezkedett be s teljesen a saját maga urának érezte magát.Dávid az egész idő alatt,amedigg filiszteus földön tartózkodott,ugy tekintette vendéglátó gazdáit,mint Izrael megrontóit,megkárositóit és ellenségeit és a kényszerü szövetséget,amelybe belement,nem tekintette arra kötelezőnek,hogy a filiszteusokkal együtt pusztitsa hazáját.Mivel pedig a filiszteusok ezt elvárták tőle annak fejében,hogy menedéket adtak neki,nem tartotta lelkiismereti kötelezettségének,hogy vendéglátóit ebben kiszolgálja;de azt sem,hogy a filiszteusokat e ponton meg ne csalja.Dávid viselkedése nem felel meg az Ujtestamentumi háztartás törvényeinek;de megfelel az ő kora isteni háztartásának,melynek célja az volt,hogy Izraelt ellenségeitől megszabaditsa,nemzetek urává tegye s e világi virágzás magaslatára emelje.Izrael harcai Jahve harcai voltak,mig ma az egyháznak a sötétség hatalmai ellen folytatott harcát tekinthetjük Jahve hármának. Két különböző korszak,két eltérő isteni háztartás,kétféle viselkedésmód a kétféle célnak megfelelően s ezért két ellentmondónak látszó erkölcsi eszmény.De az ellentét csak látszólagos,mert mindkét korszakban érvényesült Jahve haragja és gyülölete a bünnel szemben s Jahve szeretete és kegyelme a Jahve népével szemben.A korszakok különböző jellege annak felelt meg,hogy eltérő volt a két választott nép jellege,neveltetésének eszköze és célja és eljövendő hivatása,melyre nevelődött.Dávid a maga korának erkölcsi eszményét müségesen igyekezett betölteni.Azok a népek, amelyeket kifosztott,hogy magát és embereit fenntartsa,Jahvétól elitélt, Izrael iránt ellenséges népek voltak,melyeknek kiirtását Isten már korábban elhatározta és választott népének kötelességévé tette;viszont a filiszteusok barátai voltak és igy előlük el kellett titkolnia megélhetésének ily eredetét.Akik Dávidot ezekért a fosztogató hadjárataiért elitélték,nem ismerik azokat az előzményeket,amelyek miatt Dávid épen ezeket a vad,rabló törzseket támadta meg.Amit Dávid csinált,rendőri munka volt s a rendőröknek a rablókkal szemben tanusitott eljárását vagy bánásmódját ma sem szoktuk az irgalmas samaritánus erkölcsi mértékével mérni.Ujtestamentumi szabály,hogy a hatóságnak Isten adta kezébe a fegyvert/R.13,4/ hogy a világ isteni rendjét fenntartsa.Ha Dávid ártatlanul élő,békés népeket rabolt volna ki,Isten büntetését kapta volna; de ő a rablók zsákmányát vette el,mint ahogy a filiszteus vagyon nagy része is rablott préda volt ez időben.A filiszteusoknak és a Dávidtól megtámadott népeknek szövetsége vagy egyetértése a rablók egyetértése volt a közös zsákmányolásra s Izrael a kirabolt,békés népek egyike volt.Dávid viselkedését csak akkor birálhatjuk el helyesen,ha ezt a helyzetet fontolóra vesszük.Dávid kemény kézzel bánt a népekkel;de másként nem tölthette be ezt a szerepét;lágy kéz felbátoritotta volna a rablókat.Dávid kétségtelenül megcsalta a filiszteusokat;de kénytelen volt vele,mert a filiszteusok nem voltak önzetlen házigazdák,hanem azt kivánták,hogy Dávid saját és ártatlan,a rablásban részt nem vevő népét pusztitsa. Ákis megbizott Dávidban s a bizalomnak viszontbizalmat kellett volna keltenie,ha Ákis nem lett volna maga is részes az Izrael elleni háborukban s nem követelte volna Dávidtól saját hazájának elárulását.Ákisnak ez az erkölcstelen követelése megérdemeltté tette,hogy Dávid őt félrevezesse.Ákis határozottan arra számitott,hogy Dávidot saját népe ugy meg fogja gyülölni,hogy visszatérése lehetetlenné válik s akkor Dávid örökre neki lesz leköte-

lezve és kényetelen lesz őt szolgálni.Ákis számitása tehát nem volt önzetlen,de nemes sem.Jól érezte ezt Dávid s azért lelkiismerete megengedte,hogy hazája ellenségeit rászedje.

XXVIII. 1-2 v.: Azokban a napokban az történt,hogy a filiszteusok egyesitették táboraikat,hogy Izrael ellen harcoljanak.Ákis ekkor igy szólt Dávidhoz: Jegyezd meg jól,hogy velem kivonulsz a táborba te is,embereid is. Dávid ezt felelte Ákisnak: Igy legalább meg fogod tudni,hogy szolgád mit cselekszik.Ákis igy válaszolt: Ezért fejem őrzőjévé foglak tenni minden időre!

Ha Ákis nemes jóakarattal ment volna az üldözött héber vezér segitségére, akkor nem kivánta volna,hogy saját népe ellen harcoljon.Eltekintve attól, hogy az egész Izrael ellen inditott hárc csunya rablő hadjárat volt,számitva Izrael gyengeségére annak következtében,hogy az ország belső meghasonlásban volt s királya képtelen a nemzet vezetésére;aki pedig képes volna,az számkivetve ott élt a filiszteusok között.E gonosz és visszataszitó háboruban kellett volna Dávidnak népe ellen harcolnia.Ha nem teszi, a filiszteusok emberéivel együtt megsemmisitik.Másként,mint csellel,emberi menekvésnek utja nem látszott.Dávid alkalmazta a cselt.Nem tagadta meg Ákis követelését nyiltan;az a mondat,amellyel Ákisnak felelt,erősen kétértelmü:Ákis most legalább tudni fogja,hogy mit várhat Dávidtól;most meg fogja mutatni igazi lényét.Ákis azt gondolta,hogy Dávid keményen fog harcolni Izrael ellen;Dávid semmi esetre sem szándékozott ezt tenni;hanem el lehetett tökélve,hogy ha szüksége mutatkozik,nyiltan népe mellé áll,vagy a harcot megtagadja.Ákis igérete,hogy örökös szolgájává,azaz testőrparancsnokává fogja tenni,nem nagyon ragadta el Dávidot,aki várta, hogy Jahve kegyelméből Izrael királya lesz.Különben pedig Dávidnak ekkor már nemcsak az a 600 ember állott rendelkezésére,kikkel a héber földet elhagyta,mert közben folyton szaporodott az alatta levő nép,mint I.Kr.12 azt elbeszéli.Részben Saul uralmának mind türhetetlenebbé válása,részben az országot fenyegető ellenséges veszély,részben Dávid vonzó egyénisége s a remény,hogy megmenti Izraelt,vitték hozzá az embereket.
Az a mondat,hogy a filiszteusok "táboraikat egyesitették"arra mutat,hogy az öt királyság csapata külön volt megszervezve,most azonban az öt király egyesitette seregét,ugy azonban,hogy nem választottak fővezért,hanem a vezetés társas volt.Dávidnak Ákishoz kellett csatlakoznia s vele harcolnia.A "király fejének őrzője"kifejezés a testőrkapitányságot jelölte. Dávidra,Izrael felkent királyára tehát elég alacsony hivatás várt Ákis mellett.De Saul képtelen tevékenysége Dávidot arra kényszeritette,hogy egyelőre ugy tegyen,mintha örülne ennek a kilátásnak.Ha Ákis nemesebb vendéglátó gazda lett volna,bizonyára más hálát kapott volna Dávidtól s ha Ákis elég bölcs lett volna,megértette volna,hogy Dávidot az ilyen kitüntetéssel magától elidegeniti."ablóvezéreknek azonban nem szokott nemesebb izlésük lenni.

3-6 v.: Sámuel halott volt már;egész Izrael meg is gyászolta,el is temette őt városában,Rámában.Saul pedig a szellemidézőket és a jósokat eltávolitotta az országból.Ezután gyültek össze és törtek be a filiszteusok,Sunemben ütve tábort.Saul is összegyüjtötte egész Izraelt s Gilboánál táboroztak.Mikor Saul a filiszteusok táborát meglátta,nagy reszkető félelem ült szivére.Ekkor Saul megkérdezte Jahvét,de Jahve nem felelt neki sem álom,sem Urim, sem próféták utján.

Izrael és Saul elhagyatottságát megdöbbentően festi a Sámuelről elnevezett könyv,mely nevét onnan is kaphatta,hogy Sámuel életével kezdődik; onnan is,hogy Sámuel feljegyzéseivel indulhatott meg ez a történetirás,melyet a Királyok könyvében és Sámuel későbbi fejezeteiben más próféták folytattak.Sámuel elsiratása őszinte és nem szertartásos cselekedet volt;de ez a gyász nem ért véget Rámában a temetéssel,mert a nép mindig jobban érezte,hogy esztelenséget követett el Saul megválasztásával s a királyság megkivánásával.Saulnak kezdetleges győzelmei után lelke elborult s az ellenség helyett hü vezérének,Dávidnak üldözésére használta fel

Izrael haderejét.A kezdetben megfélemlitett filiszteusok mindig vakmerőbben kezdették ujra rabló betöréseiket;sőt annak idejét is elérkezettnek látták,hogy egyesitett nagy támadással Izraelt ismét leigázzák és szolgálatra kényszeritsék.Szomoru sors fenyegette Isten választott népét.Dávid,Izrael megmentője,a filiszteusok táborában volt;nem önként ment oda,Saul esztelen dühe üzte el hazájából.Saul mindig bizonyos gyarlósággal s ügyetlenséggel uralkodott;de kezdetben valamenynyire istenféló volt.Erre az időre eshetett az a rendelete,amellyel elrendelte a pogány szellemidézéssel és jóslással foglalkozó varázslók megölését,ugy amint ezt Mózes megparancsolta/V.M.18,9 skk./Az istenféló Dávid távol volt;Jonáthán hallgatásra kényszeritve;Saul körül az árulkodók és zavarosban halászó Doégok;Isten papjai nagyrészt legyilkolva;Sámuel halott és Isten nem felelt a hozzá forduló király kérdésére.Az isteni feleletadás akkoriban több uton volt lehetséges: a/ olykor álomban felelt Isten;b/ olykor az Urim,vagyis a főpap megvilágositása által;c/ olykor próféták által.Az első feleletet mindenki kaphatta;a második a régi templomi istentisztelettel volt kapcsolatban;a harmadik a templomi kultusz mellett mind nagyobb jelentőségre emelkedő prófétai iskolák tagjai által vált ismeretessé.Saul maga sem kapott közvetlen feleletet,de pap vagy próféta sem hozott neki választ,hiába kérdezte Istent.A nép a jövőnek s Isten akaratának megtudására még más módokat is használt:a halottkérdezőket és jósszellemmel birókat.Ezek a módszerek a pogányok hatására terjedtek el;részben a külföld hatása alatt,részben a héberek közt megmaradó pogányok szokásaiból sajátitották el az izraeliek.Az eredeti szöveg nem embereket jelöl meg,hanem embereket megszálló szellemeket,kik az embereket megszállják s őket szellemi közlések elfogadására képesekké teszik.Az egyik ilyen szellemi megszállottság neve: ób,mely a halottakkal való érintkezésre tesz képessé. Az ób-bal rendelkező ember a mai médium,ki a halottak közléseinek felvételére képes.A másik megszálló hatalom neve: jiddóni,mely tulvilági jóslatok elfogadására képesit.A jiddóni-val rendelkező ember a jós,ki rejtett dolgokat lát önkivületben.Saul üldözte az ilyen megszállottakat s azok elmenekültek az országból vagy elrejtőztek s rejtve üzték foglalkozásukat.Igy egy szellemidéző médium Endorban.Az ób és jiddóni más szellemi megszállást létesit,mint a Sault megszálló gonosz szellem,noha amazok is a gonosz szellemi világból erednek.Saul megszálló szelleme kinzó,őrültséget keltő szellem volt;személyes szellem, ki Saulon át éite ki életét.Ellenben az ób és jiddóni szolgálatra képesitő szellemi töltések voltak,melyek nem mindig és nem kezdettől okoztak lelki zavart.Láttuk,hogy Saulnak voltak tiszta pillanatai s ezekben a pillanatokban belátta,hogy Dávid iránt igazságtalan.De ezek a pillanatok csakhamar a gonosz szellem dühöngéselvel cserélődtek fel s ilyenkor vérszomjasan kereste Dávid lelkét.Világos pillanata volt a szerencsétlen királynak az a perc,amelyben megpillantotta a filiszteusok óriási táborát s reszketve nézte azok óriási hatalmát,mellyel nem tudott szembeszállni.Istenféló király korában ilyenkor Jahvéban,annak csodatevő hatalmában bizva,nem csüggedett;de ez a bizalom kiveszett szivéből.Valami belső sejtés ült rá s megérezte,hogy ez a hadsereg le fogja győzni az ő seregét.Ujra felébredt benne a Jahvét kereső király s megkérdezte a csata kimenetele felől Istent.De Isten nem felelt neki. Félelme ekkor nem ismert határt.Ettől a félelemtől üzve elhatározta, hogy ha gonosz pogány babona utján is,de megtudja a jövőt.Saul a kétségbeesés határára érkezett;csak egy lépés hiányzott,hogy belezuhanjon abba s a kétségek vad vizei teljesen elmeritsék.Ezt az utolsó lépést teszi most meg s erről szól az endori asszony története.Ő Dávidot kergette kétségbeesésbe s kényszeritette arra,hogy idegenbe menjen,hazájának ellenségei közé.Nem tudta,hogy amikor Dávid pusztulását építi, akkor a maga pusztulásán dolgozik.Isten sokáig tür és vár a bünös megtérésére.Saul nem egyszer kapott erős intést;nem egyszer szégyenitette meg Dávid nemessége.Minden intést eldobott magától s tovább ment a gonosz uton.Józan pillanataiban nem menekült szive egész erejével Istenhez: játszott a gonosszal.Most Isten nem felel többé! A mennyei türelemnek vége! Jön a vész! Azzal,hogy nem felel,Isten taszitja őt a veszedelembe.De mácsoda isteni szeretet járt előtte ennek a többé-nem-fe-

lelésnek! Dávid többszörösen lemondott a bosszuról, a természetes védekezésről Saullal szemben. Mennyi nemes, igaz szeretet nyilatkozott abban, ahogy embereit eltiltotta a bosszutól. Nemcsak saját lelkiismeretét nyugtatta meg azzal, hogy ő nem emelte fel kezét Jahve felkentje ellen, hanem megmentette őt mások kezéből. Saul világos pillanatában átérezte, megbecsülte ezt az Istenből kiáradó szeretetet s mégsem tért meg igaz szívvel ahhoz, ki Dávid szivébe ezt a szeretetet adta. Most vége lett a szeretet várakozásának: Isten átengedte Sault a maga választotta végzetnek. Saul panaszkodik, hogy Isten nem felel neki; Saul kényszeritve érzi magát arra, hogy tiltott utakra lépjen: Saul még a kétségbeesésben sem mondja: "Az én bünöm ez!" Elernyed, átadja magát annak, ami jön; csak bünét elismerni és gőgjét megalázni nem tudja! Ez az ember megérett arra, hogy Isten félretegye s hogy magába süllyedve várja az itéletet. Saul megérett a halálra!

7-11 v.: Ekkor Saul igy szólt szolgáihoz: Keressetek nekem egy szellemidéző asszonyt! Elmegyek hozzá, hogy tudakozzam tőle! -Van egy szellemidéző asszony Endorban- felelték neki szolgái. Saul átöltözött s idegen ruhákat vett magára; aztán elment két emberrel s éjjel betértek az asszonyhoz. -Jósolj nekem szellem által s hozd fel nekem azt, akit majd mondok neked! -mondta neki. De az asszony ezt felelte: Te tudod, hogy mit tett Saul, hogy kiirtotta a szellemidézőket és jósokat az országból, miért állitasz tőrt a lelkemnek? Meg akarsz ölni?! Ekkor Saul Jahvéra megesküdt neki: amint Jahve él, oly biztos, hogy ebben a dologban felelősség nem terheli a lelkedet. -Ki idézzek fel hát neked? -kérdezte az asszony? -Sámuelt idézd föl nekem! -felelte az.

Saul, ki korábban halálbüntetéssel sujtotta a halottidézőket és jósokat, most maga fordul ilyenhez. Akit az élő Isten elhagyott, az babonához fordul. Babona alatt az u.n. "felvilágosult korban" képzelgéseket, agyrémeket szoktak érteni; de az ilyen felvilágosultak maguk babonásak, azaz egy gépszerüleg járó, minden élő lény beavatkozásától mentes világot hisznek amilyen nincs. A világot tőlünk láthatatlan lények is lakják s azoktól sürün be van az népesitve. Ezek a lények részben tiszták, részben tisztátalanok; részben igazak, részben megbizhatatlanok; de nekünk Isten eltiltotta, hogy őket keressük, velük érintkezésbe akarjunk lépni, mivel Isten azt akarja, hogy minden teremtménye kizárólag Teremtőjétől függjön és Teremtőjéhez forduljon. Az angyalok, a tiszta szellemek maguk sem mindentudók, nem is mindenütt jelenvalók, mert ilyen egyedül csak az Isten! Aki tehát a Teremtő helyett teremtménynél keres segitséget, eltéved és engedetlen. Isten tiszta angyalai azért nem is kaphatók ilyen tisztátalan, Istentől eltiltott érintkezésre. Emberi hivásra rendszerint tehát tisztátalan szellemek jelennek meg, mégha tiszta szellemet hiv is vagy kiván az ember. Saul eljátszotta Isten segitségét. Ahelyett hát, hogy könnyek között s gyötrődve keresné az Istenhez visszavivő utat, az Istentől eltiltott utra tér: szellemidéző asszonyt keres, hogy az összeköttetésbe hozza őt régi, de tőle sulyosan megbántott atyai jóltevőjével, Sámuellel. A jót keresi tehát, mert abban van bizalma; de tisztátalan s engedetlen szivvel keresi a jót. Az Istentől való eltávolodásnak igen különböző fokozatai vannak: Saul mindig távolabb jutott Istentől, végre Isten már feleletre sem méltatta; de azért Saul még mindig az Isten emberében bizott. Időnkint valami megtérésfélén megy át; de áttörésre nem kerül sor; gőgjét megtartja s az meghiusitja győzelmét önmagán. Az ilyen embernek arra az iskolára van szüksége, amely a testi halálon tul vár a megkeményedő bünösre, amelyről Pál azt mondja: "átadjuk az ilyent Sátánnak a hus elpusztulására, hogy Jézus Krisztus napján a szellem megszabaduljon." /1.kor.5,5/. A hus elpusztulása nyilván a testi halált jelenti, mindazzal a lelkiséggel együtt, amely a testben élt élettel kapcsolatosan fejlődik ki az emberben. A szellem szabadulásához az szükséges, hogy a testi élet, a hus befolyásától a lélek megszabaduljon s csak szellemi befolyások érvényesüljenek. Isten Szellemének itélete alatt a lélek magára ösmer s elitéli magát. Ennek az itéletnek a megvalósulása végett jut a lélek a halál tömlöcébe, hogy Jézus Krisztus napjáig, tehát a nagy fehér trónus

itéletének idejéig a bünhöz való ragaszkodást elvesse magától a lélek. Ez a"tüzön át való szabadulás",melyről I.Kor.4,15 beszél.Talán Saulnak is ebbe a szomoru,sötét börtönbe,annak iskolájába kellett alászállnia,nem "tisztitó tüzbe",hanem az itélet tüzébe,mely beösmerésre kényszerit,miután a földi életben az itéletet nem mondotta ki magára,legalább is nem teljesen mondotta ki,hanem magát megkimélte.Saul a halál küszöbén áll;visszaretten a halál sötétségétől és ahhoz fordul,aki már odaát van s többet lát,mint a földi ember.De az odavivő utra földi embernek rálépni tilos,ha Isten maga nem nyitja meg azt az utat.Saul tudja ezt;de ugy véli,hogy számára,hogy a lelket körülvevő sötétségben valami világossághoz jusson,más lehetőség nincs.

Saul környezetére jellemző,hogy bár Saul rendeletet adott ki minden szellemidéző s pogány jós elpusztitására,közvetlen környezete mégis Saul első felszólitására azonnal tudja egy működő spiritiszta médium hollétét; ami azt mutatja,hogy Saul parancsát nem vették komolyan s akik Saul közvetlen bizalmasai voltak,az ilyen pogány mesterkedéseket nem vetették meg,hanem számon tartották.Endor Manasse területén volt; a szó jelentése:a lakhely forrása.Itt a pogány keveredésnek jobban kitett északi vidéken természetes volt,hogy pogány babonának áldozó asszonyt lehetett találni.Éjjel mentek be az asszonyhoz,hogy senki se lássa bemenetelüket;az asszony viszont szokva volt az éjjeli látogatókhoz,mert mestersége inkább illett az éjszakához,mint a nappalhoz.Érdekes,hogy a régi spiritiszta médiumok ugyanazt nyujtották,mint a maiak. Összeköttetésbe tudtak lépni a kivánt halottal s tőle hireket hoztak, illetőleg őt magát szólaltatták meg,sőt olykor meg is jelentették őket. Legalább is igérték,hogy mindezt megteszik s a megjelenő szellem jó volt akárkinek a megszemélyesitésére,miután a megjelenő halottak mind egyformán beszéltek és beszélnek ma is;egy kis hazugság pedig nem idegen azoktól a szellemektől,akik az ilyen helyeken meg szoktak jelenni. A szellemvilágban egyik lény látja a másik gondolatát s igy nem nehéz annak lelkében semmi olyant,ami a személyazonosságot igazolni látszik.Az asszony óvatos volt:nem vállalkozott rögtön az idézésre,mivel ez életébe kerülhetett.Mivel azonban Saul két kisérője nem okvetlen volt ismeretlen neki,vagy mivel lelátta róluk a nyomasztó szükséget,hogy valamit a tulsó világból megtudjanak,nem is zárkózott el mereven,hanem hagyta magát rávenni a tiltott müveletre.Saul esküje megnyugtatja,mert ezek a tulvilággal érintkező emberek soha sem istentagadók;ellenkezőleg,tudják,hogy Isten van s hogy aki Neki szolgál,megbizható.Mikor az asszony megadja beleegyezését,Saul Sámuelt nevezi meg.Bármily nagy tekintély volt is akkor Sámuel,az asszony nem jön zavarba,hiszen ma is ott van a spiritiszta szellemek megjelenési lajstromán Napóleon,Julius Caesar,Mária,Jézus anyja és más régi nagyok.Valaki csak fog megjelenni-gondolta az asszony az eddigi gyakorlat alapján,melynél a szellemek a kivánt névvel szoktak megjelenni.Elég volt a látszat;a babona emberei könnyen hivők.Valami olyan történt azonban,amihez az asszony szokva nem volt;sőt ami igen megdöbbentette;nem a megszokott szellemek jelentkeztek!

12-14 v.: Mikor az asszony Sámuelt meglátta,nagy hangon fölkiáltott: Miért csaltál meg?!-mondta az asszony Saulnak-Te Saul vagy! -Ne félj tőlem!-szólt a király hozzá-hanem mondd,mit látsz!-Isteneket látok feljönni a földből!-felelte az asszony Saulnak.-Milyen az alakja?-kérdezte tőle.S az válaszolta:Egy öreg embert látok,köpenybe burkolva. Erről Saul megtudta,hogy Sámuel az.Ezzel a földig hajolt arcával s hódolt neki.

Az asszony nem először idézett fel szellemet és szokva volt a tulvilági vendégek látogatásához;egészen érthetetlen hát rémült felkiáltása,ha az,amit most látott,a megszokotthoz hasonlitott volna.Bizonyos,hogy az asszony nem földi s nem emberi érzékekkel s észrevevő vagy itélő képességgel tecsülte fel azt,amit látott; hanem a benne levő ób,azaz a közvetitő szellem /control/ segitségével,annak látásával látott.Ób tömlőt jelent,olyan szellemet,ki mint a tömlő szivja fel s gyüjti magába a

szellemeket, ugyhogy egyszerre több szellem is látogathatja a médiumot. A médium átveszi ezeknek a szellemeknek hangulatát, látását, gondolatát. Amikor az endori asszonyban az ób működni kezdett, többé nem az ember látott és értékelt. Ezek az ób-ban összegyülő szellemek azonban bajosan ijedtek volna meg hozzájuk hasonló szellem megjelenésétől. Amit ezek a szellemek láttak, az nekik is idegen, sőt félelmet keltő volt s az ő rémületüket vette át a médium is. Tudjuk, hogy amikor Jézus belépett a kapernaumi zsinagógába vagy közel kapta a gerezénus őrdöngősöket, azok azonnal engedelmeskedtek s felismerték Jézust, mint Istennek a Szentjét. A tisztátalan szellemeket rémülettel töltik el a tiszta szellemek, mint minket Isten közelsége, vagy egy megszentelt életü ember jelenléte. Mig az asszony testi éberség állapotában volt, semmi rendkivüli nem érzett. De mikor a szellemek hatására révületbe/trance/jutott, ugyanazt látta s érezte, mint a megszálló szellemek: felösmerte Sault, látta Sámuelt és rémület fogta el; rémületében élesen felkiáltott. Saul még nem érez mindebből semmit, azért nyugalomra inti az asszonyt, igyekszik a félelmet kiüzni belőle, melynek okát azonban nem érti egészen s nyugodtan kérdezi, hogy mit lát az asszony. Az, amit az asszony elbeszél, Sault is megmozgatja, mert egyszerre érzi, hogy Sámuel jelen van. Pusztán abból, hogy az asszony öreg embert lát, ki köpenybe burkolva jelenik meg, nem lehet okvetlenül Sámuelre következtetni, mert más öreg emberek is járnak köpenybe burkoltan; hanem belső bizonyosság ébredt benne, hogy Sámuel jelen van. S most olyasmit tesz Saul, amit Sámuel földi életében nem tett meg: arcával a földet érinti, oly mélyre hajol, hogy mély hódolatát kifejezze a vendég iránt. Ez a mély tisztelet a túlvilág küldöttjének is szól; de engesztelés is Sámueltől amiatt, amit Saultól élete végén szenvednie kellett, hogy az nem látogatta meg egyszer sem az agg prófétát, hanem a kegyvesztettséget éreztette vele. Most, amikor elkésett vele, megádta neki a tiszteletet. Nem számitásból tette csupán: át volt hatva annak tudatától, hogy Sámuel legnagyobb jóltevője volt földi életében s hogy ő igen csuful, hálátlanul fizette meg annak jóságát. Vágyott is kifejezni mély tiszteletét s ez a tisztelet mutatja, hogy Saulból a nemesebb érzések még ekkor sem haltak ki teljesen, hanem a döntő pillanatban visszatértek. De megint az volt a baj, hogy önző, gonosz okokkal kapcsolódtak a nemes hajlamok s arra volt szükség, hogy szenvedések között a salak az aranytól elváljék; Saul felösmerje azt, ami nemes és megkülönböztesse attól, ami nemtelen. Isten határozatán, hogy Saul a halál országába menjen, változtatni nem lehetett. Saul számára ez volt az egyetlen menedék, noha a menedék sötétséget, magába zárkozó gyötrő szenvedést okozott, amint ezt a példázatbeli gazdag embernél látjuk.

15-19 v.: Miért zaklattál föl engem? -kérdezte Sámuel Saultól-azzal, hogy engem felidéztél?! -Igen nagy szorultságban vagyok-felelte Saul -A filiszteusok hadba szálltak ellenem, Isten is eltávozott tőlem s nem felel nekem többé sem próféták utján, sem álommal. Azért hivtalak, hogy megjelentsd nekem, mit cselekedjem. -Miért kérdezel engem, mikor Jahve eltávozott tőled és ellened van? -szólott Sámuel. -Jahve megtette magának, amit általam mondott: kitépte a királyságot kezedből és felebarátodnak Dávidnak adta oda! Minthogy nem hallgattál Jahve szavára és tüzes haragját nem hajtottad végre Amálékon; azért tette ma Jahve ezt a dolgot veled! Veled együtt Izraelt is odaadta Jahve a filiszteusok kezébe s holnap te és fiaid velem lesznek! Izrael táborát is oda fogja adni Jahve a filiszteusok kezébe!

Vannak, akik kétségbe vonják, hogy Saulnak csakugyan Sámuel jelent volna meg, s azt mondják, hogy más szellem jelent meg helyette, mint az spiritiszta szeánszokon szokás. Az csakugyan igaz, hogy vannak csaló, tisztátalan szellemek, kik magukat Máriának, Napóleonnak, sőt magának Jézusnak kiadják; de ezek tisztátalan, hazug szellemek, kiket beszédük, általánoskodásban kimerülő üres fecsegésük elárul. Az ellenben, amit itt Sámuel elmond, annyira magán viseli a próféta lelkületének bélyegét; annyira tiszta s igaz, hogy tisztátalan szellemtől nem származhatik, csak Isten környezetéből. Az pedig, hogy bármilyen tiszta szellem hazug módon Sámuelnek adja ki

magát,lehetetlen;ugyhogy a Saulnak megjelenő szellem csak Sámuel lehetett.A kérdés már most az,hogy spiritiszta szeánszokon megidézhetnek-e Istennél levő tiszta halottakat.Erre a kérdésre a felelet az,hogy nem; mert ezek Isten oltalma alatt vannak s tisztátalan viszonyokba önként be nem mennek;már pedig a halott-idézés tisztátalan,gonosz engedetlenség;ilyen hivásnak tiszta szellem csak akkor engedelmeskednék,ha engedetlenné válnék.Más az eset azonban,ha Isten valami okból küldi az ilyen boldog szellemet;akkor jönnie kötelesség.Istennek oka lehetett arra,hogy Saul kérésére Sámuelt elküldje.Sámuel igen szerette Sault s elhanyatlását haláláig siratta/I.S.16,1/;bizonyos,hogy halála után is foglalkoztatta Saul sorsa s Isten kegyelméből ismerte azt.Sámuelnek ez az érdeklődése ok lehetett arra,hogy Saulhoz még egyszer intő szót szólhasson,mielőtt Saul földi élete a halál homályában kialszik.Sámuel ugyan szemrehányóan szól Saulhoz,hogy miért háboritotta fel nyugalmából, melyet odaát élvezett;de azért Saul kivánságát teljesiti s az előtte álló jövőt feltárja.Sajnos,ez a beszéd itélethirdetés volt;de volt egy mondat Sámuel beszédében,mely vigasztaló erővel hathatott Saulra:"Holnap te és fiaid velem lesztek!"Igaz,hogy ez a mondás azt jelentette, hogy Saul és fiai másnap halottak lesznek;de Sámuel nem mondhatta csak ebben az értelemben ezt a jóslatot;azt is értenie kellett alatta,hogy Saul és fiai érintkezésben lesznek Sámuellel.Mint ahogy a gazdag ember látta Lázárt és beszélni tudott Ábrahámmal,kinek kebelére hajtotta Lázár megfáradt fejét;ugy igérhette Sámuel,hogy odaát még módjában lesz Saul kérdéseire felelni.Hogy pedig Jonátán nem került az itélet alatt levők közé,azt nagyon valószinünek tarthatjuk.Jézus ilyesmit mond a keresztén megtérő latornak:"Még ma velem leszesz a paradicsomban!"Ez a "velem"érintkezést,együttlétet,beszélgetésre való alkalmat jelent.Saul itélet-alatt lesz odaát,hiszen ugy ment el innen,hogy Isten nem is felel keresö szavára;de Sámuelnek módjában lesz odaát Saullal foglalkozni s valamit további megvilágosodásáért tenni.Saul ebben a pillanatban, mikor a felidézett Sámuellel beszél,őszintén mondja el neki helyzetét: "Nagy szorultságban vagyok;szorongatnak a filiszteusok és Istennél nem kapok segitséget;még csak nem is felel kérdésemre!"Ez az őszintéség egy kapcsoló pont,amelybe Sámuel belekapaszkodik.Belé is kapaszkodik, mert mikor itéletet hirdet neki,rá-mutat annak okaira:Saul engedetlenségére s arra az utra,amelyen a kibonyolódás lehetséges,hogy Saul itélje el magát.Ha Istenben nem lett volna jóindulat Saul iránt,nem teljesitette volna kivánságát,hogy Sámuellel találkozzék.Ez a kegyelem azonban nem lehetett csak itélethirdetés,örök,helyrehozhatatlan kárhoztatás mert akkor nem lett volna benne kegyelem.Ez a találkozás kezdete lehetett más találkozásoknak ,melyek a halál után következtek,hol Sámuel nyugalmának felzaklatása nélkül is szólhatott Saulhoz,mint Ábrahám a gazdaghoz.Sámuel eléje jött Saulnak,mert Saul kétségbeesésében nagyon megkivánta Sámuelt.Mint mikor az apa haragszik gyermekére s nem akar vele találkozni;mégis elküldi hozzá testvérét,hogy az apa helyett beszéljen vele s kioktassa.Saul nem fogadta Isten itéletét,mely "kitépte a királyságot kezéből s felebarátjának,Dávidnak adta oda";emiatt az engedetlenség miatt vált belőle gonosz üldöző,vérszomjas kényur,papok gyilkosa,ártatlanok üldözője.Most itt van a kérlelhetetlen Isteni itélet:a királyság Dávidé lesz és Saul fiának kiséretében a halálba száll alá.Ha most meghajlik az isteni itélet alatt,odaát reménysugár világithat bele szivének sötétségébe,mint ahogy az özönviz idején engedetlen bünösöknek maga Jézus csillantotta fel a reménység örömüzenetét/1.Pét. 3,18 skk;4,6/.hogy Saulra nézve eljött-e a pillanat,melyben az isteni megbocsátás fénye rá ragyogott s hogy mikor jött vagy jön el,azt nem tudhatjuk;csak annyit tudunk,hogy lelke sötét éjszakájába világos sugárt vetett Sámuel megjelenése még akkor is,ha a meghalt próféta egyelőre csak itéletet hirdathetett neki.Saul megtudja,hogy nem a filiszteusok szorongatása az ő igazi baja,hanem Isten szorongatása s ezt a szorongatást nem szünteti meg a testi halál,hanem az odaát folytatódni fog.Bucsuzzék a földi élettől az elvetett király s készüljön Istennel szembe nézni odaát.Helyzetét sulyosbitani fogja,hogy vele mennek ártatlan fiai s Izrael népének egy része,kik a filiszteusok kezétől meghalnak.Sámuel nem veszi le Saulról a terhet,hanem még többet rak rá,

mint amennyi rajta volt.Saul egyelőre nem fog vigasztaló fényt látni Sámuel beszédében,csak az ítéletet hallja ki belőle;de alázatosságától és engedelmességétől,őszinte meghajlásától függ,hogy a rá nehezedő isteni kéz mikor könnyül meg s a vádak helyett mikor fog szólni hozzá a bocsánat evangéliuma,mely odaát az engedetleneknek hirdettethetik.Saulnak szüksége volt árra,hogy Sámuellel összekapcsolódjék; azért Sámuelnek el kellett jönnie hozzá,mert az ítéletet angyal nem hirdethette volna ki ugy Saulnak,mint a megbántott,mégis szerető próféta,ki Saul sorsa iránt a szeretet részvétét tanusította."Velem leszték",nem idegennel,nem az ítélet angyalaival,hanem velem,akit kivántál és akihez kétségbeesésedben folyamodtál! A halott Sámuel beszédének legfeltünőbb s legérdekesebb mondata az,hogy Jahve saját magának,azaz magáért,saját tervelnek érdekében hajtotta végre,amit Sámuel által jövendölt Saulnak,hogy kitépi kezéből a királyságot s Dávidnak adja oda.Saulnak látnia kell,hogy a történelemben nem ő a központ,ki körül mindennek forognia kell,mint önző elbizakodottságában magának követelte,hanem Isten,ki magáért teszi,amit tesz;de ez a "Magáért" minden ember legfőbb javát jelenti.Mikor az ember eltünik a középpontból s helyét Istennek adja át,akkor ezzel "megtér",mert az ő megillető helyet foglalja el a világmindenségben;igazságos lesz,mert többé nem áll utjában az isteni igazságosságnak.Igen érdekes egy halott lelkiállapotába bepillantani s kivált olyan halottéba,mint Sámuel.Látjuk ebből a rövid beszédből, hogy a/ Sámuel nyugodott odaát,de ez a nyugalom nem öntudatlanság volt,mert az öntudatlanság nem nyugalom,hanem megsemmisülés;b/ látjuk hogy Sámuel ismerte Saul helyzetét s értesitve volt arról is,hogy mi következik Sáulra s Izraelre a következő időben;azon a helyen tehát, ahol Sámuel volt,a halottak nemcsak foglalkoztak a földi dolgokkal, hanem isteni értesüléseket is kaptak az események továbbfejlődéséről; c/ Sámuel pontosan megőrizte gondolkodásának azt az irányát,amelyben e-földön mozgott és Saul őt olyannak találta,amilyennek a földön tudta;de mig eddig kerülte ezt a Sámuelt,ki neki Isten igazságos ítéletét hirdette,most kivánta ugyanazt a Sámuelt;ezáltal a halott Sámuel eszköz lehetett az Istent kereső Saul számára arra,hogy az Istennez visszavivő utat neki megmutassa; következik,hogy az olyan halottak, mint Sámuel foglalkoznak azok visszairányitásával,akikhez Isten kegyelme őket rendeli; d/ Sámuelnek a földi életbe való ideiglenes visszatérése zaklattatás volt,mig az ítélet alatt levő halottaknak megnyugtató;ebből következik,hogy a halottak odaát nem egyforma viszonyok között s állapotban vannak,hanem az egyik nyugszik,mig a másik zaklattatik.Mindezek a meggondolások érdekes fényt vetnek a halál utáni állapotra s nem igazolják az egyházaktól hirdetett állitást, hogy a testi halál végleg eldönti a halottak sorsát s őket ugy elkülöniti,hogy a nyugalom helyén levők semmit sem tehetnek azokért,akik a szorongatás helyén vannak.Jellemváltoztató tisztitó tüz nincs odaát;de tüz,mely elválasztja a jellemben levő jót és rosszat,őszintét és hazugot,van s igy elmondhatjuk,hogy a halottak odaát olyképen érnek itélésre,hogy annak igazságos voltáról meggyőzetnek.Az Saulnál már itt elkezdődött.

2o-25 v.: Saul ekkor hirtelen egész hosszával a földre esett,annyira megijedt Sámuel szavaitól;erő sem maradt benne,hiszen egész nap és egész éjjel semmit sem evett.Mikor az asszony Saulhoz ment,látta, hogy nagyon reszket;azt mondta hát neki:lásd szolgálód engedelmeskedett a te szódnak;lelkemet a markomba tettem s ugy hallgattam szavaidra,melyeket hozzám szóltál:most hát te is hallgass szolgálód szavára.Hadd tegyek elődbe egy falás kenyeret s egyél,hogy erő legyen benned.Hiszen utra mégy!De az vonakodott.-Nem eszem-mondotta.-De mikor rátámadtak szolgái,meg az asszony is,hallgatott szavukra.Felkelt a földről és az ágyra ült.Volt az asszonynak egy megkötött borjuja a házban;azt sietve levágta;lisztet vett elő,azt meggyurta s kalácsokat sütött belőle;majd odavitte Saul elé és szolgái elé.Azok

ettek s még azon az éjszakán elmentek.

Isten utja és az az ut,amelyen Saul haladt,nem együtt mentek.Ennek az lett a következménye,hogy Saul egyszer kibékithetetlen összeütközésbe jutott a valósággal,mert Isten utja és a valóság ugyanaz.Azok az emberek,akik a legtöbbet beszélnek a reális,azaz a valóságos dolgokról, rendszerint saját elképzeléseik szerint választják meg utjukat.Divat lett e világban valóságnak azt nevezni,amit a hitetlenek képzelete valóságnak képzel el s annak nevez ki.Mivel sok a megtévesztett ember s a tévelygés erőszakkal terjed,tényleg az a látszat,mintha a megtévesztett többség véleménye volna a valóság.Saul is kimunkált ilyen valóságot,amelyben Dávid számüzött s mindentől megfosztott volt.Ámde Isten mást határozott s bár a testi erő Saul mellett volt,mégis a Dávid kiválasztása volt az isteni valóság.A durva erőszak ugy épitette az eseményeket,hogy Dávid futó bolondnak,Saul megbizhatónak látszott. Az utóbbi időben sokan voltak,kik átlátni kezdték,hogy Saul világa fantazma s Dávidnál van a valóság,a realitás;ezek csatlakoztak Dávidhoz.Mivel azonban az erő még mindig Saulnál volt,Dávid oldalán kevesen állottak most is.A többség mindig a pillanatnyi látszat után megy! Van az emberben egy szellemi egyensuly érzék,amely figyelmeztet,hogy eltért a valóságtól;ugy nevezik ezt az érzéket:lelkiismeret.Saulon,amikor a filiszteus tábort meglátta,nagy rémület vett erőt s ekkor keresni kezdte az isteni valóságot.De Isten nem felelt neki! Ekkor jutott eszébe egy ember,ki nagyon jó volt hozzá s kit ő félretolt életéből. Ez az ember már halott volt.De neki ehhez az emberhez még a halálon át is hozzá kellett jutnia:annyira megbizott benne,azért adta ki szolgáinak a rendeletet:"Keressetek nekem egy halottidéző asszonyt!"Pedig Sámuelt megbizhatóvá,a valóság sziklájává Istennel való összeköttetése tette.Most kezdte belátni Saul,hogy a valóságot Isten oldalán lehet megtalálni egyedül.De még mindig azt hitte,hogy ezt az isteni valóságot ugy lehet állitani az ő valósága mellé,hogy azt támogassa.Sámuelt egyszer,mikor az amálekiták legyőzése s az ő engedetlensége után szembe kerültek egymással,sikerült rábirnia arra,hogy visszatérjen s a nép előtt valamennyire igazolja az ő tekintélyét.Valami ilyenben bizott most is:Sámuel engedékeny lesz s a lelkében levő félelmet eloszlatni segit.De nem az irgalom,amit Sámuel mondott,könyörtelen itélet volt.Ebben a pillanatban Saul nem látta az irgalomnak azt a szelid derüjét,amely az itélet kemény szavait körüllengte s valami fényt igért arra az esetre,ha Saul az itélet jogosságát belátja,annak magát szeliden alávéti.De Saul nem hajolt most még;hanem összetört.Egész testének hosszában a földre vágódott s azon elterült.Saul látta,hogy minden elveszett! Összetört egész pályája;minden igyekezete,hogy családjának a trónust megtartsa;a Dávid ellen folytatott háboru sikere; minden földi reménysége;az élet,melyet a testben élt s csak egy sötét kapu maradt nyitva előtte:a sötétség kapuja,a halál.Akinek lelkiismerete rendben van,ha megilletődötten is,de reménységgel lép által ezen a kapun;de Saulnak nem volt reménysége.Éhes volt,fáradt volt:mégsem akart enni:lemondott az életről,mert annak nem volt többé célja számára.Csak a halottidéző asszonynak és szolgáinak unszolására áll fel a földről,ül a szegényes ágyra,mely a házi asszony nyugalmát szolgálta s fog hozzá a hirtelen elkészitett lakomához szolgáinak példáját látva.Most már mások tartják benne az életet.Olyan,mint a gyermek,akit vezetni,etetni kell,aki helyett már más gondolkodik.De egy bizonyos: Saul nem átkozódott! Nem fordult lázadva Isten ellen;ha nem is szivesen,ha nem is örömmel,elismerte Isten fenségjogát és ment sorsa elé. Talán jött aztán egy pillanat,mikor belátta,hogy számára ez az isteni végzés volt a legjobb,mert ez elvágta bünös erőfeszitéseinek utját és hallgatásra,csendességre birta.Ez a csendesség most még nem a lélekből ered,hanem a testből;annak következménye,hogy"nem maradt benne semmi erő".A lélek elalélt s elvesztette uralmát a testen.A lélek elaléltságának oka a félelem volt,mely akkor támad,mikor a lélekből a megkeményedés betegsége távozik.Félő,remegő lelkekbe könnyebben hatol be az ige,mint a keményekbe;Sáúl is olyan lett,mint a halott;

de ő merev maradt.Saul nem volt e pillanatban merev.Nábálban megmaradt a gőg,Saul gyermekké lett.Nem az a hivő,engedelmes gyermek,kiben Isten gyönyörködik,hanem a félő,rettegő,ki támaszt keres.Jelenleg a halottidéző asszony s a szolgák képezték támaszát,kik őt a halottidézőhöz vezették.De ne feledjük,hogy ezeken keresztül Saul Sámuelt kereste,kiben most még támaszt találni nem tudott,mert annyira el volt idegenülve a Sámuel életétől.De talán még egyszer Sámuel ujra támasza lesz Saulnak! Talán,amikor a félő gyermek ujra bizni xxxx tud! Egyelőre nagy szó volt, hogy a félelmetes kényurból és a papok gyilkosából és ártatlanok üldözőjéből tehetetlen gyermek lett.Saul lelke még innen volt a krizisen, melyben a lélek meggyógyul és Istenben bizni kezd:ez a krizis a földi életben nem érte végét,de annak halvány kezdetét látták az asszony és a szolgák.

Az asszony Isten ellen lázadó,engedetlen életet élt;titokban üzte,gonosz pogány mesterségét,melyből anyagi haszna volt.Az a megkötött borju is valamelyik hozzá forduló,sötét uton járó ember fizetése,a bün zsoldja volt.Mégis ebben az asszonyban megmozdul a jó;nem a hasznot nézi,hanem a szivében felhangzó jó indulattól vezetteti magát:igazi gyöngédséggel, egy anya okosságától vezetve bánik Saullal.Az asszony tudta,hogy Saul utolsó napja elérkezett;arra nem számithatott,hogy a király fog jutalmat a dni szorgoskodásáért.Tisztára a szánalom inditotta s vezette tetteit. Meglátta Saulban a gyermeket s benne felébredt az anya.Valami csodálatos levegő lengett abban a bünbarlangban,mióta Sámuel abban megjelent. Az igazság szava metsző,éles,mint a kifent kés;vág és éles fájdalmat okoz,ám az itélet tisztasága megtisztitja a levegőt.Fájdalom közt születik meg a jó.Sámuel eltünt,de amit maga után hagyott,az belőle maradt hátra.Az asszony,ki előbb a félelem és a pénzvágy között határozatlankodott,most csodálatos határozottsággal kezeli Sault,mintha ő volna afölött.És Saul,mint gyermek,enged a határozottságnak.A szolgák az asszony segitségére sietnek és bátoritják Sault;pedig ők is halották Saul itéletét s abban nem is kételkedtek.Valami jó ébred fel bennök is! Nem hagyják el azonnal a reménye vesztettet,nem futnak az uj ur után, hogy annak kegyét keressék;hogy a hirt vigyék el Dávid ellenfelének végzetéről,hogy igy az uj uralkodó kegyét szerezzék meg maguknak.Amig lehet,kitartanak Saul mellett és végezik szolgálatukat.Nem istentelenek halotti szobájában vagyunk,hanem szülő szobában,ahol egy alig pislogó élet indul utjára:a Jó,a Szeretet,a Hüség,xxxxxxxx mely a gyengének szolgál!

XXIX.1-5 v.: A filiszteusok összes táboraikat Áfekbe gyüjtötték össze. Izrael pedig a Jezréelnél levő forrásnál táborozott.Ahogy a filiszteus fejedelmek százankint és ezrenkint felvonultak s Dávid és embe xxxx is felvonultak Ákis utóvédeként,a filiszteus fejedelmek megszólaltak: Mit keresnek itt ezek a héberek? Ákis ezt felelte a filiszteus fejedelmeknek: Dávid ez,Izrael királyának,Saulnak szolgája,ki ennyi meg ennyi napmeg év óta nálam van s azóta,hogy hozzám pártolt,a mai napig semmi rosszat nem találtam benne.De a filiszteus fejedelmek neki támadtak:Küldd vissza azt az embert!-mondták neki.-Térjen vissza a helyére, melyet kijelöltél neki;ne jöjjön velünk alá a háboruba;ne legyen sátánkká a háboruban! Mivel tudná ura tetszését jobban megszerezni magának,mint ezeknek az embereknek a fejével?! Ugyan nem ennek a Dávidnak mondották a körtáncokban:Saul megverte a maga ezrét,Dávid is a maga tizezreit?!

Saul visszatért a harctérre,melynek látványa annyira megrémitette a filiszteusok igen nagy számával.A filiszteusok maguk is gyönyörködtek csapataikban s azért felvonulást tartottak,szemlét.A felvonulásban Dávidnak is szerep jutott:Ákis csapatai mögött menetelt embereivel együtt.Az Izraelt gyülölő filiszteusok azonban nagyon kedvetlenül nézték a felvonuló héberekat,épen a héberek ellen inditott háboruban s megteltek féltékenységgel.Okul azt emlitették,hogy Dávid,hogy saját királyának,Saulnak kegyét visszaszerezze,könnyen átállhat saját honfi-

társainak oldalára s akkor sok megölt filiszteus vérével fogja fejéért a váltságot megfizetni. A filiszteusok nem egészen hibáztak ebben a vélekedésükben, mert Dávid, ha nem is Saul kegyének megszerzése végett, de honfitársainak megsegitésére kész volt a filiszteusok ellen fordulni. Dávidot ebben nem aljas és önző számitás vezette, hanem népe iránt érzett kötelessége. Ákis megpróbálja Dávidot védeni; rámutat, hogy eleddig semmit nem talált benne, ami a filiszteus fejedelmek aggodalmát igazolná; de társainak ellenséges hangulatát nem csökkenti. Elárulják, hogy hiuságukat bántja ez a dicséret, amelyet Dávid, mint filiszteus-verő hős kapott az asszonyoktól, kik őt Saul fölé helyezték a körtáncnál dalolt énekben, mellyel Saulnak csak ezer filiszteus halálát tulajdonitották, Dávidnak ellenben tizezreket. Ha ez Sault bántotta, aki győző társa volt Dávidnak, mennyivel inkább sértve lehetnek ők, akiket Dávid legyőzött. A filiszteus fejedelmek rabló vezérek voltak; nemesebb indító okokat ők kevésbbé ismertek s azért Dávidot csak önző számitással vádolták. Pedig Dávid épen azért volt megbizhatatlan számukra, mert nem rabló vezér volt hanem hazafi; Jahve harcainak harcosa. Ákisnak azt a tettét, hogy a hazátlan Dávidot messze délen telepitette le, helyeselték; ott kevesebb bajt okozhat; de azt, hogy a héberek ellen őt is harcba állitsa, nem szenvedhették. A "sátán" szó jelentése: ellenkező, ellenlábas, vádló. Nemcsak az angyalfejedelemre használja az Ótestamentum, hanem örökké ellenálló, rosszat akaró emberekre is. A filiszteus fejedelmek nem akarnak örök ellenséget soraikban. Először ugy tesznek, mintha Dávidról nem is akarnának tudomást szerezni: csak annyit kérdenek: "Mit akarnak itt ezek a héberek?" Ákis rögtön a sokról egyre irányitja a figyelmet: "Dávid ez, Saulnak, Izrael királyának a szolgája!" Később már nagyon jól tudják, ki a héber vezér s hol található. "Küldd vissza a helyére!" Tehát tudták, hogy állandó lakhelyet jelölt ki neki Ákis király. Az előkelő semmibevétel és a leküzdhetetlen félelem, hogy bajt csinálhat nekik, rosszul illenek egymáshoz. Az istentelen világ gőgös és gyáva; fél az igazi erőtől, de gőgje nem engedi, hogy félelmét bevallja, ahelyett inkább megvetőleg nyilatkozik arról, aki több nála. Dávid helyzete igen megalázó volt; de azért csendesen türte a filiszteus fejedelmek gyanusitásait; mindössze eltette magának későbbre a leszámolást.

6-11 v.: Ákis magához hivatta Dávidot és igy szólt hozzá: Ahogy Jahve él, oly igaz, hogy te egyenes vagy és az én szememben jó a te ki- és bemeneteled nálam a táborban, mert azóta, hogy énhozzám jöttél, a mai napig nem találtam benned rosszat. Am a fejedelmek szemében nem vagy jó. Igy hát eredj, térj vissza békével! Ne tégy rosszat a filiszteus fejedelmek szemében! -De hát mit tettem? -kérdezte Dávid Ákistól. -Mit találtál szolgádban, mióta szined előtt vagyok a mai napig, hogy nem mehetek el és nem harcolhatok uram, a király ellenségei ellen?! Én tudom -felelte Ákis Dávidnak- hogy az én szememben olyan jó vagy, mint Istennek angyala! Csak a filiszteusok fejedelmei mondják, hogy ne vonuljon fel velünk a háboruba! Igy hát kelj fel korán reggel uradnak szolgáival, akik veled jöttek, keljetek fel korán reggel és mihelyt rátok virrad, induljatok. Dávid és emberei tehát korán fölkeltek, hogy utnak induljanak még reggel s visszatérjenek a filiszteusok földére. A filiszteusok pedig fölvonultak Jezréelbe.

Ákis itt a király nevet viseli, mig a többi filiszteus fejedelem a szeren nevet, mely tengelyt jelent, átvitt értelemben fejedelmet. Ákis azonban nem teljhatalmu ur a többi fejedelem felett, hanem tanácskozó fél csupán s most is meghátrál azok kivánsága előtt, bár nem szivesen bántja meg Dávidot. Ha tehát volt is a filiszteusok fölött egy legfőbb ur, annak hatalma a többi fejedelem fölött annyira semmitmondó volt, hogy a filiszteusokat inkább öt fejedelemség laza szövetségének tekinthetjük. Ákis különbözik a többi filiszteus fejedelemtől, mert Jahvéra hivatkozik, mikor állitásának sulyt akar adni s Dávidot Jahve angyalának mondja. Sem az egyik, sem a másik szóhasználat nem lehet puszta alkalmazkodás Dávidhoz; inkább az a benyomása az olvasónak, hogy Ákis Dávid hatása alatt Izrael igaz isten-fogalmából és felfogásából sokat elsajátitott. Eltekintve Izrael népének védelmétől, melyben Dávid nem ismert

tréfát vagy alkut.Dávid is jó akarattal viselkedett Ákissal szemben és ezt a jóságot Ákis észre is vette,meg is becsülte,ugyhogy szive nagyon Dávidhoz melegedett.Mindamellett a filiszteus fejedelmekhez való jó viszonyát és a közös filiszteus érdekeket,melyek Ákist Izrael ellenségévé tették,Dávid kedvéért sem volt hajlandó feláldozni.Viszont azt gondolta,hogy Dávid ebben mellette áll,mivel hálátlan népét meggyülölte.Am ezt csak a király hitte;Dávid hü volt népéhez;de ezt nem árulhatta el,még jóakaróját,Ákis előtt sem,mert akkor rögtön vége lett volna Ákis jóakaratának.Dávidot a szorult helyzet,amelyben volt,kényszeritette árra,hogy a filiszteusok előtt részben álruhát viseljen,s meghagyja őket abban a hiedelemben,hogy hazájának ellensége lett.Hazájának ellenségei előtt nem árulhatta el,hogy ő nem ellensége a hálátlan hazának.Egyébként Dávid egyenes,becsületes lelkü volt s ezt érezte ki Ákis,midőn kijelentette: "hogy Jahve él,oly bizonyos,hogy egyenes /becsületes/ vagy!"Ákis jól látta Dávid jellemét;de nem jól látta pillanatnyi viselkedését és a tettetést,amelynek oka részben ő volt.Mert Dávid becsületes,azért Dávid ki-és bemenetele,azaz a filiszteusok között való járása-kelése,harcokba indulása és azokból való visszatérése Ákis szerint csak kedvező lehetett a filiszteusokra nézve.Ezt a véleményét azzal igazolta,hogy Dávid,mióta nála időzött,semmi olyat nem követett el,illetőleg az ő tudomása szerint nem követett el,ami filiszteus szempontból rossznak volt minősitheto.Ismétlem,Ákisnak igaza volt Dávid jellemének megitélésében;azt nem látta,hogy Dávid nem vehető rá arra, hogy a héberek ellen harcoljon.A fejedelmek nem ismerték Dávid jellemét s mivel maguk sem voltak becsületesek,-hiszen rablók voltak-Dávidot sem becsülték maguk fölé.Mikor Dávid megbizhatatlanságáról itéletet mondtak, igazuk volt,mert az ő céljaikra Dávid tényleg nem volt használható;de nem azért,mert a jelleme volt megbizhatatlan,hanem mert a jelleme megbizható volt s rablók cimborájává és épen hazája kifosztására nem volt kapható.A filiszteus fejedelmek tehát helytelen következtetéssel helyes eredményre jutottak.Ákis csalitja Dávidot,mert azt hiszi,hogy az a méltatlan gyanu miatt haragra gerjed.Szegény Dávidnak inkább volt oka arra, hogy meglapuljon,mint arra,hogy méltatlankodva felpattanjon.Ákis kérleli Dávidot,hogy ne tegyen harégjában valami olyat,ami a filiszteus "tengelyek"szemében rossznak tünhetnék fel.A becsületes ember igen rosszul érzi magát,mikor nem egyenes szerepre vállakozik.Dávid csak egyben csalta meg Ákist:abban,hogy nem saját népe ellen viselt kisebb rabló hadjáratokat,hanem népének ellenségei ellen,mint amilyenek az amálekiták voltak főképen.Vendéglátó gazdáinak semmit sem árult ezekkel a harcokkal,azon kivül,hogy jogtalan kivánságaikat nem teljesitette:nemesebb értelemben tehát nem csalta meg őket.Ákis nyilatkozata tehát,hogy Dávid olyan jó,mint az Isten angyala,nem alaptalan és nem téves,mert Dávid tényleg jó volt.Ákis előtt is az Isten tiszta angyalai ugy tüntek fel, mint tökéletesebb lények,kiknek jósága is messze felülmulja az embereknél található gyarló jót.Ilyen rendkivüli embernek és rendkivül jónak találta ő Dávidot s ebben,mint már láttuk,nem is tévedett.Dávid abban, amiben Ákisnak szabad volt hasznára lennie,tényleg hü volt és jó volt Ákishoz és igy bizonyos joggal mondhatta:"Mit láttál szolgádban olyant, ami miatt nem kelhetek védelmedre s nem harcolhatok ellenségeid ellen?" Ha Izrael ellensége lett volna Ákisnak ugy,ahogy a filiszteusok ellenségei voltak a hébereknek;ha nemcsak a rablók elleni védekezés tette őket a filiszteusok ellenségeivé,akkor Dávid sulyos jogtalanságot követett volna el Ákis és annak szövetségesei ellen.Ákis és Dávid tehát további jó viszonyra határozzák el magukat;ennek feltétele azonban az,hogy Dávid szépen elvonul és nem erőlteti jelenlétét a kifejlődő csatában.A Dávidéktól megtisztitott filiszteus sereg tovább vonul ezréelbe,hogy Saul seregét neki szoritsák a Gilboa hegynek s ott lekaszaboljak őket.

XXX.1-lo v.: Mikor a harmadik napon Dávid és emberei megérkeztek Ciklágba,arra bukkantak,hogy az amálekiták betörtek a Délvidékre és Ciklágba s azt tüzzel felégették.A benne talált nőket azonban kicsinytől nagyig meg nem ölték,hanem foglyul vitték mindeniket,elhajtották őket s ugy mentek utjukon.Mikor Dávid és emberei a városba érkeztek,azt tüz égette

fel; feleségeik,fiaik és leányaik fogságban voltak.Ekkor Dávid és a vele levő nép hangos sirásra fakadtak és sirtak,mig csak nem volt már bennük erő a sirásra.Foglyul esett Dávid két felesége is,a jezréeli Achinoám és Nábál felesége a kármeli Abigail.Dávid maga igen nagy szorultságba került,mert a nép arról beszélt,hogy megkövezi,mert az egész nép lelke nagyon keresü volt;keserü volt mindenki fiai és leányai miatt. De Dávid szilárdságot nyert istenében,Jahvéban és azt mondta Abjátár főpapnak,Achimélek fiának:Hozd ide nekem az efódot!Abjátár odavitte Dávidhoz az efódot.Ekkor Dávid megkérdezte Jahvét:Utána menjek-e ennek a hordának?! Beérem-e őket? A felelet ez volt:Üldözd,mert bizonyosan eléred és biztos a kiszabaditás! Elment hát Dávid és a vele levő hatszáz ember s a Bőszor patakához érkeztek.Itt némelyek hátramaradtak és megálltak.Dávid és négyszáz ember folytatták az üldözést.Kétszáz ember azonban kik fáradtak voltak arra,hogy a Bőszor patakon átkeljenek,megállott.

Istennek megőrző,óvó hatalma azok felett őrködik,akik Benne biznak.Ez azonban nem zárja ki,hogy hitüket próbák alá ne vesse s olykor komoly veszélyek idejét ne hozza el övéire.Mikor közel volt már a szabadulás napja,melyen Dávid népe szeretetétől övezve fog hazájába visszatérni s a neki szánt királyságot elfoglalni,még egy utolsó s az eddigieket felülmuló csapás érte őt;Siklágot az ellenség felégette,az összes nőket, gyermekeket elhurcolta s Dávid maga életveszélybe jutott,melyet nem az ellenség okozott,hanem saját katonái,kik szivük vad elkeseredettségében ártatlan uruk ellen készültek fordulni.A csapás oly mélyen sebezte meg mindnyájukat,hogy-bár ennél a jelenségnél a sokkal érzékenyebb kedélyü déli nép természetét is tekintetbe kell vennünk- addig sirtak,mig elsirni való könnyük volt s mig bele nem fáradtak a sirásba magába.A betörő amálekiták kapzsisága mentette meg a nőket és gyermekeket,kik rabszolgákat akartak az emberzsákmányból csinálni;a felégett városra meg nem volt már sokáig szükségük.Isten vizsga alá vette Dávidot és seregét és ebben Dávid igen jól megállotta helyét;embereiről ugyanezt nem lehetett elmondani.De hát épen azért volt ennek a gyarló seregnek szüksége Isten áldotta vezérre és hüséges,bölcs királyra.Nagy csapásban,mikor minden elveszettnek látszik,s mikor többé kivülő ut nincsen a bajból,az ember keserüsége valakit keres,akin haragját kitöltheti s igy a feleségüktől,gyermekeiktől,vagyonuktól megfosztott hadfiak most mondjobban terjedő lázitásra Dávidot kezdették vádolni,mintha ő tehetett volna arról,hogy nem voltak a veszély órájában otthon s nem védhették meg övéiket.A nép vad és vak dühének irányitásában része volt annak a megszégyenitő elutasitásnak is,amellyel a fiiszteus fejedelmek Dávidot kiüzték maguk közül.Okos ember,mint Dávid örült ennek a megszégyenitésnek,mely megszabaditotta őket attól,hogy vagy nékik ellen harcoljanak, vagy- nem engedelmeskedés esetén-a filiszteusok bosszujának legyen kitéve.Oktalan emberek azonban hajlandók arra,hogy azon,akit megszégyenitettek,még ők is rugjanak egyet s igy Dávidot lenézzék azért,ami minden hébernek egyformán csufságot jelentett.Az oktalanság könnyen terjed olyankor,amikor valami csapás,valami keserü,nagy fájdalom a látását elsötétiti s mikor az emberek ugy érzik,hogy könnyebben viselik saját fájdalmukat,ha valakinek még nagyobb fájdalmat okozhatnak.S noha Dávid két felesége is a rablók kezén volt;noha Dávid vesztesége akkora volt, mint az övék;noha Dávidot józanul semmiért felelőssé tenni nem lehetett, mert a rablóktól az ilyen tett természetes volt,mégis Dávid ellen kezdett a közhangulat fordulni.Felemlithették,hogy Dávid megelőző támadásai és irtó hadjáratai mérgesitették fel az amálekitákat;de a rabló, gyilkos háborukat az amálekiták viselték a héberek ellen s Dávid a nemzeti sérelmet bosszulta meg.Dávid nemzeti hős volt s őt csak dicséret, hála illethette meg azért,amit tett.Vak,elfogult emberek azonban nem gondolkodnak.Voltak persze a nép között józanok,mérsékeltek is;voltak Dávidnak oly barátai,kik az árulásban semmiképen részt nem vettek s ezek a készülő veszedelmet elárulták Dávidnak.Lehet,hogy ezek menekülést ajánlottak Dávidnak.Dávid azonban nem menekült,helyett Istenhez fordult;először magáért,azután embereiért.De a két Istenhez-fordulás között különbség volt! Arról,ahogy a maga ügyében Istenhez menekült, csak az eredményt jegyezte fel a történetiró.Ehhez nem kellett főpap, efód és ceremónia: ez közvetlen találkozás volt közte s Jahve között s

az eredménye az volt,hogy Dávid megszilárdult Istenben,megszilárdult, ki tudja hányadszor.A falba vert szögre mennél több kalapácsütést mérnek, annál szilárdabban áll az a falban.Dávidot a sors minden kalapácsütése csak szilárdabban tartotta Istenben.Mikor ő maga kijutott a nagy csapás okozta bizonytalanságból,és szive szilárdan állott Istenben,akkor gondolt embereire.Ezeknek hiába mondotta volna el,amit ő maga Istenben talált.Ezeknek szertartásra volt szüksége.Előhivatta Abjátár papot,a Saultól megölt Achimélek fiát s előhozatta vele az efódot,melyet az menekülésekor nem felejtett el magával hozni s melynek egyszer már a történet elbeszélése szerint is használ vették./V.ö.I.S.23,9 skk/.De akkor is a nép meggyőzése volt Dávid célja;ő maga nem a szertartások utján közeledett Istenhez.Abjátár főpap azt a választ kapta Istentől,amit Dávid maga már tisztázott Istenével,hogy induljanak el a gonosz rablók üldözésére s hogy azt el fogják érni.Egyszerre édes reménység csillant föl mindenki előtt s ezzel a Dávid elleni összeesküvés véget is ért.Késedelem nélkül megindultak s a bizalom ujra Dávidhoz kapcsolta embereit.Dávid szive elég tág volt arra,hogy megbocsásson az elkeseredett népnek.Erőltetett menetben értek el a Bőszór patakhoz,illetőleg patakmederhez,mert a forró évszakban az ilyen,u.n. téli patakok szárazak voltak.Ennek a pataknak a helyét ma nem tudjuk már,ugyhogy a történet szinhelyét nem ismerjük. Minden esetre jó délen kell azt keresnünk,a hegység valamelyik völgyében mely a hegység vizeit levezeti.Oly nehéz és erőltetett volt az utazás, hogy a patakmederben 2oo katona lemaradt;már nem birta a fáradtságot. Dávid 4oo emberrel folytatta az üldözést.Dávid nem engedett a fáradtságnak:meggyötört,övéi után vágyódó lelke vitte őt tovább.

11-2o v.: A mezőségen találtak egy egyiptomi férfit s azt Dávidhoz vitték.Adtak neki kenyeret,evett,aztán megitatták vizzel.Mikor még fügesajtot és mazsolapogácsát adtak neki,visszatért hozzá a szelleme.Már tudniillik három nap és három éjjel óta nem evett kenyeret és nem ivott vizet. Dávid megkérdezte tőle: Kié vagy te és honnan származol? Az igy felelt: Egyiptomi legény vagyok,amálekita embernek a rabszolgája.Uram elhagyott engem,mert három nap előtt megbetegedtem. Betörtünk volt a krétiek délvidékére,meg a Judához tartozó vidékekre,Káleb délvidékére,Ciklágot pedig tüzzel felégettük.Dávid aztán megkérdezte: Levezetsz-e engem ehhez a hordához? Az igy felelt: Esküdjél meg nekem Istenre,hogy nem fogsz megölni s nem adsz át uram kezébe,akkor levezetlek ehhez a hordához! Le is vezette őt s ime az egész föld szinén elterülve,evés,ivás közben találta őket.Tánc közben amiatt a nagy zsákmány miatt,melyet a filiszteusok országából és Juda földéről hoztak.Dávid aztán alkonyattól aznap estéig verte őket s egy sem menekült meg közülük,csak négyszáz legény-ember,akik tevéken ügettek;ezek megfutottak.Dávid minent megmentett,amit Amálek elhurcolt.Két asszonyát is megmentette Dávid,ugyhogy nem hiányzott belőlük sem kicsiny,sem nagy ,sem fiuk,sem leányok,az egész zsákmányból semmi, amit elraboltak magukkal;Dávid mindent visszahozott! Elhajtotta Dávid az egész nyájat és csordát,ott vezették őket a vásárolt vagyon előtt és azt mondogatták: Ez a Dávid zsákmánya!

Isten legnagyobb a kicsiny dolgokban! Hogy egy rabszolga megbetegszik s ura elhagyja,mert neki sietős a dolga és sorsára bizza:mindez igen jelentéktelen dolog s nem nagy fontosságu.S mégis egy elhagyott rabszolga, kit Dávid emberei megtaláltak s Dávid elé vittek,lett a héber csapat nyomra vezetője és a szabadítás oka.Akármilyen gyarlóságok voltak is ezekben a héber katonákban,bizonyos,hogy jószivüek voltak,mert a már halál szélén álló nyomorultát addig etették,itatták s látták el minden jóval,ami tőlük tellett,amig az magához tért s akkor beszédes lett.Dávid fontos dolgokat tudott meg tőle s még fontosabb volt,hogy a fiatal férfi tudta,merre mentek az amálekiek.Ura ugyanis,hogy módja legyen utánuk menni,megmondhatta neki az irányt;vagy pedig tudta magától,miután ismerte honnan jött az amáleki csapat s merre kell visszamenniök.Az amálekiták elkövették azt,amit ily rabló hordák gyakran elkövetnek:először gyorsan menekültek a zsákmánnyal;aztán,mikor már kellő távolságban s biztonságban gondolták magukat,nem tudták türtőztetni magukat,hanem neki álltak a zsákmány élvezésének.Minden katonai rend és biztositás nélkül szanaszét

heveredtek a földre s ettek s ittak a részegségig s a mozdulni nem tudásig. Ilyen állapotban találta őket Dávid fáradt serege s ez jó is volt, mert harcra kész rablókkal nem tudtak volna elbánni. A csata nem volt tulhosszu. Egy estén végeztek a rablókkal, kik közül négyszázan menekültek el, tehát annyian, ahányan Dávidék voltak. Ebből következtethetünk arra, hogy a rablók száma sokkal nagyobb volt s igy Dávidnak volt oka először Istennel tisztázni, hogy a maga kis seregével megtámadhatja-e a rablók nagy hordáját, kik azért is sokan kellett, hogy legyenek, mert nemcsak Ciklágot pusztitották el, hanem filiszteus földre és Judába is betörtek, kihasználva az alkalmat, hogy a filiszteusok hadba vonultak és Juda férfiai közül is sokat behivott Saul. Mint ebből látszik, ezek az amálekiek vérbeli rablók és gonosztevők voltak, mert a gyengét támadták és a védtelent rabolták meg. Ciklágot égették csak fel, bizonyos, hogy Dávid iránt érzett bosszujuktól indittatva. A filiszteus városokkal nem merték ugyanezt tenni, félvén a bosszutól. De Dávidon érzékeny sebet akartak vágni. Ha azt, amit Dávid portyázó hadjáratain az amálekitákkal tett, összehasonlitjuk azzal, amit az amálekiták Ciklággal tettek, külsőleg a kettő között nem sok különbséget találunk. Am ne felejtsük, amit az amálekiták tettek, az a rablók müve volt; az, amit Dávid tett, a rendőré. Az amálekiek kirabolták a filiszteusokat is; a talált rabszolga egyiptomi volt, tehát oda is jártak rabolni. Dávid pedig csak azokkal a népekkel bánt el ugy, hogy megsemmisitse őket, amelyek ily gonosz életmódjuk miatt a környező népek félelme és csapásai voltak. Az a tivornya s vad tánc, melyre a zsákmány az amálekieket inditotta, élénk tárja azt az életmódot, melyet a rablók szoktak folytatni, kiknek lelkében csak a legvadabb indulatok tanyáznak. Az egyiptomi rabszolgát semmi hüség, semmi szeretet nem füzte (egyiptomi) urához, igen könnyen ráállott, hogy volt urait elárulja, miután ő maga is zsákmány volt s mást, mint rablókat nem láthatott az amálekiekben. Milyen más viszonyban volt egy Eliézer urával, Ábrahámmal. A rablók lelki rajzát mutatja az a gyáva menekülés, ahogy azok az amálekiek, akik elég józanok voltak, hogy tevéikre felkapaszkodjanak, meg sem próbálják a fáradt ellenséggel a harcot, noha ők pihentek voltak, hanem azonnal futásnak eredtek, noha csak ők maguk annyian voltak, mint a héberek. Nem a rablók jóindulatán, hanem azok üzleti érzékén s Isten gondviselésén mult, hogy a zsákmány egész teljességében Dávid kezére került, az is, amit máshonnan raktak el, ugyhogy a kezdetbeli nagy csapás utólag óriási nyereséggé változott. Erre a vagyonra szüksége is volt a fellépő királynak, mert amit Dávid előre nem látott a királyságra lépés közvetlenül következett az esemény után. "Dávid mindent visszahozott", amit a rablók elvittek, "semmi sem hiányzott, sem kicsiny, sem nagy". Azonban Dávid jól tudta, hogy ez Isten müve volt, akihez nagy szorultságában fordult s akinek figyelmét semmi ki nem kerülte, aki minden hajunk szálát megszámolva őrzi. Ha tehát emberei dicsekedve hirdették, a nagy vagyonra, melyet a vásárolt s régi tulajdonon kivül a rablóktól elvettek s melyet a többi előtt hajtottak: "Ez a Dávid zsákmánya!", akkor ebből két következtetést vonhatunk le: 1/ az emberek mindig az embert néznek és azt dicsőitik Isten helyett; 2/ igen megváltoztak, mert hiszen nemrég még meg akarták kövezni Dávidot s ezt a változást magukban nem vették észre. Sem a harag, sem a dicséret nem volt az igazságnak megfelelő, mert Dávid előtt az Istent, a hü Jahvét kellett volna dicsérniök. - A fejezet különben érdekes tudósitást ad arról, hogy a katonák akkor milyen élelmet hordottak magukkal, mert az éhhalál szélén álló egyiptomit azzal kinálták meg: száritott s összesajtolt fügepogácsákat és szőllőből présélt szőllősajtot. Lélektanilag érdekes, hogy a meghalót "szelleme" hagyja el s az tér bele vissza.

21-25 v.: Mikor Dávid elérkezett ahhoz a kétszáz emberhez, akik fáradtak voltak arra, hogy Dávidot kövessék, ugyhogy ülve hagyták őket a Bószor patakvölgyében, ezek Dávid elé s a vele levő nép elé mentek s amikor Dávid közel ért a néphez, az békességet kivánt neki. De ekkor azok közül az emberek közül, akik Dáviddal mentek, a gonosz és beliálfajta emberek megszólaltak mind s azt mondták: Azért, hogy nem jöttek velünk, ne kapjanak a zsákmányból, amelyet elragadtunk, hanem kiki csak a feleségét és gyermekeit vezesse el és menjenek utjukra. De Dávid ezt felelte: Ne tegyetek igy testvéreim,

azzal,amit Jahve adott nekünk,aki megőrzött minket s kezünkbe adta a betörő csapatot,amely ellenünk jött.Ki hallgatna rátok ebben a dologban?! Hiszen egy szokott lenni a része annak,aki a háborúba vonul azéval,aki a készletnél marad: együtt osztozkodnak.Ettől a naptól fogva a mai napig ez lett törvény és jog Izraelben!

Az a kétszáz ember,aki nem birta az iramot s lemaradt a Böszor patak völgyében,semmivel sem volt rosszabb indulatu,mint a 4oo,aki Dávidot a harcba és győzelembe követte s csak a fáradtságukon és gyengeségükön mult,hogy nem vettek részt a csatában.Mivel azonban mentek addig,ameddig tudták s elvégezték,amire képességük volt,ők is megérdemelték,hogy a zsákmányból részesedjenek.Az erősnek segiteni kell a gyöngét s nem lehet tudni,hogy akik ebben az időben fáradtak voltak,nem olyan munka vagy megerőltetés miatt fáradtak el,melyet a köz érdekében teljesitettek,de amiért semmi külön jutalom nem járt.A kötelességtudás ugyanaz volt;tehát a jutalomnak is azonosnak kellett lennie.Ez az irgalom törvénye volt;mert tudjuk,hogy a pogány gondolkodás nem ezen az uton halad s könyörületet a gyengébb iránt nem ösmer.Érdekes,hogy Izraelben ekkor nem a pogány áki birja,marja"törvény uralkodott!A bibliai történet jellemzően mondja,hogy a"gonosz-és beliál-fajta"azaz semmirekelló emberek akarták a kegyetlen,irgalmatlan szabály érvényesitését.Dávidra jellemző, hogy ezekkel a gonosz,kegyetlen emberekkel is szeliden beszél s magyarázni próbálja nekik annak jogosságát,hogy a gyengék a zsákmányból az erősökkel egyenlő részt kapjanak.Az erősek jogán nem juthatnának hozzá de az irgalom és méltányosság jogán igen! Hiszen nekik is volt családjuk s ugyanazt az áldozatot hozták,mint azok,akik tovább birták a fáradtságot.Végeredményben pedig,akik végig kitartottak,azok is csak irgalomból nyerték,amit nyertek,mert Jahve adta a kezükra azt az ellenséget,amelyet a"véletlenek"sajátságos láncolata nélkül elrejtett volna már a rabló népek sajátságos gomolya.Véletlen alatt nem olyasmit értek, ami Isten gondviselésén és mindent látó képességén kivül van,hanem ami az emberi megismerés és hozzáférkőzés határán esik tul.Nekünk véletlen, nem Istennek! Ha a filiszteus fejedelmek nem tesznek kifogást Dávid ellen és Dávid nem indul el hamarább Ciklágba,mint szándékoztak,talán soha többé nem látják a héber hősök az övéiket,mert a rablók elrejtőzhettek volna s az asszonyokon és gyermekeken régen tuladtak volna.Ha Dávidnak eszébe nem jut Abjátár utján Jahvét megkérdezni,talán Dávid is elveszett volna.Ha nem találják meg az egyiptomi ifjut,nem lett volna senki,aki utba igazitja őket.Ha a mohóság nem állitja meg a rablókat,ők nem érték volna őket el.Ha a támadás nem történik oly hirtelen,a nagy többségben levő rablók védekezhettek volna.Isten ajándéka volt,hogy övéiket és a zsákmányt megkapták.Ha Isten ily irgalmas volt hozzájuk,nem kellett-e nekik is irgalmasoknak lenniök testvéreikkel szemben.Erre a testvéri indulatra fellebbez Dávid,mikor a gonosz s irigy indulatu társait "testvéreimnek"szólitja.Dávid az irgalomtól üzve egy szokást állandósit Izraelben,mely annak jele volt,hogy ebben a népben Jahve ott lakott.S aztán senki sem tiltakozott többé.Természetesnek tünt fel,amit az irgalom diktált.

26-31 v.: Mikor Dávid Ciklágba ért,a zsákmányból részt küldött Judának vele barátságban álló véneinek,ezzel az üzenettel: Itt van a rátok eső áldás a Jahve ellenségeitől ejtett zsákmányból! Küldött a bételieknek, a délvidéki rámótiaknak,a jattiriaknak,az aroérbelieknek,a szifmótiaknak,az estömoabelieknek,a káchál iaknak,a kármelitáknak,a Jerachméel városaiban lakóknak,a kéniek városaiban levőknek,a chormabelieknek,a korászánbelieknek,az attákbelieknek,a hebroniaknak,s mind azokon a helyeken lakóknak,ahol Dávid embereivel járt.

Dávid tudta,mit kell tennie az óriási zsákmánnyal,amelyet Isten kezébe adott.Itt mutatkozott meg,hogy Dávid királyi lelkü,mert királyi bőkezüséggel osztotta a zsákmányt mindazoknak,akik bujdosása alatt vele jót tettek s őt és embereit szivesen fogadták.Még ekkor nem érkezett hozzá Saul halálának hire;de ajándékozásával elárulta,hogy szive népe mellett

van s hogy ez a szív tele van hálával és szeretettel mindazok iránt, akik erre a hálára érdemesek. Most látszott meg, hogy jobb tőkebefektetés volt az ártatlan Dávid mellé állani, mint az igazságtalan Saul mellé, noha az akkor üldözött volt, Saul pedig hatalommal és hadsereggel rendelkezett. Nemsokára Saul elgyöngülve, hatalomtól s tevékenységtől megfosztva a Seólban fog ülni, Dávid pedig Jahvétől felemelten a trónra száll. Dávid életének egyik legnagyobb szomorusága után hirtelen mindent visszakap, amit elvesztett s hozzá temérdek vagyont. Ha önzőn kicsinyes, földi érdekek után fut, megtartja a hatalmas zsákmányt, de ő azonnal azt nézte, kivel tehetne jót a rábizott vagyonnal. Hamar megtalálta: azokkal, akik vele és üldözött társaival jót tettek. S ment az örömhir: Dávidot megáldotta Isten s most az áldásból részt küld barátainak. Eszünkbe jut Jézus, ki életének borzalmas szenvedése után felemeltetik s a nyert áldást szétosztja azoknak, akik hívek voltak hozzá üldöztetésében. A földre visszatérő Jézus így fogja megjutalmazni azokat, akik hiven kitartottak mellette. De még valami eszünkbe jut: Dávid nagyobb vagyonnak látta a hálás, örvendő emberek szeretetét, mint a testi kincset s ezért a földi vagyont hamar beváltotta szellemi értékre, mint Jézus tanította a hamis sáfár példázatában: a hamis mammonon szerezzetek magatoknak barátokat, hogy azok fogadjanak majd titeket az örök hajlékokban. Mikor idegen országba költözünk s régi hazánkba nem szándékozunk már visszatérni, pénzünket az uj ország pénzére váltjuk át: bolondság volna a régi, elhagyandó ország pénzéből bármit is magunknál hagyni, mert az elveszett vagyon volna. Igy kell tenniök azoknak is, akik ezt a földi létet ideiglenes vándorlásuk helyének tartják, kik hazájukat a mennyekben találták meg. Itt a pénz, földi kincsek az értékek; ott tul a szeretet, a bizalom, a reménység. Amig itt járunk váltsuk át földi vagyonunkat örök értékekre azzal, hogy szeretetet gyakorolunk vele s a hitnek munkáira fordítjuk pénzünket. Eszünkbe jut az őskeresztyének buzgalma, mikor eladták birtokaikat s árát elhozták és letették az apostolok lábához. A pénzt szeretetre váltották át s abban az első gyülekezetben csak ugy folyt a szeretet arany folyama. Az a vagyonközösség, amelyben az első keresztyének éltek, mikor mindenük közös volt, nem jövedelmezőbb és több hasznot hajtó állam-, vagy társadalmi forma keresése volt, hanem a földi vagyon megvetése s a szeretet kivánkozása, hogy senki jóban ne éljen a többinél, hanem mindannyian osztozzanak minden jóban. A testi vagyon megvetése s a kivánság, hogy minél több embernek örömöt szerezzen, látszik Dávid tetteiből is. Királyi tett volt, királyi szív tette!

XXXI.1-13 v.: Mikor a filiszteusok harcba bocsátkoztak Izraellel, az izraeliek elfutottak a filiszteusok elől s a Gilboa hegyét elesettek boritották. A filiszteusok nyomában voltak Saulnak és fiainak. Aztán a filiszteusok levágták Jónátánt, Abinádábot, és Malkisuát, Saulnak fiait. Mikor a harc megnehezült Saul körül, ijjászok találtak rá s ő nagyon reszketett az ijjászoktól. -Vond ki kardodat! -mondta ekkor Saul fegyverhordozójának- és szurj által, hogy ezek a körülmetéletlenek ne szurjanak át, ha ide jönnek! Fegyverhordozója azonban nem akarta, mert igen félt. Ekkor Saul fogta a kardot és beledőlt. Mikor a fegyverhordozó ugy látta, hogy Saul halott, ő is kardjába dőlt és meghalt mellette. Igy Saul s vele három fia, a fegyverhordozója és összes emberei aznap meghaltak. Mikor azok az izraeliek, akik a síkon tul s azok, akik a Jordánon tul laktak, látták, hogy az izraeli nép megfutott s hogy Saul és fiai meghaltak, elhagyták a városokat s elfutottak. A filiszteusok pedig eljöttek s megtelepedtek azokban.

Történt aztán, hogy mikor másnap a filiszteusok eljöttek, hogy az elesetteket kifosszák, rá találtak Saulra és három fiára, kik a Gilboa hegyen estek el. A fejét levágták, a fegyverzetét lehuzták s követeket küldöttek köröskörül a filiszteusok földére, hogy megvigyék az örömhirt bálványtemplomaikba és a néphez. Fegyverzetét az Astarték házában helyezték el, holttestét pedig felerősitették Bét Sán /nyugalom háza/ falára. Mikor Gileád Jábésának lakói meghallották, hogy a filiszteusok mit tettek Saullal, fölkeltek az összes erejükben levő férfiak és miután egész éjjel meneteltek, levették Bét Sán faláról Saul holttestét és fiainak holttestét, haza mentek Bét Sánba és ott elégették őket. Aztán

falára

fölszedték csontjaikat s a Jábesben levő tamariszkfa alatt eltemették és hét napig böjtöltek.

Nemcsak Saulon lett urrá a félelem,hanem a vezetése alatt álló izraelieken is.Nem a félelem ragályos,hanem az a szellem,amely a félelmet kelti,a csüggedés szelleme.Isten adja az ember szivébe a bátorságot,a bizalmat s ha Isten nem adja ezeket,az ember csüggedt és balsejtelmü lesz. Az izraeli népet balsejtelmek töltötték meg s mikor a filiszteusok támadtak,az izraeliták megszaladtak. Az üldöző filiszteusok vágták a menekülőket s Gilboa hegyét elesettek boritották.A filiszteusok főképen Sault keresték s mikor meglátták,utána eredtek,mindenütt nyomában voltak s a menekülő Saul látta,hogy végső órája elérkezett.Vele voltak fiai is;a félelem azokon is urrá lett,együtt menekültek.Szomoru befejezése volt ez egy jobban kezdett pályafutásnak.Még Jonátán sem fordult vissza, hogy szembeszálljon a rabló ellenséggel.Apja mellett elvesztette korábbi hitét,az Isten segitségét váró bizalmát.Aki Dávid mellett lett volna a helye.Az emberekhez való hüség,mégha az apáról van is szó,sokszor kizárja az Istenhez való hüséget:Jonátán nem előre haladt,mig Saul mellett időzött,hanem visszafelé.Vagy legalább is e pillanatban minden reménysége letünt.Tudta,hogy vesztes ügy mellett áll,hogy Saul ügye már nem Isten népének ügye.Jahve Dávid mellett áll,ezt Saul is tudta,Jonátán is.Aki másodmagával egész ellenséges tábort megszalajtott,az most csüggedten menekült.Jonátán apjának is többet használt volna azzal, ha Dávid mellé áll.Apjával együtt kellett elveszniök.A filiszteusok elérték őket s mindannyiukat levágták.Ijjászok találtak Saulra s nyil furódott belé, melyről Saul érezte,hogy halálos.Itt a részleteket nem irja le az elbeszélés,csak a tényt állapitja meg,hogy később a részletekre visszatérjen. Halálos sebével Saul a rögtöni halált kereste s felszólitotta fegyverhordozó szolgáját,hogy ölje meg.A fegyverhordón azonban ugyanaz a félelem ült,amely az egész táboron s nem merte használni kardját.Megkövülten nézte urának nyomoruságát,karját felemelni nem tudta.Valami belső sejtés azt is megmondta neki,hogy neki nem szabad Isten felkentjére emelnie kezét,hanem Istennek kell áltálengednie. Saul ezért is meg akart halni,mert félt sebesülten filiszteus kézre kerülni,hogy azok meg ne csufolják halálában.Félelmét igazolta az,amit később holttestével csináltak.A történet későbbi szakasza elmondja,hogy amit a fegyverhordozó nem tett meg,megtette később egy amáleki idegen:Sault ledöfte s a halálba segitette.Mikor a fegyverhordozó látta,hogy ura halott,saját életbenmaradásának semmi célját nem látta már s ő is fegyverébe dőlt,szerencsésebben,mint ura,mert rögtön meghalt.Ezek a végső dolgok akkor folytak le,mikor Saul körül a harc megnehezült annak következtében,hogy mindig több harcos gyült össze Saul üldözésére.Természetes,hogy az erős támadás nemcsak Sault és királyi ruhába öltözött fiait ölte meg,hanem köréjük gyülő embereiket,a testőröket is,kiknek szintén nem volt lelki erejük Saul megsegitésére.Gilboa mellett van a Dothán siksága;azontul a Jordán felé hegypárkány következik a mélyebben fekvő Jordán völgy felé,majd a Jordánon tul uj emelkedés,majd Gilead fennsikja.Akik itt laktak,a csüggedés szellemétől hajtva mind menekültek,ugyhogy helyüket filiszteusok foglalták el,kik házaikba beköltöztek.Ezt a beköltözést a filiszteus fejedelmek is szivesen nézték,sőt megparancsolhatták,mert ilyen a héberek sorai közt lakó filiszteusok alkalmasok voltak az izraeli nép ellenőrzésére s a préda összeszedésére.Szomoru befejezése Saul uralkodásának! Isten azt akarja,hogy ne csak Saul érezze,hogy mit jelent az,ha valaki Isten választottja ellen küzd,miután a nép egy része odaadta magát a Dávid elleni hajtóvadászatra.Az egész vonalon,minden ponton elvesztették a csatát s nem volt a szörnyü pusztulásban semmi vigasztaló folt.Izrael a legmélyebbre süllyedt,ahová ebben a pillanatban süllyedhetett.

Még szomorubbá tette a vesztesége t az a csufság,amelyet a filiszteusok Saul holttestével elkövettek. Nem volt nemes ellenség tette,hogy az ellenség királyának holttestét kiraboljak és megcsonkitsák.Gonosztevők holttestét szokták a vár falára függeszteni,hogy a példától elriasszák az embereket.A filiszteusok pompázni akartak ezzel a cselekedetükkel,a győzelmet fitogtatni s a hébereknek okozott gyalázatot növelni,sebükbe

ecetet tölteni.Hogy Saul fegyverét isteneik templomának kincstárában helyezték el,megtorlás akart lenni azért,amit Dávid Góliát fejével és kardjával tett /1.S.17,54;21,1o/.Az,hogy a csata után a győztes bejárja a harcmezőt és a zsákmányt összeszedi,mindig divatban volt;de a király személyét nemes ellenfél tiszteletben részesiti.Saul elég vitéz volt korábban arra,hogy a tiszteletet neki is megadják.Illés,aki a próféta-ságot ért gyalázatnak egy későbbi időben véget vetett,Gileád szülötte volt.Ebben az elfelejtett s vadabb országrészben akadtak most is fér-fiak,kik nem tudták elviselni a gyalázatot,hanem-nem tudván a hatalmas ellenséggel kicsiny számban szembe szállni-éjjel közelitették meg Bét Sánt és titokban leszedvén Saul testét,azt házavitták s elégetés után, hogy a filiszteusok többé hozzá ne férjenek,csak a csontokat eltemették. Amit tettek,veszélyes tett volt s merészségüknek nem volt más célja, mint a királynak holtában tisztességet adni s Izrael gyalázatát meg-szüntetni.Amit tettek,nemes tett volt s arra mutatott,hogy a filiszteu-sok nemtelen tette most már nem csüggesztőleg hat,hanem felkorbácsolta a méltatlankodást.A jábesiek tette csakhamar a hir szárnyára kelt s bejárta az országot.Az a tamariszkfa most a nemzeti büszkeségnek em-lékfájává lett s a sir nem a esüggedést terjesztette tovább.A jábesiek tette olyan volt,mint egy hős tette,ki a futó népet megállitja s visz-szafordítja.Megállt a gyáva megadás s helyét ellenállás szelleme kezdte betölteni.A nagy gyász sötétségében ez volt az első reménycsillag.De csakhamar más fény is derült;de ez nem a Saulhoz hivek táborából,hanem az üldözött Dávidéból.Vajjon diadalmas ellenfélként vonul be az uj ki-rály Saul üres helyére?Vajjon a nevetés,a vigság zajával érkezik a számüzött?Nem!A gyász szavával!S ebből a gyászból több derü jött, mint a nevetésből jött volna.Isten végtelen bölcsességéből jó,hogy a segitséget sokszor az elhagyattatás,a diadalt a csüggedés előzi meg. Isten azt akarja,hogy a segitséget megbecsüljük s a saját tehetetlen-ségünket általlássuk.Saul büneiben a héber nép nem volt bünös,de hogy Sault kivánta maga fölé,abban vétkes volt.Megunták a láthatatlan Isten királyságát,látható király kellett nekik.Megunták a hit láthatatlan támaszát,állandó hadsereg ereje kellett nekik.És most a király és fiai holtak voltak,a hadsereg széjjelszaladt,az ellenség rajta ült az or-szágon,és meggyalázta a királynak még holt tetemét is.Gyalázat,keserü-ség,nyomor,félelem nehezült az országra,A legmélyebbre jutottak,a gya-lázat és csüggedés legalsó fokára.Nem sejtették,hogy a felemelkedés jön,a magasság legfelső foka,hová ez a kicsiny nép emelkedhetett.Előbb harc,aztán békesség;előbb vitézi tettek sora,azután a bölcsesség,mely megőrzi és élvezni tudja a gazdagságot.Jött Dávid és Salamon! De előbb a mélybe vezette Isten a népet.Sötétségből a világosságra! Hogy a nép a jólétben és a diadalban el ne bizakodjék,ezért vitte őket Isten e-lőbb a mélybe.De vajjon a nép megtanulta-e a leckét?

S á m u e l m á s o d i k k ö n y v e.

I.1-16 v.: Saul halála után történt,hogy amikor Dávid visszatért az amálekiek-veréséből,és Dávid már két nap óta ült Ciklágban,a harmadik napon egyszer csak egy férfi jött Saultól a táborból,megszaggatott ruhával,a fején porral.Amikor Dávidhoz ért,a földre esett és meghaj-totta magát.-Honnan jössz?-kérdezte tőle Dávid.-Izrael táborából me-nekültem!-felelte neki.-Jelentsd meg nekem,mi történt ott!-mondta ne-ki Dávid.Az elmondta,hogy a nép elmenekült a csatából,sokan el is es-tek és meghaltak a népből;Saul és fia Jonátán halottak.Dávid ekkor megkérdezte a neki jelentést tevő legénytől:Hogy tudtad meg,hogy Saul és fia Jonátán halottak? Erre igy szólt a legény,ki a jelentést tette neki:Ugy véletlenül a Gilboa hegyére jutottam és Sault a dárdájára ha-jolva találtam;szekerek és lovasok voltak szorosan nyomában.Hátra for-dult s amikor meglátott engem,rám kiáltott;én azt feleltem:Itt vagyok! Ki vagy?-kérdezte tőlem.En azt feleltem:Amáleki vagyok! -Állj ide hozzám!-szólott-és ölj meg engem,mert görcs fogott meg s mert a lel-kem még bennem van!Ekkor mellé álltam s megöltem őt,mert tudtam,hogy elestét nem fogja tulélni.Aztán fogtam a koronát,amely fején volt s

a karperecet,amely karján volt és elhoztam őket ide uramhoz.Ekkor Dávid fogta a ruháit és szétszakitotta őket s ugy tettek a vele levő férfiak is mind.A mellüket verték,sirtak és estélig böjtöltek Saulért és fiáért Jonátánért,Jahve népéért és Izrael házáért,hogy kard ejtette el őket. Dávid aztán megkérdezte a legényt,aki a jelentést tette neki:Honnét való vagy?-Jövevény amáleki ember fia vagyok!-felelte az.Aztán-igy szólt hozzá Dávid:Hogy van,hogy nem féltél kezedet kinyujtani s Jahve fölkentjét megölni? Aztán odakiáltott Dávid a legények közül egyet:-Menj oda, üsd le!-mondta.S az leütötte,ugyhogy meghalt.Majd ezt mondta neki Dávid: Véred a fejedre szálljon!Hiszen szájad mondta ki feléled az itéletet:Enöltem meg Jahve fölkentjét!

Dávidnak és csapatának nagy szomoruságát közvetlenül követte az öröm,a viszontlátás,a nagy gazdagság.De mindezt felülmulta az azután következő hir:Vége a bujdosásnak:meghalt Saul!Ennek a második hirnek azonban sem Dávid,sem bizalmas emberei nem örültek,mert az ő szabadulásuk Izrael nagy vesztességével és Saulnak és fiainak halálával volt összekötve.Hogy most már király lesz Dávid,az nem foglalkoztatta a nemes lelkü vezért;fájdalma Saulért és Jonátánért őszinte volt.Ez a fájdalom azt mutatta,hogy Saulnak sok gonosz tettéért őszintén megbocsátott.Fájdalmának és gyászának próbája egy tette s egy költeménye volt.Mindkettőt közli a történet. Saul halála és az amálekieken aratott győzelem körülbelül egy időre esett,vagy az utóbbi alig előzte meg az előbbit.Dávid csak két napig élvezte az otthon erősen zavart örömét,mikor hirvivő jött,hogy Saul halálát jelentse.A ciklági otthon idegen földön volt;amellett a város el volt hamvasztva;ujjá épitésére még idő nem volt;lelkükben még ott égett az elválás,a gyötrő bizonytalanság emléke;mégis kétségtelenül nagy boldogság lakott szivükben,hogy ujra együtt lehettek.A leégett városban tapasztalt kényelmetlenséget kevésbé érezték,mihelyt megjött a hire,hogy a városban nem kell maradniok:a haza földje ujra megnyilik előttük.A hirvivő azonban,ki a hirrel először szaladt Dávidhoz,nem érdemelte meg azt a dicséretet:Mily szép az örömhirhozónak lába! Ez a láb Saul király vérében taposott-s ezt a vért,még ha a király kérésére is,ő maga ontotta ki.Kétségbeesett és a halál árnyékától elboritott ember kérését nem lett volna szabad teljesitenie,mert soha sem szabad a reményt feladni,hogy a beteg még meggyógyulhat.Az amáleki legénynek inkább védenie s esetleg, ha pillanatnyilag is,rejtenie,a figyelmet a királyról eltérítenie sikerült volna,biztos helyre szállitania kellett volna a sebesültet.Ezért a tettéért dicséretet kapott volna,még ha az nem sikerült volna is.Gyilkosságával a filiszteusok előtt tette magát kedvessé,nem Izrael szemében. De főleg nem Dávid szemében.Dávid igen jól tudta,hogy a had nemes fiának mi a kötelessége s ahogy ahhoz maga ragaszkodott,ugy nem bocsátotta meg, ha azt más durván áthágta.Az amáleki ifju durva lelkü volt;kaján,számító s nyeglén képmutató,mint fejedelme,a Sámueltől megölt Agág.Fején a por, testén a megszaggatott ruha ellent mondott arcának,mely leste,hogy Dávid arcán az öröm jelenik meg vetélytársának halála hire miatt.Dávid jól olvasott az amáleki arcában s látta a mögötte rejtőző lelket.Dávidtól jutalmat várt hirvivéséért.Dávid arcán azonban nem olvasott derüt az amáleki.Amikor Izraelt ujra nyomorba döntő csapásról,sok izráeli vitéz elestéről,a menekülők kétségbeeséséről hallott,lelkét összeszoritotta a fájdalom.Ő,aki többször megölhette volna Sault,de sohasem tette,nem örülhetett most annak,hogy a gyilkos kéz idegené volt s épen annak a nemzetnek egyik fiáé,mely Ciklágot felégette,asszonyaikat,gyermekeiket elhurcolta s aztán olyan gyalázatosan esett a zsákmánynak neki,ahogy a rablók szoktak állati mohósággal az élvezetnek esni.Azután,hogy népének másik ellensége,a filiszteusok megdicsérték talán az ifjut,most ő adózzon neki dicsérettel? Átlátta a helyzet torz voltát s megutálta a hirhozóját.A szolgai hódolat nem hizelgett neki;a gyász jeleinek ellentmondtak az amálekin látható egyéb jelek.Amellett saját elbeszélése tartalmazta a letagadhatatlan vádat:megölte a királyt,mikor azt még talán meg lehetett volna menteni.A filiszteus harci szekerek és lovasok nem lehettek egészen közel,különben a beszélgetés nem történhetett volna meg Saul és az amáleki között.Letakarhatta volna hirtelen az uralkodót;ő

azonban megtette,amit az olyan állapotban kért,amelyben a józan megfontolás nem lehetséges.A király fegyverhordozója csak azután ölte meg magát,hogy Saul meghalt;ott állott tehát a reszkető katona,Saul hive, kinek nem volt szive a király kivánságát teljesiteni/I.S.31,4/;ketten voltak,megmenthették volna a királyt,vagy megpróbálhatták volna megmentését.Az ámáleki tette birta rá a fegyverhordót is arra,hogy végezzen magával;mig ha nem teljesiti a király kérését,megmaradt volna ez a hü ember is.Az,hogy a királyról levette fejéké,a diadémot vagy koronát s karjáról az arany peregt,holott mindezt rajta kellett volna hagynia s a halott királlyal együtt eltemetni,mert csak másnap találták meg a filiszteusok a király holttestét /II.S.31,8 skk/:közönséges rablónak,sőt hullafosztogatónak bizonyitotta az ámálekit s a dolog annál sulyosabb volt,mert a király felszentelt személyét fosztotta ki.De még sulyosabbá tette az ámáleki vétkét,hogy a rablott kincset Dávidnak kinálta fel, feltételezve,hogy az a csunya bünnek részesévé válik kapzsiságból.Ez meg Dávid ellen elkövetett sulyos sértés volt,mely most már szintén királyi személyt ért,mert az isteni elhivás következtében Dávid a trón jogos örököse volt s a trón elfoglalásának ideje elérkezett.Az ámálekinek az a jelentése,hogy Saul sebe olyan volt,amelyet nem élhetett tul a király,nem volt megbizható és csak érvelési eszköz volt.Az ámáleki tehát megérdemelte a büntetést,melyet kapott;gyilkosság,hullafosztás királyi személlyel szemben;az uj királynak bünrészessé tevése vagy annak kisérlete:oly sulyos vétkek,melyekért más büntetést rá mérni nem lehetett. Dávid nem egyedül gyászolta Sault.Az együtt eltöltött idő alatt a katonák annyira összeforrottak már Dáviddal,hogy átvették annak nemesebb gondolkodását s a Dávid ellen legutóbb elkövetett sértés,mikor asszonyaik elrablásáért őt okolták,mélyen megszégyenitette őket,egyuttal Dávid nemes viselkedése ujra finomitólag hatott rájuk.Nem csodálhatjuk tehát, hogy egyszerre megértették a helyzetet s nemcsak a büntetés végrehajtásával,hanem önkéntes gyászuk jeleivel is egészen együtt haladtak Dáviddal.Ezek az elkeseredett s részben durva emberek igen finom lelkűeknek bizonyultak,mikor gyászolják azt,akinek nyomoruságukat köszönhetik.Látszik,hogy egy nemes szív hogyan hathat emberek tömegére;a belőle kiáradó jóakarat hogyan vonul be a vele levők lelkébe s mig példaképük szavait halljak,tetteit nézik,lassankint hozzá hasonlatosak lesznek.Igy vagyunk mi mindannyian Urunkkal,az örökkévaló Dáviddal;miközben szavait halljuk,életébe bepillantunk,átalakulunk,s Hozzá hasonlatosakká leszünk. Még jobban mutatja Dávid lelkének nemességét az az ének,mely ekkor buzgott ki lelkéből.

17-27 v.: Saulra és fiára,Jonátánra Dávid a következő sirató dalt költötte;megparancsolva,hogy azt Juda fiainak tanitsák meg.Az ijjdal irva található az Egyenesek könyvében.
Oh Izrael! Ékességed átszurva fekszik a magaslatokon! Hogy estek el az erős vitézek! Ne vigyetek hirül Gátba,ne mondjatok róla örömhirt Askelon utcáin,hogy a filiszteus lányok ne örüljenek,hogy a körülmetéletlenek lányai ne ujjongjanak!Gilboa hegyei! Harmat,eső ne hulljanak rátok, ti áldozatadó mezők! Hisz ott bántak megvetően a vitézek pajzsával,Saul pajzsával,mintha nem kenték volna fel olajjal! Elesettek vérétől,hősök kövérétől nem hátrált meg Jonátán ijja,nem fordult vissza Saul kardja üresen.Saul és Jonátán szerették egymást,kedvesek voltak egymásnak életükben;halálukban nem váltak el;könnyebbek voltak a sasoknál,erősebbek az oroszlánoknál.Izrael leányai! Sirassátok meg Sault,ki karmazsinba öltöztetett titeket vigasságokra,ki arany ékességet rakott ruhátokra! Hogy estek el a hősök csata közben,Jonátánt átszurták magaslataidon! Jaj nekem miattad én testvérem,Jonátán! Igen kedves voltál nekem! Nagy szereteted a nők szerelménél csodálatosabb volt nékem! Hogy estek el a vitézek! Elvesztek a harc szerei!

Mikor Dávid azelőtt áll,hogy magát királynak elfogadtassa annak az elhivásnak megfelelően,amelyet Sámuel titkos felkenése magában foglalt, nem azon dolgozott,hogy saját személyét ajánlja törzstársainak,hanem hogy Saullal barátkoztassa őket halálában.Versét szálló énekké akarta

tenni,hogy ajkról ajkra szálljon az s Juda fiait megtanitsa arra a gyöngéd szeretetre,amely Dávidot minden keserüsége ellenére Jonátánhoz és azon keresztül Saulhoz füzte.Nem kételkedhetünk abban,hogy a dal megtalálta a maga utját és Juda leányai széltében-hosszában énekelték a férfiaknak Dávid megható szeretetét.Bár az éneket csak Juda mezőire szánta Dávid,mégis egész Izraelt szólitja meg.Lelke tehát nemcsak saját törzséé,melyet könnyebben elérhetőnek tart s melyről gondolja,hogy szavát szivesebben fogadja,hanem egész népéé,melyet szeret s melyért életét kész odaszentelni.Izrael ékessége ifjusága,harcoló hősei,kiknek dicsőségét vannak hivatva énekelni Izrael lányai,de most csak gyászéneket énekelhetnek róluk,mert Izrael ékessége,a hősök nem élnek már.Holttesteik Gilboa magaslatán terülnek el filiszteus fegyverektől átszurva. Bizonyos költői tulzás jelenik meg abban,hogy kivánságát fejezi ki,hogy Gátban ne jelentsék meg a történetet,a filiszteusok legjelentékenyebb városában s a másik vezető városban,Askelonban ne hirdessék örömhir gyanánt,hogy Izraelt mily szörnyü gyász sujtotta le.Ugyis fogják hirdetni,kacagva beszélik el a filiszteusok hőstetteit s Izrael gyalázatát. De Dávid mintegy bedugja fülét,nem akarja hallani,nem akarja tudomásul venni,hogy Izrael ellenségei hogyan ujjonganak.Második éve élt a filiszteusok között,de ez idő alatt szive csak távolodott tőlük,ahogy gyülöletüket és rabló hajlamaikat megösmerte.A filiszteus városoktól a harc helyére,Gilboa magaslataira fordul tekintete és szeretné,ha a vidámság letörlődnék ezekről a hegyekről,hogy gyász szineibe öltözzék e gyönyörü vidék,hogy kopárságával hirdesse a gyászt,amely Dávid szivét betölti. Harmat,eső kerülje el e hegyeket; hervadjanak el mezői,melyeken átszurt héber hősök hevernek,törumák,azaz félretett áldozatok,melyeket Isten kivont az Izrael fiai közül,hogy az övéi legyenek az oltáron.Szemei előtt megjelenik azoknak a filiszteusoknak gögös megvetése,kik őt Akis táboráből visszaküldötték,s maga előtt látja azt a tekintetet,amint az elesett izraeli hősök pajzsait félrerugják s megvetéssel illetik.Saullal ugy bánnak,mint egy közönséges emberrel,mintha nem Isten fölkentje lett volna! Ezek a körülmetéletlen,durva emberek hogyan tudnák megérteni azt a tiszteletet,amelyet Dávid érzett Isten fölkentje iránt,mikor azt többször megszabadította a gyilkos kéztől.Majd abból a régi időből, mikor ő is ott harcolt Izrael csatarendjeiben,eszébe jut Saul daliás alakja,Jonátán kedves arca,a két vitéz,s felidézi,hogy ha most letaposva vérükben hevernek is,de mikor még Isten megadta nekik,biztos kézzel röpitették célja felé a nyilat,forgatták a kardot s ha egyszer lőttek, vagy odavágtak,sujtásuk sohasem volt eredménytelen,hanem elvégezte célját.Aztán ismét tovább fordul tekintete.Most bájos otthoni jelenetek jutnak eszébe,az a büszke szeretet,amellyel Saul fiára,Jonátánra nézett; az a megértő pillantás,amellyel Jonátán átyja gyengeségét kimentette s beszél ennek a kettőnek egymáshoz való szeretetéről,arról,hogy milyen kedvességet találtak egymásban.Feledi azt,hogy Saul ebből a szeretetből épen őt kizárta s hosszu évekre keserüvé tette életét:most csak a kettőnek boldogságát látja s fáj,hogy ez a boldogság eltünt.Majd a vitézi tornák jutnak eszébe;az a könnyüség,amellyel ez a kettő fölemelkedett,az az erő,amellyel a fegyvert kezelték s ugy látja,hogy sasok,oroszlánok elmaradnak e kettő mellett a gyorsaságban,az erőben.Megint a vidám ünnepekre gondol,amelyeken Izrael lányai szép karmazsin-szövetbe öltözötten élvezték és gyarapitották a vigságot;szive megfájul s arra kéri e vidám lányokat,hogy most sirjanak,sirassák meg sok örömünnepük szerzőjét,ki nekik a gazdagságot biztositotta s lehetővé tette,hogy szépen öltözködhessenek;hogy ruhájuk arany ékszerektől csillogjon.Utolsó szava Jonátáné s mély megindulással,bár csak egy rövid kijelentéssel érinti,hogy milyen kedves volt neki Jonátán;hogy milyen boldoggá tette őt Jonátán szeretete,mely emlékében sokkal boldogitóbb,mint asszonyok szerelme,melyet valaha élvezett.Aztán elfordul ettől a legfájóbb ponttól s ujra a közös veszteségre gondol,mely az egész nemzetet egy nagy gyászban egyesiti:az elesett hősökre,az elveszett hadi erőre.

II.1-7 v.: Ezek után Dávid megkérdezte Jahvét:Fölmenjek-é Judának valamelyik városába? Jahve ezt felelte neki: Menj föl! -Hová menjek föl?-

Kérdezte Dávid s felelt ő:Hebronba.Fölmentek hát oda Dávid s két felesége is,tudniillik a jezréeli Achinoám és Abigail,a karmeli Nábál felesége.A vele levő embereket is fölvitte Dávid,kit-kit házával együtt és ott laktak Hebron városaiban.Majd eljöttek Juda férfiai és Juda házán királlyá kentek Dávidot.
Aztán jelentést tettek Dávidnak arról,hogy a gileádi Jábes lakói eltemették Sault.Dávid erre követeket küldött a gileádi Jábes lakóihoz.Ezt üzente nekik:Jahve áldottai vagytok,hogy ezt a kegyeletet gyakoroltátok uratokkal,Saullal,hogy eltemettétek őt! Most hát Jahve is tegyen veletek kegyelmesen és hűséggel! De én is jót akarok tenni veletek azért,hogy ezt a dolgot cselekedtétek.Szilárditsátok meg hát kezeteket s legyetek erősek,hogy meghalt uratok.Engem meg Juda háza királlyá kent fel maga fölé.

Dávidot Isten Sámuel prófétával királlyá kenette még Saul életében. A fölkenés titokban történt a család jelenlétében.A családnak Saul miatt érdekében állott a dolgot eltitkolni s igy az nem is tudódott ki.Saul más jelekből következtetett arra,hogy Dávid a Jahve választottja s emiatt halálra kereste.Izrael azonban nem tudott sem a királlyá kenésről,sem Saul gyülöletének való okáról;mégis nem volt nehéz arra következtetni,hogy Saul féltékeny a népszerű hadvezérre,kinek harci dicsősége felülmulta a Saulét.Dávid nem lázadott Saul ellen s ezért a hadsereg hü maradt Saulhoz;ha Dávid pártütő lett volna, hadserege is akadt volna s megütközött volna Saullal;de Dávid kerülte a testvérharcot és csak az üldözötteket fogadta magához,azokkal sem kezdett Saul ellen háborut.Dávidnak ez a nemes önmegtagadása bizonyára igen mély hatást gyakorolt a nemes lelkü emberekre;ilyenek azonban mindig igen kis számmal voltak;igy a többség közönyösen nézte Dávid szorongását.Dávid nemes viselkedése mégis oly hatást keltett,hogy általános lett a meggyőződés,hogy a trónra Dávid való s igy Saul házán kivül más trónkövetelő nem is akadt egész Izraelben.Megható s meglepő ez az egyhanguság abban a meggyőződésben,hogy Dávid az Istentől kijelölt király.Dávid és Juda törzse épen az üldözés ideje alatt összeforrott abban a várakozásban,hogy Dávidnak kell királlyá lennie. Dávid ösmerte isteni elhivását s Juda megérezte azt.Dávid azonban mindezek dacára sem akarta erőszakkal elfoglalni a megüresült trónust, hanem Istentől várta az események olyan fejlődését,amely kétségtelenné teszi,hogy ő az Istentől elhivott király."adsereg szervezése helyett tehát,amely majd biztosithatná trónját,Istenhez fordul és főle vár utasitást arra nézve,hogy mi a teendője.Egyelőre ott van még a felégetett Ciklágban.Tudja,hogy onnan el kell mennie.De hová?! Istenhez fordul kérdésével:"Fölmenjek-e Juda valamelyik városába?"A felelet,amelyet valószinüleg Abjátár főpap utján kapott,igy hangzott:"Eredj föl!"Dávid azonban egészen félretette a maga bölcsességét s-minden lépésére isteni vezetést vár."De hová menjek?"A felelet:"Hebronba".Jeruzsálem után Juda legnagyobb városa a még Ábrahámnál is sokkal régibb Hebron volt.Ez akkor Juda fővárosának volt tekintheto.Ebben az időben Jeruzsálem szintén ősrégi és fontos városnak volt tekintheto,de a még le nem győzött jebuzeusok kezén volt.Számitásba tehát nem jöhetett.Isten tehát mindjárt ideiglenes székhelyére küldi Dávidot.Dávid magától is tudhatta,hogy ez a legtermészetesebb választás;de isteni felbátoritást várt rá,hogy azonnal fejedelemként lépjen fel.Egész kiséretével,családjával és hü sorstársaival együtt vonult be a városba s ennek a bevonulásnak hire hamar elterjedt egész Judában.Önkéntesen gyültek össze Juda vezetői férfiai a városba.Tudták, mi a feladatuk: királlyá kenni Dávidot.S mint akiket egy magasabb parancs küld;mint ahogy a bárkába gyültek egyszer az állatok:ugy jöttek össze Hebronba Dávidhoz,hogy megtegyék őt királynak.Dávid nem hivta őket,kortesek nem mentek szét lelkesiteni:önként jöttek,mert tudták, hogy ennek igy kell lennie.Nem jöttek nagy zajjal,nagy ünnepléssel, hanem csendben,mint akik érzik,hogy elkéstek ezzel a tettükkel,mert ennek már régen igy kellene lennie.Dávid törzse Juda volt az első, mely eljött hódolni Jahve felkentjének.

De hátra volt Izrael nagyobbik fele,a többi törzs.Ezek élén már régtől fogva inkább Efraim állott,mint Juda. Efraimot ősi vetélkedés töltötte meg Judával szemben;azért Dávid királysága ott nem vált oly magától értetődő,mint Judában.Dávid azután,hogy Juda királlyá tette őt,Izrael többi törzséhez fordul;de ezt nem ígérgetéssel teszi;nem párthiveket nyer meg jutalmazással;nem a legnagyobb hangokat igyekszik megszerezni,hogy korteskedjenek mellette;nem a hatalmasokhoz fordul,hogy a kevésbbé hatalmasakra nyomást gyakoroljanak;nem Efraim törzséhez fordul;hanem a legkisebbhez,legmegvetettebbhez:a gileádi Jábés férfiaihoz,kik szegényebbek,müveletlenebbek voltak,de férfiak voltak;férfiasságuknak bizonyságát adták azzal,hogy az ellenségtől Saul megbecstelenitett holttestét elhozták és tisztességesen eltemették.Dávid ezekhez küldött követeket s igérte,hogy meg fogja becsülni őket,mert ők is megbecsülték Dávid ellenségét,Saul királyt.Akik Saul körül voltak,mikor hatalmas király volt,távol maradtak Saultól,mikor megbecstelenitett hulla volt;de a jábésiek épen ekkor jelentek meg, hogy Saulról,Izrael királyáról a becstelenséget letöröljék. "Kegyelmet" azaz kedvességet gyakoroltak Saullal s most elvárhatják,hogy Jahve is kedvességet gyakorol velük s ugyanezt teszi velök Dávid is.Ezeknek tényleg jutalmat igér,de nem azért,ha melléje állnak;hanem azért,mert Saul emlékével tettek jót.Pár szóval az izenet végén,mintegy utóiratként közli,hogy Juda őt királlyá választotta;előzőleg azonban arra buzditja őket,hogy jót cselekvő kezüket tegyék a jóban szilárddá s legyenek erösök.Dávid másra ezzel nem gondolt,mint arra,hogy a filiszteusok tovább folytatják a támadást;a jábésiek igyekezzenek megállni a harcban.Magáról tett rövid megjegyzése tehát azt a célt szolgálja, hogy a jábésiek vegyék tudomásul,hogy harcukban az ő kezére annál inkább számithatnak,mert most már nem üldözött menekülő,hanem tényleges király.

8-11 v.: Abnér,a Nér fia,ki Saul hadseregének fővezére volt,fogta Saul fiát,Isbósetet,átvitte Machanaimba és királyává tette Gileádnak, az assuriaknak,Jezréelnek,Efraim fölé,Benjámin fölé és egész Izrael fölé.Saul fia,Isboset negyven éves volt,mikor Izraelen király lett s két évig uralkodott.Csak Juda háza követte Dávidot.Szám szerint az az idő,amelyen át Dávid Juda házán Hebronban király volt,hét év volt és hat hónap.

Emlitettem,hogy Dávidnak Saul házán kivül egyetlen trónkövetelővel sem kellett megküzdenie s lehet,hogy Isbosetnek sem jutott volna eszébe, hogy a királyságra törjön;előtérbe tolása Abnér müve volt,ki Saul hadvezére volt,rokona is és részt vett azokban az üldöző hadjáratokban, amelyek Dávidot földönfutóvá tették.Abner nem volt becstelen ember,de pártoskodó s annyira nem tudott a családi és párt-érdek fölé emelkedni,hogy Dávid igazát belássa és az igazságtalanul üldözöttet oltalmába vegye.Dávidra azért is haragudott,mert az őt a harci kézségben felülmulta s mert egyszer,amikor Saul mellett elaludt,őt megszégyenitette./I.S.26,16/.Isbósetnek előre tolásával saját tekintélyét vélte növelhetni s hatalmát nemcsak megtartani,hanem esetleg korlátlanná is tenni.Hogy Dávid hirtelen támadásával az uj királyra ne csapjon,átvitte Isbósetet a Jordán keleti oldalára Gileádba s ott kiáltatta őt királlyá,első helyen Gileád fölé.Ime a gileádiak hüségét is felismerte és a maga hasznára igyekezett értékesiteni,tehát pártcélokra használta fel.A gileádiak távol voltak attól,hogy a Saul-Dávid viszályba be tudtak volna látni s igy Gileád ment a Saul iránti képzelt hüség utján tovább,mikor annak fiát királyává elfogadta.Abner is első sorban Gileádra támaszkodott most,annál inkább,mert Efraim és Benjámin területe a filiszteusok pusztitásának erősebben ki volt téve s Dávidnak is inkább keze alá esett.Másodsorban támaszkodott Abnér az assuriakra, azaz az assur befolyásnak leginkább kitett északi törzsekre,Aserre, Zebulonra,Naftalira,melyek a filiszteusoktól és Dávidtól legmesszebb estek.Harmadsorban az ezeknél délebbre fekvő Jezréelre,azaz nyugat-Manasséra gondolt,negyed sorban csak Efraimra és a hozzá csatlakozó kis

Benjáminra,melyek a legnagyobb veszélyben voltak.Egy szóval,-Juda kivételével- egész Izraelre.Abnér tehát jól csinálta dolgát;nagy is volt az eredmény,nagyobb,mint Dávidé.Csakhogy Dávid mellett Isten állott,Abnér pedig saját utjain haladt.Abnér nem kérdezte meg Jahvét hogy fölmenjen-e és hogy hová menjen föl:ment arra,amerre saját okossága vezette s azért szégyent és kárt kellett vallania.Isbóset 4o éves volt akkor s mivel Saul 4o évig uralkodott,ez a gyermeke uralkodásának első évében született.O volt Saul negyedik fia,ugy látszik három fiu s legalább két leány tehát előbb született;ebből következik,hogy Saul 7o éves is lehetett,mikor meghalt.Csak harmadfél évig uralkodott Isbóset;erőltetett és Isten nélkül elkezdett királyságának tehát hamar vége lett.-Még Dávidról olvassuk,hogy 7½ évig uralkodott Hebronban,első fővárosában.Hebron Juda fensikján fekszik s mint már emlitettem,igen régi város volt.Lakóival Abrahám igen jó viszonyban volt s Juda fiai közül Káleb kapta örökségül,ki a követségben hü és Isten bizó volt, mert Isten segitségével az őslakókat s köztük az óriásokat legyőzhetőknek találta.Hebron földje nem volt gazdag.Itt,a hegység tetején csak gondos munkával,öntözéssel,a téli esőzés vizeinek tárolásával lehetett a földet müvelni.Lakói azonban szivesen fáradtak és szerették földjüket,mely nem volt oly termékeny,mint Efraim földje,de lakói megszerették s a honszeretet a legridegebb tájat is hazává,otthonná tudja varázsolni.Dávid otthon jól érezte magát.Ezen a hegyvidéken született;ebben a hegységben őrizte atyja nyáját;itt töltötte bujdosásának nagy részét is:haza jött övéi közé.

12-17 v.: Nér fia,Abnér és Saul fiának,Isbósetnek emberei Machanaimból felvonultak Gibeonba.Ceruja fia Joáb és Dávid emberei is kivonultak a Gibeon tavánál találkoztak azokkal.Egyik a tavon innen,másik a tavon tul telepedett meg.Abnér ekkor felszólitotta Jóábot:keljenek fel, az ifjak és tornázzanak előttünk! -Keljenek föl!-mondotta Joáb.Föl is keltek s általmentek Benjáminból-és Saul fia,Isbóset részéről tizenketten és Dávid szolgái közül tizenketten.Erre fejénél fogva kiki megragadta felebarátját és kardját oldalába döfte.Ugyhogy együtt elestek.Elnevezték azt a helyet az éles kardok telkének;Gibeonnál van ez. Aznap igen kemény lett a harc.Abnér és Izráel férfiai vereséget szenvedtek Dávid szolgáival szemben.

Meg kell figyelnünk,hogy Dávid és Abnér közül Abnér kezdte el az ellenségeskedést azzal,hogy seregével átkelt a Jordánon és Gibeon felé vonult,tehát Dávid területéhez közeledett.Dávidnak gondoskodnia kellett védelméről;igy az ő emberei is kivonultak és a két csapat a gibeoni tónál találkozott; egyelőre ugy állottak fel,hogy a tó elválasztotta őket.A két sereg között hagyott tó és az ifjaknak csatasorba állitása mind azt mutatják,hogy csak nehezen bocsátkoztak harcba. Érezték a testvérháborunak átkos és szégyenletes voltát.Abban az időben is szokás volt csata előtt páros viaskodókat vonultatni ki s a seregek egy időre nézőkké váltak.A rettentő mészárlás,mely a 24 páros viaskodó rögtöni halálára vezetett,intő jel volt arra,hogy forduljanak vissza,amint azt később épen Abnér kérésére meg is tették.Am az elkeseredés akkora volt,hogy egyelőre a harcot megállitani nem lehetett. Már az ifjak előzetes páros viaskodása is ennek az elkeseredésnek a jegyében indult meg.Hogy fejüknél fogták meg egymást,azt jelentette, hogy halál nélkül nem akarták elválni egymástól.Nem is váltak el! Mit tehetett volna ez a 24 elszánt,egyformán ügyes és harcra kész ifju az ellenség soraiban és testvérharcban kellett elhullniok,mert Abnér nem tudott az isteni végzésben megnyugodni;mert ál-hüségből erőltetnie kellett Isbóset királyságát.A következmények Abnérnek is megmutatták, hogy Isbóset nem volt érdemes erre az áldozatra.Dávid Istentől elhivott király volt;ő nem hátrálhatott meg Abnér kivánságá előtt;őrhelyét hagyta volna el,hová Isten állitotta.Hogy a felkent királlyal szemben tud visszavonulni,várni,sőt számüzetést szenvedni,azt már láttuk.Minden jelenlevő izraelinek megfájdulhatott a szive,mikor a legjobb ifjakat elhullani látta: Abnér folytatta a harcot.Részén volt a nagyobb

erő,de Dávid részén az igazság és Jahve az igazságosság őre.Ezért Abnér vereséget szenvedett nehéz,véres hárc után.Menekülnie kellett.De sem a 24 ifju halála,sem a vereség nem hozták meg józan eszét.

18-24 v.: Ott volt Ceruja három fia is:Joáb,Abisai és Aszáhél.Aszáhél könnyü lábu volt,mint a mezőn a gazellák;Aszáhél Abnért üldözni kezdte, sem jobbra,sem balra nem tért ki Abnér nyomából.Abnér hátra fordult és azt mondta:Te vagy az Aszáhél?-Én!-felelte az.-Térj ki jobbra vagy balra-mondta neki Abnér-Válassz magadnak a legények közül egyet és vedd el annak holmiját! Aszáhél azonban nem akart elállni mögüle.Abnér ujra kérlelte Aszáhélt:Menj el mögülem! Mért sujtanálak a földre?Hogyan nézzek majd testvéredmek,Joábnak szemébe?! De mikor az vonakodott odább állni, Abnér a dárdáját hátrafelé a hasába döfte,ugyhogy a dárda hátul jött ki. Erre az ott,ahol volt leesett és meghalt.Történt aztán,hogy mindenki megállott,aki arra a helyre ment,ahol Aszáhél elesett és meghalt.Joáb és Abisai üldözőbe vették Abnért s naplementekor Ammá magaslatáig érkeztek, mely szemben van azzal a hellyel,ahol a Gibeon pusztájának utja kiindul.

Abnérnek ez az áldatlan vállalkozása még egy tragikus eseményt idézett fel,melyért azonban Abnért külön felelőssé tenni nem lehet:Joáb fiatalabb testvérének halálát.Úgy látszik Cerujának mind három fia vitéz volt s Izrael legjobbjai közé tartoztak.Mindhármat gyülölet töltötte meg Abnérral szemben,ki Izraelre a testvérharcot felidézte.A legfiatalabb testvér különösen gyorsaságáról volt hires s most a csatából menekülő Abnért ez vette üldözőbe azzal a szándékkal,hogy megöli.Abnér idősebb, megfontolt ember volt;tudta,hogy azzal,hogy Aszáhélt elejti,Joáb halálos gyülöletét vonja magára;nem akart Aszáhéllal szembeszállni;kérlelte, hogy forduljon el az üldözésből s mást vegyen célba,hogy elejtse és róla lehuzza zsákmányul,ami lehuzható,tehát nemcsak a fegyvereit.Aszáhél azonban fiatalos vakmerőséggel a legnemesebb vadat akarta,magát a fővezért.Aszáhél részéről ez a szándék nemcsak vakmerő volt és veszélyes, hanem oktalan is,mert az egyik legkiválóbb izraeli vezér halála nem használt sem az országnak,sem Dávid ama törekvésének,hogy egész Izraelt megnyerje magának.Csak Ceruja fiának féltékenysége,hogy velük senki se versenyezzék,adta a tanácsot most Aszáhélnak s ezért kockára tette saját életét s Dávid érdekeit.Joáb is ilyen jellemü volt;ha kellett,Izrael és uralkodója megbecsülését is kész volt kockára tenni saját gondolatainak és terveinek keresztülvitaléért.Mindkettőjüket szomoru végzet sujtotta ez önösségért.Aszáhél sorsa most dőlt el,Joábé még sokáig várat magára. Ismételjük,Abnér minden lehetőt elkövetett arra,hogy Aházélt lebeszélje s a haláltól megkiméljе.De Aszáhél meggondolatlan elvakultságában nem volt lebeszélhető gyilkos szándékáról. Az ifjunak meg kellett volna gondolnia,hogy olyan gyakorlott és erős harcossal,mint Abnér,ő aligha állhat meg párviadalban.Ő gyorsabb lehetett,mint ellenfele,de erősebb és a harcban ügyesebb nem.Ez be is igazolódott,mikor Abnér rábeszélése céltalannak bizonyult s az izraeli vezér önvédelemből egy erős lökéssel ugy vágta dárdáját Aházélbe,hogy az átfurta a szerencsétlen ifju hasát és hátul jött ki testéből.Tovább nem futhatott az ifju,ott helyben esett a földre s az arra menők megálltak,hogy a közismert harcost lássák.Az igy támadó csoportosulással egyrészt elvonták az üldözőket Abnértól,másrészt hamar tudtára adták az esetet Joábnak és Abisainak,kik azonnal a bosszura gondoltak.Közben azonban Abnér akkora tért nyert,hogy hosszas üldözés után sem érték el s Abnér megmenekült.Abnér megölése nem volt harci szükségesség s abból,hogy Abnér még Joáb szeme elé akart kerülni,látszik, hogy Abnér szivét nem töltötte el oly engesztelhetetlen gyülölet,mint Ceruja fiaiét.A vereség,amelyet szenvedett,Abnért jobb belátásra tudta volna vinni,ha vele Dávid tárgyal s nem Ceruja fiai.Aszáhél halála megnehezitette ezeket a tárgyalásokat.Abnér nem tudott többé oly bátran közeledni,mert Aszáhél halálát maga között és Joáb között látta.Aszáhél tehát igen ártott magának is,Dávid ügyének is gyülölködésével.Sajnos, Dávid nem volt mindig olyan férfiakkal körülvéve,akik arra a nagy feladatra,melyet Isten rábizott,alkalmasak lettek volna.

25-28 v.: Közben Benjámin fiai Abnér nyomában összegyülekeztek, egy zárt kötelékké váltak s egy halom tetején megállottak. Ekkor Abnér odakiáltott Joábhoz: Hát örökké faljon a kard?! Nem tudod, hogy ennek a vége igen keserü lesz? Meddig nem szólsz a népnek, hogy térjen vissza testvérei üldözéséből? Joáb ezt felelte: Ahogy az Isten él, oly biztos, hogy ha nem szólsz, csak reggel hagyta volna abba a nép minden tagja testvéreinek üldözését. Erre Joáb megfuvatta a kürtöt, mire megállott az egész nép s nem üldözte tovább Izraelt, nem folytatta tovább a háborut.

A testvérharcnak végül is Abnér vetett véget azzal, hogy felszólitotta Joábot az üldözés megszüntetésére. Ekkor Abnér már viszonylagos biztonságban volt; saját törzsének tagjai vették körül, a benjáminiak, kik mindig jó katonák voltak s most is ők álltak össze az üldözés okozta zürzavarból és szétszórtságból zárt hadi egységgé. Joáb, miután Abnér kicsuszott a kezéből, nem látta célját a további vérontásnak és belement a harc megszüntetésébe. Mindkét fél igen elfáradt és igy mindeniknek oka volt rá, hogy megpihenjen s összeszedje magát; különösen Abnérnek, ki a harcot Isbóset érdekében, de a maga hajlandóságától inditva is elkezdette. Ő volt a hibás, ugy illett, hogy ő kérje a békességet. Kérte és megkapta. Abnér inditó okai a következők: 1/ a kard nem falhat örökké, különben elvész az izraeli nép; 2/ a vérontásnak igen keserü lesz a vége, ha a végkimerülésben levő hébereket megtámadják a filiszteusok és Izrael más ellenségei. Mindkét érv helytálló s arra vall, hogy mérsékletet ismerő ember volt, ki tudott megbocsátani, mert aki bocsánatot kér, az megbocsátani is tud. Joáb elég gögösen és felülről felel, mikor azzal hivalkodik, hogy ők akár reggelig is elharcoltak volna. Ez a felelet nem volt egészen őszinte, mert Joáb serege is nagyon ki volt merülve s mert a testvérháboruhoz nem illett a nyegle válasz, inkább sirnia kellett volna Joábnak. Joáb tehát elég szivtelennek bizonyult, mig Abnér csak tévedőnek. Minden esetre nagy volt Abnér tévedése, mert már régen Dávid oldalán lett volna a helye s akkor sok minden másként fordult volna. Akkor, ha Abnér Dávid oldalára áll, Saulnak s három fiának nem kellett volna elesnie csatatéren; Dávid pedig méltóbb fővezért kapott volna Jahve harcainak harcolására.

29-32 v.: Abnér és emberei a pusztaságon át vonultak el, azon az egész éjjelen menetelve. Azután átkeltek a Jordánon és átmenvén az egész bevágáson, Machanaimba értek. Joáb is visszatért Abnér üldözéséből; majd összegyüjtötte az egész népet és a szemlén Dávid emberei közül tizenkilenc ember hiányzott és Aszáhél. Benjáminból és Abnér emberei közül Dávid szolgái többet vágtak le, ugyhogy háromszázhatvan ember volt a halott. Aszáhélt aztán fölszedték és atyja sirjába eltemették, mely Bethlehemben van. Joáb és emberei egész éjjel mentek és Hebronban pitymallott rájuk.

III.1.: Saul háza között és Dávid háza között hosszu háboru kezdődött, miben Dávid mindig erősebb lett, Saul háza pedig mindig jobban elgyengült.

A Jordán völgyének nyugati oldala a hegység hirtelen aláesése következtében elhagyott s müveletlen, főleg bozótos, puszta terület. Ezen kellett Abnér népének először átmennie. Ennek a kellemetlen vidéknek a végén a gyors folyásu Jordán volt az akadály. Majd a tulsó parton megint mély bevágás választotta el a folyót a hatalmas, főleg legelőt nyujtó fensiktől, mely Gileád földét képezi. Nehéz meneteléssel érték el céljukat, Machanaim városát. Abnér itt ujra megvetette lábát s a háborut tovább folytathatta. Sajnos a két fővezér ellentéte szakitotta továbbra is szét az országot, mert Abnér talán hamarabb megtér Dávid szolgálatába, ha ezt a megtérést neki könnyebbé teszik. Joáb is erősen meneteltette seregét, hogy egy éjen át elérjenek Hebronba Dávidhoz. Valami nagy győzelemről nem számolhatott be; a sereg kimerült s az egyik legjobb vitéz, Aszáhél elesett. Az azonban meglepő volt, hogy milyen kevesen estek el Dávid seregéből: Isten őrizte Dávid embereit. Dávidnak igen nagy

szomoruságot okozhatott az az értelmetlenség,amely mindkét oldalon körülvette Abnér Saul halálával,annak genge utódai miatt arra gondolt, hogy a hatalmat kezébe ragadja s önző okokból gyengitette Izraelt.Joáb nem értette meg ura nemes lelkületét és szintén saját hatalmát igyekezett növelni,bár ő egy nálánál erősebb akaratba ütközött s egy nemesebb lélekben talált ellenállást,a Dávidéban.
De ha az emberek értelmetlenek voltak is azzal a nagy lehetőséggel szemben,amely most Izrael számára megnyillott,helyt állott Izrael láthatatlan ura és királya Jahve.Az a lehetőség,amely most egy dicső,csodálatos jövőt nyit meg Izrael számára,egy férfi volt,ki önzetlenül,szolgálatra készen várta Hebronban,hogy Isten mire akarja felhasználni. Megszentelt volt a hely,ahová Isten intése küldötte őt.A város melletti kettős barlangban nyugodtak az ősatyák csontjai.Ábrahám sokáig lakott ebben a városban.Környéke az igéret földének legkedvesebb tájai közé tartozott. Egészséges,jó levegőjü,magasan fekvő város,mely lakóinak szerény megélhetéséhez a szükségeset megadja.Mintha predesztinálva volna olyan emberek lakhelyéül,kik a magosságot keresik s a föld javai közül nem sokat igényelve,főleg szellemi igényeik kielégitésére vágynak.Egész Izrael fővárosának ez a város kevésbbé volt alkalmas,mert annoz tul délen feküdt s mert a fő közlekedési vonalakból kiesett;de Juda fővárosának megfelelt. Jó volt arra,hogy Dávid innen induljon el annak a földnek birtokba vételére,amelyet Isten az ősatyának,Ábrahámnak megigért.Nem azoktól a harcoktól várta Dávid ezt a birtokot,amelyet most Joáb vivott Abnérrel; Istentől várta,hogy igéretát valóra váltja s őt teszi egész Izrael királyává. Nem meghóditott országot várt Dávid,hanem önként hódoló,királyát kereső országot.Joáb harcainak sikere ebben a pillanatban kevésbbé érdekelte; sokkal inkább érdekelte a titkos imádság,melyben Jahve akaratát kutatta. Abnér visszautasitó viselkedése,mely országa nagyobb részét elszakitva tartotta tőle,természetesen igen fájt neki,de nem vette komolyabban azt, mint Saul üldözését: tudta,hogy csak az időt kell kivárnia s Jahve maga hozza eléje az uralkodás jogarát.És csakugyan: Abnér alászállott,Dávid pedig folyton emelkedett! Isten tartotta kezében a kormánypálcát!

2-5 v.: Hebronban fiai születtek Dávidnak:a jezréeli Achinoámtól született a legidősebb,Amnon.Ennek a párja volt Kilöáb Abigailtól,a kármeli Nábál feleségétől.A harmadik Absolon volt,Maaka fia,ki Talmainak,Gesur királyának leánya volt.A negyedik Adónia volt,Haggit fia.Az ötödik Abitál fia,Söfatja.A hatodik Jitröám volt,Eglától,a Dávid feleségétől.Ők születtek Dávidnak Hebronban.

Vannak dolgok,melyeket Isten a bünbe jutott embernél elnéz,de nem helyesel.Ilyen a többnejüség,melynez hozzátartozik a rabszolgalóknak ágyasokként való használata,mely a régi időben annyira természetes volt,hogy amikor Sárának sokáig nem született fia,ő maga vitte be Ábrahámhoz a szép Hágárt,hogy annak fia helyettesitse a tőle várt magzatot./I.M.16,3/. Isten bünnek nem nézte az ilyesmit;ha Ábrahámnál valamit hibáztatott, az a hitetlenség volt,mely a megigért örökösre nem tudott várni.Jákób nem tehetett róla,hogy ipa megcsalta és nem a tőle szeretett Ráchelt adta neki,feleségül;ezért kezdte a házaséletet mindjárt kétnejüséggel.Dávidnak sem rójja fel a próféta,a hat feleséget.De annyi bizonyos,hogy a különféle anyáktól származó gyermekek nem tudtak testvéri viszonyban élni s a köztük kifejlődő versengés sok keserü órát szerzett Dávidnak. Egyébként az ebből fakadó nyomoruságot is áldásul használta fel Isten Dávid nevelésére.Legidősebb gyermekeiben Dávidnak nem sok öröme telt. Amnón,Absolon és Adónia egyenesen gonoszok voltak;Kilöábról,Abigail fiáról alig tudunk valamit,tehát semmi jeles dolgot nem müvelt.Épen igy a jelentéktelenség homályában tünték el Söfatjá és Jitröám.Egy nagyszabásu fia volt Dávidnak,a legfiatalabb,Salamon.A bünt,amelyből született,Isten megbocsátotta;de rajta ült Dávid bünének árnyéka mégis,a világ szeretete, mely őt Istentől később eltávolitotta.Később született,tehát nem Hebronban Dávidnak az a fia,kitől Mária,Jézus anyja származott,Náthán/Lk.3,32/ ki nevét a szeretett és nagyon tisztelt prófétától kapta,ki Dávidot bal-

lépéséért megfeddette. Átok és áldás viaskodnak az ember életében; hol a gonosz, hol a tiszta szellemvilág kap engedélyt a mennyei trónon ülőtől, hogy az ember sorsába beleavatkozzanak, asszerint, hogy az ember magaviseletével melyiknek adja oda magát. Az engedetlenséget Isten megbocsátja, amikor megtérünk belőle, de az engedetlenség gyümölcseit sokszor beérni hagyja, hogy neveljen minket. Az itt felsorolt nevek homályt és világosságot hordoznak magukkal. Hol árnnyal, hol fénnyel boritották be még olyan istenfélő ember életét is, amilyen Dávid volt. Amnón neve megbizhatót jelent, támaszt; de szép neve ellenére atyjának támasza nem volt, hiába várta ezt atyja tőle. Kilóáb nevét a Káleb név változatának hiszik/mások elirásnak tartják/ s bár a szó kutyát jelent, mégis nagy multra emlékeztet; arra a hősre, kinek szive szilárd volt, amikor a kémek megrettenve ujságolták a népnek, hogy az elfoglalandó hazát óriások lakják, kikkel nem mérkőzhetnek. Abigailnak ez a dicső mult állott a lelke előtt; de fia semmi jelentékenyebbet nem cselekedett. Absolon azt jelenti: békesség atyja. Dávid egész életét harcban töltötte el s miután legkisebb fiát is a békességről nevezte el, gondolhatjuk, mennyire vágyott a békesség után s hogy imádkozott ezért a békesség atyjához, Istenhez. Milyen keserves csalódás, hogy életének egyik utolsó s legkeservesebb háborujját és zaklattatását épen ez a fiu okozta. Absolon királyleánytól született, ha nem is jelentékeny királynak leányától. Talmai barázdában lakót jelent, mig Maaká királyit. A barázdától a királyi lakig nagy a távolság s ezt a fékezhetetlen felfelé törekvést örökölte a fiu anyjától. Adónia jelentése: uram Jahve. Bizonyságtétel volt e név nehéz időben, mikor Dávid király volt már, de még kicsiny. Nem volt fölfelé törekvő, Istent nevezte urának. Haggit neve ünnepit jelent. De sem az anya, sem a fiu nem feleltek meg e névnek. Isten nem vállalta Adóniát, mikor ez a trónt kereste, mert nemcsak hogy Jahvét nem szolgálta ugy mint urát, hanem maga sem birt magával, mely kettő együtt szokott járni. Sófatja azt jelenti: Jahve itélt! Dávid a trónon ült; ellenfelei halottak voltak jó részt; Saul háza meghalt vagy elerőtlenült. Abnér halott volt. Az ellene lámadók leverve. S Dávid a győzelmet mindenestül Jahvénak tulajdonitotta. Ezt a gondolkodást viseli nevében negyedik fia. Sófatja anyja Abitál, a harmat atyja: könnyed, költői név, amilyen Dávid lelke is volt, szemben a nehéz szablyát forgató kezével. A hatodik fiu neve Jitröám a nép áradásáról beszél. Dávidhoz már özönlött a nép, melyet csendes türéssel s nem karddal szerzett meg magának. A megaláztatás ideje vége felé járt, bár az őt még király korában is követte; sokáig kellett Hebronban várnia, mig Izrael minden törzse érte ment s királyának kivánta. De felismerték, hogy ő a krisztályosodás igazi központje s mentek hozzá, mint egykor a társadalom kimartjai mentek az üldözöttthöz a pusztába. Anyjának, Eglának neve üszőt jelent; akkoriban kedvenc név, mert az állatokban az ember hasonmásait ismerték fel. Dávid tehát oly neveket adott fiainak, hogy e nevekben küzdő, békére vágyó, Jahvét magasztaló s Jahve utjait hálásan elismerő lelke kifejeződést keresett. Magasra szárnyaló vágyait azonban Isten sorra kioltogatta. Az a lendület, mely egy Dávidban vagy például Abigailban felfelé akart lendülni, sokszor leverődik. A mennyei Kertész visszavágja a növésnek induló fát, hogy késleltesse s izmosabb törzs képzésére kényszeritse. S mennyi visszametszés lesz még Dávid halála után, mig eljő a Sarj, mely gyümölcstermővé válik! E fiuk szomoru vagy jelentéktelen történetében benne él az isteni Várás, mely nem siet, hogy ami fejlődik, erősmizmos, teherbiró legyen. Ha Dávid a Gecsemáné szent éjszakájába bepillantott volna, megértette volna, (megértette volna), miért nem használhatók az ő fiai. De a felfelé törekvés egy jobb s nemesebb értelemben megvolt Dávidnál s e nevekbe foglalt imádságai mind megvalósultak az eljövendő Sarj-ban!

6-11 v.: Mialatt Saul háza között és Dávid háza között a háboru dult, Abnér erősen állott a Saul háza mellett. Volt Saulnak egy ágyasa, kinek neve Ricpa volt. Ajjá leánya volt. Isbóset egyszer számon kérte Abnértől: Miért mentél be Atyám ágyasához? Abnér nagy haragra gyuladt Isbóset szavai miatt. -Judából való ebfej vagyok én? -kérdezte- En most kegyelmet gyakorlok atyádnak, Saulnak házával testvérei és társai iránt, téged sem juttattalak Dávid kezére s te ugyanekkor számon kéred tőlem ennek az

asszonynak a bünét?! Igy meg ugy tegyen Isten Abnérral s folytassa ezzel-azzal,ha én nem cselekszem ugy Dáviddal,ahogy azt neki Jahve esküvel igérte.Át fogom vinni Saul házától a királyságot s fölállitom Dávid trónusát Izrael és Juda fölé Dántól Bérsebáig! Az pedig egyetlen szót sem birt visszafelelni,annyira félt tőle.

Isbóset azt jelenti: gyalázat embere.Az itt közölt történet jellemzően mutatja,miért szolgált rá erre a névre.Oktalan gyanuval illette azt, aki egész lelkével mellette állt,itt értesülünk,hogy Saul király is hódolt a kor szokásának,mely szerint az uralkodók háremet tartottak s abban ágyasokat.Hogy hány ágyasa volt Saulnak,nem tudjuk;Dávidnak több volt s azokat Absolon megfertőzte.Saul halála után az ágyasa is szabad volt s férjhez mehetett,vagy másnak ágyasává lehetett.Isbósetnak nem volt joga most már Ricpát korlátozni.Bizonyos azonban,hogy Ricpa nem a törvényes uton teherbe esett.Bizonyos okok azt a gyanut ébresztették Isbósetben,hogy Abnér szeretkezett a volt ágyassal.Még ha igaz lett volna is a gyanu,akkor sem volt okos ezt firtatni,mivel Ricpa Saulhoz nem volt többé kötve s ha vétekbe esett,azért maga volt felelős.Isbóset tehát bizonyos belső s rejtett indító okokból támadta meg Abnért.Talán maga volt szerelmes Ricpába? Nem tudjuk.Vagy tulerős volt neki Abnér gyámkodása s a gyanakvás a kisebbségi érzéstől gyötört, tehetetlen ember más fajtáju féltékenykedése volt az erősebbel szemben? Ez igy valószinü s az előbbi okkal összefügg. Valami belső fogyatékosság következtében Isbóset elvesztette józanságát és ujjat huzott Abnérrel.Bizonyos,hogy a nyilt összeütközést apró kellemetlenségek,ellenkezések előzték meg s a szakitás hosszasan tartó eltávolodás befejezése volt.Olyan nő,mint Ricpa lehetett / a név parázsló szenet jelent/, igen nehezen tartható féken.Hiszen Saulnak is épen azért kellett a tizes leány,mert kivánatossá tudta magát tenni.Lehet,hogy Abnérral is kacérkodott s Abnér eltréfált vele.Ez kelthette fel Isbóset féltékenységét, miután ő maga nem volt az a férfi,aki Ricpát tulságosan érdekelte volna.Abnér különös szólása:"Judának ebfeje vagyok én?!" egyrészt a judabeliekkel szemben tartalmaz megvetést,másrészt az ebek iránt.A kóbor ebeket tisztátalanoknak tekintették,de köztisztasági okokból türték őket.Ezek az ebek az utcákon kódorogva,kidobott eleséget kerestek;vadak és félénkek voltak;sunyi fejükkel szaglászva haladtak előre,örökké készen a gyáva menekülésre,mivel barátságos szót vagy bánásmódot alig kaptak emberi részről.Juda sem kapott barátságos szót Saul idejében; sőt már előbb megvetés volt a része,melynek szitója a vetélytárs,Efraim volt.Benjámin Efraimmal tartott Juda megvetésében s ezt a megvetést osztotta Abnér is,ki nem tudta megérteni,hogy miért épen Judából kell a királynak támadnia.Az "ebfej" kifejezés az ebekéhez hasonló gondolkodást fejezi ki,tehát Abnér azt képzeli,hogy az üldözött Dávid türelmes viselkedése Saullal szemben az ebek meghunyászkodásával volt egyértelmü.Az üdvözitőt is megvették azért,mert türt és keresztett szenvedett.Ám Abnérnak egyszer be kellett látnia,hogy Dávid nemeslelkü volt s aki nem tudott megbocsátani az volt a nemtelen judabeli.Most még élénken tiltakozik az ellen,hogy ő judabeli gondolkodásu volna,azaz meghunyászkodó ebként viselkednék.Megvetéssel utasitja el Isbóset gyanuját s nem bocsátja meg azt.Nem látja,hogy mikor a gőg utján indul el, halála felé közeleg,melyet nem Dávid,hanem a megbocsátani nem tudó Joáb készit számára.Abnér ekkor már tudta,hogy Dávidnak Isten esküje biztositotta a trónt;de épen ugy nem törődött ezzel az esküvel,mint Saul Jahve neki tett kijelentésével.Mikor azonban Isbóset méltatlannak bizonyul önfeláldozó gyámkodására,egyszerre kapóra jön neki Jahve esküje és annak valóra váltásával foglalkozik.Az is valószinü,hogy Abnér nem először áll szemben azzal a gondolattal,hogy Isten Dávidnak igérte egész Izrael trónját;de addig ellenállt ennek a gondolatnak,mint tarzusi Saul is ellenállt az isteni kijelentésnek,noha az már dörömbölt a szivén.Most azonban átlátta Abnér,hogy milyen méltatlan ügy szolgálatába állott s megvetéssel fordulva el Isbósettől,szemébe vágta,hogy otthagyja és Dávidhoz pártol.Más uralkodó,Saul is,azonnal elfogatta és megölette volna a lázadót:a gyáva Isbóset remegve s gyülölettel,a gyenge ember vak tehetetlenségével némán hallgatta Abnér

szavait;annyira félt,hogy egy szó sem jött ki az ajkán.Ezzel azonban csak fokozta Abnér aggodalmát.Isbóset annyira Abnértől függött,hogy most elveszettnek látta az ügyét és semmit sem tett sorsa elodázitására.

13-ik v.: Abnér arra követeket küldött a maga nevében Dávidhoz ezzel az üzenettel:Kié legyen az ország! Üzente:Köss szövetséget velem s akkor a kezem veled lesz,hogy visszafordítsam hozzád egész Izraelt. Az igy felelt:Jól van! Megkötöm veled a szövetséget! Csak egy dolgot kérek tőled:ezt:Ne lásd addig az arcomat,amig elémbe nem hozod Saul leányát,Mikált.Úgy jössz el látni arcomat! Saul fiához,Isbósethez is követeket küldött David,ezt üzenve:Add ide feleségemet,Mikált,akit száz filiszteus előbőrrel jegyeztem el magamnak! Isbóset arra elkülditette,hogy elvegye őt férjétől,Fáltiéltől,a férje folyton sirva ment utána Bachurimig.Ott Abnér ezt mondta neki:Menj,térj vissza! És visszatért.

Abnér tehát csakugyan követeket küld Dávidhoz és ugy tárgyal vele, mintha király,nem is állnna fölötte.Isbóset kénytelen jó képet vágni az ügyhöz,meg sem próbálja,hogy Abnér elhatározását megakadályozza.David azonban nemcsak Abnérral tárgyal,hanem Isbósettel is és ezzel megint szép példáját adja nemeslelkűségének.A Saul fiának megadja a tiszteletet.Dávid a megegyezésnek semmi más feltételét nem szabja,csak,hogy elsö feleségét,Mikált visszaadják neki.Tudják,hogy mikor Dávid elmenekült,Saul ujra férjhez adta leányát egy Fáltiél nevü emberhez s Mikál abba belement.Isten törvénye szerint ez házasságtörés volt s bár Fáltiél őszintén és hűségesen szerette Mikált,mégis Isten parancsának általhágása volt.Sem Abnér,sem Isbóset nem a vétket hozta helyre,hanem Dávid feltételét teljesitette.Abnér engedte,hogy Fáltiél hozzája elkisérje feleségét s ebből látszik,hogy részvéttel volt iránta; de Bacharomnál,mikor már Juda területére értek,visszaküldte a férjet. Az kötelességesen engedelmeskedett,tudva,hogy mást nem tehet s érezve,hogy Dávid követelése jogos.Saul ugyanis Dávidot minden olyan kapcsolattól meg akarta fosztani,ami királyságra való igényét alátámaszthatna s Mikál elvételével Dávidot oly színben tüntette fel,mintha a királyi családdal való rokonságra méltatlan volna.Akik nem ismerték Dávidot,könnyen nem értelmezhették a dolgot,hogy Dávid valami sulyos bünt követett el,mellyel a kitaszitást megérdemelte.Saul értett ahhoz,hogy ezt a látszatot fokozza.Mikor tehát Dávid visszatér az országba,s a királyi trónt elfoglalja,ezt a látszatot is el kellett oszlatnia.Nem a régi szerelem ébredt fel benne,mert testileg feleségévé nem fordult vissza Mikál,ki hütlen lett hozzá s kit inkább büntetett ezzel a visszahozatallal.Bizonyos azonban,hogy Jahve törvényének is érvényt akart szerezni.Bár ma az emberek ismerik Isten törvényét,le nyugodtan általhágják azt házassági tekintetben s látják,hogy mások is általhágják, tudják azonban,hogy mi a törvény és igazságos:ugy akkor is Saul gonosz intézkedését elnézték és Dávid követelése-nélkül egyiknek sem jutott volna eszébe,hogy az Isten ellen elkövetett bünt rendezzék; de a Dávid követelésének jogos-sága ellen senki egyetlen szót sem szólt. Mi is sajnáljuk Fáltiélt,kinek fájdalma szintén volt; de tudjuk,hogy ezen a fájdalmon által kellett mennie s a lemondástól őt semmi meg nem menthette.Mikál sorsát nem vagyunk annyira tisztában.Az ő sirásáról nem olvasunk.Ebből,hogy régi vonzalma ébredezni kezdett,különösen,mivel az a királyi trónhoz is közelebb vitte őt;nem sejtette,hogy Dávid büntetni fogja őt.Dávid utal arra,milyen drágán kellett neki ezt a menyasszonyi megváltania;hogy életét tette érette kockára.Talán,ha Mikálban nem a földi vágyak dolgoztak volna,hanem őszintén megbánta volna hütlenségét,Dávid megtalálta.De ez a Mikál ugyanaz volt,aki később tánca miatt megvetette Dávidot:büszke,hiu,Isten előtt megalázni nem tudó,méltó atyjához,Saulhoz,kivel akkor is egyet értett,mikor őt Fáltiélhez adta.Dávid akkor bujdosó volt,Saul szerint szökevény;ezt a

Dávidot is megvetette Mikál. A király kell talán neki; de az Isten előtt alázatosan táncoló király nem! Jellemző, hogy Isbóset és Abnér együtt intézkednek Mikállal: mindkettő intézkedik; mindkettő verseng most már abban, hogy Dávid kívánságát teljesitsék. Mikált egyik sem kérdezi. Oly természetes volt mindkettő, Saul fia és Saul hadvezére előtt, hogy Dávid a jogos király, hogy most, amikor végre elismerik őt királyokul, egyetértve cselekszenek, mintha nem volna köztük meghasonlás.

17-21 v.: Abnér ezután megbeszélést tartott Izrael véneivel. - Már régen arra igyekeztetek - mondta - hogy Dávidot királlyá tegyétek magatokon. Most tegyétek meg! Hisz Jahve szólt Dávidhoz: Szolgám, Dávid keze által szabadul meg népem, Izrael a filiszteusoknak és összes ellenségeiknek kezéből! Benjáminnak is fülébe beszélt Abnér, sőt elment Hebronba is, hogy Dáviddal közvetlenül beszéljen mind arról, amit jónak látott egész Izrael és Benjámin egész háza. Mikor Abnér és vele husz ember Hebronba mentek Dávidhoz, Dávid Abnérnak és a vele levő husz embernek lakomát rendezett. Abnér igy szólt Dávidhoz: Elindulok s uramhoz, a királyhoz egybegyüjtöm egész Izraelt, hogy veled szövetséget kössenek - akkor aztán király lehetsz egész Izraelen, ahogy lelked kivánja! Dávid erre elbocsátotta Abnért s az békességgel elment.

Abnér férfi volt, ki nem habozott és ingadozott, ha valamit elhatározott. Állandó erélyel és következetesen halad útján és viszi véghez, amit elhatározott: Izraelnek Dávidhoz való általvitelét. Nem a fegyver, hanem a belátás szerezte meg Dávidnak egész Izraelen az uralmat. Abnér különben nemcsak jó hadvezér volt, hanem kitünő államférfi is. Izrael véneivel tanácskozva, nem rábeszélni igyekszik őket, hogy tervét elfogadják, hanem azt állitja, hogy régi törekvésük az, hogy Dávid uralkodjék rajtuk. Ügyes rábeszélő, ki el tudja hitetni: nem én akarom, hanem ti akarjátok, amit most előtökbe adok. Régen ez volt már a vágyatok! Mennyi igazság volt Abnér szavaiban? Bizonyára volt benne igazság, különben nevetségessé vált volna a rábeszélő. A komolyak, a nemesek Izrael véneiközül régen látták a különbséget Saul és Dávid között és ezek hivei voltak Dávidnak, bár érte nem volt módjuk cselekedni. A többség azonban sehol sem komoly, sehol sem nemes és ezeket könnyü volt Saulnak, de Abnérnak is megnyerniök Dávid ellen. Ha azonban a jó felülkerekedik, egyszerre mindenki tudja, hogy annak a kevés jónak és nemesnek van igaza. Ilyen hatalma van annak, ami jó és igaz! S most, hogy Abnér mellé áll, egyszerre megvan a többsége Abnér akaratának. De ha Abnér ezt eddig is tudta és látta, akkor ő nem tartozott a feltétlenül jók és nemesek közé, hanem játszott az igazsággal, azaz diplomata volt. Ez Abnér árnyoldala. Miután Izrael véneivel nem volt nehéz dolga, hisz már mind látták, hogy az események Dávid királysága felé gördülnek, Abnér saját törzsével, Benjáminnal külön tárgyalt, mi azt mutatja, hogy ekkor Benjámin még mindig vezető szerepet játszott, mint Saul alatt, vagy legalább is Saul és Abnér ebbe a kiváltságos helyzetbe igyekeztek saját törzsüket állitani. Hogy Dávid az Istentől kijelölt szabadító, ki Izraelt ellenségei kezéből megmenti, azt mindenki láthatta; de Saul is, Abnér is eddig vetélytársat láttak Dávidban. Most nem a belátás, hogy ez az Isten akarata, hozza át Abnért Dávid oldalára, hanem az a belátás, hogy az események ezt teszik elkerülhetetlenné. Abnér politikus volt, nem Isten embere. Dávid ellenben Isten embere volt s azért, mikor Abnér huszonegyed magával Dávidnál megjelen, Dávid igyekszik őket a szeretet jeleivel körülvenni; lakomát rendez tiszteletükre s ezzel fátyolt borit arra az ellenségeskedésre, mely eddig ezeket a vendégeket ellenfeleivé tette. A lakomán Abnér bejelenti a királynak tervét, hogy egész Izraelt be akarja utazni és őket Dávid számára megnyerni. Dávid nem bizalmatlankodik, megbizik Abnér becsületességében s ebben igaza volt, mert politikusnak Abner csakugyan becsületes volt; a diplomata kicsinyes ármánykodása belőle hiányzott. A történetiró feljegyzi, hogy Abnér békességgel ment el Dávidtól; Dávid részéről őt semmi veszély nem fe-

nyegette.Isten azonban nem akarta használni Abnért.Azt akarta,hogy Dávid se a politikának,se a diplomáciának ne köszönje királyságát, hanem egyedül Istennek és ezért Isten félreállitja Abnért.

22-3o v.: Dávid szolgái és Joáb épen hogy portyázásból tértek haza és sok zsákmányt hoztak magukkal,amikor Abnér már nem tartózkodott Dávidnál,hanem az elbocsátotta őt és békességgel ment.Joáb és az egész vele levő sereg még menet közben voltak,amikor jelentették neki:Nér fia, Abnér a királyhoz ment,az elbocsátotta őt és most békességgel megy. Joáb ekkor bement a királyhoz és igy szólt hozzá:Mit cselekedtél?! Abnér eljött hozzád;miért hogy elbocsátottad,hogy békességgel menjen el?! Nem ösmered a Nér fiát,Abnért,hogy csak azért jött,hogy félre vezessen;hogy megtudja ki-, s bejárásodat s kitudja mindazt,amit tenni szándékozol? Ezzel Joáb kiment Dávidtól s követeket küldött Abnér után akik visszahozták őt,a Szirá kutjától.De Dávid nem tudott róla.Mikor Abnér visszatért Hebronba,Joáb félrevonta őt a kapuközben,hogy csendben beszéljen vele és ott potrohán döfte,ugyhogy meghált,testvérének,Aszáhélnek véréért.Mikor Dávid utólag a dolgot meghallotta,igy szólt:Én és királyságom ártatlanok vagyunk a Nér fiát,Abnért illetőleg örökre Jahve által!Hulljon a felelősség Joáb fejére és atyja egész házára!Joáb házából ne vesszen ki a vérfolyásos,a bőrpoklos,a mankóra támaszkodó,a kardtól első s a kenyérben szükölködől Joáb és testvére,Abisai azért gyilkolták meg Abnért,mert ez a gibeoni csatában megölte testvérüket, Aszáhélt.

Sok minden ugy játszott össze az események találkozásában,hogy Dávidnak és Abnérnek ki kellett békülnie,békében elválnia s Abnérnek mégsem lehetett békében eltávoznia; hogy Abnérnek meg kellett halnia s ezért a felelősség mégsem terhelhette Dávidot;hogy Abnér megkezdte Dávid és Izrael összebékitését és azt mégsem fejezhette be;hogy Dávid és Joáb lelki különbözőségének nyilvánvalóvá kellett válnia s a kettőnek egyelőre mégsem elválnia:mutatja,hogy Isten szabadon rendelkezik az emberi sakkfigurákkal s tetszése szerint állitja be,vagy teszi félre őket,üt velük s későbbi feladatra megtartja azt,amelyiket később szintén ki fog üttetni.Nem értjük Isten utjait,mikor rajtuk járunk;de magasztalva dicsőitjük azok bölcsességét,mikor már elvégeztük rajtuk az utazást. Joáb,Dávid rokona és fővezére,portyázni járt,nyilván filiszteus földön, mert a filiszteusok voltak ekkor Izrael első számu ellenségei.Mikor Abnér Dáviddal tárgyalt,nem volt otthon,hogy a tárgyalást meg ne zavarja s Dávid és Abnér teljes megegyezésre juthassanak.Ezzel Dávid és Saul háza közül is eltünt az engesztelhetetlennek látszó ellentét s Dávid Saul gyülöletével szemben igazolódott.Az volt még hátra,hogy a megegyezést az északi törzsek népével Abnér megismertesse.Ebben azonban bizonyos veszély rejlett,mert igy Dávid és a nép közé odakerült Abnér személye s ez akármikor alapul szolgálhatott valamilyen zendülésre,ha Abnér valami okból megsértődnék.A rés át volt törve s most már Dávidnak közvetlen kapcsolatba kellett jutnia a hozzá megtérő néppel. Ezért engedte meg Isten azt a gonoszságot,melyet Joáb elkövetett Abnér megölésével.Abnér vétkezett Isten végzése ellen,mikor Saulnak segitségére volt abban az igyekezetében,hogy Dávidot megölje s ezzel saját háza uralkodását biztositsa s Abnér vétkezett,mikor Saul itéletszerü halála után is makacsul támogatta a méltatlan,uralkodásra alkalmatlan Isbósetet.Abnér oly sokáig csinálta ezt az Istennek való ellenállást, hogy lelke alkalmatlanná vált arra,hogy Dávidot elfogulatlanul szolgálja.Saul után neki is le kellett tünnie a közélet porondjáról.Ahhoz azonban tultevékeny természetü volt,hogy a szereplésről le tudjon mondani s tulsok összeköttetése volt a néppel,hogy azok nélkülözni tudják őt.Azzal,hogy megmutatja kézségét hibája rendbehozására s kijelenti,uj tájékozodását,feladatát befejezte és szükség többé rá nem volt.Joáb tette gonosz volt,mint a Judásé;de tettével valami isteni akarat végrehajtója volt.De vajjon megérdemelte-e Abnér a félretétel legsulyosabb alakját,a halált? Erre a kérdésre a válasz az,hogy a halálnál sokkal sulyosabb egy még jobban elrontott földi élet,melyet

aztán mégis a halál fog követni. Sokszor jobb előbb eltávozni innen, hogy lelkünket még nagyobb vétekkel ne terheljük! Isten irgalma volt, hogy Abnért idejében elvitte a földön szereplők sorából. Mindez nem csökkenti Joáb felelősségét, mintahogy az Úr halálának megváltó hatása nem változtat Judás felelősségén. Abnér a végső szükségben nem szíves-ien és nyílt harcban ejtette el Joáb öccsét; de Joáb oktalan bosszuból, béke idején, orozva ölte meg Abnért. A gyilkosságban az Írás szavai szerint Abisai is részes volt. Dávid azonban nem volt részes és ez az eseményekből világosan kiderül. Dávid nem tudott Joáb hazaérkezéséről s nem figyelmeztethette Abnért. Dávid nem tudott arról, hogy Joáb visszahivatja Abnért, a csel nélküle történt. Dávid ellenezte és elitélte a bosszunak ilyen nemtelen módját. A felelősség egyedül Joábé volt. Dávid ezt alig fejezhette ki erőteljesebben, mint a Joábra mondott átokkal, mely az isteni igazságszolgáltatás megszólalása volt a király ajkáról.

31-39 v.: Dávid ekkor elrendelte Joábnak és az egész vele levő népnek: Szaggassátok meg ruháitokat, öltsetek zsákruhát és tartsatok gyászt Abnér előtt. Maga Dávid király ment a halottas ágy után. Mikor Abnért Hebronban eltemették, Dávid hangos szóval sirt Abnér sirja előtt és sirt az egész nép. Dávid aztán halotti siratót mondott Abnérra: Hát ugy kellett Anérnak meghalnia, mint egy istentagadó bolondnak?! Kezed nem volt megkötve, lábadat nem verték bilincsbe: mégis-mint ahogy a körülmételetlenek fiai előtt esnek el, ugy estél te el! S az egész nép tovább sirt rajta. Még állt a nap, amikor az egész sokaság Dávidnak ment, hogy ebédeljen meg. De Dávid megesküdött: Igy meg ugy tegyen velem Isten s ugy folytassa, ha a nap lemente előtt kenyeret vagy bármit is megizlelek! A nép meredten nézte s jónak látták mindazt, amit a király tett; tetszett az az egész népnek! Azon a napon megtudta az egész nép és egész Izrael, hogy nem a királytól indult ki, hogy megöljék a Nér fiát, Abnért. Szolgáihoz pedig igy szólt a király: Tudjátok-e, hogy ezen a napon egy fejedelem, egy nagy ember esett el Izráelben? En gyenge voltam ma, bár fölkent király vagyok; ezek az emberek, a Cerujja fiai pedig keményebbek voltak nálam. Fizessen Jahve annak, aki a gonoszt tette, gonoszsága szerint!

Dávid nehéz helyzetben volt. Igazságos az lett volna, ha Joábot és Abisait a gyilkosság miatt megbünteti; de ezt több okból nem tehette. Cerujja fiainak nagy pártja volt különösen a hadseregben, hol vitézségükkel messze kiváltak a többiek közül. Ha nálunk volt idő, mikor azt mondták, hogy még az apagyilkosnak is meg kell bocsátani, olyan idő volt ez Dávid életében. A filiszteusok meglepetten nézték, mi történik Judában és Izraelben. Saul halála után az ország bomlására vártak s vigyáztak, mikor jön el a kedvező pillanat a nép leigázására. Ha a hadsereg megbomlik, az ellenség hatalmából nincs mi megmentse a népet. Dávid keze tehát meg volt kötve s tehetetlennek érezte magát Cerujja fiaival szemben, mint ezt szolgáinak a 39. vers szerint meg is mondotta. De lelke idegenül állott e vad kegyetlenséggel és nemtelen bosszuval szemben s többé nem tudott vétkes rokonaival összemelegedni. Egyet azonban megtehetett, amivel meg is büntette Cerujja fiait s magát is tisztázta a nép előtt: megszégyenitette őket azzal, hogy nekik maguknak kellett a gyászkiséretet adniok a temetéshez; annak temetéséhez, akit gyülöletből megöltek. Ha megtagadják az engedelmességet, oka van a királynak, hogy megbüntesse őket. A kényszerü gyász olyan volt, mint a pellengére állitás: nekik maguknak kellett a nép előtt kárhoztatniok, amit tettek. Hogy fogesikorgatva tették, az valószinü. De még csak morogni sem nagyon morogha ttak, mert a nép inkább Dávid oldalán volt s örülhettek, hogy ily olcsón meguszhatták a dolgot. Dávid maga sem maradt el s a királyi kiséret megadta az engesztelést a halotton elkövetett gonoszságért. Még nagyobb megszégyenitést szerzett Cerujja fiainak az a gyászdal vagy sirató ének, amellyel Dávid meglepte a gyászoló közönséget. Az ótestamentumi időben szokásban volt neves halottakra éneket költeni s azt azután szájról szájra adni. Akkor nem volt ujság s nem irtak a neves

halottakról megemlékezéseket.Az élő szó helyettesitette az irottat,mert az irás drága volt és ritka.Hogy maga a király szerezzen a halottnak nekrológot,nagy megtiszteltetés volt és feltünést keltett.Mai fogalmak szerint nem is illett;de Dávid,aki táncolva fogja haza hozni a frigyládát,nem törődve egyesek megvetésével,most sem törődött azzal,hogy méltóságán ilyen kisebbség ne essék s megirta,el is mondta a halotti megemlékezést.E szerint Abnért ugy ölték meg,mint egy közönséges gonosztevőt, istentelen gyilkost.Pedig Abnért nem fogták el gonosztevőként;kezére kötéket,lábára ércbilincset nem raktak /ma vasba vernek,akkor rézbe/,hanem barátként vonták félre s orozva gyilkolták meg.A meghalás módja s annak körülményei között oly kiáltó az ellentét,hogy a gyilkosokat el kell érnie a népitéletnek:hazudtatok azzal,ahogy Abnért megöltétek! A megszégyenitett gyilkosokat-további megvetés érte azzal,hogy a király gyászát a napestig tartó böjttel is kifejezte,szinte tüntetett a gyilkosok ellen azzal,ahogy a halottnak a tisztességet megadja.A nép megértéssel és részvéttel nézte Dávidnak ezt az erőfeszitését,amellyel ki akarta fejezni, hogy neki semmi köze sincs a véres és oktalan tetthez.A nép már elégnek tartotta a gyászt;ilyen kimutatását és kényszeritgette a királyt,hogy szüntesse meg a böjtöt és ebédeljen /egyék kenyeret:az ebédelés héber kifejezése/;de Dávid azzal vágta el ezeknek a kényszeritgetéseknek az utját,hogy megesküdött,hogy napszálltáig semmit sem érint az ajka,azaz semmit sem izlel meg.Ehhez aztán nem fért hozzá további unszolás;hagyták a királyt böjtölni.Annak,amit a király Abnérért tett,hamar hire futott;futó tüzként terjedt a hadvezér halálának hire,egyuttal annak hire is,hogy Dávid hogyan szolgáltatott a halottnak elégtételt.A nép átlátta Dávid teljes ártatlanságát s igy a gyilkosság kellemetlen politikai következményei el voltak hárítva.Hogy Dávidot politikai meggondolás is vezette, kétségtelen;de hogy nem képmutatóskodott,hogy őszintén tartotta a gyászt Abnérért,az kivilaglik abból,hogy mikor egyedül maradt bizalmas miniszereivel,szolgáival,akkor is ugyanazt a hangot ütötte meg.Abnért fejedelemnek és nagy embernek mondotta.Igaza volt,mert Abnér vétkei és hibái mellett is őszinte volt és becsületes,amennyire olyan magas polcon és olyan rendkivüli helyzetben egy államférfi becsületes lehet.Sátán ugy rendezi be ennek a világnak államvezetését,hogy az együtt jár mindig bizonyos megtévesztéssel,csellel,tehát hazugsággal.Az ellenfelek megtévesztése nem látszik bünnek,mert azok is elrejtik igazi szándékaikat.Isten maga is elrejti szándékait az ember elől s bár hazugságaikat nem csalja meg őket,de engedi,hogy maguk csalják meg magukat,vagy hogy szövetségeseikkel,a tisztátalan szellemekkel csalassák meg magukat.Ettől az államférfiui favaszságtól eltekintve Abnér egyenes és őszinte ember volt,ki nyiltan támadt Dávid ellen s Isbósetnek kereken,leplezés nélkül megmondta, hogy nem áll többé mellette.Dávidot is őszintén akarta szolgálni.Dávid nemeslelküségét mutatja,hogy egykori ellenfelének tartózkodás és késedelem nélkül megadja az elismerést.Ha fizikai hatalma nem is volt e pillanatban arra,hogy a gyilkosokat megbüntesse,de az erkölcsi büntetés alapos volt és nem kevésbbé érzékeny.Mikor szolgái előtt nyiltan beösmeri, hogy ő gyenge e pillanatban s Cerujja fiai erősebbek,keményebben állják nálánál,tulajdonképen erősebbnek bizonyul a szellem fegyvereivel,mert az udvari emberek a szellemnek e fölénye előtt mélyebbre hajoltak,mint Joáb fizikai hatalma előtt,a hadsereg előtt és szorosabban zárkóztak a nagy királyhoz.Dávid ereje a gonoszság megbélyegzésében nyilvánult.

IV.1-12 v.Mikor Saul fia meghallotta,hogy Abnér Hebronban meghalt,keze lehanyatlott s egész Izrael megrettent.Volt Saul fiának két embere,kik portyázó csapatok parancsnokai voltak.Az egyiknek neve:Baaná,a másiknak neve:Rékáb,a beeróti Rimmón fiai.Benjámin fiai közül valók voltak,mert Beerótot is Benjáminhoz számitják.A beerótiak aztán Gittaimba futottak s jövevényekként ott időznek ma is.Saul fiának,Jonátánnak volt egy sérült lábu fia,ki öt éves volt akkor,amikor Jezréelből Saul és Jonátán felől a hir megérkezett.Akkor ezt a dajkája fölkapta s ugy menekült;de a menekülés izgalmában elejtette,ugyhogy a lába kificamodott.Ennek neve Méfibóset volt.A beeróti Rimmon fiai,Rékáb és Baána utnak indultak s dél tájban megérkeztek Isbóset házába,mikor az épen déli álomra lefeküdt.

Ide mentek be, egész a ház belsejébe, mintha gabonát vittek volna és potrohon szurták őt. Rékáb és testvére, Baaán aztán elmenekültek. Tehát bementek a házba, mialatt ő a hálószobában ágyán feküdt, átütötték, megölték, a fejét eltávolitották. Aztán fogták a fejét és egész éjen át menetek vele a pusztaságon át. Hebronba, Dávidhoz vitték el Isbóset fejét s igy szóltak a királyhoz: Itt van Saul fiának, Isbósetnek, a te ellenségednek feje, ki lelkedre tört. Most, e napon bosszut állt Jahve uramért, a királyért Saulon és magván! Dávid azonban igy felelt Rékábnak és testvérének, Baánnak, a beerótí Rimmon fiainak: Amily bizonyos, hogy Jahve él, ki lelkemet minden nyomoruságból kimentő te, oly igaz, hogy azt, aki jelentést tett nekem arról, hogy Saul meghalt, azt vélvén, hogy örömhirt hoz nekem, én Ciklágban megfogattam és megöletem, hogy az örömhirhozó diját megadjam neki. Hát amikor elvetemült emberek házában az ágyán feküve megölték az igazságos embert, most ne keressem elő annak vérét kezetekből s ne pusztitsalak el titeket a földről?! Erre Dávid parancsot adott a legényeknek, azok megölték őket, levágták kezöket és lábukat s a törzsüket Hebronban fölakasztották. Aztán fogták Isbóset fejét s eltemették Hebronban az Abnér sirjába.

Vannak durva és finom emberek, durva és finom beszédek, durva és finom tettek. Azt, hogy valaki durva-e vagy finom, sokszor a természet dönti el mely az emberrel született; többször azonban a környezet, melyben az ember felnőtt. A durva emberek lehetnek jószivüek és megbizhatók; a finom emberek lehetnek rosszakaratuak és álnokok. A finomság lehet kellemes, de össze lehet kötve a megbizhatatlansággal és kegyetlenséggel s akkor a finomság veszedelmesebb a durvaságnál, mert hiányzik a figyelmeztető, intő hang, mely a veszedelemre hivja fel a figyelmünket. Nem mondhatjuk, hogy a nyers ember mindig egyenes; sőt némelyek csinált nyerseséggel akarják az egyenességet tettetni: az ilyen affektált nyerseség a kifinomultságnak egyik fajtája, hazug-nyerseség, mely az álnokságot akarja rejteni. Mégis a finom és jóságos emberek állanak az élet csucspontján. A mélypontot akkor a durva és álnok emberek foglalják el; mert a finom álnokokról is előbb utóbb lehull a lepel s akkor kitünik, hogy lelkük alapjában durva volt, a finomságot csak ruha gyanánt hordták. Vannak olyanok, akik nem tartják szükségesnek a finomság tettetését, hanem mindjárt durvák és aljasok. Az aljasság az élet mélypontját jelenti. Aljas az oly ember, aki az Ég finomságát és tisztaságát megveti s durva, tisztátalan lelkületével a világban a mocskot, a sárat keresi. Aljas lehet a finom ember is, ha a finomság csak alantos lelkületének takarója. Aljas a finom beszédü ember, ki rágalmaz. Rimmón fiai portyázó csapatok vezérei voltak; foglalkozásuk már durvaságra választotta el őket. Ezt a durvalelküséget semmivel sem igyekeztek leplezni; jól érezték magukat a durvaságban, a sárban. Az Ég messze volt tőlük s nem látták szükségesnek, hogy az közel jöjjön hozzájuk s leleplezze álnokságukat. Durva aljasok voltak természettől, neveltetésüktől fogva és foglalkozásuk következtében. Portyázásra, mely lehet a rablásnak egyik államilag hitelesitett alakja, csak durva emberek alkalmasok. De a portyázó katona még lehet honszerető és gazdájához hü, bár ez a két tulajdonság a rablómüvészet s a kegyetlenkedő hajlam ellen dolgozik. Baaná és Rékáb rablók és gyilkosok voltak; honszeretet, hüség és efféle "érzelgések" nem gyengitették a rabló kezet, sem a gyilkos sujtást. Lehet, hogy Dávid nem fogadta volna őket csapatába; Saul fia befogadta őket; lehet, hogy apai örökség gyanánt szállották rája. Isbóset nem ösmerte az erkölcsi gátlást s embereinek felfogadásában ilyen szempont ép oly kevéssé játszott szerepet, mint ahogy apja is bizalmasává tett egy Doégot. Olyan volt az, mintha a mai ur szolgálatába fogad egy olyan soffőrt, kinek csak ügyességéről győződött meg, nem hüségéről s az ügyes soffőr az első kedvező alkalommal legyilkolja és kirabolja urát. Isbóset is igy járt: Rimmón két fia igen jól müködött, mikor a filiszteusokat megtámadni és kirabolni kellett, vagy a déli Juda ellen kellett valami akciót végrehajtani. Azt azonban nem tudta Isbóset, hogy ha több jövedelmet adó ur ajánlkoznék, vagy a régi ur kimenne a divatból, akkor a két rablóvezér hüséges volna-é Isbósethez. Aki maga nem hü, későn ébred arra, hogy embereit a hüség

szempontjából vizsgálja.Saul háza a legnagyobb hütlenséget követte el Dáviddal szemben,ki Izraelt többször szabaditotta meg az ellenség kezéből,ki Saulhoz hü volt saját maga veszélye árán is:ártatlanul kiüldözték s hontalanná tették.Ebben az üldözésben Saulnak majdnem egész háza részt vett.Isbóset a Dávid elleni gyülöletet szivta be az otthoni házban. Az elüldözött Dávid helyét Baanák és Rékábok foglalták el.Saul és háza maguk alatt vágták a fát,mikor ilyen emberekre bizták magukat és ügyüket.Isbóset halála Dávid elvetésének természetes gyümölcse volt.Mindenki azt aratja,amit vetett;aki hálátlanságot,hütlenséget vet,ugyanazt aratja a maga számára.Rékáb és Baaná Isbóset ellen fordultak,mikor ugy látszott,hogy Isbóset csillaga aláhanyatlott.

De Rékáb és Baaná is azt aratták,amit vetettek:ehhez az aratáshoz azonban Dávid segitette őket.A két gazember elszámitotta magát.A gazoknak az az átkos sorsuk,hogy a becsületes és jó embert nem ismerik ki.Pogány lelkü emberek közt az olyan uralkodó-csere gyakori és természetes,hogy a legyilkolt király helyére lép a gyilkos.Izráel királyi széke egy időn át igy cserélte gazdáit.Még inkább divatozott a király-gyilkosság a pogány népek között,hol a gyilkos,ha tette sikerült,a meggyilkolt helyét foglalta el.Rimmón fiai Dávidot aszerint itélték meg,amilyenek maguk voltak.Ebben elszámitották magukat.Dávid nemes lelkü volt.Ugy látszik,a két gyilkos nem ismerte azt a történetet,hogy Saul gyilkosát,a midiánit Dávid leölette,mikor jutalmat remélt a trón örökösétől.Vagy ha ismerték, gonosz,képmutató emberek lévén,azt gondolták,hogy Dávid csak kortes célra viselkedett akkor ugy s áz ő tettüket másként fogja megitélni.A hazug,csalárd és aljas ember csak a hazugság és aljasság világában tud következtetni.Csalódtak ők is,mint a midiáni.Lassankint a rablók és gyilkosok megtanulták,hogy Dávid udvarában nincs mit kereskedniök.Servet Mihály is azt hitte,hogy Kálvin megalkuszik a hamissággal; különben nem ment volna Genfbe szerencsét próbálni.Az istentelenek sokszor elszámitják magukat,mert felejtik,hogy"evilág ura"csak bitorló s a valóságos királya a mindenségnek az,aki azt teremtette és fenntartja.

Abnér halálának hire nem lázitólag hatott,hanem ijesztően.Lázitólag akkor hatott volna,ha Abnér nemesen és igazságosan járt volna el Dávidal szemben.De mind erősebben tért nóditott az a meggyőződés,hogy Dávidal nagy igazságtalanság történt;hogy Dávid az istentől kiszemelt igazi uralkodó s hogy Jahve Dávidon keresztül akarja megszabaditani Izraelt. Ezért erkölcsi elégedetlenséget nem váltott ki Abnér meggyilkolása,melyben Dávid ártatlan volt s ártatlanságát épen azok az észak-izraeli férfiak igazolták,kiket Abnér magával vitt Dávidhoz.Ezeknek a férfiaknak jelenléte mérhetetlenül fontos volt Dávid igazolására.Az a kedvesség, mellyel Dávid őket fogadta,eléggé meggyőző volt arról,hogy Dávidban Izrael jóakaratu s igazságos embert kap uralkodóul.Jóakaratut,mert vendégei iránt szivből kedves volt és igazságosat,mert Abnér halálát szivből felrótta a gyilkosoknak.Ennek a husz embernek a tanusága azonban csak lassankint jutott el a törzsekhez.Egyelőre a meglepetés és rémület terjedt.Abnér erős keze alatt észak-Izrael bizonyos szoritás alatt és ennyiben biztonságban érezte magát,mert a biztos kéz szoritása azt az illuziót kelti,hogy szilárdan állunk.Egyszerre elmult ez a szoritás és a nép vezető nélkül tudta magát.Ilyen esetben a bomlás,szétesés tünetei kezdenek mutatkozni.Isbóset keze ezt a szoritást nem tudta nyujtani, miután ő maga Abnér alkotása volt Izraelen.Abnérrel együtt veszett el Isbóset uralma is.Annál kevésbbé hathatott Isbóset a népre visszatartólag,mert már Abnér megkezdte a Dávidhoz való átállást.A népet e tekintetben féluton találta Abnér halála.Ebben a bizonytalanságban rémitőleg hatott a halálhir,mert a nép nem látta,kihez csatlakozzék.Az Isbósethez való ragaszkodástól maga Abnér intette a népet.Dávidot még nem ismerték eléggé s nem tudták,hogy nem fog-e bosszut állani sok év keserves szenvedéséért,melytől a népnek kellett volna őt megmentenie, melyhez Dávid mindig hü maradt,melyért sokszor kockára tette életét s mely magára hagyta az üldözöttet.Különösen azokban,akik Saul mellett állottak,volt erős ez a félelem! Erre a félelemre csak akkor kezdett enyhület derüje szállani,mikor a husz ember bizonyságát a nép megismerte.Ebben az átmeneti tanácstalan időben nemcsak félő s várakozó emberek voltak Izraelben,hanem számitó,erőszakos emberek is,kik idejeko-

rán biztositani igyekeztek helyzetüket s ezt a biztositást a maguk módján, a maguk észjárásával és cselekvésmódjával igyekeztek elvégezni. Ilyen erőszakos és számító emberek voltak Baaná és Rékáb. Mivel előbb Baaná neve áll, első helyen, aztán később a Rékáb neve/2.5.7 v-k/, ebből az látszik, hogy a terv kieszelője Baaná volt, a véghezvitelben a vezető Rékáb. Beerót Jeruzsálemtől nyugatra s kissé északra volt, Béthoron mellett. Nemzetségüket ismerjük a gyilkosoknak: benjáminiak voltak, mi sulyosan esik latba, mert saját törzstársukat gyilkolták le. Benjámint farkasnak nevezi atyja s csakugyan sokszor tünik fel vadság és fékezhetetlenség ebben a kis törzsben, ugyhogy egyszer majdnem kiirtották őket társtörzsei. Ebben a két gyilkosban az ősi vadság lép elénk, nemesség minden vonása nélkül, mely például egy Jonátánon nagy mértékben megvolt, sőt Abnér sem volt minden nemesség nélkül. A beeróthak annyira együtt éreztek ezzel a két vad gyilkossal, hogy kivégzésük után valószinüleg Gittaimba menekültek el és ott is maradtak, hogy Dávid bosszuja őket el ne érje. Ha lelkiismeretük jó lett volna, aligha tették volna ezt a szerencsétlen futást meg; azonban várhattak valamit a két városbeli tettétől s igy abban részeseknek tudták magukat.

Közbevetőleg megjegyzi a történetiró, hogy Jonátánnak is volt még egy gyermeke, ki a trónutódlásnál figyelembe jött: de ez mindkét lábára sánta volt, mert az atya és nagyatya halálának hirére oly vak rémület lett urrá a királyi palotában, hogy az ész nélkül menekülő dajka a gyermeket elejtette s az az eséskor lábát ficamitotta. A gyermek neve Méfibóset volt. A nevet Saul romlása után kapta a fiu, mint Isbóset is, mert benne van a névben a szégyen, a gyalázat/bóset/ s annak a gyalázatos esésnek emlékét örökitette meg, amelyet Isten Saulnak erre az ivadékára rótt, hogy a királyságra alkalmatlanná tegye. Mert vélellen nincs a történetben s mikor Jonátán Saul sorsát választotta, ezzel együtt annak szégyenét is magára és családjára vette.

Baaná tehát testvérével, Rékábbal, látván, hogy Isbóset az uralkodást megtartani nem tudja s más uralkodásra alkalmas egyéniség Saul családjában nincs, Méfibóset maga nyomorék, elhatározta, hogy idejében Dávid mellé áll, kit ekkor már Izrael jogos királyaként kezdtek tekinteni még az északi országrészben is. De Rimmón fiai többet akartak: vezéri álláshoz akartak jutni az uj király alatt s ezért oly tettet akartak végrehajtani, amelyjel Dávid jóindulatát örökre megszerzik maguknak. A tett, amelyet erre a célra kieszeltek, s melynek értelmi szerzője Baaná lehetett, gyalázatos volt; eddigi urukat akarták megölni s erről a bizonyitékot, a király fejét Dávidhoz elvinni. Gyalázatos árulás és alattomos gyilkosság volt a terv, melyet végre is hajtottak. Ugy látszik, hogy a két gyilkos ismerős volt a királyi palota rendjével, személyzetével és őrségével, mert tudták, hogy a királyt mikor találják egyedül s hogy mikor alussza déli álmát; tudták, hogy a házba épen buzát vittek be s tettetőleg részt vettek abban; tudták, hogy a cselédség a királyt ilyenkor magára hagyja s tettük jó ideig titokban fog maradni, hogy ez idő alatt elmenekülhetnek. Az őrség és cselédség gyanu nélkül eresztette be a férfiakat, kik a királlyal s a cselédekkel egyaránt ismeretségben voltak. A királyra nézve a Rimmón fiaival való bizalmas ismeretség nem volt hizelgő. A két férfi jellemére pedig eléggé jellemző, hogy a szolga-személyzet nem tekintette őket különbeknek, mint a többi alantos közeget a palotában. Hortesek, kémek, besugók, kiraljak kijárók, csempészek s a bün alantos közvetitői szoktak urakkal s cselédekkel egyszerre s egyformán bizalmas viszonyban lenni. A potrohon-szurás orgyilkosok számára igen megfelelő mód az áldozat eltételére, mert halálos; mert alattomban viheto végbez; mig feljebb a szem a szemmel találkozik s nem látja az áldozat, mit cselekszik lejjebb az áruló kéz. A gyilkosság Gibeában történhetett; onnan kelet felé tartottak a gyilkosok, a Jordán elhagyatott, sivár környékén át s egész éjjel tartó menekülés után jutottak el Hebronba, Dávidhoz. Ha Isbósetet hü cselédség vette volna körül, alighanem elfoghatták volna a tetteseket; de ekkor már minden bomlóban, szétoszlóban volt a szerencsétlen királyi sarj körül; bizonyos természetességet, bizonyos következetességet láttak a cselédek a gyilkosságban, bizonyos itéletet egy perben, melynek Isbóset csak szenvedőleges részese volt ugyan, de az ilyesmit ezek az alacsony

sorsu és felfogásu emberek nem tudják megitélni.A gyilkosok megbüntetése nem innen volt várható.S a gyilkosok futnak innen oda,ahol az itélet vár reájuk.Milyen sajátos felcserélődések vannak ebben a világban,Isbóset tehetetlen áldozat volt akkor,amikor Abnér őt királlyá tette s most,mikor az orgyilkosok megölték.Mégis ezek a közönséges gyilkosok magukat az igazságszolgáltatás eszközeivé,birákká és a jogrend őreivé tolják fel.Azzal állitanak be Dávidhoz,hogy Isbóset megölésével Isten igazságos itélete hajtatott végre a bünösön.Dávid megforditja ezt az itéletet:Isbóset igazságos ember s megölői gonosztevők.Erre nem számitott a két testvér,ki egész éjjel futott,hogy Dávid táborában a menedéket megtalálja.Dávid eléjük állitja: Hogy várhattátok tőlem,hogy helyeslem tetteteket,mikor Saul gyilkosa sem talált oltalomra nálam?!Isbóset fejo tisztességgel eltemetve Abnér sirjába jut;a két orgyilkos felkoncolt teste,végtagjaiktól csufosan megfosztva kikerült Hebron kőfalára,hogy országnak,világnak hirdesse,hogy Dávid az orgyilkosokkal egyet nem ért. Ha ezek az emberek kiméletet kapnak s megorrontják a hasonló lelkületüek hogy Dávid az ily szolgálatokat szivesen veszi,Hebronban az orgyilkosok fajtája kerül uralomra s Dávidot ez az emberfajta veszi körül s befolyásolja tetteiben.Dávid hamar és gyökeresen elvágta az ily reménységek utját.Nála a gazemberek ne számitsanak megértésre! Joábot,ki nem volt épen kalandor,a király már bizonyos távolságra vetette magától;az ilyen közönségesebb s aljasabb emberek a jövőben óvakodtak Dávid közelétől.

V.1-5 v.: Ezután Izrael összes vénei elmentek Hebronba Dávidhoz és igy szóltak:Nézd,mi a te csontod és husod vagyunk.Mig Saul volt rajtunk király,te vezetted ki és be Izraelt.Amellett Jahve neked mondotta:Te fogod legeltetni népemet,Izraelt;te leszesz fejedelem Izraelen!Izrael vénei,ahogy elmentek Hebronba a királyhoz,Dávid király szövetséget kötött velük Hebronban,Jahve szine előtt.Ők meg királlyá kenték Dávidot Izrael fölé.Dávid,mikor királlyá lett,harminc éves volt.Negyven évig uralkodott. Hebronban Judán uralkodott hét esztendeig,és hat hónapig,Jeruzsalemben pedig harminchárom esztendeig egész Izraelen és Judán.

Abnér és Isbóset halála után,mivel a nyomorék Mefibóset nem jöhetett tekintetbe,Saul háza többé nem állott utjában annak,hogy az északi törzsek is Dávidnak hódoljanak.Mivel Dávid mind Saul,mind Isbóset gyilkosait kivégeztette;mivel Abnér megölése miatt rosszalását teljes mértékben kifejezte s Abnérnek a végtisztességet megadatta a gyilkosokkal is, erkölcsi kifogás sem választotta el többé Dávidot és a Saulhoz hü törzseket.Efraim,Juda ellenlábasa hallgatott;Benjámin,Saul törzse Dávid mellé állott.A gonosz hiresztelések,melyek Saul udvarából mentek szét Dávid ellen,megtörtek azon,hogy Dávid másnak bizonyult,mint amilyennek mondotta a rágalom.Igy háritott el Isten lassan és a maga idejében minden akadályt,mely Izrael bármely részét Dávidtól elválasztotta.Ami elég szomoru és szégyenletes volt,amikor már semmit sem lehetett Dávid királysága ellen felhozni,akkor jutottak Izrael vénei arra az elhatározásra,hogy Dávidot királyul kérik.Beszédjük lényegét közli a történet,melyet Dávidhoz Hebronban intéztek.Három érvvel okolják meg,miért kérik Dávidot királyokul.Az első érv az,hogy Dávidnak ők is csontja és husa. Ez a kifejezés épen azt jelenti,mint a magyar testvér szó;de a vér helyett csontot mond.A test és vér közössége sem idegen a bibliai gondolkodástól,de ez ritkán s később fordul elő.A csont és hus a testnek lágy és szilárd alkotórészeit helyezi párhuzamba s ha egyszerüen húst mondana,nem mondana kevesebbet,mert a csontozatot fedő lágy testrészek maguk is kifejezik a testi azonosságot.Mindenesetre a "hus és csont"kifejezés kiemeli a csontozat nagy fontosságát s különálló szerepét,amennyiben ez a tartója a lágy részeknek,melyeket a "hus" szó jelent. Ezzel szemben az ujabb"hus és vér",vagy nem egészen pontosan"test-vér" kifejezés az éltetettet és az életadót foglalja össze s a kevésbbé szemmel látható kettősségből indul ki.Dávid és Izrael egy csont és egy hus,azaz testileg összetartoznak,testvérek;ebből a lelki egység is folyik,egymás támogatására vannak utalva a közös eredet s a közös külsőtől fedett és indokolt közös belső,azaz a közös lélek által.A második

érve: már akkor, amikor még Saul élt, Dávid volt Izrael igazi vezére; harcokra ő vezette ki a népet s a győzelemből ő hozta haza őket. Vagyis már akkor Dávid volt az igazi király, ki ezt a méltóságot megérdemelte. Hiszen épen ez keltette fel Saul bizalmatlanságát. Most hát Dávid folytassa azt, amit abbahagyott; térjen vissza ahhoz, ami őt illeti meg igazán. A harmadik érv: Isten hívta őt el királlyá s ez az elhivás nem az uralkodás élvezésére és az uralkodással járó hasznok begyüjtésére szólt, hanem a nép legeltetésére, azaz a népnek való használásra. S ha tekintetbe vesszük, hogy Dávid még akkor is hű volt a néphez, mikor az elvetette s elfeledkezett róla, be kell látnunk, hogy Isten választása helyes volt. Azonban mindhárom érv olyan, amit Izrael eddig épen olyan jól tudott, mint most, ugyhogy, bár nem vették észre, Izrael vénei maguk ellen vádbeszédet tartottak: miért nem jöttek hamarabb Dávidhoz? De épen az mutatja Dávidnak fejedelemhez illő természetét, hogy ezt Izrael véneinek nem veti szemére s minden méltánytalanságot nemcsak megbocsát, nemcsak elfelejteni kész, hanem meg sem említ. Ez a megbocsátás a békesség alapja lett s ebben Dávid Jézus királlyá lételének árnyképévé vált. Jézus királyságának alapja épen a bünbocsánat, melyet a Golgota keresztjén szerzett. Alattvalói mind bünösök, kik bocsánatot nyertek. Amikor királyságát felállitani a földre visszajő, azok ismernek rá, akik őt általszegezték. Dávid uralkodása is megbocsátással kezdődik azokkal szemben, akik megtérnek; de ez a bocsánat Dávidnál sem terjed ki azokra, akik a gonoszságot képmutatással leplezik és számitással közelednek az uj királyhoz. A képmutatókkal szemben Dávid is, Jézus is könyörtelenek. Még abban is hasonlit Dávid uralkodása Jézuséhoz, hogy Dávidot is először csak testvérei, a judabeliek ismerik el és csak azután az egész nép. Jézusnak is először csak testvérei hódolnak a kiválasztott egyház és csak ezeknek példaadása után fordul hozzá az egész emberiség, hogy őt ezer éves uralkodásra maga fölé fogadja. A hétéves hebroni uralkodás ideje jelképes számot ad, az elidegenedett világban működő megszentelő Isten számát, mig a 40-es szám a világ száma, a jó és szent evilági küzködésének száma/ 40 éves pusztai vándorlás, 40 napos böjt/; jelzi, hogy az első három izraeli királynak evilág ellenállásával és mostohaságával kellett megküzdenie.

6-16 v.: Mikor a király embereivel Jeruzsálembe ment a jebusziakhoz, kik azt a földet lakták; ezek igy szóltak Dávidhoz: Nem jössz ide be, hanem a vakok és sánták vernek vissza téged, kik ezt mondják: Nem jön ide be Dávid! De Dávid elfoglalta Sion fellegvárát; ez lett a Dávid városa! Azon a napon ezt mondta Dávid: Bárki, aki a jebusziakat megveri és eljut a vízerezig, a sántákig és vakokig, kiket gyülöl a Dávid lelke... Azért mondják: vak és sánta nem jön be a házba! Dávid hát bent ült a fellegvárban és elnevezte azt Dávid városának. Dávid Millótól befelé megépitette körösköl az erődités t. Minthogy Dávid nagysága folyton nőtt, Jahve, a seregek Istene vele volt, Tirus kiálya is, Chirám követeket küldött Dávidhoz; aztán meg cédrus fákat, ácsokat és kőműveseket/küldött/ s ezek házat épitettek Dávidnak. Igy ismerte föl Dávid, hogy Jahve megerősitette őt az Izrael fölötti királyságban és hogy népéért, Izraelért királyságát magasra emelte. Jeruzsálemből, azután, hogy Hebronból eljött, Dávid még több ágyast és feleséget vett magának, ugyhogy még további fiai, meg leányai születtek Dávidnak. Azoknak, akik Jeruzsálemben születtek neki, nevök a következő: Sammua, Nátán, Salámon; Jibchár, Elisua, Nefeg, Jáfia, Elisámá, Eljádáb, Elifélet.

Azután, hogy Izraelnek mind a 12 nemzetsége elösmerte Dávidot királynak, Dávidnak olyan fővárosra volt szüksége, amely nem az ország déli határvidékén van, hanem közelebb az északi törzsekhez s azokból is könnyebben megközelitheto. Isteni vezetés Dávid figyelmét az ősi Sálem városára irányitotta, melyben Melkicédek uralkodott. Ezt a várost most a jebusziak nevezett pogány, ellenséges érzelmü törzs tartotta, mely eddig kikerülte a héber honfoglalást és szuró tüskeként állott Izrael test ében. Mikor Dávid be akart a városba vonulni, az ellenállott és az a gunyos szállóige kelt utra, hogy a vakok és sánták is visszaverik onnan Dávidot. A nagy filisztesu-verő nem hagyhatta ezt a gunyt magán és ezzel el volt tökélve a város ostroma. A város keleti és déli dombjának meredek oldalai alkalma-

sak voltak az erődítésre;ez a domb viselte a Sion/Gijjón/nevet.Dávid a hevesen védekező jebusziakat megtörte s a város attól fogva az ő nevét viselte:Dávid városa.Ez a név azonban nem Jeruzsálemet illette, hanem csak délkeleti részét,melyhez még csak a későbbi templomterület sem tartozott hozzá.A középkorban ugyan a magasabban fekvő délnyugati dombot nevezték Sionnak/itt van a Sion kapu is/;de ez tévedésen alapult.Igaz,hogy ez a terület a város legmagasabb része;de korántsem alkalmas erődítésre ugy,mint a délkeleti meredély.Dávidot mélyen sértette a vakokról és sántákról költött szálló ige s annál hevesebben fogott a vár ostromlásához,melyet siker követett.Jutalmat igért annak,aki a városba először behatol s aki eljut a vizereszig/az eredeti szó értelme homályos/...itt a mondat nem fejeződött be,talán a szövegnek ez a része kiesett;de a mondat befejezését megadja I.Krón.II,6:azt a hőst Dávid hadvezérévé fogja tenni.A Krónikák Könyve megmondja,hogy a falakon az első Joáb lett,kinek erőszakos és önző lelkét Dávid nem szerette;mivel azonban a kitűzött feltételt ő teljesitette,Dávidnak meg kellett tartania szavát s Joáb lett az izraeli hadak fővezére,mely tisztét a vitézség szempontjából jól is töltötte be.A testi vitézség azonban nem pótolta nála a léleknemesség hiányát.Eddig Dávid volt a hadsereg fővezére;a Saul családja elleni harcot engedte csak át Joábnak,melyet -érthetően-maga vezetni nem akart,azután azonban,hogy egész Izrael királya lett,hadvezérre volt szüksége s ezt a tisztet ily módon nyerte el Joáb.Itt a falak vizereszén,vagyis az esővíz-levezető csatornákon, melyek persze nem bádogból voltak,hanem a fal tetejére épitett kőcsatornák alkották,állottak gunyból a sánták és vakok,kiket a jebusziak csufságból oda vezényeltek,hogy ők védjék Dávid ellen a bevehetetlennek itélt várost.Luther szerint e sánták és vakok alatt a járni és látni nem tudó bálványokat kell érteni,melyeket a vár falánál helyeztek el babonából a védők;valóbbszinü azonban,hogy valóságos sánták és vakok állottak ott az ellenség kigunyolására.Lehet,hogy a jebusziak a tényleges vakokat és sántákat értették,Dávidék pedig a falakra kivitt bálványokat illették ezekkel a szavakkal s ezekre a bálványokra vonatkozik a megjegyzés:"kiket gyülöl a Dávid lelke".Mert aligha vonatkozott Dávid gyülölete az élet nyomorékjaira.Ezek a vak és tehetetlen bálványok nem menettek többé be abba az uj palotába,melyet a meghéditott városban,a Dávid városában Dávid azokkal a mesteremberekkel emeltetett, akiket a Dávid iránt igen barátságos föniciai király,Chirám bocsátott Dávid rendelkezésére s azokkal a pompás cédrusfákkal,amelyeket a föniciai part fölött emelkedő Libanon hegység nyujtott. Ezt a várost tette hát székhelyévé a király s azt körüskörül ujra felépitvén,falakkal ellátván,meg is erősitette,hogy az ellenséges támadásoknak ellent tudjon állni;mert egyelőre ilyen támadásokra még ugyan kilátás volt.Chirám, mikor Dávid fölemelkedett,maga kereste Dávid barátságát és követeket küldött hozzá,barátságos ajánlattal,melyet Dávid elfogadott.A feniciai király régóta figyelemmel kisérhette azt az aránytalan harcot,melyet Saul a bolha-Dávid ellen folytatott s nemesebb szivvel itélve meg a helyzetet,Dávid oldalán állott,legalább érzelmeiben.Mikor Dávid királyságra emelkedett,éles látással azonnal a jövő emberét látta benne és szövetségét kereste.Ez a szövetség,Izraelnek melléje állása s a jebusziakon aratott teljes győzelem arról győzték meg Dávidot,hogy Jahve mellette áll és meg fogja erősiteni királyságát.Még inkább Jahvénak szentelte hát uralmát,fegyverét és lelkét.Azt is tudta azonban, hogy az ok,amely Jahvét az ő kiválasztására inditotta,nem Dávidban van, hanem a népben,amelyet Isten magának kiválasztott s amelyet a föld nemzetei fölé akart helyezni azoknak üdvére,hogy az Izraelnek adott isteni kijelentés az egész földet betöltse,megvilágitsa.

Bizonyos,hogy Dávid nemcsak a szenvedő s evilágban a szegény vándor helyét betöltő Jézusnak előképe,hanem a győzedelmesé is,ki vissza fog térni erre a földre,hol gyilkosai laknak s uralmát megvalósitja a föld nemzetein.E kevercdés eredménye,hogy Dávid ajkáról a megbocsátás és türés meglepő nyilatkozatait halljuk,amellett azonban az ellenséget diadalmasan letipró király,győzelmes felemelkedését is szemlélhetjük benne.Ahogy emelkedett,ment azon az uton is,amelyen a világ fejedelmei

jártak s uralkodásának pompájában tőlük elmaradni nem akart. Ehhez a pompához tartozott s nem a mértéktelenség rovására irandó, hogy több feleséget vett magának már Hebronban, sőt Hebron előtt s e feleségek számát Jeruzsálemben még növelte. E nők nevét nem közli a történetiró; közli azonban a jeruzsálemi uralkodás alatt szült gyermekek nevét, kik Dávidnak boldogabb és sikeresebb jövendőt látszottak igérni, mint a korábban születtek. Ezek közt van az a Nátán, akitől Mária s az a Salamon, kitől József, Jézus atyja született. Ebben a leszármazásban Isten megáldotta Dávid többnejüségét s azt házasságtöréshek nem nyilvánitotta. A nevek jelentése továbbra is jelentős. Sammus hireset jelent, mi a dávidi dinasztia felfelé emelkedésére mutat. Sóbáb jelentése visszaforduló, hitehagyott; valószinüleg később kapta nevét valamiért, amit a történet nem jegyzett föl; a név ujabb szomoruságra mutat Dávidnak szenvedésekben igen gazdag életében. Nátán ajándékot jelent s Dávid szivének hálás voltára mutat. Nem sejtette Dávid, hogy épen akkor, mikor ez a hála felébredt szivében, az az eljövendő kicsiny gyermek utra készült e világba. Lehet azonban, hogy valami sugallat vonult át Dávid lelkén, mely valamit igért s Dávidot különösen mélyen érintette. Salamon békességet jelent s mikor született, Dávid lelkét különösen áthatotta az a tudat, hogy országa az ellenségtől megnyugodott. Nem sejtette, hogy ettől a fiutól származik az az atya, akinek törvény szerint, de nem természet szerint adoptált fia a békesség nagy királya lesz. Jibchár azt jelenti: akit Isten választ. Dávid lelkében felcsillan a vágy és remény, hogy születő fia Isten választottja lesz. Pedig Isten már Nátántés Salamont kiválasztotta magának Elisua értelme: akinek Isten a szabadulása. Dávid szivében a forró vágy ébred, hogy fia Jahve szabaditásának részese legyen. Néfeg Sarjat jelent, az Isai törzsökén növő sarjat, mert Dávidban ott mozgott az a tudat, hogy sarjával Isten nagy dolgokat fog müvelni; csak tapogatózik és nem tudja a megoldást, mint Éva sem tudta, hogy ki lesz az a mag, aki a kigyó fejét szétfiporja. Jáfia ragyogót jelent, megint elkövetkező dicső idők dicső részesei jelennek meg Dávid lelke előtt; de nem tudja, hogy ez a várt dicsőség még milyen messzi dolog s hogy előbb a Sarj-nak a szenvedés keserü iskoláján kell keresztülmennie. Elisámá jelentése: akit Isten meghallgat. A dicsőség még messze van; szorongó időben szorongó imádkozások idejét éli a király; de majd jön egy sarj, akit Isten meghallgat és ennek idejét szeretné már fiának napjaiban eljönni tudni. Eljádá jelenti: kiről Isten gondot visel. Dávid a jövőt Isten kezébe teszi le, gyermekeinek jövőjét is. Az aggság felé haladó király érzi erőtelenségét és hivő megnyugvással fordul Isten felé. Elifélet: akinek Isten a menekvése. A növekvő gondok, a sürüsödő sötétség, mely a jövőt boritja, a csalódások éreztetik Dáviddal, hogy az éjszaka jő; de egy menekvés nyitva áll neki is, gyermekeinek is: Isten! Ehhez a hatalmas és jóságos Kézhez menekül és Nája hajtja fáradó fejét. A Jeruzsálemben született gyermekek nevei tehát egy Isten felé rianyuló, Isten szabaditását váró, Isten igéreteiben bizó és mégis csalódásoktól és nyomoruságtól megtépett lélek vivódását szemléltetik, kinek utolsó menekvése Isten marad. Többnejüsége szenvedéseinek egyik fő oka lett; de Istenben való bizalmát nem vehette el tőle s Isten szabaditásának várásában csak annál jobban megerősitette, mennél magasabbra csaptak a szorongatások hullámai. Magasra felcsapó láng volt Dávid élete, mely belevilágitott a pogánysognak akkor már az emberiség ősvilágosságát kioltani készülő éjszakájába; de ez a láng egy szenvedések közt égő szivből csapott a magasba. Mégis égi láng volt, mert az isteni Szellem gyujtotta meg azt a lelket, mely a legtöbbet épen azoktól szenvedte, akiket legjobban szeretett: gyermekeitől, kik a hárem-élet kisértéseinek nem tudtak ugy ellenállani, mint ahogy ezek a kisértések Dávidról lepattantak. Mert a szív a háremben épen ugy fordulhat Isten felé, mint ahogy a remete-barlangban fordulhat a sötétség és aljasság hamis istene felé! Dávid is kora szokásaiban és felfogásában élt; de azokból szive teljes őszinteségével keresté az Isten felé vivő utat. Isten pedig nem azt nézi, hogy az imádság a háremből vagy a remetelakból szól-e hozzá, hanem, hogy a szív feléje fordul-e vagy visszatekint.

17-25 v.: Amikor a filiszteusok meghallották, hogy Dávidot Izrael fölé királlyá kenték fel, az összes filiszteusok felvonultak, hogy Dávidra törjenek. Ahogy Dávid ezt meghallotta, alászállt a hegyi erősségbe. Midőn aztán a filiszteusok bejöttek és Refáim völgyében kiterjeszkedtek, Dávid megkérdezte Jahvét: Fölvonuljak-e a filiszteusok ellen? Kezembe adod-e őket? -Vonulj föl! -felelte Jahve, mert okvetlenül kezembe adom a filiszteusokat! Ekkor Dávid Bál-Pörácimba nyomult és ott megverte őket. Dávid akkor így szólt: Jahve úgy keresztültört ellenségeimen előttem, mintha vizár tört volna elő! Ennek megfelelően nevezték annak a helynek nevét Bál-Pörácimnak /áttörések urának/. Bálványaikat is hátrahagyták ott; Dávid meg emberei pedig fölszedték azokat. -De a filiszteusok megint csak betörtek és szétterjeszkedtek Refáim völgyében. Mikor Dávid megkérdezte Jahvét, azt felelte: Ne vonulj fel! Kerülj a hátuk mögé és a balzsamfák felől támadj nekik! Majd amikor a balzsamfák tetején meghallod az átvonulás hangját, akkor indulj meg, mert akkor vonul ki Jahve előtted, hogy leverje a filiszteusok táborát! Dávid úgy tett, ahogy Jahve parancsolta neki s Gébából addig verte a filiszteusokat, amíg Gézerbe visz az út.

Amíg csak a kicsiny Juda királya volt Dávid, oly jelentéktelennek látszott a Dávid ügye, hogy a filiszteusok nem látták szükségesnek a beavatkozást, hanem adandó alkalomra bízták a Dávid elintézését, kit ők multja miatt sehol sem láttak szívesen. De mikor híre ment, hogy Dávid egész Izrael királya lett, a filiszteusokban egyszerre aggodalom támadt, mivel ismerték Dávid tehetségét és elszántságát és nem nézhették el, hogy a mellettük levő ország, mely Saul alatt elég gyönge volt, elhatalmasodjék és Dávid, kit már egyszer durván megsértettek, oly sereg birtokába jusson, amely komoly veszélyt jelenthet számukra. Ez a félelem érlelte meg azt az elhatározást, hogy egész Filiszteá összefog és véget vet egyszersmindenkorra Dávid vérmes álmainak. Dávidot épen eléggé megbecsülték azzal, hogy a filiszteusok a maguk összességében felvonultak megsemmisítésére. Dávidnak kémei hamar jelentették a készülődést s így felkészülhetett. Mindenek előtt végleg elhagyta Hebront és hegyi erősségébe vonult vissza, valószínűleg a jebuszi várba, amelyet Dávid városának neveztek. Ettől kezdve nem is tette más helyre királyi székét. Mikor a filiszteus felvonulás befejeződött, a Refaim völgyében terjeszkedtek széjjel, mely Jeruzsálemtől délnyugatra déldélnyugati irányban húzódik s a filiszteus síkság felé lejt alá. Dávid, kinek még nem lehetett ideje megfelelő állandó hadsereg megszervezésére, nehéz helyzetben volt; de nem csüggedt, hanem Istenhez fordult utasításért. Ám, nem azt kérdi Istentől: Merre menekülhetek? hanem ezt: Rájuk törhetek-e? Nem hátrál a hős; de vakon, elbizakodottan sem megy előre. Isten intésére azonban támad és győz. A győzelem nem mindig a sereg nagyságától függ; elszánt, gyors, meglepő támadás a nagy sereget is megbontja s futásnak indítja, kivált ha a győztes sereg mellett Isten áll s a másikat elhagyja a lélekjelenlét és a bizalom. Az emberek kedélyét pedig Isten befolyásolja s úgy irányítja, mint a víznek folyását. Bál-Pörácim neve mutatja, hogy Isten oly erőt adott Dávid csapatának, hogy az vizárként tört előre, maga elől mindent elsöpörve. De az előretörés úra a mennyekben ülő, kiről Dávid hálásan azt a helyet utóbb elnevezte. A filiszteusok nem nyugodtak bele a kudarcba, hanem újra támadtak; készen arra, hogy minden meglepő támadást visszaverjenek. Isten utasítására Dávid most mögéjük kerül s úgy támadja meg őket; most még jobban érezteti Isten vele, hogy a diadal, a harc a láthatatlané. Szellemsereg zajtalanul jár; de ha akarja, földi zaj által is kifejezheti jelenlétét. Mintha Dávid fölött a fák ormánál vonulna a szellemek csapata, oly hangot hallanak a héberek s e hang hallatára indulnak meg, az égi sereg nyomában. Persze, ha Isten jár előttük, a diadal az övék! Istennek hangja máskor is hangzott, jelenlétét adva tudtul; így a paradicsomkertben az esti szél zúgásában /I.M.3,8/. A szellemvilág mindig körülöttünk van; de csak ritkán adja jelét jelenlétének, a legtöbbször szerényen buvik el földi tekintetek és fülek elől. Mikor azonban jelentkezik, vagy elrémít, vagy bátorít. Dávid fülébe belehangzott a fák koronájának sugdosása s ebből megértette, hogy Jahve felettük van, előttük megy. Dávid követte a láthatatlan sereget és oly biztosan ment nyomában, mintha látta volna ő-

ket!Dávid tudta,hogy a filiszteusok miért nem tudnak megállani előtte. Nem ő,Isten verte őket,ki a rabló betolakodóktól megvédte népét és Dávid által szabadítást adott a megtámadottaknak.Dávid tudta,hogy a diadal kitől jő s tudta,hogy a magosságban lakó népét védi,ezért a hálátlan s mégis szeretett népért adta neki segitségét.

VI.1-11 v.: Miután Dávid mégegyszer összegyüjtötte azokat,akik Izraelben válogatott vitézek voltak:harminc ezeret:fölkelt s az egész néppel együtt elindult a judabeli Baalából,hogy Istennek ládáját,amelyet a Névről,a seregek Jahvéjának nevéről neveztek el,aki a Kerubokon ül,felhozza onnan.Fölhelyezték Istennek ládáját egy uj szekérre.Mikor elvitték Abinádáb házából,mely egy dombon volt,Abinádáb fiai;Uzza és Achió vezették az uj szekeret.Amikor Abinádáb házából,mely a dombon volt,vitték Istennek ládáját,Achió haladt a láda előtt.Dávid és Izrael egész háza ott ugrándoztak Jahve előtt mindenféle ciprusfa hangszerekkel: citerákkal,hárfákkal,kézi dobokkal,csörgőkkel,cimbalmokkal.Amikor Nákon szérüjéhez értek,Uzza az Isten ládája felé nyujtotta kezét s megragadta azt,mert az ökrök megvadultak;de fölgerjedt Jahve haragja Uzza ellen s megverte őt ott figyelmetlenségéért;ugyhogy meghalt ott,az Isten ládájánál.Dávid felindult azon,hogy Jahve ekkora rést tört Uzzán s elnevezte azt a helyet Uzza törésének/Perec Uzza/ s az a neve a mai napig.Az-nap ugy félte Dávid Jahvét,hogy igy szólt:Hogy jöhetne be hozzám Jahve ládája?! Dávid hát nem akarta,hogy Jahve ládáját hozzá vigyék a Dávid városába,hanem félre vitte azt a gitti Obed Edom házába.Ott lakott a Jahve ládája a gitti Obed Edom házában három hónapig s Jahve megáldotta Obed Edomot és egész házát.

Dávid tehát mégegyszer összegyüjti seregét a filiszteusokon aratott kettős nagy győzelem után;de most nem harcra,melyben embereket ver le, hanem harcra,melynek Isten megháditása a célja.A frigyládát akarja a Dávid városába,az uj fővárosba vinni,hogy a földi király együtt lakozzék az Égnek Királyával.Saulnak ez az együttélés nem jutott eszébe;ő meg akarta adni Istennek látszólag ,amivel neki tartozik;de élete válaszóráiban független akart maradni Jahvétől.Függetlenséget keresett,mikor az amálekiek leverése után nem teljesitette Isten szigoru parancsát; függetlenséget akart,mikor leölette Jahve papjait,hogy ezek utjában ne álljanak és függetlenséget keresett,mikor Dáviddal szemben megalázkodott,de őt vissza nem hivta udvarába.Élete végén keresté Istent,de akkor már Isten nem felelt neki.Dávid állandóan Istentől tette függővé lépéseit;belső imádságában,Jahve külső,szertartásos megkérdezésében Isten vezetését kereste s ennek a vezetésnek keresésére tanitotta embereit is.Most pedig,hogy van már fővárosa s ezt a fővárost Isten segitségével sikerült a támadó ellenségtől megőriznie,fővárosának Istent keresni lakójául,hogy mindig,állandóan Vele lakhassék,akaratát kereshesse s minden tettét Előtte tegye.Mindenekelőtt a régi,lerongyolódott sátor helyére uj sátort épitett,hogy az Isten jelenlétének külső zálogát,a frigyládát magába fogadja s mint a tudósitások mutatják,ezt a sátrat a régi szent sátor mintájára épitette,szentek szentjével a frigyláda számára./17 v./A frigyládát utoljára Kirját Jearimban hagytuk,hová a filiszteusoktól való hazatérés után a város istenfélő polgárai vitték. /1.S.7,1/.Baala Kirját Jearimnak régi kanaáni neve.Dávid nem egyedül akarja Jahvét hivatalosan és mindenki tudtával fővárosába vinni,hanem egész népével együtt;mivel pedig azokat mind ez ünnepélyre összegyüjteni nem lehetett,a nép képviselőivel,a szivéhez legjobban hozzánőtt embereivel,hüséges harcosaival,kikre a jövőben Izrael védelme lesz bizva.Ezeknek mind tudniok kell,hogy Jahvéra szükségük van s ezeknek mind vele együtt akrniok kell,hogy Jahve velük legyen,hozzájuk költözzék.Ennek a velük együttlevésnek külső jelképe és biztositéka a frigyláda;azért ezt a frigyládát kellett Jeruzsálembe költöztetniök.Nagy diszmenetet alkotva megy a 3o,ooo ember Dáviddal Baalába,azaz Kirját Jearimba, hogy onnan elindulván,a frigyládát magukkal vigyék.Volt azonban ebben a müveletben valami veszedelem,valami kisértés és ez abban állott,hogy az ember azt hihette,hogy ő viszi Istent egyik helyről a másikra s igy az ember képzelt hatalmat nyer az istenségen.Ennek a kisértésnek Jahve e-

~~ember képzelt hatalmat nyer az istenségen.~~ Ennek a kisértésnek Jahve elejét akarta venni s azért a költöztetés-minden jó szándék mellett is-egyelőre nem sikerült.A láda kirját-Jearimban Abinádábnak/nemesség atyja/házában volt s ott áldást terjesztett,bár Abinádáb egyik fia,a kellő istenfélelmet nem tanusitotta a láda iránt.Az istenfélelemnek ez a hiánya nem valami kihivó,istentelen tettben nyert kifejezést,hanem egy istenfélőnek látszó és segitő szándékot elárulo tettben nyert kifejezést. A ládát eddigi őrzőjének,a megvénhedt Abinádábnak két fia gondozhatta utóbbi időben;erre az utjára is azok kisérték el,kik ugy szerepeltek kissé,minthaá a ládának a papjai volnának.Azért voltak most is legközelebb a kocsin haladó ládához,mig más emberek fiai távol tartották magukat tőle.Abinádáb családjának utólag,Dávidnak és embereinek előzetesen meg kellett tanulniok két leckét:1/az egyik abban állott,hogy a ládának nem volt szüksége emberi segitségre és Isten az ily elbizakodottságot nemcsak nem fogadta el,hanem szigoru büntetéssel utasitotta is vissza; 2/ a láda,mint Isten jelenlétének záloga,nem türte az emberi bizalmaskodást és az embernek szentségtelen közelségét,gyámkodását;az ilyen vakmerő halállal kellett hogy lakoljon.Uzza segitségében,mikor a megvadult ökrök magukkal ragadták a szekeret,volt bizonyos fölényesség,emberek előtt való mutogatása annak,hogy a ládának szüksége volt rá s ez az előretolása az emberi énnek Jahve előtt utálatos volt,lázadás,melyet vissza kellett vonnie.Dávid megadta a ládának a tiszteletet,mikor azt uj,add-ig még nem használt kocsira helyeztette;de ő is hajlamos volt arra,hogy a pártfogó szerepére gondoljon,ami Jahvénak utálatos volt. Uzza esete tanulság volt Dávid,a 3o,ooo férfi és egész Izrael számára: Jahve,a köztetek lakó s titeket népéül kiválasztó Isten,szent Isten és nagy Úrt kell magatok és Ő közötte látnotok,tudnotok,megfigyelnetek.A nagy örömnek,melyet különféle hangszerek zaja növelt,egyszerre vége volt;az öröm Dávidnak és kiséretének ajkára fagyott,mikor Isten itélete az egyik kisérőt kilökte önkényesen vállalt hivatalától.Dávid felzaklatott belsővel,megütközéssel nézett a félelmetes ládára s egyszerre tisztátalannak és érdemtelennek érezte magát arra,hogy ezzel a félelmetes ládával együtt lakjék.A kocsi megállott;aztán letértek az utról s egy jövevény edominak,ki rabszolgaként került az országba/Obéd/,de aztán felszabadult és Izraelhez csatlakozott,a házában helyezték el a ládát. Isten utólag nagyon megáldotta ennek az embernek a házát.Dávid kedvetlenül ment vissza egyedül saját városába.Ahogy azonban az idő telett, lassankint másként kezdte látni a dolgot,annál inkább,mert szemét rajta tartotta az edomi szolga/Obéd Edóm/ házán s látta a nagy áldást,melyet a frigyláda ottléte hozott ennek a családnak.Lassankint gyógyulni kezdett a seb,melyet az Uzza halálával előidézett"törés"okozott,lassankint megtelt Dávid szive még nagyobb istenfélelemmel s ahogy ő maga alábbszállott,ugy hágott a magosba a hit és bizalom,hogy Isten az egész országot s Dávid házát is meg fogja áldani,ha velök,közöttük lakozik.

12-19 v.:Aztán jelentés érkezett Dávid királyhoz:Obed Edom házát s mindenét megáldotta Jahve az Isten ládájáért.Erre Dávid elment s Istennek ládáját elhozta Obed Edom házából a Dávid városába örvendezés közben. Amikor Jahve ládájának hordozói hat lépést tettek,Dávid áldozott Jahvénak egy tulkot és egy hizlalt borjut.Dávid teljes erejével táncolt Jahve szine előtt,miközben egy vászon efóddal volt öltözve.Dávid és Izrael egész háza kiáltozás és kürtzengés közben vitték föl Istennek ládáját. Amikor Jahve ládája megérkezett Dávid városába,Saul leánya,Mikál kihajolt az ablakon és látta,ahogy Dávid király ugrált és táncolt Jahve előtt és bent szivében megvetette őt.Amikor Jahve ládáját bevitték,a sátornak a belsejében,amelyet Dávid kifeszittetett,a helyére állitották, Dávid pedig égő-,és béke-áldozatokat vitt Jahve elé.Mikor Dávid az égő-,és békeáldozatok bemutatását abbahagyta,a seregek Jahvéjának nevével megáldotta a népet;amellett az egész népnek,Izrael egész nyüzsgő tömegének,minden egyes férfinak és asszonynak egy-egy cipó kenyeret, egy-egy darab hust és egy-egy mazsolás kalácsot osztott ki.Ezzel a nép minden egyes tagja haza ment.

Ennek a szakasznak ezt a cimet adhatjuk:az Urnak való örvendezés.Azu-

tán a félelem után,mely Dávid szivét Uzza halála után eltöltötte,megszégyenülés,magába szállás és saját hibájának meglátása következett. Dávid megszégyenült,mert terve,hogy Jahve ládáját fővárosába hozza,nem sikerült s a terv kivitelét abba kellett hagynia.Magába szállott,mert bánatát nem hordta ki az embereknek,hanem magában viaskodott s figyelte a láda vendéglátóinak sorsát,ezt az idegenből ide szakadt családot,mely bátor volt arra,hogy a félelmetes ládát házába fogadja.Az,ami a családot a haláltól megóvta,a tisztelet volt,az istenfélelem,amellyel a láda Istene iránt viselkedtek.Isten ezeket az egyszerü embereket nem bántotta, mert gyermeki félelemmel tekintettek rá.Dávid megfigyelhette a házat s hallotta,mi történik.Mikor aztán a hirvivő arról számolt be,hogy Obed Edom házát Isten gazdagon megáldotta a láda miatt,melyet maguknál tartottak,Dávid megértette Istent:belátta,hogy magát többnek nézte,mint illő lett volna,hogy nagyra volt azzal a tettével,hogy Jahvénak a saját városában helyet ád,hogy nem törpült el Jahve mellett egész kicsinyre; hogy Uzza felsőbbséges,lenajló segitése,mellyel az ismert szabályt,hogy a ládát érinteni nem szabad,általhágta,az ő büne is volt s hogy emiatt jött rá bizalom helyett a lemondó félelem.Amikor megalázkodott,egyszerre tudott bizni és örülni;a félelem,hogy Jahve jelenléte árthatna neki, egyszerre eltünt s ujra,de most már más szivvel,elhatározta,hogy a ládát felviszi a saját városába.Ezt a tettet végre is hajtotta s miközben végrehajtotta,állandó öröm kisérte a véghezvitel minden mozzanatát.Ebben a sokat szenvedett szivben most már nem volt semmi hely a kétség és a bizalmatlanság számára.Dávid gyermekké lett Isten előtt.Saját személyét igyekezett a legmélyebbre nyomni s minden nézővel éreztetni,hogy akit ennél a diadalmenetnél nézni,megbecsülni,magosra emelni kell,az nem ő,a diadalmas király,hanem a diadalmat adó Isten,ki most Dávidhoz költözik-jelképében.Alig tettek a láda hordozói hat lépést,Dávid megállitotta őket s ökörből és hizlalt borjuból álló égő-,és békeáldozatot vitt Jahve elé,ott rögtönzött oltáron.Mózes törvényének hosszu félretétele miatt még nem jött el a törvény megfigyelésének az a korszaka,amely Salamon templomépitése után elkövetkezett s később még tökéletesebb lett.A prófétai látás kiszoritotta a szertartások megfigyelését s az a Dávid,aki a papok számára szentelt kenyereket társaival együtt megette, most áldoz;Isten pedig,ki a sziv őszinteségét nézi,az áldozatot elfogadja.Az egészen égő áldozat azt fejezte ki,hogy Dávid egészen elégni kész Isten oltárán;a béke-áldozat,vagy helyesebben hálaadási áldozat arra mutatott,hogy lényének,életének minden tagját halából Isten tulajdonául szenteli oda s ezzel a teremtés békességét helyre állitja. A király nagy megalázkodását azzal fejezte ki,hogy a Jahvénak szolgáló próféták példájára,mint egyszer Saul király is tette,bár önkivületben, /1.S.19,24/,ő tudatosan levetkőzött s csak egy vászon előd födte tagjait.Királyi diszes ruháját levetvén,mint a nép egyik tagja s alacsony tagja,táncolt a láda előtt s örömének,mely most határtalan volt,ilyen határt nem ismerő mozdulatokkal adott kifejezést, Dávid most alattvaló volt,nem király.Ahogy a városhoz közeledtek,Dávid öröme nem lankadt s a város lakói előtt talán még erősebb külső jelekben nyilatkozott.Dávid legrégibb s a hütlen távollét után most mégis legujabb felesége,Mikál kivánesian várta Dávid visszatérését s arra volt elkészülve,hogy Dávid méltóságos lépésekben fogja kisérni a ládát s a láda Dávid méltóságának felemelője lesz;ehelyett egy megalázkodó,magát a nép örömébe beleállitó szolgát látott Dávidban.Mikál azért hagyta ott bizonyos készséggel őt szerető második férjét,hogy ujra a királyi udvar fénye vegye körül s emelje a magosba a fenség,magosság helyett most egy mélyen megalázkodó embert lát abban,akinek méltóságos viselkedése őt is emelni volt hivatva.Mikál mélyen megsértődött és szivében,azaz magában elrejtve,megvetette Dávidot.Mikál nem értette sem Dávid megalázkodását Istennel szemben,sem Dávid gyermeki örömét;az ő gondolatai és vágyai egészen más irányban mozogtak;az ő lelkében Isten,vallás és templom arra voltak eszközök,hogy az ember általuk magosabbra emelkedjék.Emlékezzünk azokra a papokra,akik mindig szertartásos méltóságot öltenek arcukra, viselkedésükre,mihelyt emberek közt vannak;kiket egészen megközeliteni soha sem lehet s kiknek igen kevés idejük van embertársaik számára,

mert magukkal vannak legfőképen elfoglalva.Mikál ilyen papot,ilyen
királyt várt; nem alázatosat,magáról megfeledkezőt,amilyennek Dávid
most mutatkozott.Egyelőre azonban szivébe rejtette érzelmeit s környe-
zetének nem mutatta.Valamit azonban mutatott környezetének,ami nem
volt királyi: a kiváncsiságot.Mélyen kihajolt a királyi palota ablaká-
ból s ugy leste a történőket.Ez a kiváncsiság nem volt király felesé-
géhez méltó;neki a palotában elrejtve kellett volna várnia férjét s
annak e csöndes visszavonulással a tiszteletet megadnia.Mikál sem Is-
tennek,sem a királynak nem adta meg,amivel tartozott.Mikál gondolatai
saját maga körül forogtak s aszerint itélte meg Dávidot,hogy a király
neki milyen dicsőséget és diszt hoz magával.Mélyen megütközött azon,
hogy megtisztelt,nagyrabecsült és dicsőitett most csak egy volt:Isten.
Nem olvassuk,hogy azt a 3o,ooo hadfit,akit az első vállalkozáshoz Dá-
vid összehivott,most ujra összegyüjtötte volna.A nézők tömege most
kisebb lehetett;de a Jahvénak adott tisztelet több.Mégis óriási tömeg
vehetett részt királyi parancs nélkül,önként az ünnepségen s ez óriási,
ujjongó tömeg -épen az önkéntesség következtében-szive egész örömével
együtt ujjongott a királlyal.Király és népe egy szivvé és egy lélekké
forrtak össze.A közösség,az öröm egysége nyert abban kifejezést,hogy
Dávid a résztvevők tömegének minden egyes tagját megajándékozta ünnepi
lakomával,kenyérrel,hussal és süteménnyel.Ezzel a"szeretetvendégséggel"
fejeződött be a nagy ünnep;utána széjjel oszoltak a résztvevők és Dávid
is hazament,hogy a nap hátralevő részében családjával együtt örüljön s
az örömöt ezzel még mélységesebbé tegye.Otthonában azonban csalódás
várta.

2o-23 v.: Dávid azután visszatért,hogy megáldja a saját házát.De Saul
leánya,Mikál kiment Dávid elé s igy szólott:Milyen felséges volt ma
Izrael királya,amikor szolgái és szolgálóinak szeme előtt levetkőzött
amint egy üresfejü szokott levetkőzni! Dávid ezt felelte Mikálnak:Jahve
előtt mulattam,Jahve előtt,ki atyád és annak egész háza fölé emelve,
engem választott ki,hogy Jahve népe fölé,Izrael fölé fejedelemnek ren-
deljen.Kész vagyok még ennél is kisebbé lenni,még csekélyebbé válni
a saját szememben;de a szolgálóknál,akiket említettél,náluk lesz te-
kintélyem! Saul lányának,Mikálnak nem is lett gyermeke haláláig napjáig.

Az örömökkel telt s hálától felmelegitett nap után hideg és szomoru
befejezés következett.Mikor Dávid a vele együtt örvendező népet elbo-
csátotta,az örömök végét,az ünnepi lakomát velök együtt élvezvén,azzal
a gondolattal tért haza saját házába,hogy családja meghitt körében még
boldogabb lesz az est,mint amilyen a nap volt.Jövetelét előre jelezték
a palotában s igy Saul leányának,Mikálnak alkalma volt a király elé
menni.Ugy látszik,Mikál,mint legidősebb feleség,az elsőséget igényelte
magának a feleségek és ágyasok birodalmában s a többi szerényen át is
engedte azt neki. Mivel atyja király volt,ez a tekintély ki is járt
neki.Dávid bizonyára nem is ellenezte ezt a megtiszteltetést,hiszen
mindig azon volt,hogy Saul családjának a kijáró tiszteletet megadja.
Igy fogadhatta Mikál a királyt.Abban,hogy eléje kiment,volt bizonyos
tiszteletadás;de e külső tiszteletadás ellenére is a szive telve volt
elégedetlenséggel,bosszusággal és lázadással.Azért önkéntelenül bántó
itélkező szavak tolultak ajkára.Mikál őszinte volt abban,amit mondott
és aligha volt sejtelme afelől,hogy szavai mennyire igazságtalanok,az
Isten előtt megalázkodó Dávidtal szemben;hogy mennyire nem volt hivatva
ő arra,hogy birálja a királyt,ki iránt hütlenül viselkedett;hogy meny-
nyire más mértékkel mérte magát,aki kiváncsiskodva hajolt ki a palota
ablakán s ezzel a régi nők szemérmes szokásait általhágta;hogy a sokat
gyötört király melegséget érdemelt volna épen attól a feleségtől,aki
vétett ellene.Mikálban a sértett gőg szenvedeli most,mely a köznép fölé
ugy emelte a királyi családot,hogy annak a királyi családban közvetlen
és kitörő érzelmeket ne legyen szabad észrevennie.Dávid,aki évek hosz-
szu során át osztotta meg alattvalói minden nyomoruságát s mikor azok
lázadva fordultak ellene a nyomoruságban,ő megbocsátó tudott lenni
Ciklág felégett,üszkös romjai között is,megszokta,hogy a királyt nem a

II.1.3 EZEK UTÁN DÁVID MEGKÉRDEZTE JAHVÉT: FÖLMENJEK E JUDÁNAK VALAMELYIK VÁROSÁBA? JAHVE EZT FELELTE NEKE: MENJ FÖL! E HOVÁ MENJEK FÖL? KÉRDEZTE DÁVID S FELELT Ő: HEBRONBA. FÖLMENT HÁT ODA DÁVID É KÉT FELESÉGE IS, TUDNIILLIK A JEZRÉELI ACHINOÁM ÉS ABIGAIL, A KARMELI NÁBÁL FELESÉGE. A VELE LEVŐ EMBEREKET IS FÖLVITTE DÁVID, KIT-KIT HÁZÁVAL EGYÜTT ÉS OTT LAKTAK HEBRON VÁROSAIBAN. MAJD ELJÖTTEK JUDA FÉRFIAI ÉS JUDA HÁZÁN KIRÁLLYÁ KENTÉK DÁVIDOT.

AZTÁN JELENTÉST TETTEK DÁVIDNAK ARRÓL, HOGY A GILÁDI JÁBÉS LAKÓI ELTEMETTÉK SAULT. DÁVID ERRE KÖVETEKET KÜLDÖTT A GILÁDI JÁBÉS LAKÓIHOZ. EZT ÜZENTE NEKIK: JAHVE ÁLDOTTAI VAGYTOK, HOGY EZT A KEGYELMET GYAKOROLTÁTOK URATOKKAL, SAULLAL, HOGY ELTEMETTÉTEK ŐT! MOST HÁT JAHVE IS TEGYEN VELETEK KEGYELMESSÉN ÉS HŰSÉGGEL! DE ÉN IS JÓT AKAROK TENNI VELETEK AZÉRT, HOGY EZT A DOLGOT CSELEKEDTÉTEK. SZILÁRDÍTSÁTOK MEG HÁT KEZEITEKET S LEGYETEK FERŐSÖK, HOGY MEGHALT URATOK. ENGEM MEG JUDA HÁZA KIRÁLLYÁ KENT FÖL MAGA FÖLÉ!

Dávidot Isten Sámuel prófétával királlyá kenette még Saul életében. A fölkenés titokban történt a család jelenlétében; a családnak Saul miatt érdekében állott a dolgot eltitkolni s így az nem is tudódott ki. Saul más jelekből következtetett arra, hogy Dávid a Jahve választottja, s emiatt halálra kereste. Izrael azonban nem tudott sem a királlyá kenésről, sem Saul gyülöletének való okáról; mégis nem volt nehéz arra következtetni, hogy Saul féltékeny a népszerü hadvezérre, kinek harci dicsősége felülmulta a Saulét. Dávid nem lázadozott Saul ellen s ezért a hadsereg hü maradt Saulhoz; ha Dávid pártütő lett volna, hadserege is akadt volna s megütközött volna Saullal; de Dávid kerülte a testvérharcot és csak az üldözötteket fogadta magához, azokkal sem kezdett Saul ellen háborut. Dávidnak ez a nemes önmegtagadása bizonyára igen mély hatást gyakorolt a nemes lelkü emberekre; ilyenek azonban mindig igen kis számmal voltak; így a többség közönyösen nézte Dávid szorongását. Dávid nemes viselkedése mégis oly hatást keltett, hogy általános lett a meggyőződés, hogy a trónra Dávid való s így Saul házán kivül más trónkövetelő nem is akadt egész Izraélben. Meghatő s meglepő ez az egyhanguság abban a meggyőződésben , hogy Dávid az Istentől kijelölt király. Dávid és Juda törzse épen az üldözés ideje alatt összeforrott abban a várakozásban, hogy Dávidnak kell királlyá lennie. Dávid ösmerte Isten elhivását és Juda megérezte azt. Dávid azonban mindezek dacára sem akarta erőszakkal elfoglalni a megüresült trónust, hanem Istentől várta az események olyan fejlődését, amely kétségtelenné teszi, hogy ő az Istentől elhivott király. Hadsereg szervezése helyett tehát, amely majd biztosithatná trónját, Istenhez fordul és Tőle vár utasitást arra nézve, hogy mi a teendője. Egyelőre ott van még a felégetett Ciklágban. Tudja, hogy onnan el kell menni e. De hová?! Istenhez fordul kérdésével: "Fölmenjek-e Juda valamelyik városába?" A felelet, melyet valószinüleg Abjátár főpap utján kapott, így hangzott: "Eredj föl!" Dávid azonban egészen félretette a maga bölcsességét s minden lépésére Isten vezetést vár: "De hová menjek?" A feletet: "Hebronba." Jeruzsálem után Juda legnagyobb városa a még Ábrahámnál is sokkal régibb Hebron volt: ez akkor Juda fővárosának volt tekinthető. Ebben az időben Jeruzsálem szintén ősrégi s fontos városnak volt tekinthető, de a még le nem győzött jebuzeusok kezén volt. Számításba tehát nem jöhetett. Isten tehát mindjárt idegenes székhelyére küldi Dávidot. Dávid magától is tudhatta, hogy ez a legtermészetesebb választás; de istени felbátorítást várt rá, hogy azonnal fejedelemként lépjen fel. Egész kiséretével, családjával és hü sorstársaival együtt vonult be a városba s ennek a bevonulásnak hire hamar elterjedt egész Judában. Önkéntesen gyültek össze Juda vezető férfiai a városba. Tudták, mi a feladatuk:

Ebben az időben nagyon jól tudták az Istentől megvilágosított próféta-lelkek, hogy Isten lakóhelye az Ég s köztük a földön nem Isten maga, hanem csak jelenlétének jelképe és záloga, a szövetségláda lakik. Hogy mennyire nem emelkedik, hanem süllyed a tiszta látás és szellemi bíráló képesség az emberekben, azt az mutatja világosan, hogy ma vannak felekezetek, a keresztyénség keretén belül is, melyek szerint Isten maga lakik közöttünk a kőpalotákban, melyeket templomoknak nevezünk. Dávidnak érzékeny lelkiismerete volt s most, hogy meglátta ezt az aránytalanságot, nem tudott nyugodni, míg a meglátott hiányt ki nem pótolja. Nyilvánvaló volt a király szándéka: Isten ládájának még szebb hajlékot akart emelni, mint saját magának. Nátán megértette s szivében igen helyeselte a királyt; azért csak ennyit mondott: Eredj, tedd meg, ami szivedet megtölti s Jahve veled lesz! Pál is megkülönböztette többször azt, amit ő maga gondolt el attól, amit Isten kinyilatkoztatásképen adott neki. Amit Nátán a királynak mondott, az saját szive elgondolása volt, melyet még nem ellenőriztetett az Úrral. Kétségtelen, hogy Dávid látása és indító oka helyes volt; ebből Nátán azt következtette, hogy a kivitel is helyes. Azonban az emberi következtetés, mégha okos és becsületes is, soha sem elég bölcs arra, hogy Isten gondolatait felérje s így Nátánnak ki kellett igazítania önmagát. Isten azonban helyben hagyta azt, ami Dávid gondolatából helyes volt.

4-17 v.: Azon az éjszakán történt. Jahve szava szólott Nátánhoz.- Eredj- mondta- Mondd meg szolgádnak, Dávidnak: Így szól Jahve: Te akarsz nekem házat építeni, hogy ott lakjam? Én ugyanis attól a naptól fogva, hogy Izrael fiait Egyiptomból felhoztam, nem laktam házban egészen addig a napig, hanem sátor-hajlékban vándoroltam. Vajjon az egész idő alatt, amelyben Izrael összes fiai közt vándoroltam, mondottam-e Izrael egy törzsének is, azoknak tudniillik, akiknek megparancsoltam, hogy népemet, Izraelt legeltessék, olyan szót, hogy miért nem építettek nekem cédrusfa palotát?! Szólj tehát így, szolgámnak Dávidnak: Így szól a seregek Jahvéja: Én hoztalak el a nyáj mögül, a legelőről, hogy népem, Izrael fölött fejedelem légy! Veled voltam minden uton, amelyen jártál; orcád elől kiirtottam minden ellenségedet; nagy nevet akarok neked szerezni, amilyen a földön levő nagyoknak a neve! Ki akarok jelölni egy helyet is népemnek, Izraelnek, hogy oda beültessem, hogy ott maradandóan lakhassék s hogy ne kelljen többé riadoznia, hogy a körülmetéletlenek fiai tovább ne nyomorgassák, mint kezdetben tették. Attól a naptól fogva, amelyen bírákat rendeltem népem, Izrael fölé, nem adtam e neked nyugalmat összes ellenségeidtől? Most hát azt jelenti neked Jahve, hogy Jahve akar neked házat készíteni, akkor, amikor betelnek napjaid és atyáiddal együtt fogsz feküdni. Akkor majd magodat, aki testedből belsejéből jő ki, fölkeltem te utánad s megszilárditom királyságodat! Ő fog majd házat építeni nevemnek s királyi székét szilárddá fogom tenni örökre! Én atyja leszek majd neki s ő fiammá lesz nékem! Ha majd vétkeznék, emberek pálcájával és az ember fiainak ütéseivel fenyitem meg őt; de kegyelmem nem távozik el tőle ugy, ahogy elvettem azt Saultól, akit eltávolitottam előled! Házad maradandó lesz, királyságod örökké tart előtted, trónod szilárd lesz örökké! Mindenben e szavaknak megfelelően és teljesen e látomás szerint szólott Nátán Dávidnak.

Mint később értesülünk, Nátánnak azután, hogy Dávidtól eltávozott, az éjszakában látomása volt s Jahve szava szólott hozzá. Isten megkereste hü szolgáját s tudatta vele saját gondolatait, melyek annyival magasabbak az emberi gondolatoknál, amennyivel magasabb az ég a földnél. Jahvé megtagadja Dávidtól, hogy kőtemplomot épitsen neki; helyében azonban egy olyan templomról beszél, melyet Ő, Jahve fog építeni; melyben meg fog dicsőülni s melyet igy nevez: Dávid háza. Az isteni kijelentésben egymásba fonódik s összekeveredni látszik egy templom, melyet Dávid magva fog építeni s egy ház, amelyet Jahve épit, egymás mellé kerül egy uralkodó, akinek királyi széke, királysága örökké fennáll s egy uralkodó, ki vétkezni fog s kit Isten emberi fenyitékkel fog megverni. A prófécia természetéhez tartozik, hogy a tipust, az árnyképet és a beteljesülést, a valóságot egymás mellett látja, mintha a kettő azonos volna s mégis elkülöniti a kettőt, mert az egyiket gyarlónak és vétkesnek tünteti fel, a másikat ellenben tökéletes-

nek,az isteni örökkévalósághoz tartozónak.Természetes,hogy az igéret beteljesülésében előbb jön a gyarló és a vétkes,azután következik a tökéletes és örökkevaló.De az,aki a messze távolból nézi a teljesülést, a kétféle megvalósulást még alig tudja szétválasztani.Így látta Jézus egyszerre Jeruzsálem pusztulását és a korszak végét.Hogy Nátán és Dávid mennyire tudták a kétféle megvalósulást szétválasztani,kérdés marad; de annyi bizonyos,hogy Dávid megkülönböztette később a kettőt;különben nem fogalmazta volna beszédét így:"mondá az Úr az én Uramnak".Valakit sejtett maga után,ki magva lesz neki s mégis úrá lesz majd neki.Ez azonban nem rögtön alakult így ki Dávidnál,hanem lassankint Isten további kijelentése nyomán s a homály csak lassankint foszladozott.A kijelentés beszél idő teljességéről s ez akkor jön el,mikor Dávid már atyáival együtt lesz a holtak országában.

Nátánnak adott utasitásban Isten szolgájának nevezi Dávidot,ami ezt jelenti,hogy Isten Dávidot használni tudja;Dávid pedig készségesen áll Isten szolgálatára.Hogy mégsem közvetlenül szól Isten Dávidhoz,hanem Nátán próféta közvetitésével,annak oka többszörös.Először is Dávid maga Nátánhoz fordult,ami nem jelenti azt,hogy Istent ki akarta kerülni;természetes azonban,hogy fontos dolgainkat Isten meghitt gyermekeivel megbeszéljük.Isten tehát követi azt az utat,amelyet Dávid választott.Másodszor,Isten közleni valója oly fontos,hogy annak ünnepélyesebb keretet akar adni s igy azt azáltal a szolgája által hirdetteti ki,akit másokkal szemben is használni szokott akaratának tudtul adására.Harmadszor Dávidnak ezt az isteni üzenetet pontosan szószerint kell ismernie,arról sokszor elmélkednie s mivel saját ügyeinkben emlékező tehetségünk megcsalhat,egy tárgyilagos közvetitő utján akarta igéretének pontos szövegét közölni,ki arra később is emlékezett s ki azt a királlyal ujra is közölhette.Az isteni üzenetelső mondata egy csodálkozó felkiáltás:"Te akarsz nekem házat épiteni?!" A kérdés mögött ez a gondolat rejtőzik:Ha akarok, tudok én magamról s ládámról nélküled is gondoskodni!Nekem nem kell földi lakóhely;ládám felől pedig senkinek sem adtam utasitást.Ha nem vagyok megelégedve ládám mostani elhelyezésével,majd közleni fogom utasitásomat. De nem Jahve,hanem éppen Dávid nem volt megelégedve a láda mostani elhelyezésével.Itt azonban az isteni és emberi gondolat eltérnek egymástól, mert Isten azzal,hogy ládáját ideiglenes sátorházban helyezte el,azt akarta kifejezni,hogy mai földi időzését ideiglenesnek tartja,melyet valami egészen más viszonynak kell felváltania Isten és emberek között. Isten ennek az ideiglenességnek a hangsulyozását továbbra is szükségesnek tartja,mig Dávid végleges elhelyezésre gondol.De épen itt tér el egymástól az isteni és az emberi felfogás.Dávid valami véglegeset lát abban,amit Isten most vele cselekszik,amikor őt Izrael királyságába beállitja;mig Jahve Dávid királyságát is csak egy eljövendő végleges állapot és berendezés árnyképének tartja.De azért Isten lehajlik Dávidhoz és az ő gondolatainak utján is elindul.Isten tehát két vonalon fog haladni: követi a maga isteni irányvonalát s halad a végleges,tökéletes berendezés megvalósitása felé;de követi Dávid gondolatát is,mintha ebben a mostani világban már valami véglegeset lehetne alkotni.Ezért van a kettősség Nátán utján közölt igéretében:a tökéletlen,vétekre hajló uralkodó és a tökéletes uralkodó között,a Dávid utódja által megépitendő kőtemplom és az Istentől lelkekből épitendő templom között,melyet Jahve "Dávid házának"nevez s itt Dávid leszármazottait érti alatta.Amde többevan itt szójátéknál a templom kőháza s Dávid utódainak lelki háza megkülönböztetésében.Dávid családját ugy tünteti fel itt Isten,mint a kőtemplom helyét elfoglaló másik házat,tehát templomot,amelyben Jahve valósággal lakni tud és lakni fog."Én ugyanis attól a naptól fogva,hogy Izrael fiait Egyiptomból felhoztam,nem laktam házban egészen eddigá napig,hanem sátorhajlékban vándoroltam!" Ezekben a szavakban a sátor-hajlék fogalma a vándorlás fogalmával van összekötve s e szavakkal Jahve azt hangsulyozza, hogy mostani földi időzése csak vándorlás egy elérendő állapot felé.Mindaz,amit az Egyiptomból való csodálatos szabaditással és az azóta végbevitt isteni szabaditásokkal tett,csak vándorlás közben tette,tehát nem a végleges szabadítást adta meg velök."Vajjon az egész idő alatt,amelyben Izrael összes fiai közt vándoroltam,mondottam-e Izrael egy törzsének is,

azoknak tudniillik,akiknek megparancsoltam,hogy népemet,az Izrael legeltessék,olyan parancsot,hogy:miért nem építetek nekem cédrusfa palotát?" Egyiptomtól Dávidig Izrael népének sorsa vándorlás volt,még akkor is,amikor már letelepitette őket Kanaán földén,mert a birák alatt a szabadítás egy időre szólt s ujra kezdődött a nyomor és Saul királysága sem volt Istennek tetsző,miután Isten oly királyt adott a népnek,aki a népnek tetszik s az Istennek tetsző király eljövetelét csak megigérte. Ezért Istennek a nép között való lakása is csak ideiglenes jellegü lehetett.Dávid most már igy okoskodik:én vagyok az Istennek tetsző király; most már itt az ideje,hogy Jahve is megnyugodjék és végleges lakóhelyet kapjon népe közt.Az okoskodás logikusnak látszik,ha csakugyan Dávid a végleges király s az alatta beálló állapotok Isten népének végső sorsát jelentik.Nátán is helyeselte Dávid gondolatát.De lám,itt jő a meglepetés! Istennek nem ez a gondolata! Isten még tovább vándorol,tehát népének állapota sem lesz végleges Dávid alatt.Dávid is amaz uralkodók közé tartozik,akiknek Isten azt a parancsot adta,hogy legeltessék népét,de akik közül egynek sem adott olyan parancsot,hogy: épitsetek nekem cédrusfa palotát! Sőt nem is cédrusfa palota lesz Jahve végső lakóhelye,hanem lelkekből épitett ház,Dávid utódjainak családja.Mi tehát az Isten akarata?S kicsoda Dávid,ha nem a végleges,Istennek tetsző király? Szólj tehát igy szolgámnak,Dávidnak:Igy szól a seregek Jahvéja:Én hoztalak el a nyáj mellől,a legelőről,hogy népem,Izrael fölött fejedelemmé légy! Veled voltam minden uton,amelyen jártál;orcád elől kiirtottam minden ellenségedet;nagy nevet akarok neked szerezni,mint amilyen a földi nagyoknak a neve!" Jahve meg akarja értetni Dáviddal,hogy őt Isten nem jelölte ki nagyobb hivatásra,mint a többi földi nagyokat.Ha tehát naggyá és hiressé is fogja őt tenni,de jelentősége nem éri tul földi életét.Dávid emiatt nem tehet panaszt,mert hiszen Isten épen elég nagy utat tétetett meg vele,mikor a nyája mellől,a legelőről,tehát a pásztorsorból királyi méltóságra emelte.Az"örökké uralkodó"király tehát nem Dávid,hanem más valaki. Dáviddal nagy dolgokat tett az Isten:vele volt mindig,megsegitette,kiirtotta összes ellenségeit,még a megelőző királyi házat,Saul családját is, hogy Dávid királysága kétségtelen legyen s őt senki ne háboritsa.De királysága nem megy tul más földi király uralkodásának idején és jellegén. A népre tett igéret,hogy állandó lakóhelyet kap és tartós békességet, ugyhogy nem kell minduntalan felriadnia,mint ahogy a birák idejében is minduntalan ellenség betörése riasztotta fel,mely után szolgaság következett ujabb szabadításig,fennáll mégis:ezt az igéretet Jahve meg fogja valósitani:"Ki akarok jelölni egy helyet is népemnek,Izraelnek,hogy oda beültessem,hogy ott maradandóan lakhassék s hogy ne kelljen többé felriadnia,hogy a körülmetéletlenek fiai többé nyomorgassák,mint kezdetben tették attól a naptól fogva,amelyen birákat rendeltem népem,Izraelfölé. Nem adtam-e neked nyugalmat összes ellenségeidtől? Itt Isten világosan kimondja,amit később a Zsidókhoz irott levél állapitott meg ujra,hogy Józsué nem vitte be Izraelt végképen a nyugalomba,tehát Józsuénak az igéret földjére való bevonulása és a népnek letelepitése is csak előképes jellegü volt;ideiglenes intézkedés,mely előtte ment a végleges isteni cselekvésnek.Várni kell tehát még egy uj Józsuét,egy nyugalomba vezérlő királyt! Hát nem Dávid ez a király? Hiszen Dávidnak Isten nyugalmat adott minden ellenségétől! Ugy látszik,hogy a Dávidnak adott nyugalom sem a végleges;hogy még kemény megpróbáltatások várnak Dávidra is,a rája bizott népre is,mert Jahve még nem nyugodhatik meg;még tovább tart a vándorlás és a Dávidtól épitendő templommal a nyugalmat megrögziteni nem lehet.Ugy látszik,hogy a frigyládának Jeruzsálembe hozásával Isten nincs Jeruzsálembe véglegesen letelepitve;hogy Dávidnak e vérmes reményei nem teljesülnek;hogy Jahve vándorlásának végét nem tudja olyan földi ember megvalósitani,amilyen Dávid.Istennek kell saját templomát felállitania! "Most hát azt jelenti Jahve,hogy Jahve akar neked házat készitени akkor, amikor betelnek napjaid és atyáiddal együtt fogsz feküdni."Itt Jahve kétségtelen világossággal beszél arról,hogy azt a templomot,amelyben Ő megnyugodhatik,csak Ő,Jahve épitheti föl s nem ember,tehát nem Dávid s nem Dávidhoz hasonló földi uralkodó,tehát Salamon sem.De ez a Jahvétől épitendő ház nemcsak Jahve lakóhelye lesz,hanem Dávid lakóhelye is bizonyos értelemben.De milyen értelemben? Itt Jahve a jövendölést szándékosan

homályban tartja.Azt a titokzatos megjegyzést teszi,hogy akkor fog Dávidnak házat építeni,amikor Dávid napjai betelnek és Dávid már atyáival fog a holtak között feküdni.Hogy fogja akkor Dávid ezt a házat használni? Az igéret minden esetre akkor is Dávidnak szól,ha a Jahvétől készítendő házat nem Dávid maga,hanem egyik utóda veszi majd birtokába.Ha azonban Dávid személye kiesik,akkor a Dávid név gyüjtő-névvé változik s alatta azt az utódot is érteni kell,aki alatt Jahve jövendölése megvalósul akkor,amikor a tulajdonképeni Dávid már atyáival együtt fog feküdni a holtak között.Vagyis Dávid maga tipikus személy,az eljövendőnek árnyéka.Izrael története így kapja meg az allegorikus jelleget.Személyei típusokká válnak,melyek időnkint újra meg újra megvalósulnak és így visszik a kifejlődést egy előre megrajzolt beteljesedés felé.A valóság elérkezésének ideje az az idő,amelyben "beteljesednek Dávid napjai",amikor azonban Dávid már atyáival együtt fog feküdni.Akkor az előkép-Dávid félretéve vár;a beteljesedés Dávidja pedig Dávid trónján fog ülni. "Akkor majd magodat,aki testedből jő ki,fölkeltem te utánad és megszilárditom királyságodat! Ő fog majd házat építeni nevemnek s királyi székét meg fogom szilárditani örökre! Én atyja leszek majd neki s ő fiamma lesz nékem!" Az az isteni igéret,mely nem közeli,hanem távoli jövőt látszik mutatni,mert nem Dávid életében támasztja a megigért utódot, hanem akkor,amikor Dávid már atyáival együtt fog feküdni,olyan utódot jelöl meg,aki a Dávidtól tervezett házat Jahvénak megépiti.A jövendölést az teszi homályossá,hogy megelőzőleg Isten azt mondta,hogy Ő maga Jahve épit házat Dávidnak és pedig a helyett a ház helyett,amelyet Dávid tervezett.Az itt levő zavar és ellenmondás annyira feltünő,hogy az elnézésből nem származhatott;különben Isten igéretében elnézés fel sem tételezhető.Az ellentétet csak a beteljesülés oldhatja föl,melyet az isteni kijelentés történetéből ismerünk.A hitetlenek,akik a próféciákat az emberi előrelátásból magyarázzák,nem engednek meg olyan beteljesülést,amely a jövendölő előtt el volt rejtve,de a hivő a próféták szava mögött a mindent tudó s mindent előre elrendező Istent látja.Isten Fia ki a földre szállott,Dávid sarja leti,mert Dávid leszármazottaitól kapta földi testét.Őt jelölte ki Isten már Dávid napjai előtt arra,hogy templomot építsen neki,nem kövekből,hanem élő lelkekből s e templomban tényleg ott fog lakni Isten,mert ez a templom a diadalmas egyház lesz, a mennyei Jeruzsálem.De a mennyei Jeruzsálem nemcsak templom lesz,hanem királyi papság is,mely Istennél az emberiséget képviseli s az emberi nemet Istenhez vezeti.Mikor Jakab jövendölése szerint/Csel.15,14-16/ Dávid leomlott sátora ujra felépül,azaz Dávid késő sarja uralkodni fog és trónusa örökre megszilárdul,akkor az egyház Dávid sarjával,a názáreti Jézussal együtt fog uralkodni a világon;ugyhogy ez az uralkodó szellemi nép a Dávid háza,szellemi családja lesz.A jövendölésnek minden szava pontosan beteljesül tehát akkor,amikor már Dávid régóta atyáival fog feküdni.A megvalósulás módját azonban Isten akkor nem közölte még;ez a közlés későbbi időnek volt fenntartva.Dávidnak be kellett érnie homályos szavakkal.Dávid elkövethette azt a jóhiszemü tévedést,hogy közvetlen utódjában pillantotta meg azt a sarjat,aki a házat Jahvénak föl fogja építeni s így igen nagy gondot fordított arra hogy melyik gyermekét jelölje ki utódjának.Így jutott el Dávid isteni kijelentéstől is segitve arra,hogy Salamon legyen utódja.Az emberi gyarlósághoz lehajló Isten ezen a vonalon is követte Dávidot.Hozzá járult ahhoz,hogy Dávid közvetlen utóda is templomépitő legyen.De ez a templom kötemplom lesz,amilyet Dávid akart építeni.Az a titokzatos szó: "Én atyja leszek néki s fiamma lesz nékem"nem fog illeni erre a fiura,ki ugy fog származni Dávidtól,mint más földi emberek születnek. Csodálatos beteljesülést nyertek e szavak Abban,aki Isten Fia volt valósággal,egyuttal azonban Dávid fia is,embernek fia.Isten erről a magos szintről egyszerre leszáll.Érezni lehet az igéret szavaiban a hirtelen törést,a hang megváltozását.Homály lép Isten elé,mikor Dávidnak erről a közvetlen utódáról kezd beszélni;bár ebből a homályból az igéret szavai egyszerre megint a magasztos felső vonal szintjére emelkednek föl,mutatva,hogy az igazi igéret,a végső teljesülés ezen a felső szinten mozog."Ha majd vétkeznek,emberek pálcájával és az emberek fiai-

nak ütéseivel fenyitem meg őt! De kegyelmem nem távozik el tőle ugy, ahogy elvettem azt Saultól, akit eltávolitottam előled! Házad maradandó lesz, királyságod örökké tart előtted, trónod szilárd lesz örökké!" Mint egy közbeiktatott epizód; mint egy elmuló rossz álom: jelenik meg az a történet, hogy Dávid fia el fogja véteni az isteni célt s Isten emberi sors pálcájával, földön élő emberekre kiróható ütésekkel fogja a vétkezőt sujtani, hogy Magához visszavezesse. A történet közben leszáll az emberi szinvonalra; csetlő-botló, de helyreállitható embereken keresztül vezet az igéret vonala, miglen eljön a megigért Mag! De ha késéssel is, ha gyarlóságok által megszakitva is, az igéret közeledik és beteljesül. Mégis maradandó lesz a Dávid háza, örökké tartó a királysága, örökre szilárd a trónusa! Mert amikor Dávid már régen atyáival együtt fekszik, a késői megigért Magban, akinek atyja a mennyei Jahve lesz, aki fia lesz az Őben uralkodónak, Dávid családjának vonala az égi szintre emelkedik fel és ujra a tökéletesség vonalán halad tova. Nátánnak mélyen lelkébe vésődtek Jahve szavai; nem is lehetett azokat lelkéből kimetszeni. Másnap mindent szószerint közölt uralkodójával.

18-29 v.: Ekkor Dávid király bement, leült Jahve előtt és igy szólott: Ki vagyok én, Uram, Jahve és mi az én házam, hogy idáig hoztál engemet?! És ez még mind kevés a szemedben Uram, Jahve! Még szolgád házáról is beszéltél, a messze jövőről! És ezt ember törvényéül szabod meg, Uram, Jahve? Mit is mondhatna még neked Dávid? Te ösmered szolgádat Uram, Jahve! Szavadért és szived szerint cselekedéd mind ezt a nagy dolgot, hogy szolgáddal tudasd azt. Nagy vagy te ezért Jahve, Isten, mert nincs hozzád hasonló, nincs Isten rajtad kivül mindaszerint, amit fülünkkel hallottunk! Van-e népedhez, Izraelhez hasonló egy nemzet is a földön, amelyet istenek mentek volna el megvásárolni, hogy nép legyen belőle s nevet szerezhessenek neki?! Tettek volna-e más istenek nagy és félelmes dolgokat értetek? Mint ahogy Te tettél, mikor, hogy földet szerezzél népednek, melyet Egyiptomból megvásároltál magadnak, kiüztél nemzeteket és kiüzted isteneiket! Te a te népedet, Izraelt örök népül szilárd birtokoddá tetted s Te, Jahve lettél nekik Istenükké. Most hát Jahve, Isten, azt a dolgot, amelyet szolgád felől és háza felől mondottál, valósitsd meg örökre és cselekedjél ugy, ahogy szólottál! Akkor örökre nagy lesz a Te neved! Ugy fognak hivni: Seregek Jahvéja! Isten Izrael felett! Szolgádnak, Dávidnak háza pedig örökké állani fog előtted! Mert Te, seregek Jahvéja, Izrael Istene, azt a kijelentést adtad szolgádnak fülébe: házat épitek neked! Ezért vette szolgád szivébe azt a bátorságot, hogy igy imádkozzék hozzád: Most hát, Uram, Isten, Te vagy az Isten és szavaid igazak lesznek! Te azóltad szolgádnak ezt a jó hirt! Most hát légy jó s áldd meg szolgádnak házát, hogy örökre orcád előtt lehessen, mert Te szólottál, oh Uram, Jahve és a Te áldásoddal lesz szolgád háza örökké áldott!

Mikor Dávid Nátán ajkáról Jahve üzenetét meghallotta, nem tudott megbirkózni a kegyelem nagyságával, amely feléje ömlött, hanem azonnal bement a sátorba, melyet a frigyládának állitott és ott leült, hogy eltünődjék Jahve előtt és lelkét imádságba öntse ki. A királyból előtörő érzelmek vezetik gondolatait; nem kieszelt, okfejtő imádságot mond, hanem átadja magát a szellem vezetésének, tehát ébren álmodozik, tünődik. Ezért áll meg mindantalan Isten nevénél, őt Istennek, Urnak, Jahvénak szólitva s a szent Név minden emlitésénél lelkébe mélyen benyilal a hála s a csodálat Istennel és nagy ajándékával szemben. Nem csinált imádsággal van dolgunk, hanem azokkal a gondolatokkal, amelyek önként ébredtek a király szivében s melyeket ő utólag jegyezhetett le, mikor Jahve szine elől távozott s palotájába ment. A király szerénységéről és önfegyelméről beszél az a körülmény, hogy először a nép irányába tett jóságát taglalja Jahvénak, csak azután tér rá arra az áldásra, mely őt és házát érte. Jahve igéretét ugy tekinti Dávid, mint egy mérföld-követ, melynél meg kell állani, hátra tekinteni s megszemlélni a kapott jókat. De az, amit eddig tett Jahve, kicsinység ahhoz képest, amit a jövőre igért. Imádságában ugyan nem fejti ki ezt a jövőt, nem is nagyon ismétli az igéreteket, melyeket Nátán hozott, mert még nem tudja

áttekinteni s mert földi életében soha egészen át nem fogta és meg nem értette őket.Általános benyomás ragadja meg lelkét;inkább sejti,érzi hogy mily nagy az,amit Jahve igért,de az is bizonyos,hogy saját házának csodálatos jövőjétől nem igen tud elmozdulni s most a hallott igéretnek az egész emberiség javára szóló jelentőségét nem érti,csak megbüvölten szemléli,mintha egy alig kinyitott ajtó előtt állana s nem látná,mi van belül,mert a résen csak keskeny fényhasát szürődik által.Tudja,hogy az igéret nagyobb részében a messze jövőről szól;de épen ez az,amit nem lát,nem tud felfogni.Azért áll meg minduntalan Jahve nevénél,mely mindent magában foglal.Az igéret egy törvényt szabott az emberi fejlődés elé s most minden ebben az irányban fog mozdulni."Mit is mondhatna még neked Dávid?"kérdezi,mert tényleg alig tud valamit mondani,csak szive van szinültig tele.Elég,hogy Jahve ismeri szolgáját és megérti, amit az kimondani nem tud.Dávid előtt mindenféle tények közül a legvalóságosabb,a legmegtizhatóbb és a legtöbb figyelmet érdemlő Jahve kimondott szava,melyre ugy lehet épiteni,mint köszikla alapra.Ilyen szót mondott ki Jahve,mikor Sámuelen át a pásztorfiut királyságra jelölte ki:"Királyt választottam ki Isai fiai közül!"/I.S.16,1/.Akkor még rejtőzni kellett Saul elől és most minden ellenségétől megszabaditva ült Dávid Izrael királyi székén.Jahve szaváért tette ezt vele,melyet felőle kimondott.De amellett szive szerint is tette,mert az az ut,amelyen Dávid járt,megfelelt annak az isteni tervnek,amelyet Izrael királyságát illetően Jahve maga előtt tartott.S most Jahve tovább megy:nemcsak Dávidot juttatta királyságra,hanem ebben a királyságban utódait is meg akarja erősiteni,sőt örökössé tenni a királyságot Dávid családjában. S tekintve a fát,melyből az ágak kinőnek majd,ez az örökös királyság is Jahve szive szándékának felel meg és a látásnak kijelentett ige szerint most már Jahve egy szavával örökre hitelesitve és megalapozva van.Dávid valóságnak veszi,melyen már semmi sem változtathat.Ez a hit épen:Jahve szavát valóságnak venni s megtörténtnek nem kételkedni. Jahve szavát pedig Jahve személye teszi bizonyossá és megingathatlanná.Azért Dávid figyelme rögtön Istenre fordul s három dolgot mond Vele kapcsolatban:hogy Jahve nagy,azaz erős,hatalmas;hogy Jahvéhoz hasonló nincs,tehát egyedülálló,pótolhatatlan s végre,hogy nincs több isten Jahvén kivül,tehát a pogányok bálványai hazugok,kitaláltak,valótlanok. Ezt a három állitást mindaz igazolja,amit Jahve felől hallottak Dávid és népe.Azt sohasem hallották,hogy akármelyik pogány bálvány-isten utána ment volna nyomorgó népének és azt kiszabaditotta volna,mint ezt Jahve tette kiválasztott népével.Utána ment és fogvatartóitól megvásárolta őt:a fizetés,melyet adott érte:tiz kemény csapás volt.Az utolsó fizetésnél engedett a faraó,de hamar-megbánta engedékenységét.Olyan nagy és félelmetes dolgokat nem tett egy isten sem,mint Jahve,amikor hatalmát megmutatta a faraón,ki végül is belerokkant abba,hogy Jahvénak ellenállott.Ugyanilyen nagynak és félelmetesnek bizonyult Jahve mikor Izrael többi ellenségét fékezte meg vagy,semmisitette meg,kik mai hazájában hátorgatták a népet,vagy ezt az Istentől Izraelnek itélt földet nem adták át neki.Isten elűzte őket Izrael elől,mert méltatlanokká lettek arra,hogy a földet birtokolják,mert nem az igaz Istent tisztelték,hanem hazug bálványokat,melyeket Jahve velük együtt üzött ki e földről.Ez az Isten,ki Izrael életében igy megdicsőitette magát, fordult a pásztorfiu felé is,hogy annak és utódainak életében épen ugy megdicsőitse magát.Izraelt Jahve szilárd,elidegenithetetlen birtokává tette s most épen ugy meg akarja szilárditani Dávid házát az Izráel fölött való királyságban.Miután Jahve kimondotta már efelől akaratát,most már csak arra van szükség,hogy Jahve a cselekvés terére lépjen s az igéretet a történelembe beleállitsa.Dávid kéri Istent,hogy cselekedjék; de nem merne ily kéréssel eléje járulni,ha Jahve az igéret szavát ki nem mondotta volna.Mert Jahve"ezt a kijelentést adta szolgájának fülébe","azért vette Dávid szivébe azt a bátorságot",hogy ezt az imádságot,ezt a kérést,hogy Jahve cselekedjék,Isten elé merte vinni.Mert Jahve az Isten s mert Jahve egyedül Isten,azért szavai igazaknak,megbizhatóknak,hüségeseknek fognak bizonyulni.Annak a Jahvétől várt cselekvésnek pedig neve ez: áldás! Akivel jót tesz Jahve,azt

"megáldja".Az a Dávid imádsága,hogy Jahve áldja meg az ő házát.Áldás alatt lenni annyi is,mint Jahve orcája előtt lenni,hogy a kedvesség állandóan ömöljön arról a jóságos és csodálatos Arcról a Dávid házára. A kedvesség pedig a kegyelem! Dávid áldást kér Istentől,hogy családja, háza örökre áldott legyen.Nem földi nagy urak jóságához folyamodik, nem a világ hatalmasainak kegyelmét igyekszik megszerezni: Jahve áldását kéri,annak fényében akar járni ő és háza örökre!!Ezek a gondolatok mentek át Dávid lelkén,amikor ott ült a sátorban Jahve előtt és engedte, hogy Jahve jelenlétében olyan gondolatai támadjanak,olyan sejtések lábadozzanak meg,amelyek Jahve jelenlétében szoktak támadni az emberekben. Kereste Jahve színét és megtalálta Jahvét.Nem értette meg Jahve egész szándékát és tervét;de egyet megértett:Jahve meg akarta áldani őt,népét és házát s kereste ezt az áldást,mert azt mindennél többnek tartotta s arra mindennél jobban vágyott.A Nátánnak tett isteni igéret pedig megkezdte a maga utját a történelmen keresztül s ahol ez az igéret isteni cselekvésbe ment át,ott világosság támadt,fényben uszott az igéret minden elnyerője és hála szállt fel Ahhoz,akitől minden áldás alászáll.

VIII.1-2 v.:Történt ezek után,hogy Dávid megverte a filiszteusokat s megalázta őket.Kivette a filiszteusok kezéből az anyavárosi föld-gyeplőt.Megverte Moábot is és kötéllel mérte ki a földre fektetve őket. Két kötéllel mért a megöléshez és egész kötéllel az életben hagyásra. A moábiak azután Dávid szolgáivá lettek és ajándékot hoztak neki.

Az"ezek után"igen határozatlan időmegjelölés;mivel azonban nem krónikaszerü feljegyzéseket közöl a szent történetiró,hanem a belső élet számára tanulságos epizódokat,azért ez a határozatlanság kielégitő.A filiszteusok hosszu idő óta voltak átkai Izraelnek;folytonosan fosztogatták a szerencsétlen népet.Most végre megbénitotta őket Dávid erős keze.Eddig ugy viselkedtek,mintha ők lettek volna az anyaváros és a héber városok az alárendeltek. Most ezt a gyeplőt kivette Dávid a kezükből;a filiszteus fölény ideje elmult;Dávid megalázta,azaz alávetette őket.A filiszteusokon aratott győzelmet aztán egy másik győzelem követte:Dávid leverte Moábot is.Ezt a háborut azonban sokkal kegyetlenebb befejezés zárta le:a mai fogalmak szerint Dávid "megtizedelte" a moábi sereget;valósággal azonban nem minden tizedik embert öletett-le, hanem a magyarázók szerint két harmadot leöleteti és csak egy harmadot hagyott életben.Mivel azonban két kötél mellett nem áll az "egész" vagy "teljes" jelző,valószinü,hogy az"egész kötél"alatt többet kell értenünk,mint a jelző nélkül álló"kötél"alatt.A régiek ugyanis nagyobb hosszuság mérésre mérő kötelet használtak, mint ma mérő szalagot.A kötél után láncot használtak s igy beszélnek még ma is ennyi meg ennyi lánc földről.Valószinü,hogy a mérésre használt kötél sokkal hosszabb volt,mint a kötélnek nevezett hosszuság mérték;igy a"teljes kötélben" több"kötél" volt és igy az életben maradók jóval többen voltak,mint a halálra szántak.De még igy is rettentő a bosszu.Figyelembe kell azonban vennünk, hogy a moábiak igen kegyetlen nép voltak s az ellenséget ugy ölték a győzelem után,mint most Dávid fizetett nekik a maguk mértékével."fogat -fogért,szemet szemért"elv érvényesült,hogy a moábiak saját káruk-kon tanulják meg az irgalmasságot.A moábiaké volt az a rettenetes bálvány,a Moloch,mely kis gyermekek tömegét nyelte el,mikor hatalmas szobján át az érc-bálvány izzó belsejébe dobálták anyák gyermekeiket.Egyik királyuk elsőszülött fiát áldozta meg a kőfalon,hogy magát és városát megmentse II.Kir.3,27/.Kruellel is ily kegyetlenül bánt el ez a nép: Isten arra akarta őket tanitani,hogy ami másnak fáj,nekik sem kevésbbé fájdalmas.A moábiak nem is lehettek nagyon meglepve;leglább ennek nyomát nem találjuk:szokva voltak,hogy a győztes igy cselekszik.Mint a filiszteusok,ők is meghódoltak Dávidnak s adót kezdtek fizetni neki, mi tulságosan nem nyomhatta őket,mert eddig saját királyuknak fizették ugyanazt.

3-4 v.: Dávid aztán Cobá királyát,Röchob fiát,Hadadézert verte meg,

mikor utban volt,hogy kezét a folyóra is kinyujtsa.Szerhétszáz lovast fogott el,továbbá huszezer gyalogost;elvágatta a kocsi-lovak lábának inát;csak száz kocsi-lovat hagyott meg.

A Biblia szövegében több helyen találunk szövegromlást;itt is ez magyarázza meg a Krónikák könyvétől eltérő adatokat/V.ö.I.Krón.19/.Hogy Isten az ily sorstól nem mentette meg a bibliai könyveket,az ok arra, hogy ne a betüben lássuk a vigasztaló s mentő erőt,hanem a könyv szellemében.Az ujtestamentum kritikai szövegei mutatják,hogy ott is igen sok szövegromlás történt.A kijelentés érdemét és értékét ezek a szövegromlások nem érintik;a könyv szelleme érintetlenül került ránk! Ezt persze nem ugy kell érteni,hogy a Biblia betüszerinti szövegét nem lehet használni és egyéni sugallat szerint kell magyarázni;hanem ugy, hogy a betüszerinti szövegtől kiáradó szellemiség az irányadó,tehát a Biblia egybehangzó értelme,melyet Isten szent Szelleme világosit meg. Igy a betüszerinti szöveg dönti el a szöveg értelmét,de ugy,hogy annak szellemét engedjük magunkra hatni és nem a szavakon nyargalunk.Dávid éhes ellenségekkel volt körülvéve,mikor uralkodását elkezdette,kik Saul gyenge uralmát látván arra az elhatározásra jutottak,hogy a gyenge Izraelt legyürik és adófizetővé teszik.Epen jókor következett Saul halála arra,hogy egy erős kéz megmentse az országot a szomoru szolgaságtól. A szir határon akkoriban sok kisebb ország volt felemelkedőben s az volt a kérdés,hogy melyik lesz a hatalmasabb a többi legyürésére.A régi babiloni birodalom helyére az asszir készült lépni;de ennek virágkorát megelőzte az emlitett kis államok versengése.Egyik ilyen már Mezopotámiában,tehát az Eufráteszen tul fekvő állam volt Cóbá.Hatalmas támadó sereget gyüjtött össze,hogy a környező kis országokat letaposса. Dávid észrevette a veszedelmet,megtámadta a ratlókat és hóditó terveiket megakadályozta azzal,hogy haderejüket megsemmisitette.Nemcsak Izráelt mentette meg ezzel a hadjáratával,hanem a környező kis népeket is, melyeket az éhes hóditó fenyegetett.Azzal,hogy rengeteg lovat munkaképtelenné tett,nem nagyon befolyásolta Cóba gazdasági életét,mivel ekkoriban a lovat harci célra használták;tehát csak az ország hóditó szándékainak vetett véget.A lovak megbénitása olyasmi volt,mintha ma egy mindenkit fenyegető garázda ország harci felszerelését elpusztitják. A meghagyott száz kocsi elég volt a védelem és közbiztonság fenntartására.Mindez Dávid éleslátását és megfontolt jóindulatát mutatja.

5-8 v.: Mikor Damaszkusz szirjei elmentek Hadadézer megsegitésére,Dávid a szirek közül huszonkétezer embert levágott.Aztán helytartókat helyezett Dávid a damaszkuszi szirek fölé,ugyhogy a szirek Dávidnak adófizető szolgáivá lettek.Akárhová ment Dávid,Isten mindenütt megsegitette őt.Dávid azután elvette azokat az arany pajzsokat,melyek Hadadézer szolgáié voltak s elvitte őket Jeruzsálembe.Bétachból és Bérótajból Hadadézer városaiból Dávid király igen sok rezet hozott el.

Damaszkusz városának fénykora később következett el;de már ebben az időben szerepet játszott.Sajnos a város szir,azaz észak-sémita lakossága már ebben az időben nyugtalan s hóditásra vágyó harcias természetü volt;azért a békére törő s a nyugtalan,hóditó természetü népeket megfékező Dáviddal szemben a támadásra készülő cóbaiak pártjára állott és annak segitségére sietett.Dávidnak azonban,kit Isten minden utján megsegitett,nem állhattak ők sem ellene s egy véres csatában,mely épen a támadók makacssága miatt lett oly véres,Dávid leverte őket.Dávid ugyan adót követelt a sziriaiktól is ,azt az adót,melyet saját királyaiknak is adtak volna;de ki nem zsarolta őket.A hatóságnak joga van a saját fenntartására adót szedni.De nincs joga ugy megterhelni az alávetetteket,hogy azok nyomoruságra jussanak.Ez volt a különbség épen Dávid és a hóditók között:Dávid emberségesen bánt velők s csak azt vette el,ami jogos és természetes volt,mig más népek kiszipolyozták a levert népeket.De ez volt az ok is,amely miatt Isten Dávid mellé állt és hadjárataiban megsegitette;a béke fenntartása isteni cél s az Istennek tetsző király ezt teszi feladatává.Az is természetes,hogy

Hadadézer szolgáinak,azaz közvetlen környezetének,testőrségének arany pajzsait és két tárház-városában összegyűjtött réz-kincseit hadi zsákmányul elvitte.Az arany pajzsok az izraeli királyok pompáját emelték ezentúl,mivel a cóbai népet nem röviditette meg Dávid,mert a cóbai király pompája nem a nép jólétét növelte.A rézkincs pedig a templomi s más célok szolgálatára rendeltetett.Ennek a kincsnek Jeruzsálembe vitele is hozzájárult annak a tekintélynek emeléséhez,melynek a jövőben Izráel királyi székétől kellett kiáradnia,hogy ne a pogány vad hóditó elv terpeszkedjék félelmet keltve a népek fölött,hanem az istenfélelem,mely Jeruzsálemtől áradt szerte.Mert ebben a teremtett világban annak a fennhatóságnak van joga fölemelkedni s a népekre uralmát kiterjeszteni,amely Istenének dicsőséget és a jó irányban haladó embernek békességet hoz. Dávid hóditásait nem lehet azzal a mértékkel mérni,amellyel más hóditók hadjáratait;Dávid uralma a népek sorsának megkönnyebbedését,a jó diadalát s a gonosznak visszaszoritását jelentette!

9-12 v.: Mikor Hamát királya,Toi,meghallotta,hogy Dávid Hadadézer egész haderejét leverte,fiát,Jorámot elküldötte Dávid királyhoz,hogy egészsége/békessége /felől érdeklődjék s megáldja őt azért,hogy Hadadézer ellen hadat viselt s őt megverte.Hadadézer ugyanis háborus viszonyban volt Toival.Jorám kezében ezüst,arany és réz eszközök voltak.Ezeket is Jahvénak szentelte Dávid király azzal az ezüsttel és aranynyal együtt,amelyet az összes nemzetektől,melyeket maga alá vetett,elvett s Jahvénak szentelt,Sziriától,Moábtól,Ammon fiaitól,a filiszteusoktól,Amálektől s Hechob fiának,Cobá királyának,Hadadézernek zsákmányából.

Hogy mennyire igaz,hogy Hadadézer,Cobá királya más népeket háborító hóditó volt,mai nyelven imperialista,azt mutatja Toi esete,ki Hamát királya volt s ki azonnal béke-küldöttséget küldött Dávidhoz.Hogy mennyire fontos volt neki e követség,mutatja,hogy annak élére fiát állitotta.A követküldés feladata az volt,hogy Dávidot béke-teremtő müködésében üdvözölje /az üdvözlet kifejezése akkor az volt,hogy az üdvözölt békessége,azaz épsége,egészsége felől érdeklődtek/ s őt eddigi munkájában megáldja,azaz Isten kegyelmébe ajánlja.A követség értékes ajándékot is vitt magával. Toi állandó hadviselésben volt Cóba királyával s azok egyike volt,kiket ez a nyugtalan hóditó békességüktől megfosztott.Most,hogy egyszerre megszabadultak az állandó ellenségtől,hálásan fordultak Dávid felé s hálájuknak kézzelfogható jelét adta Toi azokban az ajándékokban,melyeket Toi fia vitt magával.Ez a hála s az áldás,melyet Toi Dávidra mondott, ékes bizonysága annak a jótékony hatásnak,melyet Dávid hadjáratai a környező népeknek jelentettek.Dávid fegyvere nem a háborut,hanem a békét jelentette.Dávid harcolt ugyan azért,hogy az Istentől neki s Izraelnek szánt területen hatalmát megalapitsa;de ezt a hatalmat békés uralkodásra s nem a népek kizsarolására használta fel.Távolabbi népek királyai meg, mint Toi,hálásak voltak azért,hogy a nyugtalan hóditókat és rablókat megfékezte s nem tartottak attól,hogy majd ők következnek a Dávidtól leigázandó népek lajstromán;mert Dávidnak nem volt célja távoli népek leigázásával hatalmas birodalmat alapitani.Önzetlenséget bizonyitja az a tény,hogy a különböző népektől elvett vagy önként felajánlott kincseket nem saját dicsőségének magasztalására használta,hanem Jahve kincstárába vitte be.Ide kerültek a királyságra jutása előtt Amálektől elvett kincsek is.A világi történetirás persze nem méltatja,hogy Dávid e tekintetben egészen egyedülálló jelenség.A világ általában azokat a hóditókat kárhoztatja,akik a történetiró nemzete ellen követnek el erőszakosságot;ha másnak a bőrére megy a hódítás,akkor a hóditásból és más népek letiprásából egyenesen erényt s az ily hóditókból hősöket és nagy embereket csinálnak.Hogy az ilyen birodalom-alkotások ,melyek mások vérén és könnyein épülnek fel,nem szolgálják az emberiség javát,hanem csak egy kevés ember kétes dicsőségét,azzal ezek a történetirók nem sokat törődnek.Dávid nem volt ilyen hóditó!Volt egy Ábrahámnak adott isteni igéret,mely az Egyiptom folyójától a nagy folyamig,azaz az Eufráteszig terjedő földet Ábrahám magvának igérte.Dávid ezt a területet a magáénak tekintette s ez mutatja,hogy ez az igéret nem későbbi kornak a kitalálása.Tul ezen a területen Dávid nem hóditott;tehát olyan birodalmat,

mint amilyen később az assur,babiloni,perzsa,görög vagy római volt, Dávid nem próbált szerezni.Sóba királyát,mint rendbontót és veszedelmes rablót fékezte meg s ez hálára,de nem szolgai meghódolásra birta a jelzett területen szintén kivül uralkodó Tóit.Mivel Ábrahámon keresztül Isten az Izraelnek igérte Moáb,Ammón,Edom,Filisztea,Szíria területét,azért Dávid e területeket igyekezett magához csatolni és az nagyrészt sikerült is neki.Az Ábrahámnak tett igéret tehát valósulóba ment.Mikor az izraeli királyok szive Jahvétól való elszakadásra hajlott, Isten nem tartotta fenn ezt a dávidi országot,hanem a tőle meghóditott népek rendre elszakaltak ujra Izraeltől.Azt sem veszik a világi történetirók figyelembe,hogy szemben az összes többi ókori uralkodóval, Dávid nem önmagát dicsőíti irásaiban,hanem Jahvénak adja a dicsőséget; ő maga pedig kész közemberként nódolni Jahvénak,mint ezt Mikál gunyja igen jól jellemezte.Dávid az Istentől neki adott uralmat Isten dicsőségére adta vissza.Nekünk e két nagy különbséget tekintetbe kell vennünk,ha Dávid uralkodását meg akarjuk érteni.Dávid Isten uralmának harcosa és megtestesitője volt.

13-14 v.: Dávid nevet szerzett magának akkor,amikor a szireknek a Sós völgyben- való megveréséből visszatért.Tizennyolcezer embert vert le, Edomban,éspedig egész Edomban helyőrségeket helyezett el.Az összes edomiak szolgáivá lettek Dávidnak,akármerre járt Dávid,Jahve mindenütt megszabaditotta őt.

Ez a kifejezés:"nevet szerzett magának"nem értendő ebben az értelemben: dicsőséget szerzett magának.Ma a"név"alatt a dicsőséget értik;de a kettő között különbség van.A név inkább a tekintélyt jelzi.Dávid jelentéktelen fejedelemből vezető uralkodóvá lett,kinek tekintélyét nemcsak a mesuzi Hamát királya ismerte el ajándék küldésével,hanem az összes közelebbi országok fejedelmei is.Dávid jóindulatu uralkodó volt, ki nem pusztitotta ki az ellenséget,kivéve,ha az oly erkölcstelen volt, hogy nem volt érdemes többé élnie ebben a világban:ám ha harcolni kellett,akkor kemény kézzel sujtott le.Erről a gyors és kemény kézről lett Dávid hiressé.A nemzetek és uralkodók tartották tőle s ritkán próbálkozott egy-egy támadással vagy lázadással.A féktelenül vad edomiak között helyőrségeket kellett elhelyeznie,hogy őket féken tudja tartani. Csak igy sikerült az egész Edomot szolgálatra birnia,mint ahogy az isteni jövendölés mondotta:"A nagyobbik szolgálni fog a kisebbiknek"/1.M. 25,23;27,4o/.Később aztán megszánt az edomiak próbálkozása,hogy korábbi függetlenségüket elérjék.Egyébként az emberiségre mindig üdvös volt,ha féktelen,vad nemzetek egy-egy erőskezü király alá kerültek,ki őket féken tartotta.A szabadság nem való mindenkinek;csak annak,aki használni tudja.Dávid nem élt vissza a hatalommal,melyet Isten kezére adott s mindenik alávetett népet tisztességes körülmények között tovább fejlődni hagyta.Az edomiak nem pusztultak el s később még szerephez jutnak; sőt királyokat is adnak Izraelnek.Dávidot ez igazi uralkodói jellegében megáldotta és állandóan megsegitette Isten.Minden nehéz helyzetből kiszabaditotta őt.Még sok nehéz után kellett járnia;de mindenikre elkisérte a könyörülő Isten szabadító kegyelme.Dávid kivánta és kérte ezt a szabadítást és Isten felelt könyörgő hivására.Zsoltárai mutatják, hogy mindig szükségét érezte Isten szabadításának.Aki kér,az kap;aki zörget,annak megnyilják az Egnek ajtaját!

15-18 v.:Mig Dávid egész Izraelen uralkodék,állandóan érvényesitette az itéletet és igazságosságot egész népe iránt.Ceruja fia,Jóáb állott a hadsereg fölött;Achilud fia,Josafát volt a kancellár;Achitub fia,Cádok és Abjátár fia,Achimélek voltak a főpapok;Szörájá volt a jegyző;Jónojádá fia,Bónájá vezette a krétit és Plétit;a Dávid fiai meg papok voltak.

Dávid a főtisztviselőit nem ~~xixxix~~ mind maga választotta ki.Joábot nem tette volna hadvezérévé;de mivel a jebuzeus vár ostromakor annak igérte a vezérséget,aki először mászik fel a falra az ereszig s ez Jóáb volt,bele kellett törődnie,hogy ez a vad és kegyetlen ember foglalja el ezt a fontos állást.A két főpap az öröklés révén következett.

Többi tisztviselőjét valószinüleg kedve szerint választotta saját fiait kivéve,kiknek lelkületét előre nem láthatta;de őket forrón és kitartóan szerette.A kancellár a királyi iroda vezetője volt,a király "emlékeztetője",az elintézendő ügyekre/mazkir/.A jegyző az okmánytár vezetője, tehát levéltáros.Hogy fiai papok voltak,nem a rendes lévita papságra vonatkozik,mert ily értelemben fiai nem lehettek papok;nem Istenhez,hanem a királyhoz voltak közvetitők,tehát titkos tanácsosfélék.Ezzel a hivatásával élt később Absolon visszaélve ily csunyán.Akárkik voltak is hivatalnokai, Dávid igazságos uralmat honositott meg s mivel a legfőbb biró a király volt,igen sok alkalma volt igazságosan itélni s itéleteivel az országban oly rendet és félelmet teremteni,hogy az erőszakosaknak,csalóknak előre elment a kedve mások háboritásától.A 15.versben emlitett itéleten Jahve itéleteit kell érteni,melyeket Dávid irányadókká tett.

IX.1-8 v.:Dávid megkérdezte:Van-e még valaki,aki Saul házából megmaradt? Jonátánért hadd gyakoroljak-vele kegyelmet! Volt a Saul házának egy rabszolgája,a neve Cibá.Ezt Dávidhoz szólitották.-Te vagy Cibá?-kérdezte tőle a király! Az igy felelt:Szolgád az! A király megkérdezte:Nincs-e még valaki a Saul házából,hogy-Isten kedvességével lehetnék hozzá? Cibá igy felelt: Van még Jonátánnak egy fia,aki sánta.-Hol van ő?-kérdezte tőle a király.-Lodebárban van-felelte a királynak Cibá-Ammiél fiának,Mákirnak házában.Dávid király hát érte küldött s elhozatta őt Lodebárból,Ammiél fiának,Mákirnak házából.Amikor Saul fiának,Jonátánnak fia Méfibóset bement Dávidhoz,arcára borult.-Méfibóset!-szólt Dávid-Itt van szolgád!-felelte az.-Ne félj!-mondta neki Dávid-mert atyádért,Jonátánért mindenképen kegyelmet gyakorlok veled.Atyádnak Saulnak minden mezejét visszaadom neked s te mindenkor az én asztalomnál fogsz ebédelni.Az meghajolt és szólott:Mi a te szolgád,hogy te olyan döglött ebre rá tekints,mint amilyen én vagyok?!

Ez a történet is akkor játszódott le,amikor Dávid minden ellenségétől megnyugodott s amikor a régi idők emlékezései szálltak föl szivébe.Ez a kérdés:maradt-e még valaki a Saul házából,hogy Jonátánért kegyelmet gyakorolhassak vele? nem ébredhetett fel benne addig,amig ellenségtől,belső lázadástól kellett tartania,mely épen Saul háza részéről volt várható. Most,hogy szilárdan ült trónusán,nem a bosszu vezeti emlékezését,hanem a szeretet hálatossága.A gonoszat,amit Saul háza neki okozott feledni s csak a jóról akar emlékezni,ami Jonátán részéről érte.Igen nemes kedély az olyan,amely csak ily emléket enged magában fölemelkedni! Szomjazik arra,hogy jót tegyen.A király nem érintkezik a néppel,de a szolgák,azaz a király miniszterei igen:ezek vagy mindjárt tudják,vagy könnyen kitapogathatják azt,amit a király megösmerni vágyik.Szóval a király hamar megkapja a választ:Saul egyik rabszolgája él,kinek Cibá a neve.Dávid hivatja a rabszolgát s tőle megtudja,hogy Saul egyik unokája,a sánta Méfibóset él,aki Jonátán fia.Dávid megörül.Lelkében fölelevenül Jonátán képe, annak nagylelkü lehajlása az alacsonyabb származásu gyermek-ifjuhoz,hüsége,mikor atyja igazságtalanul üldözte a hőst.Most Dávid ült a magosságban és Jonátán fia alant az elfeledettségben,sőt a szándékos elrejtőzésben,mivel félnie kellett attól,aki ellen atyja háza oly sokat vétkezett. Ha Méfibóset tudta volna,hogy Dávidban micsoda szeretet ég az ő atyja Jonátán iránt! Ha tudta volna,hogy Saulnak és családjának régen megbocsátott;sőt az első pillanattól elvetette a bosszu gondolatát! De Méfibóset ebből semmit sem tudott.Őt környezete,mely atyja halála után körülvette,arra tanitotta,hogy Dávidtól rettegnie kell.Most,hogy Dávid elé idézve megjelenik a hatalmas király tróntermében,arcára borul,mélyen a földig hajol előtte.Ezután a szertartásos,hideg viselkedés után csodálatos melegséggel hangzik Dávid meghatott felkiáltása:Méfibóset! Mintha az apa találna rá rég elszakadva élő gyermekére.Dávid nem ugy fogadja az ifjut,mint uralkodó,hanem mint atya és barát. "Visszaadom neked nagyatyád összes birtokait" s azon felül az élelemre sem lesz gondod:"nálam étkezel";királyi asztalom vendége leszesz,ugy bánok veled, mint király fiával.De az ifju nem tud fölengedni,nem melegszik föl,kitör belőle a sulyos keserüség,az évek óta visszafojtott méltatlankodás,

hogy királyi sorból rejtőzködő koldussá kellett lennie Dávid miatt, kit Saul háza bitorlónak nézett.Értelmetlenül áll a megkínzott ember Dávid nagylelkűségével és a meleg fogadtatással szemben:"Mi a te szolgád,hogy te olyan döglött ebre rátekintesz,mint amilyen én vagyok!" Nem tudjuk,ki volt Ammiél fia,Mákir;bizonyosan Saulnak vagy Jonátánnak híve s így Dávidnak ellenfele.Ott Méfibósetet csak elijeszthették Dávidtól.Félve,bizalmatlanul jött a királyhoz;el volt készülve a király tosszuállására s mind ehelyett a királyi kegyelem ragyogott felé je. Ebben a fényben még jobban érzi,hogy milyen mélyre esett alá! Nagyon nehéz volt ebből az állapotosságból felemelkednie újra a szabad és könnyű élet boldogságába.Méfibóset a szülői házra gondol,atyjára. Valamikor másként volt.S lehet még újra másként?! Azok után,amit neki Dávidról beszéltek,aligha! De most egy másik Dávid jelenik meg előtte! Ám lehetséges-e,hogy ez az igazi Dávid? Vajjon nem játék-e mindez? S újra magára gondol!Csak döglött eb! Mit akar ő a királyi palotában? De a királyi kegyelem folyton,állandóan mosolyog rá! Hihet-e neki? Ez a jóságos hang,mely nevét ejtette ki,ez Dávid hangja? "Méfibóset!" mondotta oly bizalmasan,oly meghatottan,mintha a szülő ajkáról hallaná! Ám Méfibóset nem fog xxx erről a szép álomból felébredni:az álom tovább tart,mert valóság volt!

9-13 v.: A király erre hivatta Cibát,Saul legényét és így szólt hozzá:Mindent,ami Saulé és egész háza volt,odaadtam urad fiának.Te fogod megmunkálni a földjét,meg a fiaid és rabszolgáid. Behordod neki a termést;így lesz urad fiának kenyere és eledele.De Méfibóset,uradnak fia asztalomnál fog étkezni mindenkor! Cibának tizenöt fia és husz rabszolgája volt.-Amit parancsol uram,a király szolgájának-felelte Cibá a királynak-azt fogja tenni szolgád! Méfibóset pedig úgy evett a király asztalánál,mint a királyfiak közül egy.Méfibósetnek volt egy kis fia,a neve Miká.Cibá házának minden lakója Méfibóset rabszolgája lett.Méfibóset Jeruzsálemben lakott,mert állandóan a király asztalánál evett.Mindkét lábára sánta volt.

Úgy látszik,hogy Saul birtokait Cibá,a rabszolga művelte eddig s valószínűleg,mint gazdátlan birtok jövedelme,a királyi kincstárba folyt be annak a haszna.-Épen ezért azonban Cibá meglehetősen szabadon rendelkezett a birtokon s némileg mint a magáét kezelhette azt.Mivel Saul háza elvesztette az uralkodást,Cibának eszébe sem jutott,hogy ura unokájáról,Méfibósetről gondoskodjék.Ez nem vall túlnagy hűségre. Dávid király kérdésére elárulja,hogy tudja,hol lakik a birtok örököse s a királynak megmondja;valószínűleg nem sejtette a bekövetkezőket: hogy a király kegyelme fog Méfibósetre szállni.Dávid,mikor Jonátán egyetlen fiának nyomára jut,azonnal azzal mutatja meg Jonátán iránt való hűséges szeretetét,hogy fiának Saul egész örökségét odaadja.Ezzel az jár együtt,hogy Saul rabszolgája,Cibá,ki eddig elég független életet élt,továbbá Cibának minden gyermeke és minden rabszolgája szintén Méfibóset tulajdonába megy át.Természetes,hogy ez a változás Cibának nem tetszhetett s ha ezt nem mutatta is Dávid királynak-hiszen hiába mutatta volna-magában annál keservesebben érezte az eddigi szabadság elveszését.Pedig családott,mert független helyzetében nem igen esett változás,miután Méfibóset állandóan Jeruzsálemben,a királyi udvarban élt és úgy tekintették ott,mintha a királyfiak közé tartoznék.Sántasága miatt nem nagyon járhatott dolgai után,úgyhogy Cibá nyugodtan dolgozhatott a birtokon.Az akkori jog szerint a rabszolga,minden birtokával együtt az uré volt;azonban a hébereknél a rabszolgákat védte a törvény és sorsuk távolról sem volt oly mostoha, mint a pogány népeknél.Cibának azonban ez a változás mégsem esett jól s megpróbált,mint majd látni fogjuk,azon segíteni.Méfibóset eledelét a király asztalánál kapta;vagyona tehát egyéb kiadásainak fedezésére szolgált.Saulnak túlnagy birtoka nem lehetett atyai részről;jövedelmét királyként kapta s így Méfibóset vagyonát sem kell túl nagyra értékelnünk.Annál jobban esett neki a király bőkezűsége,a gazdag ellátás,melyet Dávid családi vagyonán felül adott neki.Méfibósetre tényleg szép s boldog napok virultak;Dávid hűnek bizonyult Jonátánhoz.

K.1-5 v.: Történt ezek után,hogy Ammon fiainak királya meghalt és fia Chánun uralkodott helyette.Dávid elgondolta: kedvesen cselekszem Chánunnal,a Náchás fiával,mint ahogy atyja velem kedvesen cselekedett. Dávid tehát szolgái által vigasztaló üzenetet küldött atyja miatt. Mikor Dávid szolgái Ammon fiainak földére érkeztek,Ammon fiainak vénei igy szóltak urukhoz,Chánunhoz: Vajjon atyádat akarta szemedben megtisztelni Dávid,amikor vigasztaló követséget küldött hozzád? Vajjon nem a város kikémlelésére küldötte-e követeit hozzád,hogy kifürkéssze és aztán felforgassa azt? Erre Chánun elfogatta Dávid szolgáit,lenyiratta szakálluk felét,ruháikat az ülő részükön felül levágatta s ugy küldte őket el.Mikor a dolgot Dávidnak megjelentették, eléjük küldött-a férfiak ugyanis igen meg voltak gyalázva-s azt üzente a király: Vonuljatok vissza Jerikóba,amig szakállatok megnő s aztán térjetek-vissza!

Olaj és viz keveredni nem tudnak;az aljasság és hitvány gyanu sem tud keveredni a nemességgel és őszinte szeretettel.Amikor Náchás ammóni király,ki Dávidot megbecsülte,meghalt,éretlen,ifju fia követte a trónon s alatta olyan emberek jutottak befolyáshoz,mint Salamon után az ifju Roboám körül Jeruzsálemben.Dávid,hogy a jó szomszédságot ápolja,kegyelmet mutatott,azaz kedves volt az uj ammóni királyhoz, Chánunhoz.Elgondolása helyes volt;de nem mindenki méltó arra,hogy iránta kedvességet mutassunk.A kedvesség szó a Bóberben ugyanaz,mint a kegyelem.Igy értjük meg,hogy Isten kegyelmének megmutatására sem mindenki érdemes,hanem csak a nemes gondolkodásu és a szeretet bizalmára emberek.Chánunt,mikor Dávid vigasztalást hozó követei az országban megjelentek,azonnal körülfogták tanácsosai s igyekeztek őt Dávid és követei ellen hangolni.Miért tették? Világos,hogy a Dávid szelleme nem volt kedvükre.Olaj és viz nem keveredhetnek:önző,alantos gondolkodásu embereket összeüntja a másik jóindulata,mert valami olyanra hívja fel figyelmüket,ami belőlük hiányzik s amit egészen felesleges-nek tartanak,viszont bántja hiuságukat,hogy a másikban a jóság olyan többlet,amelyre ők képtelenek,olyan magasulat,amelyre föl emelkedni nem tudnak.Az aljas egyetlen fegyvere a nemesség ellen,ha valahogy meggyalázhatja.Nem voltak ők arról meggyőződve,hogy Dávid kémkedni akar; de ez a vád igen megszokott és igen közönséges ürügy volt arra,hogy Dávidba belekössenek.Azt hitték,hogy Izrael nem erősebb,mint Saul idejében volt,amikor Dávid még"szökött rabszolga"volt,mint ahogy Saul beszélt róla.Sem a tanácsosok,sem az ifju király nem ismerték fel a kor változását.Az is bántotta a tanácsos urakat,hogy Náchás király idejében nem volt olyan befolyásuk,amilyent maguknak igényeltek s ha valaki nem akarta megtisztelni Náchás emlékét,az bizonyára nem Dávid volt,hanem ők.Sajat lelkük sarát dobták Dávidra.Sulyosabb sértést alig lehet egy uralkodón elkövetni,mint ha annak békés szándéku követeit kémekként elfogják.Ezek a tanácsosok egyszersmindenkorra le akartak számolni Dáviddal és azzal a szellemmel,melyet Dávid árasztott amikor Cobá királyát megfenyitette és békességre kényszeritette.Vad rablók nem szeretik az igazságos és szigoru hatóságot.Nekik az ilyen békesség,amelyben rabolni nem lehet,nem volt kedves.Chánum nemcsak elfogatta a követeket,hanem igen megszégyenitette őket,ugyhogy abban az állapotban,amelyben Ammónból eljutottak,nem is mutathatták magukat a nép között.Dávidnak igen finom tapintatára vall,hogy a határvárosban,Jerikóban pihentette őket,mig a szégyen nyomai letörlődnek,mig a levágott szakáll kinő s ujra egyenlőre vágható a másik féllel.E várakozási idő alatt azonban nemcsak szakáll nőtt,hanem a király haragja is és annak az elhatározásnak ereje,hogy az aljasságot megbünteti. Az ammóniaknak észre kellett venniök,hogy Dávid nem nevet a tréfához.

6-14 v.: Ammón fiai megijedtek,hogy gyülöletessé tették magukat Dávidnál.Követeket küldtek hát s megvásárolták maguknak a Bét-Rechóbi szireket és a cóbai szireket,husz ezer gyalogost;továbbá Maaka királyát,ezer embert;aztán a tóbi embereket,tizenkét ezer embert.Mikor Dávid ezt meghallotta,elküldte Joábot és az egész sereget,a legvité-

zebbeket.Ammon fiai kivonultak és a kapu bejáratánál csatarendbe állottak,mig a cóbai szirek,Rechób ,a tóbi emberek és Maaká a mezőségen külön-külön állottak.Mikor Joáb észrevette,hogy szemben is,hátul is harcvonal van,Izrael válogatottjai közül egy kiválasztást csinált és azokat a szirekkel szemben állitotta fel.A nép többi részét testvérének,Abisainak keze alá adta s azokat Ammon fiaival szemben állitotta fel.Azt mondta: Ha a szirek erősebbnek bizonyulnak nálam,segitségemre jössz;ha pedig-Ammon fiai erősebbek lesznek náladnál,én megyek segitségedre.Légy erős és szedjük össze erőnket népünkért és Istenünk városaiért.-Jahve pedig tegye azt,amit jónak lát! Amikor Joáb és a vele levő nép harcba szállt a szirekkel,azok megfutottak előle.Mikor aztán az Ammón fiai látták,hogy a szirek megfutottak,ők is megfutottak Abisai elől.Ahogy bevonultak a városba,Joáb otthagyta Ammon fiait és Jeruzsálembe ment.

Sok mindent mer az ember meggondolatlanul,amikor külső,hamis látszatokkal csábitja a Rágalmazó és Vádló,akinek érdekében áll az embereket egymás ellen forditani s aztán a zavarosban halászni,az emberek egymás ellen való hadakozásából hasznot huzni.Inter duos litigantes tertius gaudet! Két veszekedő fél között a harmadiké a gyönyörüség.Az a belső elégületlenség,mely Sátánt eltölti azért,mert céljait nem éri ugy el,ahogy szeretné,keres levezetést abban a gyönyörüségben,hogy hivei egymást marják.Mig másnak a szive fáj,saját szivünk marását kevésbé érezzük.Hasonló érzelmek és törekvések töltenek meg embereket is, kik szeretik embertársaikat egymás ellen veszíteni.Az ammóniak akkor ijedtek meg,mikor máré elkövették a tréfát s amikor hirt hallottak arról a csendességről,amellyel Dávid gonoszságukat fogadta.E mögött a csend mögött valami nagyon rossz dolog készül! Felijedtek! De nem helyre hozni igyekeztek a bünt,hanem csak a következményei elől menekülni. Erre pedig az látszott legcélravezetőbbnek,ha fokozzák az ellenségeskedést;ha háborura készülnek.Szövetségesek után néztek;de tudták,hogy olyanokat nem fognak találni,akiket egyetértés és jóakarat állit mellékjük.Azért olyanokat kerestek,akiket meg kell fizetni.A fizetett zsoldos katonát nem a lelkesedés,az igaz ügy melletti buzgalom szorongatja,hanem a pénz,a zsold és a zsákmány.Mióta Dávid tisztességre tanitotta Cóbá királyát,az titokban ujra fegyverkezett és ha nem is a régi erőben,de egy hadsereg most is a rendelkezésére állt.A szir nép ekkoriban sok apró királyságra szétesve élt s igy Chánunnak alkalma volt más szireket is felbérelni.Ez a lehetőség is mutatja,hogy a szirek általában harcias,zsákmányéhes nép voltak.Maáka a nagy Hermón délnyugati lejtőjén feküdt,Tób a Haurán hegységtől délre.Mikor Dávid a készülődésekről hallott,azonnal megindította fővezérét,Joábot egy-mint látszik-nem tulnagy,de válogatott sereggel.A védekező ammóniak és szövetségeseik átlátszó taktikával ugy állottak fel,hogy Izraelnek,ha a várost megtámadja,két felől kell védekeznie.Joáb elfogadta a kettős frontot,de a sulyt a szirek elleni harcra helyezte.Előnye volt,hogy ha bármelyik seregrész gyengébbnek bizonyul az ellenségnél,a másik rész segitségére siethet.Ebben a tekintetben az ellenfél nehezebb helyzetben volt,mert egymásnak segiteni nem tudtak.Volt ebben a felállásban azonban a félelemnek és sunyi számitásnak is valami jele:Ammón ugy helyezkedett el,hogy vesztés esetén gyorsan visszavonulhasson a város falai mögé;mig szövetségesei ugy,hogy hasonló esetben menekülésük utja hazájuk felé nyitva álljon.Mindkét seregben tehát ott lappangott a csatavesztés gondolata,vagyis előre rossz lelkiismerettel és bizonyos lehangoltsággal fogtak a harchoz.Ez a csüggetegség Isten munkája volt lelkükben.Ellenben Joáb és Abisai lelkét,valamint katonáikat megtöltötte az igaz ügyért való lelkesedés,az az elhatározottság,hogy minden erejüket kifejtik s ha Joáb szavaiból teljes hitbizonyosságot nem is olvasunk ki,de Jahvéval való számolást igen.A zsoldosok hamar feladták a harcot,mely nem igérkezett jövedelmezőnek;ezt látva az ammóniak hamarosan a falak mögé menekültek.Mivel pedig a várostromhoz Joábék felszerelve nem voltak,ők is hazatértek győzelemmel,de anélkül,hogy az ellenséget megsemmisitették volna.

15-19 v.: Mikor a szirek látták,hogy vereséget szenvedtek Izraeltől, összegyültek.Hadadézer szétküldött s felvonultatta a folyamon tuli szireket.Ezek Chélámba mentek,az élükön Hadadézerxxx seregének fővezérével,Sobakkal.Mikor ezt Dávidnak hirül vitték,összegyüjtötte egész Izraelt,átkelt a Jordánon és Chélámba ment.Dáviddal szemben a szirek rendbe állottak és harcba bocsátkoztak vele.De a szirek megfutottak Izrael elől s Dávid hétszáz szekér-lovat és negyven ezer lovast megölt, megsebesitette a hadvezért,Sobakot is,ugyhogy ez ott meghalt.Mikor aztán a Hadadézernek szolgáló összes királyok látták,hogy Izraellel szemben vereséget szenvedtek,békét kötöttek Izraellel és szolgáikká lettek;Szíria pedig félt tovább segiteni Ammónt.

Isten tervei mások,mint az emberek tervei.Ami látszólag Dávid és Izrael kárára történt,az tulajdonképen ezek javára ütött ki.Dávidnak igen keserves volt az ammóni aljasság elviselése s az ennek nyomán keletkező háboru.Ezekre azonban szüksége volt Dávidnak is,népének is és az egész környező földnek is.Ez a háboru egy alaposabb,mélyebben gyökerező és tartós békének volt a megteremtője.Mint az emberek között vannak hecc-kaplánok és beugratottak,ugy a népek közt is.Vannak népek, amelyek nem kezdik a háborut,de hagyják magukat abba beugratni.Vannak heccelők és vannak felhecceltek.Észak ebben az időben forrongó vulkán volt,mely minden pillanatban lángoló háborura törhetett ki.Ennek a helyzetnek gyógyulása csak egy nagyobb háboru kitörése s annak céltalanságára való ébredés lehetett.Ezt a népeket békére tanitó háborut robbantotta ki Ammón aljassága.Hadadézer,Zóba királya,kit Dávid egyszer már okosságra próbált tanitani,mint láttuk,Ammón kérésére-jó zsákmány és zsold reményében-hadba vonult ujra;de mikor Izrael fölényét látta,a háborúból megszökött.Vereségébe azonban nem tudott belenyugodni s döntő háborura készült.Miután ő maga is az Eufráteszen tul lakott,összegyüjtötte a folyamon tul lakó xxxxxxx szír népeket s ezekkel felvonult Dávid ellen.Elhozta fővezérét,Sobakot is.A két sereg Chélámban találkozott.Isten most sem vonta meg segitségét Dávidtól s a szirekbe ujra a félelem szellemét öntötte,ugyhogy azok megfutottak. Ez a futás döntő volt az egész földrész népei számára.Belátták,hogy a Dávid elleni harc vesztett ügy,s lemondottak arról; ott hagyták Hadadézert s Dávid szövetségét keresték;tovább mentek:alávetették magukat Dávidnak,többre becsülve annak vezetését,mint Hadadézerét.Hadadézer nem halt meg,mint vezére,Sobak;de ettől fogva ő is félt ujjat huzni Dáviddal és Ammón többé nem számithatott innen segitségre.Ezzel a béke hosszu időre meg volt alapozva.Ez esetben nagyon hamis tételnek bizonyult az a későbbi "felvilágosult filozófiai"tétel,hogy a történelem bellum omnium contra omnes/mindenki háboruja mindenki ellen/. Csak akkor van ez igy,ha az embereket felheccelik a háborura.Ellenben ugyanazok,akik háborura felingerelhetők,szivesen választják a béke útját,ha van egy tekintély,aki erre viszi őket.Mi lesz,ha a fő viszálykeltő,Sátán,meg lesz kötözve? Békesség a földön!

XI.1-4 v: Történt,hogy az esztendő fordulásakor abban az időben,amikor a királyok kiszoktak vonulni,Dávid ujra elküldte Joábot és vele szolgáit,valamint egész Izraelt.Pusztitották Ammón fiait,ostrom alá fogták Rabbát.Dávid ezalatt Jeruzsálemben maradt.Egyszer estefelé,amikor Dávid fölkelt fekhelyéről és a királyi palota tetején járkált,a tetőről egy fürdő asszonyt pillantott meg,ki igen szép arcu volt.Dávid elküldött s utána kérdeztetett az asszonynak.Azt mondták neki,hogy Eliáb leánya,Batsaba az,a chitti Uriás felesége.Dávid aztán követeket küldött érte s elhozatta.S az asszony bement hozzá és ő vele hált.Miután tisztátalanságából megtisztult,az asszony hazament.

A téli esőzések idején hadjáratokat vezetni igen kényelmetlen dolog volt.Azért az évnek ebben a részében a királyok pihenni szoktak és csak tavasszal,az esőzések után fogtak ujra háboruskodáshoz.Dávid is betartotta ezt a szabályt s mikor elmult az esős időszak,ujra megindította seregét Ammón ellen,hogy az elszenvedett sértésért a megtorlást

megtegyék.Az előző évi hadjárat ugyanis a nyilt mezőn kivivott győzelem után abbamaradt,mivel a városokba visszavonuló ammóniakat ostromszerek hiányában nem tudták támadni.Dávid otthon maradt;a hadjáratot most is Joáb vezette.A Dávid szolgái alatt a vezéreket kell értenünk.Elment egész Izrael karforgató férfi népe.Előbb pusztitva járták be Ammón területét;aztán hozzáfogtak a főváros,Rabbá /"a nagy"/ ostromához.A rosszakaratu,izgága s férhetetlen ammóniák megérdemelték ezt a fegyelmezést.Míg a sereg harcolt,Dávid kényelmesen élt odahaza. Egy nap,miután a nappal meleg részét bent a hüvös házban fekve töltötte el,estefelé felment a királyi palota lapos tetejére,hogy ott sétáljon.Magasan volt s onnan alá lehetett látni a környező vidékre, alacsonyabban fekvő házakra.Később a Sion hegye közt,hol Dávid palotája állott és a város délnyugati legmagosabb része között levő völgyben,a Sajtosok völgyében /Thyropseon/ volt a Siloám tava,azaz egy mesterséges medence,melybe a Sion alatt alaguton átvezetve a Siontól keletre levő forrás vizét vezették.Itt fürdőt lehetett venni.Dávid idejében,lehet,hogy a várostól keletre volt ilyen fürdőhely,hol Dávid palotájából kinézve Betsabét megpillantotta.Áligha Urijá házának udvarán történhetett a fürdés,mert oda Dávid nem igen láthatott volna be;tehát szabad helyen fürdött Betsabé. Oda küldhetett is Dávid szolgákat a bizalmas utasitással,hogy nyomozzanak az asszony után.A követeket másnap már Urijá házába küldte a király s azok onnan hozták el az asszonyt,miután ez a király érdeklődéséről megelőző napon már tudomást szerzett s igy volt ideje azzal a kérdéssel szembe nézni,hogy a király érdeklődésére milyen választ adjon.Sem a király,sem az asszony nem egyszerre határozták el magukat,hanem hosszasabb belső küzdelem után lett a vétkes kivánság győzedelmes.A vágy vonta a királyt; lelkiismerete ellenállott;a király vitatkozott lelkiismeretével és hazug meggondolásokkal hallgattatta el;közben mind erősebb lett a vágy;végül föltétlenül uralkodott a királyon.Ime a többnejüség átka; a királyt nem kötötte az egy asszonyhoz való hüség s hogy a megkivánt nő máse volt,lassánkint eltünt a szeme elől.Betsabé későbbi viselkedése erélyes asszonyra vall.Tehát ő is megharcolta a harcot és ő is elesett;nem volt olyan engedékeny,tehetetlen valaki,aki vakon engedelmeskedik a királyi parancsnak.Maga szántából ment be a királyhoz.Bizonyára egyik sem gondolt a találkozás előtt arra,hogy a tettleges bünt elkövesse;csak egymás társaságát keresték;de egyik vágy a másiknak adta át őket;Betsabé nem jöhetett vissza ártatlanul,miután elkövette az első hibás lépést,hogy bement a királyhoz.Dávid és Betsabé bünére vonatkozólag meg kell állapitanunk,hogy nem ők keresték a bünt, hanem a kisértés keresse meg őket.A király egy meleg és tikkasztó nap után üdülést keresett az esti hüvösséget hozó napszállati szélben; rossz szándék nélkül ment fel a fedélzetre,nem ugy mint a világ fiai, kik keresik a kisértést,sőt körülveszik magukat a kisértés mindenféle lehetőségével.Ma regények,szinház,mozi,táncok,müvészi alkotások és az utca képe arra vannak berendezve,hogy megtöltsék e világ fiait a bün csábitó képével és ingereivel.Amit Dávid látott,az nem ilyen volt. Isten teremtette a szép női testet és Batseba nem ~~ixxxxxxixx~~ azzal a szándékkal fürdött,hogy a királyt csábitgassa.Sátán sokszor a jó mögé rejti a gonoszat.Dávid vétkét részben menti,hogy amit megkivánt,az Istentől teremtett szépség és nemesség volt.Bizonyos,hogy Dávid nemcsak a Batseba testének szépségét látta,hanem annak nemes,szüzi viselkedését is.De ennek a szép,nemes lénynek csodálata a tilos utra hivott s annak ellent kellett állani.Ez az ellenállás nem történt azonnal,nem történt a szive egész akaratával,alkudozni kezdtek és igy estek el.Az asszony a bünben is ragaszkodik az Istentől kijelölt uthoz; az elkövetett bün után általmegy a tisztulási szertartásokon és aztán házamegy férje házába házasságra,de ez a házasság szét volt ezzel törve, azt többé helyreállitani nem lehetett.A Dáviddal való házasság meg volt kötve,de a bün után és csak az Isten megtisztitó kegyelme által lehetett abból tiszta házasság,amely a családfa kereteit fogja adni a Megváltónak,mikor Az Dávid fiaként a földön megjelenik.Csodálatosak Isten utjai! Sokszor a bünön át visznek,hogy az összetört szivek

V. ö. mellékelt 1 old.

megalázottságából építse fel az uj életet,annak tisztaságát.Csak ennek a későbbi házasságnak tükrében érthető meg Dávid bűne.A Dávid bűnén nincs mentegetni vagy szépitgetni való.Bűn volt az,a legsulyosabb,mely miatt asszonyra vagy férfira a megkövezetés büntetése kell,hogy következzék.Isten mégis megengedte ezt a bűnt,mert magosabb céljai voltak e két ember viszonyával.Bizonyos,hogy Isten terveibe kisértéseink és eléséseink is be vannak véve s a kisértő nem látja előre,hogy készit majd Isten a rosszból jót.A fáradt és tikkadt Dávid szeme elé táruló bűbájos látomány valósággal belelökte a királyt a vétkezésbe.Isten megengedte ezt a kisértést.A kisértő csak a testi vétket tüzte maga elé elérendő célként:Isten két lelket szándékozik egymással egy felsőségre,egy csodálatos jövendő útjának egyengetésére egyesiteni. A piszkos sátáni cél és a nemes titkos isteni gondolat együtt haladnak, mint ez a történelem folyamán sokszor történt.A bűn a bűnbánat könnyei közt,az első gyermek elvesztésének fájdalmában Teloszlik a két lélekről s csak az isteni gondolat marad meg.Dávidnak a bűnöcánatra volt szüksége,hogy szive megnemesedjék s a bűnbánathoz szükséges volt a bűnnek az elkövetése.Azzal,hogy elkövetteti,Isten csak napvilágra hozza a bennünk már ugyis meglevő bűnt.Az emberek az el nem követett bűnt nem veszik komolyan.Nem Isten oltotta belénk a bűnös hajlamot;de miután az bennünk van,Isten felhasználja arra,hogy gőgünket azzal törje össze a azért "odaadja"az egyes embert é.egy,mint emberfajtákat a bűn elkövetésére-/Ró.1,26/.Egyanakkor nem Isten kisért,hanem Sátán;de Sátán még a tőle elkövetett rosszal is a jót szolgálja,mivel Isten elgondolt és Sátánon keresztül megvalósit.Isten kiválasztottjai szédítő meredélyek között járnak;de Isten hatalmas karja tartja őket s mikor már alázuhannának,lenyal értük s feleméli őket a magosba.Ebből a mély esésből az ut a magosba fog kanyarodni s e mellett az uj mellett fog állani a betlehemi kis jászol;ebből a családfából fog elágazni az isteni gyermek nevelő atyja,József,ki a Dávidtól való törvényes leszármazást biztositja majd Jézusnak;mig Mária,Jézus anyja,Dávidnak egy másik házasságából fog eredni.Isten terve által még Dávid sulyos bűne is szent,vad helyett bűnbánattal kell elnémulnunk s imádnunk azt a szeretetet,mely az isteni oltóágat ilyen bűnös fába sülyesztette bele. Dávid bűnében az egész emberiség bűnét,a mi bűnünket is meg kell pillantanunk;Dáviddal mi vétkeztünk!

2-13 v.: Mikor az asszony viselős lett,elküldött s megizente Dávidnak: Viselős vagyok! Dávid ekkor oda üzent Joábhoz:Küldd hozzám Urijét,a chittit,mire Joáb Uriját Dávidhoz küldötte.Mikor Urijá bement hozzá, Dávid megkérdezte:Jól megy-e a sora Joábnak,meg a népnek? Jól folyik e a háboru? Majd ezt monda Dávid Urijának:Eredj alá házadba és mosd meg lábaidat! Mikor Urijá kiment a király házából,a király ajándéka követte.Urijá azonban a király összes szolgáival együtt a király ajtajánál feküdt le s nem ment le a házába.A dologról jelentést tettek Dávidnak:Urijá nem ment le a házába! Erre Dávid beszélt Urijával:Te utról érkeztél meg,mért nem mégy alá házadba? Urijá igy felelt Dávidnak:A láda,Izrael és Juda sátrakban laknak;Uram,Joáb és szolgái künn a mezőn táboroznak:én meg menjek a házamba enni,inni,feleségem mellé feküdni?! Amily bizos hogy élsz te és a lelked,oly bizonyos,hogy nem teszem meg ezt a dolgot! Dávid ezt válaszolta: Marad térj ide vissza, holnaptól fogva elbocsátalak! Urijá hát aznap-Jeruzsálemben maradt, másnap aztán meghivta Dávid,hogy előtte egyék és igyék.Majd leitatta őt.De mikor este kiment,fekhelyét ura szolgái közt kereste,haza nem ment.

Urijá viselkedését nehéz megitélni,mert nem lehet tudni,hogy mennyit tudott,vagy sejtett Dávid és Batseba viszonyából. Annyira naivnak és valósággal ostobának,hogy gyanut ne fogott volna a lelke,feltételezni bajos volna őt,mert viselkedése sokkal határozottabb és okosabb,mint hogy erre gondolhatnánk.Azóta,hogy Batseba bement Dávidhoz,hónapok multak el.Szolgák,a bámész nép tudtak a dologról;a tábor és az otthon között összeköttetés volt:feltételezhetjük-e,hogy senki meg nem sugta Urijának,hogy Batseba hetekig a királyi palota vendége volt.Urijá há-

zában szolgák éltek: vajjon ezek elhallgatták-e uruk elől a történteket? A valószinüség amellett szól,hogy Urijáhu tudott a történtekről.A táborból való hazahivás;a királynak nem személyt,hanem hát mögött küldött ajándéka;a király feltünő érdeklődése,hogy Urijáhu miért nem megy haza a feleségéhez:mind olyan áruló tünetek,melyekben csak a szándékosan vak nem tud olvasni.Valószinü,hogy Urijáhu vak akart lenni.Urijá beszéde is feltünően egyoldalu.A csatatéren időző tiszteket Joáb szolgáinak mondja,holott azok a király szolgái voltak Joábbal együtt.Ezzel szemben áll a király iránt tanusitott figyelme,hogy nem hagyja el palotáját,hanem a király előszobájában, helyesebben az előcsarnokban hál a szolgálattevő udvari emberek társaságában.Olyan asszony,mint Batseba,annyi időn át tartó távollét után megérdemelt volna kis gyöngédséget,kivéve,ha épen ezt a gyöngédséget akarta tőle megtagadni a férje.Pusztán azért,hogy a szabad ég alatt levő bajtársakkal való szolidaritását megmutassa, nem kellett volna feleségét teljesen elhanyagolnia;a férfit arról is meg lehet ismerni,hogy a gyöngéhez tud gyöngéd lenni.Viszont abban nagymérteku férfiasság és nemesség nyilatkozik,ha valaki hamis látszatnak teszi ki magát,hogy ne kelljen felesége iránt való elitélő magatartását nyilvánosan mutogatnia.Mint ahogy József titokban el akarja hagyni Máriát,hogy meg ne szégyenitse őt és magára vette volna a látszatot,hogy ő hagyta el a leányt:ugy Urijáhu is játszotta a tudatlant,a tulzót és az ostobát,hogy királya ellen föl ne kelljen lépnie vádlóként és feleségét nyilvánosan meg ne kelljen szégyenitenie.Urijá nemes lelku ember volt,ki férfiasan viselte bánatát és szégyenét.Oh ha Dávid nem lett volna annyira elfoglalva önzésével és bűne leplezésével! Oh,ha tepillantott volna ennek az embernek a lelkébe,ki némán félreáll és lemond feleségéről! Akkor hamarabb megszégyenült volna és talán nem került volna sor a rettentő gyilkosságra.Urijá a chitti,azaz kréta eredetü,de a héberséghez teljesen alkalmazkodó s istenfélő ember ebben a történetben toronymagasságban áll Dávid fölött,példaképét adva a hü polgárnak,ki még családi boldogsága árán is hü marad urához,férfiasan megmutat valamit szive büszkeségéből;de királyát meg nem támadja,le nem alázza! Ezzel szemben Dávid elég közönségesen viselkedik,amikor hatalmának és gazdagságának eszközeivel igyekszik helyrehozni azt,amit csak mély megalázkodással, bünvallással és bocsánatkéréssel lehetett volna valamennyire ellensulyozni.Először arra vár,hogy esetleg fogamzás nélkül maradt a Batsebával való találkozása.Mikor az asszony megüzeni,hogy teherbe esett,hazaküldeti az asszony férjét,hogy annak itthonlétével lehetsen magyarázni Batseba teherbeesését.Mikor erre a csalásra a nemes büszke férfi nem áll rá,Dávid még nagyobb bünbe esik.Mert a bün mindjobban elnyeli a vétkezőt,ha ez takargatással,hazugsággal akar a bün következményei alól szabadulni.Dávidnak Urijához intézett kérdései,hogy mint megy a sora Joábnak,a harci népnek,a háborunak,olyan kérdések,melyek miatt Uriját haza küldeni nem volt érdemes,mert ezekre a kérdésekre a király küldöncei révén rendszeresen megkapta a feleletet s Urijá nem tartozott ezekhez a küldöncökhöz:ő a harc embere volt,vitéz katona,kire künn volt szükség.A"mosd meg lábadat" kifejezés azt jelenti: tedd otthon kényelembe magad,elj kissé a finom,lágy,örömteli városi életnek! Ezzel együtt jár a szép asszony élvezése.Urijá hadi hüsége nem szenvedett volna csorbát,ha egy éjszakát otthon tölt és feleségéhez gyöngédséget mutat.A király ajándéka,melyet nem személyesen adott át,hanem titokban a hadfi után küld,tulajdonképen sértő volt,mert azt tételezte fel,hogy Urijá valami ajándékért szemet huny felesége megrontásáért.Mit tegyen a hős? Nyiltan a király szemébe vágni bünt:nem az ő kenyere volt, ezt később a prófétára bizta Isten.Családi boldogtalanságáért felázadni a király ellen,ki megbotlott,de akinek nemességét Urijá különben ismerte és becsülte,szintén ellenkezett Urijá jellemével. Azt tette,ami természetéből folyt:nem ment bele felesége szégyenének elhazudásába;de nem lázadt a király ellen;csalódását és nemtetszését azonban kimutatta azzal,hogy Joábhoz való hüségét hangoztatja és nem a király iránt való hódolatát.A láda,a harcmezőn

nélkülöző sereg emlegetése tehát nem valami aszkéta-erény Urijánál, hanem való indulatainak átlátszó leplezése ,melyet a király jól megértett;mert ha nem értette volna meg,nem küldte volna Uriját halálba.Ez az ujabb,még gonoszabb bün nem a leplezést szolgálta,mert hiszen a bün már elég ismertté vált;hanem a királyi harag választotta ut volt az ügy erőszakos kitonyolitására.Mikor Dávid magyarázza Urijának,hogy utról jött,fáradt,pihenésre van szüksége,azzal a tudattal teszi,hogy Uriját átlátja őt:az egész szomoru történet párviadal a csábító és a kárvallott férj-között,melyet csak lepleznek a szavak,de oly átlátszó leplezéssel,hogy a valóságot takarni nem tudják.Urija esküje ily jelentéktelen dologban s a szenvedélyes szavak, melyekkel felháborodottan utasitja el,hogy kényelembe tehéti magát, mikor Joáb és a sereg szabad ég alatt tanyáznak,egy másik nagy szenvedélyt lepleznek.Joáb álló háborut folytatott,tehát az elszenvedett kényelmetlenség nem volt xxxxx akkora,hogy amiatt Urijának nem lett volna szabad feleségével való találkozásáról lemondania.Igen közönséges Dávid kisérlete,hogy Uriját leitatja,hogy részeg állapotban testi vágyait kövesse s haza menjen.Hogy Urija eszik és iszik a királynál, bizonyitja,hogy ugyanezt feleségénél is épen ugy megtette volna,ha épen nem a feleségével való találkozást akarta volna kerülni.De részeg állapotában is őrt áll lelkiismerete s nem engedi,hogy a test diadalmaskodjék rajta.Az erős erkölcsi akarat a szellemi bódultságot a hipnózist is legyőzi.Dávidtól Isten minden lehetőséget elvett,hogy bünét eltakarja;a királynak vétkéért nyilvánosan kellett megszégyenülnie s Isten igéje az akkori nyilvánosságot minden idők nyilvánosságává tette azzal,hogy a történetet részletesen elbeszélte.Bünüket takargatni szerető embereket fölháboritja a bibliának ez a története, de az őszinte bünvallókat megörvendezteti,hogy Isten mindenkivel szemben igazságos és kétségbeesetlenül igaz,még Dáviddal,az Isten szive szerint való királlyal szemben is az volt!

14-27 v.: Reggel aztán Dávid levelet irt Joábnak s azt elküldte Urijával.Ezt irta a levélben:Állitsátok Uriját a legerősebb harccal szemben,aztán menjetek el mögüle,hadd vágják le s hadd haljon meg! Joáb tehát a város ostromlásakor Uriját olyen helyre állitotta,amelyről tudta,hogy ott erős vitézek vannak.Mikor a városbeliek előjönnek,hogy Joáb ellen harcoljanak,a nép közül a Dávid szolgáiból némelyek elestek és a chitti Uriás is meghalt.Mikor Joáb jelentést küldött az összes harci dolgokról Dávidnak,ezt a parancsot adta a követnek: Ha abba hagytad a harci jelentés elmondását a királynak s megtörténnék,hogy a király haragja fölgyullad,s azt mondaná neked:Miért mentetek közel a városhoz a harcban?Nem tudátok,hogy a falról-nyilazni fognak?Ki ölte meg Jerubbósetfiát,Abiméleket?Nem egy asszony dobott rá a falról egy felső malomkövet,ugyhogy Tébecben meghalt? -Akkor szólj;igy: szolgád a chitti Uriját is meghalt! Mikor a követ elment,bement a királyhoz s mindazt elmondta a királynak,amivel Joáb őt küldte s azt is elmondta a követ Dávidnak,hogy azok a férfiak erősebbek voltak nálunk; amikor kijöttek ellenünk a mezőre,nekünk a kapu bejáratig kellett őket követnünk.Akkor az ijjászok szolgáidra lőttek s meghaltak egyesek a király szolgái közül és szolgád,a chitti Uriját is meghalt:Dávid igy szólt a követhez:Ezt mondd Joábnak:Ne lásd olyan rossznak-ezt a dolgot mert a kard majd-igy,majd ugy pusztit;ellenkezőleg,erősitsd meg a város ostromát,mig azt le nem rombolod.Igy szilárditsd meg őt! Mikor Uriját felesége meghallotta,hogy meghalt a férje,Uriját,gyászolni kezdte urát.Mikor a gyász ideje elmult,Dávid érte küldött s házába hozatta. A felesége lett s ez fiat szült neki.De a dolgot,amelyet Dávid tett, rossznak látta Jahve.

Van a bünnek bizonyos lendülete,mely addig tart,amig a bünt el nem követtük.Ha a bünt megtettük,a lendület rendesen alábbhagy s a bünös elhagyatva s egyedül érzi magát,a bünével együtt.Ilyenkor a bünös összetörik.Némely esetben azonban tovább tart a lendület;olyankor, amikor a bünös egy nemesebb ellenféllel kerül szembe,ki ellen vétke-

zett s akivel szemben annál kevésbé akar megalázkodni,mert már is világos,hogy erkölcsi veresége szenvedett vele szemben.Ilyenkor a nemesség láttára a gőg uj lendületet kap s a vétket igen fellélekzik.Az történt Dávidd al.Uriját nemes viselkedése nem szerelte le;ellenkezőleg,megszilárditotta bünös utján,annyira,hogy képmutató módon jó akaratáról biztositva Uriját,vele magával küldötte el a fővezérnek a szegény férfi halálos itéletét.Halálos itéletet,melyet nem mert kihirdetni,hanem amelyet orvul kellett végrehajtani egy tisztes halál látszatával.Kegyetlen gondolat,hogy Uriját maga vigye halálos itéletét azzal a látszattal,hogy titkos hadi utasitást visz a királytól a fővezérnek! Vajjon Uriját sejtett-é valamit a király gonosz szándékából,vagy ha tudta is,hogy a király megbotlott,ilyen elvetemültséget az istenfélő királyról fel nem tételezett? Az utóbbi a valószinü.Uriját a király látszólagos kegyével ment utolsó utjára.De ez a királyi kegy álnok csalás volt! A Betsabéval való bukásnál sokkal nagyobbat esett a király,mikor Urija nemes viselkedéséért nemtelen bosszut állott s azt a halálba küldötte, hogy lelkiismeretét a férfiu nemességre ne bántsa.Mert Uriját halálba küldése nem azért történt, hogy Dávid Betsabét feleségül vehesse.Amit első hevületében tett a király,azt kijózanodott fejjel nem igen folytatta volna.Titkolnia valója sem volt már sok a királynak,miután az udvarbeliek ismerték az ügyet s pletykaterjesztőbb intézmény alig van, mint egy nagy urnak szolgasereg.Batseba utját a királyi palotába látták;tudták ottmaradásáról;megfigyelték Dávidnak Uriával szemben való viselkedését és Uriá vonakodását,hogy haza menjen.Nem volt már mit titkolni! Dávidnak Uriját azért állott utjában,mert Dávid Uriját nemességétől legyőzöttnek érezte magát s mert nem tudjuk elviselni,hogy akivel mi rosszat tettünk,az nemesen viszonozza a mi rut cselekedetünket. Dávid továbbra is látszatok mögé bujik.Urijának a meggyilkolását ugy tervezi,hogy az a természetesség látszatát birja s ehhez szövetségesnek azt a kegyetlen,bosszuálló lényt választja,akitől maga is tartott Abnér halála óta s akit ő soha sem választott volna hadvezérévé,ha ez vitézségével ehhez az utat nem készitette volna el.Dávid ez igazságtalan véröntásban az orgyilkos Joáb a szövetségese! Azt a gyalázatot is kész volt a megszorult király elviselni,csakhogy Urijának ne legyen vele szemben igaza! De Uriával szemben az igazságot nem az igazságosan itélő égi Biró szerezte meg Dávidnak,hanem egy orgyilkos.Joábnak a lelkiismerete soha sem volt tanácsadója.Most is készséggel vállalkozik Uriját megölésére.Sőt arra is kész,hogy pusztán a látszat emelése végett még egynéhány héber hazafi fizessen életével.Azt csak a diszletezés tette szükségessé.Mert ha Uriját egyedül hal meg,könnyebben támad a gyanu fel.Igy hadvezérhez méltatlan,durva taktikai hibát kellett elkövetni,melyért joggal érhette volna Joábot a király vádja,ha ez a hiba Uriját halálát is nem hozta volna meg a király számára.A sikeresen végrehajtott gyilkosság hirét Joáb ugy üzeni meg a királynak,hogy a hirnök észrevegye Dávid titkos örömét a halálhiren.Az árulás volt a királlyal szemben,mit azonban megérdemelt az,aki Uriját elárulta.A hirnöknek észre kell vennie,hogy a király milyen másként itél,mikor Uriját halálának hirét is meghallja.Miért tette ezt Joáb? Nemcsak a király iránti ellenszenvéből,mert a királynak iranta érzett aggodalmát jól ismerte;hanem azért is,hogy jogosan ötlető vádak ellen a királyi tekintély védje őt s hogy nyilvánvalóvá váljék,hogy a király az ügyben érdekelt,tehát más se merje feszegetni a dolgot.Ezzel szemben Dávidot kiadta a közmegvetésnek,mivel azonban Joáb nem törődött.Igy azután ez a látszat is átlátszó takaróvá lett s a király sehová sem tudta menteni szégyenét.Hogy Joáb milyen kiszámitottan csinált mindent s menynyire tudta,hogy amit tesz,vétek a hadvezéri körültekintés,vétek az igazságos ág és vétek Izrael élete ellen,azt bizonyitja az a körülményes leirás,amelyben a követnek előre megmagyarázza,hogy a király milyen szavakkal fogja a jelentést birálni.Dávid elfogult volt,Joáb nem;Dávidot elvakitotta a megszégyenüléstől való félelem,de Joáb hidegvérrel tervezte el és hajtotta végre a gonosztettet;Dávid bujni akart a látszat mögé,Joáb nem tartotta szükségesnek,hogy tettét mentegesse, jobb szinben tüntesse fel a hirvivő előtt;Joáb megátalkodott,professzionista volt,mig Dávid alkalom-szülte gonosztevő.Joáb tehát sokkal go-

noszabb volt ebben a dologban,mint Dávid,noha Dávid volt a felbujtó! Magában véve Dávid vétke volt a nagyobb,és mivel Dávid akarata meg volt kötve,míg Joáb szabadon és elfogulatlanul vétkezett,Joáb volt a nagyobb vétkező.Dávidnál egyik vétektől a másik oldja ki,egyik önszalástól a másik :ilyen a megtévesztett okoskodás,melynél az okoskodó némileg hiszi is,hogy igaza van;Joábnak nincs szüksége önmentegetőszére:neki mindegy,hogy a jót teszi-e,vagy a rosszat.Joáb egyénisége csábitotta Dávidot,ki tudta,hogy ez az ember véghez viszi a gonoszat,melyet tőle kívánnak.Ha más lett volna Uriják elöljárója,Dávid meggondolta volna,hogy mit kíván.Tehát Joábnak az egyénisége volt bünre csábító.A küldönc,kit Joáb Dávidhoz küldött,Joáb bizalmi embere volt,ki eléggé avatott lehetett Joáb aljasságaiban s ki könnyen megértette ura szándékait.Dávid ezekkel az emberekkel szemben naiv vétkező volt,ki nem vette észre,hogy játszanak vele.Egy azon az uton,amelyet Joáb előre megjövendölt futárának.De mindenikőjük fölött volt Isten,ki jól látta az emberi lelkek hajlamait s ki nem a tettől tartotta vissza a gonosz hajlamut,hanem a tettekben hozta ki a hajlamokat,hogy a tettek itéljék el az ember bensejét.Igy fogja az itélet alapját a cselekedet képezni. A tettek áruljak el,mi lakik bennünk!

XII.1-6 v.: Jahve aztán Nátánt elküldötte Dávidhoz.Amikor bement hozzá, elbeszélte neki:két ember volt egy városban;az egyik gazdag,a másik szegény.A gazdagnak igen sok juha és marhája volt.A szegénynek semmi egyébe nem volt,mint egy kicsiny báránykája,melyet vásárolt,táplált s mely ott nőtt föl nála s együtt gyermekeivel.Az ő falatjából evett,az ő poharából ivott,keblén aludt s olyanná lett neki,mintha lánya volna. Mikor egyszer a gazdag embernek látogatója jött,sajnált a saját nyájából és csordájából venni,hogy azt a vándornak elkészitse,aki hozzá jött, hanem elvette a szegény ember báránykáját s azt készitette el annak az embernek,aki hozzá ment.Dávid erre nagy haragra gyulladt az ellen az ember ellen s igy szólt Nátánhoz: ahogy Jahve él,oly biztos,hogy halál fia az az ember,aki ezt tette! A bárányt négyszeresen fogja megfizetni azért,hogy ezt a dolgot elkövette s azért,hogy irgalmat nem gyakorolt!

Vajjon Isten,aki Dávidot szerette,őrizte a vele jót akart,miért hallgatott addig,míg Dávid be nem fejezte e rettenetes vétkek sorát s miért nem küldte el szolgáját,Nátánt előbb,hogy Dávidot a bün teljes végéhez vitelétől visszatartsa? Erre a kérdésre azt a feleletet kell adnunk,hogy Isten akarta,hogy Dávid a bünt végig elkövesse.Az a magyarázat,hogy hű Isten addig küldi Nátánt,míg Dávidban a bünös kivánság tüze lobogott,Dávid a követre nem hallgatott volna,nem áll helyt,mert Dávid minden valószinüség szerint hallgatott volna a prófétára s minden esetre Uriját nem ölette volna meg.Ez csak Joáb felelősségét nagyobbitja, ki ha ellenáll,Uriját megmenti.Ismétlem,amit már előzőleg is mondtam: a bün nem a kivitellel kezdődik,hanem azzal végződik s mikor gondolatban,szándékban megvan,Isten előtt nem kevésbé vétkes,mint a kivitelre kerülő vétek.Az emberek azonban nem veszik komolyan a meg nem cselekedett bünt s Isten azért engedi a vétket végnez vinni,hogy a tett itéljen a szándékot s hogy az embernek ne legyen hová menekülnie a vadló elől.Ha mi ezt kegyetlen dolognak látjuk,nincs igazunk;mert kegyetlenebb dolog egy embert a tévedésben benne hagyni,mint önmagából kiűzni.Isten elvonó kurájához tartozik,hogy bűneink fájának gonosz gyümölcseit is megkóstoljuk.Isten szeme előtt Dávid nem kisebb azzal, hogy megalázkodása nehezebb és nagyobb lett,még ha ezért az emberek megvetik is.És Dávid nem is panaszolja ezt föl Istennek.Ami miatt Istennek ezt a bánásmódját panaszolni szoktuk,az a hiuságunk,mely szivesen titkolva tartja belső bűneinket.De az ilyen titokban tartott bün olyan,mint az angol flastrom,mely alatt a kelevény tovább mérgesedik. Mikor tehát egészen kijött,ami Dávidban belül volt,akkor küldi Jahve hozzá prófétáját,hogy tettének igazi jelentőségére rábresszze.A ráébresztés módja fölöttébb egyszerű és találó:Dávid elfogulatlanul maga itéli el magát,mikor Nátán egy hasonló bünt egy másik embernél mutat meg neki,hogy Dávidot az erős kivánság és a szégyentől való félelem

győzte le;hogy bensője egészséges és a bün csak kivülről támadta meg, hogy Istentől szive nem szakitt el s a bün maga gyülöletes maradt előtte:mutatja az a rögtöni nagy felháborodás,amely haragra gyujtja, mikor szivének elfogulatlanul és tárgyilagosan lehet itélnie.Hatozás nélkül elitéli a bünt és semmi közösséget azzal nem vállal.Igazságtalanok leszünk,ha azt mondjuk:Dávid elitélte embertársát,az idegen bünt,de magát megkimélte.Majd látni fogjuk,hogy megkimélte-e.Mindössze csak az történt,hogy Isten egy tisztán mutató tükröt tartott Dávid elé.Miért mutatott ez a tükör tisztán? Azért,mert a mentegető körülmények nélkül jelent meg a bün Dávid előtt.Saját képzeletünk a bün mellé torzitó tükröt tart,amely kicsinyiti saját felelősségünket és megnyitja a másik fél felelősségét.Nem a durva testi bünt látta Dávid eddig,hanem egy kétségtelenül nemes lelkü asszony feltünő szépségét és kellemét,mely a becsülést magára hivja.A renete erkölcse,ki gonosz méregnek tart mindent,ami szép és gyönyörüséget keltő,nem Isten erkölcse,ki saját teremtésében gyönyörködött.Isten a jövő uj világ számára nem olyan lényeket akar nevelni,kik kiöltók magukból a képességet,hogy Isten teremtését értékeljék s a teremtőt teljes szivükből magasztalni tudják.Isten a maga örök birodalmát nem heréltekkel akarja megtölteni,akik képtelenek látni és élvezni,amivel Isten őket megajándékozta.Mégis Jézus beszél olyanokról,akik magukat Isten királyságáért kiherélték./Mt.19,12/.De ne feledjük,hogy Jézus ezt a szót nem a nőtlenekkel kapcsolatban mondotta,hanem tanitványainak arra a kijelentésére felelve,hogy nem hasznos az embernek megházasodnia s igy az Ur szava meglepően egyezik Pál ama kijelentésével,hogy azoknak, akiknek feleségük van,jó ugy élni,mintha nem volna feleségük,ami alatt Pál nem azt érti,hogy a házastársak tegyék magukat a házaséletre alkalmatlanná;ellenkezőleg,arra int,hogy csak egy időre,az imádkozás végett fosszák meg egymástól magukat/1.Ko.7,5.29/,aztán ujra menjenek össze,hogy Sátán meg ne kisértse őket;hanem azt jelenti,hogy minél több időt töltsenek ugy imádkozással,mintha feleségük nem volna,tehát ne keressék a házasság élvezeteit,hanem a szellemi felemelkedést.Ide emelett testileg épek maradjanak,önmegtartóztatásuk tehát ne kényteleu,hanem önként akart és győzedelmes legyen.A heréltek nem lemondás és önmegtartóztatás hősei,hanem beteg emberek,akik Isten teremtését kiöltek magukból.Dávidtól nem azt várta Isten,hogy házasságra alkalmatlanná tegye magát,hanem,hogy az istenfélelem nagyobb legyen benne, mint a testi vágy.Ezzel a rettentő eleséssel Isten erre nevelte hü gyermekét.Dávid tehát azzal mentette magát,hogy Isten teremtését élvezi.Nátán megmutatta neki,hogy lopott kincset élvez,melyet attól vett el,akinek csak ez az egy báránykája volt.Kiméletlen éles fényben látja Dávid,hogy mit követett el,mikor Batseba mellett egyszerre Uriáhu véres alakja emelkedik fel előtte.Nem az volt a baj,hogy észrevette mily szép,mily nemes Batseba,hanem,hogy nem vette észre,milyen kiméletre szoruló a háromtéren küzdő nemes férj.Az utóbbi meggondolásnak le kellett volna győznie az elsőt.Isten nem arra nevel bennünket, hogy vakok legyünk;hanem,hogy vakokká tegyen az istenfélelem,ha Sátán Isten szép teremtését csalétkül használja megrontásunkra.Dávid haragszik Uriára,hogy ez nem megy haza,hogy feleségéről levegye a bün látszatát s a születendő gyermeket magának ismerje el s ebben a vonakodásban sérelmet lát s tőle nemesnek ismert nővel szemben:ezért lesz gyilkossá.Nátán példázata egyszerre a szegény,megrabolt ember lelkiállapotába helyezi bele Dávidot s Batsebától elkülönülten Dávid meglátja annak szivfájdalmát,kit megraboltak,ugyhogy egyszerre Uriá oldalára áll.Elvonul szeme előtt az a gyöngédség,amellyel Uriá feleségét szerette,ápolta,amig magáénak tudta;elvonul előtte a fájdalom, mellyel elvesztését tudomásul vette;elvonul előtte a gazdag önzése, ki csak a maga vagyonának őrzésére gondol s ebben az igaz tükörben megutálja,elitéli a bünt,ugyhogy haragra gyulladva kérdezősködik a tettes felől.Hogy nem ismer rögtön magára,mutatja,hogy mennyire elfogult volt s mennyire megfosztotta a bün a józan itélő-képességtől. Dávid beteg volt s ebből a betegségből ki kellett őt gyógyitani.A

keserű orvosság a magára ismerés volt. Amit Dávid a példázatbeli gazdagban elitélt, az irgalom hiánya volt. De irgalmat csak az tud gyakorolni, aki a másik nyomorúságát ismeri. Dávid eddig nem ismerte, mert nem gondolta meg Urijá lelkének keserűségét. Most megösmerte, most már fel tudta mérni! Isten tükre igazat mutatott és most már, hogy a tükör Dávid felé fordult, az a kérdés, hogy Dávid akar-e magára ismerni; elitéli-e magát is.

7-14 v.: Nátán ezt felelte Dávidnak: Te vagy az az ember! Ezt mondja Izrael Istene, Jahve: Én kentelek föl-téged Izraelen királlyá s én mentettelek meg Saul kezéből! Odaadtam neked uradnak házát, odaadtam kebledre urad feleségeit; neked adtam Izrael és Juda házát s ha ez kevés volt neked, folytattam volna, hogy még hasonlókkal ajándékozzalak meg! Miért vetetted meg Jahve szavát azzal, hogy azt tetted, ami szemében gonosz?! A chitti Uriját fegyverrel ölette meg, feleségét magadnak vetted el feleségül, míg őt Ammon fiainak fegyverével gyilkoltattad meg. Most hát nem fog eltávozni a fegyver házadtól soha azért, hogy engem megvetettél s a chitti Urijá feleségét magadnak vetted feleségül! Azt mondja Jahve: Saját házadból támasztom fel a gonoszt ellened, szemed láttára elveszem feleségeidet s felebarátodnak adom oda, hogy ennek a napnak láttára feleségeiddel háljon! Te titokban cselekedtél, de Én egész Izrael előtt és a tündöklő nap előtt fogok cselekedni! - Vétkeztem Jahve ellen! - szólott Dávid Nátánhoz s Nátán így felelt Dávidnak: Jahve is elvette vétked terhét: nem fogsz meghalni! Ettől eltekintve azonban, mivel Jahve ellenségeinek-ezzel a dologgal nagy okot adtál a káromlásra, ekvetlenül meghal a fiu is, aki született neked!

A történetnek ebben a folytatásában két dolog áll meglepetésként előttünk. Az egyik az a rendithetetlen bátorság, amellyel Nátán minden kerülgetés és mentegetőzés nélkül Dávid szemébe vágja: "Te vagy az az ember!", a másik az az azonnali készség, amellyel Dávid elismeri magát a feddésnek: "Vétkeztem Jahve ellen!" Bizonyos, hogy nem Nátán volt az első, aki Dávid bűnével beszélt, mert már szólt hozzá a lelkiismerete is; de saját lelkiismeretünket meg tudjuk vesztegetni, félre tudjuk vezetni, el tudjuk hallgattatni. Dávidnak voltak segítő társai abban, hogy lelkiismeretét megcsalja. Ilyenek voltak az udvari emberek, akik bátsebét elhozták hozzá, kik előzőleg kutattak utána s kinyomozták kilétét; kik lakására mentek érte s kik nem figyelmeztették a királyt, mikor az érdeklődés kezdett melegebb és sürgetőbb lenni. Ezek az emberek keritők voltak. Hatalmas nagy uraknak könnyen ajánlkoznak keritők a kiszolgálására; mert e világ felfogása szerint a nagy urnak sok mindent szabad, ami mástól meg van tiltva. Isten ítélete szerint a hatalmas embernek törvénye is szigorubb s egyszer keményebb törvény szerint itéltetik meg. Akik ezt elrejtik a nagy ur elől és kiszolgálják bünös vágyait, ezzel a nagy ur felelősségét veszik magukra; épen ugy a nagy ur büntetését veszik magukra, mint ahogy a prófétát kiszolgáló ember a próféta jutalmát kapja. Nátán, mikor a király előtt állott, annak minden felelősségét magán érezte s mivel szerette a királyt, ugy szólt hozzá, ahogy leghasznosabbnak találta, vagyis kerülgetés, tartózkodás nélkül mondotta meg vétkét. Igy cselekszik Isten hü tanuja; igy cselekedett Heródes Antipász előtt Keresztelő János is és meg is kapta érte jutalmát, a börtönt. Milyen magasra emelkedik Dávid előttünk ezzel a szavával: "Vétkeztem!" Nátán nem saját szavát hozta magával, hanem Jahve üzenetét, melyet Isten-kijelentés utján közölt vele, mivel ha saját gondolatait közölné, nem szólana igy: "Ezt mondja Izrael Istene, Jahve .." Fontos ezt tekintetbe vennünk, mert ez is magyarázza Dávid azonnali engedelmeskedését; a próféta vélekedésével szemben esetleg védekezni próbált volna. Istenfélelme megfosztotta a bátorságtól, hogy védekezzék; azonnal engedelmesen meghajtja fejét s elismeri, hogy vétkezett. Bizonyos, hogy fel-felszólaló lelkiismerete előkészitette erre a beismerésre; de a rögtöni meghajlás, Jahve szolgájának Jahve iránt való engedelmességét mutatja. Dávid a védekezésnek minden lehetőségét eldobja magától: Jahve szólott! Jahvéval ellenkezni nem lehet! Amint azonban Nátán tovább beszél, Dávidot meggyőzik a szavak és rá is ösmer vétkének irtózatos mére-

tére.Ezt a ráösmerést azonban megelőzi az engedelmeskedés kézsége. Dávidnak a lehetőséget,a hatalmat a vétek elkövetésére az adta meg, hogy király volt.Ezt a királyságot azonban Jahve ingyen kegyelme adta neki s ő rútul visszaélt a Jahvétól más célra adott ajándékkal.Dávidot, az istenféló királyt sokkal jobban terheli a felelősség,mint az istentelen,sötétségben élő pogány uralkodókat.Dávid átlátja ezt s egyszerre abból a szemszögből kezdi mérlegelni tettét,hogy vajjon Isten szerint használta-e a rá bizott hatalmat,mikor Batsebát elhozatta s mikor Uriját megölette.De tovább megy az isteni fedlés és eszébe juttatja,hogy Saul is visszaélt a rá bizott hatalommal s ez a visszaélés épen Dávid üldözésében jelentkezett,mi tengernyi keserüséget okozott Dávidnak s most Dávid épen ugy visszaélt a neki adott hatalommal,mint azt Saul tette Vele szemben.Mivel torolta meg Isten a Dávid ellen elkövetett erőszakosságot? Azzal,hogy Dávidnak adta mindazt,ami Saulé volt:neki adta Saul feleségeit,a záz Saul hárenét,melyet Dávid egyszerüen átvett, miután Saul halála ezeket a nőket a Saul iránt való kötelezettségtől felmentette.Uriját azonban élt még,mikor Batsebát elvette;Batseba nem volt felmentve a férj törvényétől.Dávid tehát áthágta Jahve szigoru parancsát és a házusságtörők vétkét követte el.Dávid lelke előtt most hogy Isten törvényszéke előtt áll,egészen másként vonulnak el az események.Izrael és Juda házát is Dávidnak adta Jahve s alattvalóival rendelkezett,de Isten törvénye szerint.Népének egész kincse hatalmába került,de felelős volt érte,mert Jahvétól kapta.Juda Izrael többi törzsétől itt már megkülönböztetve és elkülönitve jelenik meg,ami annak következménye volt,hogy Efraim Juda ellen lázadt s hogy Saul ezt a szakadékot kihasználta saját trónjának megerősitésére.Dávidnak azonban Isten az elszakadó törzseket is visszaszerezte s királyságát megerősitette, Isten azonban még többet tett:a körülkakó pogány népeket is Dávid igájába hajtotta s a távolabbi lakókat Dávid iránt jó indulatra hangolta. Dávid minden kivánsága betölt.Ő volt a gazdag ember!Miért,hogy a hüséges Urija egyetlen báránykája után vetette magát?! Istentől kapott hatalmát használta arra,hogy ezt a kis báránykát saját palotájába hozassa és azt magának eltulajdonitsa!Milyen másként tünt fel neki most minden, mint mikor magát mentegette s a sajat szivének itélő széke előtt állt. Most a próféta Isten itélő székét jelenti számára! Amit a próféta mond, mind igaz,mind Istennek a szava! Idegen nép fegyverével ölette meg Uriját,hogy a bárányának eltulajdonitása miatt tetté szemrehányást ne tehessen! Ezért a rablógyilkosságért Jahve fizetni fog! A legkeservesebb büntetést fogja kiválasztani:saját vére fog ellene támadni;saját házától jő a gonosz,mely sujtani fog-azért,mert felebarátjának házába behatolt és azt megrabolta.Tudjuk,hogy teljesedett be ez a jövendölés:Dávid hőn szeretett fia,Absolon,a legszebb,legkedvesebb fiu,lázadt föl-apja ellen s üzte ki otthonából,hogy aztán vérével fizessen a merényletért! Sulyosabbitani fogja a büntetést az,hogy Dávid bünét Isten az egész nép elé teriti azzal,hogy családjának ez a gyalazata nem titokban fogja őt érni, hanem mindenki tudni fog róla:Dávid feleségéhez,azaz ágyasaihoz Absolon fényes délben,napsütéskor a királyi palota tetőzetén ment be,hogy vétkezzék velük az egész nép szeme láttára,hogy ezzel az atyjával való megbékülés minden lehetőségét felégesse,a háta mögött,hogy visszatérnie lehessen. A nap sugarai látták a Batsebával való vétkezést,a nap sugarai fogják megvilágitani a bosszut! Architti Uriját megöléséért,a másik bünért az lesz a büntetés,hogy Dávid házát a jövőben szüntelenül /"örökre" nem vég nélkül,hanem örökösen,azaz folytonosan/kard fogja emészteni s utódait fegyver éli le.Dávid engedelmesen hajlik meg az igazságos büntetés alatt s nem mentegetőzik.Bünvallására biztositékot kap arra,hogy őt nem fegyver fogja megölni,mint megérdemelné,hanem békés halált hal.A büntetés későbbi utódait fogja sujtani! A büntetés egészen nem maradhat el,mert Dávid okot adott arra,hogy a pogány népek rossz hirét költsék annak az Istennek,akinek hivei ilyen álnokságokat visznek végbe.Hosszu századokon at látnok kell,hogy Jahve nem azonositja magát szolgáinak vétkeivel.S a büntetéshez hozzá tartozik,hogy nemcsak a büntetés,hanem a bün is átmegy Dávid utódaira s a nemzetek bünt és büntetést egymás mellett fognak látni s abból Jahve szentségére következtetni.A büntetésnek

egyik legfájóbb része az,hogy az a kicsiny,ártatlan gyermek is meg fog halni,aki csak a meg nem engedett viszonyból született.Dávid még nem érzi ennek a fájdalmát,de csakhamar szívébe fog az hasítani.Isten szent s akik övéi,kell,hogy szintén szentek legyenek! Dávid nem önmagáé s önző,harácsoló életet nem élhet!

15-25 v.: Mikor Nátán haza ment,Jahve megverte a gyermeket,akit Urija feleségé-Dávidnak szült és az halálosan elgyengült.Dávid a fiúért megkereste az Istent s böjtöt kezdett:bement,virrasztott és a földön feküdt.Házának vénei felkeltek miatta,hogy felállitsák a földről,de ő nem engedett és nem ebédelt velök.Mikor a hetedik napon meghalt a gyermek,Dávid szolgái féltek megmondani neki,hogy meghalt a gyermek,mert igy gondolkodtak:mig a gyermek életben volt,szóltunk hozzá s nem hallgatott szavunkra;hogy mondhatnánk most meg neki,hogy halott a gyermek? Még rosszat tesz magával! Mikor Dávid észrevette,hogy szolgái suttognak,megértette,hogy a gyermek meghalt.-megkérdezte tőlük szolgáit:halott a gyermek? -halott-feleltek azok.Erre Dávid felkelt a földről,megmosakodott,megkente magát,ruhát váltott;aztán bement Jahve házába s megbajolt;majd hazatért,kérésére ételt tettek eléje és evett.Mi dolog ez,amit a gyermekért csinálsz?!-kérdezték tőle.-Amig élt,böjtöltél,sirtál; mihelyt meghalt a gyermek,felkeltél és megetédeltél.-Amig élt a gyermek-felelte Dávid-böjtölten és sirtam,mert azt gondoltam,hogy ki tudja, talán könyörül rajtam Jahve és megéled a gyermek.De most,hogy halott, mire való a böjtölésem? Vajjon visszahozhatom még? En megyek el hozzá, ő nem tér vissza hozzám! Dávid aztán megvigasztalta feleségét,Batsebát, bement hozzá és vele hált.Mikor Batseba fiut szült,Dávid a Salamon névvel nevezte.Jahve pedig szerette őt.Dávid aztán Nátán kezére bizta s Jahvéért Jedidjának/Jahve szeretének/nevezte őt.

Az orvosok a betegség okául általában valami testi okot jelölnek meg, baktériumokat,megülést,testi erőszakot,féktelen életet stb.Sokszor igazuk van,mert ezeknek az okoknak a nyomán támadnak a betegségek.De ezek az okok is sokszor Isten kezében eszközök arra,hogy megpróbálja vagy hogy megfenyitse az embert,aki beteg lesz.Vannak azonban esetek, amelyekben nehéz vagy lehetetlen ilyen testi okot találni;amikor Jahve szellem-keze nehezedik az emberre s minden észrevehető ok nélkül,váratlanul súlyos betegség ragadja el az előbb még egészséges embert.Nátán Dávidhoz nem azonnal Urija halála után küldötte el.Batseba gyermeket szült s az egészségesnek látszott.Dávid boldognak hitte magát;de valami mégis rágódott a lelkén.Lelkiismerete azt mondotta,hogy Jahvéval valami nincs rendjén az életében.S egyszer csak Jahve követe érkezik a palotába,ki a királyt keresi.Nem volt ez más,mint a király régi barátja, Nátán próféta,ki ki korábban a nagyszerű igéretet hozta magával a királynak.Most azonban arca komor és részvéttaljes volt.Mély bánattól görnyedőnek látszott inkább,mint vidám örömmondónak.Kihirdette Jahve itéletét a királynak s most a király görnyedt össze.Vége volt az örömnapoknak,itt voltak az itélet napjai! A királyra nem lehetett ráösmerni! A királyné megtudta az isteni üzenetet s azóta megosztotta a királlyal a nagy bánatot.Mindketten tudták,hogy Jahve ellen vétkeztek s hogy az itélet igazságos,jogos.Emlékára Nátán jövendölése után a gyermek hirtelen sápadt,erőtelen lett;a közelgő halál rája irta bélyegét.Itt volt a büntetés.Akkor a király elhatározta,hogy Jahvéhoz könyörög a gyermek életéért;hátha el lehet még háritani az isteni itéletet.A gyermek holthalványan,kimerülten feküdt ágyán;a király nem evett,a földön hált s állandóan imádkozott.De ezen a ponton Jahvét megkérlelni nem lehetett. A vétek/oly kiáltó volt,hogy annak megtorlása el nem maradhatott.Nem a gyermek szenvedte a büntetést,ki jobb hazába volt elmenendő,mert ilyeneké a mennyek királysága;hanem a szülők érezték Jahve kezét,kik a kis elalélttat nézték s őt elveszíteni készültek.Ujjel sem aludt a király; ajka szüntelenül mozgott;majd magára fordult és sötéten tekintett be saját lelkébe.Ez a szenvedés mélyebb látásra tanitotta a királyt;a távozó gyermek eléje állittatta Urijét,kinek távozása a király akarata és műve volt.A királyi palotában lakó fiatalok távol tartották

magukat e sötét gyásztól,mert azzal mit sem tudtak elkezdeni;de a vének elöjöttek és kérlelni kezdték a királyt,hogy változtassa meg szándékát,üljön tápláló ételhez,keljen föl a földről,kiméljé meg magát s térjen nyugalomhoz.De a király,mintha nem is hallotta volna őket! A hetedik napon-szent szám- az isteni beavatkozás száma-meghalt a gyermek.A szolgák rémülten gondoltak arra,hogy micsoda megrázkódást fog ez a király lelkében elöidézni és suttogva beszélték meg,hogy egyelőre hallgatni fognak.De a királynak feltünt a suttogás,mert eddig néma csendben,szánakozva néztek a királyra;mindjárt tudta,hogy mi a suttogás tárgya.Kérdésére megtudta,hogy a gyermek meghalt.Akkor a szolgák csodálatára a király felegyenesedett,megmosakodott,mit eddig a böjttel összeférhetetlennek tartott;megkente magát olajjal,mi a vigságnak és megkönnyebülésnek jele szokott lenni;levetette a virrasztásban s a földön fekvésben összegyürt s bepiszkolt ruhákat és tiszta ruhába öltözött.Aztán,mint akinek hálát adni valója van;mint aki Istent dicsérni megy,bement a sátorba,melyben a frigyládát helyezték volt el s ott imádkozott.Mikor onnan kijött,haza tért palotájába,ételt kért s jó étvággyal nekilátott.Siró felesége kijött hozzá s ő vigasztalással teli szivvel mutatta neki a megnyugvás és örün utját.Az asszony a szerető férfi szavainak engedett s csakhamar boldog egyetértésben nyugodtak le,hogy egymást szerető szivvel aludjanak el.S az Isten megáldotta ezt a találkozást,mert az kis fiunak adott életet,kit az anyával egyetértve Dávid Békességnek/Salamon/nevezett el,mert immár büneitől is békességet adott neki az Isten,aki külső és belső ellenségeit egyaránt leverte.A király csodálatos belső erejét,megvigasztalódottságát nem értették meg udvari emberei s azért,láttatva,hogy milyen meghitt az családi viszony volt Dávid és szolgái között,megkérdezték,hogy amikor ők kétségbeesését várták,miért ragadta meg akkor a vigasztalódottság s mi tette képessé arra,hogy még feleségének bánatát is elvegye.A király magyarázata ez volt:míg élt a gyermek,küzdött Istennel,hogy életben hagyja;mikor meghalt a gyermek,belenyugodott Isten végzésébe,ki jobban tudja nála,hogy mi üdvös neki s az Istenben való hit szerezte szivébe azt a nemyugvást,mely kiborult belőle s melyben erő volt mások vigasztalására is.Dávidnak nem a halál okozott gyötrelmet,hanem az önvád s megpróbált a gyermekért küzdeni.Most,hogy a gyermek odaát volt,Dávid boldogan tekint utána s azzal vigasztalódik,hogy utána fog menni.Dávid tehát a halált nem nézte megsemmisülésnek vagy életlenek,vak alvásnak, hanem az örvendő találkozás és viszontlátás alkalmának mindazok számára,akik hittel keresik a halálban is Jahvét.Nem,a halál ellen küzd ő,hanem a büntetés ellen,melyet a halállal nem azonositott azok számára,akik Jahvéban bíznak.Szivében repeső örömöt kelt a gondolat, hogy egykor a gyermek után fog menni.Még az embereknél szokásos gyász szokásainak és szertartásainak sem adja oda magát:a gyermek halálá nem vonta el őt attól,hogy kedves feleségében örömét találja.Kárhoztathatják ezért azok,akik szertartásosan örülnek és szertartásosan sirnak! Az estén Dávid és Batseba ujra tudtak egymásnak örülni.Urijá emléke többé nem kisértett!Az átok elvonult,magával vitte a meghalt kis gyermek.Uriját odaát ama-másik világban,Isten hatása alatt,bizonnyal megbocsátott nekik;hiszen ott többé nőkért nem versengenek.Ettől fogva áldás volt Dávid és Batseba frigyén.Mikor az ujonnan született kis gyermek abba a korba érkezett,amelyben az isteni hatások iránt a fiu fogékonnyá lesz,Dávid odaadta a gyermeket Nátán vezetésére,ki a fiut mindenre megtanitotta,amire egy istenfélő,nemes uralkodónak szüksége van.Az a gyermek a legbünösebb kapcsolatból született,mégis Isten áldását nyerte magán,mert szülei bünbocsánatot kaptak és teljes szivükből hittek a megbocsátó Istenben.Dávid aztán,ahogy a gyermek növekedését látta,egy másik néven kezdte őt nevezni:Jedidjának,Isten kedveltjének nevezte őt, mert életébe bele volt irva,hogy Jahve dolgozik rajta és nagy isteni tervek csatolódnak hozzá.Mély szakadékból az ut napfényes magaslatra visz föl;boldogok azok,kik alulról fölkerülnek abba a magasságba!

26-31 v.: Miután Joáb megostromolta Ammon fiainak Rabbáját,bevette ezt a királyi várost.Akkor Joáb követeket küldött Dávidhoz s ezt üzente: Megostromoltam Rabbát s el is foglaltam a vizek városát.Most hát gyájtsd

magad köré a megmaradt hadi népet,állits tábort a városnál és foglald el azt,hogy én ne foglaljam el a várost s azt rólam ne nevezzék el. Dávid erre az egész népet összegyüjtötte,Rabbába ment,megostromolta és elfoglalta.Azután levette királyuk/Milkom/fejéről annak koronáját- annak sulya egy talentum arany volt s egy drága kő volt rajta- s a korona a Dávid fejére került.A városból igen nagy zsákmányt vitt el.Kivitte a népet is,amely benne volt s fürészek,vasboronák és vasfejszék mellé rendelte őket,továbbá téglaformáláshoz utalta őket.Igy tett Ammón fiainak összes városaival.Ezután Dávid és az egész nép visszatért Jeruzsálembe.

Rabba hosszu ostroma véget ért s a város nem tudta magát tovább védeni. Csak egy utolsó támadásra volt szükség és a város az izraeli sereg kezére jut.Ezt az utolsó támadást Joáb azt akarta engedni Dávidnak,hogy cimlegesen ő legyen a város megháditója.Lehet,hogy Joábban volt valami érzék a nemes dolgok iránt is;de ez a tette inkább az okosság sugallatára történt,hiszen érdekében állott Dáviddal a jó viszonyt őrizni és mindenképen elkerülnie a látszatot,hogy fölébe kerekedik.Rabba jelentése a Nagy,azaz a főváros.Több Rabbáról is tudunk;de Ammón fővárosa a legjelentékenyebb.A Jabbók folyó egyik forrásfolyója mellett völgymélyedésben fekszik és valószinü,hogy a vizet a vár erődítésére felhasználták ezért lett a"vizek városa".Ammón fiai később visszakapták fővárosukat s a prófétai jövendölések egyik célpontja lett./Jer.49,2;Ez.25,5/;majd Ptolemaeus Philadelphus gyönyörüen ujra épitette;végül a tiz város/Dekapolis/egyike lett.Ma is gyönyörü hely.Az emlitett arany korona Milkom bálvány fején volt némelyek szerint;de igen groteszk gondolat,hogy onnan Dávid fejére kerülhetett volna.Helyesebb a forditás,hogy Ammon királya viselte.De most Dávid vette át a felségjogokkal együtt.Természetes,hogy a hosszu hadjárat költségeit Dávid behajtotte s a fárhetetlen,gyülölködő népet szolgasorsra taszitotta.Akik mások elnyomásától akarnak gazdagodni, legjobb,ha azt magukon próbálják ki.Kautzsch-Zeitzsacker forditása szerint nem fürész,vasboronák,fejsze alá vetette Ammón népét Dávid,mi indokolatlan és szörnyü kegyetlenség lett volna,hanem ilyen szerszámok mellé rendelte őket,valamint épitőmunkára használta e vad népet,mely durva munka,jellemüknek megfelelt.A Dávidnak tulajdonitott kegyetlenség tehát egy későbbi kor helytelen értelmezésének szüleménye.Uriás vére nem vádolta többé a bünbánó Dávidot s nem zavarta a diadal örömét,mely egy hosszu,nehéz küzdelem végét jelentette s békés korszak hajnala volt.

XIII.1-6 v.: Ezek után történt a következő eset.Dávid fiának Absolonnak volt egy szép huga,a neve Támár.Ezt megszerette Dávid fia,Amnón.Amnónnak képzelt betegsége támadt,hugáért,Támárért,mert az szüz volt és lehetetlennek látta,hogy tőrnit is tegyen vele.De volt Amnonnak egy társa, kinek Jonádát volt a neve,Dávid testvérének,Simának a fia volt s ez a Jonádáb igen bölcs ember volt.Ez megkérdezte tőle:Királyfi,reggelről reggelre miért vagy ily nyomorult? Ugye megmondod-nekem? Amnon megmondta. A hugomat,Támárt,Absolonnak a testvérét szeretem! Feküdjél ágyadra!- mondotta neki Jonádáb-mutasd magad betegnek s ha atyád eljön meglátogatni téged,mondd neki:Hadd jöjjön ide Támár hugom és ő etessen meg engem. Szemem előtt készitse el az ételt,hogy lássam s az ő kezéből enni fogok! Amnon lefeküdt s betegnek tette magát.Aztán eljött a király,hogy meglátogassa.Ekkor Amnón igy szólt a királyhoz:Hadd jöjjön el Támár hugom s készitsen nekem két sütemény t s majd a kezéből enni fogok!

A többnejüség egyik átka,hogy a féltestvérek nem elég közel állanak egymáshoz arra,hogy köztük természetellenes izgalmak ne támadjanak;de elég közel vannak arra,hogy az igy támadó vágyak elrejtőzzenek s esetleg utálatnak adjanak helyet.A természet ide-oda hullámzik s megállapodni nem tud. Ennek a hullámzásnak vagyunk tanui az itt következő történetnél.Amnón, Dávidnak legidősebb,Achinoámtól született fia,kit atyja a hüségeset,igazat jelentő Amnón névvel nevezett,szerelembe esett,megszerette a pogány Maachától született Támárt,ki igen szép volt.A történet talán másképen jtszódott volna le,ha nem avatkozik bele egy bölcs ember,ki a királyfinak kedvében akart járni s kit igen közel állott a királyi családhoz,mert

Amnón unokatestvére volt,négia tanácsával,bár Támárt rövid időre megszerezte Amnonnak,társát a halálba döntötte.A bölcsesség,azaz a dolgok belső összefüggéseinek felismerése,csak akkor hasznos,ha nemes erkölcsi érzék irányítja;egyébként lehet gyilkos méreg,mint ahogy a kultura és civilizáció,ha Isten nélkül épülnek fel,oldottalanná és nem boldoggá teszik az emberiséget.Amnón nem lett valósággal beteg, csak betegnek érezte magát:az a képzete volt,hogy ő beteg.A léleknek igen nagy hatása van a testre s az ugynevezett idegbaj tényleg megbetegiti a testet,ha a hamis és istentelen képzeteknek ellene nem állunk. Istenfélő ember sokkal ritkábban lesz idegbeteg,mint az istentelen, mert hamis képzeteinek idejében ellenáll és nem engedi,hogy azok elhatalmasodjanak rajta.Amnón azonban eleélte magát szerelmébe s igy emésztő vágyak ostromának tette ki magát.Nem csoda,ha egy idő mulva fáradt lett,feje lecsüggedt,sajnálta magát s ugy tett,mintha beteg volna.Ily esetben a"beteget"le kell szidni s a betegséget kegyetlenül kikergetni képzeletéből.Jonádab,Dávid egyik bátyjának a fia azonban nem az egészséges gyógymódot választotta,mely neki semmi hasznot nem hozott volna; hanem teljesiteni igyekezett a beteges vágyat.Az olyan orvos,aki a beteg kivánságaihoz,jól eső érzéseihez méri a gyógymódot,nem orvos,hanem veszedelmes kuruzsló,esetleg gyilkos.Az volt Jonádab is!Adása adta Dávid a kegyes,szép nővel szerencsétlen gyermekének.A kisértés legyőzi a szép utmutatásokat és tanácsokat és hamug,csalárd uton vezeti áldozatát. A világ bölcsessége csak arra való,hogy fokozza a világban levő kisértés erejét.Jonádab tanácsa a következő megfontolásokon alapult:Amnón szavára Támár nem fog Amnón házába jönni s nem ad alkalmat arra,hogy testvére vele erőszakoskodjék:meg kell mozgatni hát az öreg király tekintélyét s azzal adatni utasitást Támárnak.Dávid szereti gyermekeit, sőt tullágy hozzájuk:ezt a lágyságot ki kell használni azzal,hogy a királyban szánakozást ébresztenek Amnón iránt.Erre legjobb mód a betegség szinlelése,amihez Amnónnak most képessége is van,mert sápadt,álmatlan,szenvedő arcu;persze a királynak nem kell tudnia a betegség okát s természetét.A tanács ördögien jó volt s ördögi bölcsességből származott. Amnón erkölcsi érzéke nem tiltakozott ellene;azonnal kapható volt a végbevitelre.Itt az ember földi életének csucsán,a királyi szék mellett,ahol minden kivánság teljesül s ahol nincs harc,amely a jellemet megacélozná,az emberek megszokják,hogy igen kiméljék magukat és semminemü harcot ne engedjenek meg maguknak,amely drága egészségüket és békességüket megzavarhatná.Ezen a magas fokon egy szabály uralkodik:teljesiteni a vágyakat akármilyen áron.Milyen furcsa is az,hogy megszokták szeretetnek nevezni a legnagyobb és legkiméletlenebb önzést! Amnón megkivánja hugát s ezt a kivánságot,melyben semmi áldozat,vagy áldozathozás nincs,szeretetnek nevezi Jonádab előtt.Mikor vágyak kielégitéséről tárgyalnak,eszükbe sem jut azzal törődni,hogy Támár kivánsága mi s hogy Támár érdeke mit kivén.Csak Amnón testi vágyának kielégitéséről van szó.Talán ha a szavakkal nem üznénk ilyen játékot,a szerelmesek jobban meggondolnák,hogy vágyaik teljesitéséért milyen eszközöket vegyenek használatba.A megokolásban ez a mondat szerepel:Támár szüz volt; ami azt jelenti,hogy a szerelem esetleges gyümölcse egy leánynál nem rejthető ugy el,mint egy asszonynál.Ez a körülmény azonban nem visszariasztó ok gyanánt,hanem legyőzendő akadályként jelenik meg az érvelésben.Az a viselkedés,amit Jonádab Amnónnak ajánl,nem férfiasság,hanem elkényeztetett kölyök nyafogása,vagy aljas cselvetés,a parázna hajlamoktól üzött férfi hamis gyöngédsége;mindkettő egyformán illetlen egy királyi sarjhoz,különösen Dávid fiához. De várható volt,hogy épen az a Dávid,ki maga ilyen a.afogásra soha sem volt hajlandó,el fogja nézni s nem veszi észre a csalt amiatt az álszeretet miatt,melyre épen a kemény atyák kaphatók,kik sokat szenvedtek s kik hajlamosak arra, hogy gyermekeikkel lehetőleg ne kóstoltassák meg saját szenvedéseiket. Dávidnak ehhez a vak szeretetéhez hozzá voltak szokva a királyfiak épen ugy,mint az udvarbeliek s azér. ezzel a valósággal számolniok lehetett.Jonádab bölcsessége tehát sátáni bölcsesség volt,mert emberi gyöngeségekre alapozva épitette föl a hazugság várát.Müvelődési szempontól érdekes,hogy finom sütemények is voltak ebben a korban s hogy ilyenekhez a királykisasszonyok is értettek;sőt inkább értettek sok-

szor,mint a szakácsok,ha Amnón a királlyal el tudta hitetni,hogy neki okvetlenül a Támár sütemnye használ.Érdekes,hogy Támár itt inkább házias oldalról látszik bemutatkozni;mert rögtön kész ezt a tehetségét rendelkezésre bocsátani s nem fog gyanut,hogy a szakácsművészet kihivása csak üdvös más cél szolgálatában.Támár készségében mégis valami megcsillanni látszik abból a másik hajlamból,hogy Amnón szemvillanásai nem hagyták részvétlenül a szép királykisasszonyt és Amnón kedvéért szivesen jött át a királyfi lakosztályába.Hogy ez a lakosztály miben állott,nem tudjuk,de a kor más épitkezéseiből következtetve egy nagy teremre gondolhatunk,melynek közepén tüzgyujtásra alkalmas nyilt tüzhely volt;azonban a jobb kamarák is csatlakoztak hozzá,melyek közül egyik a királyfi hálószobája volt.A nappali tartózkodás helyéül szolgáló nagyteremen előtt egy szintén nagyobb előcsarnok lehetett,hol a szolgálattevők s kiszolgáltatásra várók tartózkodtak.Trója,Mikéné városaiban ilyen berendezést találunk;már pedig ezek épitési rendszere keletről hatolt nyugatra.A nőknek nehezebben hozzáférhető,kisebb,de hasonló épületrészek álltak rendelkezésére.A legidősebb királyfi számithatott arra,hogy a királyi épületben vagy egy külön épületben külön elfogadó terme és ahhoz csatlakozó előterme legyen.A még kisebb vagy hivatalos funkciókat nem teljesitő királyi sarjak csak kisebb kamrákat kaphattak. Amnón azonban ebben az időben a trón örököseként szerepelhetett.Csak a csalódások és isteni intések fordithatták meg később Dávid elméjét,hogy utódjává egyik kisebb gyermekét,Salamont jelölte ki.Isten szeme azonban Salamonon xxx nyugodott s Amnónnak az utóbi félre kellett állania,mert a királyi székre méltatlan volt.

7-14 v.: Dávid beküldött a házba Támárért,üzenve:Jöjj bátyádhoz,Amnón házába és készits neki ételt.Támár általment testvérének,Amnonnak a házába,mialatt az feküdt.A leány tésztát hozott,meggyurta,megsütötte annak szeme láttára s elkészitette az inyencételt.Aztán fogta a tálat és elője öntötte.De az vonakodott enni.Aztán igy szólt Amnón:Távolitsatok el minden embert előlem! S kinent minden ember előle.Ekkor Amnón Támárhoz szólt:hozd be az ételt a kamrába,hogy kezedből egyek.Támár fogta az inyencséget,melyet készitett s bevitte testvéréhez,Amnónhoz a kamrába.Mikor közel vitte hozzá,hogy egyék,az megragadta s ezt mondta:Jöjj,hugom,feküdjél mellém!De a lány igy felelt:Ne bátyám!Ne kényszerits engem,mert igy nem szokás tenni Izraelben!-Ne tedd meg ezt a nagy esztelenséget!Azután én hová menjek a szégyenemmel?!-Te pedig olyanná leszesz,mint a bolondok közül egy Izraelben!Ha már igy van,szólj a királynak,ki nem fog engem tőled megtagadni!De az nem akart a lány szavának engedni s mivel erősebb volt nála,legyürte s vele hált.

Jonádáb jól számitott:Dávid nem látta át a cselt,mivel becsületes és őszinte volt;mivel gyermekeinek soha mást nem mutatott kivül,mint ami bent,szivében volt,eszébe sem jutott,hogy legidősebb,legkomolyabb fia megcsalja őt.Miszerint a neve is azt jelentette,hogy őszinte!Támár,amint tesvére mutatja,eleven,fürge,de tisztességes gondolkodásu,szolgálatra kész teremtés lehetett;atyja hivására tehát azonnal kész volt Amnónnak szolgálatára állani.A tésztát,vagyis a vizzel,tejjel,olajjal leöntött lisztet a királyi konyháról hozta magával s azt testvére és az udvari emberek előtt serényen meggyurta,majd a nyilt tüzhelyen meg is sütötte. A kaláccshoz valami édességet állitott össze s a kalácccsal együtt a királyfi elé tette,ahogy lányok még ebben a magas körben is megszokták, hogy a férfiakat kiszolgálják.Mindebben nem volt semmi szokatlan és semmi feltünésre méltó.A feltünés most következett.Amnón nem akarta megenni az eléje tett ételt.Kis habozás után elkiáltja magát: "Vigyetek ki mindenkit előlem!"Bizonyos,hogy ott volt Jonádáb is,ki-nézvén tervének végrehajtását,abban segitett is.Hamis magyarázatokat adhatott, hogy Amnón kivánságát természetesnek tüntesse fel.Mikor Amnón a leánynyal egyedül maradt,bement hálókamrájába s abban éjjeli fekhelyére dőlt;a leányt az étellel odakérte.A leány kissé félszegen s nem tudván, hogy mi ilyen esetben a tennivalója,mégis rosszat testvéréről nem tételezvén fel,engedelmeskedett.Azonban keserü csalódás várta.Mert ami-

kor az ágyon fekvő Amnón mellő.ért,s az ételt eléje tette,az erőszakosan megragadta és maga mellé akarta huzni.Szóval is mondta:"feküdjél mellém!".A leány ellenállt;viaskodás fejlődött ki kettőjük-között, melynek-hangja azonban aligha hallatszott ki,mivel a nagyterem üres volt s Amnón és Támár viaskodása a kamrában ment végbe.Természetesen a férfi volt erősebb;a leányt legyürte s ez a küzdelmet feladta.Nehéz a leány érzelmeit ilyenkor kisérni s a közben elhangzó csitító és rábeszélő szavak hatását felmérni;bizonyos,hogy Támár becsületesen ellenállott Amnónnak.Amig a küzdés kevésbé heves volt,Támár Amnón értelméhez igyekezett szólni és szerető hangon próbálta meggyőzni.Ez az idegen eredetü anyának gyermeke hivatkozik arrá,hogy az ily cün természetes a pogányok közt,de Izraelben nem szokás és ezzel bizonyitványt állit ki arról,hogy Izrael erkölcsi állapota ekkor az időben még messze a pogány népek felett állott.A leány tisztán látja a szenvedélytől elvakitott Amnónnal szemben a helyes utat;de Amnón már azalatt szenvedéllyel telt meg,mig a leány előtte készitette az ételt s kecses,bájos mozdulataival magát szeretetre méltóvá tette.Hiszen épen ezért akarta,hogy a leány ott készüljön el az étellel.Támár negy esztelenségnek nevezi Amnón szándékát.A héber szót rendesen bolondsággal fordítják,mi Károli idején megfelelő volt;de ma a bolond szó értelme elhalványult s nem a korabeli erejével hat.A héber nábál és nöbélá olyan esztelent jelent,aki vakmerő megfontolatlansággal Isten ellen lázad,szóval istentelent,istentelenséget jelent.A kifejezés,ahogy Támár használja,igen erős és ez mutatja, hogy Támár rémülten nézi Amnón erőszakosságát és nemcsak tessék-lássék módon küzd tisztaságáért.Izraelben ebben az időben nem a hülyéket és nem az elmezavarodottakat nevezték bolondoknak,hanem az Isten törvényével nem törődő,vakmerő lázadókat.Támár ezt tárja Amnón elé.Az a határozott beszéd annál jelentősebb,mert Támár további szavaiból az tünik ki, hogy Amnón nem ellenszenves neki.Azt mondja ugyanis,hogy most annyira csititsa le szenvedélyét;aztán annak rendje és módja szerint kérje meg őt a királytól és a király nem fogja megtagadni kérését.De Amnón nem hallgat a lány okos és becsületes beszédére,mert felemigázott szenvedélyén uralkodni nem tud és nem is akar.Most már csakugyan betege ennek a szenvedélynek s inkább állati,mint emberi módon viselkedik,bár az állatokon nem igy jelentkezik az ilyen szenvedély.Elég az,hogy Támár hiába küzdött Amnón legyürte és a baj megtörtént.Felvethetjük a kérdést,hogy Támárnak igaza volt-e abban,hogy ha Amnón kéri,Dávid feleségül adta volna Támárt neki.Testvérek közt a házasság például az egyiptomi királyi családokban gyakorlat volt s ez a szokás volt oka annak,hogy ezek a királyi nemzedékek értelmileg is megromlottak s hátramaradt szocrait sokszor ezt a hanyatlást feltünően mutatják.Mózes törvénye azonban határozottan tiltotta a testvérházasságot,sőt közeli rokonok házasságát is.Már most az a kérdés,hogy Mózes törvényének érvényessége mennyire volt meg ez időben s nem ment-e annyira feledésbe a régi erkölcs,hogy most már az olyan próféta-szellemi emberek sem tartották meg,mint amilyen Dávid volt.Erre a kérdésre a felelet nem könnyü,mert a királyi udvarok példája fertőzőleg hathatott már Saul idejében és Saulnak,mint láttuk,már hírneve volt.Dávid átvette ezt a hírnevet annak gonosz következményeivel együtt. Salamon idejében még pusztitóbb volt Izraelben az idegen udvarok hatása. Mégis azt hiszem,hogy Támár tévedett;Dávid ellenállott volna a testvérházasságnak és hogy Támár inkább szorultságában mondotta ezeket a szavakat;de teljesen azok valóságáról nem volt meggyőződve.Ha azonban Támárnak igaza volt,akkor szomoruan látjuk,hogy Isten törvényéről ebben az időben mennyire megfeledkezett Isten választott népe s annak próféta királya is.De ez nem von le semmit Támár erkölcsi értékéből.Ő helyesnek látta,amit mondott s őszintén küzdött ártatlanságáért.

15-19 v.: Ekkor igen nagy gyülölet támadt Amnónban a leány iránt,mert nagyobb volt a gyülölet,amellyel most gyülölte őt,mint volt a szeretet, amellyel azelőtt szerette.-Kelj föl,eredj!-mondta neki Amnón.A leány igy szólt:Ami azt illeti,nagyobb ez a gonoszság,hogy elküldesz engem, annál a másiknál,amit tettél velem! De az nem akart rá hallgatni,hanem hivta a szolgáló legényét és igy szólott: Küldd ki ezt előlem az utcára s csukd be utána a reteszt! A lányon bokáig érő ruha volt,mert igy öltözködtek akkor a királylányok,amig szüzek voltak.Amnón szolgája az

utcára vezette őt s a reteszt becsukta utána. Ekkor Támár hamut szórt a fejére, a bokáig érő ruhát, amely rajta volt, megszaggatta, kezét a fejére tette és úgy ment folyton kiáltozva.

Annak a gyűlöletnek, amely Amnónban xxkx a testi szerelem kielégítése után támadt, több lélektani oka volt. Kilátszik, hogy a féltestvér elég távol van ahhoz, hogy szerelem érezhető iránta; de elég közel is van ahhoz, hogy ez a vonzalom eltűnjék s helyét tartózkodás, az elkövetett bűn után pedig utálat foglalja el. A testi kielégülés után beálló közöny fokozta ez a körülmény s Amnónt természetszerűleg eltaszította hugától. Ha Amnónban lelki szeretet is lett volna, akkor a beálló testi közöny mellett megmaradt volna benne valami gyöngédség, szánalom, sőt bűnbánat a leány iránt, kit akarata ellenére áldozott oda kéjvágyának; de Amnónban más, mint kéjvágy nem volt; lelke üres és önző volt s most, hogy a kéj elrepült, csak a nemszeretés állott előtte, melyet tette rá fog zúdítani; csak a király, Absolon, Támár édes testvére és az emberek helytelenítő, sőt büntető ítélete fogott a fejében; de alacsony lelkek szokása szerint nem magát ítélte meg ezért, ki a dologban egyedül hibás volt, hanem Támárt, ki ártatlan volt. Gyűlölte azért, mert előbb szeretnie kellett. "Szeretnie"!, így mondjuk, pedig épen szeretet nem volt indulatában, hanem csak önző, állati kéjvágy. Amnónban több volt Támár iránt, mint kíváncsiság, melynek egyik oka az indulat elpárolgása volt, másik oka a testvérrel szemben felébredő tartózkodás; több volt, mint mondom, mert benne volt az aljas és durva emberének az az indulata, mely azok iránt ébred, akik ellen jóvátehetetlen vétkeznek. Amnón gyűlölte Támárt azért, hogy előbb szeretésre méltó volt. Amily éhes mohósággal kisérte mozdulatait, mikor neki az ételt készítette és érte fáradott, ép oly haraggal nézte most a leányt, ki neki kellemetlenségét jelentette. Mellette megy és kétségbeesésében fenhangon leírhatatlan durvasággal kiált rá: "Menj fel, eredj innen!" A leány tisztában van azzal, hogy e szó élete-el van pontva, ha Amnón most eltaszítja és nem vonja le a tett következményeit; ha nem tartja magánál és nem kéri meg atyjától a kezét s nem veszi el törvényesen feleségül és azért kérlelve fordul felé: "Ami azt illeti, nagyon gonosznak az, hogy most elküldesz magadtól, mint volt az, amelyet elkövettél, mikor akaratom ellenére megejtettél!" A leánynak tökéletesen igaza van; amit kér, a legtermészetesebb; némi helyrehozása annak a durva megnyilatkozásnak, melyet testvér követett el a testvér ellen, kinek védenie kellett volna a drága, szépséges teremtést. Amnón azonban azok közé az emberek közé tartozott, akik senki iránt kötelezettséget nem éreznek; kik csak azzal számolnak, hogy más embernek mivel tartoznak nekik. Mi volt az ő kényelmetlensége az ártatlan, tiszta szűz egész életének rombadöléséhez képest! Mindebből semmi sem jut az eszébe. Csak magát sajnálja. Lehetetlen, hogy a leány fájdalma nem szólott volna valamennyire a lelkiismeretéhez; de ez nem megszégyenülést, hanem annál nagyobb dühöt ébreszt benne. A földre tett s fájdalmában tehetetlen leányt kivezetteti, mint egy szajhát kidobja házából és becsukatja mögötte a reteszt, hogy visszajönni ne próbáljon. Ez az a pillanat, amelyben a lélek meg szokott csalni s az őrültség beárnyékozza a lelket, mely a nyomorból kivivő utat nem lát. Támár közel volt a megőrüléshez. Nem megy büszkén haza, a bosszálláson törve fejét; hanem magát a porba alázza azzal, hogy hamut szór fejére. A keleti viszonyok még a királyi palota előtt is megengedték, hogy a konyhából vagy tűzhelyről kivitt hamut a szolgák ne vigyák tul messze; hamut talált szegény Támár. A reteszcsukódásának durva hangja a kétségbeesés vaksötét éjszakáját borította rá. Akkor a lányok más ruhát hordtak, mint az asszonyok falunkban még így falunk nálunk is. A szüzességet hirdető ruhát összetépte, ezzel ítéletet mondva magáról. Fejét, melyben az őrá szétpattanásig lüktetett, kezébe fogta, hogy szét ne repedjen s kiáltozva halad az uton, nem atyja háza felé, mert ott nem tudott mit csinálni. Léptei a testvér, Absolon háza felé vitték, ki meghallván kiáltozását, sietve jött eléje. Absolon kérdése azt mutatja, hogy Amnón érdeklődése Támár iránt nem kerülte el figyelmét. Támár őrülthöz illő viselkedése,

azonnal megmutatja neki,mi történt.Támár öntudatlan menekülése,melyel feléje tartott,állitotta őt be a történetbe.Absolonnak,ki szintén az idősebb királyfiak közé tartozott,külön háza volt,mint Amnónnak. Az"utca"kifejezést nem kell mai értelemben vennünk,mert a szabályos utca-alakitás akkor az időben még nem vált szokássá a városokban.Egyszerüen a"kint"-et jelenti a szó a"bent"-el szemben,melyet viszont a "ház" szó fejezett ki.Absolon,Amnón és a király háza lehettek összeépülve is, de"kintről" külön kellett mindenikbe bemenni.

20-22 v.: Bátyja,Absolon megszólitotta:Testvéred,Amnón volt veled?! Most azonban légy néma,hugom! Testvéred ő,ne vedd szivedre ezt a dolgot! Támár testvérének,Absolonnak házában maradt éspedig elhagyatottságban. Mikor Dávid király hallott ezekről a dolgokról,igen megharagudott. Absolon ellenben sem jót,sem rosszat nem szólott Amnónnal,mert Absolon igen gyülölte Amnónt amiatt,hogy hugán,Támáron erőszakot követett el.

Azt gondolhatnénk,hogy Absolon jótékony hatással volt Támárra,mivel elcsitította s jótevője lett,mivel házába vette szégyenével együtt.Nem kételkedhetünk,hogy Absolon azt tette,amit helyesnek látott.Hogy azonban okszerüen helyes volt-e amit tett,az más kérdés.Mikor atyjuk,a király meghallotta,mi történt,igen nagy haragra gyulladt;természetes,hogy Amnónra haragudott.Sehol nem olvassuk,hogy valamit tett is volna s ez igen nagy mulasztás volt,mert Amnón megbüntetésével elejét vehette volna annak,amit Absolon tenni szándékozott.Csaktogy Absolon hallgatott s Dávid nem tudta,mit cselekedjék.Milyen más volt a Dávid vétke Batsebával! Dávid nem hagyta magára az asszonyt s amit férjével szemben elkövetett, inkább az asszony védelme volt,mint gerjedelmének további ezolgálata s Isten megbocsátott és mindent helyre állitott.A büntetés,amelyet Dávidnak el kellett szenvednie,a gyermek halála,sulyos volt s Dávid megmutatta, hogy kell istenfélő embernek a büntetés fájdalmát elviselnie.Batseba átengedte magát a királynak,Dávid nem erőszakoskodott:a vétek közös volt.Amnón vétke sokkal sulyosabb volt:Támár nem akart vétkezni;Támár többször mutatta Amnónnak a helyesnek látott utat,de Amnón elutasitotta a jót;Amnón ugynevezett szerelme csak testi indulat volt,Dávid és Batseba közt a lelki vonzalom volt az erősebb.Dávid viselte tettének minden következményét.Amnón,ki egyedül volt hibás,mindent lerázott magáról. Amnón nemcsak igazságtalan,hanem szokatlanul durva módon bánt el ártatlan testvérével s annak kétségbeesése elől irgalmatlanul elzárta szivét, sőt ujabb sértéssel tolakodta meg a méltatlanságot.Amnón a legsulyosabb büntetést érdemelte,amit ily esetben kiszabni lehet.De semmi sem történt! Ki büntette meg Dávidot? A bénultság közé tartozott a büntetéshez,melyet bűnös mulasztása miatt elszenvednie kellett.Amnón bűnében sajátbűnének gyümölcsét látta,ami nem is volt indokolatlan.Dávidot felelősbüntudata megakadályozta abban,hogy bűnként cselekedjék.Halogatta a leszámolást,azután elhagyta.De néma,elfojtva ért a tosszu Absolontan! A lakásán elzárkózva élő Támár megjátszá minig ugyanazt a szerepet,melyet bátyja a virágzó szüz ellen elkövetett.Ha a pogány eredet,melyet anyjukon át örököltek,eltünni látszott is attan az alkalmazkodásban,melyet Támár beszédében olyan szépen látunk érvényesülni; feltünt s erősen jelentkezett a tosszuban,mely Absolon lelkét égette. Mivel atyja semmit sem tett;mivel a más emberek,az alattvalók ügyeiben eljáró biróság illetéktelenek tudtu magát a királyi család dolgaiban: Absolon maga vette kezébe az ügyet.E igazságszolgáltatásra gondolt,de tosszuállás lett belőle,mert nem nyiltan,hanem orvul támadta meg a bünöst.Jobb,ha a harag nyiltan kitör s ugy keres magának utat,mintha elfojtva izzik és éveken át mérgezi a lelket.Absolon szivét atyjával szemben méltatlankodással töltette el annak látása,hogy atyja nem szolgáltatott Támárnak igazságot.Későbbi árulkodásának és apja elleni izgatásának volt valami alapja;de nem gondolta meg a király tehetetlenségének okait.Beszélnie kellett volna a királlyal,de ezt is elmulasztotta s a hallgatás még mélyebben tólta szivébe a mérget.Támárnak hazugul mondta: "Ne vedd szivedre,testvéred ő!"mert ő szivére vette s megtagadta szivében a testvért.Amogy Dávidot az igazság utjára vezette az elkövetett bün miatti való megszégyenülés,ugy vitte Absolont a harag a hazugság ut-

jára.Dávid tehetetlensége kedvesebb volt Istennek,mint Absolon cselekvése.

23-27 v.: Két évnyi idő elteltével az történt,hogy Absolonnál Bálchácorban,mely Efraimnál van,juhnyírók voltak.Absolon meghívta rá az összes királyfiakat.Absolon ment a királyhoz is és így szólott:Ki csak,juhnyírók vannak szolgáinál.Ha eljönne a király is szolgáival szolgádhoz! De a király így szólt Absolonhoz:Ne,fiam,ne menjünk el mindannyian,ne terheljünk meg téged! Erőltette,de a király nem akart elmenni,hanem megáldotta őt.Absolon ekkor ezt mondotta:Ha nem jössz,hát legalább Amnón,a testvérem jöjjön velünk! -Miért menjen el veled?-kérdezte tőle a király.De amikor Absolon nagyon rajta volt,elengedte vele a király az összes királyfiakkal együtt.

Két évig őrizte szívében a gyűlöletet Absolon s a két év alatt nem enyhült a harag.Kedvező alkalomra várt s azt akarta,hogy Amnón tettére a feledés fátyla boruljon s a gyanu,hogy összeállás következnék,elülljön.Két év mulva elérkezettnek látta Absolon az időt.A juhnyirás olyan mulatság volt a régi időkben,mint a szüret vagy aratás:egyiknél hálaadás Annak,ami az áldást adja,másiknál kicsapongó mulatság.Ilyen mulatságnál,ha a bor elveszi már a vendégek eszét,könnyen lehet valami jóvátehetetlent csinálni.Absolon telét sima,behizelgő modorával elment a királyhoz és meghívta összes szolgáival,azaz udvartartásával együtt a mulatságra.A király azonban sokaknak tartotta a vendégseregot Absolon háztartásához és ezért erre hivatkozva visszautasította a hívást.Az ünnep és a meghívás mutatja,hogy Dávid fiai nemcsak külön laktak,ha felnőtt korba jutottak,hanem külön háztartásuk is volt;abból,hogy a király nem akarta Absolont megterhelni,az látszik,hogy a háztáji tulgazdag nem lehetett.Dávid e tekintetben okosan nevelte fiait,önállóságot adva nekik,de a túlzástól óva őket.Absolon hiába erőlködött,Dávid látta,hogy ki illik s nem erőltette fia hívásának.Mikor ez nem sikerült,Absolon ahhoz ragaszkodott,hogy akkor legalább a királyfiak menjenek mind el,elsősorban a legidősebb,Amnón.Dávid lelkében ebben a pillanatban egy árny húzódott el:mit akar Absolon Amnónnal? De a fiu behizelgő modora eloszlatta a király gyanujót s mivel Absolon nagyon ragaszkodott kéréséhez s mivel első kérését már visszautasította,nem állt tovább ellen,hanem beleegyezését adta.Miért menjen el veled?"kérdezte,de aztán félretette a gyanut és elengedte fiait.Vajjon takarékosságot jelentett-e Absolonnak,ha az összes királyfiak elmennek,csak a király marad el? Dávidnál minden esetre az udvarbeli urak,hatalmasságok is elmaradtak,ugyhogy a különcség okát jelentette;a juhnyirás is tisztán családi mulatsággá változott.Hogy Absolonnak a politikai nagyságok meghivásával volt-e valami messzemenő terve,még semmi sem árulja el.Dávid mindenesetre valószinüleg nemcsak takarékossági szempontokra tekintett,hanem arra is gondolt,hogy Absolon sokra vállalkozik,amikor a családi mulatságból országos eseményt akar csinálni.Vajjon,ha Amnón meggyilkolása az országnagyok jelenlétében történik,nem számithatott-e Absolon arra,hogy az urak közül egyesek melléje állanak még apjával,a királlyal szemben is? Hogy valami mozgott a levegőben s az urak beszéltek egymással a várható fejleményekről,azt az a nyilatkozat mutatja,melyet ismét a bölcs Jonádáb adott a király aggódását látva.Jonádáb egyáltalán nem látszik meglepettnek.Dávidban ellentétes érzelmek tusakodtak,mikor Absolonnal beszélt:szerette azt a szép,sima modoru,kedves fiut és valami aggódalmat érzett vele szemben.Absolon el-elárulta magát s Dávid behunyta nyiladozó szemét.Dávid őszinte volt:Absolon ravasz és hazug!

28-36 v.: Absolon parancsot adott ki legényeinek:Vigyázzatok! Mihelyt Amnón szive megvidámodik a bortól s én azt mondom nektek:Üssétek agyon Amnónt,öljétek meg,ne féljetek,hiszen én adom a parancsot nektek! Legyetek szilárdak és erős férfiak! Absolon szolgái ugy tettek Amnónnal,ahogy Absolon parancsolta.Erre az összes királyfiak felkeltek.Kiki felült öszvérére és elmenekültek.Miközben ők az uton voltak,az a hir ment Dávidhoz,hogy Absolon az összes királyfiakat agyonütötte s egy sem maradt meg közülük.A király erre felkelt,megszaggatta ruháit,a földre

feküdt s összes szolgái is,kik ott állottak,megszaggatták ruháikat. Akkor felszólalt Dávid testvérének,Simeának fia,Jonádáb.-Ne mondja azt az én uram-szólott,hogy az összes ifjakat,a királyfiakat megölték,mert egyedül Amnón halott.Mert Absolon arcán azóta,hogy bátyja Támáron erőszakot tett,el volt ez tökélve! Így hát uram,a király ne fogalja be szívébe azt a gondolatot,hogy a király összes fiai halottak,mert csak Amnón egyedül halott.Absolon pedig megszökött. Akkor felemelte szemét az őrtálló legény és látta,hogy sok nép jön a húta mögül,a hegy felőli oldalon.-Lám-szólt Jonádáb a királynak-a király fiai úton vannak,ahogy mondotta szolgád,úgy történt! S amikor befejezte beszédét,a királyfiak megérkeztek és hangos sírásra fakadtak.A király is és összes szolgái is hangos sírásra fakadtak.A király is és összes szolgái is hangosan és nagyon sírtak.

Isten malmai lassan őrülnek;de amit Isten megígért,bekövetkezik,a jó is, a rossz is.Dávidnak Uriját halálért azt mondotta Isten,hogy házából nem vész ki a kard.S íme,a Támár szégyene után itt van az első testvérgyilkosság,melyet a kard vés,szép,sima modorú,nagyon szeretett Absolon követteti el.A szinlelt szívesség és testvéri megszólítás után leitatott testvérét szolgáival öletni le.Nem volt könnyű erre rávenni a szolgákat,mert igen sok veszéllyel jár egy királyfit gyilkolni meg;de a szolgák végül is engedtek a rábeszélésnek és végbe vitték a gyilkosságot.A testvérek rémülten menekültek,sírva érkeztek haza s népjukkal és a királyi tanácsosaival együtt hangos sírásra fakadnak.Akkor és ott nem tartozott a férfiassághoz,hogy férfiak ne sírjanak hangosan.Dávid sínalig szatadó utat engedett érzelmeinek;de ezt tették kortársai is,akikből nem halt ki a kedély.A ruha megszaggatása kifejező jele volt a lélek szétszaggatottságának.A földre fekvés a fekhely keménységével szólásztetett a lélek fájdalmára,mely vigasztalást,enyhítést nem akar elfogadni.Isten jósága azonban tudott némi enyhületet nyújtani a királynak azáltal,hogy előbb tulzott hir érkezik,melynek valótlanságát aztán a valóság erősen leszállítja.Jelkiismeretlen emberek szokása megnagyítani,kiszínezni a hallottakat s úgy adni tovább.Egy fájdalom után jelentős enyhület,mert Amnón felől tudta a király,hogy sorsát megérdemelte.Még így is keserűen fáj halála a gyöngéd atyai szívnek!Jonádáb szerepe itt vonzóbb,mint a korábbi jelenetben.Higgadt,megfontolt,következtető embernek bizonyul, ki igyekszik megnyugtatni a királyt;de elhallgatja,hogy a fájdalom fiskozója és bűnbánatot nem árul el;de a fájdalom mérséklésére kész.Ama lovagias jellemek közé tartozik,akik a jót ismerik és ha használni úgy diktálja,azzal tenni is a jót.A nyugodt megfigyelő;bölcsessége nem tud mélyre látó,inkább a nyugodt megfigyelő tárgyilagos következtetése. Isten felhasználja,de szereplése jelentéktelen.

37-38 v.: Absolon futva ment Ammihud fiához,Talmaihoz,Gósur királyához, míg atyja az egész idő alatt gyászolt.Miután Absolon futva Gósurba ment, héron évig ott maradt.

A történet két vonalon megy tovább:Jeruzsálemben egy siró apa és az idegenben egy számkivetett fiu.Dávid tánata kettős:Amnónt is siratja, a gyilkost is.Mindkét fiu sulyosan vétkezett s Dávid mindkettőnek bűnében saját két bűnét ismeri fel,amellyel Batséba s amellyel Uriják ellen vétkezett.Mert saját bűnét látja bennük megelevenedni,ezért erőtlen és tehetetlen a megtorlásra és a gyógyitásra.A bün elvaszi erőnket és ható képességünket.A világ bölcsessége,mely Jónádábban megnyilatkozik,gyógyitani nem tud,legfeljebb megrontani.A király egyedül érzi magát;de épen az egyedülvalóságban szive jobban megtalálja az igaz forrását:Istent!

39 v.XIV.1-17 v.: Dávid király epekedett azután,hogy Absolonnak megbocsássón,mivel Amnón halála miatt megvigasztalódott.Jeruija fia,Jóáb tudta,hogy a király szive Absolonért ég.Tekoába küldött tehát Jóáb s onnan elhozatott egy bölcs asszonyt.-Tettesedmagad gyászolónak-mondta neki-ölts magadra gyászruhát,ne használj olajat,viselkedjél ugy,mintha régóta gyászolnál egy halottat!Aztán menj be a királyhoz és szólj neki a következőképen:...ezuel Jóáb a szájába adta a szavakat.Szólt is a

tékoni asszony a királlyal,arcával a földre borulva és hódolva előtte. -Segíts meg oh király!-mondta.-Mi bajod?-kérdezte tőle a király.Mire ő így felelt: Gyászoló özvegy asszony vagyok én.A férjem meghalt.Két fia volt szolgálóinak s a kettő összeveszett a mezőn;segítő nem állt közéjük s egyik agyonverte a másikat,megölte azt.Aztán Jáma felkelt az egész nemzetség szolgálói ellen.-Add ki a testvérgyilkost,hadd öljük meg!-zendítik testvére lelkéért,akit megyilkolt,hadd irtsuk ki az örököst is.Kioltották volna még azt a kis parazsamat is,mely maradt,hogy az a föld színén/talajon/ne tartson fönn egyet és maradékot férjemnek. -Eredj haza!-felelte a király az asszonynak-majd parancsot adok felőled! A tékoni asszony azonban így felelt a királynak:Uram,király!Bajom és atyám házán legyen a bűn súlya;a király és trónja ártatlanok! Ha valaki még szól neked,vezesd hozzám-mondta a király-bűnét nem fog téged háborgatni! De az asszony közbe szólt:Emlékezzék meg a király Istenéről, Jahvéről,akadályozza meg,hogy a vérbosszuló még több rontást csináljon s fiamat ne irtsák ki! És szólt a király:Amily biztos,hogy Jahve él,oly biztos,hogy fiad hajszálai közül egy nem esik földre! -Hadd szolgálhassam szolgálóm urának,a királynak még egy szót!-kérte az asszony és a király ezt mondta:Szólj! És szólt az asszony:Miért gondoltál el az Isten népe ellen ehhez hasonló dolgot?! Mikor a király így beszél,magát ítéli el, amikor maga sem hozza vissza az eltaszítottját.Mert az bizonyos,hogy meghalunk és emlékünk szét a földre,mint a víz,melyet többé nem lehet összegyűjteni;de Isten nem veszi el a lelkét és nem ápol olyan gondolatokat,hogy az eltaszítottat eltaszítva tartsa magától.Most pedig azért jöttem,hogy ezt a dolgot elbeszéljem uramnak,a királynak,mert megijesztett engem a nép.Úgy gondolta szolgálóm:beszélni fogok a királlyal,talán hallgatni fog a király lányának a szavára!Mert a király hallgatni fog rám és meg fogja menteni lányát annak az embernek kezétől,hogy az ki ne pusztítson engem a fiammal együtt Isten örökös birtokából! Szolgálóm úgy gondolta:hadd nyugtasson meg engem uramnak,a királynak szavai! Mert mint Istennek-angyala,olyan uram,a király,amikor meghallgatja a jót is,a rosszat is! Jahve,a te Istened legyen veled!

Joáb már egyszer segítette Dávidnak bolyongási egy olyan dolgában,amelynek gonosz következményei alatt a király életén át szenvedett s amelynek következményei messze,késő utódaira is kinyultak,mikor betelt jeruzsálemi Isten büntetése,hogy a kard ne távozzék el Dávid házának életéből.Joáb akkor látszólag jót tett a királlyal,hogy a király gonosz akaratát teljesítette;holott,ha ellenállott volna,a királyt szörnyű jövőtől mentette volna meg.Most hasonló szolgálatot tesz Joáb a királynak.Joáb észreveszi,hogy Dávid epekedik elveszített fia,Absolon után;segíteni akar lyon, hogy fia hazakerüljön.Dávidtól emberi gyöngeség volt,ha fiát bűnbánat nélkül,megtérés nélkül haza kívánta.Hozzá tehetjük:bűnös emberi gyöngeség,mert mással szemben kérdés,hogy helyeselte volna-e ezt a király. Joáb egy ügyes asszony segítségével a királynak oly gondolatokat ad, amelyekkel félre tudja tenni az apai hárapot és a királyi ítéletet, melyek Absolon elől a visszatérést elzárták. Egy kitalált történettel megy,álöltözetben,magát másnak tettetve az asszony a királyhoz,és eddig olyan történettel,mely részben egyezik a király és Absolon esetével; részben azonban,éspedig fontos dolgokban,eltér tőle.A király azonnal nem veszi észre a csalt;de aztán felismeri Joáb kezét,ki rossz lelkiismerettel és sok feledni való sötét bűn tudatában a király haragját ilyen kedvetlen járásokkal próbálta lefegyverezni.Az Uriás esetében nyújtott segítsége utólag nem találta meg azt az elismerést,amelyet Joáb várt tőle;mert ez a kemény szívű ember maga nyugodtan tudta élvezni az igazságtalanság hasznát,de nem ismerte Dávidot és nem tudta,hogy annak lelkiismerete fel fog ébredni s amines pillanatnyilag megörül,azt utóbb gyűlölni fogja. Joáb segítsége itt is végzetszerű és Dávidnak keserű szenvedések árát hozza el.Ha Dávid epekedett azután,hogy Absolon hazatérjen",ez apai szivét tekintve érthető volt;de aki jót akart neki, csak azt tanácsolhatta,hogy Absolont bűnbánat és megtérés nélkül ne engedje vissza oda,ahol gonosz törekvéseivel árthat csupán.Joábnak volt annyi esze és tapasztalata,hogy láthatta volna a veszélyt,melyet Absolon hazatérése okozhat-hiszen később éppen ő ölte meg Absolont,mikor

és gyöngeségének készitett szabad utat.Sajnos az öregedő,megkinzott Dávid megint nem ösmerte fel,hogy szőrös a kéz,amely felé az ajándékot nyujtja s ha valamit fel is ismert belőle,vágya,hogy a szép fiut karjába ölelhesse,legyőzte ébredő aggodalmát.A sok szenvedéstől megtört király nem akarta letenni kezéből a rózsaszin szemüveget,melyet a tékoai asszony utján Joáb nyujtott neki,hogy azon át nézze a jövendőt.Ha Joáb egyenes uton jár,nem vett volna közvetitőt igénybe;nem használtatott volna azzal álruhát és nem adott volna ajkára szavakat,melyek nemcsak az asszonyt,hanem a tényeket is átöltöztették.A haditerv csalással kezdődött s az adta meg egész jellegét.A tekoai asszony volt olyan ügyes, hogy szerepét kifogástalanul eljátszotta.Öreg és megtört asszonynak tettette magát,noha egyik sem volt;de igy a király részvétét jobban fel lehetett kelteni.Durva ruha volt rajta,ami akkor a gyász jele volt;komor volt az arca,de nem kiáltó a gyász kifejezése az arcán,mint aki már régóta gyászol egy halottat;olajat nem tett az arcára,hanem száraz,bágyadt volt az arca,mint aki könnyebbséget,felfrissülést nem keres magának.A történet,amellyel a királynak előállt,annyiban megfelelt Absolon esetének,hogy itt is két fiutestvérről volt szó,kik összevesztek s egyik a másikát megölte,bár maga is megtámadott volt.Ez mind egyezik Absolon tettével.A következőkben azonban eltérés van:a tekoai asszony elbeszélésében a gyilkos otthonmarad és sorsát várja;ellenben Absolon megszökik s lerázza magáról a felelősséget;veszély nélkül él az idegenben, hol senki sem üldözi s csak épen a régi vidám élet csalogatja haza,de nem a megsértett édes apa után való sóvárgás.Ebben tehát Joáb sokat szépitett s ezzel bekötötte a fia után vágyódó édes apa szemét,mert ez hajlandó lett azt hinni,hogy Absolon is vágyódik utána,miből azonban egy szó sem volt igaz.Absolonnak senki sem ment utána azzal a követelőssel:"Add ki a testvérgyilkost!"s itt megint olyan érzékeny hurokat pengetett Dávid szivében a valótlan mese,melyeknek megszólalására nem volt ok a valóságban.A mesebeli gyilkos anyjának egyetlen fia volt már,az apa meghalt,ugyhogy a héberéknél annyira fontos név-fenntartás csak ettől a haláira keresett gyermektől volt várható.Absolonnak igen sok testvére volt,atyja élt és a család vele nem veszett volna ki.Itt megint szükségtelen érzelmeket keltett a tendenciózus elbeszélés.Elfogult apai szív összekeveri a másoknál felkelő érzelmeket azokkal,amelyek saját gyermeke miatt jogosultan kelnek föl s erre számitott is a rávasz hadvezér.Dávidot sikerült olyan hangulatba hozni,mely Absolon esetében alaptalan volt,vagy nagyrészt alaptalan volt.Az apai szív erősen megmozdult és hamis utra tévedt s ennek a hamisitásnak a szerzője és eszközlője Joáb volt.A király megindultan mondja az asszonynak:"Eredj haza,majd parancsolok felőled!"Ez jel volt a kihallgatás befejezésére. De az asszony még nem végzett;egészen meg akarta fogni a királyt,azonnali elhatározást akart belőle kiváltani.Azért a kérdés legfogasabb oldalát ragadja meg:a törvény ellenére fölmentett gyilkos szabadulásáért kié legyen a felelősség.Ne az itélkező királyon.Az asszony vállalja azt:"Rajtam és atyám házán legyen a bün sulya!""A király ártatlan".Az asszony nem azt akarja,amit mond.Képtelenség is volt,amit mondott.Ha a király az asszony kivánsága szerint itél:a felelősség a biróé s nem a kérvényezőé.De az asszony példát akar adni a királynak:ime én vállalom a fiamért a felelősséget;ime kész vagyok hordozni a következményeket:a király is tegye meg ugyanazt.A királyt ujra meghatja az anya megbecsátó szeretete s nem látja a csapdát.A király tovább megy, mint az előbb.Kimondja,hogy a fiu szabad s már a védelemről gondoskodik:ha valaki még háborgatna téged,vezesd hozzám,majd nem fog többet háborgatni.A király már egészen eggyé teszi magát a mesével s abban az asszony képzelt ügyével.A szinjátszás kitünő volt.Az asszony tovább csavar a csavaron:hátha a király akaratának meghallgatása nélkül cselekszik a vérbosszuló'! A király tüzbe jön:"Fiadnak egy hajszála sem eshetik a földre!"Hogy Dávid lelke közben Absolonnal jár;hogy a lelkesedés forrása az atyai szeretet:kétségtelen.Az asszony tud olvasni a király lelkében.De az asszony még sem áll meg.Alázatosan kér engedelmet még egy szó kimondására s ezzel leleplezi magát,hogy mintegy szaván

fogva a királyt,arra emlékeztesse:nem a király kivánja fia visszatérését, hanem az a nép-óhaj.Íme az asszony maga is egy tagja a népnek és amit elérjett,a népnek kivánsága,mely most a királynál jelentkezik. Absolon távolmaradását kivánod?Ez a gondolatod népellenes.Pedig dehogy gondolt ilyent a király,inkább hazatérését óhajtotta.A nép azonban egyáltalán nem fejezett ki óhajt,hanem a ravasz Joáb megtizásából érvelt itt az asszony.A királyt alaposan megcsalták,megkönnyitve neki,hogy szive óhaját teljesitse,mely veszedelmet fog hozni elsősorban a király fejére.És az a csalás Joáb munkája volt.Még Istenre is mer hivatkozni a kisértő! Azt állitja hazugul,hogy a nép megijesztette őt.Ezzel kimossa magát a csalás látszata alól,hiszen csak a nép küldötte a királyhoz. S ha a nép visszakivánja Absolont,épen ő,az apa nem kivánná vissza?! Ő akarta a helytelen dolog végrehajtása felől a királyt megnyugtatni, de ravaszul azt mondja,hogy a király nyugtassa meg őt;a király igazolja a népet és őt,a nép egyik lányát,hogy a királyfi visszakivánása nem helytelen dolog.A megkisértett maga változzék át kisértővé! A király meghallgatja a jót is,a rosszat is:meghallgatta őt is,ki nem tudja, hogyamit mondott jó-e vagy rossz.De majd a király,ki olyan,mint Istennek égből leszálló angyala,el fogja dönteni.Az asszony már annyira biztos a dolgában,hogy most már ő várja a királytól,hogy vele szemben erősitse azt,amit előbb az asszony erősitett a királlyal szemben.S ha a király maga kezd érvelni Absolon visszatérése mellett s kezdi megnyugtatni a népet,hogy gondolata nem volt rossz,akkor az asszony bölcsészesen elvégezte feladatát,többet ért el,mint amennyi rá volt tizva.A dönt,ő itél,ő hozza vissza a fiut,a testvérgyilkost;de akkor ezt teszi,vele lesz az isten, mert isten sem nézi el,hogy a halálba szétömöljék a lélek,mint a viz, melyet nem lehet többé összeszedni,ha széjjelömlött,hanem a lelket megtartja,mikor a test elesik,meghal.Héber érv:azt jelenti:Isten akarata ellen van,hogy az emberi élet a számkivetésben szétfolyjék,mint a viz a nagy számkivetésben,a halálban.Isten sem teszi ezt! Az érv csattanó! De mellőzi,hogy az istentelen bünös lelke a halálban szétfolyik;pusztulása,feloldódása kutatja érzi magát.Az asszony érvelése tehát hamis,de az epedő király már nem lát,nem gondolkodik! Minden esetre az asszony érvelése világosan mutatja,hogy az ótestamentumi felfogás szerint a lélek nem pusztul el a testtel együtt:az adventista nézet igazolatlan!

14-24 v.: A király ekkor igy felelt az asszonynak:Ne rejts el előlem egy dolgot,melyet meg akarok kérdezni tőled.-Beszéljen uram,a király!- mondta az asszony.A király megkérdezte:Mindenben Joáb keze van veled? Az asszony a következőképp felelte:Amily igaz,hogy lelked él,oly igaz, hogy sem jobbra,sem balra nem lehet azelől kitérni,amit uram,a király mond,mert csakugyan szolgád,Joáb volt az,aki a parancsot adta s ő adta mindezeket a szavakat is szolgád szájába.Szolgád,Joáb azért tette ezt a dolgot,hogy más szint adjon ennek a dolognak.Uram azonban olyan bölcs, mint amilyen az Isten angyalának a bölcsessége,ugyhogy tud mindent,ami a földön van!
A király szólt Joábnak:nézd,elhatároztam/megtettem/ ezt a dolgot!Eredj hát,hozd vissza a fiut,Absolont!Joáb erre arcával a földre borult,hódolt és megáldotta a királyt;azután ezt mondta Joáb: ma tudta meg szolgád, uram király,hogy kegyelmet talált szemedben,abból,hogymegtette a király szolgájának szavát.Ezzel Joáb fölkelt,elment Gesurba és hazahozta Absolont Jeruzsálembe.A király azonban ezt mondta:térjen a saját házába,az én arcomat ne lássa!

A király észrevette,hogy az asszony nem a maga inditásából és nem a nép nevében jött hozzá;hanem Joáb áll az asszony mögött,kinek Absolont hazahozó szándéka a király elől rejtve nem lehetett.Az udvarban nem egyszer szó eshetett Absolonról és a király magatartásáról,megemlitették,hogy Joáb mi mellett érvel.Joáb maga nem jött a királyhoz nyiltan a szándékával,mert nem volt annyira egyenes ember;mert közte és a király között sok feszélyezettség volt a régi időből is,de Uriás dolgából kifolyólag is.Joáb szerette volna rendezni dolgát a királlyal,ki Joáb erőszakos és nem egészen egyenes lényét nem birta elviselni.Joáb Absolonon keresztül befolyásra és hatalomra törekszik,mert azt hitte,hogy a királyfit keze között fogja tudni

tartani,mint ahogy Ábnér próbálta Isbósettel.Joáb azonban csalódni fog s ez aztán Absolon kérlelhetetlen ellenségévé fogja őt tenni.Most ő hozza haza a királyfit,majd ő fogja megölni s Dávid szívéről végleg eltagadni.Joáb önző szándékát mutatja az a kijelentése,hogy Absolon hazatérésének megengedését neki adott ígéretnek tekinti;"most tudta meg szolgád,hogy kegyelmet találtál szemedben,abból,hogy megtette a király szolgájának szavát."Joáb tehát nem arra gondol,hogy most apa és fia örvendhetnek egymásnak végre.Az egész ügytől őt az érdekli,hogy a király kegyéhez közel juthatott.Bizonyos,hogy az a leleplezés,hogy a tekoai asszony mögött Joáb áll,tulkalkulálás nem lehetett a király számára,ha a király ezt nem is mutatta.Az asszony udvarias és hízelgő beszéde:"a király olyan bölcs,mint Isten angyala s hogy attól,amit a király mond sem jobbra sem balra nem lehet eltérni,mert a király hajszálpontosságával eltalálja az igazságot",már kevesebb hatást tesz a királyra,úgyhogy feleletre sem méltatja.Az asszony ezzel el van intézve,a király most már nem vele,hanem Joábbal tárgyal tovább.Ebből az látszik,hogy Joáb előtűnése a háttérből tetemesen csökkentette azt a hatást,amelyet az asszony először elért,mikor még a nép képviselőjét látta benne a király.A király megtévesztése tehát nem lett teljes sikerű.Már ott lebeg a király gyanakodása,mikor igyekszik behatolni az asszony lelkébe:"Ne rejts el előlem egy dolgot,melyet meg akarok kérdezni tőled!"Mikor az asszony észreveszi,hogy lelepleződdött s hogy a király hirtelen átlátta küldetésének igazi jellegét,megszűnik a királyt az előbbi módon kérlelni,hanem csak a király bölcsességét magasztalja s ebben a magasztalásban van valami bocsánatkérésféle,valami kérlelő szándék,hogy a király bocsájtson meg a csalás miatt.De a király már nem tárgyal vele.Jóakot is kurtán intézi el:hazahozatja vele Absolont,de nem ereszti a fiút meg elé,hanem palotájába utalja.Joáb terve tehát csak félig sikerült.Joáb személyes céljait tekintve pedig sikerről alig lehet szó.Azt kérdezzük azonban:miért nem utasította el Dávid egészen az asszony ajánlatát s miért becsátott meg félig is Absolonnak,ha egyszer észrevette,hogy itt ujra egy udvari cselszövénnyel van dolga, mely annál szemérmetlenebb,mert a király családi ügyét s az udvari ügyet kivitte a közönséges nép körébe? A felelet erre a következő: a király már lekötötte szavát az asszonynak,mikor még nem vette észre a csalást és szive boldog megmozdulásával azt hitte,hogy a népvélemény kelt fel és vette pártfogásába a bűnös királyfit.Mikor megtudta a valót, még mindig az okos és rokonszenves asszony hatása alatt állt némileg; még mindig tartani szerette volna azt a látszatot,hogy a nép,melynek még is csak egyik képviselője volt az asszony,a királyi oldalán áll. Joáb iránt is érzett bizonyos kiengesztelődésfélét,mert azt hitte,hogy Joáb önzetlenül jár közben a királyfiért.Vagyis nem akarta szétfoszlani az előbb még oly kedves látszatot.Végyotis Joáb után,félt is visszatérésétől.Örült is Joáb buzgalmának,bizalmatlan is volt annak isteni,tiszta volta iránt.Ahelyett,hogy Istennél teljes megvilágosítást keresett volna,maradt a félhomályban és cselekedett félig.Sokszor tesznek a keresztyének is így:kedves nekik a homály,a nem teljes világosság,mert a nap bizonyos vágyait lejlezve hagyja.Így jutnak a keresztyének homályos, tisztázatlan elhatározásokhoz,melyekből aztán igen szomorú fejlemények származnak.Dávidnak azonban erős mentsége szolgál erős szülői szeretete s a sok szenvedés,melytől a családi boldogságra vágyott.Fegyelmezett embernek kell lennie,ki Dávid fölött pálcát tör,mert ez annyira szerette gyermekét,hogy megbocsátott neki és haza engedte jönni!Szegény Dávid, igen megszenvedett gyengeségéért.

25-27 v.:Egész Izraelben nem volt még egy olyan szép ember,mint Absolon, úgyhogy nagyon magasztalták.Lába talpától a feje tetejéig nem volt rajta semmi hiányosság.Amikor megnyirtuta fejét,-mindig egy év eltoltével történt,hogy megnyiratkozott,mert oly nehéz volt a haja rajta,hogy meg kellett nyiratkoznia- a megmért feje hajat,az kétszáz siklus volt királyi mérték szerint.-Absolonnak három fia és egy leánya született,utóbbinak neve Támár volt,szép arcu asszony lett belőle.

Vannak isteni ajándékok,melyek átok forrásaivé lesznek.Ilyen első sorban a testi szépség.Isten nem átokra adja őket,de az ember romlottsága átváltoztatja őket áldásról átokra.A hiuság csinál a testi szépségből nyomorúság forrását.Nagy szerepe van ebben az átváltoztatásban a hízelkedő szóbeszédnek.A testi szépséget általában szívesen magasztalják az emberek,kivéve azokat,akik ezéltál hátratéve érzik magukat.Absolon is sokszor hallotta a dicsőretet s ez megrontotta jellemét.Önhitté,elbizakodottá tette,hiuság rabjává.Tökéletes szépség volt és tökéletes romlottsággá lett.A hiuság önzővé tette;[illegible] magán kívül más középpontot nem ismert;az ellene vétés oly súlyos sérelem volt,melyet megbocsátani nem lehet;ezért nem tudott Dávidnak sem megbocsátani,miután hugában magát látta megtámadottnak.Hogy saját lelkét is tönkretette,mutatja,hogy hugát valamennyire mégis szerette,különben nem azért,mert az is olyan szép volt,hogy ostyjának csak dicsőretére vált.A szép haj nagyban emeli az ékességet;a gazdag haj a pompát,melyet a természet önt az ember fejére.Absolon hiuságát mutatja,hogy haját addig engedte nőni,ameddig terhe miatt elviselhetetlenné lett.A koo sékel majdnem öt kilót tesz ki.Absolon levágatáskor minden meg is méretté a levágott haj sulyát s ebből látjuk,mennyit foglalkozott magával.Egy ember,akinek nincs más dolga,mint hogy magával foglalkozzék,igen nagy gonoszságra veheti rá,ha a kísértő egyszer munkába fogja!

28-33 v.: már két éve volt,hogy Absolon visszatért Jeruzsálembe s még mindig nem látta a király orcáját.Absolon Joábért küldött,hogy őt elküldje a királyhoz,de az nem akart hozzá menni.Még másodízben is érte küldött,de nem akart elmenni.Erre szolgáihoz szólott:nézzétek,Joábnak van egy birtoka én mellettem s abba árpát vetett;gyujtsátok fel azt! Ekkor Joáb elment Absolon házába s igy szólt hozzá:Miért gyujtották fel szolgáid az én tulajdon birtokomat? -Nézd-felelte Absolon-hozzád küldtem,hogy magamhoz hivassalak,hogy elküldhesselek a királyhoz ezzel a kérdéssel:Miért jöttem el Gésurból? Jobb volna nekem ott lennem még;most végre hadd lássam meg a király arcát! Ha pedig bün van bennem,öless meg! Joáb bement a királyhoz és megjelentette neki a dolgot.A király hivatta Absolont s ez bement hozzá s arcával a földre borult a király előtt.Ekkor a király megcsókolta Absolont.

Ha Dávid Isten akaratának látta volna az Absolon helyreállitását,régen megbocsátott volna neki s visszafogadta volna őt atyai szeretetének külső megnyilatkozásába s olyan lett volna a viszonyuk,mintha Absolon nem vétkezett volna.De a király nem ezt érezte,hanem azt,hogy Absolon nem változott meg;hogy könyelműsége a régi s bünbánat nincs benne.Ezért aztán nem is változtatott a helyzetén,hanem távol tartotta magától.Absolonnak azonban igen terhes volt az a helyzet,mely őt nyilvánosan is megbélyegezte s változtatni akart rajta.Dávid most is szerette gonosz fiát; de Absolont nem a szeretet hajtotta atyjához,hanem csak az önzés.Ismét a régi diszt akarta,a régi szabad forgást-kelést az udvarban;ezért-,azt hivén,hogy amit a multban tett,most folytatni kész-hivatta Joábot;bár inkább talán neki illett volna elmennie [illegible]atyjához.Joáb nem volt hajlandó a közvetitő szerepre vállalkozni.Miért nem? Joáb belátta,hogy nem érte el célját Absolon házahivásával,mert Absolon csak szénkivetett marát a királyi palotából.Dávid nem abból a fából volt faragva,amellyel Joáb megszokta bolyongni;Dávidnak élő lelkiismerete volt s az még a szeretett fiuval szemben is [illegible]őrizte az Istenhez való hűségét.Dávid nem kapott szabadságot Absolonnak való bocsánatadásra.Joáb igy családostan felvonult az ügytől s nem akart többé cselekvatkozni.Dávidot nem értette de magára hagyta.Absolon szemtelensége azonban mégis elérte célját:miután Joáb kétszer vonakodott kivánságát teljesiteni,a még csak el sem ment hozzá,elkövetett egy vad tréfát,mely igen illett Absolonhoz és mely,ugylátszik,illett Joábhoz is,mert erre a tréfára mégis csak vállalkozott a közbenjárásra.Ha Absolonban bünbánat lett volna,ő ott megjelente volna testvérei utján atyjának:"Atyám,vétkeztem az Ég ellen és te ellened."De Absolon ilyen érzelgős égre nem volt kapható.Látta,hogy vétkezett,de ez nem okozott neki nyugtalanságot s bünbánatra nem volt hajlandó.Atyja é-

pen azért nem engedte magához; hiszen Dávidban épen a bűnbánat volt nagy és igazi. Az a furva gyanú, hogy Absolon mindent trónra vesz és semmi komoly szándéka nincs, őt sem zavarta s hogy a kellemetlen kölyköt lerázza magáról, elment a királyhoz és megkérte, intézze el fia dolgát. Lehet, hogy Dávid ezt bűnbocsánatkérésnek vette; lehet, hogy már elégnek tartotta a büntetést és maga elé hivatta Absolont. Absolon a királyi termben úgy viselkedett, mint ahogy eszével tudta, hogy viselkednie kell s a fülére borult, mint az elő volt írva. A kibékülés megtörtént, a király megcsókolta fiát. Világos azonban, hogy Dávid megint engedte megvalósulni magát s ahol kemény kellett volna lennie, ott lágy volt. Absolon szeszélyes akarata újra győzött, Dávid megnátrált, mert atyai szíve már nem bírta a hosszú ellenállást. Ennek az újabb atyai gyöngeségnek az lett a következménye, hogy Absolon látta, hogy neki minden sikerül s ez vakmerő kalandba sodorta a szeszélyes vakmerő és önző ifjút.

XV.1-6 v.: Ezek után történt, hogy Absolon szekeret és lovakat szerzett magának, továbbá ötven férfit, hogy előtte fussanak. Absolon korán [illegible] a kapuhoz vivő ut melle és minden embert, ki peres ügyével a királyhoz készült bemenni, megszólított: melyik városból való vagy s ha az illető azt felelte: Izrael valamelyik törzséből való a te szolgád, Absolon igy szólt hozzá: Lásd amit mondasz, jó és szép; jogos ága világos; de nincs a királynál, aki meghallgasson. Majd igy szólt Absolon: Oh, be valaki engem tenne birává az országban és hozzám jönne minden ember, akinek peres ügye, itéletet igénylő panasza van, majd igazságot szolgáltatnék én neki! Azután valaki hozzá lépett és meghajolt előtte, akkor kinyujtotta kezét, megszorongatta és megcsókolta. Absolon államférfiúi eszerint járt el minden izraelivel, aki itéletre jött a királyhoz s ezzel Absolon ellopta Izrael férfiainak szivét.

Jogi működésének, mellyel Absolont megbánás és meztörés nélkül hazahozva, annak érték nagy lesni szemeláttal. Jogos, mint láttuk, ítélte már szakítását és utóbbi időben igyekezett magát Absolontól szabaddá tenni. De a fiu szentelenül kihasználta közte jártával. Jogos érezte, hogy aki [illegible]-t mond, annak [illegible]-t is kell mondania s ujra közben járt Absolon atyjánál. Absolon ily módon [illegible] bűnének minden következményétől és visszanyerte teljes cselekvési szabadságát. Az kellett neki! Felismerte atyja gyöngeségét gyermekei iránt, kivált ő iránta s vakmerően erre a gyöngeségre épitette fel tervét. Ravaszságával, bűvészi modorával meg akarta nyerni magának atyja alattvalóit s atyja helyére akart ülni. A terv nemcsak azért volt gonosz, mert minden lázadás a törvényes uralom ellen, ha célja a hatalom megszerzése, provokálatlan és isten-ellenes, hanem azért is, mert Absolon különös mértékben élvezte atyja jóindulatát s a király sulyos bün felelősségre vonást mentette fel. De Absolon szivében tisztességnek, hűségnek nyoma sem volt. Teljes lelkiismeretlenséggel és hideg lélekkel fogott terve végrehajtásához. Atyja vak szeretete a [illegible] másik oldalon, amelyen Absolon terve fölépült, az emberek ostobasága volt. Vitéz régi latin szavára az ember mindig szivesen hallgat, mióta a paradicsomkertben a kigyó istent megrágalmazta és azzal gyanusította, hogy teremtményeinek nem akarja javát, mint a kigyó a kalandos vezérét és utmutatóját. Nem lehet peres felek között soha ugy itélni, hogy mindkét fél meg legyen elégedve s rendesen egyik fél sem elégedett ki. Azért a biró igazságosságát itt tőben kétségeket elsőrni könnyü és hálás feladatnak látszik. Ha egy előkelő ember, mondjuk, épen egy királyfi a köznépnek lehajlik és azt megöleli s megcsókolja, olyan nagy kitüntetés, hogy a szerencsében részesülő boldog alattvaló rendszerint nem is vizsgálja annak őszinteségét, hanem saját kiválósága jeléként könyveli el, vagy a nagy ur rendkivüli szeretetreméltóságának bizonyitékaként. Absolon tudta a nagy drat játszani. Arci szekeret vásárolt magának s lovakat hozzá s azon nyargalt a város körül, vagy vidéki utjain; előtte pedig ötven fegyveres futott, mint lengyelfutók. Ilyen luxust csak nagy ur, vagy épen király engedhetett meg magának; már maga ez megmutathatta annak, aki látni akart, hogy Absolon mire törekszik; de Dávid nem akart látni. Ér most, amikor a tekintély és pompa ekkora

fokára emelkedett saját jóvoltából és onnan leszállott az egyszerű emberhez, azt meg is ölelte, meg is csókolta, nem lehet csodálani, hogy ezeknek a hiu és együgyü embereknek az eszét elvette. A kapu volt a városi élet középpontja, ott volt a városháza, ott zajlottak le a törvénykezési eljárások. Sok ember ment azon keresztül, azok is, akik a királyi palota felé igyekeztek. A sok álldogáló ember között tul nagy feltünést nem okozott, hogy Absolon is belevegyült a társalgásba, bár a király fia számára méltóbb helyet is el lehetett képzelni a tartózkodásra. Absolonnak volt annyi megfigyelő képessége, hogy észrevegye, kikkel veszélytelen a szóbaállás. Nem árulta el senki és sokáig büntetlenül folytathatta gonosz munkáját. Azóta is sokan használták saját előrejutásuk előkészitésére Absolonnak a módszerét. Az emberek pártfogójaként, jóakaróként fellépni s ugyanakkor magát ajánlani; felületes és haszontalan emberek előtt jó ajánlás és Absolon csakis ilyenekkel állt szóba. Csak, aki hozzálépett s meghajlással hódolatát kifejezte, csak azzal kezdett bizalmasabban beszélgetni. Akiről megérezte a becsületességet vagy egyenességet, azokat nem próbálta megnyerni magának. Az ilyen önző s maguk iránt elfogult embereknek elég, ha azt mondják: a te beszéded jó és szép, ügyed igazságos: mindjárt elhiszi, ha kiált is róla az igazságtalanság. Mivel pedig az emberek többsége ilyen, tehát a királyfinak bő aratása volt. Találó a héber szöveg kifejezési módja: "ellopta az emberek szivét". A tolvaj álutakon jár s azt veszi el, ami nem az övé. Az emberek szive a királyé volt s hazugsággal lopta el azt Absolon a királytól. A gyanutlan öreg király, tele szeretettel gyermekei iránt, nem tudott semmiről semmit.

7-18 v.: Négy/negyven/ év elteltével/a negyedik, v. negyvenedik év végén/ Absolon igy szólt a királyhoz: szeretnék elmenni s a fogadalmamat, melyet Jahvénak fogadtam, teljesiteni Hebronban. Mert szolgád, mialatt Szriában, Gesurban laktam, kemény fogadást tett ekkép: ha Jahve viszavisz engem Jeruzsálembe, szolgálni fogom Jahvét! A király ezt felelte neki: Sredj el békével! Erre az fölkelt s elment Hebronba. Absolon innen futárokat küldött Izrael összes törzseihez ezzel az üzenettel: Ha meghalljátok a kürt szavát, mondjátok: Absolon a király Hebronban! Absolonnal kétszáz olyan ember ment el Jeruzsálemből, kik meg voltak hivva s ártatlanok voltak, nem tudtak semmiről semmit. Absolon aztán elküldött a gilói Achitófelért, ki Dávid tanácsosa volt s mialatt az áldozatokat ölte, elhivatta városából, Gilóból. Az összeesküvés pedig megerősödött. A nép mind nagyobb számmal állott Absolon mellé. Mikor aztán hirvivők mentek Dávidhoz s elmondták neki: az izraeli nép szive Absolon felé fordult, Dávid összes szolgáihoz, kik Jeruzsálemben vele voltak, igy szólott: keljetek föl s fussunk el, mert nem lesz menekvésünk Absolon elől! Sietve induljatok, hogy meg ne lepjen bennünket s még azzal a gonosszal is sujtson bennünket, hogy a várost kard élére hányja. A király szolgái erre igy feleltek a királynak: mindenben ugy legyen, ahogy uramnak, a királynak jobban tetszik! Mi szolgáid vagyunk! Ezután a király és egész háza gyalog kivonultak, miután a király tiz ágyast hagyott hátra, hogy a házat őrizzék. Mikor a király és az egész nép gyalog elvonultak, megálltak egy távoli háznál/a legtávolabbi háznál?/ és akkor összes szolgái elmentek mellette, a krétiek és a plétiek mind, továbbá hatszáz gáti, kik Gátból gyalog követték, ugy vonultak el a király mellett.

Absolon romlottságát s e romlottság megdöbbentő mélységét semmi sem bizonyitja annyira, mint az, hogy amikor Jeruzsálemből elment az előkészitett forradalom kirobbantására, miután az atyja ellen elhelyezett aknákat elegendőknek látta, akkor azt az ürügyet választotta, hogy a multban tett kegyes fogadalmát akarja teljesiteni. Ugy látszik, Hebronban is volt áldozó magaslat és ez a Dávid családjával is összenőtt, miután a király Hebronban kezdte el uralkodását. Absolon ügyesen indokolta meg félrevonulását, mellyel a király szeme elől eltünni igyekezett. A lázadásnak ebben a stádiumában olyan nyilt intézkedésekre volt már szükség, melyeket csak a királytól távol lehetett megtenni, miután a király közvetlen környezete, a testőrség és a gátiak hivek voltak a királyhoz s azok hüségét Absolonnak nem sikerült megingatnia. Bizonyos, hogy a lakos-

ság széles rétegeiben is sok hive volt Dávidnak,a becsületes és hüséges emberek,kik egyuttal csendesek is voltak,békére hajlandók s kik sokkal később indultak meg a király védelmére,mint azok a könnyü vérü szélkakasok,akik közül Absolon hivei voltak.Absolonnak csak a forradalom hirtelen kirobbantása adhatott sikert:gyorsan cselekedni,a gyanutlan becsületeseket lerohanni,ártalmatlanná tenni,esetleg meg is ölni s a hozzája hasonló lelkületüekkel az uralkodáshoz szükséges pozíciókat betölteni! Minden jól elő volt készitve;a hangadókat mindenütt megnyerték a lázadásnak,vagy legalább is mindenütt voltak beavatottak,kik a kellő időben a többieket kész tények elé állitották.Absolonnak ehhez az előkészitő munkához ugy látszik,négy évre volt szüksége.Ennek elteltével a királytól-az engedelmesség fitogtatásával-engedélyt kért arra,hogy egy számüzetésében tett fogadalmának beváltása végett Hebronba utazzék s az ottani magaslaton áldozzék.A kérés ugy volt megfogalmazva,hogy Dávid tetszését magas fokon megnyerje.Milyen örömöt szerezhetett az apai szivnek,hogy fia a sziriai számüzetésben nem Joábbal konspirált,hanem Isten segitségét kereste,sőt ennek elnyerése végett sulyos fogadalmat tett. Igaz,hogy ennek épen az ellenkezője volt igaz és Dávid megkérdezhette volna,hogy miért nem fogott előbb fogadalma beváltásához,miért nem örvendeztette meg atyját előbb ennek a fogadalomnak a megemlitésével.De ilyen tapintatlan kérdéseket Dávid nem tett,hanem hiszékenyen elfogadta igáznak,amit fia mondott.Aki valamit nagyon szeretne igáznak,valóságnak látni,az könnyen elhiszi,hogy az valóság is.Szivesen elengedte a fiut s boldog volt,hogy az az istenfélelem utját választja végre.Absolon tudatában volt annak,hogy ő Jahvét nem szolgálja.Jahvét szolgálni annyit jelentett,mint Néki élni,parancsait teljesiteni,az istentelenséget megtagadni.Dávid ezt tette,Absolon tudatosan elutasitotta magától atyja életmódját s azt is tudta,hogy ezzel atyjának nagy szomoruságot okoz.Ha ugy fejeznők ki,hogy Absolon tudatosan elutasitotta magától a megtérést. Most,mikor a legaljasabb bünt készült elkövetni atyja ellen,azt hazudta, hogy a legnagyobb örömöt akarja neki szerezni.Ennél rutabbul és aljasabbul gyermek nem csalhatta meg atyját.Hogy szerethette Dávid Absolont, hogy még ezt a bünt is kész volt neki megbocsátani s halálát meggyászolta.Ha Dávid a tényeket összeveti egymással,rá kellett volna jönnie,hogy Absolon megcsalja őt; de Dávid vak akart lenni,mert olyan szép volt az, amit Absolon mondott neki.Meg kellett volna kérdeznie:ha Gessurban azt fogadtad,hogy ha visszatérhetsz Jeruzsálembe,Jahvét fogod szolgálni, miért nem kezdted el fogadásod teljesitését azonnal;miért vártál vele négy teljes ezstendeig? Dávid hitt a sima szavaknak."Eredj el békével!" mondta neki az akkor is szokásos köszöntéssel,minek ez volt az értelme: érkezzél meg sértetlenül és végezz el mindent igen jól! Mert a Salóm" nemcsak békességet,hanem az ahhoz szükséges testi és lelki egészséget, sértetlenséget is jelent.Jobbat kivánt volna fiának,ha azt kivánja,hogy útközben törd a nyakadat inkább,minthogy azt az aljasságot elkövesd,amit szivedben forgatsz.De Dávid nem látott Absolon szivébe s ha belelátott volna,akkor is talán inkább magának kivánta volna a rosszat.Mikor Absolon Hebronba érkezett,azonnal futárokat küldött szét a beavatott összeesküvőkhöz,hogy álljanak készen.Az adott jelre Absolont ki kellett mindenütt kiáltani uralkodó királynak.A jel kürtszó volt.Akkor nem volt táviró,mégis tudtak magukon segiteni az emberek vagy ugy,hogy a magasabb hegyeken tüzek gyujtásával adták tudtul az időpontot s igy hegyről hegyre terjedt a hiradás;vagy kürtöt fujtak meg s a következő hegy kürtöse tovább adta a jelt.Ily módon néhány féléra elteltével egész Palesztina tudhatta,hogy az adott óra elérkezett.Az ilyen hiradásra állandó szervezet létesült;Absolon tehát megnyerte azokat,akik ennek a szervezetnek az intézői voltak;illetőleg megtévesztette őket;csak a jel megindításánál kellett saját embereinek ott lenniök.A kürtök szavát mindenki hallotta,de értelmét nem mindenki értette.Azért adja futárai utján a kürtölés értelmét meg:ha az országos jeladás,a vészjel megszólal,kiáltsátok ki:Absolon a király Hebronban! Igy az egész országban egyszerre tör majd ki a lázadás! Dávid és hivei meglepetve fogják hallani a vészjelt,de nem fogják érteni.Ugyanakkor azonban a forradalom is kitör,ugyhogy nem lesz baj,ha Dávid és hivei már tudják,hogy valami történt.Akkor már ké-

ső lesz a kapkodás.De Absolon rosszul számitott;mert habár Dávid emberismerőnek,kivált gyermekeivel szemben,rossz volt is,de hadvezérnek nem s igy Dávid azonnal tudta,mit kell tenni,hogy magát,sőt a fővárost a pusztulástól megvédje s igy Absolon hirtelen támadása a célját nem érte el.Egyébként hallatlan ravaszsággal és éleslátással intézte dolgát.Dávid legjobb hivei és támaszai közül kétszázat elvitt magával az áldozati szertartás és lakoma vendégeiül.Ezek semmiről sem tudtak s igy nem állottak Absolon párt jén;de Hebronban,Absolon hivei közt veszélytelenek voltak.Dávid pedig a legszükségesebb pillanatban nélkülözte őket.Ezzel nagyon meggyengitette Dávid seregét.Ez a 2oo ember tuszként is szolgált.Már másként kell tekinteni a gilói Achitófel meghivását,ki szintén Dávid megbizható tanácsosai közé számitott;de kinek bölcsességével nem járt együtt megfelelő jellem-nemesség és hüség,ugyhogy Absolonnak sikerült őt megnyernie a lázadás ügyének.Mig a nagy király udvarában Achitófel csak egy volt a tanácsosok közül,Absolon udvarában a legelső miniszteri székkel kecsegtették;igy hiuságból és számitásból a forradalom ügye mellé állott.Absolon észrevette az öreg tanácsos gyengéjét,mint ahogy Joábét is kitapogatta s értett hozzá,hogy hizelgő szavakkal körülfonja,elcsábitsa és sima igéretekkel magának megnyerje.Achitófel nem tudta,hogy ez a kedves fiu később épen a hiuságát fogja megsérteni s a halálba kergeti.Sátán keverte a kártyát s ahol ő keveri azt,ott a játéknak vége nyomoruság és halál! Achitófel megkisérthető volt,de nem volt annyira romlott,mint Absolon;azért Absolon kezdettől fogva nem avatta őt mindenbe be;ugyhogy a lázadás kitörésekor is csak akkor küldött érte,amikor már az áldozatokat ölték.Az ilyen durva mellőzéseket azonban Absolon elég tehetséges volt néhány sima szóval kivédeni.Azonban Absolon okossága is véges volt;mert a döntő pillanatban ,mikor legnagyobb szüksége volt rá,nem Achitófel tanácsát követte. Isten azzal fogja meg az elbizakodott istenteleneket,hogy a döntő pillanatban homályt borit elméjükre.Mert az értelem világossága épen ugy az égből süt le ránk,mint ahogy a testi fény a testi égről; pillanatról pillanatra Isten adja értelmünknek a világosságot.Mikor tehát az ősz Achitófel megérkezett,már állt a forradalom s meg is erősödött:Achitófelnek nem volt oka ingadozni,mi kedvezőtlenebb körülmények közt bekövetkezett volna s mi később be is következett,de akkor csak az önkéntes halálban látott már menedéket.Isten elborította az elméket;az emberek vesztették józan látásukat,mentek a tömeg után,melyet ott sejtettek,ahol legnagyobb volt az orditás.Ez az orditás,Absolon királyként való éltetése képezte akkor a propagandát.A leghitványabb emberek kezdtek orditozni;mikor a dolog hőditónak látszott,mellé állottak azok,akik sem gonoszok,sem jellemesek nem voltak,hanem inkább jellemtelenek,azaz mindenre hajlók,amiben erő,hatalom és előny kinálkozik.Ezeket a mai politika nyelvén realistáknak/valóság hiveinek/nevezik,noha nem a valóságot, hanem annak csak látszatát követik.Csakhamar vesztettnek látszott Dávid ügye s az összes "realisták",azaz jellemtelen számitók lemondtak Dávidról.A hivek,a jellemesek a legmérsékeltebbek,a legcsendesebbek szoktak lenni s mivel az ilyenek legkevesebben vannak,sokszor megtörténik,hogy egyedül maradnak s ilyenkor esetleg ki is irtátnak,ha Isten kegyelme meg nem őrzi őket csodaképen.Ritka eset a történelemben,hogy a nemesek és jellemesek a hangadók,bár olykor ez is előfordul;azonban a jónak és nemesnek mindig van tekintélye,mindenki ennek a színében akar pompázni s e réven a jellemesek és nemesek mindig mérsékletleg és csititólag tudnak hatni a világra.De most nem ennek az ideje volt:most az aljasság és kihivó szemtelenség készült trónra lépni s most mindenkinek el kellett magától dobni a féket,ha divatos akart maradni! Megkezdődött az őrültek tánca:a legjobb király ellen,ki népét ellenségeitől megszabaditotta;ki az országot felvirágoztatta,a hálátlan nép pártot ütött s odaállott a sima szavu kalandor mellé.Az emberben lakik kalandor s azt föl tudják ébreszteni benne azok a kalandorok,kik a kigyó szájával tudnak beszélni,hizelegni,nagyokat igérni.Ilyen kigyószáju lázitó volt Absolon, ki hiuságánál fogva ugy fogta meg az embereket,mint egyszer a kigyó Évát. A férfiban is lakik egy örök-Éva:hiu,könnyelmü és kalandor! Nemsokára vitték Dávidnak a hirt: "Az izraeli nép szive Absolon felé fordult!"

Mintha azt mondták volna:mindenki rulettet ment játszani Monte carlóba. Csakugyan valami nagyot akartak;hirtelen,fáradtság nélkül meggazdagodni;forditani a sorsukon s elhitték,hogy a bün és könnyelmüség utján az lehetséges.Most Dávidnak helyén volt a szive.Nem tévedt.Nem bizta magát az emberekre sem a véletlenre:látta a veszélyt.Kiadta a parancsot: azonnal menekülni!A játszma egyelőre elveszett;Absolon egy időre győzött.Volt annyi lélekjelenlét és nagyság benne,hogy bele tudott törődni a csatavesztésbe.Menekülni kell! Nem voltak éberek,hagyták magukra nőni a bajt,ostobán törbe csalatták magukat.Most menekülni kell,hogy puszta életüket mentsék.De a király nemcsak magával törődik és a hozzá közelállók életével,hanem annak a nagy városnak jólétével is,melyet ő tett uj királyi székhelyévé.Ha Absolonnal Jeruzsálemben ütközik meg Dávid, a városnak hozzá hü lakossága kardélre kerül.Meg kell menteni a várost; el kell hagyni s átengedni Absolonnak.Vállalni kell a jövő érdekében a pillanatnyi nyomoruságot.Absolon tudja,hogy sikere a gyorsaságtól függ; Dávidnak még gyorsabbnak kell lennie,mint Absolonnak:azonnal elhagyni a várost.Csak nagy szív képes az ilyen azonnali lemondásra.Dávidban megvolt ez a nagyság.A király környezete régen ismerte urát.Nemcsak szokva voltak fölényéhez,hanem sokszor tapasztalták annak helyességét, amit a király akart.Most is habozás nélkül mondották: "minden ugy legyen, ahogy uramnak,a királynak jobbnak tetszik".Ez nem pártütők társasága volt,nem kalandorok vetették magukat a zsákmányra.Itt összeszokott,balsorsban egymáshoz edzett férfiak voltak,kik csendesen,bátran néztek a bajjal szembe s nem azt kérdezték:miből van több evilági hasznom? hanem ezt:hová vezet a nagy király? Ő is-mag volt,de alkalmas arra,hogy a kristályképződés egykor körülötte ujra megindúljon! Nem számitgattak: mentek a becsület utján!"Rabszolgáid vagyunk!" mondták magyarázatul a királynak s a király érezte,hogy nem rabszolgák,hanem barátok! Gyászmenet volt,nem diadalmenet,mikor kivonultak a városból:de a szellemvilág, mely felülről xxxxxx szivükbe nézett,látta,hogy diadalmenet.A férfiasság és a nemesség győzött a veszélyen és az érdeken.Mikor elértek a város utolsó házához,mely kissé távolabb feküdt s azért"távoli háznak"nevezték,a menetből kivált Dávid,mert eddig elöl ment;most ő maradt utoljára,hogy lássa övéit,szemlét tartson rajtuk s védje őket bölcs belátásával.A krétiek és plétiek,azaz eredetileg idegenből toborzott,de aztán hüséges fajtabéliekkel felvegyitett testőrség,a szintén idegen eredetü hüséges gáti sereg elvonult a király előtt s mindenikőjük mélyen belenézett a király vizsgálódó mély tekintetébe.Ez a tekintet ujra összeforrasztotta őket.Azután elindult Dávid is.Szomoruan,de Istenre tekintve.S Isten vigasztalása leszállott a király lelkébe.Fény gyulladt ki előtte.Hivei nem tulsokan voltak;sok ismert arc hiányzott.Még nem tudta,mi lett velök.Majd kiviláglik később! Korán indultak el s a város lakóival nem közöltek szándékukat.Nem sok tanuja volt távozásuknak.Jobb volt ez igy! A király feleségei mind ott voltak a menekülő seregben.Csak tiz ágyas maradt vissza a palotában,hogy őrizzék azt,s a szolgák közt rendet tartsanak.Nők voltak,politikával nem törődtek:miért ártanának nekik?! Ha Dávid tudta volna fia aljasságát s Achitófel bölcsességének sátáni izét,nem hagyta volna őket otthon.De Dávid még ekkor sem tekintett fia szivének legmélyére!

19-22 v.:Aztán a gitti Ittait szólitotta meg a király:Miért jönnél te is velünk?! Térj vissza s maradj a királynál! Te idegen vagy s te is számüzött vagy! Menj vissza helyedre! Csak minap jöttél s már most bujdosásba hivjalak magunkkal?! Én megyek,ahová menni tudok;te azonban menj testvéreidhez!Kedvesség és hüség legyenek veled! Ittai ezt felelte a királynak:Amily igaz,hogy Jahve él és él uram a király,oly bizonyos, hogy ott lesz szolgád azonn a helyen,ha halva,ha élve,ahol uram,a király lesz! Dávid igy szólt Ittaihoz:Eredj,vonulj át! S Ittai,a gitti átvonult összes embereivel s az egész gyerekssereggel,amely vele volt.

A"gitti"jelző a cheta szóval kapcsolatos,mely a latinos chitteussal azonos,ugyhogy Ittai a Palesztinában is otthonos cheta törzsnek valamelyik távolabbi települési helyéről költözött nemrég Jeruzsálembe s itt megismerte Jahve tiszteletét és annak adta magát.Bujdosó volt s bujdo-

sásának a jeruzsálemi otthon vetett véget.Dávid alatt nem uralkodott az a szükkeblü szellem,mely az idegent idegennek hagyta;hanem az a Mózes törvényét átható szellem uralkodott,mely az idegent ugyanazzal a mértékkel mérte,mint a született hébert.Dávid megsajnálta Ittait,hogy miatta bujdosóvá váljék s ahelyett,hogy vele tartson,azt tanácsolta neki,hogy maradjon a városban.Mint idegent nem fogják Dávid híveként kezelni s békét hagynak neki.Ebben a jóakaratban is feltünik a király szivjósága,hogy a maga nyomorusságában a mások nyomorusága foglalja el. Amint szemlét tart a vele menekülő seregen,észreveszi Ittai kis csapatát s megesik a szive rajta."maradj a királynál!" mondja neki s"a király"alatt Absolont érti,azt,aki Jeruzsálemben ténylegesen uralkodik. A"király"szó tehát a hatalomhoz s nem a személyhez kapcsolódik;ezért a "királyság"szó országot,az uralkodó hatáskörét és a gyakorolt hatalmat jelenti.Nem szabad a király szó mai értelmében magyaráznunk,mely a személyhez fuzödik.A"menj vissza helyedre" felszólitás azt az otthont jelenti,melyet Dávid utált ki a hozzá menekülő Ittainak.Mindjárt bucsuztatja is ezzel a kedves köszöntéssel:"kegyelem és hüség legyen veletek"! Tudniillik Isten kegyelme és hüsége,melyre ő maga,a király is számot tart s melybe bujdosása nehéz napjaiban bele kapaszkodik.De a király jósága;az uj otthon emlitése épen az ellenkezőt juttatja Ittai eszébe; neki a kegyelmes és hüséges,jó király mellett a helye és nem engedi magát lerázni;vállalja az uj bujdosást,de a királyt el nem hagyja.Azonnal esküvel bizonyitja elszántságát s a király nem is erőlteti tovább. Engedi,hogy elvonuljon;a kis csapat,melyben rokonok,fiak,gyermeksereg menetelt,elmegy a király szerető tekintete előtt.Szomoru és mégis édes pillanat.Dávid hütlen fia üldözi a nemes atyát;ez az idegen maradhatna, de hüsége uj urához köti s nem tágit mellőle.Dávid szivébe fájdalmas öröm nyilallik:Isten ezzel a megtagadott,üldözött kis sereggel van,nem a lázadók nagy tömegével.Bizalmat,uj erőt merit a nehéz utra!

23-29 v.: Nagy hangon sirt az egész föld,mialatt az egész nép elvonult. A király átment a Kidron patakán s az egész nép haladt a puszta felé vivő uton.Egyszerre látja,hogy Cádók és vele az összes léviták jönnek, hozva az Isten szövetségének ládáját.Letették az Istennek ládáját és Abjátár feljebb vonult,amig az egész nép teljesen ki nem vonult a városból.Ekkor a király igy szólt Cádókhoz: Vidd vissza Istennek ládáját a városba! Ha kegyelmet fogok találni Isten szemében és visszahoz engem, meglátom még azt és annak helyét!De ha ezt gondolja Isten:Nem tetszel nekem,hát akkor tegyen velem ugy,ahogy jónak látja! Majd ujra szólt a király Cádókhoz,a főpaphoz: Te vagy a látnok! Térj vissza békességgel a városba!Fiad,Achimác és Abjátár fia,Jonátán;két fiatok is menjen veletek! Nézzétek,én a puszta átkelő helyeinél fogok várakozni,mig hir érkezik tőletek,mely jelentést tesz majd nekem.Igy aztán Cádók és Abjátár az Isten ládáját visszavitték Jeruzsálembe és ott maradtak.

Megint egy ujabb jele annak,mily bölcsen mennyi gondossággal,milyen hittel és Istenre támaszkodással intézkedett a sulyosan megbántott és mélyen szenvedő Dávid olyan csapás alatt,mely mástól elvette volna lélekjelenlétét és cselekvő képességét.Most a teher alatt még magasabbra emelkedik a pálma és diadalmasan tör az ég felé! Hátul a csapat mögött rejtve,kis késéssel,mert valószinüleg azért nem látta meg előbb,hozták a papok az Isten szövetségének ládáját;Azt a szent ládát,amelyért annyit küzdött Dávid,mig odahozatta,ahol ő is lakott,hogy annak védelme alatt éljen. Ez a láda őt illette;Absolont,aki Jahve szolgálatából gunyt csinált,semmi esetre sem.És mégsem engedi Dávid,hogy a láda is vele menjen! Ez a láda a várost védje tovább,melyet Dávid annyira szeretett és mely most ura nélkül marad.A főpapok végezzék ott tovább szolgálatukat! A király csak akkor vette észre,hogy a ládát a papság hozza,amikor a Kidron patakán is általlépett.A Kidron mély völgy volt Sion és az Olajfák hegye között. Az ut,amelyen Dávid haladt,minden valószinüség szerint az volt,amelyen később is átvonultak Betfágé és Betánia felé,ha Jerikón felül át akartak kelni a Jordánon.Ebből értesülünk,hogy az a "távoli ház"a Kidronon innen volt azon a lejtőn,melyen ma nyoma sincs háznak,melyet ma temető foglal

el.Ez a vidék akkor lakott település volt és az ott lakó emberek, Dávid hivei,~~kik~~ sirva nézték,hogyan menekül el az uralkodó.Hangos sirásuk nem könnyitette a király bánatát.De erőt vett magán s épen mert megindult szive az elhagyandó népen,küldötte vissza hozzájuk Isten ládáját.Hogy emellett mellékgondolatai is voltak a királynak; hogy számitott arra,hogy a főpapok hireket fognak utána küldeni,az természetes,de nem e hirvivés megszervezésére küldöte vissza a papokat.Dávid beszéde elárulja,hogy a frigyláda jelenléte nem látszott biztosabb oltalomnak neki,mint Isten tetszése,mely eddig rajta nyugodott.Ha most már nem tetszenék Istennek és Isten elejtené őt,a frigyláda jelenléte ezen bajosan változtatna.Ha pedig Isten akarja, a frigyláda jelenléte nélkül is vissza fogja őt még hozni és akkor boldogan fogja meggillantani ujra a szeretett ládát és annak helyét. Dávid egészen Istenre hagyja magát és nyoma sincs annak,hogy bármilyen babonás eszközzel biztositani akarná magának Isten segitségét; ilyen kényszeritő varázseszközökben ő nem hitt! A frigyládát Isten jelenléte jelének tekintette,de csak emlékeztető jelnek! -Figyelemre méltó azonban e jelenetnél a két főpap szerepe.Abjátár az első főpap,ki Éli családjából való; ki Saul gyilkos üldözése elől menekült volt Dávidhoz s amellett eddig kitartott.Mégis azt halljuk,hogy Cádók hozatta a ládát és Dávid is Cádókkal beszél.Mikor a frigyládát leteszik a Kidron mellett a földre,Abjátár feljebb vonul,mint aki inkább nézője a jelenetnek,mint szereplője.Cádókot a"látnoknak"mondja Dávid,mi arra mutat,hogy bár eddig Abjátár kérdezte meg Dávidnak Jahvét,Cádókban valami más látnoki képesség villant fel,mely a szertartásos Urim és Tumim-kérdezésen tul látta Isten akaratát.Ezek a jelek arra mutatnak, hogy Abjátár kezd Dávid melletti hüségében inogni és Cádók az,aki mellett Isten nyilatkozik.Az égi tény rajta keresztül kezd világitani s ezt Dávid észrevesszi.

30-37 v.: Dávid fölfelé ment az Olajfák hegyének lejtőjén s fölfelé mentében-folyton sirt.A feje be volt fedve,meztelen lábbal járt.A vele menő egész népből mindenki befedte fejét s ugy ment fölfelé állandóan sirva.Aztán jelentették Dávidnak:Achitófel az összeesküvők közt van Absolonnál.Dávid erre igy szólt:Jahve,tedd bolonddá Achitófel tanácsát! Mikor Dávid fölért a tetőre,ahol Isten-imádatot szoktak tartani,egyszerre az arki Chusai jött vele szembe,megszaggatott ruhával, fején földdel.De Dávid igy szólt hozzá:Ha velem együtt átkelsz,terhemre leszesz;de ha visszatérsz a városba s azt mondod Absolonnak:szolgád vagyok,oh király!Eddig atyád szolgája voltam,de mostantól fogva a te szolgád leszek,akkor szétzuzhatod Achitófel tanácsát!Veled lesznek ott Cádók és Abjátár főpapok.Majd azt teszed,hogy amit csak meghallasz a király házából,megjelented Cádók és Abjátár főpapoknak és mivel velök van két fiuk,a Cádók fia,Achimác és az Abjátár fia,Jonátán,velük küldetek el nekem minden hirt,amelyet meghallasz.Dávid barátja,Chusai bement tehát a városba.Absolon is bevonult Jeruzsálembe.

Mikor Dávid kikerült az emberi szemek vizsgáló tekintete közül s egyedül maradt seregével;ahogy fölfelé mentek az Olajfák hegyének lejtőjén,átengedte magát fájdalmának és folyton sirt.A fejét a gyász jeleként betakarta,azaz elfedte,mint a nők szokták,az arcát.A gyász jeleként saruját is levetette és csupasz lábbal ment a köves hegyoldalon fölfelé.A nép is sirt és szintén eltakarta arcát,mi mellett persze a szem nyitvá maradt.Isten még egyszer próbára tette,talán életének legnehezebb próbájára az istenfélő királyt; mert lelkének még erre a tisztitó fürdőre szüksége volt.A csalódás,a szenvedés elszakitja a lelket a látható világtól és odacsatolja Istenhez.Ezek a szakadások és ez az Istennel való összeforrás tisztitja meg a lelket.Bánatát még fokozta egy hir:Achitófel árulása,mely egy forró imádságra késztette. Mialatt szive a vigasztalást kereste,felért a hegytetőre,hol a többi "magaslat"példájára,itt is olyan helyre érkezett a csapat,amelyen a nép imádatát szokta bemutatni.S itt ezen a megszentelt helyen egyszerre csak egy örvendetes esemény lép lelke elé.Még fölfelé kapaszkodása alatt hallotta az elszomoritó hirt,hogy egyik benső tanácsosa az össze-

esküvők közé állott.Most egy másik tanácsosa,egyuttal bizalmas barátja lép eléje magán a gyász jelét hordozva,mi minden rája tekintőnek elárulta,hogy a változást gyásznak és nem öröm okának látja.Ez megvigasztalta kissé és azonnal visszaadta cselekvő kézségét.Chusai kisérétéről azonnal lemond és barátját visszaküldi a városba,hogy ott Achitófel ellen működjék és kémkedjék barátja számára.A király lelkében azonnal kész az összeköttetés terve,mely gyanutlanul fogja a hireket a királyhoz juttatni.A két ifju,a két főpapnak a fia lesznek az összekötő futárokx kapcsok,a futárok.Chusai megérti a királyt,a rá bizott feladat fontosságát és veszélyességét és azonnal vállalkozik rá.Mire visszaér a városba,nemsokára bevonul abba az uj,a bitorló király,az öntelt és gonoszságában páratlanul aljas királyfi.Ehhez az undoritó történethez jó képet vágni és az alattvalót játszani:nem könnyü feladat;erre vállalkozott Chusai.A politika alakoskodás és ezért evilági s utálatos mesterség.Chusait a helyzet kényszerüsége vitte rá erre a vállalkozásra.Vajjon meg fogja-e hallgatni Isten Dávid imádságát,hogy tegye bolonddá Achitófel tanácsát? Vagy mást fog bolonddá tenni? Valami módon meg fogja hallgatni Isten a szegény,üldözött uralkodó imádságát.Isten kezében olyan az emberek lelke,mint a viz:arra irányitja,amerre akarja.Ha megengedi is,hogy fölemelkedjék a gonosz,csak azért teszi,hogy annak szándéka s rejtett vágyai nyilvánosságra jussanak.Mikor a gonosz ugy látja,hogy célját elérte s gőgjében elterpeszkedik,Isten azzal bünteti,hogy elővigyázatosságát veszti s mohón a hatalom élvezéséhez fog.Rendesen ebben a lelkiállapotban követ el a bitorló olyan tettet,amellyel maga idézi elő bukását.Az istenfélőt lesujtja a csapás;de odalent a porban felismeri tehetetlenségét,hibáit és megalázkodik;a szive meghajol Isten előtt s megtelik bizalommal.Isten megalázza azt,aki magát felmagasztalja s felemeli azt,aki meghajol előtte a porban.Ebben a pillanatban Absolon fent van és Dávid mélyen letiporva;de Isten változtatni fog ezen!

XVI.1-4 v: Csak kissé hagyta el Dávid a hegycsucsot,amikor Mefibóset szolgája,Ciba elébe jött egy pár megnyergelt szamárral,melyeken kétszáz kenyér,száz köteg aszu szőlő,száz gyümölcslepény és egy tömlő bor voltak.-Mit akarsz ezzel?-kérdezte a király Cibát.Ciba igy felelt: a szamarak a királyi családnak,hogy üljenek rajtok,a kenyér és gyümölcs enniváló a legényeknek s a bor a pusztában elaléltnak megitatására.-De hollvan uradnak fia?!-kérdezte a király.-Jeruzsálemben maradt. Felelte Ciba a királynak.-Azt gondolta tudnillik:Ma adja vissza nekem Izrael háza atyám királyságát.-Nézd-szólt a király Cibához-Tiéd minden, ami Mefibóseté volt.Mire Ciba ezt felelte:Meghajlok előtted.Hadd leljek kegyelmet szemedben uram király!.

A hegy csucsa alatt nem a hegy legmagasabb pontját,hanem a hágó legmagosabb részét kell értenünk,mert a király az uton maradt s alighanem el kilátást nézni a hegycsucsra.Ciba,a ravasz szolga nem először próbálja Saul király unokáját kijátszani s annak vagyonát érdemek szerzésével Dávid jóváhagyásával magának megkaparintani s a szegény, tehetetlen Mefibósetre ránehezedett a Saul családjának kezeről átkos terhe,a gyanu,hogy Dávid ellen konspirál.Dávid lépre megy s Cibának adja Méfibóset örökségét.Megint a király jóhiszemüsége az a gyenge pont,ahol valami helytelen és igazságtalan lépésre ráveszik az uralkodót.Ciba hazudott Dávidnak s ártatlanul keverte bajba urát,a sánta, gyors utra képtelen s egyébként is nehézkesnek látszó Méfibósetet, Jónatán fiát.Hogy a nyomorékot csalja meg,terhére irandó a szolgának; de javára kell,hogy irjuk azt,hogy szolga volt,tehetséges,sokra képes szolga,ki ugy tudta kezelni a birtokot,mint született ur.A rabszolgaintézmény nem istentől való,hanem az emberi gonoszság kitalálása.Hogy szerencsétlen körülmények vagy születés valakit elüssenek attól,hogy a tehetségének megfelelő helyet foglalja el,a társadalomban s alárendeltje legyen egy másiknak,kinél hiányzik a tehetség és rátermettség az uralkodásra,lehet a szolgánál örök lázadásra késztető ok s ha hibáztatjuk is a lázadást,de meg kell azt mégis értenünk.Ciba nem volt szive mélyéből gonosz;különben nem szolgálta volna tehetetlen urát

egy életen át, csak néha próbálva áttörni az előtte álló korlátokat. Jobb indulatát mutatja az is, hogy nem Absolon mellé állott, kitől inkább várhatta volna, hogy igazságtalan ítélettel jutalmazza árulását. Cibában volt érzék arra, hogy a jog és méltányosság végső győzelmét várja s ezért ott látjuk a földön futó király mellett. A jó és rossz keveredik a szolgában, mint a legtöbb emberben. Mélyen igazságtalannak érezve, hogy ő, az uralkodásra termett ember szolgáljon valakit, akiből épen ez az uralkodásra termettség hiányzott, hitlenné válik Mefibóshethez; de hü marad az uralkodásra termett s a szolga minden tiszteletét meghódító királyhoz. Egyszerre cselekszik jogtalanságot és igazságosságot. A király kiérzi Cibából az őszinte tiszteletet és hüséget, azért hiszi el neki azt is, amiben csalárd a szolga. Azzal, hogy szolgai állapotot teremt, neveli a társadalom az emberekben a ravaszságot és cselvetésre való hajlandóságot.. Ciba őszintén mondja: "Meghajlok előtted!" Nagyra becsüli a király kegyét s igazságosnak látja, hogy ez a kegyet érje, ki a rá bizott talentumot uránál jobban tudja kamatoztatni. Cibának Mefibóset ellen való harca a szolgaságra kárhoztatott emberiség szabadság-harca azok ellen, akiket a társadalom érdemtelenül előnyösebb helyzetbe ültet. Az isteni út nem ez! Pál azt ajánlja a rabszolgának, hogy még ha módjában volna is a szolgaságtól menekedni, inkább éljen vele, mert Isten abban a helyzetben fogja megáldani őt, amelybe helyezte. De a ravasz, cselhez szokott Ciba ezt a magosabb isteni bölcsességet nem érti és nem vágyik gyakorolni. Ő nem egy jövendő világban akar emlekedni, hanem most, ebben a világban. Világi ember! Nem tudja, hogy a teher, melyet Isten ránk rak, sokszor magosabbra emel, mint a könnyü élet. Ciba nem nemes emberfajta!

5-14 v.: Mikor Dávid király Bachurimba ért, egy Saul törzséből származó férfi jött ki onnan, kinek neve Simei volt, a Gérá fia. Ahogy jött, folyton átkozódott; amellett kövekkel dobálta Dávidot és a király összes szolgáit, az egész népet, a vitézeket mind, akik Dávid jobbján és balján voltak. Átkozódása közben igy szólt Simei: eredj, eredj, te vérengző ember, Beliál embere! Jahve fejedre háritotta Saul házának vérét, kinek helyében uralkodol! Jahve adta a királyságot fiadnak, Absolonnak a kezére. Most lám, bajba jutottál, mert vérengző ember vagy! Cerujja fia, Abisai erre megszólitotta a királyt: miért átkozza ez a döglött eb uramat a királyt?! Átmegyek és leszedem a fejét! De szólt a király: Mi köztünk a közös, köztem és közöttetek Cérujja fiai?! Hiszen azért átkoz engem, mert Jahve mondta neki: átkozd Dávidot! Ki kérdezhetné hát: miért teszesz igy?! Aztán igy szólt Dávid Abisaihoz és valamennyi szolgájához: látjátok a fiam, aki testemből jött elő, a lelkemre tör: mennyivel inkább teheti most ez a benjámini! Hagyjátok hát, hadd átkozzon, hisz Jahve mondotta neki! Talán rátekint Jahve a nyomoruságomra s jóval fizet nekem az ő átka helyett ~~xxxxxxxxxxxxxx~~ még ebben az időben. Azzal Dávid és emberei tovább mentek az uton. Simei pedig vele párhuzamosan ment oldalt a hegyen; mentében átkozódott, kövekkel dobálta és port szórt reá. A király és az egész vele levő nép elaléltan érkezett meg /a Jordánhoz/ és ott felfrissitette magát.

Bachurim kis városka volt a Betániából Jerikóba vivő uton s Benjámin fiai lakták. Itt lakott Saul családjának egyik tagja is, Simei. Az a kaserüség, amely Simeiből kitört, nem ujkeletü volt. Simei azok közé az emberek közé tartozott, akik mindent csak a maguk szempontjából néznek. Kik csak saját jogaikat ismerik s azt hiszik, hogy minden csak őket illeti meg. Elvakult, mérhetetlen önzésében Simei nem akart arról tudni, hogy Jahve a királyságot elvette az ő családjától s azt átruházta Isai fiára, és Juda törzsére; mert rokona, Saul király volt, ebből azt következtette, hogy Dávid csak bitorló lehet; Dávid elvette, ami az ő családját illette. Ha pedig Dávid bitorló, akkor minden gonoszát fel lehet tételezni róla. Feledte, mert nem akart rá emlékezni, hogy Saul hogyan üldözte az ártatlan ifjut; hogy Dávid mindvégig hü volt Saulhoz és rajta bosszut nem állott. Feledte a borzalmas vérfürdőt, melyet Saul a nóbi papok közt rendezett s mivel sok diadalmas csatát vivott Dávid, ezért a diadalmakból

x hüségből

csak egyet tartott szeme előtt:hogy azok vérontással jártak;Dávid neki csak vérengző ember volt,de nem nemzeti hős.Simei feledte,hogy Dávid semmit nem vett el családjától s hogy Méfibósetnek visszaadta atyja örökségét,sőt asztalának állandó vendégévé tette.Ő csak arra gondolt, hogy milyen gazdag és tekintélyes lehetne ő most,ha Saul házából ülne valaki Izrael királyi székén,esetleg ő maga,Simei! Ezek a gondolatok töltötték meg s emésztették évtizedeken át;nem engedett belőlük;józan meggondolásnak nem engedett tért szivében;gyülölt,mert csak magára gondolt s mert arra gondolt,hogy másként is lehetne sorsa;hogy pedig nem fejedelmi rangban él,annak csak a gonosz Dávid az oka.Simei az önzők álomvilágában élt s onnan vizsgálta,értékelte embertársait;mindennek mértéke az volt:mi lehetett volna belőle,ha nem Dávid lesz a király! Az évtizedek óta felgyülemlő emésztő düh hajtja ki Dávid elé Bachurimból Simeit,mikor hallja,hogy arra megy el a menekülő király.Féküket vesztő indulatok ragadják a szerencsétlen álmodozót,ki álmai ellenére józanul önző és kiszámitottan aljas.Semmi szánalom nincs benne az üldözött király iránt;most,mikor ő háboritatlanul él s Dávid csalódott apa, elüldözött király,csak elveszett álmait látja és keserü bosszuját kiönti a meggyötört uralkodóra:átkozódik,kövekkel dobálja a menekülőket s nem veszi észre,hogy azok a szerencsétlenek ő rajta bármely percben kitölthetik bosszujukat,ha az ő szidalmaira hasonló lelkülettel akarnak fizetni.A káröröm annyira elvakitja,hogy indulatában az értelem nem müködik s minden körültekintést eldobva magától,halálos veszedelmbe kerül.Csak Dávid nagylelküsége menti meg a biztos haláltól.Hogy azonban önző értelme mégis ébren van s a kellő pillanatban felébred,azt az mutatja,hogy mikor Dávid szerencséje fordul,Simei hizelkedve törekedik kegyébe jutni.Dühe tehát részben kormányozható düh,mely csak a káröröm től megvakitva tud megfeledkezni érdekeiről.Benjámint farkashoz hasonlitja atyja s a farkas acsarkodó dühéből sok jelenik meg előttünk ebben a jelenetben.A farkas dühödt,de számító,alattomos állat:ilyen fenevad volt Simei.Micsoda ellentétet mutat vele szemben Dávid jelleme! Simei kitörő dühével szemben Dávid visszafojtotta kesarüségét,mely a meg nem érdemelt düh láttára természetesen ébred benne s csendes lélekkel türi el a másik dührohamát.Dávid higgadtan fontolja meg,hogy Simei távol van attól a gonoszságtól,amely az ő fiában,Absolonban mutatkozott,mikor szülő atyjának lelkére tört;Simei ellenben nem Absolont ítéli el,ki a legnagyobb áljasságot követi el szerető atyjával szemben,hanem a mélyen és igazságtalanul megsértett apát; Dávid józan és igazságos mérlegelésével szemben tehát Simei a legnagyobb fokig részrehajló és igazságtalan.Simei bosszut áll azért a sérelemért,mely csak az ő beteg s büntől megrontott képzeletében él; Dávid ellenben nem áll bosszut azért,ami durva s meg nem érdemelt sértés,sőt a sértőnek oltalmára áll.Az elvakult nemtelenség mesterségesen izgatott dühével szemben áll a magát csendesitő nemesség józan megfontolása.Simei ordit,követ dobál,port szór,mint egy dühödt vadállat; Dávid elviseli a sértést,mint a kicsinyesség fölé emelkedő bölcs.Am nemcsak Simeivel áll szemben Dávid,hanem Cerujja fiaival is,életében,már nem tudom,hányadszor.Most nem Joáb a cselekvő,hanem öccse,Abisai;de ott van Joáb is és Abisai felizgatásában nem csak Simeinek van része,hanem Joábnak is.Joáb hallgat,mert felelősségét érzi Absolon lázadásában.Hiszen ő küldötte a tekoai asszonyt,hogy Dávidot levegye lábáról és fiát annak megtérése nélkül hazahozassa. Elengedi a bünt bünbánat nélkül! Ez a sátáni megbocsátás alapelve.Mert sokan vannak ma is,akik ezt a sátáni szeretetet hirdetik,minek lényege a bün iránt való közöny.Joáb tehát,ki mélyen csalódott Absolonban,hallgat.De megszólal Abisai és ajánlkozik,hogy elnémitja a dühödt benjámini farkast azzal,hogy káromlásokat szóró fejét eltávolitja a törzséről. Dávid azonban nemcsak nem engedi ezt meg,hanem meg is rójja Abisait s vele a szintén környezetében levő Joábot,Cerujja fiait.Ez a megrovás első pillanatra indokolatlannak és céltalanul szigorunak látszik;hiszen Abisai Dávidért akarta megölni Simeit,ki erre a halálra rászolgált.Hadi állapot volt s ilyenkor az ellenséget nem lehet a biró elé állitani,az ítéletet a hadvezér mondja ki.Abisai viselkedése látszólag korrekt és igazságos.Ha azonban a dolog mélyére nézünk,akkor rájövünk,hogy Cerujja

fiait ugyanaz a csak magát néző önzés vezette, amely Simeit; csupán csak Cerujja fiainak gyülölete hideg és számító volt, mely a külső látszatot, ameddig lehetett tartotta. Cerujja fiai idegen test voltak Dávid udvarában, melybe csak a vérrokonság és a hadi érdem emelte fel őket. Dávid lelke e nehéz, megalázott helyzetben Jahvét kereste s azt kérdezte: miért engedte meg Jahve, hogy ekkora méltánytalanság érje? Nem frázis volt az ajkán, hogy Isten mondta Simeinek, hogy Dávidot bántsa. Dávid lelke mélységéig meg volt győződve arról, hogy Isten akarata nélkül semmi sem történhetik a világban s ha Isten az istenteleneknek engedelmet ad arra, hogy az istenfélőket megkinozzák, az végső okban Jahvéra viendő vissza, ki mindenhatóságában a gonosznak egy időre müködési szabadságot ad. A gonosz nem Jahvétől származik; de az engedelem, hogy a gonosz érvényesüljön: igen! Simei igazságtalansága nem Istentől származik; de az igazságtalanság uralkodása a jókon Isten bölcsességének valamilyen megfontolására vihető vissza. Dávid megfaladkezett a dühödt Simeiről s egészen Jahve felé nyílt ki. Magába mélyedve, fájdalmasan s mégis Isten kegyelmében nyugodva kérdezte: mit akar most velem az én kegyelmes Istenem? Dávid fölébe emelkedett a durva földi jelenetnek és égi magaslaton járt. A testnek fájt, ami történt: a lélek azonban elszakadt a testtől. Ebből az Istenhez emelkedettségből, melyet leginkább az igazságtalan megbántatás szokott kiváltani a nemes lelkekből, rántotta ki Dávidot Abisai durva kérdése: elmenjek és leszedjem azt a fejet, amely az átkokat okádja feléd?! Abisai nem veszi észre a király mély megindultságát, Istenben elmerülő kutató pillantását s valami egészen földi, egészen kicsinyes megoldás felé vonja a királyt. Olyan volt Abisai kérdése, mint Boanergész kérdése: tüzet kérjünk-e az égből e szeretetlen város ellen?! Jézushoz hasonlóan Dávid is szólhatott volna igy: ennyire értelmetlenek vagytok Cerujja fiai? Meddig hordozzalak még titeket? Nem veszitek észre, hogy az én lelkem a kicsinyes megtorlástól távol Isten utjait kutatja? Miért zökkentetek ki engem ebből a fájdalmas és mégis magasztos szemlélődésből? Hiszen nem ez a nyomorult ember, hanem Isten áll az átkozódó beszéd mögött: Nincs köztetek és közöttem semmi kapcsolat, semmi összhang! Dávidot tehát nem a hálátlanság, nem az ingerültség, hanem a meg nem értett magasban járás inditja, mikor megtagadja a lelki közösséget Cerujja fiaival. Dávid ugy érzi, hogy Simei elhallgattatásával tulajdonképen Istent hallgattatná el, ki a nyomoruság nyelvén beszél most hozzá, mint annyiszor. Csak szóljon hát, csak cselekedjék Simei és rajta keresztül Isten; el ne hallgassón a fenyitő isteni ajak! Most Istenével áll szemben, nem Simeivel. Miért állanak most Isten és ő közé Cerujja fiai, kiknek lelkén nem megy át a gondolat: Isten valami jót akar velem a testi rosszon keresztül, mely a husomnak fáj most. Dávid és Cerujja fiai régen más utakon járnak már! Dávid többi szolgája megszokta már, hogy a király nem ugy nézi az eseményeket, mint a közönséges földi vándor s nem merészkedett a királyt megzavami abban, hogy Istenére figyeljen. Most is hallgatnak és nem állnak Cerujja fiainak oldalára; csak Abisai és az őt tüzelő Joáb olyan kiméletlenek, hogy a király elrejtett gondolataival nem törődve, hangosan erőszakolják a saját nézetüket. Dávid király körül régóta szellemi légkör terjengett s ebből hamis hangként ritt ki mindenkor Joáb alantos, bosszuálló s önző gondolkodása. Ezért volt Dávid türelmetlen hozzájuk. Dávid nagy s a földi gondolkodástól idegen eszmék között járt állandóan, égi valóságok között, melyek a földi alacsony embernek valótlanoknak tünnek fel s ezt a férfit nevezte Simei Béliál emberének, azaz a semmirekellőség emberének. Abisai döglött ebnek nevezi Simeit, nem azért, mert a mennyei, isteni életet nem ösmerte, nem azért, mert tisztátalan volt, mint az eb az isteni kegyességgel szemben; hanem azért, mert zavarta nyugalmukat s kényelmetlen volt nekik, mint a lábatlankodó s tolakodó, zsákmányát váró utcai kóbor eb. Dávidnak a tisztátalan szellemi világ szennye és mohósága tünik fel Simeiben. Ez a tisztátalan szellemvilág, melynek egyik kiküldötte Saulon ült rajta, jelenik meg bántó tolakodásában Saul rokonában. De Isten küldötte el a tisztátalan szellemet, most, hogy Simein keresztül őt kinozza. Ki merné azt mondani: Mit cselekszel? Mikor Isten cselekszik általa. Hagyni kell Simeit, amig Isten hagyja s ha Dávid és övéi jóval fizetnek a rosszért, mellyel Simei fizet, ezzel teszik a legtöbbet és legeredményesebbet a gonosz ellen, mert jóval győ-

zik le a rosszat! Ezzel a jóval állanak Jahve oldalára s ezzel indithatják leginkább Istent arra, hogy rájuk tekintsen s megelégelje a rosszat, mely most áradó folyamként ostromolja őket. Az orvosságot, a szabadulást Jahvénál kell keresni! Dávid akarta viselni a fájdalmat, ki akarta inni fenékig a keserü pharat, melyet Jahve készitett, mint azt egyszer Jézus akarja végig kiinni majd! Dávid halvány képe az Eljövendőnek! Talán szövegromlás, hogy a 14. versből kimaradt a "Jordánhoz" szó. Ott megállt és Simei jónak látta kereket oldani. Dávid megkönnyebbült és testi frissitést is vett magához. Érezte, hogy Isten iskolája egyelőre véget ért.

15-23 v.: Ezalatt Absolon az egész néppel, minden izraelivel bement Jeruzsálembe s vele Achitófel. Mihelyt pedig az arki Chusai, Dávid barátja megérkezett, Absolon felé kiáltotta: Éljen a király! Éljen a király! Absolon azonban megkérdezte Chusaitól: Ez a te szeretéted a barátodhoz? Miért nem mentél el a barátoddal? Chusai igy felelt Absolonnak: Nem ugy van, hanem akit Jahve választott, meg ez a nép, s minden izraeli, azé vagyok én, nála maradok! És másodszor: kinek fogok szolgálni? Nem az fia előtt-e? Amiként az atyát szolgáltam, ugy foglak majd téged is szolgálni.- Ezután Absolon Achitófelhez intézett kérdést: Tartsatok tanácsot, mit tegyünk?! Achitófel ezt felelte Absolonnak: Eredj be atyád ágyasaihoz, akiket itt hagyott, hogy a házat őrizzék! Ha egész Izrael meghallja, hogy gyülöletessé tetted magad atyádnál, mindenkinek keze szilárd lesz, aki veled van! Erre egy sátort feszitettek ki Absolonnak a tetőn s Absolon bement atyja ágyasaihoz, [illegible], egész Izrael szeme láttára. Azokban a napokban Achitófel tanácsa, ha megkérdezték, olyan volt, mintha Istent kérdezték volna meg. Igy nézte Achitófel minden tanácsát Dávid is, Absolon is.

Absolont kémei előre értesitették, hogy atyja elhagyta a fővárost s azt neki mintegy átengedte. Absolon elhatározta, hogy azonnal bevonul a városba s királyi méltóságának azt a bizonyságát is igénybe veszi, hogy a székváros övé. Hogy a jeruzsálemi nép hogy fogadta, nem olvassuk. Hizelgő, talpnyaló elég van minden városban, ki a pillanatnyilag adott helyzethez alkalmazkodik s azt ünnepli, aki ma föl ül van. Még több a kiváncsi, aki csak látni, érdeklődni akar s mivel egyesek ujjonganak, ők is kieresztik hangjukat. Legkevesebb az elvhü és személyhez hü ember. Ezek házukban elzárkózva várták a következőket. Absolonnak tehát volt ünneplője s az ünneplők közt egyszer csak föltünik egy tekintélyesebb arc: előlép atyja egykori barátja és tanácsosa Chusai, ki épen akkor érkezett meg a városba a Dáviddal történt beszélgetés után. Chusai hazudik Absolonnak, de okosan hazudik. Magát szintén a pillanatnyi helyzethez alkalmazkodó, hütlen embernek tünteti fel, mint amilyenek Absolon hivei általában voltak. Más fajtáju emberre Absolon nem számithatott, s igy Chusai magyarázatával meg volt elégedve. Ma ő van fenn, Chusai azért annak a napnak hódol, mely ma az ég tetején van. Azon Absolon nem töri a fejét, hogy aki ilyen könnyen melléje pártol, az épen olyan könnyen el is hagyhatja őt. Absolon egész lénye, egész pályafutása a felületesen, a mulón, a változón épül fel. Neki alig van fogalma arról, ami maradandó és változatlan. Chusai tehát jól számitott. Abból senki sem csinál lelkiismeretet, hogy egy vérengző fenevadat habozás nélkül lelőjjön. Chusai nem csinált lelkiismeretet abból, hogy egy ármányos hazugot ármányos hazugsággal tévesszen meg. Ha Absolont az isteni igazságok felől, lelkének örök érdekei felől tévesztette volna meg, nagy felelősség terhelné; de hogy a bitorlott hatalom elvesztésében eszközzé váljék, azt Chusai kötelességének látta. Absolont azzal fogták meg, amivel ő győzte le szegény, öreg atyját. Chusai hazudott, de hazugságának gonosz célja nem volt. A cél nem szentesiti az eszközt, de enyhiti a felelősséget. Isten melléje állt Chusainak és sikert adott vállalkozásához.

Absolon első teendője a fővárosban egy aljas házasságtörés volt, melyet az egész nép szeme láttára szégyentelenül követett el, hogy ezzel lehetetlenné tegye a visszafordulást azoknak, akik vele tartottak. Mind látták a gyalázatot s megmaradtak az atyja ágyát beszennyező fiu mellett s ezzel elvágták az utat vissza az atyához, de elvágták az utat vissza Jahvéhoz.

hoz is ki az ily aljas bünt megtorolja.Absolon tette ugrás volt az istentelenségbe.A tanács Achitófeltől jött,ki ezzel a tanáccsal szintén elvetette magától az Istent.A tanács annyiban volt bölcs, hogy aki az ekeszarvára veti kezét,ne nézzen hátra.De ez istentelen szántás volt!

XVII.1-14 v.: Achitófel ekkor igy szólt Absolonhoz:ki akarnék választani tizenkétezer embert,hogy elinduljak s még az éjjel üldözőbe vegyem Dávidot;rajta ütök,amig kimerült és a keze lankadt.Igy megriasztom s megfut mind az a nép,amely vele van.Az egyedül maradó királyt pedig leverem.Ezzel visszatérítem az egész népet hozzád.Az az ember,akinek te az életére törsz,annyi,mint az egész.Ha ő elvész,az egész nép sértetlen marad.Absolon szemében helyesnek/egyenesnek/látszott ez a dolog, valamint Izrael összes véneinek szemében is.De Absolon igy szólott:hivjátok csak az arki Chusait is,hallgassuk meg,mi van az ő szájában!-Mikor Chusai bement Absolonhoz,Absolon megkérdezte őt:igy és igy beszélt Achitófel;megtegyük-e amit mond? Ha nem,akkor beszélj te! -Az egyszer nem jó tanács,amelyet Achitófel tanácsolt!-felelte Chusai Absolonnak.-Te tudod-szólt Chusai-hogy atyád és emberei vitézek és elkeseredett lelkűek,mint a kölykeitől megfosztott medve a mezőn.Atyád harcias férfi, ki nem hál együtt a néppel.Most is valami gödörben vagy más helyen rejtőzködik s ugy lesz majd,hogy mindjárt az elején el fognak esni egyesek, azt meghallják s azt fogják mondani:vereség érte a népet,mely Absolont követi! Még az erős is,kinek szive olyan,mint az oroszlán szive,egészen megolvad,mert Izrael tudja,hogy atyád vitéz s erősek azok,akik vele vannak! Miszen ezért tanácsolom:minden áron melléd kell gyüjteni Dántól Bérsebáig egész Izraelt olyan tömegben,mint amilyen a tengerparti föveny;aztán magad vonulj velük a harcba! Ha aztán valamely helyen,ahol épen található,elérjük,ugy esünk rá,mint harmat a talajrá s nem marad meg egy sem belőle s valamennyi emberéből,akik vele vannak! Ha valamely városba gyülnének be,egész Izrael köteleket vinne abba a városba s elvonszolnánk azt egy pátakmederbe,mig nem maradna belőle egy kövecske sem.Absolon és az izraeliek valamennyien ezt felelték:jobb az arki Chusai tanácsa Achitófel tanácsánál! Isten parancsolta ugyanis,hogy az Achitófel jó tanácsát átváltoztassák,hogy ezzel Jahve elhozza a veszedelmet Absolonra.

Miután Absolon Jeruzsálembe bevonult,felmerült a kérdés,mit csináljanak tovább a menekülő Dáviddal.A tanácsban a legtekintélyesebb Achitófel volt,nem ok nélkül,mert azonnal megadta a legjobb tanácsot,amely a szegény,kifáradt és idős Dávidot okvetlenül Absolon kénye-kedvének adta volna oda,vagy a király hü embereivel együtt esett volna el a harcban s Absolon uralma biztositva lett volna.Achitófel,kinek most már érdekében állott a büntetés elkerülése végett Dávid megsemmisitése,maga akart a csapat élére állani,mely Dávid után megy; még azon az éjjelen rá akarta mérni a döntő csapást.Fáradt,kedvetlen nép-Achitófel szerint-hirtelen éjjeli rajtaütéstől megzavarva,szétfutott volna s az egyedül maradó Dávidnak meg kellett volna magát adnia.Ezzel a győzelemmel Dávid egyedül maradt volna s az egész nép Absolon oldalára került volna.Achitófel feltételezte,hogy Absolon nem szándékozik kimélni Dávid életét s inkább akarja őt halva tudni,mint feddő atyai szeme elé kerülni.Szerencsétlen Absolon! Mintha odaát nem volna szembesités és elmaradna az itélet,amely elől itt kibujnak a gonosztevők! Minden jelenlevő egyszerre átlátta,hogy a tanács helyes és Dávidot földi életének legnagyobb veszedelme fenyegette.Isten azonban másként végezett s Istennek kezében az uralkodók szive oly engedelmes,mint amilyen hajlékony a viz.Absolon hiu, pompázó ember volt s ha már egyszer Achitófel mellett még egy hires ember került udvarába,az arki Chusai,a nagyobb teketória végett még annak a tanácsát is hallani akarta,noha a legjobb tanács már kezében volt.Ez a hiuság volt a vesztе.Chusai volt olyan ügyes diplomata,hogy Achitófel tanácsát el tudja homályositani.Chusai a következő látszólagos"előnyöket"csillogtatta meg Absolon és a tanácskozó urak előtt:1/ meg lehetett az éjszaka pihenni s nem kellett a veszélyes vállalkozást folytatni; 2/ elhalasztódott a krizis,mit szivesen szoktak látni az oly emberek,

kik dolgukban nem egészen biztosak s nem tudják egészen bizonyosan, hogy vajjon az erősebbik fél oldalán állanak-e;ez különösen Absolon embereinek tetszett;3/ elhalasztódott a pillanat,mikor Dávidal szembe kell nézniök s ez mindenki számára elég kényelmetlen volt,akármennyire megkeményedtek is a gonoszban; 4/ rossz lelkiismeretü ember bátrabb,ha sokan vannak s a nagy tömeg gondolata mindenkinek kecsegtető volt;a Juda iránt bizalmatlan északi törzsekből többen gyülhettek Absolonhoz,bár az is igaz,hogy a hüségesek és becsületesek,kik nehezebben mozdulnak a harcra,szintén nagyobb számmal gyülhettek Dávid mellé;ez utóbbira a gyors sikertől elkápráztatott Absolon nem igen gondolt; 5/ Dávid vitézsége,harci kézsége mindenki előtt ismeretes volt s azért a félelem mindnyájukban ott viszolygott;féltek az éjjeli meglepetésektől ők is és ezért a Chusaitól ajánlegetett nagy tömeg,mely egy várost el tud vonszolni kötélen a mélységbe,igen megnyugtatólag hatott mindannyiójukra.Chusai hasonlatai szertelenek s a demagógra jellemzők,noha Chusai nem volt demagóg,csak tettette magát annak. Chusai jól tudta festeni Dávid dühét,melynek ugyan ellenkezője volt igaz,mert Dávid életének legszelidebb napjait élte s még Simeit is megkimélte.A szeretett fiuban elszenvedett csalódás fájdalma hozta ezt a megadó szelidséget a király lelkébe,arról azonban Absolonnak sejtelme sem volt.Az ő lelke apjá lelkének mozdulásait nem tudta követni.Chusai elrejtette,hogy egy rossz lelkiismeretü nagy tömeg tehetetlenebb,mint kevés jó lelkiismeretü,elszánt ember.Városokra kötelet vetni s azokkal nagy tömegnek a falakát lehuzni merész gondolat volt; de kisebb házak,gyengébben épült falak az ilyesmit lehetővé tették,s még ha nem lett volna lehetséges is,az a nagyképü,durva előadás,ahogy Chusai Absolonék szája ize szerint tudta előadni csalétkeit,megtette a maga hatását,felkeltette az elbizakodottságot,a tömeg adta hatalomérzetet s elhallgattatta a lelkiismeret és félelem ébredő jelentkezését.A durva,gonosz emberek előtt megjelent a kép,ahogy egy várost is el tudnak söpörni s helyéről ugy elvinni,hogy egyetlen kő abban a helyén állva nem marad s a hatalmas erőt kifejthetik éjjeli veszélyeztetés nélkül;megkivánták e kényelmesebb s mulatságos hadviselést és szivük meg volt nyerve Chusainak.Jahve angyalai felülről jövő parancsra megjelentek e gonosztevők mellett,csábitó képeket rajzoltak elejük s azok mentek a mézes madzag után,melyet szájuk előtt elhuztak.Az emberek nem szoktak számolni azzal a rejtett világgal,amelynek tagjai szerényen tevékenykednek körülöttünk s melynek tagjai azzal a képességgel rendelkeznek,hogy szellemünkön át lelkünk elé olyan képeket vetitsenek, amilyeneket akarnak.Az embernek meg kellene próbálnia a lelkéből felhangzó csábos ösztökéléseket;de az ember szivesen csalódik,ha a csalódás kellemes.Ebben az esetben a csalóka kép biztatóbb,vonzóbb volt, mint a valóság s igy Absolon és hivei lépre mentek.Vajjon Isten megcsalta az embert? Nem Isten csalta meg őket;hiszen hallották Achitófel szavait épen olyan jól,mint Chusaiét;ha becsületesek,ha férfiak lettek volna,meghányták-vetették volna mindkét tanácsot;de hitvány emberek, kik a lelkiismeret szaván könnyen tulteszik magukat,az okosság szaván is épen olyan könnyen tulteszik magukat,ha csábitó igéretet hallanak. Aki lelkiismeretét elhallgattatja,ne csodálkozzék, ha az önző okosság szava is hallgatni fog benne,mert az okosság épen ugy Isten ajándéka, mint a lelkiismeret és ha valakinek az utóbbi nem fontos,Istennek jogában van az előbbit is visszavenni tőle;jogában van homályt boritani az ellene lázadó elmére.

15-23 v.: Chusai ezután igy szólott Cádókhoz és Abjátárhoz:a főpapokhoz:igy és igy nyilatkozott Achitófel Absolon előtt és Izrael vénei előtt és ezt meg ezt a tanácsot adtam én.Most hát küldjetek el sietve és jelentsétek meg Dávidnak:ne töltsd a mai éjszakát a puszta sivatagában,hanem okvetlenül kelj-át,hogy pusztulás ne érje a királyt és az egész népet,mely vele van.Jonátán és Achimác ott állottak a Kémek forrásánál.Ám jött egy szolgáló és megjelentette nekik a dolgot:ők pedig elmentek és megjelentették Dávid királynak;nem mehettek be ugyanis a városba,hogy ott mutogassák magukat.De meglátta őket egy fiu

és jelentést tett Absolonnak.Sietve ment el hát a kettő s betértek Bachurimban egy embernek a házába,kinek udvarán volt egy vizverem; abba lementek.Az asszony fogott egy takarót és azt ráterítette a verem szájára,aztán gabonamagvakat szórt rá,ugyhogy nem lehetett semmit föl**is**merni.Mikor Absolon szolgái bementek a házba az asszonyhoz s megkérdezték: hol vannak Achinác és Jonátán? az asszony igy felelt nekik:általkeltek a viztócsán.Azok keresték,de nem találták őket. Azzal-visszatértek Jeruzsálembe.Elmenetelük után azok feljöttek a veremből,elmentek és jelentést tettek Dávid királynak.-Keljetek fel és sietve keljetek át -mondták neki-a vizen,mert igy és igy beszélt felőletek Achitófel;ugyhogy Dávid és az egész vele levő nép fölkeltek és általmentek a Jordánon még a reggeli szürkületig.Mikor Achitófel látta,hogy tanácsát nem valósitották meg,megnyergelte szamarát,fölkelt s házába ment a maga városába s miután rendelkezett házával,felakasztotta magát és meghalt.Atyja sirjában temették el.

Az előre megbeszélt módon Chusai Dávidnak megizente,ami történt s ami fenyegeti.Chusai a főpapokkal beszélt,ami nem lehetett feltünő.A főpap szolgálója megjelent reggel annál a Jeruzsálemtől keletre fekvő forrásnál,melytől a vizet szokták vinni s itt találkozott a két főpap két fiával.Az üzenet igy ment szájról szájra.Itt azonban észrevette a két ifjut Absolonnak egyik legénye s az jelentést tett gazdájának arról,hogy az eltünt ifjakat hol látta.Absolonnak gyanus volt a dolog s rögtön értük küldött.Az ifjak észrevették az üldözőket s az utról hamar letértek abba a városkába,amelytől a menekülő Dávidot szidalmazni jött elő Simei.Most Simei nem volt ott;de az üldözők,kik látták, hogy az ifjak merre mentek,kérdezősködés után eljutottak abba a házba, melynek gazdája ismerős volt az ifjaknak s melynek udvarán ügyesen elrejtette az asszony az ifjakat,mig az üldözőknek azt mondta,hogy a keresettek már tovább mentek a viztócsa ,vagyis a Jordán gázlója felé. Az üldözők mentek,ameddig mehettek;tul közel Dávid embereit nem merték megközeliteni s bizonyos távolságból kénytelenek voltak azzal a jelentéssel visszatérni,hogy az ifjakat nem találták;azok elmenekültek már Dávidhoz.Csak visszatérésük után jöttek elő az ifjak a vizveremből, melynek létét az üldözők nem sejthették,mert egy takarót teritett a szájára az asszony s a takaróra száradó magvakat hintett,mintahogy udvaron ilyesmit száritgatni szoktak is a héberek.Igy az ifjak szerencsésen eljuthattak Dávidhoz s feladatukat teljesithették.Dávid rögtön,még az éjjel átkelt a Jordán gázlaján embereivel együtt s a tulsó parton már nem fenyegette a veszély;Absolon átkelését könnyü lett volna megakadályozni.Az elbeszélésen rajta van az isteni segitség bélyege;az ifjak menekülése,az asszony segitsége,a király gyors átkelése mind azt mutatják,hogy egy jóságos Kéz őrködött a királyon és azokon,akik segitségére voltak.Minden megnyugodni s derüs utra igazodni kezdett.Isten megengedi az ellenség pillanatnyi sikerét,hogy aztán annál jobban láthatóvá váljék az isteni segitség.Annál borusabb lett az ég a Dávidhoz hütlen Achitófel fölött.Amikor látta,hogy okos tanácsát Absolon elveti és Chusaira hallgat,egyszerre látta a jövőt is, mely az elhatározás nyomán ki fog alakulni:Dávid előre kap;hivei lassan megérkeznek védelmére s Absolon xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx vállalkozásának igazságtalansága és meddősége lassankint kivilágosodik.Abból,hogy tanácsát elvetették,már ő is látta,hogy Absolon a veszte felé rohan. Achitófel nem volt nagy jellem,de éleslátó s bölcs ember.Nem a sértett hiuság vitte halálba,hanem annak mély megbánása,hogy Absolon mellé állt.Chusai hatásából,ebből az olcsó győzelemből,az okos emberek előtt alig leplezhető gunyból,amely Chusai érvelésében Achitófel felé áradt, megláttá,hogy Absolonnál az ő bölcsessége előre kárba veszett. Ez a hiu,a látszaton kapaszkodó férfi,kit olcsó hatáskeltéssel meg lehet nyerni,nem lehet győzelmes hadvezér:a karó,amelyhez kötötte életét, eltörött.Nem beszélt senkivel,nem méltatlankodott,nem fenyegetőzött, hanem szamarára ült és hazament.Rendes ember volt: házát eligazitotta, rendelkezett temetésére vonatkozólag;azután félre-ment s megfojtotta magát.A fulladás az egyik legfájdalommentesebb halálnem.Mindebből a bölcs nyugalma látszik ki.Achitófelt nem érintette mélyen a Jahve -hit

24-29 v.: Mikor Dávid Machanaimba ment,Absolon átkelt a Jordánon a vele levő izraeli férfiak is mind.Joáb helyére a sereg fölé Absolon Amászát tette.Amászá egy Jitra nevü izmaelita férfi fia volt, ki bement volt Abigálhoz,Náchás leányához,ki Cerujjának,Joáb anyjának leánytestvére volt.Izrael és Absolon Gileád földén tábort ütöttek. Mikor Dávid Machanaimba ment,Náchás fia,Sobi,Ammon fiainak Rabbájából;továbbá a Lo-Debárból való Ammiel fia,Mákir és a Rogölimból való gileádi Barzillai ágyat,tálakat,agyagedényeket,buzát,árpát,lisztlángot,pörkölt gabonát,babot,lencsét,,mézet,vajat,juhokat,sajtot,marhákat hoztak Dávidnak és a vele levő népnek,hogy egyenek,mert azt gondolták, hogy a nép éhes,fáradt és szomjas lett a pusztában.

Meg kell figyelnünk,hogy Absolon mindig utána megy Dávidnak.Jeruzsálembe akkor vonul be,mikor meghallja,hogy Dávid kiment onnan.A Jordánon akkor kel át,amikor Dávid Machanaimba megy.Tart az apjától;nem mer Achitófel tanácsát követve hirtelen rátörni és csatát erőszakolni ki. Ez a késlekedés sokat használt Dávid ügyének s ugyanannyit ártott Absolonnak.Érdekes megfigyelni,hogy mi fajta emberek csoportosulnak körülötte s jutnak bizalmába.Cerujjának,Joáb anyjának,ki tehát Dávidnak nem volt vérrokona,volt egy házasságtörésből származó unokaöccse,egy gyülöletes,idegen fajtáju embernek,egy izmaelitának a természetes fia. A héber szövegben ugyan izraeli van,de a LXX izmaelitát emlit s az jobban is illik a szövegbe.Ez a"rokon"nem sok becsülést kaphatott a családban;de Absolonnak kapóra jött:épen bizonyos kitaszitottsága miatt számithatott hüségére.Nem mindig,de sokszor örökliődik a fiura az apa természete s igy Amászá is átvehette apja kétes jellemét.De ez kellett Absolonnak.

Dávidnak más jellemü és más természetü emberekkel volt ugyanekkor dolga. Baráti hivás és kérés nélkül jöttek és élelmet,ágynemüt,edényeket hoztak neki s embereinek,ugy okoskodva,hogy a pusztában fáradó embereknek frissitésre,élelemre szükségük lesz.Isten indította s vezette őket Dávidhoz.Egyikük amoni eredetü ember volt ,mégis Dávid nagyrabecsülője.A másik kettő héber eredetü.Mind gazdag emberek,kik az életükhöz szükséges nyugalmat és békességet inkább várhatták Dávidtól,mint Absolontól,de akik a szeretet és barátság kötelékével Dávidhoz fűzve,nem tudták elnézni a barátnak szenvedését és szükségén segiteni akartak. A felsorolt élelmiszerek mutatják,hogy hogyan éltek akkor az emberek.Mit ettek s mi volt a rendes tábori koszt.Nyomorúságról itt nem hallunk,hanem komoly kenyéranyagról;a nagy mértékben fogyasztott pörkölt gabonából,mely a mi pattogatott kukoricánknak rémileg megfelelt. Imé megindult hát a pusztai vándorlás és jöttek Dávid hivei.Ez a három ember sok más embert is jelentett,kiknek élén állottak.Nőtt Dávid serege és biztonsága;éhségtől nem kellett már félniök;tábori kényelmükről is gondoskodtak szerető szivek és kezek.Achitófel jól látta a jövőt;de Chusai is,hiszen épen azért adta a hamis tanácsot Absolonnak.

XVIII.1-5 v.: Dávid aztán szemlét tartott a vele tartó népen s ezredeseket és századosokat rendelt fölé jük;majd a nép harmadrészét Joáb keze alá adta,harmadrészét Cerujja fiának,Joás testvérének,Abisainak a keze alá s harmadrészét a gitti Ittai keze alá.Azután igy szólt a néphez: En is okvetlenül kivonulok veletek! De a nép igy szólt: Te nem vonulhatsz ki velünk!Mert ha mi talán megfutnánk,nem vetnének ránk ügyet /szivet/.Ha fele seregünk meghalna,nem vetnének ránk ügyet.De te annyit érsz,mint közülünk tizezer! Igy hát jobb,ha te a városból leszesz segitségünkre-Ami jobbnak látszik szemetekben,azt teszem-felelte nekik a király.A király hát a kapuhoz állt oldalt,mig az egész nép százankint és ezrenként kivonult.Majd a király megparancsolta Joábnak,Abisainak és Ittainak:Bánjatok én értem szelidén az Absolon fiuval!Az egész nép meghallotta,hogy az összes tiszteknek mit parancsolt a király Absolonra vonatkozólag.

Dávid nagyságra és hadvezéri talentuma emelkedik ki előttünk ezekből a szavakból,melyek elbeszélik,hogy az első nyugvóponton,ahova üldöztetés-

séből megérkezik,azonnal parancsoló hadvezér lesz belőle s nem adja magát oda a gyámoltalan tétlenségnek.A menekülő népből azonnal hadsereg lesz,ahogy a király előtt szemlére megjelenik.Szavára a nép apróbb egységekre oszlik s az egységek sorra vezért kapnak;századok,ezredek keletkeznek századosokkal és ezredesekkel;végül három seregre oszlik az egész hadi nép három fővezér alatt.Ő maga akar az egész fölött rendelkezni s a néppel együtt kivonulni;de a nép szavára,mely kímélni akarja az ellenség dühétől a királyt,hátra marad s a városból készül igazítani a csata sorsát.Joáb kizárólagos fővezérségét ez alkalomra megszünteti,hogy annak hatalmát megnyirbálja;látszik,hogy attól tart, hogy Joáb a fejére nőne.Joábnak bizonyára nem tetszhetett ez a lefokozás;de a király erélye megfékezte.Bosszusága abban nyer majd kifejezést, hogy a király parancsnának Absolont illetőleg nem fog engedelmeskedni. Dávidnak bizonyos értelemben haszna volt Absolon lázadásából:megtudta, kik hűségesek hozzá;megtudta,mily nagyon szereti a népnek az a része, amely vele tartott s hogy aggódik életéért.Amikor saját magva tör életére,jól eshetett az a tudat,hogy sokan igazán szeretik.A népnek különben igaza volt abban,hogy Absolonék nem a nép ellen törtek,mely Dávid halála esetén ugyis meghódol Absolonnak;hogy mindegy volt,megfutnak-e, elesnek-e:Absolon és szövetségesei Dávidot akarták elpusztítani,kitől pillanatnyi sikerük mellett is nagyon féltek.A hadi népnek pedig,mely Dávid mellett állott,inkább volt szüksége Dávid hadvezéri tálentumára, vezetésére,mint fegyverére.Dávid tehát,mikor elérkezett a kivonulás ideje,nem a menetelő sereg élére állott,hanem a kapunál oldalt foglalt helyet s onnan szemlélte övéit.Mikor künn a mezőn volt már az egész sereg,Dávid magához rendelte a három fővezért s azoknak az egész nép füle hallatára kiadta a parancsot,hogy fiát,a lázadó Absolont,a királyra való tekintettel kíméljék meg,szórul szóra:fedezzék el.Hogy szerette még most is,mikor arról volt szó,hogy esetleg apagyilkos lesz a fiából;hogy szerette még gonoszságának legmélyebb pontján is azt a gyermeket,ki még nem szünt azon ellen minden aljasságot elkövetni,olyan dolgokat,melyek még egy idegen részéről is hálátlanságnak és romlottságnak számitanának! Mily tág volt ez az apai szív a megbocsátásra! Mennyi volt benne az elfedező szeretet! Valóban az a király Isten belső,szivbeli templomából járt elő naponkint az emberek közé,kik neki annyi fájdalmat okoztak,amennyit koronás fők ritkán szoktak viselni! A legkeservesebb fájdalmat azonban családján belül kellett elszenvednie.

6-18 v.: Mikor a nép kivonult a mezőre szembe Izraellel,az Efraim erdejében elkezdődött a harc.Izrael szenvedte ott a vereséget Dávid szolgáival szemben;nagy volt azért ott a veresség:huszezerre rugott.A harc kiterjedt annak a földnek egész színére s az erdő falánkaiban ette az embereket,mint a kard azon a napon.Absolon egyszercsak szembe találta magát Dávid szolgáival.Absolon egy ösvéren ült s amikor az ösvér egy nagy,ágas-bogas terpentinfa alatt haladt el,feje beleakadt a terpentinfába,ugyhogy ég és föld közé jutott,az ösvér pedig kifutott alóla.Ahogy ezt egy ember meglátta,megjelentette Joábnak:Ni,láttam Absolont,egy terpentinfán függve! -Ha hát,ha láttad,-felelte Joáb annak az embernek, aki a jelentést tette néki-miért nem ütötted le ott nyomban a földre?! Aztán az én dolgom lett volna neked tiz ezüstöt meg egy övet adni! De az az ember ezt felelte Joábnak: Es ha ezer ezüstöt kapnék a markomba, mégsem nyujtanám ki kezemet a király fiára,mert a fülünk hallatára parancsolta meg neked,Abisainak és Ittainak,a király,hogy "őrizzétek meg nekem az Absolon fiut!".Ha csalárdul cselekedném a saját lelkem ellenmivel a király elől semmi rejtve nem marad-te ugyan nem állottál volna oldalamra! -Ha én nem reszketek itt a te orcád előtt!-felelte Joáb.Azzal markába fogott három vesszőt s belelőtte azokat Absolon szivébe. Még mikor élt a terpentinfa lombja között,Joábnak tiz fegyverhordozó legénye körülvette s halálra verték Absolont.Ekkor Joáb megfuvatta a kürtöt s a nép visszatért Izrael üldözéséből,mert Joáb kímélte a népet.Azzal fogták Absolont s bevetették az erdőben egy nagy gödörbe s egy igen nagy kőrakást halmoztak reá.Izraelből pedig mindenki hazafutott a sátorába.Absolon még életében vett s állitott magának egy emléket,mely a király-völgyben van;ugy gondolkozott ugyanis,hogy nincs fia,ki emlékezetét megtartsa

Az emléket hát saját nevéről nevezte el:Absolon emlékművének nevezik a mai napig.

Machanaimban volt Dávid és serege megszállva s Absolon idáig üldözte atyját.Machanaim erdős vidéken fekszik s az erdő a szabad harcnak nem kedvez;nagyobb csapattestek kifejlődésére nem alkalmas.De épen azért talán hasznos volt Dávidnak,kinek serege kisebb lévén Absolon seregénél,az egész ellenséges sereggel nem került szembe.Apránként végezhetett az ellenféllel.Ezt a machanaimi erdőt talán azért nevezték Efraim erdejének,mert Jefta idejében itt szenvedtek vereséget illetéktelen beavatkozásuk miatt s ez a rossz előjel kisértett itt is,amikor Absolon ügyének védelmében megint főleg Efraim törzse vonulhatott fel,hogy a judabeli Dávid ellen harcoljon.Meg kell figyelnünk,hogy az Izrael név itt már későbbi értelmében fordul elő s jelenti azokat az Efraim bujtogatása alatt levő törzseket,melyek Dávidot nehezen ismerték el s az első alkalommal ellene fordultak.Efraim régi vetélkedése Judával szemben,az a megnyugodni nem akaró gőg,mely Juda vezetése ellen állandóan tiltakozott,támasztotta alá Absolon lázadását.Isten azonban ujra megujra törte ezt a gőgöt s most is az lett a harc eredménye,hogy az északi törzsek,azaz"Izrael" vereséget szenvedtek s aztán vad meneküléshez fogtak.Absolon serege teljesen fölbomlott s kiki hazament sátorába. Elpárolgott a harci vágy,mert hüség nem volt mögötte,mint Dávid embereinek harckészsége mögött.Győzött az,aminek az erkölcsi világban sulya van:a hüség,a becsület.Ezt a győzelmet oly természetesnek találja a próféta történetirás,hogy többet nem is foglalkozik vele,hanem áttér egy a nép szempontjából mellékesebb eseménynek,Absolon halálának elbeszélésére s azt nagy részletességgel mondja el.Ez az elbeszélés azért fontos,mert mély bepillantást enged jellemekbe s az Istennek az egyes emberekkel szemben alkalmazott gondviselő tevékenységébe.Izrael huszezernyi vesztesége eltörpül jelentőségében Absolon halálával szemben; nem azért,mert Absolon nagy ur volt,azok pedig csak közkatonák;hanem mert Absolonban Isten egy bálványt döntött le s olyan lelkületet büntetett meg,mely a tiszta égi világban különösen utálatos és gyülölt. Az utolsó itélet szempontjából sokkal fontosabb Absolon példaadó sorsa, mint a huszezer ember halála,kiket Isten csak egy másik világba helyezett.Ismételjük,hogy a halálra tényre nem olyan fontos,mint az itélet ténye s azért fontosabb annak a sorsa,kit azzal itélet teli-találattal ért,mint ezrek sorsa,kiket Isten csak átvisz egyik létformából a másikba.Az utóbbiak halála is itélet,mert a halál mindig itélet; de Absolonban az itélet megrázó valósággal állitott példát a halandó emberek elé.Az erdő nem jó harctér,mert nem engedi a seregek kifejlését meg s mert meglepetéseket tartogat,melyeket semmiféle hadi tervvel előre kiküszöbölni nem lehet.Az erdő nem áttekinthető s nem lehet látni,hogy annak egyes részeiből melyik seregnek részei gyülekeznek.Igy Absolon egyszercsak Dávid embereivel találja magát szemben s mikor észrevesszi, megfordul s menekül.Talán nem lett volna semmi baj ebből,ha a menekülés sikerül.De Isten a bálványt annál fogva dönti le,ami büszkeségének egyik főtárgyát képezte.Absolon megcsodált,szép hosszu haja egy terpentinfa ágas-bogas szövevényébe kapaszkodik s ott fogva marad.A haj megtartja a férfit,de a gyors ügetésre,majdnem vágtára hajszolt állat tovább szalad s Absolon lába egyszerre a levegőben lóg.Ez a függés még halált nem okoz,ha nem is kellemes helyzetet jelent.Azonban az isteni gondviselés Absolon nyomába nem Dávidhoz hü embereket hoz,hanem azt a Joábot,akinek vetését egyszer fölégette s ki annyira csalódott benne, mikor hatalmi törekvéseinek támaszát a királyfiban nem találta meg. Joáb gyülölte Absolont s szivét haraggal töltötte meg Dávid iránt is az a mellőzés,hogy nem ő lett Dávid egész seregének fővezére.Joáb szivében nincs kiméletAbsolon iránt s nincs engedelmes megértés a királlyal szemben.Joábnak nem fáj,ami a királynak,vagy Absolonnak fáj.Absolont nem Joáb fedezi föl,hanem egy közvitéz,kiben azonban emberségesebb indulatok vannak,mint a vezérben.Ez a közvitéz nem tartozott Joáb bizalmas emberei közé;azok lelkülete egészen más volt.Mint elöljárójának jelenteni köteles,hogy Absolont megtalálta s hogy milyen állapotban.Joábnak kellemesebb lett volna,ha nem ő öli meg Absolont s

azért beszéde,hogy mit adott volna a jelentést tevő közvitéznek,ha többet jelent neki,tudniillik a királyfi halálát is,tulajdonképen felbiztatás arra,hogy a vitéz pótolja mulasztását,térjen vissza és üsse le a függő Absolont.A vitéz elérti a biztatást és meg is felel rá:ha 2o ezüst helyett ezret kinált volna,akkor sem vállalkoznék a király parancsának áthágására; őrültség is volna ezt tennie,mert Joáb nem az az ember,,ki a katona vétkét magára vállalta volna s igy a büntető királlyal szemben a katona egyedül állott volna.Joáb nem reszketős természetű s kigunyolja a Dávidtól tartó katonát azzal,hogy magát állitja oda reszketősnek:"Nekem nincs időm itt tovább reszketni előtted!" A tréfa durva s nem fővezérhez méltó.Azt érezheti az is,akire célzott a fővezér.Az istenfélelem épen ugy nem gyávaság,mint a hatóságtól való tartás,mondjuk a király-félelem.Az ilyen félelem tiszteletadás,hála,engedelmesség inkább.Joáb nem tél Dávidtól s szerezvén három vesszőt,talán a fákról véve azokat le, meghegyezi s Absolon szivébe lövi őket nyilván hátulról,ahogy menekülés közben Absolon Joáb irányába fordult.Voltak ott azonban Joátnak bizalmas emberei is,akiket fegyverhordozóivá választott; ezek azonnal megértik, mi a teendőjük s mivel Absolonban volt még élet,a náluk levő fegyverekkel addig verik Absolont,mig holtan a földre nem esik,letépik ütéseikkel hajáról.Ez a durva,aljas vég volt az az itélet,melyet Isten Absolonnak szánt:a büntetés,mely a hazugot,a hálátlant érte.De hogy Isten ezt megengedte,nem veszi el azok felelősségét,kik e szokatlan durvaságra és viszszaélésre képesek voltak.Joáb igazi lelkülete azokban jelenik meg,kiket maga mellé nevelt s nem abban a parancsban,mellyel a háborut lefuvatta s a menekülőket és üldözőket egyaránt kiméltе.Ez a kimélet olyan,mint ahogy a lovas lovát kiméli,hogy tovább használhassa:okosság,nem irgalom. Joáb jól értékelte ahelyzetet:ahogy Absolon halálának hire elterjed,abba marad a harc, s Izrael,azaz az északi törzsek népe,mely a lázadóval tartott, elmenekül a számonkérés elől;tovább nem volt miért harcolnick,Dávid királysága tovább is biztositva van!Ha Absolon életben marad,tovább rémlékedtek volna benne hivei;de halála egyszerre megerősitette Dávid helyzetét.Isten ezt akarta,Dávid ezt nem kivánta.Inkább tovább szenvedett volna,csakhogy még megbocsáthasson gonosz,de szeretett gyermekének.Absolon mérhetetlen hiuságát mutatja,hogy emlékezetét az utókorral meg akarta őriztetni arra,hogy tisztes családi élet és hálás utódok által vesse meg fenmaradó hirének alapját,nem gondol;ehelyett emlékoszlopot vásárol és állittat magának a Király-völgyben.A Király-völgyet 1.M.14,17 is emliti; ide jött a győzelmes harcból visszatérő Ábrahám elé Sodoma királya s itt találkozott Sálem királyával,Melkicédekkel.Talán erről a királyi találkozóról nevezték el a kátlanszerü helyet,amivé a délebbre szükebbre váló Kidrón völgye észak felé kiszélesedik.Itt egy görög stilusu,vagy helyesebben kisázsiai stilusu siremlék ma is az Absolon sirja nevet viseli. Lehet,hogy Absolon oszlopa helyén épitették később ezt az emléket,mely hengeralaku s egy forditott kehelyben és virágban végződik.Az emlék ősrégi;de sok dicsőséget nem szerzett Absolonnak,mert az arra eljáró mohamedánok követ dobáltak utálatuk kifejezése végett rá,ugyhogy részben eltemetve áll helyén.Ugyanilyen utálatot fejez ki az Efraim erdejében hevenyészve készitett siremlék,mert amak követ szintén az utálat dobatta a szerencsétlen ifju gödörbe dobott holttestére. De az atyai szeretet még ebben a meggyalázott,utált állapotában is visszakivánta a hálátlan fiut.A Sámuel könyvében emlitett"mai napig" csak évtizedekkel vagy pár századdal későbbi időt jelez,mint ami a történet ideje volt.

19-23 v.: Cádók fia,Achimác megszólalt:"add fussak el s hadd vigyem el az örömhirt a királynak,hogy Ahve itélete kimentette őt ellenségeinek kezéből.De Joáb ezt mondta neki: A mai napon nem leszesz te örömhirvivő: hirdess örömöt egy más napon! A mai napon nem lehetsz örömvivő,hiszen a király fia halott.Erre Joáb egy szerecsennek szólt:Eredj,jelentsd a királynak,amit láttál.A szerecsen megbajolt Joáb előtt és elfutott. Cádók fia,Achimác azonban ujra szólt Joábnak:Legyen,ami lesz!"add fussak el még én is a szerecsen után.De szólt Joáb: Miért futnál te fiam?!Hiszen nem lesz abból neked örömmondás!-Lesz,ami lesz!"add fussak! -Fuss!- mondta neki s Achimác elfutott a Jordán-sikon át s elhagyta a szerecsent.

Cádók fia,Achimác s nem Abjátár fia,Jonátán szivében égett ott a vágy, hogy a győzelem nagy örömhirét ő tudathassa a Machanaimban várakozó királlyal,kinek jó volt a városban maradnia,különben könnyen ő is olyan helyzetbe kerülhetett volna az erdő kiszámithatatlan esélyei közt,mint Absolon.Az ifju nem gondol most Absolon halálára,mely az ő örömét nem nagyon zavarta;hanem csak a mindenkit megtöltő örömre:Isten itélt! Isten igazságos! A gonosz ügy leverve s győzött Dávid igaz ügye! Joáb jobban ismerte a király szivét,mint a tapasztalatlan ifju s jól tudta,hogy fiának halálhire el fogja rontani a király örömét.Ha tudta,miért volt oly kegyetlen s engedetlen,hogy a király parancsát semmibe véve,megfontoltan megölje az ifjut?! Joáb nem bánta most sem,amit tett.Csak okosan számitott.Joáb nem törődött azzal,hogy kiméliyiti a király fájdalmát s a gonosz hirt egy részvétlenre,a feketę ujságot egy feketére akarta bizni. Ezzel szemben Achimác fiatalos örvendezése valamit elvett volna a király fájdalmából. Már elment a sötét hirvivő,mikor Achimác,egy belső sejtéstől vezetve,ujra kérte,makacsul kivánta,hogy Joáb őt is elengedje.Miért kellett ehhez Joáb engedélye? Most,hogy a csata véget ért,visszatért a rendes állapot,melyben Joáb volt a fővezér s Achimác ismerte a katonai függés szabályait:katona a vezér utasitása nélkül nem cselekedhetik. Achimác most katona volt s Joáb gyakorolta fővezéri jogkörét.Abisai és Ittai hátrább vonultak,hogy a csata befejeződött.Joáb viselkedését nem ugy kell néznünk,mint kiszámitott ellenségeskedést; Joáb hasonlitott az orvosok ama fajtájához,kik nem tudják elképzelni az orvosi kezelést anélkül,hogy a beteg szenvedjen:gyógyitanak,de nem kimélnek.Joáb durva lelkü volt.Hadd fájjon a királynak,megérdemli,mért oly ostoba az atyai elvakultsága!Achimác finom érzésü ifju volt,ki szive mélyéből vágyott Dávidnak örömöt szerezni.Végül is Joáb enged és nem állja utját az ifju szeretetének.A szeretet,az örömöt szerző akarás szárnyakat ad s az ifju elég késéssel is csakhamar a csupán kötelességből futó szerecsen elé kerül.Joábnak igaza volt,hogy a király nem fogja örömhirnek hallani Achimác tudósitását;mégis az alattvalói szeretet látása kétségtelenül enyhitőleg hatott Dávidra s igy Achimácnak is igaza volt.Ő volt az egyik,aki miatt Dávid később otthagyta bánatát és részt vett a nép örömében.Az ellentétes hatásokat nehéz szétboncolni és megállapitani,mennyi a keserüség és menynyi az édesitő erő valamely szivben.

24-32 v.: Mialatt Dávid ott ült a két kapu között,az őrálló fölment a kapu tetejére a fal felé fordulva s amikor szemét fölemelte,látta,hogy fut egy ember egyedül.Az őrálló kiáltva jelentette a királynak.-Ha egyedül jő,akkor örömhirt hoz a szájában!-mondta a király.Az mindig közelébb ért.Ekkor az őrálló egy másik futó férfit látott.Az őrálló bekiáltott a kapuba:Ni,egy férfi fut egyedül!-Ez is örömhirt hoz!-mondta a király-. Én ugy látom-szólt az őrálló-hogy az első ugy fut,mint Cádók fia,Achimác szokott futni!-Jó ember az!-szólott a király-Jó hirnek jön az! Achimác a király felé kiáltott:Békesség! Azzal arcával a földre hajolt a király előtt és szólott:Áldott legyen Jahve,a te Istened,hogy kényre-kedvre adta azokat az embereket,akik uram,a király ellen fölemelték kezüket! A király megkérdezte:Békessége van az Absolon fiunak is?Achimác igy felelt:egy nagy csődületet láttam,amikor Joáb a király szolgáját elküldötte,meg engem,a te szolgádat;de hogy mi történt,nem tudom!-Fordulj! Állj ide!-mondta a király.Akkor jött meg a szerecsen és igy szólott:Fogadja az örömhirt uram,a király!Mert Jahve ítélete ma mindazok kezéből kimentett,akik ellened föltámadtak! A király megkérdezte a szerecsent:Békessége van-e az Absolon fiunak? A szerecsen igy felelt:Legyenek uramnak,a Királynak ellenségei s mindazok,akik ellened gonoszul föltámadnak,olyanok,mint az ifju!

Őrállók,kivált háboru idején mindig állanak a toronyban s nemcsak egy alkalomra mennek föl.De most vagy őrváltás volt,vagy a király kivánságára egy különösen éber s jól látó őrállót küldtek föl.A nap lenyugovóban lehetett s most már hirt várt a király.Az őrálló hát fent tartózkodott. Valami nyilás lehetett a tető s kapuköz között,melyen az őrálló lekiáltott s jelentette,amit látott.A király feszült figyelemmel leste a jelentéseket.Csakugyan jó időben ment föl az őr s jó időben figyelünk mi is rája.

Messziről egy fekete pont tünik fel,mely közeledik a városhoz.Az őrálló lekiált:Egyedül futó férfit látok! A király szive megdobban! Ha baj volna,többen futnának;jönne a menekülő nép!Egyedül futó férfi azt jelenti, hogy a tömegnek nincs oka futni;a csatatér a mienk.Az ellen futott meg! Vajjon él-e Absolon? Jó és rossz keveredtek a király szivében:miénk a győzelem,vajjon él-e a fiam?! Milyen megbocsátó az átyai szív! Annak a fiunak a szive az ő halálát akarta! Ő pedig feledi minden bünét s életéért aggódik;pedig a fiu halála az ő békességét jelenti!Békesség annyit jelent,mint sértetlenség,egészség! Ha Dávid holtan feküdnék a csatatéren, Absolon szive nyugodt volna;az apa szive pedig nyugtalanul ver;vajjon él-e a fiam? Az őr tovább is kifelé,a falon túlra forditva tartja tekintetét.Teljes figyelmét összeszedve igyekszik felismerni,hogy nem ismerős e a futva közeledő férfi.Alakját vagy épen arcát felismerni képtelen még. De mozgásáról egyszerre csak ráösmer:ezek Cádók fiának,Achimáecnak mozdulatai! A kitünő futót gyakran láthatta s most felismeri.Azonnal jelentést tesz a királynak,kiből megint önkéntelenül tör elő a bölcs,öreg ember következtetése:derék ember! Ha igy siet,csak jóval lehet tele a szája, mely alig várja,hogy megnyilhassék.A király nem tévedt;csupán csak,hogy Achimác a történteknek egy részét ismeri még s a teljes valóság nincsen birtokában! Amit tud,amit hoz,az jó;de nem minden!Az ő szive nem az apa szive!Ha az volna,kebelébe rejtve,várt volna még,vagy kérdezősködött volna:mi van Absolonnal?! De őt a hálátlan,gonosz fiu sorsa kevésbbé érdekelte!Hiába hozza a jó hirt,a király szive tovább is kétségek között vergődik.Közben azonban az őrálló másik közelgő pontot is felfedez:még egy futó férfi! Egyedül jő? Akkor az is csak jó hirt hozhat! A király nem gondol mást,mint hogy az első futó indult el hamarabb;a másodikat ujabb hirrel utána indították.Ez a második hozza a hiányzó hirt;szive heves dobogással várja,mi a második üzenet.De a második hirnök ugyanazt mondja.Ez a második követ,a mór azonban Joáb környezetéből való;neki megmondották az egész valót;sőt valószünüleg jelen volt,mikor Absolon élőből halotta változott.Nem gondol ez sem arra,hogy a király szive mire vár; elmondja,amit rá biztak s azt véli,hogy a király kivánesiságát ez kielégiti.De a király remegve érdeklődik tovább.Finomakban érző szív ebből a tudakozódásból észrevehetné,hogy a király szavaiban mennyi a féltő aggodalom,a reszkető várakozás.A szerecsen nem veszi észre s pontosan az ellenkezőjét teszi annak,amit Achimác várhatólag tett volna,ki ott áll a király mellett s már sejti,már érzi,hogy a király mi után eped.S akkor a szerecsen durván,a király visszafojtott várakozását letaposva,Absolon halálát kivánja mindazokra,akik Absolonhoz hasonlóan a király ellen lázadnak.Mit érezhetett Dávid e "jó kivánság"hallására?! Valóban Joáb gonoszabbul nem gondoskodhatott volna hirvivőről annhoz a királyhoz,kinek fia iránt való szeretetét annyi év óta ő igazán ismerhette."Jahve itélete"! Ez volt ma a jelszó.Jahve itélt! Igen,Dávidot fölmentette;de ez az itélet elsodorta Absolont!Jézus a keresztfán függve át tudta érezni azok sorsát,kik miatt Neki a keresztre kellett mennie,vagy épen akik Őt a keresztre vitték és mondhatatlan szenvedése között értünk imádkozott: "Bocsáss meg nekik,mert nem tudják,mit cselekedtek!""Hadd legyen ő ma még a paradicsomban velem!"Dávidnak Absolonhoz való szeretete halvány képe a Megváltó szeretetének a bünösök iránt.Csakugyan Isten kényre-kedvre adta azokat,akik Dávid ellen fölemelték kezöket s igy első sorban Absolont.Joáb és emberei a legdurvább módon töltötték ki rajta haragjukat az utolsó napok szenvedéséért.Dávid hasztalan parancsolt,nem fogadták meg.Milyen másként áll fölöttünk Az,aki a Golgótán áldozta fel életét,mikor értünk,bünösökért imádkozott s nem kért,hanem szilárd akaratát fejezte ki:"Átyám,azt akarom,hogy ahol Én vagyok,az enyéimek is ott legyenek!" Ezek az"övéi"egytől egyig bünből kimentett emberek.Dávidnak Absolonhoz való szeretete a kemény,hősi lélekkel eltürt szenvedések után nem gyengeség volt már,hanem felülről kapott szeretet:megbocsátás. Dávid parancsa Achimáchoz,miután az feladatát elvégezte,az akkor szokásos katonai műszó volt:Szób! Fordulj! s ami németbe rontott katonai nyelven ennyit jelentett:Lelépni! Tehát Dávid katona maradt,mint király is.Amit hozzá tesz:Állj ide! kitüntetés volt az ifjunak,amennyiben a király környezetében foglalhatott helyet.De meg is érdemelte ezt a kitüntetést hűségéért,mely a halállal játszatta s kitartásáért,önfeláldo-

zó szolgálatását.A szerecsennel annak jelentéstétele után,nem foglalkozik Dávid.Szolgálata nem érdemelt sem hálát,sem kitüntetést;de Joáb sem,aki a szerecsent küldte!

XIX.1-9 v.: Ekkor megreszketett a királynak szive s felmenvén a kapu felházába,sirt.Mentében igy szólt:fiam,Absolon! Fiam,fiam,Absolon! Bár én haltam volna meg helyetted,Absolon,fiam,fiam!
Megjelentették Joábnak:a király sir! Gyászolja Absolont.Aznap a szabadítás az egész nép számára gyásszá változott át,mert azt hallotta azon a napon a nép:a király gyötri magát a fiáért! Azon a napon a nép ugy lopta be magát a városba,mint ahogy lopva jár az olyan nép,amely szégyenli,hogy megfutott a csatából.A király pedig befedte arcát s ugy kiáltott,nagy hangon:Fiam Absolon! Fiam!Fiam! Ekkor Joáb bement a házba a királyhoz s igy szólott:Ma összes szolgáidnak arcára szégyenpirt kergettél,noha ők mentették meg lelkedet a mai napon s fiaidnak és leányaidnak lelkét,feleségeidnek lelkét és ágyasaidnak lelkét! Ugyanakkor te szeretsz azokat,akik gyülölnek téged és gyülölöd azokat,akik szeretnek téged.Hiszen ma értésül adtad,hogy neked nincsenek fejedelmeid és szolgáid.Mert ma megtudtam,hogy az volna neked helyes/egyenes/,ha Absolon élne és mi mindnyájan haltak volnánk a mai napon;most hát kelj föl,eredj ki és beszélj szolgáid szivéhez,mert Jahvéra esküszöm,hogy ha nem fogsz kimenni,ma éjjel senki sem marad nálad s ez nagyobb kár lesz neked,mint mind az a baj,amely ifjuságodtól fogva mostanáig ért.
Erre a király fölkelt s leült a kapuban.Mikor hirül ment,hogy a király a kapuban ül,az egész nép odajárult a király elé.

A király annyira beleélte magát abba,hogy hogy fog megbocsátani fiának és hogy fogja őt bukásából fölemelni,hogy most,mikor ez a várakozása összeomlott és látta,hogy abból semmi meg nem valósulhat,a szive megreszketett s a fájdalom ugy rá ült,hogy nem volt képes szólani;nem tudott semmivel sem foglalkozni;fájdalmát nem tudta fékezni,hanem inkább elrejtőzött mindenki elől azzal,hogy fölment a kapuépület emeleti helyiségébe,az ugynevezett felházba és ott a sirásnak adta magát.Mig fölfelé ment a lépcsőn,sirva ismételgette a meghalt fiu nevét s őszintén kivánta,hogy bár ő,az ősz atya volna halott s a fia élne s alkalma volna elrontott életét helyrehozni.A nép öröme a győzelem miatt elromlott,mikor meghallották,hogy a királyon milyen fájdalom vett erőt s csendben,lehajtott fejjel,örömrivalgás nélkül térnek haza,mentek át a kapuközön,mintha vereség miatt leverten és szégyenkezve térnének haza,nem pedig győztesként.Bizonyos,hogy Dávid fájdalmában volt valami önzés,amikor csak a saját veszteségére gondolt s feledte,hogy mit nyert a hozzá hűséges,otthonából kiüldözött nép.Ha Joáb emiatt megfeddette,igaza volt. De Joábban nem volt semmi megértés a király fájdalmával szemben,melynek okozója épen ő volt.Durva lelke nem látott magában hibát s ezért mert a király elé menni s figyelmeztetni arra,hogy önző bánata elidegeniti tőle hiveit.Nem valószinű,hogy Dávid fájdalma minden szolgáját arra birta volna,hogy még azon az éjjelen megszökjenek tőle;a néma részvét,mely csendességükben nyilvánult,az ellenkezőjét bizonyitja.Volt azonban ebben a némaságban megszégyenülés is,helyesebben megszégyenittetés s ez a népnek kétségtelenül fájt,rosszul esett.Dávid belátja,hogy igazságtalan volt a hozzá hű harcosokhoz és amint ezt meglátja,azonnal fölkél és kimegy a néphez;a kapuba ül s fogadja a nép hódoló szeretetét, mert csakhamar hirül megy a városban,hogy a király künn van,ugyhogy megindul a népvándorlás,most már vissza a kapuhoz,melynek térségében ott ül a király és a népet látni akarja.Joáb abban is igazságtalan volt, hogy a király azt kivánja,hogy bár Absolon azon az áron volna élő,hogy a királlyal tartók leverten,holtan feküdnének a csatatéren.Hogy Dávid nem védekezik;ehelyett némán engedelmeskedik az őt tulzottan s nem igazságosan dorgáló Joábnak s elviseli ennek fölényét,szintén arra mutat,milyen szelid,alázatos és megadó lett élete végén.Valami volt benne a megváltónak kinzói előtt való megnémulásából.

lo-15 v.: Mikor az izraeliek közül mindenki haza futott a saját sátorába, Izrael összes törzseinél az egész nép perben volt egymással, azt mondva: A király mentett meg minket ellenségeink markából, ő mentett meg minket a filiszteusok markából, mégis most Absolon elől el kellett futnia az országból! Absolon ellenben, kit magunk fölé királlyá kentünk, meghalt a csatában. Most hát mért vártok hallgatva a király hazahozatalával?! Dávid király pedig elküldötte Cádók és Abjátár főpapokat a következő üzenettel: Mondjátok meg Juda véreinek: Mért akartok az utolsók lenni a király hazahozásával?! /Egész Izrael szava ugyanis eljutott a királyhoz annak házába./ Ti testvéreim vagytok, az én csontom, az én husom vagytok! Mért akartok lenni utolsók a király hazahozatalában?! Amászának is mondjátok meg: Nem vagy az én husom és az én csontom?! Így, meg úgy tegyen velem Jahve, ha nem te lépsz Joáb helyére én elém az egész életidőre! Ezzel minden judabeli szívét egy emberként hajlította magához, úgyhogy azok a királyért küldöttek: térj vissza te is, szolgáid is!

Ha Absolon győzött volna s Dávid leverve bujdosott volna vagy foglyul esett volna, vagy holtan maradt volna Absolon helyett a csatatéren, akkor Izrael fiai dicsekedve emlegették volna, mily okosan cselekedtek, hogy a megvénült s az uralkodással már nem bíró Dávidot szép és kedves modoru fiával cserélték fel. De Isten igazságosan úgy intézte, hogy Absolon feküdt holtan a csatatéren; hogy Dávid győzelmesen állott Machanaimban és hívei lelkesedve tekintettek rá. A leverettetés és a szégyen megmozgatta az izraeliek szivét és hajlandókká tette őket arra, hogy lelkiismeretükre hallgassanak. A lelkiismeret pedig a leverettetés és megszégyenülés napjaiban szemükbe vágta, hogy nem a sima beszédü s régalmázó Absolon járt az izraeli csapatok élén; nem az apja ellen hadakozó Absolon szabadította meg a népet összes ellenségeinek, különösen a filiszteusoknak a markából, hanem az elüldözött s még most számkivetetten várakozó Dávid. Dávid a történtek után, hogy t.i. a nép nagy része Absolon mellé állt; hogy Jeruzsálem meghódolt neki s végig nézte Dávid ágyasainak megfertőzését, nem ment vissza önként Jeruzsálembe, hanem elvárta, hogy érte menjenek s kiengeszteljék. Nem büszkeségből tette ezt; azt igazán nem lehetett találni a vérig sértett és megkinzott öreg uralkodónál; hanem azért tette, mert a népnek magának szüksége volt valami megaláztatásra. Enélkül helyes viszony nép és uralkodó között helyre nem állt volna; enélkül Dávid és néne között örökre ott maradt volna a helyre nem hozott bün! Izrael, azaz az Efraim vezetése alatt álló északi törzseknél volt a nagyobb hiba; ők magukról mozgolódni kezdtek, hogy a királlyal szemben elkövetett jogtalanságot valahogy helyrehozzák. Persze-amint ez ilyenkor lenni szokott-mindenik a másikat okolta: Nem megmondtam-e? Nem figyelmeztettelek-e a jóra? pereltek egymással ahelyett, hogy ki-ki saját magát okolta volna. Végül is megállapodtak abban, hogy a királyért el kell menni és haza kell őt ünnepélyesen hozni. Juda vétke kevesebb volt; de ők nehezebben mozdultak. Saját családjuk tagjával, saját vérükkel szemben nehezebb volt a megmozdulás. Itt is igazolódott az Ur mondása: senki sem próféta a saját családjában! Mikor Dávidnak már fülébe jutott, hogy Izrael fiai, az északi törzsek mozgolódnak és arról veszekszenek, hogy ki követte el a hibát; ki menjen Dávidért: Judában még minden csendes volt; a király pedig Machanaimban várt. S akkor megint egy jézusi vonás lép elénk, mely Dávidon csillog meg: Dávid legyőzte büszkeségét és megtette a kezdő lépést testvérei, a judabeliek felé. Üzent nekik: Ti az utolsók lesztek a király hazahozatalában? Mivel Izrael már mozgott, megtehette volna, hogy megszégyenitse saját törzsét. De nem akarta! Ime nemcsak Absolonnal szemben volt oly jóságos és gyöngéd a lelke! Még egy lépést tett, ami azonban végzetessé vált, noha igaza volt. Üzent Absolon fővezérének, Amászának, hogy Joáb helyére akarja tenni. Vajjon, mi inditotta erre? Joábot illetőleg az a megokolt csalódás, hogy Joáb nem tud és nem akar a királyhoz alkalmazkodni, hanem durva, önző és mindent letipró lelkülettel állandóan keresztezi a király szándékait. Az a szükségtelen és Dávid atyai érzelmeit lábbal tipró gyilkosság, amellyel Absolont tehetetlen állapotában megölte, Dávid lelkét mélyen felszántotta. Dávid végre elérkezettnek látta a pillanatot arra, hogy Joábot eltávolitsa arról a helyről, amelyre nem Dávid akaratából került s amelyről egy a Király akaratá-

tól teljesen idegen akarat Dávid jóságát kegyetlenségre változtatta át.Amászát illetőleg Dávidot talán korábbi tapasztalatok vezették. Amászá,Joáb rokona bizonyára kimutatta jó hadvezéri tehetségét s Dávid szívesen látta volna a sereg élén.Mivel Joáb utban volt ,Amászá vissza volt szoritva s ez a mellőzés okozhatta,hogy Absolonnak sikerült őt maga mellé állitania.Absolonhoz való csatlakozása nem mutatott hüségre s ezért Isten nem is engedte,hogy Dávidnak rá vonatkozó terve sikerüljön.Dávid itt is jóhiszemü volt és többet várt Amászától,mint amennyit az nyujtot volna.Isten jóhiszemü gyermekeinek ily tévedéseit ki szokta egyenliteni.Dávid nagylelkü volt s nagylelkűsége hatását nem tévesztette el: törzstársai azonnal érte küldöttek s diadallal hozták ujra Jeruzsálembe.Dávid csillaga ujra felragyog!

16-24 v.: Mikor a király visszatérőben megérkezett a Jordánhoz,a judabeliek Gilgálba utaztak,hogy a király elé menjenek és általvigyék őt a Jordánon.A benjámini Géra fia,Simei is sietve jött Bachurimból,hogy a judabeliekkel együtt a király elé mehessen;vele jött ezer ember Benjáminból,Saul házának szolgája,Ciba is eljött tizenöt fiával és husz szolgéjával a király elé egészen a Jordánig ,hogy a király házát átsegitsék a Jordánon s olyasmit tegyenek,ami a királynak kedves.Géra fia,Simei leborult a király előtt,amikor átkelt a Jordánon és megszólitotta a királyt:ne számitsa fel nekem bünül az én uram és ne emlékezzék arra, amit szolgád bünösen tett akkor,amikor uram,a király Jeruzsálemből elment;ne vegye azt a király szivére! Mert tudom én,a te szolgád,hogy vétkeztem s lám,ma azért jöttem elsőnek el,József egész házából a király elé!De megszólalt Cerujja fia,Abisai:nem kell-é Simei fiának ezért meghalnia?Hiszen Jahve felkentjét átkozta meg! Am Dávid igy szólt: ugyan,mi közös van köztem és köztetek,Cerujja fiai?!Hiszen Sátánná-váltatok ma számomra! Meghalhat-e ma bárki is Izraelben?! Hiszen tudom,hogy ma lettem én király Izraelben!-Nem halsz meg!- mondta a király Simeinek.S megesküdt neki a király.

Mikor Dávid király meghallotta,hogy Juda is megindult a király visszahozására,boldogan készülődött az utra,hogy visszatérjen Jeruzsálembe övéihez,törzsének fiaihoz.Mikor a király a Jordánhoz érkezett,a tulsó parton megjelentek a judabeliek,akik a király elé jöttek,hogy ünnepélyesen ,a szeretet nyilvánitásai között vigyék őt át a Jordánon.De nemcsak a judabeliek jöttek;messze földön hire ment annak,hogy a judabeliek haza akarják vinni Dávidot s erre a hirre a Jordánnál termettek azok is,akiknek a királlyal valami leszámolni valójuk volt.Az elsők között jött Simei,ki a királyt menekülésekor oly durván szidta és bántalmazta,kövekkel dobálva őt és kiséretét.Most a félelem hajtotta,mely aztán fogta el,hogy az Absolonon aratott győzelem hire elterjedt.Simei gonoszságát mutatja, hogy tudta,hogy a király nagylelkűségére és nemes szivére hivatkozhatik. Ha tudta ezt,akkor ellene szőrt vádjai tudatosan hazugok voltak,csak a düh,a fékezhetetlen harag inditotta a király bántalmazására s az az elbizakodottság,hogy a király nem fog ártani neki.Most kegyelmet kér magának és a maga tolakodó módján sietve a judabeliek közé vegyül,hogy a szeretö hangulatot,melyet Dávidnak övéivel való találkozása idéz fel, kihasználja saját előnyére.Dávid bizonyára átlátja a számitó önzést,de nagylelkűségét szabadjára engedi s a megtorlást eltolja e napon lelkétől. Emiatt azonban ujabb ellenkezésbe jut Cerujja fiaival.Megint Abisai szólal meg,akit már a menekülés alkalmával figyelmeztetett arra,hogy az ő lelkülete más és a bosszu alantos indulatoitól idegen.Az igazságosságnak Dávid is szabad utat akar biztositani;de ma az örömnak,a kegyelemnek napja van;ma Jahve elfelejti a király és a nép büneit és kegyelmét sütteti rájuk;ma a király kegyességének is ragyognia kell,mint égen a napnak. Cerujja fiai megint ugy tünnek fel neki,mint a gonoszra kisértő Sátán. De Dávid nem sokat foglalkozik most Cerujja fiaival:lelkében elvégezte, hogy függetlenné teszi tőlük magát.Érdekes,hogy Simei,kiről II.S.16,5 világosan mondja,hogy Saul családjából való,tehát benjámini,azt állitja, hogy benne József háza jött el a királyt üdvözölni.Másként nem értheti ezt Simei,mint ugy,hogy a király ellen lázadó s magukat Izraelnek nevező

északi törzsek vezértörzse József volt s igy József itt a magukat Izraelnek nevező törzsekat helyettesiti,mint vezér,mint legjelentékenyebb törzs,mint a Dávid elleni lázadás felszitója.Igy állott sokszor a törzsek jelzésére az Efraim név,József első helyen szereplő fia.Simei egyenesen a királynak ingyen,viszonzás nélkül megbocsátó szivére fellebbez,mikor azt kéri:ne számitsa fel bünét a király,ne is emlékezzék cselekedeteire.A másik üdvözlő Gérá fia,Cibá,Saulnak az a szolgája,ki urát,Méfibósetet bevádolta a menekülő király előtt s ki ezért ura vagyonát kapta a szolga szavában nem kételkedő királytól. Akkor megindokoltam,hogy Cibá álnokságának bizonyos mentő körülményei vannak s most is Cibá jó akaratának jeleit látjuk,mikor szolgáinak és fiainak élén azzal a szándékkal jelenik meg,hogy a Jordánon való átkelésnél a király családjának segitségére legyen;nemcsak hizeleg,kolymolyegitséget is nyujt.Hogy jó tettei nem számitás nélkül valók,nem változtat azon a tényen,hogy tényleg segitségére volt a királynak,mig az aljas hizelgőknek inkább a szája jár,mint a keze.Dávid emlékében ezek a jó tettek maradnak meg s irgalmas lesz a hazug szolgához,noha az szigoru büntetést is megérdemelne.De ma tér haza a király,ma a kegyelem napjának kell ragyognia!Igy van ez a golgotai evangéliummal is. Mikor a bünös hazatér,csak kegyelem ragyog rá:Isten mindent elfeled, mindent megbocsát! Am ez nem marad igy:Isten szigorusága csakhamar munkába lép és a megtértől engedelmességet kivan;ha pedig erre az nem kész,a bocsánatot,a kegyelem napsütését elveszitheti.Cibára is,Simeire is eljő még a leszámolás napja,amelyen meg kell ismerkedniök Isten igazságosságával;amikor szivök rejtett gondolataival napvilágra kell állaniok.Dávid szeme elé kell kerülnie annak,amit addig elrejtettek előle s akkor Dávid itélni fog az igazságosság szerint.Dávid igazságos szeme Cibában meg fogja látni a jót és azt nem hagyja jutalmazatlanul; ellenben Simeiben nem fog jót találni,ugyhogy fiára,Salamonra azt az utasitást hagyja,hogy Simeit ne engedje békén élvezni a jót,amihez nincs joga.Igy fog az utolsó itéletkor Isten igazságossága is működni, amikor nem a hit,hanem a cselekedetek lesznek az itélet alapjai/Jl.2o, 12/.Mert a hitnek cselekedeteket kell teremnie és ha a megbocsátás után engedelmesség nem következik,a lélek elveszti a kapott bocsánatot!Cibában volt hajlam az engedelmességre;de Simeiben semmi;Simei csak a könnyü bocsánatot kereste,a lélek igazi megtérése nélkül!

25-31 v.: Saul fia,Méfibóset is lement Dávid elé.Lábát nem ápolta,bajuszát nem nyirta,ruháját nem mosta az idő óta,hogy a király elment addig a napig,amelyen épségben visszatért.Amikor Jeruzsálemnél a királylyal találkozott,megkérdezte őt a király:Miért nem jöttél velem,Méfibóset uram,király-felelte-Szolgám rászedett engem! Szolgád ugyanis megmondotta:Szamarat nyergeltetek és azon utazva elkisérem a királyt,hiszen szolgád sánta! O megrágalmazott engem uramnál;a király azonban olyan, mint Istennek angyala! Tedd,amit jónak látsz! Hiszen uramtól a királytól atyám egész háza mi egyebet várhatott,mint hogy a halál fiai legyenek: szolgádat mégis asztalod vendégei közé ültetted! Hivatkozhatom-e hát még igaz követelésekre a királynál?! Lehet-e még igényem nála?! Mire való még a sok szóbeszéd? -mondotta a király.-Te meg Cibа osszátok meg a mezőt! Méfibóset ezt felelte a királynak:Vegye el akár az egészet! Csakhogy épségben tért haza uram,a király!

Cibá hazugságának kiderülésére nem kellett soká várni:alighogy Jeruzsálemnez érkeznek,Méfibóset maga jött a király elé sántikáló lábbal. Mikor a király meglátja,rá kérdez,hogy miért nem ment el vele számüzetésbe;neki nem volt mit keresnie Absolonnál! Méfibóset azonban kielégitő magyarázatot tud adni:akart ő menni,de nem tudott;szolgája,Cibá cserben hagyta;a szamarát nem nyergelte föl,noha megmondotta,hogy a királlyal el akar menni.Hogy mi minden folyt le Cibá és Méfibóset között, nem lehet tudni:de abból,hogy Cibá nem védekezik,következtetni lehet arra,hogy Méfibósetnek nagyjában igaza volt.Lehet,hogy tett olyan megjegyzést,hogy Isten esetleg visszaadja Saul házának a trónt; lehet,hogy az ilyen felelőtlen beszédben valamennyire Cibá is résztvett s most azért hallgatott;de az bizonyos,hogy nagyobb hiba nem esett Méfibóset

hüsége körül.Dávid sem nyomoz s nem akar mindent pontosan tudni; abból,hogy Mófibóset elhanyagolt állapotban volt,világosan lehetett látni,hogy nem forgott Absolon udvarában és nem élvezte a birtorló kegyét;ellenkezőleg,otthon maradt és böjtölt.Mivel tehát Méfibóset hüsége is igazolva van;viszont Cibá is tanuságot tett hüségéről s mivel a gyámoltalan Mófibóset kezén nem ért annyit a birtok,amennyit az ügyes Cibá ki tudott hozni:elrendelte a király,hogy a birtokot osszák meg egymás között.Mófibóset ugyanis kárpótolva van azzal,hogy a maga eltartásáról nem kell gondoskodnia,mert haláláig a király asztalának vendége.Igy Mófibóset nem károsodik s Cibá is jutalmazva van. Mófibóset beszéde is elárulja,hogy komoly számvetést tett a királylyal való viszonyát illetőleg;a király jóval megölethette volna őt, hiszen Sámuel házának tagjai irgalomra nem számithattak azután,hogy Saul Dávid életét örök veszélyben tartotta.Dávid jósága,hogy őt asztalának vendégei közé emelte,nemeslelkűségének fényes bizonyitéka. Ugy magaslik ki Dávid a többi ember közül,mintha Isten angyala volna. Mófibóset jóindulatát mutatja,hogy minden vagyonáról is kész lemondani csakhogy a király ujra itthon van! Minden esetre az ilyen lemondó nyilatkozatok többet érnek az alkudozás és a királyi határozat előtt, mint utána,mikor már nem változtatnak azon,amit a király kimondott; de annyit mindenesetre bizonyit ez a nyilatkozat,hogy Mófibóset a király jóságát ösmeri,sőt elösmeri s hogy ha a király mindenét elvenné, akkor is nyugton maradna.Dávid bölcsen határozott s határozatával mindenik fél meg volt elégedve,Cibá is,ki olcsón szabadult a felelősségre vonástól,hogy hazudott fiatal urára.Dávid ugy vette ezt az embert,ahogy az volt:szolgai hüségével és szolgai becsületével!

32-41 v. : A gileádi Barzillai is eljött Rógelimből s a királlyal együtt átment a Jordánon,hogy bucsut vegyen tőle a Jordánnál.Barzillai pedig igen öreg volt már,nyolcvan éves;ő táplálta a királyt,mig ez Machanaimban lakozott;mert igen tekintélyes ember volt;-Jöjj velem-mondotta a király Barzillainak-el foglak tartani téged magamnál Jeruzsálemben! De Barzillai igy szólt a királynak: Vajjon mennyi az én életidőm még,hogy fölmehetnék a királlyal Jeruzsálembe?! Nyolcvan éves vagyok most! Vajjon tudnék még jó és rossz között különbséget tenni? Vajjon érezné-e szolgád izét annak,amit eszik és annak,amit iszik? Vajjon figyelné-e még szolgád énekeseknek és énekesnőknek a hangját? Mért legyen szolgád teher uramnak,a királynak nyakán? Egy kissé még együtt akar menni szolgád a Jordánon át a királlyal:de ily módon mért akarna a király neken viszonzást adni!Hadd térjen viszsza szolgád! Hadd haljak meg saját városomban atyám és anyám sirja mellett! Imde itt van szolgád,Kimhám:hadd menjen ő el uraммal,a királlyal!Tedd vele,amit jónak lát szemed! -Kimhám velem fog jönni!-mondotta a király és azt teszem vele,amit jónak látsz s,amit csak kedved kiván tőlem, megteszem neked! Mikor az egész nép átkelt a Jordánon,a király is átkelt.Miután a király megcsókolta Barzillait és megáldotta,ez visszatért helyére.A király aztán Gilgálba ment és Kimhám vele tartott.

Hogy sokan kezdettől fogva hüségesen állottak Dávid mellett,már mondottam s ha ezek kevesebb lármát is csináltak hüségükből,segitségük annál nyomósabb volt.Egy öreg birtokos a maga 80 évével azonnal segitségére ment az uralkodónak s mig Machanaimban lakott, ellátta őt. Dávidnak igen jól esett a szeretetnek ez a megnyilvánulása s igen meleg szeretettel ragaszkodott öreg hivéhez.Amikor a király hazafelé forditotta tekintetét,az öreg Barzillai ujra eljött bucsúzkodni s hogy együtt lehessen a királlyal,kis darabon elkisérte őt.Meghatő ez a bucsú! A király meg akarná hálálni Barzillai ritka nagy szolgálatát és szeretetét;de Barzillai öreg korára hivatkozik és elháritja;odaadja azonban a király mellé fiát,Kimhámot,kit a király el is visz magával. Amikor Barzillai az öregséggel együtt járó nehézségekről és veszteségekről beszél,beszédén nem érzik,hogy sajnálná,amit elveszitett s a vágy,hogy atyja és anyja sirja mellett maradhasson,mutatja,hogy a jövőben a nagy elköltözéssel akar foglalkozni.Készséggel fordul el ettől a világtól,s derüs örömmel fordul a másik világ felé,melybe in-

dulni készül.Beszédéből szelidség és mégis nagy határozottság árad ki,ahogy egy Istenben gazdag,bölcs öreg embernek kell beszélnie.Itálben,italban,vidám énekszó hallgatásában nincs már gyönyörüsége;de a szeretet gyakorlásában igen.Arra,hogy elmenjen a királyi udvar életét megnézni,fáradt már Barzillai;de arra,hogy a számüzött királyt ellássa a szükségesekkel,van ereje.Elvezetat nem kiván,de szeretni nem fáradt,igy készül az istenfélő öreg ember abba a házába,ahol megint ifju erővel fog szolgálni s a szolgálatban örömét lelni.A lassan bezáruló szemben ott ég a szeretet tüze.A királyt mélyen megbatja ez a szeretet, melynek látását életének legnagyobb boldogságai közé számlálhatta. Csókkal búcsuzik el tőle.Hogy tenne meg ő is mindent,hogy ezt a szerető szivet boldogitsa!

42-44 v.: Juda egész népe részt vett a király elhozatalában s Izrael népének is a fele.Am egyszerre az összes többi izraeliek eljöttek a királyhoz és igy szóltak neki: Miért loptak el téged testvéreink,a judabeliek? Miért hozták ők át a királyt és házát a Jordánon és vele Dávid összes embereit? Akkor az összes judabeliek igy feleltek Izrael férfiainak ellenében: Hiszen a király közelebb van hozzánk!Miért gyulladtatok haragra a dolog miatt? Minden áron azt akarjátok mondani,hogy megettünk valamit a királyból? Vagy felkaptuk és elragadtuk őt magunknak? Az izraeliek ezt feleltek a judaiaknak:nekem tiz részem van a királyban.Több közöm van tehát Dávidhoz,mint neked! Miért becsültél engem kevesebbre?! Hát nem az én szavam volt az első,hogy királyomat vissza kell hozni?! Juda beszéde azonban még keményebb volt,mint az izraeliek szava.

Az a versengés,amely Juda és Izrael között kitört akkor,amikor az izraeliták megtudták,hogy a judabeliek elmentek a királyért,hogy őt haza vigyék s nem várták meg őket,nem beszélt annyi szeretetről,mint a gileádi Barzillai csendes lénye,ki nem szónokolt;nem dicsérte a királyhoz való szeretetét,hanem amelyett cselekedett.Akkor lángoltak volna inkább a királyért,mikor Absolon elől menekülni volt kénytelen! Szomoruan kell látnunk az északi 10 törzs és Juda elhidegülését egymástól,miben igen nagy része volt Efraim versengésének.Juda is hibás volt,mert örömmel kellett volna látnia a 10 törzsnek Dávidhoz való ragaszkodását.A haragra gyulladó féltékenység nem mindig jele a forró ragaszkodásnak:hiusság az alapja,versengés a lényege.Juda első későn gondolt arra,hogy sajátjának,a hős Dávidot haza hozza és csak Dávid figyelmeztetésére emberelte meg magát,hogy a királyért elmenjen.Izrael hamarább gondolt erre,de habozták a visszavitelben,mignem Juda megelőzte őket.Mind a két ország népe bizonyos kelletlenséget mutatott Dávid hazavivésében és ez igen feltünő,mert hiszen Dávidnál jobb s kiválóbb királya nem volt a zsidó népnek.Épen ez a vonakodás mutatja az emberi természet bünös voltát.Az ember megunja a jót s a rosszat érdekesebbnek,izgatóbbnak tiszi.Dávidot értékelték,de Absolont érdekesebbnek,izgatóbbnak gondolták; azért is csatlakoztak sokan a felkeléshez,különösen Izraelből.Most szégyelték persze.De ez a szégyenkezés nem az igazságtalanság helyrehozására összetökélte őket,hanem arra,hogy amig lehet,halogassák a kötelességszerü,de bünbeismerést jelentő házahozatalt.Mikor aztán mégis meg kellett tenni, egymás vádolásába fogtak,hogy igy a vádat magukról elterelják.Dávidnak elég szomoru lehetett ezt a szócsatározást végig hallgatni.Dávid zsoltárai eléggé mutatják azt a nagy egyedülvalóságot,amelyben Dávid e világon találta magát;a nagy király igen sokat panaszkodott üldözéiről.

XX. 1-3 v: Beszéltek ott egy Beliál-fajta emberről,akinek neve Seba volt,a Bikri fia,benjamini.Megfuvatta a kürtöt és kikiáltotta:Nincs nekünk semmi részünk Dávidban,nincs örökös részünk Isai fiában! Menjen ki-ki a sátorába,oh Izrael! Erre minden izraeli férfi Dávid mögül a Bikri fia,Seba mögé áll át; de a judabeliek ragaszkodtak királyukhoz a Jordántól Jeruzsálemig.Mikor Dávid hazament Jeruzsálembe,kivette azt a tiz asszonyt,az ágyasokat,kiket a ház őrzésére hagyott volt,egy őrizetes házba rendelte őket,ott eltartotta őket,de hozzájuk be nem ment. Haláluk napjáig őrizetben özvegyekként éltek.

Isten nem minden gyermekének készít derűs alkonyatot e földi élet végén, hanem keserűséggel búcsúztatja őket e világtól. Így tett Dávid-dal is, ki Absolon megdicsőült, de igen megsiratott halála után egyik napról a másikra jut. Hogy Izrael vetélkedése Judával Dávid nagyvitelének dolgában mennyi előítéletet s mily őszinte volt, azt bizonyítja Séba lázadása s az, hogy Izraeltől csakhamar óriási tömegek állottak mögéje, Dávidot pedig magára hagyták. Séba csak a közhangulatot használta ki; ügyes kalandor volt, ki észrevette, hogy merre tart az ár, mely a nép szívét mozgatja. A kürt megfuvása-Absolon is ezt tétette-a fölkelés jeladása volt s ezt tétette Séba is. Dávid tehát újra megtámadott ember volt. Hogy a lázadók nem Absolonért indultak harcba, hanem Absolon pártütése csak alkalom volt a judabeli király elleni fölkelésre, az mutatja, hogy miheljt egy második lázadó kapitány akad, azonnal mögéje állanak. Akik előbb tíz részt követeltek Dávidtól, most ezt kiáltják: Egy részünk sincs Dávidban! Milyen változó s milyen gyorsan változik a nép kegye! Csak az ostoba épít rá! Dávid isteni neveltetéséhez tartozott, hogy ebből végképp kiábrándulhasson. De a nép istenével szemben is így viselkedik s Messiását megölte, mi őt nem azzal nyugtatja abban, hogy érte imádkozzék és szánára bocsánatot kérjen. Dávid is irgalommal tekintett a tévedező népre.

Dávidra még egy kellemetlen elintézni való várt Jeruzsálemben. Tisztes házi fogságra vetette, de jól ellátta azokat az ágyasokat, kiket Absolon megfertőzött. Vétkesekként tekintette ezeket? Valamennyire, mert hiszen ellenállhattak volna Absolonnak. Mentő körülményük volt, hogy elhagyatottak voltak: Dávidnak másféle házszőrzőket kellett volna hátrahagynia! Most özvegységre kárhoztatva kelleti szürke életüket élniök, míg a halál el nem vitte őket. Érdekes, hogy Dávid bocsánata mélyre Absolon annyira számíthatott, volna, rájuk nem terjedt ki. Példa Absolon vétke nagyobb volt. A király igen szerette a rontott fiút s elfogult volt iránta; de az ágyasokkal szemben igazságos volt! A nőnek élete árán is őriznie kell tisztaságát!

4-22 v.: A király aztán megparancsolta Amászának: Hívd össze hozzám három nap alatt a judabelieket! Aztán te is állíts ide! Amászá elment, hogy egybe hívja Júdát. De elkésett az összejövetelről, melynek idejét megadta. Dávid ekkor így szólt Abisaihoz: A Bikri fia, Séba most sokkal nagyobb baj nekünk, mint volt Absolon! Vedd magadhoz tehát uradnak embereit s vedd üldözőbe, hogy valahogy megerősített városokra ne találjon és szemünkre árnyékot ne boritson! El is mentek utána Joábnak emberei, a krétiek és plétiek s az összes vitézek; kivonultak Jeruzsálemtől, hogy Sébát, a Bikri fiát üldözzék. Mialatt ők a Gibeon melletti nagy kő mellett tanyáztak, Amászá előttük ment el. Joáb ruhaként egy katonai köpennyel volt körülvéve. Azon egy kardöv volt körülkötve, a csipőjén a hüvellyel. A kard kihuzódott és leesett. Joáb odaszólt Amászának: Hogy vagy testvér? Azzal a jobb kezével megragadta Joáb Amászá szakállát, hogy megcsókolja. Amászá nem vette észre a kardot Joáb kezében; az megütötte vele a potrohát, ugyhogy a belét a földre ontotta. Az, anélkül, hogy megismételte volna neki, meghalt. Joáb és testvére, Abisai aztán tovább üldözte Bikri fiát, Sébát. A Joáb legényei közül az egyik ott állott mellette s kiáltotta: Aki Joábot kívánja s aki Dávidot, kövesse Joábot! Amászá ott fetrengett vérében az ut közepén. Mikor egy ember látta, hogy az egész nép megáll, az utról a mezőre hengeritette Amászát és egy ruhát vetett reá. Mert minden arra menő, aki meglátta, megállott. Amint az utról el volt tesztitva, minden ember ment Joáb után, hogy üldözze Bikri fiát, Sébát. Az Izrael összes törzseit bejárta Ábel-Bét-Maakáig; valamint az összes bériekot s azok összegyülekeztek s utána mentek. Amazok azonban eljöttek és ostrom alá vették őket Ábel-Bét-Maakában. Ostromfalakat hánytak föl a város ellen, aztán felállottak az ostromárokban és az egész nép, amely Joábbal volt, komoly munkát végzett, hogy a falakat ledöntsék. Ekkor egy bölcs asszony a városból kiáltozni kezdett: Figyeljetek! Figyeljetek! Mondjátok meg Joábnak, jöjjön ide, hadd beszéljek vele!

Akkor az eljött,az asszony megkérdezte: Te vagy Joáb? -Én vagyok.- felelte az;mire az asszony szólott: Hallgasd meg szolgálód szavait. -Hallgatok!-felelte az;mire az asszony beszélni kezdett:Hajdanában azt mondogatták:Kérdezzétek csak meg Ábelben!S ezzel a dolog el volt intézve.Én Izrael békeszeretői és hűségesei közül való vagyok;te azonban meg igyekezel élni egy várost,egy anyát Izraelben! Mért akarod elnyelni Jahve örökrészét? Joáb így felelt:Távol van tőlem,igazán távol van tőlem! Nem akarom elnyelni! Nem akarom elpusztitani! Nem erről van szó,hanem egy emberről,az Efraim hegyéről,Seba,a Bikri fia a neve.Az emelte fel kezét a király ellen,Dávid ellen! Azt magát adjátok ki s akkor én elmegyek a város alól.Az asszony ezt felelte Joábnak: A feje ki lesz vetve a falon át eléd! Az asszony erre bement s bölcsességével az egész népet rábeszélte.Ugyhogy azok levágták Bikri fiának,Sebának a fejét s kidobták Joábnak.Erre az megfuvatta a kürtöt s elszéledtek a város alól mind a sátorukba.Joáb pedig visszatért Jeruzsálembe a királyhoz.

Izrael ingatagságát kihasználva a kalandvágyó,szerencsehajhászó emberekre támaszkodva indította meg Bikri fia,Seba a maga forradalmát, mely kezdetben sikerrel biztatta a lázadót.Dávid maga is tartott tőle, hogy a forradalom elhatalmasodik s nem lehet majd birni vele,mert Juda számbelileg okvetlenül Izrael,azaz a tiz törzs alatt maradt.Dávid félelme nem volt alaptalan;de az idejekorán megtett intézkedés megtermette gyümölcsét.Azért az uj fővezérnek,Amászának kiadta a parancsot, hogy három nap alatt gyüjtse össze Juda haiviselő népét.Amászá engedelmeskedett,a felszólitott nép összegyült;de Amászá késett s a királytól kitüzött időre nem tért haza;ugyhogy a király,ki tovább a hadműveletekkel nem várhatott,kénytelen újra Cerujja fiaihoz fordulni, s Abisaihoz/mások szerint Joábhoz/ fordult s vele indittatta meg a sereget.Hogy Amászá miért késett,nem emliti a történet s azért mi sem beszélhetünk róla.Mindenesetre katonai fegyelmezetlenség volt,ha csak valami leküzdhetetlen akadály nem állott előtte.Amászá nem Juda területén tartózkodott akkor,hanem Benjáminban s Cerujja fiai akkor találkoztak vele,amikor annál a nagy sziklánál tábort ütöttek,amely Gibeonnál volt.Amászá visszafelé Jeruzsálembe igyekezett ekkor már; de Joáb barátságot szinlelve,magához kiáltotta s csókadás közben megölte azzal a karddal,amely Abnérral is végzett.A kard igen könnyen kijárt a hüvelyéből s Amászá nem vette észre,hogy Joáb a balkezével mit csinál. Csak amikor a kard már hasát ugy felhasitotta,hogy belei kiomlottak a földre,akkor tért volna észhez,ha ekkor meg eszméletét nem veszitette volna már el.Joáb gyorsan végzett vele.Hogy a hadvezetőség Amászá késése miatt ismét kezére jutott,mert Abisai nem akart vele ujjat huzni s a vezérséget,mit Dávid neki adott,Joábnak adta vissza,Joáb nem késlekedett s eltette az utból ezt a vetélytársat is.Valósággal és ismételten rákényszeritette magát Dávidra,ki pedig nem tudta őt szenvedni. Amászá teste eszméletlenül vergődött,vonaglott a földön s a Joábot követő nép megállott nézni a szerencsétlent,mig egy ember le nem huzta az utról a mezőre s le nem takarta egy ruhával.Joábnak ez az ujabb szörnytette még jobban elidegenitette tőle a királyt;de Dávid eljárni most sem tudott ellene,mert az Abisaira bizott feladatot kifogástalanul elvégezte s a sereg előtt a tekintélye ezzel csak nőtt.Joábban volt bizonyos mérséklet,amely a helyes viselkedésre megtanitotta őt; de ez nem törölte el jellemének gonosz vonásait.Hadvezérnél azonban a katonai sikert szokták keresni s ezt Joábtól nem lehetett elvitatni. Dávid mást is keresett legfőbb emtereiten;de Joábbal szemben kötve érezte magát.Ujra meg ujra megpróbált szabadulni tőle;de nem tudott. Isten olykor rajtunk hagy valami nem szeretett terhet,mert szükségünk van rá.Joáb büszke volt legfőbb-hadvezéri tisztére s ennek kimutatására külön felső ruhát is csináltatott magának,ugy látszik,külföldi mintára,mert a LXX ennek a ruhadarabnak jelzésére egy perzsa szót használ.Ahogy a tiz törzs földjein átvonultak,Joáb egy kikiáltót állitott maga vagy Abisai mellé,ki a föld lakosságát pártállásra szólitotta fel Dávid vagy Seba mellett s ilyen módon növekedett Joáb sere-

ge és fogyott azoknak száma, kikre Bikri fia támaszkodhatott. Izrael fiai a rendes katonaság megjelenésére részben megijedtek és nagyon meggondolták, hogy a pártütő oldalára álljanak. Dávid számítása helyes volt: a gyors fellépés fél-diadal volt már. Ábel-Bét-Maaká Palesztina legészakibb részén, a Merom tótól is északra Dántan fekvő város. Idáig üzte Jóáb maga előtt a lázadó Sebát, ki működvelő hadvezér létére nem mert szembeszállni a gyakorlott hires hadvezetővel s mindig kitért előle. Útközben szedett ugyan maga mellé kalandos lázadókat; de ezek nem adták meg neki a bátorságot arra, hogy támadjon, vagy hogy a nyilt csatát elfogadja. Végül is Ábel-Bét-Maakában zárkózott el, mely körülkerített, azaz megerősített város volt. Jóáb, ahogy oda érkezett, azonnal ostrom alá fogta a várost; szabályszerűen földhányással vette azt körül s a földsáncok mögé bujtatta embereit, kik egyelőre azt a feladatot kapták, hogy a város falát minden módon rombolják, ahogy ahhoz hozzá férnek. A városban levők megijedtek s megkezdődött a tanácskozás, hogy mitévők legyenek. Végül előállott egy bölcs asszony, ki a férfiakat megszégyenítve, kiment a várfalra, hogy Jóábbal szót váltson. Dán neve bírót jelent s úgy látszik a törzs fiai eszesek voltak, úgyhogy a környéken sokan fordultak Bét-Maaká lakóihoz tanácsért, jogi ítéletért. Az az asszony, akihez most saját városának fiai fordultak, helyén érezte a szivét és bátorságot meritett arra, hogy az ostromló sereg vezérét hivassa s tőle kíméletet kérjen. Ezt a háborut nem a hadseregek döntötték el, hanem a kölcsönös megértés, mely szükségtelen öldöklést nem akart a testvérnépben előidézni. Jóábban is győzött a hideg okosság, mely sokszor pótolja az irgalmat, amely Jóábnál hiányzott.

23-26 v.: Jóáb Izrael egész serege felett volt; Jójádá fia, Benája a krétik és a plétik vezére volt; Adorám a robotmunkát vezette; Achilud fia, Jósafát volt az irodavezető; Seja volt a jegyző; Cádók és Abjátár voltak a főpapok; a jáiri Irá is pap volt, de a Dávidé.

Ebből a felsorolásból látjuk, hogy a Dávid korabeli zsidó államnak megvolt a maga állami szervezete s abban tulajdonképen minden hivatalnok a király kiegészítője, a király jobbkeze volt. Legnagyobb hatalom kétségkivül a fővezér kezén volt, Jóábén, ki eredményes hadvezető volt, sokszor vezette győzelemre Izrael seregét; de önző, hatalomszerető, kegyetlen ember volt. Dávid többször szeretett volna tőle szabadulni, de nem sikerült neki. Benája nem volt Jóáb embere, hanem a királyé; ő őrizte a király személyét, mert a kréti/krétaiak/ és pléthi alatt a testőrséget kell érteni; Jóáb megölése után annak helyébe lépett. Robotmunka alatt nem kényszermunkát kell itt értenünk, hanem közmunkát, melyet kötelességszerűen, a mai adófizetés helyett végeztek. Tehát kötelező munka volt, de nem robotmunka. Josáfát a király emlékeztetője, azaz kancellárja volt, ki az ügyeket számon tartotta, a király elé terjesztette, őt azokra emlékeztette. A jegyző a királyi rendeleteket jegyezte fel, tehát irattáros volt. A törvényes főpap Abjátár volt; de mivel Éli maradékait Saul megölette, egy másik papi ág vette át a szolgálatot, melynek élén Cádók állott; így Abjátár mellett Cádókot is el kellett ismerni; ez pedig lassankint kiszoritotta Abjátárt, nem erőszakkal, hanem a fejlődés természetes menetével. Dávid papja nem udvari lelkész volt; ilyesmit akkor nem ismertek; hanem a nép és Dávid közötti végezte azt a tisztet, amelyet a papok a nép és Jahve között végeztek, tehát aféle személyi titkár volt. Rajtuk kivül sok fő-, és alhivatalnok volt még; ezek végezték a király körül, mint az ügyek legfőbb vezetői, az országos ügyeket.

XXI.1-6 v.: Dávid idejében egyszer három évig tartó, évről-évre megismétlődő éhség tört ki. Mikor Dávid Jahve szinét kereste, Jahve ezt felelte: Saulon és házán vérbün van aniatt, hogy megölette a gibeonitákat. Erre a király hivatta a gibeonitákat és beszélt velük-a gibeoniak ugyanis nem Izrael fiai közül valók voltak, hanem az emoriak maradékai s Izrael fiai esküvel kötelezték el magukat nekik. Saul azonban az Izrael és Juda fiaiért való hamis buzgalmában kiirtani igyekezett őket.-Mit

tegnek értetek? -kérdezte Dávid a gibeonitákat-Mivel szerezzek engesztelést,hogy Jahve örökségét ismét áldjátok? A gibeoniak ezt felelték neki:Arany,ezüst kérdése nem forog fenn számunkra Saul házával szemben;de megölni sincs jogunk senkit Izraelben!-Amit mondotok megteszem nektek!-felelte Dávid.Erre a gibeoniak igy szóltak a királyhoz: Annak a férfiunak,aki végzett velünk,s aki eltökélte,hogy kiirtassunk,hogy ne legyen megállásunk Izrael területén,annak fiai közül, hét férfi adassék nekünk,hogy őket Saulnak,Jahve választottjának Gibeájában Jahve számára felakasszuk.-Odaadom nektek!-felelte a király.

A mi életünkben is ugy van,hogy Isten nem azonnal ver meg elkövetett igazságtalanságainkért és jogtalanságainkért,hanem sokáig megtorolatlanul hagyja őket.Egyszer azonban mégis eljön a büntetés ideje és tettünkért felelnünk kell.Csak azért nem kell itéletre állanunk,amit megvallottunk,magunkban elitéltünk,s az áldozat vérével elfedeztünk. Nekünk ez az áldozat a golgotai Bárány.Saul ezt a Bárányt nem ismerte,csak annak próféciáját és elhivatását látta a szövetség sátorában. Saul azonban nem sokat törődött az áldozással,hacsak nem saját kegyességének mutogatásáért s a rossz lelkiismeret hazug megnyugtatásáért.Saul sok sulyos vétke közül egyik volt a gibeoniták kiirtása,kik Benjámin területén laktak és ott Saulnak szenet szurtak. Valamikor ezek a gibeoniak,kiket Jahve Kanaán őslakói között halálra itélt,megcsalták Józsuét s rábirták arra,hogy velük szövetséget kössön;azóta szolgai munkát végeztek Izraelben;de alárendeltségük az idők folyamán enyhült és szabadabban mozogtak.Saul sok idétlenséget követett el,mivel a hus-ember módjára túl akarta szárnyalni a többi embert,sőt magának Jahvénak rendelkezését is,persze mindig a másik ember számlájára.Ilyen idétlen felhevülés vitte arra,hogy egyszer a csatában eltiltsa katonáinak,hogy táplálékot vegyenek magukhoz s ezzel kapcsolatban fiát,Jonátánt is kész volt megöletni.Most,hogy Józsué meggondolatlanságát helyrehozza,a gibeoniakat kezdte irtani.Hogy mennyire vitte ezt,nem tudjuk;mindenesetre maradt még belőlük,akikkel Dávid aztán szóba állhatott.Saul régen meghalt;de a gibeoniakon rajtok ült a méltatlankodás a héberek szószegése miatt és gyengén,elnyomás alatt a keserüséget magukban őrizték.Egyszer aztán Isten kezére ránehezedett Izraelre,anélkül,hogy Izrael tudta volna az okot.Három éven át nem esett eső a nép éhezett.Egyik év telt a másik után és nem szünt meg a csapás.Dávid és tanácsosai érezni kezdték,hogy a csapásnak valami oka van s Dávid megkérdezte Jahvét.A felelet az volt,hogy Saul jogtalanságáért elegét kell tenni.De Saul már halott volt;csak maradékai éltek.Isten szellemi törvénye szerint a fiu nem felelős az apa vétkéért,kivéve,ha a fiu átveszi azt a bünt és saját személyében képviseli azt.Saul durva,gőgös,önző lénye átment utódaira,mint ezt Mikál viselkedése,Isbósetnek Abnérral való viszálya,Simei durva átkozódása világosan mutatja.Az atya vétke örökléstött a gyermekekben s ennyiben a felelősséget is magukra vették,mint a zsidók a prófétak gyilkosainak vétkét azzal,hogy a prófétákkal halottkultuszt üztek s nem,mint élőkre gondoltak rájuk.Saulnak nem sokat számitott,hogy egy halom ember kiirtatik azért,hogy ő magát Jozsué vétke helyrehozójaként ünnepelje. Utódai valószinüleg helyesenhagyták a dolgot és szintén nem nagy lelkiismeretességet csináltak a dologtól.Ennek a gőgnek a letörésére hozta el Isten,ha megkésve is,a büntetés idejét,most már a halott Saulra s élő,vétkeit osztó utódaira.A halottak birodalmában ülő Saul láthatta tettének gyümölcseit,mikor maradékai az ő bünének megtorlásaképen oda megérkeztek.Sault ily módon még erősebben érte a büntetés, mint felakasztott gyermekeit,mint ahogy a példázatbeli gazdag ember is igen szenvedett arra a gondolatra,hogy utódait az ő könnyelmüsége miatt büntetés fogja érni.Életért élettel kell fizetni;de méltánylást érdemlő esetekben,mint Jonátán előbb emlitett esetében,pénzváltsággal is megkísérlett váltani a haláltól a halálra szántat.Dávid nem maga kezdeményezte a jóvátételt,hanem a népet érő sulyos éhinség kényszeritette rá,hogy az üggyel foglalkozzék,noha Saul vétkéről korábban is tudomása volt.Mivel Isten tartotta kezében az ügyet,hiábavaló arról

elmélkedni, hogy a Saul házán elkövetett bosszu volt-e Dávid részéről Saul utódainak kivégzése. A gibeoniaknak Dávid nem ajánlja fel Saul utódait; sőt tizonyára euterei próbélták azokat rábeszélni, hogy pénzbeli kárpótlással elégedjenek meg. A gibeoniak azonban ragaszkodnak az életet életért elvhez s tizonyos óvatosan kifejezett beszéddel azt Dávidnak értésére adják. Dávid isteni kényszer alatt elegett tesz a gibeoniak kivánságának; de ugyanakkor mást is tesz tenni, amivel kifejezi, hogy Saul iránt szivében milyen érzület. Mai korunk s megromlott keresztyén felfogásunk elnézi a hatalmas és erőszakos emberek jogtalanságait; de kiméletet és türelmet hirdet a hatalomban levők iránt. Valami lágy nemtörődömség ül korunkon az aljas és hitvány emberek gonoszságaival szemben. Istenből hiányzik a szeretetnek ez a fajtája, sőt az utólatos Isten előtt. Isten egyetlen cünt sem nagy megfizetés nélkül. Amiért szent Fiának, az áldozatnak vére hull, az a feledés tengerébe vettetik. De a jóvá nem tett, a ki nem engesztelt bün vádló ereje és sulya a bünösön ül.

7-10 v.: A király azonban megkimélte Saul fiának, Jonátánnak fiát, Méfibósetet azért az eskűvésért, amely köztük volt, tudniillik Dávid és Saul fia, Jonátán között. De elfogátta a király Ajjá leányának, Ricpának két fiát, akiket ez Saulnak szült, Armónit és Méfibósetet; továbbá Saul leányának Mikál testvérének öt fiát, akiket az a Mücholáti Barzillai fiának Adriélnek szült. Odaadta a gibeoniak kezébe; azok meg fölakasztották őket Jahve előtt a hegyen, úgyhogy mind a heten együtt hullottak el. Az aratás idejében öletteknek meg az árpaaratás első napjaiban. Ajjá leánya, Ricpa erre fogta gyászruháját s kiterítette azt magának a sziklára az aratás kezdetétől addig, amig csak eső nem hullott azokra az égből s nem engedte, hogy ég madara rájuk szálljon nappal s a mező vadja megközelitse őket éjjel.

Megrenditő események következnek a kivégzés után, melyek arról a mérhetetlen fájdalomról beszélnek, amelyet a bün, Sátán szövetsége zuditott az emberiségre. Méfibósetet, Jonátán fiát, Dávid nem adja oda a gibeoniak kényének; nem kellett külön visszaemlékeznie arra, hogy Jonátánnak mit eskűdött; ez az eskü állandóan ott lebegett lelke előtt, valahányszor a sánta fiura vetette tekintetét s azt gyöngéd szeretettel fölkarolta. Pedig ez a fiu állandóan szeme előtt volt, mert asztalánál ült. A sánta fiut nem fenyegette veszély. De odaadta Dávid Saul két fiát, kik egy Ricpa nevü asszonytól születtek, aki Saulnak ágyasa volt. Odaadta továbbá Merábnak, a Mikál nénjének, Saul idősebb leányának öt fiát, kik annak következtében jöttek a világra, hogy Saul igérete ellenére leányát nem Góliát legyőzőjének adta, hanem Adriélnek. Dávid szétromsolta ezt a házasságot s nem egészen helyes ebben a sértett férfi bosszuját látnunk, mert a férjhezadás tényleg jogtalan és Dávid ellen elkövetett sulyos hütlenség volt. Isten ezt a bünt is megkerestе Saul ivadékain és odaállitotta a világ elé azt az isteni törvényt, hogy az adott szó megszegésén átok ül. Ha Meráb és Adriél meg tánták volna tettüket, más itéletet kaptak volna, de ilyen magukbaszállás nem történt s a büntető kéznek le kellett csapnia rájuk! De ártatlan volt az egész ügyben Ricpa, ki Saul vétke miatt szenvedett. Mivel a felakasztott embereket az akasztófáról levenni nem volt szabad, Ricpa elhagyta puha ágyát és otthonát; a zsákot, amelybe gyászruhaként öltözött, kiterítette azon a hegyen, ahol a holttestek lógtak, egy sziklára s onnan figyelte s őrizte a hullákat. Ha nappal ragadozó dögmadarat látott közeledni a hullákra, elüzte őket; éjjel a sakálokkal vivta harcát; de a szeretett holttesteket megsonkitani nem engedte. Azok a lelkek nem voltak már a holttestekben; a holttestek kultusza nem az Istenben bizó emberek kegyességéhez tartozik; de meg kell értenünk az anyai szeretetet, mely az elhagyott hüvely iránt megnyilatkozik s annyi héten át őrizni volt képes éjjel is, nappal is szerencsétlen gyermekeinek holttestét. Ricpa evilági hős volt; de hős volt s Dávidot mélyen meghatotta, amit tett. Ricpa kitartó szeretetével kapcsolatban melyet a meghalt gyermekek és rokonok holttestе iránt nyilvánitott, felvetődik két kérdés. Az egyik az, hogy a világnak ily kegyeleti szokásai Isten előtt hogy esnek a mérlegbe. Erre ez a felelet: ami bennük őszinte

szeretet, azt Isten tekintetbe veszi majd az utolsó ítéletkor, mikor tetteink szerint fog hangzani az ítélet s addig is javunkra iródik; ami benne pogány tévedés, az mérgez, mert azonban tudatlan tévedés, több hatással nincs az ítéletünkre sem egykor, sem most. A másik kérdés ez: részt kell-e vennünk az ily kegyeleti eljárásokban? A felelet így hangzik: ami nem ellenkezik az igazsággal, abban, hogy ne botránkoztassuk a világban levőket, óvatosan részt vehetünk; ami az igazsággal ellenkezik, azt megtagadjuk. Ricpa tette semmit nem foglalt magában, ami az igazságot sértette volna, azért tette bennünket is mélyen meghat s a szerencsétlen anya a legteljesebb részvétet érdemli meg. Így látta a dolgot Dávid is.

11-14 v.: Mikor Dávidnak megjelentették azt, amit Saul ágyasa, Ajjá leánya, Ricpa cselekedett, Dávid utra kelt s elhozta Saulnak tetemeit és fiának Jonátánnak tetemeit a gileádi Jábes polgáraitól, melyeket azok Bét-Seán piacáról elloptak, ahová a filiszteusok azon a napon kifüggesztették őket, amelyen a filiszteusok Sault Gilboénál megverték. Amikor felhozta Saul tetemeit és fiának, Jonátánnak tetemeit, összeszedték a felakasztottak tetemeit is. Aztán Saulnak és fiának, Jonátánnak tetemeit eltemették Benjámin földén, Célsában, Saul atyjának, Kisnek sírboltjában. Mikor mindazt elvégezték, amit a király parancsolt, Isten ezek után meghallgatta a földért küldött imádságot.

Ricpa hűsége és áldozata, mint mondottam, mély benyomást gyakorolt Dávidra s mivel szeretetből történt s nem valami tűntetésféle volt, nem színészkedő gesztus, azért minden nemes lélekre mintegy kiengesztelés volt azért a sok balfogásért, amelyet férje, Saul követett el. A gibeoniak ki voltak elégítve; a megölt gibeoniak dúrva lemészárlása megbosszulva, a szerencsétlen áldozatok holttestei már megtérhetett a sírba, amely elrejti a szégyent és a gyűlöletet, amely itt embert embertől elválaszt. Dávid érezte, hogy a részvétnek most már nem a gibeoniak, hanem Saul háza felé kell fordúlnia. A gibeoniak visszasülyedhettek a jelentéktelenségbe, amely egy rávasz s érmányos faj késő utódait megillette! Most már újra elsőkerülhetett Dávidnak Saul iránt érzett szeretete és hűsége. Dávid egész világ előtt meg akarta mutatni, hogy a királynak, Isten felkentjének tiszteségét megalázni nem engedi s hogy barátjának Jonátánnak emlékét szeretettel őrzi. Amikor Saul és fiai elestek, a gileádi Jábes lakosai voltak azok, akik annak a gyalázásnak, melyet a filiszteusok az elesett király és fiai iránt tanúsitottak, egy hős és bátor tettel véget vetettek s Bét-Seán piacáról, mely-mint más városokban is-a kapu mellett volt, ellopták éjjel a holttesteket, hazavitték és otthon eltemették. A messze Gileádba a filiszteusok nem mentek a holttestek után; többet nem törődtek velük. Jeruzsálemben, a jaffai kapu mellett még ma is van piac. Az ilyen helyen a legtöbb ember fordul meg s azért az ily nyilvános megbélyegzésre a hely igen alkalmas. Mivel azonban a kapu mellett van, kívülről könnyebben megközelíthető, kivált, ha a piac a falon kívül van s a kifüggesztett holttestek is ott függöttek. A kapuőrök miatt azonban a lopás mégis merész feladat volt s a jábesiek bőven rászolgáltak a dicséretre. Annak idején Dávid elismerését fejezte is ki. Most a gileádiak nem ellenezték, hogy a holttestek méltóbb s megfelelőbb helyre kerüljenek: a családi sírboltba, mely Célában volt, Benjámin földén, hol valamikor Saul atyja, Kis élt. Dávid azonban nemcsak a két fejedelem tetemeit vitette oda, hanem ugyanazt a tisztességet adatta meg a felakasztottaknak is, különben nem szedette volna össze azok holttestét is. Ha ezek temetéséről külön megemlékezés nincs is, a tisztességadás megtörtént. Halálukkal kifizették a tartozást: most ki kellett fejezni, hogy nem voltak becstelenek s az akasztás becstelen bélyegét le kellett törülni róluk. Dávid megtette ezt, s ezzel a nemes tettével újra bebizonyította lelke nemességét. Szegény Ricpa visszamehetett kényelmes ágyába s otthonába: fiait nem fenyegették tovább a vad állatok. Szívének fájdalmát enyhitette a király nemes tette; megbékélten, enyhülten ment vissza otthonába. Aztán folytatta útját afelé a haza felé, amelyben nincs többé bosszu, félreértés az emberek között. Isten épen azért intéz el minden helyrehozást

lehetőleg itt, ebben a földi életben, hogy oldást többé ne kisértsen helyrehozatlan átok. Lehet, hogy Áicpa nemes szivét megérintette annyira Dávid nemessége, hogy megértette, hogy amit tett, arra szükség volt s hogy a bünös nem Dávid volt, hanem szerencsétlen férje, az a Saul, akit vak, értelmetlen ösztönök vezettek, melyekben a jó és rossz durva keverékben egyesült.

15-22 v.: Egyszer ujra kitört a filiszteusok harca Izrael ellen. Mikor Dávid szolgáival együtt alámént és harcba szállt a filiszteusok ellen, elfáradt. A nóbteli Jisbi, ki Ráfá nagzatai közül való volt s kinek lándsája háromszáz siklust nyomott bronz-siklusban s ki uj fegyverzettel volt felövezve, arról beszélt, hogy levágja Dávidot. De segitségére ment Abisai, a Cerujja fia, és leütötte a filiszteust, megölve őt. Ekkor Dávid emberei esküt tettek neki: Többet nem vonulsz ki velünk háboruba és nem oltod el Izrael mécsesét!
Ezek után történt, hogy ujra háboru támadt a filiszteusokkal. Az alkalommal a chusáti Szibbókai levágta Szafot, ki a Ráfá nagzatai közül való volt. Aztán ujra háboru támadt Góbban a filiszteusokkal s a betlehemi Jaaré-Orgim fia, Elchanán levágta a gáti /gitti/ Góliátot, kinek dárdanyele hasonló volt a szövők zugolyfájához. Majd Gátban támadt háboru; ott volt egy óriás termetü ember, kinek hat-hat kézujja és lábujja volt, összesen huszonnégy. Az is Ráfától született. Mikor ez Izraelt szidta, Jonátán Dávid testvérének, Simainak fia vágta le. Ezek négyen születtek a gáti Ráfától s Dávidnak és szolgáinak keze ejtette el őket.

Közeledünk Dávid élete végéhez s ahhoz, hogy elbucsuzzunk Istennek ettől a nagy embertől. Ezt az alkalmat a Sámuel könyvének szerkesztője felhasználja arra, hogy visszatekintsen Dávidnak a filiszteusokkal vivott harcaira s megemlékezzék arról, hogy a gáti Ráfának négy fia milyen veszedelmet jelentett Izraelnek; ámde mind a négyet legyőzték Izrael hős fiai. Ráfá fiai óriások voltak, noha Ráfá nem óriást, nem erőset, hanem elernyedtet jelent. Főfegyverük a lándsa, vagy inkább a dárda volt. Az egyiknél a réz vagy bronz hegy nyomott 300 siklust, a másiknál a dárdanyél hasonlitott egy szövőszék zugolyfájához, tehát egy sulyos, nehéz fából készült fonáltartóhoz, éspedig az alsóhoz, mely erősebb és vastagabb volt. Dávid gyermekkorában állott be ilyen egyenetlen harcba Góliát ellen; talán annak rokona akarta most helyrehozni az ősnek vereségét; ennek az ősnek fegyverei is ilyen erősek voltak. Az egyik Ráfá-nagzat tulfejlett volt: mindenütt egy ujjal többet kapott s ez akkor a fejlettségnek, ma inkább a torzszülésnek a jele volt. Hogy biztosabban állt-e a lábán; hogy jobban tudott-e markolni kezével; nem tudjuk. De nem ez a fontos, hanem az, hogy hatalmasabbnak tünt fel, mint a többi ember. De ezek közül a Ráfá-fiák közül egyik sem okozott nagyobb ijedtséget a héberek táborában s mivel a harci szerencse sokszor nem az erőtől, hanem az ügyességtől, szerénységtől, találékonyságtól függ inkább, főképp pedig az Isten segitségétől, mit a hitetlenek véletlennek szoktak nevezni, azért már eleve eldobhatjuk magunktól azt a meggyőződést, hogy az óriásnak le kell győznie a kevésbbé erőset. Még észre sem vette magát az óriás, a fürge héber harcos már ütött s ütése halálos volt. A 15-17. versekben elbeszélt esemény valószinüleg abban az időben történt, amikor Dávid már éltesebb ember volt. Dávid azok közé az emberek közé tartozhatott, akik nem számolnak a muló évekkel s később is ugyanazokat akarják véghez vinni, amikhez fiatal éveikben szoktak hozzá. Dávid azonban, kit a palota-élet jobban elgyengitett, mint unokatestvéreit, a Cerujja fiait, egyik kivonuláson igen elfáradt. A filiszteusok ősi haragja s bosszuvágya érlelte meg az egyik Ráfá-fiuban azt az elhatározást, hogy Dávidot megkeresi s megöli a csatában. Meg is találta s a fáradt Dávidot csak az mentette meg, hogy Abisai mellette állt s a támadó óriást hirtelen ütéssel levágta. Ekkor ujra kitünt katonáinak szeretete iránta: elhatározták s elhatározásukat esküvel erősitették meg, hogy Dávidot nem engedik többé a csatavonalba. A megokolás igy hangzott: Dávid-az ilyen meggondolatlan tettével-nem

olthatja ki Izrael mécsesét. Ezek a derék hadfiak nem ok nélkül tekintették Dávidot Izrael világító mécsesének: példájával, istenfélelmével, életével úgy világított előttük, mint egy lámpás!

XXII.1-51 v.: Dávid Jahvénak a következő ének szavait mondotta el, amikor Jahve őt összes ellenségei markából és Saul markából megszabadította: Jahve, én kőszálam, én erősségem, én szabadítóm! Isten kősziklám, benne rejtezkedem; pajzsom, szabadulásomnak szarva, menedékem, én szabadítóm: erőszakosságból Te szabadítasz meg! Dicsőítem hívjam őt, aki magasztalandó, Jahvét! Így szabadulok meg ellenségeimtől. Mert halál hullámai vettek körül engem, Beliál árjai törtek rám; Seol kötelei fogtak körül, halálos kelepcék állottak elém! Szorultságomban Jahvéhoz kiáltottam, Istent hívtam s ő templomából meghallotta szómat, segélykiáltásom behatolt fülébe. Ekkor megrázkódott, megingott a föld; az égnek alapjai reszkettek, megrázkódtak, hogy haragra gyulladt. Orrából füst szállott föl, a szájából jövő tűz emésztett, izzó szenek égetve szálltak ki belőle. Lehajlította az eget és leszállott. Sötétség volt lába alatt: kerubra ült és úgy repült, szélnek szárnyán lett láthatóvá. Sötétségbe burkolózott, mint egy kunyhóba, sötét vizekbe, fürtös felhőkbe. Az előtte jövő fényben izzó kövek égtek. Jahve mennydörgött az égből, a Magasságos kieresztette hangját. Kilőtte nyilait és szétszórta őket, villámait, összetonyolítva őket. Ekkor előtűntek a tengerfenékek, feltárultak a kerekség alapjai, ahogy Jahve rájuk kiáltott, ahogy haragjának szele rájuk lehellt. Lenyult a magasból s megragadott engem s kihuzott a sok vizekből. Megmentett erős ellenségemtől, gyűlölőimtől, hisz azok erősebbek voltak nálam! Nekem estek szerencsétlenségem napján, de Jahve lett támaszommá. Tágas térre vitt ki engem, megmentett, mert gyönyörködött bennem. Igazságosságomat viszonozta Jahve, kegyem tisztaságát fizette vissza; mert Jahve útait megőriztem, Istenemtől el nem vetemültem! Hisz előttem van minden ítélete s törvényeitől el nem távolodtam; tökéletes voltam hozzá s őrizkedtem bűnömtől. Így hát igazságosságomhoz képest fizetett nekem, ahogy tisztaságomat látta. A kegyessel kegyesen bánsz, a tökéletes hőshöz tökéletes vagy! A tisztával tisztán cselekszel, a fonáknak neki támadsz. Megszabadítod a nyomorult népet, szemed a fennhéjázókon van, hogy alához őket. Hisz te vagy Jahve, az én szövétnekem; Jahve világítja meg sötétségemet! Hisz Veled seregnek neki futok, Istenemmel falon átugrom. Istennek útja tökéletes, Jahve szava megtisztult, pajzsa ő mindazoknak, akik Benne elrejtőznek. Hát hiszen van-é még Isten Jahvén kivül? Ki még a szikla Istenünkön kivül? A hatalmas Isten az én erős bástyám, utamat e részen elsimitja. Lábamat a szarvasokéval egyenlővé teszi, föllállit magaslataimra. Kezemet harcra tanitja, ugyhogy karom érccijjat feszit meg. Szabadításodnak pajzsát adtad nekem, leereszkedésed naggyá tett engem. Tág tért adsz lépésem alá, ugyhogy bokám nem inog. Üldözőbe veszem ellenségeimet s megsemmisitem őket, vissza nem térek, mig ki nem irtom őket. Kiirtom őket, szétzuzom őket, hogy föl nem kelnek. Lábam alá fognak hullani! Te erővel övezel föl a harcra; alám, térdükre kényszerited az ellenem fölkelőket. Megadod, hogy ellenségeim hátat forditsanak nekem; gyülölőim is és én elnémitsam őket. Körültekintenek és nincsen szabadító; Jahvéra néznek és nem felel nékik. Szétmorzsolom őket, mint a föld pora; felőrlöm őket, mint az utcák szennye; aztán megtaposom őket. Népem viszályaiból kimenekitesz; megőrzöl, hogy nemzetek feje legyek; oly nép fog szolgálni, melyet nem ösmertem. Az idegennek fiai hizelegnek nekem; anogy fülük hall valamit, engedelmességet mutatnak; az idegennek fiai elsenyvednek és reszketve jönek elő váraikból. Él Jahve! Áldott legyen az én kősziklám! Magasztaltassék föl szabadulásom sziklájának Istene! Ő, a hatalmas Isten ad nekem lehetőséget a megtorlásra. Ő hoz le népeket alám; Ő hoz ki ellenségeim közül! Felébük emeltél azoknak, akik fölkeltek ellenem; az erőszakos emberektől megmentettél engem! Ezért magasztalni foglak a nemzetek közt, oh Jahve s nevednek muzsikálok! Neked, ki királyának nagy szabadítást szerez, ki felkentjének kegyelmet munkál, Dávidnak s az ő magvának örökre!

Hogy Dávid élő igazi összeköttetésben volt Istenével; hogy benne az uj élet hatott: azt szemléltetően mutatja ez a zsoltár, mely akkor pattant ki szivéből, amikor ellenségeit Isten elnémította s ő megnyugodva ülhetett palotájában. Sajnos, nem sokáig, mert uj, belső bajok támadták meg, melyeknek legkeservesebbjeit saját családja okozta neki. A hálás szív mutatja legjobban, hogy szivünket Isten ujonnan teremtette s a hálából öröm, szeretet fakad. Dávid legnagyobb szenvedéseit élete végén élte át; de életének ezt a részét aranyozta be leginkább a megbocsátó szeretet fénye. A küzdő Dávid ezzel a zsoltárral lépett át a megbocsátó, bőlcs és szerető Dávid életébe; ezt a fontos állomást érzékelteti a történetiró, mikor Dávid zsoltárai közül ezt a történetbe illeszti be.

A zsoltárt a következő szakaszokra oszthatjuk: A/ az elején /1-6/ Istent és önmagát jellemzi; magát az elmult nyomorúságok idejében. B/ Majd ránutat arra /7.v./, hogy nyomorúságai lelkét Isten felé fordították; segitségül hivta őt s Isten meghallotta segélykiáltását. C./ Ezután /8-16/ leirja az ellenségei ellen harcra vonuló Isten hatalmas jelenségét; D/ majd /17-21/ a/ leirja a megsegitést és E/ /21, b-25/ a megsegités okát, melyet Isten Dávidban talált. F/ Ezután /26-31/ jellemzi Jahvénak a különféle emberekkel való bánásmódját; G/ mi ismét /32 v./ arra inditja, hogy Jahve egyedülvalóságát világba kiáltsa. H/ Most a multról áttér a jelenre és leirja azt a biztonságot /33-46/, amelyben most él, hogy zsoltárját Jahvénak énekli. I/ Végül /47-51/ még egyszer hálájának adó hangot és kifejezi készségét arra, hogy tovább is, folyton Jahvénak énekeljen.

A/. Juda hegysége, ahol Dávid született s életének javát eltöltötte, különösen a Holttenger felé eső lejtőn, tele volt sziklákkal és olyan sziklaerődökkel, amelyeket emberi kéznek csak kevéssé kellett kiegészitenie, hogy vár legyen belőlük. Ezért volt oly könnyü Dávidnak ott az üldöző Saul elől sokáig elrejtőznie s magát megvédenie anélkül, hogy a kiméllyel harcba bocsátkoznék. Isten segitsége nélkül azonban, mely Dávidot sokszor elrejtette, mit sem értek volna ezek a sziklaerődök, annál kevésbbé, mert Dávid nem akart a fölkent király ellen harcolni. Dávid lépten-nyomon tapasztalta, hogy Isten mellette áll és megsegiti. Ezért nevezi Istent kősziklának, kősziklának/ egyedül álló, meredek sziklának/, sőt sziklaerősnek. Csak Istenben bizva tudott az üldözött Dávid nyugodtan aludni s a következő üldözéssel telt napra ujra felvirradni nyugodtan. Isten nemcsak elrejtette, hanem meg is szabaditotta, mikor már majdnem az üldözők kezébe került. Dávid került minden erőszakot Saul ellen: annál inkább alkalmazta ezt az utóbbi Dávid ellen, mind azt az erőszakot, ami csak keze ügyében volt. Isten azonban ezzel az erőszakos, gonosz hadjárattal szemben Dávidnak pajzsa volt, vagyis Dávid és Saul közé állott, annyira, hogy Saulnak is meg kellett győződnie arról, hogy Isten Dávid mellett áll s nem ő mellette; ezért alázkodott meg alkalom adtán többször Dávid előtt s ezért nem tudott Jahvében bizni, mikor Isten Saul gonoszságát megelégelte. Dávid sok szenvedése, melyet Saul okozott neki, Isten elől nem volt elrejtve. Míg Dávid emberein valami nemes, istenfélő szellem uralkodott; addig Saul táborában rossz lelkiismeret, rossz akarat tanyázott; nem égi fény, hanem a Seól sötétsége nyelte el őket. Dávid érezte ezt a sötét szellemiséget és azért ugy tünt fel neki, hogy halálos sötét hullámok közelednek hozzá, hogy a halál kötelei akarják megkötözni; hogy a semmirekellőségnek, Bélialnak árjai akarják elboritani. Érezte a ravaszságot és álnokságot, mely éltére tör s mindenféle kelepcéket látott maga előtt. Nemcsak a fegyver kinozta, hanem az a gonosz szellemiség is, amely Saul hadából kiáradt.

B/. Dávidnak egyik legnagyobb szomorusága és fájdalma volt, hogy távol kellett lennie Isten sátorától, ahol azok találkoztak, kik együtt keresték Jahve szinét azon a helyen, melyet maga Jahve jelölt ki a találkozás helyéül. Dávid tudta, hogy Jahvéhoz máshol is imádkozhatik; de nem volt rejtve előle az sem, hogy sokak istenkereső akarata közel hozzák Jahvét a hozzá epedő szivekhez és ezért szivesen, végyakozva járt a "nagy gyülekezetbe". Olyan volt neki az Isten előtt megnyiló szivek közössége, mint nagy, tágas térség, hol a lélek szabadon nyilhatik meg, mozoghat és utját semmi sem akadályozza. Juda hegységének vad kietlenében, ellenségtől szorongattatva ugy érezte magát, mint aki be van zárva valahová. Mint a tömm

löcbe zárt lélek kiáltott szabadulásért Istenhez s egyszer csak arra virradt, hogy Jahve meghallgatta: ellenségeit összetörte Isten erős kezével. Mélyen vésődött be lelkébe az a tapasztalás, hogy Jahve meghallgatja a Benne bízót. Később vis zaemlékezett szorongására, a mélységből Jahvéhoz küldött forró imádságaira és megállapította, hogy ezek a könyörgések behatoltak Jahve fülébe. Mikor kiáltott, Jahve hallotta, tér rögtön nem mutatta.

c/. Dávid lelke telve volt képekkel s a képzelet alkotásaival, melyek a képeket eseményekkel kötötték össze. Előtte állott ellenségeinek összetörése, az Istentől rájuk mért sors, mely gonosz támadásaikat egyszerre megállította s őket megsemmisítette. Micsoda erővel támadtak rá ellenfelei! De micsoda erő volt az, amely ezeket a hatalmas ellenfeleket a porba sujtotta, az Istennek ereje! Dávid tudta, hogy a fizikai és embervilág mögött Isten angyali rejtőznek s ők azok, akik a természet és az emberek életét vezetik, szüntelenül irányítják, akik az embernek, ha az Istentől kijelölt korlátokat átlépni készül, ellene állanak és megállj-t parancsolnak; angyalok, kik nemcsak erőt és hatalmat tisztátalan szellemek ellen is harcolnak. De minden angyaljelenésnél nagyobb és titkosabb és hatalmasabb Isten megjelenése, ha szellem-nyitotta szemmel a szellemi világ rejtett birodalmába betekintési nyerünk. Dávid próféta volt: neki megvolt ez a tekintete. Az ótestamentumi prófétákat gyakran fogalmazta az angyaloknak egy sajátságos fajtája: a kerub. A kerubokat Isten trónusával hozták kapcsolatba, amennyiben ők maguk alkotják ezt a trónust. A trón kimelkedő szék, amelyen az uralkodó nyugszik. Isten kiemelkedését azok a csodálatos eseményrendek képezik, melyeket Isten a teremtett világban végbe visz. Ezeket a kerubokon keresztül viszi végbe, ezért a kerubok képezik az Isten trónját. Mikor Isten megindul, hogy cselekedjék, valamiképpen a kerubok indulnak meg és ők cselekszenek. Isten parancsait, Isten erejét ők viszik szárnyaikkal, hogy a teremtés különböző pontjain szolgálatot végezzenek. Ezeket a kerubokat közelíti. Ki van zárva, hogy Dávid az Istent úgy képzelte volna el, hogy valami székében ülnek az égen s aztán onnan olykor alászáll, hogy a földön vihart csináljon. Ellenben meg volt győződve, hogy az Isten akaratát végrehajtó angyalok s az Istenhez legközelebb álló kerubok titokban, láthatatlanul működnek a teremtésben s ennek a működésnek vannak oly következményei, amilyeneket előbb a zsoltárban Dávid leír. Isten parancsának végrehajtása közben angyalkéztől indítva, megrázkódik és ingani kezd a föld: a földrengést angyalkéz okozza, melynek nyomát hiába kutatják a hitetlen tudósok. Isten teremtési órájánál a természet változásait megérteni nem lehet. A természeti jelenségek mögött szellemi jelenségek rejtőznek s Dávid próféta lévén, látta ezeket a szellemi történéseket. Isten haragja felgyullad a szellemi világban s annak következtében tűz támad ott s mintha izzó kövek repültek volna ki Isten trónusától, felgyújtással, megsemmisítéssel fenyegetve a látható világot, úgy látott a szellemi világ mozgalmainak megérzése Dávid lelkére. Megszáll a szellemi világot s földi lények témája lelkében, melyek a szellemi mozgalmaknak megfelelnek. Isten haragja más képletének is jelenik meg füstként, mely az indulatoknak, a kedélynek a tanolyását festően jelképezi. Egy száll fel a tűzkönyből először a füst: de azt tűz követi, majd tüzes kőcsót bocsát ki magából a haragvó hegy. Így látja földi képekben Dávid Isten haragjának kitörését. A tüzet sötétség tölti el a természetben, az ég elhomályosul, felhők borítják el. Isten a fizikai világot a szellemi világ mására teremtette s így nem a fizikai világtól vette el Dávid a vonásokat, hanem a szellemi világ szemléletekor felfedezte a hasonlóságot. Mikor Isten haragszik, elsötétül a trónus és az Isten kunyhóként veszi magára a homályt; Isten elzárkózik s nem lehet őt haragjában megközelíteni. De aztán az elzárkózottság felhőtömegéből előlép az Isten és megmutatja haragját. Fény hasítja át a felhők éjszakáját és megjelennek az izzó, pusztító kövek, Isten ítélete a világon. Jahve szava hallatszik, mintha a menny dörögne. Lesujt az ellenségekre, mintha villám sujtana le. Nagy villámláskor a villám sok ide-oda cikázó ágra oszlik s azok tonyolultan csapnak le a földre. Isten szellemi haragja is így éri el az emberiséget; sokakat

ér elsős pusztulás tanyolalt, embertől nem mindig kiolvasható, nem mindjárt megfejthető képet mutat. Istennél azonban minden pontosan ki van számítva s minden részletben csodálatosan pontos és megtéveszthetetlen az Úr. Mint a föld szilárd kérge alatt ismeretlen és tőlünk felmérhetetlen erők tanyolnak; úgy a történelemnek szilárdként feltűnő felső folyása alatt a népek lelkében titokzatos folyamatok mennek végbe, melyeket Isten lát és ösmer. Ott a népek titokzatos mélységében dolgozik az Isten; alapostul rázza meg az emberiséget, mikor velök haragját érezteti. Dávid érzi, látja, hogy Isten a lelkek mélyén dolgozik ítéletével; látja, hogy tiztosnak látszó intézmények inognak meg s aki ma biztos helyen látszik ülni, holnap alázuhan a mélybe. Dávid földi jelenségek képében a szellemi világ megmozdulását véltő megállapítani.

D./ Dávid azonban nemcsak Isten haragjának tombolását látja, hanem a gyógyító isteni Kéz alányulását is. Isten azért haragszik, mert a gonosz üldözi a jót, az igazságtalan az engedelmeset, az elvetemült a szentet. Mikor Isten haragjától Isten ellenségei ijedten visszavonulnak és rémülten meghátrálnak, Isten lenyul azért, akit üldöztek és tágas térre viszi ki a szorongatottat, ahol nem kell többé az erős ellenségtől rezketnie, hanem coldogen és szabadon fejlődhetik, terjeszkedhetik. Dávid érzi, hogy egy erős kéz ragadta meg és tartja szilárdan. Eddig a gyengeség, a kisebbség érzete nyomta; most ennek az erős Kéznek az oltalmában a kisebbségi érzése eltűnik. Előbb erős ellenfelek támadtak rá: most érzi, hogy valaki megtámasztja s akik neki estek volt, többé ledönteni nem képesek.

E/. Sok vita folyt és folyik afelől, hogy az embernek hozzá kell-e járulnia ahhoz, hogy Isten megmentse őt, vagy pedig az ember e, észen tehetetlen s Istne egyedül végzi az ember megszabadítását. A felelet erre a kérdésre nem olyan túlnehéz, mint amilyennek azt az emberi okoskodások tették. Az ember bizonyára egészen tehetetlen arra, hogy szabadulását előidézze s az is bizonyos, hogy Isten egyedül végez el mindent, amit szabadításunkra tenni lehet és kell. Mégis van és elmaradhatatlan az emberi együttműködés, de ez sohasem előzi meg, hanem mindig követi Isten munkáját: meg kell tennünk azt, aminek megtételét Isten a maga teremtő munkájával lehetővé teszi. Isten leveszi rólunk a bün kényszerét és szörnyű hatalmát: nekünk meg kell tagadnunk a bünt. Isten belénk oltja az igazság és igazságosság szeretetét: nekünk szólnunk kell az igazságot és tennünk az igazságosságot. Mindent Isten munkál, de nekünk engedelmesen követnünk kell ezt az istenli munkásságot. Az engedelmesen gyönyörködik Isten. Dávid vétkezik Betsabéval, gonosza lesz Uriásnak: de a felismerés után megalázza magát és elismeri tettét: Isten gyönyörködik Dávid engedelmessége ében. Isten kegyelme által volt Dávid igazságos, tisztult meg a keze, őrizte meg Jahve útjait s maradt mindig Istene mellett; megszerette és akarta látni Jahve ítéleteit és törvényeit, miután Jahve azok szépségét és hasznosságát megmutatta neki. Dávid igazságos volt, mert Isten őt azzá tette s mert Dávid nem ellenkedett az ellen, amit Isten benne véghez vitt. Isten látta, hogy Dávidon nem hiába munkálkodik s azért tovább folytatta a munkát rajta.

F/. Fennáll tehát az az ősi meglátás, hogy minden jóra teljesen képtelenek vagyunk; de fennáll az a meglátás is, hogy minelyt Isten megadja a képességet rá, hogy a jót tegyük, ezt a képességet azonnal engedelmesen használnunk kell. Azt használatba veszi, amit Isten rendelkezésére bocsát, vagyis, aki forgatja a rábizott talentumot, az Isten előtt kedves, mert Istennel kedvességet cselekszik: az ilyen embert nevezi a Biblia kegyesnek. Aki nem félig engedelmes, hanem mindenben teljes igyekezetével igyekszik Jahvénak kedvét keresni, az tökéletes. Aki a tisztátalan s hazug indító okokat elveti s szive egész őszinteségével szolgálja Jahvét, az tiszta. Aki érdeke, vagy az emberek kívánsága szerint csavar egyet a lelkiismeretén és Jahve útjain, az fonák, azaz kificamodott, elferdült. Jahve mindenkivel ugy bánik, amilyen az ember: a kegyesnek Ő is kegyét, kedvességét mutatja; a tökéletesen és a tökéletes körül Ő is tökéletes munkát végez s nem félig, hanem egészen megszabadítja; a tisztához Ő is tiszta, azaz semmiben nem rejtőzik el, minden tette világos, minden szava tisztán hangzik a tisztáknak füléhez. De a fonákhoz nem fonák az Isten, miután Ő

sohasem lehet fonák,hanem neki tánu[illegible] és vagy kiveti onnan,ahol összezavarja Isten utait,vagy kényszeriti az engedelmességre.Fonák a fenhéjázó,aki letiporja a gyengét,hogy igazságtalan rendet teremtsen ott,hol Isten mindenkinek kijelölte a neki megfelelő s őt boldogitó helyet:az ilyen fenhéjázó,mértéket vesztő embernek Isten neki megy és lerántja képzelt magaslatáról,miután türelmében egyideig várt rá, hogy magától meglássa fonákságát és megtérjen abból.Igy szabaditja meg aztán azt az elnyomottat,vagy nyomorultat,kit egyideig szenvedni hagyott a többi ember igazságtalansága miatt.A fenhéjázó azt hiszi, hogy vég nélkül folytathatja igazságtalanságát,nem veszi észre,hogy Jahve szeme rajta van és nem engedi meg,hogy egy határt általlépjen. E világ összezavart utjain tisztán világit Jahve cselekvése s aki szivébe fogadja az igazságot és igazságosságot,annak fény támad szivében,mikor Jahve utjait látja.Igy lesz Jahve szövétnek számára az előtte futó uton.Az embereket figyelve sötétség támad körülöttünk; mihelyt Istenre nézünk,megvilágosodik a sötétség.Látva,hogy velünk van,hogy segit,Dávid egyedül egy seregnek is neki futni kész,t.i. oly betörő portyázó seregnek,millyent a filiszteusok és más népek küldtek Izrael kirablására.Még falon is átugrik,vagyis kéy nélkül beszélve,legyőzhetetlennek látt akadályokat győz le.Megismétli,hogy Isten minden utjában tökéletes,azaz semmit félig,befejezetlenül nem cselekszik és szava nincs keverve hazugsággal,mint az emberek beszéde.Emlékébe idézi,hogy Jahve az egyetlen,igaz menedék,ki pajzsként fedi el övéit az ellenségyel szemben,hogy a következő mondatban ujra dicsérhesse Őt.

G/.Senki,senki nincs e világon Istenhez hasonló;senki nem tud olyan biztos menedéket nyujtani:Ő az egyetlen.Hamis isten,ember nem képezhetik Dávid bizalmának tárgyát.Jahvét egyetlennek állitani annyi, mint Őt megszentelni.Dávid megszentelni Isten nevét,mikor Őt egyetlennek állitja.

H/.Ezzel,mintegy Jahve magasztalásául kiönlik szivéből a bizalomnak, biztonságnak olyan himnusza,amely minden kételkedést kizár szivétől. Bevehetetlen bástyában érzi magát,ha Isten kezében van.Ha ki kell menni az emberek közé,útja el van simitva előtte s tapasztalnia kell, hogy Isten előtte járt.Erőt ád,egészséget,frissességet,a szarvasoknak frissességet.Kiemeli a föld homályos,szennyes,büzhödt levegőjéből arra a magaslatra,amelyet épen neki emelt és készitett az Ur.A jeruzsálemi királyi szék magasabban állott,mint más királyi székek,mert Jahve jelenlétében állott,mert felemelte annak imádsága és istenfélelme,aki a trónon ült.Dávidnak egész élete ilyen magaslatokon telt el,mert Isten őt magaslatokon tartotta.Magához emelte,valahányszor bűntánó,vagy hivő szivvel Istenre tekintett.Dávid magát az általános emberi világból kiemelve érzi.Isten erejét is kölcsönzi neki,Isten az igazi harcra tanitja őt,amelyben Isten harcol és Dávid bizva megy utána,mint ez akkor és azóta történt,amikor Góliát fejét Isten az ő kezébe adta; vagy már akkor,mikor a fenevadak ellen nyáját védelmezte.Az érczből készült sulyos ivet nehezebb volt megfeszitteni,mint a fából készitettet. De Isten erőt ád a királynak e nehéz fegyver használatára,képlegesen erőt,sikert ád neki a legnehezebb harctan.Sikert ád,mert a közelgő ellenségtől ő szabaditja meg.Ha Dávid felemelkedett Istenhez,ez azért volt lehetséges,mert Isten meg leereszkedett hozzá végtelen nagyságából lenyult ezért a gyarló,bűnös emberért és munkálkodott benne.Isten nagysága épen abban van,hogy hozzánk kicsinyekhez is lenyul,,mit a földi királyok azért nem tehetnek,mert könnyen kiderül róluk,hogy ők sem nagyobbak alattvalóiknál.Ezért mindig a trónon kell ülniök,azaz magosságukat hangsulyozniok.Ha Isten hozzánk leereszkedik,nem ő lesz alacsony,hanem mi leszünk nagyokká.Ha ő fog,lépéseink nagyokká lesznek s gyorsan haladunk a cél felé.Ha ő tart,nem inogunk többé,szilárd bokával állunk s haladunk előre.Az ő kezére érintésére képességeink mernének,mint Jézus érintésére megszaporodtak a kenyerek és halak.Az üldözött,ha Isten megszabaditja,üldözővé lehet;a megkergetett ellenségeit fogja kergetni.Dávid életében azután,hogy Isten lenyult érte,megváltozott a helyzet.Most a Saultól üldözött,a filiszteus fejedelmektől

maguk közül kinézett Dávid tudja,hogy ő fogja üldözni most már korábbi üldözőit s meg is semmisíti őket;vissza sem tér,míg egészen félre nem tette őket.Még egyszer nem fognak fölkelni,hogy ujra üldözőkké váljanak.Akik Dávid kinjában gyönyörködtek,most maguk lesznek a kinban és hiába fognak szabaditó után körültekinteni:nekik nem támad szabaditó,mint Dávidnak.Elvész minden ellenálló képességük; szét lesznek morzsolva,mint a föld pora,mint utcákon a széttaposott piszok.De nemcsak a külső ellenséget tiporja szét Jahve Dávid előtt; hanem saját népének egymás ellen vivott harcain is urrá teszi.Izrael északi törzsei már régen irigyen nézték Judát;Benjámin,a farkas,megmarta sokszor szomszédait:de Dávid keze alatt el kell némulnia a viszálynak;Dávid magasra fog fölemelkedni a viszályokon s királyságát Izrael egész népe egyenlően fogja elösmerni.Népének ez az egysége teszi képessé aztán arra,hogy a körüllakó nemzetek,sőt távolabbi népek hajtsák fejüket Dávid lába alá s megvalósuljon a régi igéret,hogy Izrael uralkodni fog a nemzeteken.Hizelegve fognak Dávid elé jönni az idegenek,kedvét keresve a nagy királynak s mihelyt parancsának csak hire elérkezik hozzájuk,már engedelmeskednek.Az ellenállókat nem kell majd neki összetörnie;Isten áldása nem fogja elérni őket s ők elsenyvednek az isteni áldás hiján.Megostromolhatatlannak hitt váraikból az éhségtől,a betegségtől,vagy a lelki félelemtől inditva reszketve fognak előtámolyogni.Isten meg fogja segiteni a királyt,az élő Isten!

I/.Ennek a fölséges,boldogitó,bizalomba ringató látomásnak végigtekintése után Dávid ajkára ujra magasztaló szavak tolulnak.Nem bosszuvágy, hanem az igazságos ég vágya inditja őt arra,hogy elleneit letaposva lássa,mert ezek Isten és az igazság ellenségei.Ezt a megtorlást Isten fogja neki adni;Isten aita már eddig.A alázza le a büszke nemzeteket,Ő emeli felkentjét fölé jük.Nemcsak magát,hanem utódait,magvát is a győzelem utján,a magasban látja.Ő azért harfáját veszi elő s felhangzik rajta a dallam,dallam szárnyán az Istent magasztaló ének.Minden nemzet hallja meg,hogy mit tett Jahve a benne bizó királyért!Nem rövid időre,örökre szól a kegyelem igéretel

XXIII.1-7 v.: Dávid utolsó szavai ezek:igy szólt Isai fia,Dávid,igy szólt a magasba törő hős,Jákób Istenének felkentje,Izrael dalainak kedvence:Jahve Szelleme szólott bennem,igéje van nyelvemen.Izrael Istene mondta nekem,Izrael Kősziklája beszélte,ki igazságosan kormányoz az emberben,ki Isten félelme által kormányoz;ki olyan mint a reggel fénye,mikor fölkél a nap felhőtlen reggelen;mikor a fény,az eső kizölditi a földet.Hát nem ily viszonyban van az én házam Istennel?! Hát nem rendelt nekem örök szövetséget?! Jól elrendezettet,biztositottat? Hát mindazt,ami szabaditásomra van,ami tetszik,nem fogja kisarjasztani?! De vannak beliálfiak,kik olyanok,mint a tüske,mindannyian,melyekhez nem lehet nyulni kézzel.Ha valaki hozzéjuk nyul,felfegyverzi magát vassal,dárdanyéllel;hogy letelepdhessünk,egészen meg kell égetnünk tüzzel!

A borban,mennél tovább áll,annál több zamat gyülik össze.A Teremtő ugy alkotta,hogy csak későn,megállapodása után fejtse ki teljesen,ami benne van.Igy van ez a bölcs emberrel is;igy van az istenfélő emberrel, aki hosszu életen át gyüjt,rostál,kiválogat s amit öreg fejjel mond, abban egy hosszu élet zamata,kincse benne van.A történetiró igy jellemzi Dávidot: Isai,fia,közülünk,emberek közül való;Izrael egyik leszármazottja,valamelyik izraeli apa gyermeke;de magosra tört,messze kiemelkedett a kis judeai városból;hősiessége emelte ki onnan.Egyszer csak megjelent Izrael előtt,mint a félelmetes Góliát legyőzője.Isten nevelte azzá.Isten ébresztette a hőst a kis betlehemi gyermekben,mikor már korán rá öntötte Szellemét s Az ragadta bele a gyermek hőstetteibe, a fenevadak bátor megtámadásába.Isten nemzetmentő hőst akart csinálni belőle s ezért fölkente Szellemével;Isten fölkentje lett! De népe is fölismerte benne a nemzeti hőst és amikor nők dalolni kezdtek,amikor férfiak meséltek gyermekeiknek,Dávid volt a dalok kedvence,kihez ha-

senlót nem szült a héber föld! Ez a Dávid maga is költő volt; de ajkát épen ugy az isteni Szellem mozgatta, mint karját! Dávid Isten dicsőségét, Isten jóságát, Isten hüségét zengte. Dávidot nem önmaga ihlette, hanem Isten. Egy erőszak emberi életen át gyüjtötte a tapasztalatokat Istenről; sokszor megélte, hogy Isten kegyelmesen, hüségesen bánt vele; nagy bünét irgalmasan elfedezte, ellenségeitől megmentette, igéretet tett neki, hogy utódjait is meg fogja tartani királyi székén. Mindezek a tapasztalatok ugy érlek benne, mint borban a zamat. A bor zamatát csodás természeti erő készíti: Dávidban Isten dicsőretét Istennek Szelleme. A zamatot, mely ezt a sokat szenvedett, sokat látott szivet megtöltötte, ugy hivták: Istennek igéje, mert Isten lelkének tartalma volt. Ez az Istennel való teljitettség szólalt meg Dávidban, amikor karja a hárfát pengetni kezdte, amikor ajka dalnak szavaira nyilott. Az ő emberi akarata, saját lelke arra inditotta, hogy háláját igy fejezze ki Isten iránt; de minden, amit mondott, Jahvéval volt telve, az ő igéje volt! Mikor férfitan az ember álomnak adta magát s tünődése ragadta magával, Jahve szólott általa, ki Izraelt választotte népül, tehát Izraelnek Istene volt s ki kősziklaként védte övét. Jahve töltötte meg lelkét, a Jahve gondolatai voltak benne, tehát "Jahve beszélt benne". Az emberi lélek egy külön birodalom, melynek nagyságát maga az ember sem képes áttekinteni, csak a teremtő ismeri azt. Nemcsak ismeri, hanem kormányozza is: Jahve Szelleme hozza elő az emlékezetből az oda rejtett kincseket, Jahve Szelleme szól a szellemen át a lélekhez; a lélek életét Jahve kormányozza. De ezt igazságosan teszi; nem sérti meg senkinek egyéni jogait s az ember akarata uralkodik lelkén: a lélekbe az megy össze, amit az ember eresztett oda be s amit beeresztett, az kormányozza az embert. Jahve Szelleme mintegy odaadja magát az ember szolgájául s teszi azt, amit az ember választott magának sorsául. Jahve igazságosan kormányoz az emberben, azaz méltányosan nézi az ember igényeit és módot, amit ad az embernek oly törekvések érvényesülésére is, melyek az Ő akaratával ellenkeznek, vagy épen gonoszak. Csak egyet tesz meg az ember bűnösségének lelkiismerete által figyelmezteti az embert, azaz nyugtalanitja, ha az ember helytelent gondol vagy tesz; boldogsággal, nyugalommal tölti el, ha helyesen cselekszik. A lelkiismeret keltette félelem által kormányozza az embert. De itt is érvényesül méltányossága, mert eltüri, ha az ember lelkiismeretét idegen hatások rontják meg s tévelygővé teszik. A lelkiismeret keltette félelem, melyet elhatározásoknál, vagy cselekvéseknél érezünk, sokszor nem istenfélelem, hanem emberfélelem. De az erőszakos lelkü embert istenfélelem által kormányozza az Ur a lelkiismereten keresztül. Dávidot igy vezette. Dávid lelkében az éjszakát felváltó józan, boldogitó reggeli napfény képzetét hivta ki Isten közelsége. Ennek a reggeli napnak hüvösebb sugarai nem száritották ki a növényeket, hanem harmatcseppeket termeltek s zöld mezőt hivtak elő az ember boldogitására. Ilyen boldogitó volt Dávid számára Isten jelenléte: harmatos, friss, virágzó, zöld mező! Ha öreg volt is, mikor ezeket a sorokat irta, mégis duzzadó élet képzete támadt benne, mert sziklánál erősebben és maradandóbban jelent meg előtte Jahve igéret, hogy nemcsak ő, hanem háza, családja is benne van Isten igéreteiben s minden vészen át megmarad az a szövetség, melyet Isten jól elrendezetten és biztositottan vele, családjával és népével kötött. Nem ő benne, az öreg emberben, hanem az istenség örök mélységeiben, kikutathatatlan lényében van az élet alapja, ugyhogy mindazt ki fogja sarjasztani, amit megigért, ami neki s népének szabadulást munkál az ellenséges, romboló hatalmakkal szemben s ami tetsző, kivánatos. Hiába támadtak a Béliál-fiak, a semmirekellő, gonosz, hitvány emberek: nem fognak győzni! Hiszen Jahve ismeri őket; hiszen Jahve ugy tekinti őket, mint a tüske-bozótot, melyet vassal, lándsanyéllel kell irtani s felégetni, hogy a helyen, ahol elhatalmasodtak, le tudjon valaki telepedni. Dávid nem azt nézi, hogy jelenleg vagy a jövő folyamán ki látszik erősebbnek, hanem azt, hogy megfelel-e Jahve céljainak. Ami haszontalan, szuró, gonosz tövis, az el fog pusztulni, mert el kell pusztulnia! Egy élete végén megnyugvó, bölcs, Istenben bizó ember tapasztalatai vannak e pár sorban összefoglalva: sürített életbölcsesség és sokszor megfontolt hálatosság az iránt, kire fiatal, sőt gyermekkorától életét bizta s ki soha

cserben nem hagyta őt.

8-12 v.: Következnek a Dávid hőseinek nevei: Joseb Bassebet,a tachkömoni,ama háromnak a feje.Egy alkalommal háromszáz ellesett fölött lengette lándsáját.Utána Eleázár következik,a Dodi fia,az acchochita;a három vitéz között volt Dáviddal,mikor szidták a filiszteusokat,akik ott harcra gyültek össze.Amikor az izraeliek visszavonultak,ez fölkelt és addig verte a filiszteusokat,amig keze el nem zsibbadt s a kardhoz nem tapadt.Jahve nagy szabadítást szerzett azon a napon s a nép csak zsákmányolásra tért vissza mögéje. Utána jön Ágé fia,Sammá,hararári.A filiszteusok Lechibe gyültek össze.Ott volt egy darab lencse-föld; a nép elmenekült a filiszteusok elől.Ő odaállott a lencse-föld közepére, megmentette azt a filiszteusoktól és megverte azokat.Jahve ekkor nagy szabadítást szerzett.

Vajjon a testi vitézség beletartozik-e Isten népének szellemi történetébe? Hiszen testi vitézséget a hitetlenek és a pogányok is tanusítanak és sokszor ragyogóbb példákat,mint amilyeneket Isten népe fel tud mutatni.Minden esetre van különbség a között,amit az istentelenek tesznek s aközött,amit az istenfélők visznek végbez.Az odaadás egy bizonyos célra és a szilárd helytállás a nehéz helyzetben lehet közös; de az indító ok különböző.Más a magával nem törődő s az elkerülhetetlenbe belenyugvó elszántság,mely érzéketlenné válik a veszéllyel szemben és más a reménnyteljes, az isteni igéretre néző és Isten segitségére számitó hüség.A lelki erőt,mely a bajjal szemközt néz,mindenkinek Isten adja s ez el is mulhatik,ugyhogy a hős,ha Isten megvonja az erő adását,hirtelen megcsuklik és erejét veszti.Ami az embert nemessé teszi ilyen helytállásokban,az a hüség,amely a szeretetből fakad s bár a szeretet is Isten ajándéka bennünk,s nem valami emberi erőfeszités szülemény,mégis nemességre vall az az akarat,hogy Isten ezt a szeretetet s hüségét belénk öntse,az a meglátás,hogy a szeretet és hüség az emberi élet csucspontjai.hogy egy ember háromszázzal szembe nézzen s azokat egyedül leverje,az azáltal válik lehetségessé,hogy utóbbiakba Isten a gyávaság,megrettenés szellemét adja s igy azok tehetetlenné válnak;de hogy ez az egy megkezdje ezt az aránytalan küzdelmet,ahhoz az a hit szükséges,hogy Isten a lehetetlen helyzetben is tud utat teremteni a Benne bizónak.Hogy valaki akkor a harctéren maradjon,mikor egész serege a menekűléshez folyamodik,s addig forgassa kardját,mig keze zsibbadtan harcképtelenné válik s a görcs miatt a kardot sem tudja kiejteni kezéből,az arra a hivatástudatra viheti vissza,hogy a hősnek nem a láthatókkal kell számolnia,hanem a láthatatlan parancsadóval, ki az egynek épen ugy mellette áll,mint a soknak.hogy valaki egy kicsiny föld termését hüségesen megvédje,az ellenség sokaságával szemben egyedül,az annak a hivő Istenre majlásnak a gyümölcse,hogy Isten megtartja azt az áldást,melyet övéinek adott.E három hős cselekvésében valami derüs várakozás jelenik meg,mely tudja,hogy Isten a kellő időben segitségét nem tagadja meg.Dávid hősei a hitnek hősei voltak!

13-17 v.: Ama harmine fő közül három lement aratás idején Dávidhoz az Adullám barlangjába,mialatt a filiszteusok csapata Refaim sikságán táborozott.Dávid ugyanakkor a sziklaerődben volt,mig a filiszteusok őrsége Betlehemben tartózkodott.Dávidban nagy szomjuság támad és igy szólt: Ki hozna neken vizet a betlehemi vizveremtől,amely a városkapunál van? Ekkor az a három vitéz átvágta magát a filiszteusok táborán, vizet meritettek a betlehemi vizveremből,amely a kapunál van és elvitték Dávidhoz.De ő nem akart inni belőle,hanem itáldozatul kiöntötte Jahvénak,ezekkel a szavakkal: Jahve tartson engem attól távol, hogy ezt megtegyem! Nem azoknak az emberéknek vére-e ez a viz,akik életük/lelkük/ árán mentek el?! S nem akart belőle inni.Ezt tette az a három vitéz!

Szabad volt-e Dávidnak ilyen kivánságot kinyilvánitania s ezzel három vitézét életveszélybe döntenie? Szabad volt-e a három vitéznek életét

ilyen könnyelműen kockára tenni? Okos volt-e,hogy a már elhozott és hasznos vizet Dávid a földre öntötte s ha már maga nem itta meg,miért nem adta másnak oda,ki szintén szomjazott? Hogy Dávid szomjas volt, az tény s gyötörte is a szomjuság.Hogy három vitézének életét próbára nem akarta tenni,az is tény s ezt igazolja az a körülmény,hogy az elhozott vízből nem ivott,sőt inkább iszonyattal telte el megétől a lehetőségét is annak,hogy ily áron szerzett folyadékkal csillapítsa szomját. Másként a helyzetet nem tekinthetjük,mint úgy,hogy Dávid egy hangos megjegyzést tett vagy hogy épen tréfásan kérdezte meg,hogy nem hozna e valaki neki vizet a jól ismert betlehemi vízveremből,azaz ciszternából,melytől ő fiatalkori korában annyiszor ivott.Dávid nem vette észre,hogy három vitéze összenéz,néhány szót váltanak s azután kisurrannak a táborból s neki indulnak a veszélyes útnak.Akkor tudta meg a dolgot,amikor a víz már megérkezett.A három vitéz vakmerőségét követte el,de nem istenkisértést,mert szeretetből tették,amit tettek és Dávid környezete bizott a láthatatlan Isten segítségében.Hogy Dávid e szeretetnek láttára még sem ivott az elhozott vízből,az annak a hálából eredt,hogy könnyelműségével ilyen veszedelmet idézett fel.S a maga részéről látott istenkisértést e nem is alaptalanul;bár rossz szándék nála sem volt.A három vitézt felmentette a szeretet,mely őket indította,de Dávidot nem;ezt érezte és ezért megtántorította magát azzal, hogy ne csillapítsa szomjuságát a halálos veszedelemmel hozott vízzel. Hogy másnak sem adta oda a vizet,az valószínűleg annak következménye volt,hogy valami víz volt a barlangban,illetőleg a felső sziklavártan, vagy időközben beszerezték máshonnan;csak Dávidnak jött az a gondolata,hogy a szeretett szülővére vizet ne engedelmessen.Közel van az a vél,hogy a három vitéz is kitörte Isten csodáját;de-mint mondottam-ők szeretetüket akarták megmutatni;olyanféle volt ez a tett,mint Bethániai Mária nagy pénzáldozata,mellyel drágának illatos olajut vásárolt.Isten nem a vízben,hanem a szeretetben adta oda segítségét, mert abban gyönyörködött.Dávid is gyönyörködött könnyes szemekkel abban.

18-19 v.: Abisai,Joáb testvére és Cerujja fia volt a feje annak a harmincnak;ő lengette lándzsáját háromszáz ellenség felett s neki neve volt a harminc között is.A három között ő volt a legtekintélyesebb;egyuttal a fejedelmük is volt;de a hírnév nem érte föl.

Valószínűleg elírás történt és két helyen nem 3,hanem 30 olvasandó. Abiseiről szól az iró s megállapitja,hogy bár a harmincak kis csapatában Abisai volt a leghiresebb és legtekintélyesebb;de nem ért fel ama háromma1,akiről a második helyen 11-17.v.-ban szól a szerző. Jeletartozó azonban az első háromba,mert ő lengette meg lándsáját a 300 filiszteus fölött,kik egyszerre egyedül az ő támadására estek el.A tekintély és hirnév nem mindig kiséri a valódi érdemet s bár Abisai vitéz volt,valami okból mégsem sorolja a történetiró a legnagyobb három közé.Ennek oka a szeretet-hiány volt,melyet a második 3-nál érvényesülni látt unk.Látva Dávid szemeivel szemben való viselkedésében,hogy Dávid szeretetét megérteni nem volt képes.A vitézségnél tehát értékesebbé teszi a nagyobb szeretet.A Lélek-ihlet épen ebben különbözik a világi lelkesedéstől,mely utóbbi a vitézséget a vakmerőséggel kapcsolatban mutatja be,mig a Biblia az előzettel kapcsolatban.

20-22 v.: Jójádának fia,Benája erős férfi volt,tettekben nagy,Kabcéelből való.Ő végzett le a moábi Ariél két fiát.Ő végzett le egy hóvazás alkalmával a vízveremben egy oroszlánt.Ő végzett le egy hatalmas termetü egyiptomi embert,kinek egy lándsa volt a kezében,pedig csak egy botttal ment rá.Kitépte az egyiptomi kezéből a lándsát és sajátjával ölte meg őt.Ezeket cselekedte Jójádának fia,Benája,ki hires volt a három/harminc/vitéz között.Tekintélyes volt a harminc között,de nem ért fel a háromma1.Dávid testőrségére /testőrsége fölé?/ helyezte őt.

Külön sorokat szentel a történetíró Benája jellemzésének,ki később Dávid testőrparancsnoka és Salamon alatt a fővezér lett.Több vitéz tettével érdemelte ki Dávid bizalmát;de nemcsak vitéznek bizonyult, hanem hűségesnek is,mint ez az idők folyamán még ki fog tűnni.Dávid őt Joáb helyére szánta és Salamon meg is valósította atyja szándékát. Egy lépre csak a legvitézebbek közt látjuk őt.Hozzá tartozott a harmincak csapatához;de nem érte fel sem a tiszteletes háromnak.Megemlíti a történetíró azt a viadalát,amelyben egy tekintélyes egyiptomi harcossal úgy vívott meg,hogy annál lándsa volt,nála csak egy bot; kicsavarta az egyiptomi kezéből a lándsát és azzal végzett le őt.Ez a tette nem látszik olyan nagyszerűnek,mint azoké,akik 300 ellenfelet terítettek le.Benája nem volt szörnyű hős,csak kemény katona; azonban a tekintélye nagy volt.
Először fordult elő fajtájában a 3-as,30-as és a 300-as szám. Ezeknek a számoknak bizonyos közös tulajdonsága van:bizonyos egyszeri megháromszorozása annak teltségét,az egyetemes hatásban bizonyos hatóképességét,arányosságát,teljességét ad.Ezért Isten hatótevékenységének is ez a száma s az istenek Szentháromságában is megjelenik.A számoknak tehát nemcsak képes jelentőségük és pontos számértékük van, hanem természetük is,mely a képes jelentésnek sokszor alapját képezi.

24-39 v.: Aszáhél,a Joáb testvére a harminc között volt.Hasonlóképpen a betlehemi Dódi fia,Elhánán;úgy szintén a charódi Samma,a charódi, a pelti Chélec,a tekóai Ikkes fia,Irá,az anatóti Abiézer,a chusai Mebunnáj,az achochi Zalmon,a netofáti Maharai,a netofáti Benaá fia, Chéleb,Ribbáj fia,Ittáj,a Benjámin fiainak Gibeájából való,a piratoni Benájahu,a Nahalé-Gáasból való Hiddai,az arbáti Abi-Albón, a bahurimi Azmávet,a saalboni Eljahbá,Jásen fia,Jonátán,a hararói Samma,az arári Sár fia,Achiám,Sákár fiának,Achésbainak fia,Elifélet, a maakái Achitofelnek fia,Eliám,a karmeli Checrai,az arbii Paarai,a Gobától való Nátán fia,Igál,a Zóbi Báni,az ammoni Celek,a Beerotból való Naharai,Cerujja fiának,Joábnak fegyverhordozói,az jitri Irá,a jitri Gáréb,a chitta Uriják-összesen harminchetten.

Kitűnik,hogy a harmincak nem is háromszor voltak,hanem harminchetten; mégis "harmincaknak" nevezték őket,mert a kerekszámot kedvelték s mert a többlet nem sokat változtatott az összetételen.Isten annyi kiváló vitézzel ajándékozta meg Izraelt,pedig ezek csak a legkiválóbbak voltak.Többeket közülük a történetből ismerünk,így mindjárt az elsőt, Aszáhélt,Joáb legfiatalabb testvérét,kit becsületes csatában Abnér ölt meg;Benáját,kiről előbb külön is megemlékezett a történet;a chitti Uriját,kinek halála Dávid bűne;s az egyik hősnek atyját,a giloni Achitófelt,kit szomoru vég ért megfontolatlan hűtlensége következtében.E hősök nevét feljegyezte a történet;de fel vannak jegyezve Istennél is,mint megáldott szolgák Isten kezében testi népének,Izraelnek az ellenségétől való megőrzésében. E csatahősök felsorolása sajátságosan illeszkedik a héber levél 11.fejezetének hőseihez,kik nem karddal,hanem hittel s bizonyságtételük szavával harcoltak s tettek vallást Istenük mellett.

XXIV.1-10 v.: Jahve haragja ujra felgyulladt Izrael ellen,ugyhogy Dávidot ellenük csábította ezzel:Eredj,számold meg Izraelt és Júdát. Azt mondta tehát Dávid Joábnak,a hadak legfőbb parancsnokának:Dántól Bersebáig járd be Izrael összes törzseit,tartsatok szemlét,hadd tudjam a nép számát! Joáb azonban igy szólt a királyhoz:bár tenne Istened,Jahve a néphez,akárhányan vannak is,százszor annyit hozzá s hadd lássa meg uramnak,a királynak szeme meg azt! De miért akarja uram,a király ezt a dolgot?! De a király szava erősebb volt,mint Joábé s a seregparancsnokéké,ugyhogy Joábnak és a seregparancsnokoknak el kellett menniök a király színe elől,hogy megszámolják a népet,tudniillik Izraelt.Átkeltek a Jordánon s tábort ütöttek Aróérnél,attól a várostól jobbra,amely Gád folyamvölgyében van s ugy mentek Jáézer felé. Eljutottak Gileádba,majd Chodsi alföldjére;azután Dán-Jáánba s Sidón erődjét s a chitiek és kanaániak összes városait;majd elmentek Juda dél-

vidékére, Bersebától. Miután az egész országot bejárták, kilenc hónap és husz nap eltelte után Jeruzsálembe érkeztek. Itt Joáb bejelentette a királynak a népszámlálás eredményét: Izrael nyolcszáz ezer fegyverképes, kardot rántó embert tett ki, Juda ötszázezer embert. De Dávidot megverte a lelkiismerete, miután megszámolta a népet.

Mivel a Királyok könyve legutolsó helyen közli ezt a történetet, fel kell tennünk, hogy Dávid uralkodásának végén történt s a király utolsó sulyos botlása volt; Isten azonban ezt is jóra használta fel, mert megmutatta a bünbocsánat helyét. Ahol a csapás megszünt, ott állott később az oltár, melyen a templom előtt az áldozatokat mutatták be vétekért és bünért. Persze az ilyen utólagos isteni helyreigazítás nem teszi a vétket erénnyé. De mi is volt hát a Dávid vétke? Miért volt bün a népszámlálás? Vajjon Joáb és a főtisztek, kik vonakodtak a király parancsát teljesiteni, helyesebben látták Isten akaratát, mint Dávid maga? Még nehezebb kérdés is áll elénk! Olvassuk, hogy Isten maga csábította Dávidot a vétekre, mivel haragja Izrael ellen felgyulladt és Dávid vétkében kereste az alkalmat arra, hogy a népet megbüntethesse. Ha maga Isten a kisértő, miért bünteti Dávidot s miért bünteti a Dávid bünében ártatlan népet? Mert azt tizedelte a dögvész és nem Dávid családját! A tények és a Szentirás szavai igen nehéz kérdések elé állitanak bennünket mindaddig, amig a hitetlen világ szempontjaiból tekintünk a dolgokra. A hitetlenek célja a bünért a felelősséget Istenre háritani; a hivő álláspontja: magát okolni, még ha pillanatnyilag nem érti is Isten utjait s Istent minden vád felé emelni. A világnak másik szempontja: mindent az első felületes látszatra itélni meg és nem menni az okok és utak keresésében mélyebbre, az emberi lélek mélységeit és azokban Isten utjait nem keresni meg. A harmadik hibás szempont: a bün nagyságát nem ugy állapitani meg, ahogy Isten teszi ezt, a hiuságot erénynek tartani, mikor Isten azban látja minden más bün gyökerét és okát. Alig hiszem, hogy Joáb és sok társa e mélyebb szempontok szerint látta s itélte volna meg Dávid tettét; de észrevették, hogy Dávid parancsa időszerütlen, felesleges és Dávid hiuságát legyezgeti: tudni, hogy nekem hatalom áll rendelkezésére. Ha egy idegen nemzet királya adja ki ezt a rendeletet, megrovás nem illette volna, mert a pogány uralkodó csakugyan hadseregére támaszkodik és azzal kell számolnia. De Dávidnak nem hadseregével kellett számolnia, hanem Jahvéval, s ha mégis a pogány királyok módjára, seregével akart dicsekedni, és azok számával mérni erejét, ezzel ő, a próféta, sulyos vétket követett el Isten ellen, mert hitetlenül a földi seregben, emberben, a "husban" bizott és nem a láthatatlan Istenben, ki sereg nélkül meg tudja szabaditani a benne bizókat. Dávid a hiuságnak bünébe esett, mikor népszámlálást rendelt el. Joáb nem volt jobb nála, hanem Joáb eszes volt; látta, hogy különbség van a király kirdetett elvei és mostani gyakorlata között; észrevette a király gyengéjét, az ébredő hiuságot és annak állott ellent. Inkább a vetélytárs szólalt meg benne, mint a figyelmeztető és aggódó testvér. Parancsnoktársai utánna mentek, amint hogy mindig szivesen együtt tartanak az emberek, mikor arról van szó, hogy a messze fölöttük álló vezetőben valami hibát felfedezhetünk. A nép is vétkes volt; de az Irás nem említi, hogy miben; különben nem gyulladt volna haragra ellene Jahve haragja. Valószinüleg őket is az eltikozodottság szelleme szállotta meg a hosszu béke nyugalmas ideje alatt, suttogtak a király fülébe megelégedettségtől telitett szavaikat s a király szivébe ezek a szavak behatoltak, udvaroncainak bizelgései a királyban jó talajra találtak s igy a nép csábitotta hizelgésével vétekre a királyt. A nép tehát nem Dávid vétkéért szenvedett, hanem a saját vétkéért. Az uralkodónak, a hatalmon levőnek való tömjénezés igen elterjedt bün; azonban nem veszélytelen és nem kicsiny bün. Nép és király népszámlálás nélkül megértek az itéletre. Isten tehát nem a büntetés okát hozta létre, hanem csak a másodlagos bünt, mely az eredeti bünt leplezni volt hivatva. Isten nem a népszámlálást büntette, hanem a hiuságot és hitetlenséget, mely a népet és királyt egyaránt teszenyezte Isten szeme előtt, sőt a népet még inkább, mert a nép volt a csábító, hizelgő szavaival. Dávid megcsalt volt inkább, félrevezetett; ezért sujtotta a büntetés elsősorban a népet; Dávidot

pedig csak annyiban, hogy a nép pusztulása miatt lelkiismerete feddette őt. Isten senkit sem kísért, csak a tisztátalan szellemek; ezek azonban mindig készen állnak arra, hogy az embereket Isten ellen való lázadásra tirják. Az a mondás, hogy Isten Dávidot csábította, csak annyit jelent, hogy egy kínálkozó és kísérteni akaró szellemnek megengedte, hogy Dávidot megkísértse; hogy tűnre csiztató szavakat sugdosson fülébe s hogy a kísértést csábító színekkel tegye Dávid előtt kedvessé. Az ilyen kísértést Isten nem mindig engedi meg, csupán, ha az embert elbizakodottsága miatt meg akarja alázni s meg akarja neki mutatni, hogy valójában mi lakik szívében. A tisztátalan szellemek lehetnek okosak, de nem mindig azok. S ha okosak is, durva, elsötétült elméjükkel nem látják azt, hogy Isten milyen céllal engedi meg nekik a kísértést. Csak a közeli cél áll előttük: elejteni, Istentől elszakítani az embert. Nem veszik észre Isten mélyebb, s csak isteni bölcsességgel látható szándékait. Hogy az elesés Dávidot még erősebb szálakkal fogja Istenhez kötni, nem sejtették; mert nem ismerték és nem ismerik és koñok, gonosz szivük miatt soha meg nem érthetik, hogy a bűnbocsánat jobban kőt Istenhez, mint a büntelen élet. Isten tehát nem a bűnre csábította Dávidot, hanem a már meglevő és mérgező önmagával szembeni nyíltságra hozásával azzal, hogy Dávidnak olyasmit tétet, amivel szíve elbizakodottságát és elvakultságát elárulja. Az a mondat hát: "Bredj, számold meg Izraelt és Judát!" sátáni szózat volt, melyet Isten elhangzani engedett, mert Dávid szívében már elkövette a bűnt, melynek tettleli elkövetésére lázította ez a szó. Dávid szava "Tudd tudjam meg a nép számát!" parancs uralkodóhoz illő szó volt, mely nem illett Dávid szájába. Ezzel a következetlenségét vette észre az éles szemű Joáb s nem Isten utjaiban volt Dávidnál járatosabb. Minden esetre Joáb nem rosszakarattal intette a királyt s a jó is megmozdult sokszor emlék a kemény, önző és kíméletlen embernek a szivében; mutatva annak bizonyságát, hogy a jónak és rossznak szétválasztására az emberi szivben szükség van; nem lehet az embert a felület és a pillanatnyi látszat szerint örök büntetéssel vagy jutalomnak megfizetni. Nagy szükség van arra a rostálásra, mely a gazdag és Lázár példázata szerint a halottak országában végbe fog menni, ahol téthetetlen érvény választja el azokat, akik bűnöknek hajlandók voltak a földi életben s azokat, akik szivüket megkeményítették és megtörettlen szívvel mentek át a sötétség birodalmába. A gazdagban ott kezdett először ébredni a bűntánat halvány mozdulással s ki tudja, hogy Joáb szivében mikor és hol ébredt fel először a saját bűnei miatt való fájdalom. Mert a másik bűnét könnyebb meglátni s elítélni, mint a magunkét; de az ítélet, mely a másikat elítéli, egyszer nem mellettünk, hanem ellenünk fog tanuságot tenni: hogy ismertük a gonoszat, mégsem ítéltük el magunkban, csak másban. A történet nem beszél sehol arról, hogy Joáb bűnt bánt volna; ellenben sokszor elmondja ezt Dávidról. Most Dávid látszik koñokabbnak, mivel a figyelmeztetés ellenére is ragaszkodik téves akarásához; de Dávid kisértés alatt van, Joáb nincs; azért Joábnak könnyebb volt e dologban tisztán látnia, mert elfogulatlan volt. Ilyenkor a gonosz ember rendszerint az igazságos ember fölé emelkedik s nagyra van azzal, hogy embertársát leckéztetheti. Ezt a leckéztető szándékot Joábnál látni nem lehet; fellépése szerény volt. Ebbeli okosságára már korábban rámutattam. A lelkiismeret első határozott megmozdulása rendszerint a tett elkövetése után szokott bekövetkezni. Ez azért van igy, mert a tett elkövetésével a kisértő eléri célját s akkor a kisértő szuggesztiv és kábító hatása megszünik, a lélek [illegible] és józan látása visszatér. Ez bizonyitja, hogy az ember a kisértéskor idegen szellemi behatás alatt van, mely tervszerüen érvényesül; azonban a kisértő fölött egy nagyobb Értelem uralkodik, melynek végső szándékai a kisértő számára felfoghatatlanok. Az igazságos lélek még időjében jut más belátásra, mint amire a kisértő vezette s a bűntánat nem késön jön el, ha a tett szégyenét már nem is képes eltörölni. Dávid lelkiismerete, ez az Isten Szellemétől mozgatott csodálatos tanubizonyság, megszólalt s Dávid az Örökkévaló elött hirtelen a vádlottak padjára került.

11-16 v.: Ekkor Dávid igy szólt Jahvéhoz: Nagyot vétettem, hogy ezt cselekedtem! Most lát, oh Jahve, tekints tal szolgádnak vétkén, mert igen nagy ostobaságot követtem el/bolondságot/! Mikor Dávid reggel

fölkelt-közben ugyanis Jahve szava szólott Dávid látnokához,Gád prófétához:Eredj! Mondd meg Dávidnak: Így szól Jahve: Három csapást tűzök elébed,válassz magadnak közülük egyet s azt teszem veled!- Gád bement Dávidhoz és jelentette neki:hét esztendei éhség jöjjön-e országodra,vagy három hónapos futás ellenséged elől,ki üldözni fog, vagy legyen három napig dögvész országodban? Vedd tudomásul ezt most és lássa utána,ki szót vigyek annak,aki elküldött engem!-Nagy szorongattatásban vagyok-felelte Dávid Gádnak-hadd essünk mégis Jahve kezébe,mert nagy az Ő irgalmassága! Ne essem ember kezébe! Jahve akkor dögvészt rendelt Izraelre reggeltől az összejövetel idejéig.S meghalt a népből Dántól-Bersebáig hetvenezer ember.Mikor az angyal kezét Jeruzsálemre nyujtotta ki,hogy azt elpusztitsa,Jahve azonban megbánta a bajt s igy szólt az öldöklő angyalhoz,kinek sok népet kellett volna elpusztitania:most bocsásd le a kezedet! Jahve angyala épen a jebuszi Ornán szérüje mellett volt.

Azok,akik az emberek vétkének nagyságát egybe szokták vetni s bizonyos előitélettel állapitják meg,hogy az istenfélők"nagyobbat"vétkeznek sokszor,mint az istentelenek,nem veszik tekintetbe ezt,ami Jahvénál a legtöbbet nyom a latban: a bünbeismerés őszinteségét,a bünbánat igazságosságát és a bocsánatkérésben levő,megtérő akaratot.Dávid Isten szerint nagyot vétkezett,mert Jahve utját,a hit utját elhagyta és a hitetlenek utjára lépett;de amikor vétkét általlátta,azonnal bekövetkezett nála a bünvallás,a bünbánat és a bocsánatkérés.Hiszen lehet mind a három dolgot betanultmódszerrel,szolgai félelemtől indítva csupán szájjal végezni:azonban a szíveket vizsgáló Isten jól látta, hogy Dávid szive őszinte volt mind a háromban.A"tekints tul"kérés szóról szóra igy hangzik: Haladj tul rajta! Ne állapodjál meg az én vétkemnél,hanem menj tul rajta,mintha nem volna vétkem! Mintha nem volna vétke a bünösnek:csakugyan igy tesz az Isten,amikor megbocsát; amikor az igaz Áldozat-vére eltörli a vétket,akármilyen nagy és rut legyen is az.Dávid gyakorlatból ismerte az isteni bocsánatnak ezt a természetét,azért indokozott igy ért.Mikor vétkét ostobaságnak nevezi,ezzel nem akarja gonosz jellegét elkenődni,mert hiszen a vétknek, az elvétésnek,elkábázásnak épen az ostobaság az alapja;tehát az ostobaság maga vétek,maga bün,amikor a vétkezőnek módjában van igaz utat és az okos viselkedést megtanulnia;ő azonban behunyja a szemét,nem akar látni;legalább ugy tesz,mintha nem látna s közben elkövet a nagy ostobaságot: az Isten utja helyett az esztelen bolondok utját választja.Mert nincs nagyobb ostobaság,mint Isten kezét elengedve, a kisértő után menni!Annak,aki tudatlan s Isten utjait nem ösmeri, az ostobaság nem bünne,hanem betegsége;ellenben annak,akit Isten már megvilágositott,az ostobaságot választani:sulyos bün! Dávid tehát nem ok nélkül mondja:"Nagyot vétettem!"Dávid engedte elaltatni a lelkiismeretét;mert jól-esett neki az éberség hiánya,a dicséretek,melyeket hallott s mivel kedves volt az ostobaság a fülének,azért az ostobaság szivébe költözött és maga is ostoba lett.Igen fontos,hogy mit engedünk a fülünkbe s min édelgő titokban a szivünk,mert legrejtettebb gondolataink napvilágra jönnek.Dávid rejtett jóleső érzéseit Isten a kisértéssel hozta napvilágra:egyszer csak külsőleg láthatóan elesünk abban,amit szivünkben tartogatunk s nem akarunk elárulni,de gyönyörködünk benne.De ha Jahve megbocsátja a megvallott és megbánt vétket, miért bünteti mégis meg? Mert mikor másnap Dávid felkél, egyszer csak jön Gád próféta,kit a történet Dávid látnokának nevez,mivel Dávid az Istennel való érintkezés lehetővé tétele végett,talán palotájában tartotta.Gád Isten üzenetét hozza a királynak,mely három büntetés közül Dávidra bizza a választást.Mindhárom büntetés a népet még jobban sujtja,mint Dávidot,mert az éhségben a királynak mégis jobb a sora, mint a közlegénynek,a háborúban védettebb a király,mint a nép fia s a dögvész kikerülte Jeruzsálemet.Világos ebből,hogy a nép vétke nagyobb volt Dávidénál.Miszen ezzel kezdődik a történet: "Isten haragja ujra

felgyulladt Izrael ellen". Az is előnynek látszik, hogy Isten a választást Dávidra bízza. Mindez megerősíti azt a nézetet, hogy Dávid inkább a vétekbe vitt, mint a vétekbe vivő volt s a büntetést ugyan saját vétkéért is viselte; nagyobbrészt azonban a nép vétkének terhe ült rajta, mint Mózesen a pusztában vándorló nép engedetlensége és hitetlensége. Dávid Isten útjain igyekezett járni; de a nép nem járt Isten útjain; szíve megtérhetlen és hűtlen volt. Nem is lehet várnunk, hogy az a nép, amely soha engedelmes nem volt, azért, mert királya istenfélő, maga is egész szívével Isten mellé állt volna. Még az a nép is, amely Dávid után számkivetésbe ment, egyszer meg akarta ölni Dávidot, mikor Isten az amálekiták útján megbüntette őket. A király és nép között tehát nagy volt az ellentét s ez akkor különösen kitűnt, mikor a nép nagy része a lázadó s gonosz Absolon oldalára állott. Ez a nép nem jegyült meg s gonoszsága miatt Isten meg akarta büntetni. Dávid sokat élt át, sok fájdalmas dolgot tapasztalt s most, hogy három csapás közül választania kell, melyek közül kettőben sorsa emberektől, egyben pedig Istentől függne, azt választja, amelyben emberkeze nem nyúl bele a sorsba: a dögvészt, melynek terjedését Isten keze irányítja. Annyira meg volt győződve arról, hogy Jahve keze a bajban, a csapásban is irgalmas, hogy előbb a kézbe akart esni s egyedül attól függeni. Arra a kérdésre, hogy a büntetést miért rótta ki Isten, ha a vétkes már megtért, azt kell feleletnünk, hogy a nagyobb bűnös, a nép nem tért meg bűnbánatot nem tartott; tehát nem volt ok a büntetés elengedésére. Különben is a földi büntetés sokszor eléri a bűnbánó bűnöst is, mikor a büntetés a bűn ismétlésétől, újabb felfuvalkodástól van hivatva megóvni a vétkezőt. Az ily csapást azonban nem büntetésnek, hanem megóvó szenvedésnek kell tekintenünk, mint Pálon a Sátán tüskéjét, melyének elvételéért háromszor hiába imádkozott. Közben azonban történt valami, ami a Dávid bűnbánatának gyümölcse volt: Isten a három napot egy napra szökkentette s az öldöklő angyalt épen Jeruzsálem előtt megállította. Istennek e tettével kapcsolatban néhány megfontolásra van szükségünk: tiszta, vagy tisztátalan volt e az öldöklő angyal? Ha Istenben nem lehetséges változás, hogy bánhatta meg elhatározását? Miért volt Jeruzsálem kivétel Izrael egész országával szemben? Hol volt Ornán vagy Aravna/Arauna/ szőlője? Úgy hiszem a megállított angyal Isten tiszta angyala volt, ki Isten akarata szerint intézte a betegséget keltő tisztátalan szellemek irányítását. A tisztátalan szellemek olyanok, mint a vadászebek, vagy vadászsólyom, melyeket vissza kell tartani, hogy ne vaktában öljenek vagy pusztítsanak s ily pecérszerepet kapott az öldöklő angyal. Istennek vannak örök irányvonalai, melyek sohasem változnak; de vannak az emberek viselkedéséhez igazodó közbenső célkitűzései, melyek az emberek viselkedése szerint változnak. Isten előre tudta, hogy meg fogja változtatni methódusát s így ez a "megbánás", mely csak külső viselkedés-formulatot jelent, nem jelenti Isten változását, sőt azt hirdeti, hogy míg az ember változékony, Isten hű marad önmagához, tehát a bűnösnek, ha megtér, megbocsát. Jeruzsálem nem régi város volt, az új városképzés első nehézségeivel küzdött; Istennek volt oka ezt a nehéz megindulást még nehezebbé nem tenni. Mindenkire annyi terhet ró, amennyit elbír. Ornán szőlőskertje a jebuszi várostól északra, a Mória hegyén volt, a mai templomterületen. Az Omár-mecset közepén ma is érintetlenül áll a szikla, mely alatt a szőlőskert víztartó medencéje volt s a medence kávája ma is jól látható. Később a külső rézoltár állott ezen a nevezetes helyen, hol az angyal megállott s a fenyítést abba hagyta.

17-25 v.: Amikor Dávid meglátta az angyalt, aki a népet verte, így szólt Jahvéhoz: Lám, én vétkeztem, én követtem el a fonáksságot! De mit tett ez a nyáj? Sujtsodjék kezed rám és atyám házára! Azon a napon Gád bement Dávidhoz és ezt mondta neki: Emelj föl és építs Jahvénak oltárt a jebuszi Ornán szőlőjén! Dávid föl is ment Gád szava szerint ugy, ahogy Jahve parancsolta. Ahogy Ornán szeme oda irányzódott s meglátta a királyt és szolgáit, kik épen hozzá tartottak, elébük ment és a földre

arcra borult a király előtt.-Miért jő uram,a király szolgájához?-kérdezte Ornán.A király így felelt:hogy megvásároljam tőled ezt a szérűt,hogy oltárt építsek rajta Jahvénak,hogy elzárjam a néptől a csapást.Ornán ezt felelte Dávidnak:Vegye el uram,a király és vigye föl áldozatul,amit jónak lát szemei!Nézd csak,a marha jó lesz áldozatul és a cséplő szán s a marhák szerszámai tüzelő fának!Mindezt odaadja Ornán,a király szolgája,a királynak.Majd újra szólt Ornán a királyhoz: Istened,Jahve találja gyönyörűségét benned! A király azonban így szólt Ornánhoz:Ne így legyen! Ugyvetlenül megvásárolom áron tőled és nem ingyen áldozatot viszek föl Jahvénak.Megvásárolta hát Dávid a szérűt és a marhát ötven ezüst sikluséért.Mikor aztán Dávid oltárt épített és égő s békeáldozatokat vitt föl,Jahve meghallgatta az ország imádságát és elzárta a csapást Izraeltől.

Dávid nem tudta azt,amit mi tudunk,hogy Isten haragja elsősorban és nagyobb mértékben nem ő ellene irányult,hanem a nép ellen.Dávid nem tudta,hogy Isten azért adta épen őt át a kísértőnek,hogy az ő vétke alapján a népet sujtassa a csapással;hogy Dávid vétkében a népnek és különösen a nép vezetőinek vétke jöjjön napvilágra.A bűnös és a vezérek helytelenítették is magát a népszámlálást,de nem hit,hogy Jahve üldöző erő hálkül is szabadítani nem volt szivükben.Ők nyugtatták Dávidot a világ utján s vitték távol a feltétlen bizalomtól,hogy Isten védelmezi és tartja fenn a népet.Ebben a hitetlen lélekben jutott Dávid arra a gondolatra,hogy népszámlálást tartasson.Most azonban,hogy Isten büntető keze rajta nehezedett,senkit sem vádolt,csak önmagát.Olyan megindító gyönyörűséggel mondja:"En vétkeztem!En követtem el a gonoszságot!De ez a nyáj?! Mit tettek ők?!"Azután épen úgy,mint egykor Mózes,a népről magára akarja venni a büntetést:"Sujtsa kezed rám és atyám házára!" Tévetegen,őrizni való nyájnak tartja a népet s a vétket magára vállalja. "Gonoszságnak"nevezi vétkét,mert kiugrott torzképe annak,amit istenfélő,hivő királynak tennie kellett volna! Mikor azok az önsorsrontó gondolatok marcangolták lelkét,egyszerre ujra megjelenik Gád próféta s üzenetet hoz:Jahve ki akar engesztelődni s Dávid áldozatát várja.A király azonnal kész az utra,mely nem tőle messze vinni;mégis felcélzás a helyen,amelyen Dávid királyi palotája épült;a magosabban fekvő Mória hegyre,melyen egykor az az oltár állott,amelyen Ábrahám készült saját fiát Istennek áldozni oda.Ez a terület egy jebuszi ember tulajdona volt,ki annak ellenséges őslakossághoz tartozott,mely felett Dávid győzni elvette.Ez a jebuszi azonban,ki az Ornán vagy Áravná nevet viselte,már Jahve-hivő volt,ki készséggel engedte át birtokát ingyen is arra a szent célra,hogy Jahve kiengeszteltessék s a pusztitásnak gátat vessenek. Sokszor megtörtént már,hogy idegenek hűségességben ragaszkodtak a hébernek szellemi Istenéhez,mint maguk a hébernek.Igy tett Obed-Édon is,ki a frigyládát látta vendégül házában.Dávid azonban,amikor a saját bűnéről volt szó,nem fogadta el,hogy az áldozatot más hozza e célból kifizette a helynek és az áldozati állatnak az árát.Jahve létvén a király teljes készségét,hogy mindent rendbe hozzon,elfogadta az áldozatot s a csapás megszünt.Nem elég az áldozat vére arra,hogy Isten megbocsásson; szükséges a megtérő részéről a készség,hogy mindent rendbe hozzon.A pusztitó,gonosz szellemeket ujra elzárta Isten attól,hogy ártsanak s Dávid nyugodtan és boldogan simult Istenéhez.

Ennél s a következő nép számában bűne s szenvedése elleniére Izrael népének rögtön kezdődik a világban az az emelkedő s haladó irányzat,mely ujszövetségi összefoglalást nyer.